

M. Th. Sch. 78^c

3. Ex.
2p. *and*

Handwritten flourish

Epistola...
mundep...
domi...

Opera et tractatus beati Anselmi
archiepiscopi cantuariensis. ordinis
sancti Benedicti.

Ich hab die Briefe
so geschrieben
wie sie sind.

Die Briefe
die ich
geschrieben
habe
sind
die
selben
wie
die
ander
die
ich
geschrieben
habe

Tabula

- V**ita Anselmi que communiter legitur
Duo libri cur deus homo contra gentiles.
Liber vnus de Incarnatione verbi contra hebreos.
De conceptu virginali et peccato originali
Declaratio cuiusdam de eodem.
Profologion.
Honologion
Liber vnus de processione spiritus sancti contra grecos
Dialogus de casu dyaboli.
Pro insipiente.
Contra insipientem
De diuersitate sacramentorum
De fermento et azimo.
Expositiones membrorum et actuum dei et vestimentorum.
De voluntate.
De concordia prescientie et predestinationis et gratie dei cum libero arbitrio.
De libero arbitrio
De veritate.
De similitudinibus
De mensuratione crucis
Meditationes magne Anselmi.
Meditatio cuiusdam de redemptione generis humani.
De passione domini.
Speculum euangelici sermonis.
Omelia Intrauit iesus in quoddam castellum.
Apistole sancti Anselmi.
De imaginemundi.

**Clarissimo viro Johanni Ioffelholz Nurenburgensi iuris imperialis cultori ⁊ studio-
rum humanitatis excellentissimo. Petrus Danbuser. artium magister felicitate**

Beatus Anselmus ordinis sancti benedicti professor ornatissime vir theologus per
quod fuit ameni ingenij doctrina quae ista utiliore ac delectabili. Veterumque sacrarum dog-
matum memoria multum fuit: is scripta omnia antiquiora: tam curiose spectat: religi-
onem christianam cernentia aut dogmata ponderat: aut precepta rimatur. vt videre
mibi videor eum diuo Hieronimo qui tamē multarū rerum peritia et eloquentia sum-
ma calluit: mirabilis quadam ingenij acrimonia: piene parem atque comparanduz. Sed
cum Hieronimi quidem monumenta rerum ac disciplinarum: que per litteras cōdidit
in propatulo: frequentique vsu feruntur. Anselmi autem opera viri sanctimonia ac ca-
stitate precipui non perinde in vulgus exeunt et doctrina subtilitasque eorum tanquam parū
utilis est derelicta velut ignis abstrusus in venis silicū. Que tamē multū salis ⁊ vber-
tatis christiane religioni accommodant. Ego etsi non summo ingenio institutus ta-
men obliuionis iniuriam docti viri simul et sancti egerrime ferens: cordi iam habeo il-
la qua potis sum cumque autoritate eneo opificio meis impensis imprimere: nomini-
que tuo grauissimo dedicare vt a magnitudine tua sperem me si non magnam laudem bo-
nam tamen iudicij mei veniam consecuturum. sperans rem deo gratam. religioni chris-
tiane accomadam: tibi iocundam fore. Nam testor deum: non temere factū. **E**a ope-
ra a tenebrarum sordibus in splendidam lectionum lucem reuocatum iri: que aut inge-
nia prompta expeditaque ad salutis eterne cupidinem: vtiliumque artium contemplatō-
nem celeri facilique compendio ducerent: aut homines deuotos religiososque a turpi cer-
te agrestique rerū imperitia vindicarēt. Non enī fecit beatus anselmus altos nimis ⁊ ob-
scuros questionum sinus. Sed primitias quasdam et quasi libamēta ingenuarum artium
theologie sacre dedit: ea opera precesse vir tibi dedico: quem cum amicissimum mihi:
tum eximio litterarum amore flagrantem: dignissimum hoc mutuo inter nos caritatis
pignore iudicauī vt quemadmodum tue nuncupationi omnes celeberrimi academia-
rum sectatores linguis animisque benigne fauēt: sic tuis auspicijs primitie meorum studio-
rum immortalitatem assequent. magna est in re militari virtus tua: maior in admistrā-
do concilio iusticia: maxima in omni disciplinarum genere prudentia tua: ad te igitur
magnanime venientem suscipe libellum: et inter reliquos codices tuos quos et pluri-
mos et doctissimos in celeberrimam bibliothecam tuam vndique collegisti. Hunc quo-
que anselmum fidei christiane amplificatorem tanquam illoꝝ concomitem collocato. Non
enim indignū erit inter tot sapientissimos viros quorum monumenta splendidissimo
pluteo tuo seruantur illum etiam doctorem accedere. Quamobrem deum optimū ma-
ximū omnium bonorum operum autorem suppliciter precor: vt his meis ceptis ita
aspiret: dexterque ac volens adsit: vt cum eius ope et numine opera sancti anselmi iu-
diciū commune meruerint reliqua alacriori animo persequi possim. id autem conti-
gisse intelligam cum ceteros animaduertero huiusmodi operibus delectari. Vale ex
vibe Nurenbergensi. 77.

Johannes Ioffelholz legum licentiatuſ bonarum artium et ſtudioſorum humanita-
tis ornatiffimo magiſtro Petro Danhuſer: Nurenburgeſi. S. p. d.
Beati Anſelmi: cuius te ingenio ac eloquentia adductum opera queſcripſerit te
in vnum colligere ais humaniffime petre. Ipſo꿿 adeo delectaris: vt vel beati Hycro-
nimi ſanctiffimi: ac elegãtiffimi doctois eloquio parẽ exiſtimare auſis. Et quid de il-
lo ſentiam exquiris. Ego etſi ſancti illius viri ſimulq꿿 deuotiſſimi Anſelmi ſcriptura-
rumq꿿 ſuarũ pter nomẽ: noticiam nullã habuerim: q̄obrem delirare videar: ſi qd de illo
iudiciũ vel ſentẽtiã de re nõ viſã et incognita plane incaſſum attulerim. Quẽtã diffi-
cile ſit de alijs ſũmiffq꿿 illis om̄is doctrine genere excellentiffimis viris: me qui omni-
um ſum ignarus. Iudicare nemo eſt qui ignoret. Verũ quia viri quotquot fuere cla-
riffimi ſine reſpõſione virũ nõ potuere volitare p ora. Ineam tibi qualiſcũq꿿 vel in-
epriffima fuerit aperiã ſentẽtiã. Incidi hiſ dieb꿿: vincentij illius ordinis p̄dica-
torum qui de ſingulis q̄ ſibi memoratu digna viſa ſunt referre laborat: ſpeculum: q̄ de
illo meminit. Eumq꿿 ſumma in p̄mis deuotione captuz: Becceñ. monaſterio quod in
Northmania ſitum eſt: dedicatum. In eo꿿 vſq꿿 adeo ſancte viſiſſe tradit. vt abbãtie
p̄poſitus fuerit. Refertq꿿 nonnulla opera ad fidei ſacra ſpectantia egregie ab eo edita
Inde eum Cantuariẽ. eccleſie Ep̄ſcopum fuiſſe reperio. quem quis dubitauerit ad
hos dignitatum apices p̄uectum: totq꿿 claruiſſe miraculis niſi doctrina virtute: ac ſã-
ctimonia ceteris mortalibus preſtitiffet: diuinoq꿿 ſpiritu afflatus fuiſſet. Que vt ſunt
humano ingenio altiora: in medium relinquimus: et de ipſo quod de alijs ſanctis ſpe-
randum duco: optimos quidem eſſe apud deum pro abolendis malis noſtris intercef-
ſores. Ipſum tamen in laude beatiffime virginis marie multum elaboraſſe accepi. qd̄
etſi facile videatur cum ſit hic locus ampliſſimus: campuſq꿿 patentiffimus. Ipſa enĩ
omnium laudum fomes et ſons inexhauſtus: ſtimulos habet in vtramuiſ partem: ac
commodatiffimos aculeoſq꿿 acerrimoſ: vt quocũq꿿 intenderit humanõs illuc ſenſus
affectiones vel torrentis rapiat: vel turbinis modo proſternat. vel rois vice refrige-
ret: blãdiq꿿 malagmatiſ ad oẽm mltitudinem reſtinguat exemplo. At ſunt viri clari et
ſancti qui hec cum laude venuſteq꿿 dixere: non equidem inſicias eo. Verum ea nõ ſũt
talia vt cum virtute ipſius vſq꿿 conferantur. Quis enĩ tam eleganti ſe fretum puta-
rit ingenio: quis ea doctrine copia: quis tanta eloquentia vel arte politus: vel natura
p̄ditus vel imitatione formatus: vel ſtudio p̄paratus: vt genitricis dei regineq꿿 am-
plitudinis celeſtis imperij: non ieiune: non minus ſanctitatis ſue meritis p̄conẽ ſe au-
deat p̄ſtiteri. Multi tamẽ illud attrẽctare auſi ſũt vel amore eius vel admiratõne ad-
ducti. q̄ vel tenui opa ſua parũ videntẽ effeciſſe. Neq꿿 enĩ ſat fingi neq꿿 dici poteſt de il-
la p̄ magnitate quippe que in terris oceano: ſamã aſtris terminat: celoſq꿿 tranſcẽ-
dit. Que omnium rerum creatorem vtero geſtauit: et in mundum protulit verbuz in-
carnatum teſtante Johanne digniffimo tam admirande huius rei vate. virgo añ: vir-
go poſt partum. Cui itaq꿿 aſcenſus in celum patet q̄uis maxima: debito tamen mino-
ra ſunt que in terris tribuuntur. Nihilominus Anſelmus ille noſter hoc in genere plu-
rimã inter theologoſ aſſecutus eſt laudem: doctrina ceteriſq꿿 virtutib꿿 ſummiſ cla-
riffimiſq꿿 reliquis theologie ſcripto꿿ibus comparatur p̄ceptis que ad bene beateq꿿
viuendum requiruntur: vbiq꿿 p̄cipue refertur tum in conſilijs et diſceptationib꿿 ſã-
pientiffimus. Tum vero in ep̄ſtolis: conſtitutionibus: ſanctionibusq꿿 apoſtolicis
equalis. In hiſ q꿿 ante oĩa verborum parcus: ſententiãz tã diues vt aliq̄to auguſti

differens sermone humano ad oraculorum pene responsa videatur accedere. **R**eterū in scriptis suis seuerus et tetricus et quod religiosorum est deuotus. **N**ec sp̄ eligendorum et collocandorum verborum rationē (Id quod in scribendo primū esse debet. **E**t diuus Hieronimus quod optime calluit) habuisse videtur. **E**t vt breuiter dicam: Anselmus nihil scire potuit quod Hieronimus ignorasset. **G**rece insuper litterature simulque hebreæ Hieronimus doctissimus: et diuinarum scripturarum clarissimus inter theologos habetur: nec illi quod scire potuit latine dicendi elegātia. **I**deo de vite horriditate ceteri iudicent: ac in scribendo nedum Anselmum Hieronimo imparē. **S**ed neutrius (vt mea fert opinio) comparandum existimo: quippe qui nec grecas nec hebreas litteras nouisse traditur: et a latini eloquij ornatu nescio quid videatur dissonare. **N**on tamen idcirco ipsius legendum abnuerim. **S**ed te in primis laudo: tuamque industriam ac studium in conquirendis operibus suis magnopere probō. **C**um se Cicero romane eloquentie parēs. ab illis quoque vetustissimis auctoribus ingeniosis quidem sed arte carentibus plurimum fateatur adiutum. **V**ale. **E**t si quid nouisti rectius istis imperti. **S**i non his utere mecum.

Tu nihil inuidiam veritus nihil inde labores.

Nihil hos que nasum rhinocerotis habent.

Grande opus aggredieris: deles mendosa. recludis

Abdita. te propter queque reposita patent.

Petre diu felix merito tibi parva perhennis.

Gloria. et eternum nomen ad astra. vale.

Vita beati Anselmi.

Prouinciam vite beati anselmi: gestaque simul memoratu digna hoc in loco capescere phas esset: nisi humanissimus vir Johannes losselholtz suis in litteris superioribus quibus de illis satisfecisset. **D**edit enim quibus moribus: qua religione vir dei sanctus in huiusmodi ergasculo vitam instituit. obseruauit tamen legem epistole: cui breuitas placet: et quedam que minus ydonea recensenda sibi visa sunt singulari studio reliquit. **N**e autē negligentie iniuria lectorem in minimo deterreat: ea que per eum diuinita sunt illis annectere statuimus. **C**onstat beatum Anselmum ac vehementissima fama in hunc usque diem conualuit. **N**atum educatumque esse in confinij longobardie ac Burgundie parentibus que mediocri fortune. **P**atre humili genere. **P**atre vero opifice hic puer litteris traditus et in breui plurimam doctrinam creuit. **E**gregia indole incunabula hausit. et spiritu sancto opitulante post quindecimum sue etatis annum. vitam diuinam sibi instituere statuit. **S**olum natale egrediens: vitam monasticam induit: et in districtum cluniacense peruenit. **I**n quo monasterium sancti Benedicti situm erat: nomine beccense: cui lanfrancus vir deuotus presuit. **Q**ui presatum Anselmum in monachum induit ac suscepit. **E**t haut longe post defuncto Lanfranco in abbatem huiusce monasterij eligitur. **I**n quo et plures libros que doctissime edidit. **V**acante autem sede cantuariorum in Archiepiscopum postulatur: cuius erat diligentissimus presul et antistes: porro vitam deo caram studuit. **T**andem astra conscendit. **S**cripsit autem beatus Anselmus hec parua opuscula: sicut Vincentius refert. **P**rologion id est alloquium de deo: scripsit et monologion id est soliloquium de sancta Trinitate. **D**e veritate. **D**e concordia liberi arbitrij. et prescientie atque predestinationis: nec non et gratie. **D**e casu diaboli. **D**e peccato originali. **D**e Incarnatione verbi. **D**e sacramento altaris: de azimo. **E**xpositioes actuum et vestimentorum dei. **C**ur deus homo. **M**editationes. **E**xtat quoque epistole eius ad diuersas personas scripte.

**Inuocatio matris virginis simul et filij in oratione
ad sanctam Mariam.**

Macta inter sc̄os post deū singulariter sc̄ta Maria m̄ admirabil' & ginitatis
virgo amabil' fecūditatis: que filiū altissimi genuisti: que p̄dito humano gene
ri saluatozē peperisti. **O** m̄ salutis. **O** tēplū pietatis z misericordie tibi se co
naſ p̄ſtare miserabil' aia mea: morib' vitioz lāguida: vulnerib' facioz scissa. vlcereb'
flagitioz putrida: tibi nitē q̄tū moribūda valet supplicare: vt potētib' tuis meritis et
p̄is tuis digneris p̄cib' eā sanare. Sic eteni pia d̄na alienata ē a se imanitate stuporis
vt vix sc̄sū habeat enormis lāguoris sic sordib' z fetore fedat: vt timeat ne ab ip̄a mi
sericors vultus tu' auertatur: sic tabescit desperādo respectus tui cōuersionē: vt etiaz
oēs obmutescāt ad orōnem. Heu pudor: sordētis iniquitatis in p̄ntia nitētis sanctitatis.
Heu p̄fusio imūde p̄sciētie ī cōspectu fulgētis mūdicie. **O** tu b̄dicta sup m̄lieres q̄ an
gelos viciis puritate: sc̄os supas pietate. Anhelat moribūd' sp̄s me' ad tāte benigni
tatis respectū: s̄ erubescit ad tāti nitōis p̄spectū. **H**oreo d̄na parere tibi in imūdicis z
horrozib' meis: ne tu horreas me p̄ eis: z nō possū ve mihi videri sine eis. **E**adē ei pec
cata mea o d̄na cognosci a te cupiūt p̄p̄ curatōnē: parere tibi fugiūt p̄p̄ execrationē
nō sanant sine p̄fessōe: nec p̄ducūtur sine p̄fussōe. **S**i celant: sūt insanabilia: si vidēt
sūt detestabilia: vūt me dolore: terrēt me timore. **O** tu illa pie potēs z potēter pia ma
ria: de q̄ fons est ortus misericordie: ne p̄tineas p̄cor: tā verā m̄iam: vbi tā verā aḡscis
miseriā. Sana q̄ clemētissima infirmitatē: z delebis q̄ te offēdit feditatē. **A**ufer benigni
sima lāguozē: z nō sētis quē horres fetozē. Sana animā serui tui peccatoris: p̄ virtu
tem b̄ndicti fruct' vētris tui: q̄ sedet in dextera oipotētis p̄ris sui. **N**ūquid tu d̄na mea
mater sp̄ci mee. **N**ūquid tu obliuisceris odio mei: qd̄ mūdo tā misericorditer ē intima
tū: tā feliciter diuulgatū: tā amāter aplexatū. **I**lle bon' filius hoīs. venit p̄ditū sponte
saluare: z m̄ dei potit p̄ditū clamātē nō curare. **B**on' ille filius hoīs venit vocare ad
penitētiā peccātē: z m̄ dei nō cōtemnet p̄cantē in penitētia: s̄ etsi p̄ter ambo offēsī est
Hōne z ambo clemētes estis. **F**ugiat ergo reus iusti dei: ad piā m̄sem misericors dei:
refugiat reus offense matrisq̄: ad piū filiū benigne m̄ris. **I**ngerat se re' vtriusq̄ inter
vtrūq̄ iniciat se inter piū filiū z piā matrē. **P**ie d̄ne p̄ce seruo matris tue: pia d̄na p̄ce
seruo filij tui: q̄ me in iustis inter duas tā immēsas pietates: nō incidā inter duas tā po
tentes seueritates. **B**one fili: bona mater: nō sit mihi frustra: quod confiteor de vobis
Hāc veritatē nō erubescā: qd̄ spero in vobis hāc pietatē. **D**ic mūdi iudex cui parcis.
dic mūdi recōciliatrix quē recōciliabis. **S**i tu d̄ne dānas: z tu d̄na auerteris homuncu
lum bona v̄sa cum amore: mala sua cū merore confitentem.

**Ex gestis Anselmi colliguntur forma
et mores beate Marie.**

Maria dei genitrix didicit hebraycas litteras adhuc patre eius Joachim viuente.
Erat docilis: amans doctrinam: et circa sacram scripturam p̄seuerabat. **O**pus vero
manuum eius erat lane: lini et serici. **E**rat itaq̄ locus distinctus in domo domini. sc̄z
in templo p̄pe le uam altaris. **U**bi stabant virgines sole: et diuio officio peracto. ibāt
omnes ad propria. **M**aria vero perseuerabat z custodiebat altarez templum: sacro
tibus ministrans. **H**os suus erat modice loquere: expedite obedientie mundi proxi
mationis: sine audacia sine risu: sine turbatione. sine ira: benigne salutans: eloquentiā
cui' hoies mirabant: fuscus habebat oculos: rectos aspectus: nigra supcilia: mediocrē
nasū: vultus ei' lōgus: lōge manus: longi digiti: mediocris stature: p̄seuerās ī orōib'.

ferens pannum pprijs coloris: lectioni: ieiunijs: z labori manuum. et omni bone virtus
ose operationi se dederat. **Q**ue cum assumpta erat in celum fuit. lxxij. annorum. **Q**ui
sic computati sunt: septem annis educata cum parentibus. **E**t septem annos cum di-
midio: ministrabat i templo domini in domo ioseph sex mēses. **I**n quartodecimo an-
no annunciatu ei gaudium totius seculi. **E**t in quintodecimo anno peperit christum.
et cum eo. xxiiij. annis in pnti vita. post ascensionem domini fuit ipsa in domo Joha-
nis euangeliste. xxiiij. annos: qui simul computati sunt. lxxij. anni. **S**ed filius ei? vni-
genitus erat homo magne virtutis nominatus **J**esus xpūs: qui a gentibus dicebatur
propheta veritatis: quem eius discipuli vocauerunt filius dei: suscitauit mortuos z sa-
nauit oēs languores: homo quidem pcerus: mediocris et spectabilis: vultum habuit
venerabilem: quem intuentes possunt z diligere et formidare: capillos habuit coloris
nucis auellane premature: z planos fere vsq; ad aures: ab auribus vero circinos: cri-
spos aliq̄stulum ceruliores et fulgentiores: ab humeris ventilantes: discrimē habuit i
medio iuxta morem nazareoz: frontem planam z serenissimam: cuz facie sine ruga: et
macula aliqua: quam rubor moderatus venustat. nasi et oris nulla p̄susq; reprehēssio
barbam habuit copiosam et impuberem **S**ed in medio bifurcatā. **A**spectū habuit sim-
plicem z maturum: oculis glaucis: varijs et claris existentibus. **I**n increpatione terri-
bilis: in admonitōne blandis et amabilis: hylaris seruata grauitate. **Q**ui nunq̄ visus
est ridere: flere autē sepe. **I**n statura corporis ppagatus: rectas man⁹ habuit: z brachia
visu delectabilia: in colloquio grauis: rectus et modestus: speciosus inter filios hoim.

Prologus in librum. Cur deus homo

Anselmi Cantuariorum archipresulis viri tū eloquētia: tum multarū reruz peritia doctissimi: archana de euangelicā preparatione contra grecos instituta prefatio: in librum (Cur deus homo) felici augurio pietissime sacrata: inchoat.

Deus subditum quod

propter quosdam qui antequam perfectum et exequitū esset primas partes eius me nesciente sibi transcribebant festinatius quaz mihi oportunū esset. Ac ideo breuius quā velle sum coactus ut potui presumere. Nam plura quā tacui inseruissem et addidissem si in quiete et congruo spacio illud mihi edere licuisset. In magna enim cordis tribulatione quā vix et cur passus sum nouit deus. Illud in anglia rogatus incepti et in capuana puicia peregrinatus profeci. Quod secundum materiam: de qua editū est (cur deus homo) nominavi et in duos libellos distixi. Quorum prior quidem infidelium christianā fidem: quod putat illā rationi repugnare respicientium continet obiectiones: et fidelium responsiones: ac tandem remoto christo quasi nunquam aliquid fuerit de illo probat rationibus necessarijs esse impossibile vlluz hominem saluari sine illo. In secundo autem libro similitur quā nihil sciat de christo monstrat: non mi-

nus apta ratione et veritate naturā humanā ad hanc institutā esse: ut aliqui immortalitate beatā: totus homo. id est in corpore et in anima fruere: et ac necesse esse ut hoc fiat de homine propter quod factus est: sed non nisi per hominem deū atque ex necessitate: et omnia que de christo credimus fieri oportere. Hanc per faciunculā cum capitulis totius operis: omnes qui librum hunc transcribere volunt: ante eius principium ut prefigant postulo: quatenus in cuiuscumque manus venerit quasi in eius fronte aspiciat: siquid in toto corpore sit quod non despiciat.

Explicit prologus.

Incipiunt capitula libri primi.

Questio de qua totū opus pedit. **Ca. I.** Quomodo accipienda sint que dicenda sunt.

Capitulum. II. Obiectiones infidelium et responsiones fidelium.

Capitulum. III. Quod hee responsiones videntur infidelibus sine necessitate et quasi quedam picture.

Capitulum. IIII. Quod redemptio hominis non potuit fieri per aliam quam per dei personam.

Capitulum. V. Qualiter reprehendantur infideles quod dicimus deū morte sua nos redemisse et sic dilectionem suam erga nos ostendisse et pro nobis expugnare dyabolum venisse.

Capitulum. VI. Quod nullā dyabolus habebat iusticiam aduersus hominem et quare videatur habuisse et cur deus hominem hoc modo liberaret.

Capitulum. VII. Quomodo licet humilia que dicuntur de christo non pertineant ad diuinitates tamen inconueniens videatur infidelibus ea de illo dici secundum hominem et vnde illis videatur idē homo non sponte mortuus esse.

Capitulum. VIII. Quod sponte mortuus sit: et quod sit factus obediens usque ad mortem: et propter quod et deus illum exaltauit: et non veni voluntatem meam facere: et propter quod pro filio suo non peccat deus: et non sicut ego volo sed sicut tu vis.

Capitulum. IX

Liber Primus

Ite de eisdē quomodo alter recte intelligi possit. **Capitulum. X.**

Quid sit peccare et pro peccato satisfacere. **Capitulum. XI.**

Utrum sola misericordia sine omni debiti solutiōe doceat deū pctā dimittē. **XII.**

Quod nihil minus sit tolerandū in reꝝ ordine quā vt creatura creatori debiti honorē auferat et nō soluat qđ auferat. **Capitulum. XIII.**

Cuiusmodi honor dei sit pena peccātis. **Capitulum. XIII.**

Si deus vel ad modicū paciatur honorem suū violari. **Capitulum. XV.**

Ratio qđ angeloz numerusq̄ ceciderunt restaurādus sit ab hoibus. **XVI.**

Qđ alij angeli p̄ illis nō possint restituī. **Capitulum. XVII.**

Utrū plures futuri sint sancti hoies quā sint mali angeli. **Capitulum. XVIII.**

Quod homo non possit saluari sine peccati satisfactione. **Capitulum. XIX.**

Qđ scđm mensuraz pcti oporteat eē satisfactionem nec hanc homo p se facere possit. **Capitulum. XX.**

Quanti pōderis sit pctm. **Capitulum. XXI.**

Quam contumeliam homo fecit dō cum se permisit vinci a dyabolo p qua satisfacere non potest. **Capitulum. XXII.**

Qđ abstulit deo cū peccauit q̄ reddere nequit. **Capitulum. XXIII.**

Qđ q̄diu non reddet homo qđ debet non possit esse beatus nec excusetur impotentia. **Capitulum. XXIII.**

Qđ ex necessitate per christū saluetur homo. **Capitulum. XXV.**

Finit.

Incipit liber anselmi episcopi. **Cur deus homo. Questio de qua totū opul pendet. Capitulum. I.**

Epe et studiose a multis rogatus sum et verbis et litteris: quatenus cuiusdam d̄ fide nostra questionis rationes q̄s soleo respondere querētibus memorie scribendo cōmendē dicunt em̄ sibi placere eas et arbitrantur sibi satisfacere. **Q**đ appetunt: nō vt p̄ rationem ad fidem accedant: sed vt eo:ū que credunt intellectu: et delectent cōtemplatione: et vt sint quantū possint parati semper ad satisfactionē omni poscētē se rationē de ea que in nobis ē spe. **Q**uam questionē solēt infideles nobis simplicitatē christianā quasi fatuā deridētes obicere. et fideles multi in corde vsare: qua scilicet rōne vel necessitate deus homo factus sit et morte sua sicut nos credimus et cōfitemur mūdo vitā reddiderit. cū hec aut p̄ aliā p̄sonā siue p̄ angelicā siue per humanā aut sola volūtate facere potuerit. **De** qua questione non solū literati sed etiā illiterati multi querūt et rationē eius desiderāt. **Q**uō ergo de hac multi tractare postulēt: et licet inquirendo valde videat̄ difficilis: in soluēdo tamē omnibus ē intelligibilis: et p̄pter vtilitatē rationisq; pulchritudinē amabilis: quāuis a sanctis patribus inde quod sufficere debeat dictū sit: tamē de illa curabo quod mihi deus dignabit̄ apire petētibus ostēdere. **E**t quō ea que p̄ interrogationē et responsionē inuestigantur multis et maxime tardioribus ingenijs magis patēt: ideo plus placēt vnū ex illis qui hoc flagitāt qui inter alios instancius ad hoc me sollicitant accipiā mecū disputantem vt bos querat et anselm⁹ respondeat hoc mō.

Tur deus homo

Quomodo accipiēda sint ea que dicenda sunt.

Solo II.

Sicut rectus ordo exigit ut prius quā ea presumamus ratione discutere: ita ne in negligentia mihi videtur si postquā cōfirmati sumus in fide non studemus quod credim⁹ intelligere. Quapropter quoniam gratia dei preueniente fidem nostre redemptionis sic puto me tenere ut etiam si nulla ratione quod credo possum comprehendere: nihil tamen sit quod me ab ei⁹ firmitate valeat euellere: a te peto mihi aperiri. quod ut scis plures mecum petūt qua necessitate scilicet et ratione deus cum sit omnipotens humilitatē et infirmitatem humane nature pro ei⁹ restauratōe assumpserit. **¶** Quid queris a me super me est. et idcirco altiora me tractare timeo ne forte cum putauerit aut etiam viderit aliquis me non sibi satisfacere: plus existimet rei veritatē mihi deficere quā intellectū meū ad eaz capiendam non sufficere. **¶** Non hoc tantum timere debes quantum et meministi: quia sepe contingit in colloquēdo de aliqua questione ut deus aperiat quod prius latebat: et sperare de gratia dei: quia si ea que gratis accepisti libenter impartiris: altiora que nondū attigisti mereberis accipere. **¶** Est et aliud propter quod video aut vix aut nullatenus posse ad plenum inter nos de hac retractari quoniam ad hoc est necessaria noticia potestatis necessitatis voluntatis et aliarum quarundam rerum que sic se habent ut earū nulla possit plene sine alijs considerari et ideo tractatus eorum suum opus postulat non multum ut puto facile nec omnino inutile. Nam earum ignorantia quedam facit difficultia que per earum noticiam fiunt facilia. **¶** Sic breuiter de hys suis locis dicens poteris ut et quod sufficiat ad presēs

opus habeamus: et quod pl⁹ dicendū est in aliud tempus differamus. **¶**

Hoc quoque multum retrahit a petitiōe tua. quia materia non solum preciosa et sicut est de speciosa forma pre filijs hominum sic etiam est de speciosa ratione super intellectus hominū. unde timeo ne quemadmodum ego solco indignari prauis pictoribus cum ipsum dominum nostrum informi figura pingi video ita mihi contingat si tam decoram materiā incōtēpto et contemptibili dictamine exarare presumo. **¶** Nec hoc te debet retrahere quia sicut tu permittis ut qui potest meli⁹ dicat: sic nulli prestituis ut cui dictamen tuum non placet pulchrius non scribat. verum ut omnes excusationes tuas excludaz. quod postulo non facies doctis. sed mihi et huiusmodi ipsum mecum petētibus. **¶** Quoniam video ipōtunitatē tuā et illoz quod huiusmodi tecum ex charitate et religioso studio petūt: te prabo pro mea possibilitate deo adiuuante variis orōib⁹ quos huiusmodi postulantes sepe mihi petenti ad hoc ipsuz promissis: quod queritis non tam ostendere quā tecum querere. sed eo pacto quo omnia que dico accipi volo. videlicet ut si quid dixerō quod maior non confirmet auctoritas quamuis illud ratione probare videar non alia certitudine accipiatur interim nisi quia mihi ita videtur donec mihi deus aliquo modo meli⁹ reuelet. Quod si aliquatenus questioni tue satisfacere poterō certum esse debet. quod et sapientior me plenius hoc facere poterit: imo: sciendum est quicquid hominū de dicere vel scire possit altiores tantē rei adhuc latere rationes. **¶** Soso. Patere igitur ut verbis utar infidelium equum est ut cum nostre fidei ratōem studemus inquirere ponam⁹ obiectōes eoz qui nullaten⁹ ad fidē eandē sine ratione volunt accedere. Quāuis enim illi ideo ratōez querāt: quia non credūt nos

vero quia credim⁹: vnū idēq; tamē est qđ querim⁹ ⁊ si quid respōderis cui au-
croitas sacra videat⁹ contraire licet mi-
hi illā ostendere quatenus quō nō obfi-
stat aperias. **A** Dic qđ tibi videt.

Obiectiones infidelium et responsio-
nes fidelium. III. Boso.

Sicut nobis deridētes simpli-
citatē nostrā infideles q; deo fa-
cim⁹ iniuriā ⁊ cōtumeliā cum
eū asserimus in yterū mulieris descen-
disse: natū esse de femina lacte ⁊ alimen-
tis humanis nutritū creuisse ⁊ vt multa
alia taceā que deo nostro nō vident cō-
uenire: lassitudinē: famē: sitim: verbera
⁊ inter latrones crucē mortēq; subisse.

Ansel. Nos nō facim⁹ deo iniuriam
vllā aut cōtumeliā: sed toto corde gra-
tias agētes laudam⁹ ⁊ predicam⁹ ieffa-
bilē altitudinē misericordie illi⁹: vt quā-
to nos mirabilius ⁊ preter opin⁹ onē de-
tātis ⁊ tā debitis malis in quib⁹ eram⁹
ad tāta ⁊ tā in debita bona que pdide-
ram⁹ restituit: tanto maiorē dilectōez
erga nos ⁊ pietatē mōstrauit. Si em̄ di-
ligēter cōsideraret quā cōueniēter hoc
modo pcurata sit humana restauratō
nō deridēter nostrā simplicitatē sed dei
nobiscū laudarēt sapientē benignitatē

Soportebat nanq; vt sicut per hominis
in obedientiā mors in humanū gen⁹ in-
trauerit ita p hominis obedientiā vita
restitueret. Et quēadmodū peccatum
qđ fuit causa nostre dānationis iniuriā
habuit a femina: sic vere iusticie ⁊ salu-
tis nostre auctor: nasceretur de femina et
vt dyabolus qui p gustū ligni (quē sua
fit) hominē vicerat: per passionē ligni
quā intulit ab homine vinceret: Sunt
quoq; alia multa que studiose cōsidera-
ta ineffabilē quandā nostre redēptiōis
hoc mō pcurare pulchritudinē ondūt.

Quod hee responsiones videant in
fidelib⁹ qđ qđ redā picture. III. Boso.

Omnia hec pulchra: ⁊ quasi que
dā picture suscipiēda sunt. **S**z
si non sit aliquid solidū sup qđ
sedeāt nō vident infidelibus sufficere:
cur deū ea que dicim⁹ pati voluisse cre-
dere debeamus. Nam qui picturā vult
facere aliquid eligit solidū sup qđ pin-
gat vt maneat quod pingit: Nemo em̄
pingit in aqua vl in aere: quia ibi nulla
manēt picture vestigia. Quia ppter cuz
has cōueniētiā quas dicit infidelib⁹
quasi quas dā picturas rei geste obrēdi-
mus: quoniā nō rem gestā sed figmētū
arbitrant esse quod credim⁹: quasi sup
nubē pingere nos existimāt. **M**ōstran-
da est ergo prius veritatis rationabilis
soliditas id est necessitas que pbat deū
ad ea que predicam⁹ debuisse aut potu-
isse humiliari: deinde vt ipsuz quasi cor-
pus veritatis plus niteat iste cōuenien-
tie quasi picture corporis sicut exponēde.

Ansel. Nonne satis necessaria ratio vi-
det: cur deus ea que dicim⁹ facere debu-
erit q; genus humanū tam preciosum
opus ei⁹ omnino perierat nec decebat
vt quod deus de homie pposuerat pe-
nitus annihilaret nec idē ei⁹ ppositum
ad effectū duci poterat: nisi gen⁹ huma-
nū ab ipso creatore suo liberaretur.

Quod redemptio hominis non potuit
fieri per aliam qm p dei psonā. V. Boso

Hec ipsa liberatio si p aliā quā p
dei personā: siue p angelū siue
p hominē esse fetā quolibet mo-
do diceret: mens hec hūana hoc multo
tolozabili⁹ acciperet: Potuit em̄ deus
hominē aliquē facere sine peccato non:
de massa peccatrice nec de alio homine
sicut fecit adam: p quē h ipsū op⁹ fie-
ri potuisse videt. **A**n nō intelli-
gis quia quēcūq; alia psona hominē a
morte redimeret eterna ei⁹ seruus idē
hō recte iudicaret. **Q**uod si esset: nullate-
nus restauratus esset in illā dignitatez
quā hūrus erat si nō peccasset: cū ipse

Iur deus homo

qui non nisi dei seruus et equalis angelis bonis pro omnia futurus erat. seruus eius esset qui deus non esset et cuius angeli serui non essent.

Homo.

Qualiter reprehendat infideles quod dicimus deum morte sua nos redemisse et sic dilectionem suam erga nos ostendisse et pro nobis expugnare dyabolum venisse.

Hoc est quod valde mirantur. **VI.** **Q**uia liberationem hanc redemptionem vocamus. In qua namque aut in nobis captione. aut in quo carcere aut in cuius potestate tenebamini vnde vos deus non potuit liberare nisi vos tot laboribus et ad vltimum suo sanguine redimeret. Quibus cum dicimus. redemit nos a peccatis et ab ira sua et de inferno et de potestate dyaboli. quem quod nos non poteramus ipse pro nobis venit expugnare. et recedit nobis regnum celorum. Et quia hec omnia fecit. hoc modo offendit quantum nos diligeret. Respondet Si dicitis quod deus hec omnia facere non potuit solo iussu quem cuncta iubendo creasse dicitis. repugnatis vobismetipsis. quod impotentem illum facitis. Aut si fatemini quod potuit. sed noluit nisi hoc modo. quomodo sapientem illum dicitis vel ostendere poteritis quem sine ulla ratione tam indecetera velle pati asseritis. Omnia enim hec que obtenditis in eius voluntate consistunt. Ira namque dei non est aliud quam voluntas puniendi. **S**i ergo non vult punire peccata hominum. liber est homo a peccatis et ab ira dei ab inferno et a potestate dyaboli. que omnia propter peccata patitur et recipit ea quibus propter eadem peccata priuatur. Nam in cuius potestate est infernus aut dyabolus aut cuius est regnum celorum nisi eius qui fecit omnia. Quecumque itaque timetis aut desideratis eius voluntati subiaceret cui nihil resistere potest. Quapropter si humanum genus saluare noluit nisi eo quo dicitis modo cum sola voluntate potuerit ut mitius dicam. videte quomodo eius sapienter

repugetis. Nam si homo quod facile posset cum graui labore sine ratione faceret. non utique sapiens ab illo iudicaretur.

Quippe quod dicitis deum taliter ostendisse quantum vos diligeret nulla ratione defenditur. si nullatenus hominem aliter potuisset saluare non monstrat. nam si aliter non potuisset tunc forsitan necesse esset ut homo suam dilectionem ostenderet. nunc vero cum aliter possit saluare hominem queratio est ut propter ostendendam dilectionem suam ea que dicitis faciat et sustineat. An enim non ostendit angelis bonis quantum eos diligat pro quibus talia non sustinet. Ad vero cum dicitis venisse expugnare pro vobis dyabolum quo seculum audetis proferre. Nonne dei omnipotens regnat vbiique. Quomodo ergo indigebat deus ut ad vincendum dyabolum de celo descenderet. Hec nobis infideles obicere posse videntur.

Quam nulla dyabolus habebat iusticiam aduersus hominem. et quare dicam habuisse. vult videat et cur deus homo homines liberet.

Ed et illud quod dicere solet. **VII.** **S**ed deus se debuisse prius pro iusticia contra dyabolum agere: ut liberaret hominem quam pro fortitudine ut cum dyabolus eius in quo nulla mortis erat causa et qui deus erat occideret iuste potestate quam super peccatores habebat amitteret alioquin iniuste violentiam fecisset illi: quomodo iuste possidebat hominem quem non ipse violenter attraxerat. sed idem homo se sponte ad illum contulerat: non video quam vim habeat. Nam si ipse dyabolus aut homo suus esset aut alterius quam dei: aut in alia quam in dei potestate maneret forsitan bene recte diceret. cum autem dyabolus aut homo non sit nisi dei: et extra potestatem dei neuter consistat: quare causam debuit deus agere cum suo de suo in suo nisi ut seruum suum puniret qui suo conseruo communem dominum deserere et ad se persuasisset transire: ac tradito: fugitivum fur furem cum furto domini sui suscepisset. **U**ter-

q̄ nāq̄ fur erat cū alter altero psuaden-
te seipm̄ dñio suo furabatur. **Q**uid em̄
iustus fieri posset si hoc de^o faceret aut
si iudex oīm de^o hominē sic possessū de
potestate tam iniuste possidentis v̄l ad
puniendū istū aliter q̄ per dyabolum:
vel ad parcendū illi eriperet q̄ hec iniu-
sticia esset. **Q**uis em̄ homo iuste a dya-
bolo torqueret ille tñ cū iniuste torque-
bat: homo nāq̄ meruerat vt puniretur
nec ab v̄llo puenienti^o q̄ ab illo cui p̄se-
serat vt peccaret: dyaboli x̄o meritum
nullū erat vt puniret. imo hoc tāto faci-
ebat iustus: q̄nto nō ad hec amore iu-
sticie trahebatur: sed instinctu malicie im-
pellebatur. **N**ā hoc nō faciebat deo iube-
te sed incōprehensibili sapia sua q̄ ma-
ia etiā bñ ordinat p̄mittēte. **E**t puto il-
los qui dyabolū aliquā opinantē habe-
re i possidēdo hoīez iusticiā ad hoc ide
adduci q̄a vident hoīem dyaboli vera-
tioni sbiacere iuste et deū hoc iuste per-
mittere: et idcirco putāt dyabolū illam
iuste inferre. **C**ontingit em̄ idē aliquid
diuersis p̄sideratōibus esse iustū z iniu-
stū: et ob hoc aut nō diligēter intuen-
tib^o te tñ istū aut iniustū iudicari. **F**ue-
nit em̄ vt aliq̄s innocentē percuciat in-
iuste: vnde ipse iuste p̄cū mereat: si tñ
p̄cussus (qui nō debet se vindicare) per-
cuciat p̄cucietē se iniuste hoc facit. **H**ec
igit̄ p̄cussio ex pte p̄p̄cūntis iniusta ē
q̄a nō debuit se vindicare: ex pte x̄o p̄-
cussus iusta: q̄a iniuste percucietes iuste p̄-
cūti meruit. **D**iuerso igit̄ intuitu: iusta
et iniusta est eadē actio quā contingere
potest ab alio iudicari iustā tñ: ab alio
iniustā. **H**oc q̄ modo dyabolus nō in-
iuste dicit̄ vexare hoīem: q̄a de^o hec iu-
ste p̄mittit: et hō hec iuste patitur. **S**ed
et hoc qd̄ hō iuste dicit̄ pati: nō sua iu-
sticia iuste dicit̄ pati: sed q̄a punit iusto
iudicio dei. **N**ā si obrēdit: cyrographū
illud decreti qd̄ aduersū nos dicit̄ ap̄s
fuisse: z p̄ mortē x̄pi deletū esse: et putat

aliq̄s p̄ illud significari: q̄a dyabol^o q̄si
sub cuiusdā pacti cyrographo ab hoīe
iuste ante passionē x̄pi p̄ctm̄ velut vsu-
ram p̄imi peccati qd̄ psuasit homīz pe-
nam peccati exigeret. vt per hoc iustici-
am suam super hominez videatur pro-
bare nequa q̄ ita intelligendum puto.
Quipe cyrographū illud nō est dya-
boli: quia cyrographū dicitur decreti.
decretum em̄ illud nō erat dyaboli sed
dei. **I**usto nāq̄ iudicio dei decretū erat
et quasi cyrographū confirmatū. vt ho-
mo qui sponte peccauerat. nec peccatū
nec penā peccati per se vitare posset. ē
est spūs vadens et non rediens. et qui
facit peccatū seruus est peccati. nec qui
peccat impunitus debet dimitti nisi mi-
sericordia peccatorū parcat et eū liberet
ac reducat. **G**obrem per hoc cyrogra-
phum nullā inueniri posse dyaboli iusti-
ciam in homīs veratiōe credere debe-
mus. **D**eniq̄ sicut in bono angelo nul-
la omnino est iniusticia ita in malo nul-
la est penitus iusticia. **N**ihil igit̄ erat in
dyabolo cur deus cōtra illū ad liberan-
dum hoīez sua vti fortitudine nō deberet.
Quomō licet humilia que dicimus
de x̄po non pertineant ad diuinitatē tñ
inconueniens videtur infidelibus ea d̄
illo dici s̄m hominē. et vnde illis vide-
atur idem hō nō sponte mortuus esse.
Efficere **C**aplm̄. VIII. **A**
nobis debet ad rationem volū-
tas dei cū aliquid facit: licet nō
videamus cur ita velit. voluntas nāq̄
dei nunq̄ est irrationabilis: **B**U-
rum est. si coustet deū id velle vnde agi-
tur. **N**equa q̄ em̄ acquiescunt multi de-
um aliquid velle si ratio repugnare vi-
deatur. **Q**uid tibi videt̄ repu-
gnare rationi cū deum ea voluisse fate-
mur que de eius incarnatiōe credim^o?
Ut breuiter dicā. **A**lissimū ad tā
humilia inclinari omnipotentē aliqd̄ fa-
cere cū tāto labore. **Q**ui hoc di-

Cur deus homo

ant nō itelligūt qđ credim⁹. **D**iuinā ei naturā absq; dubio asserim⁹ impassibile: nec vllatenus posse a sua celsitudine hūiliari: nec i eo qđ vult facē laborare. **S**z dñm ihm xpm dicim⁹ deū vey z verū hoiez: vnā psonā i duab⁹ naturis: et duas naturas i vna psona. **Q**ua ppter cū dicim⁹ deū aliqd hūile aut infirmū pati: n̄ h̄ itelligim⁹ fm̄ sblimitatē ipassibil nature s̄ fm̄ infirmitatē hūane s̄stācie quā gerebat z sic n̄e fidei nulla ratō obuiare ḡgnoscit. **S**ic ei nullā diuine s̄stācie significam⁹ hūilitatē s̄ vnā dei et hois mōstram⁹ tē psonā. **N**ō ḡ icarnatiōe dei hūilitas ei⁹ vlla itelligit̄ sc̄tā: s̄ natura hois credit̄ exaltata. **I**ta sit. **N**ihil iputes diuine nature q̄ fm̄ infirmitatē hois de xpo d̄r verūm̄ quō iustū aut rationabile pbari poterit qz de⁹ hoiez illū quē p̄ filiū suū dilectū in q̄ sibi bñ p̄placuit vocauit. z quē fil⁹ seipsū fecit sic tractauit aut tractari permisit. **Q**ue aut iusticia ē hoiez oim̄ iustissimū morti tradere p̄ p̄ctōre. **Q**uis hō si ino cētē dānaret vt nocētē libaret: dānād⁹ nō iudicaret. **A**d idē ḡ res deduci vide tur incōueniens qđ supra dictū est. **N**ā si aliter peccatores nō potuit saluare q̄ iustū dānādo: vbi est omnipotentia? **S**i xpo potuit s̄ noluit: quō defendem⁹ sapienā eius atq; iusticiā? **D**eus pater nō quēadmodū videris iusteligere hoiez illū tractauit aut innocētez p̄ nocētē morti tradidit. **N**ō ei cū iuitū ad mortē ille coegit aut occidi pmisit: s̄ idē ipe spōte suā mortē sustinuit: vt homies saluaret. **Q**uā si n̄ iuitū qm̄ voluntati p̄ris p̄sent qđ ammō tñ illū coegisse videt̄ sapiendo. **D**icit ei qz xpo hūiliauit semetipsū fact⁹ obediēs patri vsq; ad m̄rtē: mortē aut crucis. **P**ropter qđ et deus illū exaltauit: et qđ didicit obedientiā ex his q̄ passus est: et qđ proprio filio suo nō peperit pater: s̄ p nobis oibus tradidit illū. **E**t idem fili⁹

dicat. **N**ō veni voluntatē meā facere: sed voluntatē eius q̄ misit me. **E**t iturus ad passionē dicit sicut mādātū dedit mihi pater sic facio. **I**tem calicem quē dedit mihi pater nō bibā illū. **E**t alibi: pater si possibile est trāseat a me calix iste: verūm̄ non sicut ego volo sed sicut tu. **E**t alibi: p̄ si nō p̄ h̄ calix trāsire nisi bibā illū: fiat voluntas tua. **I**n oib⁹ istis plus videt̄ xps obediētia cogēte s̄ spōtanca voluntate disponētē mortē sustinuisse. **Q**đ sponte mortuus sit. et qđ sit: factus ē obediēs vsq; ad mortē. et ppter qđ de⁹ illū exaltauit. et nō venit facere voluntatē meā. et proprio filio suo non peperit. et nō sic ego volo s̄ sic tu. **I**X. **U**t mihi videt̄ nō bene dicit. **A**scernis inter hoc qđ fecit exigēte obedientia. z quot (sibi factū qđ seruauit obediētiā) sustinuit nō exigente obedientia. **B** **N**ecessē habeo vt h̄ aptius exponas. **A** **C**ur p̄secuti sūt eū iudei vsq; ad mortē? **B** **N**ō ob aliud nisi qđ veritatē et iusticiā viuēdo z loquēdo ideclinabiliter tenebat. **A** **H**oc puto qz de⁹ ab oī rationali creatura exigat: z h̄ illa p̄ obediētiā deo d̄r. **B** **S**ic nos fateri oportet. **A** **H**āc igit̄ obediām debebat hō ille deo p̄ri z hūanitas diuinitati et hāc ab illo exigebat p̄ri. **B** **H**oc nullū dubiū. **A** **E**cce habes q̄ fecit exigēte obediētia. **B** **C**erū ē et iā vt deo qđ sibi illatū qđ obediēdo p̄seuerauit sustinuit. **N**ā illata ē illi mors qz p̄stitit inobediā z hāc sustinuit s̄ quō h̄ obediētia n̄ exigit n̄ itelligo. **A** **S**i hō nūq; peccasset. deberet pati mortē: aut deberz de⁹ h̄ ab illo exigere. **B** **Q**uē admodū credim⁹ nec hō moreret nec h̄ exigeret ab illo. **S**z hui⁹ rei a te audire volo rationē. **A** **R**ationalē creaturam iustā factam esse. et ad hoc vt deo fruendo beata esset non negas. **B** **N**on. **A** **I**nselm⁹ **D**eō nequa q̄ est.

mabis puenire: vt quā fecit iustā ad be-
 atitudinē: cogat sine culpa esse miserā:
 hoīem em̄ inuitū mori miser est. **B**
 Patet quia si non peccasset homo non
 deberet de^o ab eo mori exgere. **A**
Non ergo coegit deus xpm mori in
 quo nullum fuit peccatum sed ipa spon-
 te sustinuit mortem: non per obedienti-
 am deserēdi vitā: sed propter obediē-
 ciā seruādi iusticiā. i q̄ tā fortiter pseue-
 rauit vt inde mortē incurreret. **P**er etiā
 dicit q̄a p̄cepit illi mori p̄: cum h̄ p̄cepit
 p̄ v̄ si incurreret mortē. Ita ergo sic mā-
 datū dedit illi p̄ sic fecit: z calicē quem
 dedit ei bibit et fact^o ē obediēs p̄i vsq;
 ad mortē: et sic didicit ex hijs q̄ pass^o ē
 obediēciā id est q̄ vsq; debeat seruari iu-
 sticia. **V**erbū autē qd̄ p̄positū ē: didicit.
 duob^o modis itelligi p̄. **A**ut ei didicit:
 dicitū ē p̄ eo q̄ ē alios discere fecit. **A**ut
 q̄ p̄ sciam nō ignorabat exp̄m̄to di-
 didit. **Q**d autē ap̄ls cū dixiss̄ hūilauit
 semetipsū fact^o obediēs vsq; ad mortē:
 mortē autē crucis. s̄bdidit: p̄pter qd̄ et
 de^o illū exaltauit: et dedit illi nomē qd̄
 ē sup̄ om̄e nomē. **Q**ui simile ē qd̄ dauid
 dicit. **D**e torrēte i via bibit: p̄pterea ex-
 altauit caput: nō ita dictū est q̄si nulla-
 ten^o potuisset p̄ueire ad hāc exaltatōm
 nisi p̄ hāc mortis obediēciā et h̄ exalta-
 tio nō nisi i retributōem hui^o obediētie
 collata sit. **P**at^o euz q̄ pater dicit oia
 sibi esse tradita a p̄re: et itez oia p̄ris eē
 sua: s̄ quō ip̄e cū p̄re fact^o q; spū dispo-
 suerāt se nō aliter q̄ p̄ mortē celsitudiez
 p̄potētie sue on̄surū mundo: q̄ppe qd̄
 nisi p̄ illā mortē fieri dispositū ē: q̄ p̄ il-
 lā fit: nō incōgrue d̄ p̄pter illā fieri. **S**i
 em̄ intēdum^o aliqd̄ facere: s̄ p̄ponimus
 nos pus alijs facturas p̄ qd̄ illō fiat. cū
 iā factū est qd̄ volum^o p̄cedere: si fit qd̄
 itēdum^o: recte d̄ p̄pterea fieri qm̄ factū
 ē p̄p̄ qd̄ differebat q; nō nisi p̄ illō fie-
 ri dispositū erat. **N**ā si fluuiū quē equo
 vel nauī transire possū: et p̄pono: me

non nisi nauī transiturū: et ideo differo
 me trāsmearē q̄a nauis abest cum iam
 p̄sto est nauis si trāseo recte de me dicat
 nauis pata fuit: ideo trāsiuit. et nō solū
 ita loq̄mur qm̄ per illud qd̄ p̄cedere vo-
 lum^o s̄ etiā qm̄ nō p̄ illud s̄ trāsmō post il-
 lud facere aliud aliqd̄ statum^o. **S**i q̄s
 em̄ dissent cibū sumere p̄pterea q̄a non
 duz ea die misse celebratōi affuit: pacto
 qd̄ p̄i^o facere volebat: non incōgrue d̄
 illi iam sume cibuz p̄pterea q̄a iā fecisti
 propter qd̄ sumere differebas. **M**ulto
 igit minus inusitata ē locutō cū xps d̄
 exaltat^o p̄pterea q̄a mortē sustinuit per
 quā et postq̄ illā exaltatōez decreuit fa-
 cere. **P**otest hoc et eo mō intelligi quo
 idem d̄ns legit^o p̄fecisse sapia et gratia
 apud deū: nō q̄a ita erat: s̄ q̄a ille sic se
 habebat ac si ita ess̄. **N**ā sic p̄ mortem
 exaltat^o est q̄si p̄pter illā fierēt hec. **Q**d
 autē ip̄e ait nō veni volūtate meā facere
 s̄ ei^o q̄ misit me: tale est quale ē et illud.
Aea doctrina nō est mea: nā qd̄ q̄s nō
 habet de se s̄ a deo: hoc nō tā suū q̄ dei
 dicere debet. **N**ullus em̄ homo a se ha-
 bet veritatē quā docet: aut iustam vo-
 luntatē sed a deo. **N**on ergo venit xps
 volūtate suā facere sed p̄ris: quia iusta
 volūtas quā habebat nō erat ex huma-
 nitate sed ex diuinitate. **P**roprio em̄ fi-
 lio nō pepit deus s̄ p̄ nob̄ oibus tradi-
 dit illū: nō est aliud q̄ nō liberauit illū.
Nā multa in sacra scriptura huiusmōi
 inueniuntur. **U**bi autē dicit: pater si fieri
 potest trāseat a me calix iste: verūm̄ nō
 sicut ego volo sed sicut tu. **E**t si nō po-
 test hic calix trāsiire nisi bibā illū fiat vo-
 lūtas tua: naturalem salutis p̄ volūta-
 tē suā significat appetitū quo hūana ca-
 ro dolorē mortis fugiebat. **V**oluntatē
 vero patris dicit: non quoniā maluerit
 pater mortem filij: q̄ vitā: sed quia hu-
 manū genus restaurari nolebat pater:
 nisi faceret homo tam magnū aliqd̄ si-
 cut erat mors illa quia non poscebat ra-

Eintrag
 1

Tur deus homo

tio q̄ alius facere nō poterat. Idcirco dicit filius illi velle suā mortē quā ipse vult pati q̄ vt genus humanū nō saluaretur: ac si diceret. Quō non vis aliter recōciliatiōez mūdi fieri: dico te hoc modo velle mortē meam: fiat ergo voluntas tua: id est fiat mors mea vt mūdus tibi recōcilietur. **N**az sepe aliquem velle dicim⁹ aliquid, quia nō vult aliud q̄ si vellet nō fieret illud q̄ dicit velle vt cū dicimus illū lucernam velle extinguere qui nō vult fenestrā claudere per quā vētus intrat qui lucernā extinguit. **S**ic ergo voluit deus p̄ mortē filij: q̄a nō aliter voluit mundū saluare nisi homo tam magnū aliqd̄ faceret vt iā dixi. **Q**uō filio volenti salutē hoīm tantundē valuit quomō hic alius facere nō valebat: quātū si illi mori p̄ciperet: vnde ille sicut mādātū illi dedit p̄ sic fecit: et calicem quez dedit ei pater bibit obediēs vsq; ad mortem.

Item de eisdem quomō aliter recte intelligi possunt.

Porest etiā recte intelligi: quia p̄ illā p̄iam voluntatē qua voluit filius p̄ salute mundi mori: dedit illi pater nō tñ cogendo mandatū: et calicem passiois: et nō peperit illi: s̄ pro nobis tradidit illū: et mortē illi⁹ voluit: et quia ipse filius obediēs fuit vsq; ad mortē: et didicit ex hijs que passus ē obediētā. **Q**uēadmodū em̄ scdm̄ humanitatē non habebat a se voluntatē iuste viuendi: s̄ a patre: ita q̄ illā voluntatē qua vt tñ bonū faceret mori voluit: nō potuit habere nisi a p̄e luminū a quo est omne datū optimū: et omne donum p̄fectū: et sicut pater tradere dādo voluntatem dicit: ita nō incongrue fit si impellere asseritur. **S**icut em̄ dicit filius de p̄e nemo venit ad me nisi pater traxerit euz: ita dicere potuit nisi impulerit euz. **S**imiliter q̄ proferre potuit nemo currit ad mortem propter nomē

meū nisi pater ipulerit aut traxerit euz. **Q**uā nāq; voluntate quisq; ad id qd̄ indeclinabiliter vult trahitur vel impellitur: nō incōueniēter trahere aut impellere dicit deus: cū talem voluntatē dat voluntatē affirmat in quo tractu vel impulsu nulla intelligit violentie necessitas s̄ accepte bone voluntatis spontanea et amata tenacitas. **S**i ḡ hoc modo nequit negari patrē (voluntatē illā dādo filium eius ad mortē) traxisse vel impulsisse q̄s nō videat eadē ratiōe mādātū illi vt mortē sustineret sponte et calicem quē non inuitus biberet dedisse. **E**t si filius sibi nō peperit s̄ p̄ nobis spontanea voluntate seipsū tradidisse recte dicit: q̄s neget recte dici quia pater a quo talē habuit voluntatē illi nō peperit: s̄ p̄ nobis tradidit illū: et mortē ei⁹ voluit. **H**oc etiā modo indeclinabiliter et sponte seruādo acceptā voluntatem a p̄e: filius fact⁹ est illi obediēs vsq; ad mortē: et didicit ex hijs que passus est obediētā id est q̄ magna res faciēda sit p̄ obediētā. **N**ā tunc est vera et simplex obediētia: cū rationalis natura nō necessitate sed sponte seruat voluntatē a deo acceptā. **A**lijs q̄ modis recte possumus p̄em noluisse filij mortē intelligere: q̄uis isti possunt sufficere. **N**ā sicut velle dicim⁹ euz qui facit vt alius velit ita etiā dicimus eū velle q̄ non facit vt alius velit: s̄ approbat quia vult: vt cū videmus aliquē fortiter pati velle molestiaz: vt p̄ficiat qd̄ bñ vult q̄uis fateamur nos velle vt illam penā sustineat: nō tñ volumus aut amam⁹ penā eius sed voluntatē. **I**llū q̄ qui prohibere p̄t et nō phibet solem⁹ dicere q̄a vult qd̄ nō phibet. **Q**uō ḡ p̄i voluntas filij placuit: nec phibuit eū velle aut implere qd̄ volebat recte voluisse: vt filij mortē tam pie et tam vtiliter sustineret: q̄uis penā ei⁹ nō amaret affirmat: nō aut potuisse calicem transire nisi biberet illum

Liber Primus

dixit: non quia nō posset mortē vitare si vellet: sed qm̄ sicut dictū est. mūdum erat impossibile aliter saluari. et ipse in-
declinabiliter volebat potius mortē pati q̄ vt mūdus non saluaretur. Idcirco autē dixit verba illa vt doceret huma-
nū genus aliter non potuisse saluari. q̄ p mortē eius. nō vt nstenderet se mortē nequaq̄ valuisse vitare. Nā quecunq̄ de illo dicitur ex his que dicta sūt simi-
lia sic sunt exponenda vt nulla necessitate. sed libera volūtate mortuus credatur. Erat nāq̄ om̄ps et de illo legi qm̄ obligatus ē quia ipse voluit. Et ipse dicit. Ego pono animā meā. et iterū sumo eā. nemo tollit eā a me. sed ego pono eā. et iterū sumo eā. Potestatem habeo penes-
iam meā et iterū sumere eā. Qd̄ ḡ idē ipse sua potestate et sua volūtate facit: nullaten⁹ ad hoc cogi recte potest. **H**oc solū q̄ p̄mittit de illū sic tractari. q̄uis volentē nō videt tali p̄ri de tali filio cōuenire. **A**mo maxime decet talē patrē tali filio cōsentire: si qd̄ vult laudabiliter ad honorē dei et utiliter ad salutē hoīm: qd̄ aliter fieri non potuit. **I**n hoc adhuc versamur qualiter mors illa rationabili et necessaria monstrari possit. aliter nāq̄ nec ipse filius eā velle nec pater cogere aut p̄mittere debuisse videt. Queritur em̄ cur deus aliter hoīem saluare non potuit. aut si potuit. cur hoc modo voluit. Nā et inconueniens videt esse deo. hoīem hoc mō saluasse sic nec apparet quid mors illa valeat ad saluandū hoīem. **A**d idē em̄ est si deus sic delectat aut eget sanguine innocentis vt nō nisi interfecto eo parcere velit aut possit nocēti. **Q**m̄ accipis in hac questione p̄sonā eorū qui credere nil volūt nisi p̄mōstrata rōne volentē pacif. vt nullū vel minimū inconueniens in deo a nobis accipiat. et nulla vt minima ratio si maior si repugnat re-
ūctat. Sic ei in deo quēlibet parū i cō-

ueniēs sequitur impossibilitas. ita queli-
bet p̄uū rōnez si maior nō vincit cōmit-
tē nccitas. **N**ihil i hac re liben-
tius accipio q̄ vt h̄ pactū iter nos p̄mu-
niter seruet. **D**e incarnatione dei
tū et de his q̄ de illo assūpto hoīe credi-
m⁹ questio ē. **I**ta ē. **P**o-
nam⁹ ḡ dei icarnatōem et q̄ de illo dici-
mus hoīe nūq̄ fuisse. et cōstet inter nos
hoīem esse factū ad b̄tidinē q̄ i hac vita
haberi nō potest nec ad illā posse pueni-
re quēq̄ nisi dimissis pctis. nec vllū ho-
minem hāc vitā trāsire sine pctō. et alia
q̄rū fides ad salutē eternā necessaria ē.
Ita fiat. q̄a nihil i his icōueniens
aut impossibile deo videt. **N**e-
cessaria est igit̄ hoī peccatorū remissio.
vt ad beatitudinē pueniat. **S**ic
omēs tenemus.

Quid sit peccare et p̄ pctō satisfacc.
Queredū ē igit̄ q̄ **C**XI. **A**
Qratōe de dimittat pctā hoīb⁹ et
vt h̄ faciā ap̄i⁹ p̄us videam⁹
qd̄ sit peccare. et p̄ pctō satisfacc. **A**
Auū ē onidēz meū itēdē **A** **S**i ange-
lus et hō sp̄ redderet deo qd̄ debet. **A**
Nūq̄ peccaret. **N**equeo p̄dicē
A **N**ō ē itaq̄ aliō peccare q̄ deo non
reddere debitū. **Q**uid ē debitū
qd̄ deo debem⁹? **A** **D**is voluntas
rationalis creature s̄biecta debet eē vo-
lūtati dei. **N**ihil verius **A**
Hoc est debitū qd̄ debz āgelus et hō dō
qd̄ soluēdo nullus peccat. et q̄ oīs qui
nō soluit peccat: h̄ ē iusticia siue rectitu-
do voluntatis q̄ iustos facit siue rectos
corde id ē volūtate hic ē solus honor et
tot⁹ quē debem⁹ dō. et quē a nob⁹ exigit
de **S**ola nāq̄ tal⁹ voluntas opa facit
placita deo cū potest opari: et cū nō po-
test ipa sola p̄ se placz q̄a nullū op⁹ siue
illa placz hūc honorē debitū q̄ deo non
reddat debitū. aufert dō qd̄ suū ē. et deū
exhonorat. et h̄ ē peccare. **A** **A**diu aut̄ si
soluit qd̄ rapuit manet i culpa. nec suffi-

Tur deus homo

at solū dō reddere qd ablatū ē. s. pco-
tumelia illata plus habet reddē q̄ ab-
stulit. Sic ei q̄ ledit salutē alteri nō suf-
ficiat si salutē restituit nisi pillata dolo-
ris iniuria recōpens aliqd ita q̄ honorē
alicui violat nō sufficiat honorē reddē.
si nō sup̄ ex honoratōis factā molestias
aliqd qd placeat illi quez ex honoratōis
restituet. Hoc q̄ attendēdū q̄ cū aliqs
qd iuste abstulit soluit h̄ dō dare qd ab
ab illo nō posset exigi si alienū nō rapu-
isset. Sic ḡ debet ois q̄ peccat honorez
quē rapit deo soluere et h̄ est satisfactio
quā ois pctōr debet deo facere. **B**
In his oib⁹ qm̄ ratōez seq̄ pposuimus
quis aliquātulū me terreas nil habeo
qd possim dicere cōtra.

Utrū sola mīa sine oī debm̄ solutōe
deceat deū pctā dimitte. **XII. A**
Edeā et videā vix sola mīa
si oī solutōe ablati sibi honoris
deceat deū pctā dimitte. **B**
Non video cur nō deceat. **S**ic dimit-
tere pctm̄ nō ē aliqd q̄ nō punire: et qm̄
recte ordinare pctm̄ sine satisfactōe nō
ē nisi punire si nō puniē inordinatū di-
mittere. **B** **R**ationabile ē qd dicitis.
A **D**eū vero nō deceat aliqd in suo re-
gno iordinatū dimitte. **B** **S**i ali-
qd aliqd volo dicē timeo peccare. **A**
Igit̄ nō deceat deū pctm̄ sic ipunitū di-
mittere. **B** **I**ta seq̄tur. **A** **E**st
et aliqd qd seq̄tur. **S**i pctm̄ sic dimitte
ipunitū: q̄ silr̄ erit apud deū peccātū et
nō peccātū: qd dō nō uenit. **B** **N**on
possū negare. **A** **E**lide et h̄. **I**usti-
ciā hoīm nemo nescit esse s̄ lege: vt fm̄
ei q̄ntitatē mēsura retributōis a deo re-
cōpenset. **B** **I**ta credimus. **A**
Si at pctm̄ nec soluit nec puniē nulli le-
gi sbiaz. **B** **N**ō possū alit̄ itelligē. **A**
Liberior igit̄ ē ois iusticia si sola mīa
dimitte: q̄ iusticia qd valde icōueniēs
videt̄. **A** **H** etiā extēdit h̄ icōueniētia
vt iusticiā dō sile eē faciat q̄ sic de nūl-
li legi sbiaz itaz iusticia. **B** **N**e qd re-

sistē rōi tue s̄ cū de nob̄ p̄cipiat onō di-
mittē peccātib⁹ in nos: videt̄ spugnare
vt h̄ nob̄ p̄cipiat qd ipm̄ facē nō deceat.
A **N**ulla i h̄ ē spugnācia q̄ de h̄ p̄ci-
pit nob̄ vt nō p̄siam⁹ qd soli⁹ dei ē. **A**
nullū ei p̄tinet vidictā facē nisi ad illū q̄
dñs ē oīm. **N**ā cū t̄rene ptātes h̄ r̄ce fa-
ciūt: ip̄e facit de⁹ a q̄ ad h̄ ipm̄ se ordiate
Remouisti spugnātiā quā putabā
in esse: s̄ ē aliqd ad qd tuū volo h̄ferissū.
Nā cū de⁹ sic sit lib: vt nulli⁹ legi sbiace
at iudicōr sit ita beign⁹ vt nihil beign⁹
cogitari q̄at: nūl sit r̄cū aut decēs nisi
qd ip̄e vult: mirū videt̄ si dicim⁹ q̄ nul-
laten⁹ vult aut si ei licet iūriā suā dimit-
tē a q̄ etiā d̄ his q̄s alijs facim⁹ solen⁹
idulgētā petē. **A** **E**lex ē qd dicit d̄ lib̄ra-
te et volūtate et beignitate illi⁹: s̄ sic eas
debem⁹ rōnabilē itelligē vt dignitatē i⁹
si videamur spugnare: lib̄tas ei si ē nisi
ad h̄ qd expedit aut decz nec beignitas
dicēda ē q̄ aliqd deo idecēs opef. **N**ō
at d̄ q̄ q̄ vult iustū ē et qd si vult iustū
si ē: ita itelligēdū ē vt si de⁹ velit qd lib̄-
bet icōueniēs iustū sit q̄ ip̄e vult. **N**ō ei
seq̄ si de⁹ vult mētiri iustū eē mētiri: s̄
pot̄ deū illū non eē. **N**ā neq̄ p̄ velle
mētiri volūtate nisi i q̄ corrupta ē vitas
imo q̄ d̄serēdo vitatē corrupta ē. **C**ū ḡ
d̄ si de⁹ vult mētiri si ē aliqd q̄ si de⁹ ē ta-
lis nature q̄ velit mētiri et idcirco si seq̄
iustū eē mēdaciū: nisi ita itelligat̄ sic cū
de duob⁹ ipossibilib⁹ dicim⁹ si ē illd̄ ē:
q̄ nec h̄ nec illd̄ ē: vt si q̄s dicat: si aq̄ ē
sicca et ignis ē humid⁹: neutz ei veyē.
Itaq̄ de ill̄ t̄m̄ ē vey dicē si de⁹ h̄ vult
iustū ē: q̄ deū velle si ē icōueniēs: **S**i ei
vult de⁹ vt plu⁹ iustū est vt plu⁹ et si
vult vt aliqs hō occidat iustū ē vt occi-
dat: qua pp̄ si si deceat deū aliqd iuste
aut iordinate facē si p̄tinet ad ei⁹ lib̄ta-
tē ac benignitatē ac volūtate peccātē q̄
si soluit deo qd abstulit ipunitū dimitte
B **S**i mibi auers⁹ q̄ putabā tibi pos-
se obieci. **A** **E**lide adhuc cur deū si dece-
at h̄ facē. **B** **L**ib̄tē ausculto q̄ d̄t d̄t

Nihil min⁹ sit tolerādū i rerū or-
dine: q̄ vt creatura creatori debitū ho-
nozem auferat, et q̄ nō soluat qd̄ aufert

Nihil min⁹ to. **A** .XIII.
Cōsiderādū est in rerū ordine q̄ vt
creatura creatori debitū hono-
rē auferat: et non soluat qd̄ aufert.

Nihil clarius iudico. **A** Nihil aut̄
iniustius tolerat: q̄ quo nihil min⁹ est
tolerādū. **B** Nec hoc est obscurū.

A Puto ergo q̄a nō dices deū debe-
re tolerare quo nihil iniustius tolerat
vt q̄ creatura nō reddat deo qd̄ aufert.

B Imo penit⁹ negādū esse iudico.

A Itē si deo nihil mai⁹ aut meli⁹ est
nihil iustius q̄ vt honorē illi⁹ seruet in
rex dispositōe sūma iusticia q̄ nō est ali-
ud q̄ ipse de⁹. **B** Hoc q̄ nil apt⁹.

A Nihil ergo seruat de⁹ iustius: q̄
sue dignitatis honorē. **B** Qd̄ vni-
q̄ necessario p̄cedi oportet. **A** Uti
de⁹ tibi q̄ cū integre seruet, si sic aufer-
ri sibi p̄mittit: vt nec soluat nec ipse au-
ferentē puniat. **B** Non audeo di-
cere. **A** Necesse ē ergo vt aut abla-
tus honor soluat: aut pena seq̄tur, alio-
quin aut sibīp̄si de⁹ iustus non erit: aut
ad vtrūq̄ impotēs erit, qd̄ neph̄as est
etiā cogitare. **B** Nihil rationabi-
lius dici potest vt puto.

A cuiusmodi honor dei sit pena peccātis
Ed volo a te. **A** p̄lin. XIII.

A Audire si peccantis pena sit illi
honor: aut cuiusmodi honor sit
Si enī pena peccātis nō ei⁹ honor ē: cū
p̄ctōr nō soluit qd̄ abstulit, sed punitur
sic p̄dit de⁹ honorē suū vt nō recuperet
q̄ h̄iāq̄ dicta sūt repugnare videtur.

A Deū ip̄ possibile est honorē suū p̄de-
re. Aut enī p̄ctōr sp̄ote soluit qd̄ debet:
aut de⁹ ab inuito accipit. Nā aut̄ hō de-
bitā s̄biectōez deo siue nō peccādo: siue
qd̄ peccat soluēdo volūtate spontanea
exhibet, aut deus inuito sibi torquēdo
s̄biat, et sic se d̄m̄ ei⁹ cē ostēdit: qd̄ ip̄e hō

volūtate fateri recusat. In q̄ p̄sideran-
dū q̄a sicut hō peccādo rapit qd̄ dei ē:
ita deus puniēdo auferit qd̄ homis est.

A Quippe nō solū id suū alicui⁹ esse dice-
tur qd̄ iā possidet: s̄ q̄ i a⁹ p̄tate ē vt ha-
beat. Quō ergo hō fact⁹ ē: ita vt b̄ritu-
dinē h̄re possit si nō peccaret: cū ḡ p̄pter
p̄ctm̄ b̄ritudie et om̄i bono p̄uat: de suo
q̄uis inuit⁹ soluit qd̄ rapuit: q̄a licet de
us h̄ ad vsū sui comodi nō trāsferat qd̄
aufert: sic hō pecuniā quā alij aufert in
suā p̄uertit vtilitatē: h̄ tñ qd̄ aufert vti⁹
ad suū hōrē p̄ h̄ q̄a aufert. Auferēdo ei
p̄ctōrē et q̄ illi⁹ sūt s̄biecta s̄bi esse p̄bat

A Si de⁹ vel ad modicū paciā honorē
suū violari. **A** p̄lin. XV. **B**

Pacet qd̄ dicit. Sed ē et aliō ad
qd̄ tuā r̄siōez postulo. Nā si de-
us ita sic p̄bas suū d̄z honorē
suare: cur vel ad modicū paciā illū vio-
lari. Qd̄ enī aliquomō ledi sinit nō ite-
gre aut p̄fecte custodit. **A** Dei ho-

norū neq̄t aliqd̄ q̄tū ad illū p̄inet ad-
di vel minui. Idem nāq̄ ip̄e sibi honorē
ē icorruptibil⁹ et nullo mō mutabil⁹. Te-
rūtñ cū vnaqueq̄ creatura suū et q̄si si-
bi p̄ceptū ordinē: siue naturalit⁹ siue ra-
tionabilit⁹ seruat, deo obedire et deū d̄r
hōrare, et h̄ ē maxie rational⁹ natura cui
datū est itelligē qd̄ debebat. Que cum
vult qd̄ debet: deū hōrat: nō q̄a illi ali-
qd̄ p̄fert: s̄ q̄a sp̄ote se ei⁹ volūtati et di-
sp̄ositōi s̄bit: et i rex vniuersitate ordi-
nē suū et eiusdē vniuersitat⁹ pulcritudi-
nē q̄ntū i ipsa ē p̄seruat. Cū vō nō vult
qd̄ debet: deū q̄ntū ad ipsā ē p̄inet iho-
norat: qm̄ nō s̄bit se sp̄ote illi⁹ disposi-
tioni, et vniuersitat⁹ ordinē et pulcritudi-
nē q̄ntū i se ē p̄turbat licz p̄tate et digni-
tatē dei nullaten⁹ ledat aut decolorat.

A Si ei ea q̄ celi ābitu cōtinētur vellēt nō
esse s̄ celo, aut elōgari a celo, nullaten⁹
possent nisi s̄ celo esse, nec fugere celū,
nisi appropinq̄ndo celo. Nā et vnde et
q̄ et q̄ et q̄ irēt sub celo essent, et quanto

Cur deus homo

magis a qualibet parte celi clōgarent
tanto magis opposite parti a ppinqua
rēt. Ita quāuis homo vel malus ange-
lus diuin: volūtati z ordinatōi subiace-
re nolit. nō tamē eā fugere valet. quia si
vult fugere de subuolūtate iubente: cur-
rit subuolūtate punientē. Et si queris
qua trāsīt nō nisi sub volūtate pmittēti
z hoc ipsuz q̄ puerse vult: aut agit i vni-
uersitatis prefate ordinē: z pulchritudi-
nē summa sapiētia cōuertit. Ipsa nāq̄
puersitatis spontanea satisfactio: vel a
nō satisfaciēte pene ex actio: excepto h̄
quod deus de malis multimodis bona
facit in eadē vniuersitate locū tenēt suū
et ordinis pulchritudinē. Quas si diui-
na sapiētia vbi puersitas rectū ordinē
pturbare nititur: non adderet: fieret in
ipsa vniuersitate q̄ de^o debet ordinare:
quedā ex violata ordinis pulchritudis
ne deformitas: z deus in sua dispositio-
ne videret deficere: Que duo quoniā
sicut sunt inconuenientia ita sunt im-
possibilia necesse est vt omne peccatū sa-
tisfactio aut pena sequat. **B** Satis-
fecisti obiectōni mee. **A** Palam est
ergo quia deū quantū in ipso ē nullus
potest honorare vel ex honorare: i quā-
tū est hoc aliquis facere videt cū volū-
tatē suā volūtati eius subicit aut ibtra-
hit. **B** Nescio quid p̄tra queā dice-
re. **A** Ad huc addam aliquid. **B**

Tādiu dic donec me tedeat audire.
Ratio q̄ angeloz numerus qui ceci-
derūt restituēdus sit de hoibus. **XVI.**

Deū constat p̄posuisse vt de hu-
mana natura quā fecit sine pec-
cato numez angelozū qui ceci-
derāt restitueret. **B** Hoc credim⁹.
sed vellē aliquā hui⁹ rei rationē audire.

A Gallis me: nō em̄ p̄posuim⁹ tra-
ctare nisi de sola incarnatōe dei: z tu mi-
hi alias interferis questiones. **B**

Merascaris: hilarē datorē diligit de⁹.
nā nemo p̄bat magis se hylariter dare

q̄d promittit q̄ qui plus dat q̄ pmittit
dic ergo libenter q̄d quero. **A** Ra-
tionalē creaturā que dei cōtemplatiōe
beata vel est: vel futura est in quodā ra-
tionabili z perfecto numero prescitaz a
deo: ita vt nec maiorē nec minorē illum
esse deceat nō est dubitandū: Aut enim
nescit deus in quo numero meli⁹ eā de-
ceat p̄stitui: quod falsum est: aut si scit i
eo illā cōstituet: quē ad hoc decentiores
intelliget: Qua p̄pter aut angeli illi q̄
cecidērūt facti crāt ad hoc vt essent in-
tra illū numez: aut q̄ intra illū numez
p̄manere nō potuerūt: ex necessitate et
cecidērūt: quod absurdū est opinari.

B Veritas est apta quod dicis. **A**

Quō ergo de illo numero esse debuerit
aut restituēdus est ex necessitate nume-
rus eoz: aut imp̄fecto numero remane-
bit rationalis natura que in numero p̄-
fecto prescita est q̄d esse nō potest. **B**

Restaurandi p̄culdubio sunt. **A**

Necesse est ergo eos de humana natu-
ra: quoniā nō est alia de qua restaurari
possint. **A** Quod alij angeli pro
illis non possint restitui. **B** Volo

Cur nō aut ipsi aut alij āgeli p̄ illis
possunt restitui. **Capitulū. XVII.**

Cum videbis nostre restauratio-
nis difficultatē: intelliges eozū
recōciliationis impossibilitatē:
Alij aut angeli p̄ illis restitui nō possūt
ideo (vt taceā qm̄ hoc repugnare vide-
at p̄ime creationis p̄fectioni) q̄ nō de-
bent nisi tales esse possint: quales illi fu-
issent si nō peccassent: z cū illi nulla visa
vidicta peccati p̄seuerassent quod post
illoz casuz alij qui p̄ illis restituerent
esset impossibile. Nō em̄ pariter lauda-
biles sunt si stant in veritate: z qui nul-
lā nouit peccati penā: z qui eam semper
aspicit eternā. Nam nequaquā putandū
est bonos angelos esse p̄firmatos casu
maloz: sed suo merito: Sic nāq̄ si boni
cū malis peccassent: simul dānati essent

Liber modernus Primus

ita iniusti: si cū iustis stetit paritē cōfirmati fuissent. Quippe si aliqui eorum nō nisi casu aliorū cōfirmādi erāt: aut nullus vnq̄ cōfirmaret: aut necesse erat aliquē casurū qui ad alios cōfirmādos puniret: que vtraq̄ absurda sunt. Illo itaq̄ modo cōfirmati sunt illi qui steterunt quo pariter cōfirmati essent omnes si p̄stitissent: quē admodū ostendi sicut potui vbi tractavi. cur deus dyabolo p̄seuerantiā nō dedit. **¶** Probasti malos angelos de humana natura restaurādos: et patet ex hac rōne q̄ nō in minori numero erūt electi homines quā sūt angeli reprobi. Sed vtrum plures futuri sint si potes ostende. Ansel.

¶ Utrum plures futuri sint sancti homines quā sint mali angeli. **CXVIII.**

¶ Angeli anteq̄m quidā illorū caderet erāt in illo p̄fecto de quo dixim⁹ numero: nō sunt homines facti nisi p̄ restauratōe angelorū p̄ditōrū et palā est q̄ nō erūt puri illis: Si autē ille numer⁹ nō erat in illis omnibus angelis: cōplendū est de hominibus et q̄d perijt et q̄d prius decrat: et erūt electi homines plures reprobis angelis. et sic dicim⁹ q̄ nō fuerūt homines facti tm̄ ad restaurādū numerū iminutū: s̄ etia3 ad p̄ficiendū nōdū p̄fectū. **¶** Quid potius tenēdū ē: an q̄ angeli pri⁹ facti sint in v̄nero p̄fecto an nō? **¶** Quid mihi videtur dicā. **¶** Nō pl⁹ a te exigo. **¶** Si hō fact⁹ est post casum malorū angelorū sicut quidā intelligūt in genesi. non video posse me p̄ hoc pbare alterorū de terminare. Potest em̄ (vt puto esse) q̄ angeli fuerūt prius in numero p̄fectorū postea fact⁹ sūt hō. p̄pter restaurādū imminutū eorū numerū: et p̄ esse q̄ si fuerūt in numero p̄fecto. q̄ differebat de⁹ sic adhuc differt illū implere numerū facturū hūanā naturā suo tpe. **¶** Vñ aut solūmō numer⁹ nō dū integrū p̄ficeret. aut etiā si minueret restitueret. Si autē tota cre-

atura s̄ facta est et dies illi in q̄b⁹ moyses istū mundū nō simul factū esse videtur dicere: aliter sunt intelligendi q̄ sicut videmus istos dies in quibus vnumus: intelligere nequeo quō facti sunt angeli in illo p̄fecto numero. Quippe si ita eēt videt mibi q̄ ex necessitate aut aliqui homines vel angeli casuri erant: aut plures esset in illa celesti ciuitate q̄ illa p̄fecti numeri conueniētia exigeret.

¶ Si ergo omnia simul facta sunt: sic videntur angeliz duo primi homines in numero p̄fecto fuisse vt de hominibus si nullus caderet angelus: quod decrat solū p̄ficeret: et si aliquis periret hoc quoq̄ quod caderet restitueret: et hominis natura que infirmior: erat quasi deū excusaret atq̄ dyabolū p̄funderet si ille suū casuz infirmitati sue imputaret cū ipsa infirmior staret. Ac si et eadē ipsa caderet multo magis deū defenderet contra dyabolū et cōtra seipsā: cū ipsa facta valde infirmior et mortalior: in electis de tāta infirmitate tanto altius ascēderet: q̄ vnde dyabol⁹ cecidisset quāto boni angeli quorū eq̄litas ei debet p̄ficeret p̄ ruinā malorū q̄ p̄seuerauerūt. Ex his rationib⁹ potius mihi videt quia in angelis nō fuit ille p̄fectus numer⁹ quo ciuitas illa celestis p̄ficeret quia si homo s̄ cū angelis factus nō est sicut possibile ē esse: et si simul facti sunt q̄ magis putant multi quoniā legis qui viuunt in eternū creauit omnia simul: videt necesse esse **¶** Et si p̄fectio mūdane creature nō tm̄ est intelligenda in numero indiuiduorū quātū in numero naturarū: necesse est hūmanā naturā aut ad cōplēntū eius de p̄fectionis esse factā: aut illi sup̄ habundare: q̄ de minimi vermiculi natura dicere non audemus. Quare p̄ se ipsa ibi facta est et nō solū p̄ restaurādis indiuiduis alteri⁹ nature. **¶** Unde palā ē quia si etiā angelus nullus perisset: homines tamē in celesti ciuitate suā locū habuiss-

Cur et eius homo

sent. Sequitur itaque: quod in angelis antequam quidam illorum caderent non erat ille perfectus numerus: alioquin necesse erat ut aut homines aut angeli aliqui caderent quoniam extra numerum perfectum ibi nullus manere poterat. **B** Non nihil effecisti. **A** Est et alia ratio ut mihi videtur quod non parum suffragatur illi sententiae: quae angelos non esse factos in perfecto numero existat.

B Dic illam. **A** Si angeli in illo perfecto numero facti sunt: et nullatenus facti sunt homines: nisi per restaurationem peccatorum angelorum: palam est quod nisi illi angeli ab illa beatitudine cecidissent homines ad illam non ascenderent. **B** Hoc constat. **A** Si quis ergo dixerit quod tamen letabuntur electi homines de angelorum perditione quantum gaudebunt de sua assumptione quoniam absque dubio haec non esset nisi illa fuisset quomodo potuerunt ab hac perversa gratulatione defendi. Aut quomodo dicemus angelos qui ceciderunt in hominibus restauratos: si illi sine hoc vicio permansuri erant. si non cecidissent: id est sine gratulatione de casu aliorum: isti vero sine illo esse non potuerunt: imo quantum licet hoc vicio beati esse debebant. Deinde quod audacia dicimus deum non velle aut non potuisse hanc restaurationem sine hoc vicio facere. **B** Nonne similiter est in gentibus quae ad fidem vocatae sunt: quod illam iudei repulerunt? **A** Non: nam si omnes iudei credidissent: gentes tamen vocarentur: quod in omni gente qui timet deum et operatur iustitiam: acceptus est illi. Sed quoniam iudei apostolos contempserunt: ea tunc fuit occasio ut ad gentes illi converterentur.

B Nullo modo video quid contra hoc dicere possim. **A** Unde tibi videtur accedere singulis illa leticia de alieno casu. **B** Unde nisi quod certus erit unusquisque quoniam ubi erit nullatenus esset si alius inde non cecidisset. **A** Si ergo haec certitudinem nullum haberet non esset vnde vllus de alieno damno gau-

deret. **B** Ita videtur. **A** Putas ne aliquem illorum habitum hanc certitudinem si multo plures erunt quam ceciderunt? **B** Nequaquam possum opinari quod eam habeat aut habere debeat. Quomodo namque quis poterit scire: utrum restaurando quod imminutum erat aut pro complendo quod nondum perfectum erat: de illo numero constitutum civitatis sit factus: sed omnes certi erunt se factos esse ad perficiendam illam civitatem. **A** Ergo si plures erunt quam reprobi angeli nullum poterit aut debeat scire se non esse ibi assumptum nisi per alieno casu. **B** Verum est. **A** Non igitur habebit aliquis cur gaudere debeat de alterius perditione. **B**

A Ita sequitur. **A** Quis itaque videam? quia si plures erunt homines electi quam sint reprobi angeli: illa non sequitur inconvenientia quam sequi necesse est si plures non erunt: et cum impossibile sit vllum in illa civitate futurum inconueniens videtur necesse esse ut angeli non sint facti in illo perfecto numero et plures futuri sint beati homines quam sint miseri angeli. **B** Non video qua ratione hoc negari queat. **A** Alia adhuc eiusdem sententiae posse dici puto rationem. **B** Hanc quoque proferre debes. **A** Credimus hanc mundi molem corpoream in melius renouandam nec hoc futurum esse donec impleatur numerus electorum hominum. et illa beata perficiatur civitas nec pro eius perfectione hoc differendum. Unde colligi potest deum ab initio proposuisse ut utrumque simul perficeret: quatenus et minor quae deum non sentiret natura ante maiorem quae deo frui deberet nequaquam perficeret: et in maiori perfectione mutata in melius suo quodam modo quasi congratularetur: immo omnis creatura de tam gloriosa et tam admirabili sui consumatione ipsi creatori et sibi iniuncta quae suo modo eterne congratulando iocundaretur: quatenus quod voluntas in rationabili natura sponte facit hoc et iam insensibilis

bilis creatura p dei dispositiōem natura
liter exhiberet. Solem⁹ namq; in maio
rū nostrorū exaltatiōe pgaudere: vt cuz
in natalicijs sanctorū exultatiōe festina
iocundamur de gloria eorū exultantes?
Quā sententiā illud adiuuare videtur
quia si adam non peccasset: differet tñ
deus illā ciuitatē pficere donec comple
to ex hominib⁹ q̄ expectabat numero:
ipsi quoq; homines incorpūm vt dicam
ita transmutarentur imortalem. Habe
bāt em̄ in paradiso quandā imortali
tatē id est potestātē nō moriēdi sed nō
erat imortalis hec potestas. quia po
terant mori: vt scz ipsi nō possēt nō mo
ri. **Q**d si ita est vt videlicet rationalem
illam z beatā ciuitatē z hāc mūdā in
sensibilem q; naturā de⁹ ab initio ppo
suerit simul pficere: videt^r: qz aut illa ci
uitas nō erat cōpleta in numero ange
lorū ante malorū ruinā. sed expectabat
deus vt eā de hominib⁹ cōpleret: quādo
corporeā mūdi naturā in meli⁹ innoua
ret: aut si pfecta erat in numero nō erat
pfecta in pfirmatiōe: z differēda erat e⁹
cōfirmatio: etiā si nullus in ea peccasset
vsq; ad eandē mūdi quā expectam⁹ re
nouationē: aut si nō diucius illa confir
matio differēda erat: acceleranda erat
mūdāna renouatio: vt cū eadē cōfirma
tiōe fieret: Sed quod mūdi nō uiter fa
ctū statim deus renouare z eas res que
post renouatiōez illā nō erūt: in ipso in
icio ante q̄ appareret cur facte essent de
struere instituerit om̄i caret ratōe. **S**e
quit^r ergo: qz angeli nō ita fuerūt in nu
mero pfecto: vt eorū cōfirmatio nō diu
differet^r ppterea qz mūdi noui renoua
tionē mox oporteret fieri quod nō cōue
nit. **Q**uod autē eandē cōfirmationem
vsq; ad mūdi futurā renouationem dif
ferre deus voluerit: inconueniēs videt^r
presertim cū illā in aliquib⁹ tā cito pfe
cent: **E**t cū intelligi possit: qz in primis
hominib⁹ quādo peccauerūt illā fecisse

si nō peccassent: sicut fecit in pfeuerati
bus angelis. **Q**uāuis em̄ nōdū puehe
rent ad illā equalitatē angelorū ad quā
puēturi erāt homines: cum pfectus esset
nume⁹ de illis assumendus: **I**n illa ta
mē iusticia in qua erant videt^r qz si vici
sent: vt nō peccarēt temptati ita confir
marent^r cū omni ppagine sua qd vltra
peccare nō possēt: quēadmodū qz vici
peccauerūt sic infirmati sunt vt quantū
in ipsis est sine peccato esse nō possint.
Quis em̄ audeat dicere plus valere in
iusticia ad alligandū in seruitutē homi
nē in prima p̄suasiōe sibi cōficientez
quā valeret iusticia ad cōfirmandū euz
in libertate sibi in eadē prima tēptatiōe
adherentē. **N**am quēadmodū: qm̄ hu
mana natura tota que erat i parentib⁹
primis: tota in illis victa est vt peccaret
(excepto illo solo hoīe quē de⁹ sicut si
ne viri semine de virgine facere sic sciuit
a peccato ad se cernere voluit) ita i eis
dē tota vicisset si nō peccasset. **R**estat ḡ
vt nō cōpleta in illo primo numero āge
lorū supra ciuitas: sed de hominibus cō
pleta fuisse dicat^r. **Q**ue si rata sunt plu
res erūt electi homines q̄ sint reprobi
angeli. **B** **R**ationabilia mihi valdē
vident^r que dicis. sed quid dicem⁹ qz le
git^r de deo: cōstituit terminos populorū
iuxta nume⁹ filiorū israhel quod quidā
quia p filiorū israhel: inuenit^r angelorū
dei sic exponit^r vt scdm nume⁹ bonorū
angelorū assumēdus intelligat^r nume⁹
electorū hominū. **H** **H**oc nō repug
nat predictę sententię si certū nō est qd
toti dez angeli cecidissent quot remāse
rūt. **N**ā si plures sunt angeli electi quā
reprobi et necesse est vt reprobos electi
homines restaurēt: z potest fieri vt bea
torū numero coequent^r: z sic ples erunt
hoīes iusti q̄ angeli iniusti. **S**ed men
to quo pacto incepte tue rōdere questiōi
tue videlicet si qd dixerō maior nō con
firmer auctoritas: quāuis illud rōne p

primus

Cur deus homo

bare videar non alia certitudie accipia
 tur nisi qa interi michi ita videf donec
 michi deus melius aliquomodo reue
 let. **C**ertus em si si quid dico qd sacre
 scripture absq; dubio cotradicat quia
 falsu est. nec illis tenere volo si cognoue
 ro. **S**ed si in illis rebus d qbus diuersa
 fetiri possut sine periclo sicut e illud yn
 de nuc agim. **S**i em nescim? vtruz plu
 res homines eligedi sint q; angeli pdi
 ti an no. z alteru hoz estimam? magi q; al
 terz. nullu puto aie perichn si inqua i
 his reb? sic exponim? dina dicta vt diu
 sis sentencijs fauere videat nec alicubi
 inuenit vbi qd indubitater tenendu sit
 determinet no arbitroz rēphendi debe
 re. **I**lls aut qd dixisti. constituit terminos
 pploz seu getiu iuxta numeru angeloz
 dei qd in alia traslatione legif iuxta nu
 merum fi. is. qm ambe traslatōnes aut
 idem significat aut diuersa sine spugnā
 tia. ita intelligedu est vt p anglos dei z
 per fi. is. angli boni significetur tmō.
 aut soli hoies electi. **A**ut sil angli et ele
 cti hoies tota scz illa ciuitas supna. aut
 per anglos dei facti angli tm. z per fili
 os. is. soli hoies insti. aut soli angeli per
 filios israhel. z iusti homines p anglos
 dei. **S**i boni angli tantu designat per
 vtruq; idem e. qd si solu p anglos dei.
Si vero tota celestis ciuitas: hic est sen
 sus: quia tamdiu assumetur ppli id est
 multitudines electozu hoim aut tadiu
 erut ppli in hoc seculo. donec de homini
 bus pdestinat? numer? illius ciuitatis:
 no dum pfect? copleat. **S**ed no video
 nuc quomō soli angli aut sil angli z ho
 mines sancti p filios israhel intelligat.
 sanctos aut homies filios israhel sicut
 filios abrahe vocari no e alienuz. **Q**ui
 angli quoq; dei p hoc recte possēt voca
 ri quia vitā anglicam imitant atq; sili
 tudo z equalitas illis angloz promitti
 tur in celo z quia omis iuste viuētes an
 geli dei sūt. **A**nde et ipi cofessores atq;

martires dicuntur. **Q**ui em cofitef et te
 statur veritate dei nūcius id e angelus
 est. z si malus homo dicif dyabolus si
 cut de iuda dicit dñs ppter similitudi
 nem malitie. cur non z bon? homo dici
 tur angelus ppter ymitationē iusticie.
Quare possum? vt estimo dicere deum
 constituisse terminos pploz iuxta nume
 ru electozu hominu quia tamdiu erunt
 ppli et erit in hoc mūdo hoim. pcreatio
 donec numer? eozudem electozu hoim
 copleatur et eo copleto cessabit esse ho
 minu generatio: que fit in hac vita. **A**c
 si pangelos dei intelligim? factos ange
 los tm et p fi. is. tantumō iustos hoies:
 duobus modis intelligi pot: qz constitu
 it deus terminos pploz iuxta numerz an
 gelozu dei. aut quia tātus populus id e
 tot homines assumetur quot sunt ange
 li dei aut quia tadiu erut populi donec
 numerus angelozu dei copleatur ex ho
 minib?. **E**t hoc vnomō exponi posse vi
 deo consti. ter. po. iuxta numeru fi. dei
 idem quia sicut supra dictu est tamdiu
 erut populi in hoc seculo donec numer?
 sanctoru hominu assumatur: z colligif
 ex vtraq; traslatōe: quia tot homines
 assument quot remaserut angeli. **U**n
 de tm non seqtur quis perdit angeli ex
 hominib? restauradi sūt tot angelos ce
 cidisse quot pseuerauerunt **Q**uod tm si
 diceref inuenienduz erit quo rate non
 sint supra posite ratioēs q vident ostē
 dere no fuisse i angelis pri? quoniaz qdā
 illoz caderēt illū pfectū numerū quem
 supra dixi z plures homines electos fu
 turos quā sint mali angeli. **N**on
 me penitet quia coegi te vt de angelis
 diceres **N**ā no frustra factū e: nuc redi
 ad id vnde digressi sum? **C**ōstat
 deū pposuisse vt de hominib? angelos
 qui ceciderāt restauraret. **C**ertum
 est **T**ales ergo oportet esse homi
 nes in illa ciuitate supna qui p angelis
 in illā assument qles illi futuri ibi erant

b

pro quibus ibidem erunt id est quales nunc sunt boni angeli: alioquin non erunt restaurati qui cederunt sequitur quia deus aut non poterit perficere bonum quod incepit aut penitebit eum tamen bonum incepisse que duo absurda sunt. **B** Vere oportet ut equales sint homines bonis angelis. **A** Boni angeli vniquam ne peccauerunt. **B** Non. **A** Potes ne cogitare quod homo qui aliquis peccauit nec vniquam deo pro peccato satisfecit, nisi impunitus dimittitur equalis sit angelo qui nunquam peccauit. **B** Verba ista cogitare et dicere possunt, sed sensum eorum ita cogitare nequeo sicut falsitatem non possunt intelligere veritatem esse. **A** Non decet ergo deum hominem peccatorem sine satisfactione ad restorationem angelorum sumere peccatorum quibus non patitur veritas eum leuari ad equalitatem angelorum. **B** Sic ostendit ratio. **A** Quod considera etiam in solo homine sine eo quod debet angelis equari, vix eum taliter deus ad beatitudinem vllam vel talem, qualem habebat antequam peccaret debeat peruenire. **B** Dic que cogitas et ego considerabo prout potero. **A** Ponam diuitem alicuius in manu tenere margaritam preciosam quam nunquam polluit vllam tetigit quam nullus alius possit a mouere de manu eius nisi ipse permittente et eam disponat recedere in thesaurum suum vbi sunt carissima et preciosissima que possidet. **B** Loguo hoc velut ante nos sit. **Ans.** Quid si ipse permittat eandem margaritam ab aliquo inuidio excuti de manu sua in fecum, tum prohibere posset ac postea eam defecno sumens pollutam et non totam in alicuius locum suum mundum et carum deinceps illam sic seruetur recodant. Putabis ne illum sapientem. **B** Quomodo hoc possunt. **A** Nam non ne esset hoc satis melius ut margaritam suam mundam teneret et seruetur quam pollutam. **A** Nonne similiter faceret deus qui hominem angelis sociandum sine peccato quasi in manu sua tenebat in

paradiso, et permisit ut accessus inuidia dyaboli eum in lutum peccati quamuis consensientem deiceret. Si ei prohibere vellet dyabolus non posset temptare hominem: nonne inquam similitudinem faceret si homines peccati forde maculatum sine omni lauatione id est absque omni satisfactione talem semper furum saltim in paradisu de quo eiecerat fuerat reduceret. **B** Similitudinem si deus hoc faceret negare non audeo et idcirco eum hoc facere posse non abnuo. **A** Videre ei aut quod proposuerat pagere non potuisse, aut boni propositi eius penitus esse qui in deum cadere nequeunt. **Quod homo non possit saluari sine peccati satisfactione. XIX. A** Ene igitur certissime quia sine satisfactione id est sine debiti solutione spontanea nec deus potest peccatum impunitum dimittere, nec peccator ad beatitudinem vel talem qualis habebat antequam peccaret peruenire: non enim hoc modo repararetur homo vel talis qualis fuerat antequam peccatum. **B** Rationibus tuis omnimodo contradicere non possum. **Sed** quid est quod dicimus deo: dimitte nos, deus, et omnis gens orat deum quasi credit ut dimittat sibi peccata. Si enim soluimus quod debemus cur oramus ut dimittat? **Ans.** Quod deus iniustus est ut iterum exigat quod solutum est. Si autem non soluimus: cur frustra oramus ut faciat quod quod non conuenit facere non potest. **A** Qui non soluit frustra dicit dimitte qui autem soluit supplicat quod hoc ipsum pertinet ad solutionem ut supplicet. **Ans.** Deus nulli quicquam debet sed omnis creatura illi debet et ideo non expedit homini ut agat cum deo quem admodum par cum pari. **Sed** hoc non est opus nunc tibi respondere. **Cum** enim cognosces cur christus mortuus est forsitan per te videbis quod queris. **B** Sufficit mihi nunc quod de hac questione respondes. **Ans.** autem nullus homo ad beatitudinem peruenire queat cum peccato aut solui a peccato nisi soluat quod rapuit peccando: sic

Cur deus homo

apte monstrasti vt etiā si veli non possim dubitare. **H**oc quoq; nō dubitabis vt puto quia scdm mensurā peccati oportet satisfactionē esse. **A**lter aliter quatenus inordinatū maneret peccati qd eē non potest. si deus nihil relinquit inordinatū in regno suo. Sed hoc est p̄stitutum quia quilibz puū incōueniēs in deo impossibile ē. **A** Dic ergo quid solues p̄ peccato tuo. **R** Penitentiā cori cōtritū et humiliatū, abstinētiā et multimodos labores corporis et misericordiam dandiz dimittēdi et obedientiā. **A** Quid in hīs omibz das deo. **R** An nō honoro deū quādo p̄pter timorem eius et amorē in cordis cōtritiōe letitiam tēporalem abito in abstinētijs et laboribz delectatiōes et quietē huius vite calco, in dando et dimittēdo q̄ mea sūt largiendo in obedientia meipsū illi subitio. **A** Cū reddis aliqd qd debes deo, etiā si non peccasti, nō debes cōputare pro debito quod debes p̄ peccato. **O**mnia autē ista debes deo q̄ dicis. **T**ātus nanq; debet esse in hac mortali vita amor et ad quod p̄tinet omne desiderii perueniēdi ad id, ad qd factus es, et dolor quia nondū ibi es, et timor: ne nō perueias vt nullā letitiā sentire debeas nisi de hīs que tibi aut auxiliuz aut sp̄e dāt perueniēdi. **N**ō em̄ mereris habere, qd non scdm quod es amas et desideras et de quo qd nondū habes, et adhuc vtrū habiturus sis, an nō ī tanto es periclo, non doles. **A**d quod etiā p̄tinet q̄tem et delectatiōes mūdanas que animum ab illa vera quiete et delectatione reuocant fugere, nisi quātum ad intentiōem illuc pueniēdi cognostis sufficere. **D**ationem vero ita debes p̄siderare te facere et debito, sicut intelligis qd qd das a te nō habes sed ab illo cui seruius es tu et illi cui das, et natura te docet vt conferuo tuo id est homo homini facias qd tibi ab illo vis fieri, et qd nō vult da-

re quod habet, nō debet accipere qd nō habet. **D**e dimissione breuiter dico, quia nullatenus p̄tineat ad te vidicta, sicut supra dixim⁹ quia nec tu tu⁹ es, nec ille tuus aut suus qui tibi fecit iniuriam sed vni⁹ domini serui facti ab illo de nihilo estis si et de conferuo tuo te vindicas, iudicuz quod p̄p̄riū dñi et iudicis omnium est sup̄ illuz supbe p̄sumis. **I**n obedientia vero quid das deo, qd non debes cui iubenti totum quod es et quod habes et quod potes debes. **R** Nihil iā au deo in hīs omibz dicere me dare deo quod nō debeo. **A** Quid ergo solues deo p̄ pctō tuo. **R** Si meipsū et quicquid possū etiā qm̄ non pecco illi debeo ne peccem nihil habeo qd pro peccato illi reddā. **A** Quid ergo erit de te? quomō poteris saluus eē. **R** Si ratiōes tuas p̄sidero nō video quomodo. **S**i autē ad fidem meam recurro in fide cristiana q̄ p̄ dilectiōem operatur spero me posse saluari et qd legimus si iniustus p̄uer⁹ fuerit ab iusticia sua et fecerit iusticiā omnes iniusticias suas tradi obliuioni. **A** Hoc non dicit nisi de illis qui autē expectabant cristū anteq̄ veniret aut credūt i eum postq̄ venit. **S**ed cristū et cristianā fidem quasi nunq̄ fuissent posuim⁹ quādo sola ratione vtrum aduentus eius ad saluationem hominum esset necessari⁹ querere proposuim⁹. **R** Ita fecimus. **A** Sola igitur ratione procedam⁹. **R** Quāuis iu angustias quasdam me deducas, desidero tamē multū vt sicut incepisti progrediari. **A** Quod scdm mensurā peccati oportet esse satisfactionem nec hanc homo p̄ se satisfacere possit et quāti ponderis sit peccatum. **C. XX. A** **O**nam⁹ oīa illa q̄ mō p̄posuisti te p̄ pctō posse soluere te non debere et videā vtrū possis sufficere ad satisfactiōes vni⁹ tā pui peti sicuti ē vni⁹

aspectus cōtra volūtātē dei. **B** **A** si quia audio te hoc ponere i questioem putarē me hoc pctm̄ vna sola compunctōe delere. **A** **N**ōdū considerasti quātū pōderis i pctm̄. **B** **A**unc ostēde mihi. **A** **S**i videres te incōspectu dei z aliquis tibi diceret aspice il luc. z deus ecōtra nllaten⁹ volo vt aspicias quere tu ipse in corde tuo quid sit in omnibus que sūt p quo deberes ptra volūtātē dei illū aspectū facere. **B** **A** nihil inuenio p quo hic debeam nisi forte sim in ea necessitate posit⁹ vt sit necesse me aut hoc aut maius pctm̄ facere. **A** **R**emoue hāc necessitatē et de solo hoc pctō considera si possis illud facere p te ipso redimēdo. **B** **A**perte video q̄a nō possū. **A** **N**e te diutius ptabā qd si necesse esset aut totū mūdum z q̄c quid deus nō ē perirez in nihilū redig: aut te facere tam puam rem cōtra volūtātē dei. **B** **C**um cōsidero actionem ipam leuissimū quiddā in deo eē sed tum intueor quid sit cōtra volūtātē dei grauissimū quiddā z nulli dampno compabile intelligo: sed solem⁹ aliqui facere cōtra volūtātē alicui⁹ nō reprehēbiliter vt res eius seruētur quod postea illi placet ptra cui⁹ volūtātē facim⁹. **A** **H**oc fit homini qui aliquādo nō intelligit qd sibi sit vtile aut nō posset restaurare qd pdit: sed de⁹ nllō idiget et oīa si perirēt posset sic ea fecit restaurare. **B** **F**ateri me necesse ē quia pro cōseruāda tota creatura nihil deberē facere contra volūtātē dei. **A** **Q**uid si plures essent mūdi pleni creature sicut iste est. **B** **S**i infinito numero mltiplicarētur et similiter mihi obtēderētur idipsū respōderem. **A** **N**ihil rectius potes. **S**ed cōsidera etiā si cōtingeret vt cōtra volūtātē dei illū aspectū faceres qd posses pro hic pctō soluere. **B** **N**ō habeo aliquid maius q̄ supra dixi. **A** **S**ic grauitē peccam⁹ quotienscūq̄ sci

enter aliquid quātūlibet parū contra volūtātē dei facim⁹ quomō semp sum⁹ in cōspectu eius z semper ipse precipit nobis ne peccem⁹. **B** **U**t audio nimis piculose viuim⁹. **A** **P**ater q̄a scōm q̄ntitatē pcti exiget deus satisfactioē. **B** **N**ō possū negare. **A** **N**ō ergo satisfacis si non reddis aliqd maius quā sit id p quo pctm̄ facere nō debueras. **B** **E**t rōnem video sic exigere z oīno esse impossibile. **A** **N**ec deus vllū obligatū aliq̄ten⁹ debito pcti assumere pot ad beatitudinem quia nō debet. **B** **N**imis ē grauis bec sentētia. **A** **A**udi adhuc aliud cur non minus sit difficile homiez recōciliari deo. **B** **N**isi fides me consolaretur hoc solū cogeret me desperare. **Ansel.** **A**udi tamen. **B** **O**so **D**ic Quā cōtumeliā fecit deo homo cū se pmisit a dyabolo vinci pro qua satisfacere non potest. **XXI.** **Ansel.**

Omo in paradiso sine peccato factus quasi positus ē p deo inter deū z dyabolū vt viceret dyabolū non cōsentiendo suadenti peccatum ad excusatiōem z honorē dei. z cōfusionem dyaboli cum ille infirmior in terra non peccaret eodem dyabolo sua dēte qui fortior peccauit in celo nllō sua dēte: et cum hoc homo facile posset efficere nulla vi coact⁹ sola suassione sponte se vinci pmisit ad volūtātē dyaboli z ptra volūtātē z honorē dei. **B** **A**d qd vis tēdere. **A** **J**udica tu ipse si nō ē ptra honorē dei vt hō recōciliē illi cū calūnia hui⁹ cōtumelie deo irrogate. ni si pus hōrauerit deū vicēdo dyabolū sicut inhōrauit illū vict⁹ a dyabolo. **G**loria vero talis esse debz vt sic fortis ac potestate immortalis cōsēsit facile dyabolo. vt peccaret vnd iuste icurat penā mortalitatis ita ifirm⁹ z mortalis q̄l se fecit ipse p mortis difficultatē vicat dyabolū vt nllomō peccet qd facere nō pot

secundus

Cur deus homo

quādiu ex vulnere p̄mi pcti cōcipitur et nascitur in petō. **B** Iterū dico q̄a et ratio p̄bat qd̄ dicit̄ r̄ impossibile est. **A** Adhuc accipe vnū siue q̄ iuste non recōciliat̄ hō nec min⁹ impossibile est. **B** Totiā p̄posuisti nobis que facere debem⁹ vt quicquid sup̄ addas non me magis terrere possit. **A** Inselm⁹. **A** Audi tamen **B**olo. **A** Audio. **Q**uod abstulit deo cū peccauit quod reddere nequit. **XXII.** **A** Quid abstulit homo deo cū vici se permisit a dyabolo. **B** Dic tu vt incepisti q̄a ego nescio: quid sup̄ hec mala que ostēdisti potuisti adde re. **A** Nōne abstulit deo quicqd̄ de humana natura facere p̄posuerat. **B** Nō pōt negari. **A** Attēde indistric tam iusticiā r̄ iudica scdm̄ illā vtrū ad equalitatē pcti homo satisfaciat deo: ni si idipsū quod p̄mittēdo se vinci a dyabolo deo abstulit: dyabolū vincēdo restituat: vt quēadmodū p̄ hoc victus est rapuit dyabolus quod dei erat: r̄ deus pdidit. ita p̄ h̄ qd̄ viciat p̄dat dyabol⁹ et de⁹ recuperet. **B** Nec districti⁹ nec iustius aliquid pōt cogitari. **A** Putas ne sūmā iusticiā hāc iusticiā posse violare. **B** Nō audeo cogitare. **A** Nullaten⁹ ergo debet aut pōt accipere homo a deo qd̄ deus illi dare p̄posuit si nō reddit deo totū quod illi abstulit: vt sicut p̄ illū deus perdidit ita per illū recuperet. Quod nō aliter fieri valet ni si vt quēadmodū p̄ victuz tota hūana natura corruptaz q̄si fermētata ē pctō cū quo nullū deus assumit ad perficiendam illā ciuitatē. celestē ita per vincētem iustificētur a pctō tot hoīes qd̄ illū numerū completuri erāt ad quē cōplēdum factus ē hō. Sed hoc facere nulla tenus pōt homo pctōr̄ quia pctōr̄ peccatorē iustificare nequit. **B** Et nil iustius r̄ nil impossibile. Sed ex his omibus videtur miscōia dei r̄ spes hominis

perire q̄tum ad beatitudinē spectat ad quā factus ē homo. **A** Expecta adhuc parū. **B** Quid habes adhuc āpli⁹ **Q**uia q̄diu homo non reddit quod debet non possit esse beatus nec excusetur impotentia. **XXIII.** **A** Homo dicitur iniust⁹ qui hōi non reddit q̄ debet multo magis iniustus ē qui deo quod debet non reddit. **B** Si pōt r̄ non reddit vere iniustus ē. Si vero nō pōt quomō iniustus ē. **A** Forsitan si nulla in illo est impotētie causa aliq̄ten⁹ excusari potest. Sed si in ip̄a impotēcia ē culpa sicut non leuigat pctm̄ ita nō excusat nō reddentē debitū. Nam si quis inuigat aliqd̄ opus seruo suo et p̄cipiat illi ne deiiciat se in foueā q̄ illi demōstrat vnde nullaten⁹ exire possit: r̄ seruus ille cōtempnēs mādātū et monitiōnē dñi sui sponte se in p̄mōstratā mittat foueā vt nullaten⁹ possit in iūctum opus officere putas ne illi aliquaten⁹ impotētiā istaz ad excusationē valere cū opus iniūctū non faciat. **B** Nullomō sed ad augmentū potius culpe quoniā ip̄e impotentia illā sibi fecit. Dupliciter nāq; peccauit q̄a et quod iustus ē facere nō fecit et quod p̄ceptū ē ne facere fecit. **A** Ita homo qui se spōte obligauit illi debito quod soluere non pōt. r̄ sua culpa deiicit se in hāc impotentia vt nec illud possit soluere quod debebat ante pctm̄ id ē ne peccaret nec qd̄ debet: quia peccauit inexcusabilis ē. Ip̄a nāq; impotentia culpa ē quia nō debet eam habere ymo debet eā nō habere. Nam sicut culpa ē non habere quod debet habere ita culpa ē habere qd̄ debet nō habere. Sicut ergo culpa ē homini non habere potestātē illā q̄ accepit: vt posset cauere pctm̄ sic culpa ē illi habere impotentia p̄ q̄ nec iusticiā tenere r̄ pctm̄ cauere nec qd̄ p̄ pctō debet reddere pōt. Spōte nāq; fecit ynde pdidit illā potestātē r̄

deuenit in hac impotentiā. Idē em̄ ē nō habere potestātē q̄ debet habere impotentiā q̄ debet non habere. Quā ppter impotentiā reddēdi deo qd̄ debet q̄ facit vt nō reddat non excusat hoīem si non reddit quō effect⁹ pcti nō excusat pctm̄ qd̄ facit. **B** Et graue nimis ē r̄ ita eē necesse ē. **A** Iniuſt⁹ ergo hō ē qui nō reddit deo quod debet. **B** Namis ē verū nā iniuſt⁹ ē quia nō reddit r̄ iniuſtus ē quia reddere nequit. **A** Null⁹ aut̄ iniuſt⁹ admittitur ad beatitudinem quoniā quēadmodū beatitudo ē sufficiētia in qua nulla ē idigētia: sic nulli cōuenit nisi i quo ita pura ē iustitia vt nulla in eo sit iniustitia. **B** Nō audeo aliter credere. **A** Qui ergo non soluit deo qd̄ debet non potest eē beatus. **B** Nec hoc cōseq̄ negare possū. **A** Qd̄ si vis dicere q̄a misericors de⁹ dimittit supplicātū qd̄ debet idcirco q̄a reddere nequit non pōt dici dimittere: nisi aut̄ h̄ quod hō spōte reddere debet: nec pōt: id ē: quod recōpensari possit pctō: qd̄ si eri nō deberet p cōseruatiōe omis rei q̄ deus nō ē aut hoc qupd̄ puniendo erat ablatur⁹ iuito: sicut supra dixi id ē beatitudinē. **S**z si dimittit qd̄ spōte reddē debet hō ideo q̄a reddere nō pōt: qd̄ est aliud q̄ dimittit de⁹ qd̄ habere non pōt. Sed derisio ē vt talis misericordia deo attribuatur. At si dimittit q̄ inuito erat ablatur⁹ ppter impotentiā reddēdi qd̄ spōte reddere debet: reiaxat de⁹ penā r̄ facit beatū hoīem ppter pctm̄: quia habet qd̄ debet non habere. Nā ipam impotentiam debet non habere r̄ idcirco q̄diu illā habet sine satisfactione pctm̄ est illi. Verū huiusmodi miscdia dei nimis ē p̄traria iustitie illi⁹: que nō nisi penam pmittit reddi ppter pctm̄. Quā ppter quēadmodū deū sibi eē contrariū ita hoc mō illū eē misericordē ē impossibile. **B** Aliā dei misericordiā video esse querēdā q̄ istā. **A** Verū esto di-

mittat de⁹ ei q̄ si soluit d̄bitū idcirco qd̄ nō pōt. **B** Struellē. **A** At q̄diu nō reddet. aut uolet reddere aut nō uolet. Qd̄ si uolet qd̄ nō poterit indigēs erit. Si dō si uolet iust⁹ erit. **B** Hoc nil clar⁹. **A** Siue aut̄ idiguus siue iust⁹ sit beat⁹ nōerit. **B** Et h̄ aptū. **A** Quādiu aut̄ nō reddet beatus eē nō poterit. **B** Si rōnem seq̄tur deus iustitie nō ē qua euadat miser hominū et miscdia dei perire uidef. **A** Rōnem postulasti rōnem accipe: miscdē deū eē nō nego qui hoīes r̄ iumēta saluat quēadmodū multiplicauit misericordiā suam. Nos aut̄ loq̄mur de illa vltia miscdia q̄ post hāc vitā beatū facit hoīem: hāc beatitudinē nulli dare debere: nisi illi cui penitus dimissa sūt pctā: nec hāc dimissionē fieri nisi debito reddito qd̄ debetur pro pctō scdm̄ magnitudinē pcti suprapositis rōnibus puto me sufficiēt ostēdisse. **Q**uib⁹ si qd̄ tibi uidetur posse rōnibus obia dicere deberes. **B** Ego vtiq̄ nullam tuarū rōnum alq̄ten⁹ infirmari posse video. **A** Nec ego si bene cōsideretur estimo: verūtū si vel vna de omnib⁹ quas posui in expūgnabili veritate roborat⁹ sufficere debet. Siue nanq̄ vno siue pluribus argumētis veritas in expūgnabiliter mōstret⁹ equaliter ab omni dubitatiōe d̄fēditur. **B** Ecce ita ē. **Q**uomō ḡ salu⁹ erit hō si ip̄e nō soluit qd̄ debz nec saluari valet si nō soluit qd̄ debet aut q̄ frōte asserim⁹ deū in misericordia diuītē sup̄ h̄manū itellectū hāc misericordiā facere nō posse. **A** Hoc debes nūc ab illis exigere: q̄ xpm̄ nō eē credūt necessariū ad salutē hoīs: quoz vice loq̄ris: vt dicāt q̄lit hō saluari sine xpo possit. Qd̄ si nō possūt vllomō desināt nos irridere r̄ accedāt vt iūgāt se nobis q̄ nō dubitam⁹ hoīem saluari posse p xpm̄ aut desperēt h̄ vllomō posse fieri. Qd̄ si horrēt credāt nobiscū i xpm̄ vt possunt saluari. **B** A te q̄ro sicut in

secundus

Cur deus homo

capi vt ostendas mihi qua ratione saluetur homo per cristum.

Ex necessitate per cristum saluetur homo. **XXIII.**

Nonne sufficere potest per cristum hominem posse saluari cum etiam infideles non negent hominem ullomodo posse fieri beatum: et satis ostensum sit quod si ponimus christum non esse: nullomodo potest inueniri salus hominis. Aut enim per christum aut alio aliquomodo aut nullo modo poterit saluari. **Quia propter si falsus est quod nullo aut aliquo alio modo potest hoc esse: necesse est fieri per christum.** **B** Si quis videns rationem quod alio modo non potest esse et non intelligens qua ratione per christum esse valeat asserere velit quod nec per christum nec ullomodo queat hoc esse quid huic respondendum? **Quid respondendum est illi qui idcirco astruit esse impossibile quod necesse est esse quod nescit quomodo sit.** **Quia insipiens est.** **Contemnendum est ergo quod dicit.** **Terminus est sed hoc ipsum illi ostendendum est qua ratione sit quod putat impossibile.** **An non intelligis ex his que supra diximus quia necesse est aliquos homines ad beatitudinem pervenire. Nam si deo est inconueniens hominem cum aliqua macula producere ad hoc ad quod illi sine omni macula fecit: ne aut boni incepti penitere: aut propositum implere non posse videatur: multo magis propter eandem inconuenientiam impossibile est nullum hominem ad hoc peruenire ad quod factus est. Quapropter aut extra fidem christianam inuenienda est peccati satisfactio: qualem supra esse debere ostendimus: quod nulla ratio potest ostendere aut indubitanter in illa esse credenda est. Quod enim in necessaria ratione veraciter esse colligitur: id in nullam debet duci dubietatem etiam si ratio quomodo sit non precipitur. **Terminus est quod dicitis.** **Quid ergo queris amplius?** **Non ad hoc veni vt auferas mihi dubitationem: sed vt ostendas mihi certitudinem mee rationem. Quapropter sicut me ratio****

biliter deduxisti ad hoc vt videam hominem peccatorem hoc debere deo pro peccato quod et reddere nequit: et nisi reddiderit saluari non valet: ita volo me producas illuc vt rationabili necessitate intelligam esse oportere omnia illa que nobis fides catholica de christo credere precipit: si volumus saluari: et quomodo valeant ad salutem hominis et qualiter deus misericordia saluet hominem cum non dimittat illi peccatum nisi reddiderit quod propter illud debet: et vt certiores sint argumentationes tue sic a longe incipe vt eas supra firmum fundamentum constituas. **Adiuuet me nunc deus quia tu nullatenus mihi parcis nec consideras inbecillitatem scientie mee cui tam magnus opus iniungis. Temprabo tamen quicquidem incepti non in me sed in deo confidens et faciam quod ipso adiuuante potero. Sed ne fastidium hec volenti legere nimis longa continuatione generem a dictis dicenda alio exordio distinguamus.**

Explicit liber primus.
Incipiunt capitula libri secundi.

- Capitulum I.** **Omne est factum iustum.**
- Capitulum II.** **Quod non moreretur si non peccasset.**
- Capitulum III.** **Quod cum corpore in quo viuit in hac vita resurgat.**
- Capitulum IIII.** **Quod de humana natura perficiat deus quod inceptit.**
- Capitulum V.** **Quod quis hoc necesse sit fieri tamen non hoc faciet cogente necessitate quod sit necessitas que aufert gratiam aut minuit et sit necessitas que auget.**
- Capitulum VI.** **Quod satisfactionem per quam saluatur homo non possit facere nisi deus homo.**
- Capitulum VII.** **Quod necesse sit eundem ipsum esse perfectum deum et perfectum hominem.**
- Capitulum VIII.** **Quod ex genere ade et de virgine femina: deum oporteat asserere homines.**
- Capitulum IX.** **Quod necesse sit verbum solum et homines in vna conuenire personam.**
- Capitulum X.** **Quod idem homo non ex debito moriatur et quomodo non possit vel possit peccare et**

cur ille vel angelus d̄ sua iusticia laudā
dus sit cū peccare nō possunt. **Ca. X.**

Qd̄ moriat̄ ex sua ptāte z q̄ mortali
tas n̄ ptineat ad purā hoīs naturā. **XI.**

Qd̄ q̄uis incōmodorum nostrorum
particeps sit miser tñ non sit. **Ca. XII.**

Qd̄ cum alijs infirmitatibus nostris
ignorātiā non habeat. **Ca. XIII.**

Quomodo mors eius preualeat nu
mero z magnitudi p̄ctorū oīm. **XIII.**

Quō delectat mors eadē etiā peccata
eum perimentium. **Capitulum. XV.**

Qualiter deus d̄ massa peccatrice as
sumpsit hominem sine peccato z de sal
uatione ade et eua. **Capitulū. XVI.**

Qd̄ in deo non sit necessitas vel im
possibilitas et q̄ sit necessitas cogens et
necessitas non cogens. **Ca. XVII.**

Quomodo vita xp̄i soluat̄ deo p
peccatis hominuz: et quomodo debuit
xp̄s vel non debuit pati. **Ca. XVIII.**

Quanta ratione d̄ morte eius sequa
tur humana saluatio. **Capitulum. XIX.**

Quā magna z q̄ iusta sit m̄ia dei.

Qd̄ impossibile sit dyabolū re
conciliari. **Capitulum. XXI.**

Qd̄ in his que dicta sunt veritas ve
teris z noui testamenti pbata sit. **XXII.**

Incipit liber sc̄ds hominē factū esse
iustum vt beatū esset. **Capitulū. I.**

Rationalē na

turā a deo factaz esse iustā
vt illo fruendo beata esset
dubitari non debet. Ideo

nāq; rōnalis est vt discernat inē iustū et
iniustū inter bonū z malū inter mai⁹ bo
nū z min⁹ bonū. Alioqn frustra facta es
set rōnalis. Sed de⁹ nō fecit eā rōnalez
frustra. Quare ad hoc eā factā rōnalez
eē p̄stat. Simili rōne pbaf qz ad hoc ac
cepit ptātem discernēdi vt odisset z vi
taret malū: amaretq; et diligeret bonuz

atq; maius bonū magis diligeret z eli
geret. Aliter nāq; frustra illi de⁹ dedis
set ptātem illā discernēdi quā vanū di
scerneret si sc̄dm discretionē nō amaret
z vitaret. Sed nō puenit vt d̄s tātā po
testatē frustra dederit: ad h̄ itaq; factaz
eē rōnalē naturā certum ē vt sūmum
bonū sup omnia amaret et diligeret nō
propter aliud sed p̄pter ip̄m: si. n. p̄pter
aliud: nō ip̄m sed aliud amat. At h̄ nisi
iusta facere nequit. Et igit̄ frustra non
sit rōnalis: simul rōnalis: iusta fa
cta ē. Quod si ad sūmū bonū eligendū
et amādū iusta facta ē aut talis ad h̄ fa
cta ē vt aliquādo assequer̄ qd̄ amaret et
eligeret aut nō. Sed si nō ad hoc iusta
est facta vt qd̄ sic amat z eligit assequa
tur: frustra facta ē talis vt sic illud amet
et eligat nec vlla ratio erit cur illd̄ asseq̄
debeat aliqn̄. Quādiu ergo amando z
eligendo sūmū bonū iusta faciet: ad qd̄
facta ē misera erit: qz indigēs erit cōtra
volūtātē non h̄ndo qd̄ desiderat qd̄ ni
mis absurdū ē. Quā p̄pter rōnalis na
tura iusta ē facta vt sūmo bono fruendo
brā esset. homo q̄ qui rōnalis natura ē:
factū ē iust⁹ ad h̄ vt d̄o fruēdo br̄is eēt

Qd̄ h̄o si moreret̄ si nō peccasset. **II.**

Quod at̄ talis factū sit vt necita
te non moreret̄ hoc facile pbaf
qz vt iā dixim⁹ sapientie et iusti
cie dei repugnat vt cogeret mortē pati
sine culpa: quē iustū fecerat ad eternam
br̄itudinē. Sequit̄ q̄ quia si nunq; pec
casset nūq; moreretur.

Qd̄ cū corpore i quo vixit in hac vita
resurgat. **Capitulū. III.**

Uide apte qñq; futura mortuo
rū resurrectio pbaf. Quippe
si h̄o p̄fecte restaurādus ē talis
debet testitū q̄lis futuri⁹ erat si non pec
casset. **Beatiē eē nō potest. Quē**
admodū igit̄ si nō peccasset h̄o cū eodē
quod gerebat corpore incorruptibilita
tem transmūtandus erat ita oportet vt

Secundus

Cur deus homo

cum restaurabitur cum suo in quo vivit
 i hac vita corpore restauret. **Q**uid
 respondendum si quis dicat quia hoc
 fieri oportet de illis in quibus humana gen-
 restaurabitur de reprobis vero non est neces-
 se. **N**ihil iusti aut puenienti intelligit
 qua ut sicut homo si pseuerasset iusticia to-
 tus id est anima et corpore eterne beatus esset:
 ita si pseuerat i iusticia totum simul eter-
 ne miser sit. **R**euter mihi de his
 satisfecisti.

Q de humana natura pficiat deus q
 inceptit. **Capitulum III.**

Est hijs est facile cognoscere quoniam
 ad hoc de humana pficiat de natura
 quod inceptit: aut inuanu fecit: tam sub-
 limis natura ad tantum bonum. At si nihil per-
 osi agnoscat de fecisse quam rationale na-
 turam ad gaudendum de se: valde alienum est
 ab eo ut illam rationale naturam penitus peri-
 re sinat. **N**on potest aliter putare cor-
 rationale. **N**ecessesse est ergo ut de huma-
 na natura pficiat quod inceptit hoc autem fie-
 ri sicut diximus nequit nisi per integram parti-
 satisfactioem quam nullus potest facere po-
 test. **I**ntelligo iam necesse esse ut deus
 pficiat quod inceptit: ne aliter quam deceat a
 suo incepto videatur deficere.

Quamuis hoc necesse sit fieri tamen h
 non facit cogente necessitate et quod sit neces-
 sitas que aufert gratiam aut minuit et sit neci-
 tas que augeat. **B**oso. **Cap. V.**

Ed si ita est videtur quoniam cogi de
 necessitate vitandi indecens ut salu-
 tem percuret humana. **N**on ergo nega-
 ri poterit plus huius propter se facere quam propter
 nos. At si ita est quam gratiam illi debemus pro
 eo quod facit propter se. **Q**uo etiam nram imputa-
 bimus salutem eius gratie: si nos saluat necita-
 te. **E**st necitas que benefaciendi gratiam au-
 fert aut minuit et est necitas qua maior ex
 beneficio: gratia debet. **L**u enim aliquis ca-
 necitate cui subiaceat inuitur beneficium: aut
 nulla aut minor illi gratia debet. **L**u ve-
 ro ipse se sponte necitate benefaciendi subdit

nec inuitur ea sustinet tunc utique beneficium gra-
 tiam meretur maiore. **N**on enim hec est dicenda
 necitas sed gratia quia nullo cogente illam
 suscepit aut seruat sed gratis. **N**am si quod
 hodie sponte permittis te cras daturum ea-
 de cras voluntate das: quamuis necesse sit te
 cras reddere permittis: si non poteris aut
 non vis mereri. non tamen minus tibi debet
 ille pro impensio beneficio cui das quam si non
 permisisses: quoniam te debitor est ante tempus
 dacionis illi facere non es cunctator nec co-
 actor. **T**ale est cum quis sancte conuersatoris no-
 uet propositum. **Q**uamuis namque seruare illud
 ex necitate post notum debeat ne apostata-
 te dampnationem incurrat et licet cogi pos-
 set seruare si noluit: si tamen non inuitur ser-
 uat quod vouit non minus sed magis gratum
 est deo quam si non vouisset: quoniam non solum com-
 mune vitam sed etiam eius licentiam sibi pro-
 pter deum abnegauit. **N**ec sancte vivere di-
 centur est necitate: sed eadem qua vouit liber-
 tate. **Q**uare multo magis si deus facit bo-
 num homini quod inceptit: licet non deceat esse a
 bono incepto deficere: totum gratie debe-
 mus imputare quia hoc propter nos non pro-
 pter se (nullus egens) inceptit. **N**on enim illud la-
 tuit quod homo facturus erat cum illud fecit: et tamen
 bonitate sua illud creando sponte se ut profice-
 ret inceptum bonum quasi obligauit. **D**enique
 deus nihil facit necitate: quia nullo modo cogit
 aut prohibet aliquid facere. **E**t cum dici-
 mus deum aliquid facere quasi necitate vitandi
 inhonestate quam utique non timet potius in-
 telligendum est quod facit necitate seruande ho-
 nestatis que scilicet necitas non est alio quam
 immutabilitas honestatis eius: quam a se-
 ipso et non ab alio habet: et idcirco impro-
 prie dicitur necitas. **D**icimus tamen quod necesse est
 ut bonitas dei propter immutabilitatem suam pro-
 ficiat de homine quod inceptit quamuis totum sit
 gratia quod fecit bonum. **C**oncedo

Quod satisfactionem per quam saluat homo non
 possit facere nisi deus homo. **C. VI.**

Nec autem fieri nequit nisi sit qui
 soluat deo pro peccato hominis

boni magis diligere
 r nam frustra illi de
 illa discernendi qua
 com discretionem no
 ed no puenit ut de
 a dederit: ad h naq
 natura certum est vi
 ma amaret et diligere
 sed propter ipm. si. n.
 sed aliud amat. At
 equit. **E**t igit frustra
 simul rationales iust
 i ad sumu bonu eligit
 i facta est aut talis ad
 ido allectus qd amaret
 Sed si no ad hoc iust
 ic amat et eligi affeque
 i talis ut sic illud amet
 a ratio erit cur illud
 du adu ergo amando
 i bonu iusta faceret qd
 erit: qd mdignu erit
 rido qd desiderat qd
 Qua propter ronalis na
 ut timo bono fruendo
 qd opit ronalis natura
 i h ut de fruendo bonu
 oreret si no peccasset.
 i at talis factu sit necita
 n moteret hoc facit qd
 i dicitur sapientie et iust
 ar ut cogeret motu p
 iustit fecerat ad eter
 quit qd quia si non qd
 veretur.
 de i quoyu in hac
Capitulum III.
 pte qd qd futura motu
 i recto potest. **Q**uoy
 deere restant adu iust
 ius finit' erat iust
 e ce no potest. **Q**uoy
 i no peccasset iust
 corpore iustit
 andus erant opent

Libecundus

aliquid maius quam omne quod deo non est. **I**ta constat. **A**llud quod de suo poterit deo dare aliquid quod super omne quod se deo est maiori esse necesse est quam omne quod non est deus. **N**equeo negare. **N**ihil alit̄ quod super omne sit quod deo non est: nisi deo. **C**lerū ē. **N**ō igitur potest hanc satisfactionē facere nisi deo. **S**ic sequitur. **S**ed nec facere illā debet nisi homo alio qui non satisfacit hō. **N**ō videt aliquid iustius. **S**i igitur sicut constat necesse est ut de hominibus proficiatur illa supradictitas: nec hoc esse valet: nisi fiat predicta satisfactio quam nec potest facere nisi deo nec debet nisi hō: necesse est ut eam faciat deus homo. **B**enedictus deo iam magnū quiddam inuenimus de hoc quod querimus proficere igitur ut incepisti. Scio enim quia deus nos adiuvabit. **I**nvestigandum est quomodo possit fieri deus homo.

Ne necesse sit eundem ipsum esse perfectum deum et perfectum hominem. **VII.**

Divina natura et humana si possunt inuicem mutari: ut divina fiat humana: vel humana divina nec ita misceri ut quedam tertia sit ex duabus que nec divina sit omnino nec humana. Denique si fieri posset ut altera in alteram converteretur aut esset tamen deus et non homo aut solus homo non deus. Aut si misceretur ita ut ex duabus corruptis fieret quedam tertia: quemadmodum de duobus indiuisibilibus aequalibus diuersarum specierum masculo et femina nascitur tertiū quod nec patris integrā nec matris seruat naturā sed ex utraque tertiā nec hō esset nec deus. **N**ō igitur potest fieri hō deo que querimus ex diuina et humana natura: aut conuersione alteratione in alteram aut corruptiua commixtione utriusque in tertiā: quia hec fieri nequeunt: aut si fieri valerent nil ad hoc quod querimus valeret. Si autem quolibet modo coniungi: ita dicuntur hec due nature integre: ut cum alius sit hō alius deus: et non idem sit deus quod et hō impossibile est ut am-

bo faciant quod fieri necesse est. **N**ā deo non faciet: quia non debet: et hō non faciet quia non poterit: ut ergo hoc faciat deus hō: necesse est eundem ipsum esse perfectum deum: et perfectum hominem qui hanc satisfactionem facturus est: quoniam eam facere non potest nisi sit verus deus nec debet nisi sit verus hō. Quoniam igitur seruata integritate utriusque nature necesse est inueniri deum hominem non minus necesse est has duas naturas integras conueniri in vna persona quemadmodum corpus et anima rationalis conueniunt in vno homine: quoniam aliter fieri nequit ut idem ipse sit perfectus deus et perfectus homo. **T**otū mihi placet quod dicis.

Quod ex genere adest et de virgine femina deum opteat assumere hominem. **VIII.**

Restat nunc querere unde et a quo assumet deus humanam naturam. Aut enim assumet eam de adam aut faciet nouum hominem quemadmodum fecit adam de nullo alio homine. Sed si nouum hominem faciet non ex adest genere: non pertinet ad genus humanum quod natus est de adam: quare non debet satisfacere pro eo quia non erit de illo. Sicut enim rectum est ut pro culpa hominis non satisfaciat ita necesse est ut satisfaciens idem sit qui peccator: aut eiusdem generis. Aliter namque nec adam nec genus eius satisfaciet pro se. Ergo sicut de adam et eua peccatum in omnes homines propagatum est: ita nullus nisi vel ipse vel qui de illo nascitur pro peccato hominis satisfacere debet. Quod ergo illi nequeunt: necesse est ut de illis sit qui hoc faciet. Amplius sicut adam et totum genus eius pro se stetit sine sustentatione alterius creature si non peccasset: ita optet ut si idem genus resurget post casum pro se resurgat et releuet. **N**ā pro quemcumque in statum suum restituatur per illum utique stabit pro quem status suus recuperabit. Deus etiam quando humanam naturam primitus fecit in solo adam: nec feminam ut de utroque sexu multiplicarentur homines facere voluit nisi de ipso vna ipse apte monstrauit

Secundus

Cur deus homo

se nō nisi de adam voluisse facere qđ de humana natura factur⁹ erat. Quapropter si gen⁹ ade p aliquē releuat hoīem qđ nō sit de eodē genere nō in illā dignitatē quā habiturum erat si nō peccasset adam: z iđo nō itegre restaurabit⁹ z dei ppositū deficere videbit⁹ que duo incōueniētia sūt. Ergo necesse ē vt de adam assumat⁹ hō p quē restauret genus ade.

B Si rōnem seqmur sicut pposuim⁹ hoc inuitabilis oportet eē. **A** Inuestigem⁹ nūc vtrū assumēda sit a deo natura hoīs de patre z matre sicut alij homines aut de viro sine femina aut de femina sine viro. **N**ā quocunq; mō ex his tribus modis sit de adā z de eua erit de qbus ē omis hō vtriusq; sexus: nec aliq; modus ex tribus his facili⁹ ē doq; alij vt comō potius debeat assumi.

B Bene pcedis. **A** Verum nō ē opus multo labore vt ostēdat⁹ quia mūdius z honesti⁹ pcreabitur hō ille de solo viro vel femina q; de p̄mixtiōe vtriusq; sicut omnes alij filij hoīm. **B** Sufficit. **A** Aut ergo de solo viro aut de sola femina assumēdus ē. **B** Aliud nō pōt. **A** Quatuor modis pōt de⁹ facere hoīem videlicet aut de viro z de femina: sicut asiduus vsus mōstrat: aut nec d viro nec de femina sicut creauit adam: aut de viro sine femina sic fecit eua: aut de femina sine viro q; nondū fecit. vt igif hunc q; modū p̄obet sue subiacere potestati et ad hoc ipm opus dilatū eē nil cōuenientius q; vt de femina sine viro assumat illū hoīez quē querim⁹. Utrū autē d virgine aut de nō virgine digni⁹ h fiat: nō ē op⁹ disputare: s; sine oī disputatiōe asserēdū ē: q; d virgine deū hoīez nasci oportet. **B** Scđm placitum cordis mei loqueris. **A** Est ne solidū hoc qđ diximus aut vanū aliquid sicut nubes: qđ dixisti nobis infideles obicere. **B** Nil solidius. **A** Pinge igitur non sup fictam vanitatē sed sup solidā veritatem

et dic: qđ valde cōuenit vt quē admodū hominis peccatū z causa nostre dāpnatiōis inuitum sumpsit a femina: ita medicina peccati z causa nostre salutis nascatur de femina: ac ne mulieres desperent se p̄tinere ad sortem beatorū quoniam de femina tantū malū p̄cessit oportet: vt ad reformādā spem earū de muliere tantū bonum procedat. **P**inge et hic. **S**i virgo erat que causa fuit humano generi tot⁹ mali multo magis decet vt virgo sit que causa erit totius boni. **H**oc quoq; pinge. **S**i mulier quā fecit deus de viro sine femina facta est de virgine conuenit valde vt vir quoq; q; fiet de femina sine viro fiat de virgine. Sed de picturis que possint pingi sup hoc: quia deus homo de virgine muliere nasci debet: ista nunc sufficiant.

B Quid pulcre z rōnabiles sūt picture iste **Q**uod necesse sit verbū solū z hoīez in vnā cōuenire psonā. **IX. A**

Nunc quoq; querendū ē in qua persona deus qui ē tres p̄sone hominē assumat. Plures enim persone nequeūt vnū eūdēq; hominē assumere iu vnitāte persone. Quare in vna persona tātū hic fieri necesse ē. **S**ed de hac vnitāte persone dei z hominis z in qua persona dei hoc magis fieri oportet in epistola de incarnatione verbi ad dominū papam vrbānū directā q̄tum ad presentē inuestigatiōem sufficere puto locutus sū.

B Breuiter tamē hoc tange cur potius persona filij debeat incarnari quā patris z spiritus sancti. **A** Si quelibet alia persona incarnaretur erunt duo filij in trinitate filij scilicet dei qui z ante incarnationem filius est z ille qui per incarnationem filius erit virginitis z erit in personis que semp equales esse debent in equalitas secundum dignitatem natiuitatum. Digniorē namq; natiuitatem habebit natus ex deo quam natus ex virgine. **I**tē si pater fuerit icar

natus erūt duo nepotes in trinitate q̄a pater erit nepos parētū virginis p̄ hominē assumptū z verbū cum nil habeat de hoīs nepos tamē erit virginis q̄a filij ei⁹ erit filius. **Q**ue oīa incōueniētia sūt nec in carnatiōe verbi cōtingūt. Est et aliud cur magis pueniat incarnari filio q̄ alijs psonis: quia cōueniētius sonat filius supplicare patri q̄ aliā psonā alij. **I**tē hō p̄ quo erat oraturus z dyabolus quē erat expugnatur⁹ ambo falsā similitudinē dei p̄ p̄riā volūtātē p̄fēpserāt. **E**nde q̄si speciali⁹ aduer⁹ p̄sonā filij peccauerāt qui vera p̄ris similitudo creditur. **I**lli itaq; cui specialius fit iniuria pueniētius attribuit culpevi dicta aut indulgētia. **Q**ua p̄pter cū ratio nos inuitabilis p̄duxerit ad hoc vt necesse sit diuinā et humanā naturaz in vnā conuenire psonā nec h̄ fieri possit in pluribus psonis dei z hoc cōueniēt⁹ fieri pateat in psona verbi q̄ in alijs: necesse ē verbū dei z hoīem in vnā cōuenire psonā. **B** **S**ic ē via qua me ducis vndiq; inuita ratiōe vt neq; ad dextram neq; ad sinistrā videā me ab illa posse declinare. **A** **N**ō ego te duco sed ille de q̄ loq̄mur: sine q̄ nil possum⁹ nos ducit vbiq; q̄ viā veritatis tenem⁹. **Q**uod homo idē non ex debito moriatur z quomō possit vel nō possit peccare z cur ille vel angel⁹ de sua iusticia laudādus sit cū peccae nō possit. **X.**

Utrū autē homo ille sit moritur⁹ ex debito sicut alij hoīes ex debito mouētur nunc inuestigare debem⁹. Sed si adam moritur⁹ nō erat si non peccasset multo magis iste mortē pati nō deberit in quo p̄ctm̄ eē nō poterit quia de⁹ erit. **B** **I**n hoc volo te aliq̄ntulū morari. Siue em̄ dicatur posse siue non posse peccare in vtroq; mihi non parua nascitur questio. **A**am si nō posse peccare dicitur. **U**t em̄ aliquantulū loquar nō quasi de illo qui nūq; fuis-

set sicut hacten⁹ fecimus: sed velud de eo quē z cuius facta nouim⁹ quis neget illū multa potuisse facere que p̄ctā dicimus. **Q**uippe vt alia taceā quomō dicem⁹ cum nō potuisse mentiri quod sep peccatū ē. **C**um em̄ dicat iudeis de patre: si dixero quia nō scio eū ero similis vobis mendax z inter hec verba dicat non scio eū: quis eum dicat eadē tres nequiuisse p̄ferre dictōes siue alijs verbis vt sic diceret nō scio eum? **Q**uod si faceret vt ipse ait: esset mēdax q̄ est esse peccatorē. **Q**uare quoniam hic potuit peccare potuit. **A** **E**t hoc dicere potuit z hoc peccare non potuit. **B** **H**oc ostende. **A** **O**mnis potestas sequit̄ voluntatem. **L**ū enim dico quia possuz loqui vel ambulare: subaudiť si volo. **S**i enim non subintelligit̄ voluntas non ē potestas sed necessitas. **A**am cū dico quia nolens possū trahi z vinci non est nec mea potestas sed necessitas z potestas alteri⁹. **Q**uippe non ē aliud possū trahi vel vinci: q̄ alijs me trahere vel vincere pōt. **P**ossum⁹ itaq; dicere de cristo quia potuit mentiri si subaudiatur si vellet: z quomō mētiri non potuit nolēs: nec potuit velle mentiri: nec minus dici pōt nequiuisse mentiri. **S**ic itaq; potuit z non potuit mentiri. **B** **N**ūc redeam⁹ ad inuestigandū de illo q̄si nōdū sit sicut incepim⁹. **D**ico igit̄: si peccare nō poterit q̄a sicut dicitis non poterit velle ex necessitate seruabit iusticiā: q̄re nō ex libertate arbitrij iust⁹ erit. **Q**ue igitur gratia illi p̄ iusticia sua debet. **S**olem⁹ nāq; dicere deū idcirco fecisse angelū et hoīem tales q̄ peccare possēt: q̄ten⁹ cū possēt deserere iusticiā et ex libertate arbitrij seruaret̄: gratiā z laudem mererentur que illis si ex necessitate iusti essent non deberent̄. **A**nselmus. **N**onne angeli qui modo peccare nequeunt laudandi sunt. **B**oso. **S**ūt vtiq; q̄a hoc qd̄ modo nō possunt

Cur deus homo

meruerunt pro hoc quod potuerunt et noluerunt.

A Quid dicis de deo qui peccare non potest nec hoc meruit pro potestate peccandi quia non peccauit nonne laudandus est pro iusticia sua. **B** Ubi volo ut respondeas pro me. nam si dico eum non esse laudandum scio me metiri. Si autem dico laudandum timeo: infirmare rationem quam dixi de angelis. **A** Angeli non sunt laudandi de iusticia sua quia peccare potuerunt quia noluerunt sed quia pro hoc quod ammodo a se habent quod peccare nequeunt in quo aliquatenus similes sunt deo: qui a se habet quicquid habet. Dicitur enim aliquid quod non aufert quando potest: et facere esse aliquid qui cum possit id ipsum facere non esse. non facit. Sic itaque cum angelus potuit auferre sibi iusticia et non abstulit et facere se non esse iustum et non fecit recte asserit ipse sibi dedisse iustitiam et seipsum iustum fecisse. Hoc igitur modo habet a se iusticia quia creatura eam aliter a se habere nequit. et idcirco laudandus est de sua iusticia et non necessitate. sed libertate iustus est. quia improprie dicitur necessitas ubi nec coactio ulla est nec prohibitio. Quia propter quoniam deus perfecte habet a se quicquid habet ille maxime laudandus est de bonis que habet et seruat non ulla necessitate sed sicut supra dixi propria et eterna immutabilitate. Sic ergo homo ille qui idem ipse deus erit quoniam omnne bonum quod ipse habebit a se habebit. non necessitate sed voluntate et libertate et a seipso iustus et idcirco laudandus erit. Quamuis enim humana natura a diuina habeat quod habebit. idem tamen ipse a seipso (quoniam due nature una persona erunt) habebit. **B** Satisfecisti mihi ex hoc et apte video quod peccare non poterit: et tamen laudandus erit de iusticia sua. Sed nunc querendum estimo: cum deus talis posset facere hominem cur non tales fecit angelos et duos primos homines ut similiter et peccare non possent et de iusticia sua laudandi essent. **A** Intelligis quod dicas. **B**

Uideo: mihi intelligere et idcirco quero cur eos tales non fecit. **A** Quoniam non potuit nec debuit fieri ut unusquisque eorum esset idem ipse qui deus sicut deus homo isto dicimus: et si queris cur non vel totus esset sunt persone dei vel saltim de uno hoc fecit non deo quia ratio tunc fieri nullatenus hoc exigebat. sed omnino (quia deus nihil sine ratione facit) prohibebat. **B** Erubescio quia hoc quesivi dic quod dicitur eras. **A** Dicam ergo quia mori non debet quoniam non erit peccator. **B** Concedere me oportet.

A moria ex sua potestate quod mortalitas non preceat ad puram hominis naturam. **XI**
Nunc autem restat indagare utrum possit mori secundum humanam naturam. nam secundum diuinam incorruptibilis semper erit. **B** De hoc cur dubitare debemus cum ipse verus homo futurus sit et omnis homo naturaliter mortaliter sit. **A** Non puto mortalitatem ad puram sed ad corruptam hominis naturam pertinere. Quippe si nunquam peccasset homo et immortalitas ipsi immutabiliter firma esset: non tamen minus homo esset verus. et quando mortales in incorruptibilitatem resurgunt non minus erunt veri homines: Nam si pertinere ad veritatem humano nature mortalitas: nequaquam posset esse homo qui esset immortalis: non ergo pertinere ad sinceritatem humane nature corruptibilitas: siue incorruptibilitas: quoniam am neutra facit aut destruit homines: sed altera valet ad eius miseriam: altera ad beatitudinem. Sed quoniam nullus homo qui non moriatur. Idcirco mortale ponitur in hominis diffinitione a philosophis: qui non crediderunt totum hominem: aliquando potuisse aut posse esse immortalis. Quare non sufficit ad demonstrandum illum hominem debere mortalem esse hoc quia verus erit. **B** Quere ergo tu aliam rationem: quia ego illam nescio si tu nescis qua ille probet et posse mori. **A** Anselmus. **D**ubium non est quia si

aut deus erit ita omnipotēs erit. **B**
Un est. **A** Si ergo volet poterit ani-
 mam suam ponere et iter sumere. **B**
Si hō pōt nō videt q̄ sit omīpotens
A Poterit igit nūq̄ mori. Si volet. et
 poterit mori et r̄surgere. Siue aut aiām
 suā ponat nlo alio faciēte. siue ali^o fa-
 ciat vt eā ponat ipō pmittēte. quātū ad
 potestātē nil differt. **B** Nō ē dubi-
 um. **A** Si igitur voluerit pmittēte
 poterit occidi. sed si noluerit nō poterit
B Ad hoc nos indeclinabilē pducit
 ratio. **A** Ratio quoq̄ nos docuit.
 q̄a oportet eū mai^o aliquid habere. quā
 quicquid sub deo est. q̄d spōte det et nō
 ex debito deo. **B** Ita ē. **A** Hoc
 aut sub illo nec extra illū iueniri pōt. **B**
Uerū ē. **A** In ipō igitur inuenien-
 dū ē. **B** Sic sequitur. **A** Aut igitur
 seipm̄ aut aliqd̄ de se dabit. **B**
Nō possū aliter intelligere. **A** Que-
 rendū nūc ē cuiusmodi hec datio debe-
 bit eē. Dare nāq̄ se nō poterit deo. aut
 aliquid de se quasi nō habēt vt suus sit
 quoniā omnis creatura dei ē. **B** Sic
 est. **A** Sic ergo itelligēda ē hec da-
 tio. q̄ aliquid ponet se ad honorez dei:
 aut aliqd̄ de se quomō debitor non erit.
B Ita sequitur ex supradictis. **A**
Si dicim^o quia dabit seipm̄ ad obedie-
 dū deo. vt p̄seuerans seruādo iusticiam
 subdat se ei^o volūtati. non erit hoc dare
 q̄d de^o ab illo nō exigat ex debito. **O**m-
 nis em̄ rōnalis creatura debet hāc obe-
 diētā deo. **B** Hoc negari nequit.
A Alio itaq̄ mō oportet vt det seipm̄
 deo aut aliqd̄ de se. **B** Ad hoc nos
 impellit ratio. **A** Elideam^o si forte
 hoc sit vitā suā dare: siue ponere aiām
 suā. siue tradere seipm̄ morti ad honore
 dei. Hoc em̄ ex debito de^o nō eriget ab
 illo. qm̄ nāq̄ nō erit pctm̄ in illo nō de-
 bebūt mori vt dixim^o. **B** Aliter ne-
 queo intelligere. **A** Cōsideremus
 adhuc vtrū sic rōnabilē pueniat. **B**

Dicitur ego libenter audiā. **A** **S**i
 homo p̄suauitatē peccauit an nō cōue-
 nit vt p̄ asperitatē satisfaciatur? Et si tam
 facile vict^o ē a dyabulo vt deū peccādo
 exhonoret. vt facili^o nō posset. nōne
 iustū ē vt homo satisfaciēs deo p̄ pctō.
 tāta difficultate vincat dyabolus ad ho-
 nore dei: vt maiori nō possit. An nō ē di-
 gnū quaten^o qui se sic abstulit deo pec-
 cādo vt se plus auferat nō possit: sic se-
 det deo satisfaciēdo vt magis se nō pos-
 sit dare. **B** Non ē aliquid rōnabili^o
A Nil aut asperius aut difficilius po-
 test homo ad honore dei spōte et non ex
 debito pati q̄ mortē. et nullaten^o seipsū
 pōt homo magis dare deo quātum se
 morti tradit ad honore illi^o. **B** Ve-
 ra sūt oia hec. **A** Talē ergo oportet
 eū esse qui p̄ pctō homis satisfacere
 volet vt mori possit si velit. **B** **U**-
 deo hominem illū plane quē querim^o ta-
 lē esse oportere q̄ nec ex necessitate mo-
 riatur qm̄ erit omīpotēs. nec ex debito
 q̄a nunq̄ peccator erit et mori possit ex li-
 beravolūtate quia necessariū erit. **A**
Sūt et alia mltā cur eū valde cōueniat
 hominum similitudinē et conuersatiōez
 absq̄ peccato habere que facili^o et clari^o
 per se patent. in eius vita et operibus
 quam velut ante experimentuz sola ra-
 tiōne monstrari possunt. **Q**uis enim ex-
 plicet quam necessarie. quam sapienter
 factum sit. vt ille qui homies erat redē-
 pturus et de via mortis et perditionis
 ad viam vite et beatitudinis eterne do-
 cendo reducturus: cum hominibus cō-
 uersaretur et in ipsa conuersatione cum
 eos doceret verbo q̄lī v̄uere deberent
 seipsū exēplū p̄beret. **E**xēplū autem se-
 ipsum quomodo daret infirmis et mor-
 talibus vt propter iniurias aut contu-
 melias aut dolores aut mortem a iusti-
 tia non recederent si ipsum hec omnia
 sentire non agnoscerent.
Quāuis in comodorum nostrorū

Secundus

Cur deus homo

particeps sit miser tñ nō sit **B. CXII.**

Omnia hec patēter oñdūt eum mortālē z incōmodo zū nostrō rū participē esse oportere. Sed hec omnia miserie nfe sūt. Nunquid g miser erit. **A** Nequaquē. Nam sicut ad beatitudinem non pertinet comodū quod habet quis cōtra volūtātē. ita nō est miseria apprehēdere sapienter nlla necessitate aliqō incomodū scdm volūtātē. **B** Concedendum est.

Quod cum alijs infirmitatib⁹ nostris ignorantia non habeat CXIII.

Utrum in hac silitudine quā habere debet euz hominibus. dic vtrum ignorantia q̄ sicut alias infirmitates nostras habitur⁹ sit **A** Quid dubitas de deo vtrū sit oia sciēs **B** Quia quāuis sit immortalis futurus ex diuina natura. mortalis tñ erit ex hūana. Cur ergo nō silit poterit ille hō esse vere ignorās sicut vere mortal erit.

A Illa hois assumptio in vnitatē p̄sone nō nisi sapienter a summa sapia fi et: z ideo nō assumet in homie qd nullo mō vtile sed valde noxiū est ad op⁹ qd idē hō factur⁹ est. Ignorātia nāq; ad nihilum illi vtilis esset: sed ad multa noxia Quō em̄ tot z tāta opa que factur⁹ est faciet sine summa sapia Aut quō illi hoies credēt si eū sciūt nesciū. Si autēz nesciet ad qd erit illi vtil⁹ ignorātia illa. Deinde si nul amat nisi qd cognoscitur sicut nihil erit boni qd nō amet: ita nullū bonū erit qd ignoret. Bonum autē ne mo pfecte nouit nisi qd a malo scit discernere: hāc quoq; discretionē null⁹ scit facere nisi qui malū nō ignorat. Sicut igitur ille de quo loquimur oē pfecte sciet bonū: ita nullū ignorabit malū. Omne igitur habebit sciam q̄uis eā publice in hoim cōuersatione nō oñdat.

Hoc in maiori etate ita videtur sicut dicis: sed in infantia sicut nō erit tēpus cōgruū vt in illo appareat sapia: ita non

erit opus: z ideo nec cōgruū vt illā habeat. **A** Nonne dixi qz sapiens fiet illa incarnatio. Sapienter nāq; assumet deus mortalitatē qua sapiens (qz valde vtiliter) vtef. Ignorāter xō nō poterit assumere sapient: qz nūq; est vtilis: sed semp noxia nisi forte p eā mala volūtāt (que nūq; in illo erit) ab effectu restringitur. Nā z si aliquādo ad aliud nō nocet b solo tñ nocet: qz scie bonū aufert: z m vt breuiter absoluā qd queris ex quo hō ille erit plenus deo: sp in seipso erit: vñ nūq; erit sine eius potentia z fortitudine et sapia **B** Quis b in xpo fuisse semp nō dubitare: ideo tñ que siui vt de hoc quoq; rōnem audirem Sepe nāq; aliquid esse certi sumus: et tamen hoeritatione pbare nescimus.

Quomodo mors eius p̄ualeat numero z magnitudini pctōz oim. XIII

Ancrogo vt doceas me quomodo mors eius p̄ualeat numero z magnitudini pctōz: ū omnium cū vnū (qd putamus leuissimū) peccatū tā infinitū monstres vt si numerus obtendat infinitus mūdozū q̄ sic pleni sunt creaturis sicut iste ē nec possunt seruari nisi redigant in nihilū: nisi faciat aliquis aspectū vnū cōtra voluntatē dei non tñ fieri debeat. **A** Si p̄fis esset hō ille et quis eēt scires z diceret tibi ni si occidas hoim illū pibit mundus iste totus: z quicqd deus nō est faceres hoc p̄seruanda oī alia cteatura. **B** Nō facerem etiam si mihi infinitus numer⁹ mundozum obtēderetur **A** Quid si iterum tibi diceretur aut euz occides: aut omnia peccata mundi venient sup te. **B** Volo. **R**esponderem me potius illa omnia peccata velle suscipere: non solum huius mundi que fuerunt z que futura sunt: sed z quecunq; sup hic cogitari possunt q̄ istud solum: quod non solū de occisione eius: sed z de qua libet parua lesione que illum tangeret:

ergo libenter audia. **P**er uiam peccati non peruenit ad vitam eternam. **S**piritus sanctus facit hominem sapientem. **E**t a diabolo ut dicitur. **U**t faciat ut dicitur. **H**omo sanctificatus deo. **U**ltimū vincat drabolus. **M**aiora nō possit. **Q**ui se sic abstinuit. **P**ius autē nō possit. **M**isericordia magis est vt magis sit. **N**on est aliquid rōnem. **A**d alperius aut rōnem. **A**d honorē dei sp̄te. **T**ā q̄ mortē. **M**ullaten⁹. **M**agis dicit deo quānta. **R**ad honorē illi. **B** **A** Tale ergo. **U** p̄ pctō hominis sanctificati. **P**ossit si vclit. **M** illū plane que querit. **T**ere q̄ nec ex necessitate. **N**ā omnipotēs. **N**ec ex dicit. **C**acior erit moa possit. **E** qua necessarii erit. **M**ita cur eū valde cōuenit. **M**ultitudine z cōsolatione. **T** hābere que facit. **M** in eius vita et operibus. **A** ante experientiam sola. **N**on possunt. **Q**uis enim. **N**ecessarie. **Q**uam sapienter. **U**lle qui homines creat. **N**ā motus et perditionis. **E**t beatitudinis eterne. **T**urus cum b omnibus. **I**n ipsa cōuersatione. **C**erbo aut vniere debeat. **E**xceptū autē. **M**odo dicit infirmus. **E**t ppter iniurias. **M**ores aut mortales. **E**rent si ipsius omnia. **M**olcerent. **I**n comodeum noxiū.

respondere me existimo debere. **R**ecte existimas: sed dic mihi cur ita cor tuum iudicat: ut plus horreat unum peccatum in lesione huius hominis quam alia omnia que cogitari possunt: cum omnia quecumque sunt peccata contra illum sint. **R**ecum peccatum quod in persona eius fit incomparabiliter superat omnia illa que extra personam illius cogitari possunt. **Q**uid dicis ad hoc: quod sepe libenter aliquis patitur quasi in sua persona molestias ne maiores patiat in rebus suis. **Q**uia deus non eget hac pacia cuius partem omnia subiacerent sicut tu supra cuidam mee interrogatiōi respondisti. **B**ene respondes: videmus ergo quod violatiōi vite corporalis huius hominis nulla immensitas vel multitudo peccatorum extra personam dei comparari valet. **S**apientissimum est. **Q**uātum bonum tibi videtur cuius interemptio tam mala est. **S**i omne bonum tam bonum est: quam mala est eius destructio: plus est bonum incomparabiliter quam sicut sunt ea peccata mala que sine exstimatione superat eius interemptio. **U**n dicis Logica quod etiam peccata tantum sunt odibilia quantum sunt mala: et vita ista tantum amabilis quantum est bona. **I**nde sequitur quod vita hec plus est amabilis quam sint peccata odibilia. **N**on possum hoc non intelligere. **P**utas ne tantum bonum tam amabile ne posse sufficere ad solvendum: quod debet per peccatis totius mundi. **I**mo potest plus quam in infinitum. **V**ides igitur quod vita hec vincat omnia peccata si per illis detur. **A**perite. **S**i ergo dare vitam est mortem accipere: sicut dano huius vite preualet omnibus hominum peccatis: ita et acceptio. **Q**uod deleat mors ea: (mortis, dem etiam peccata eius pimentum). **B. XV.**
Ita esse de omnibus peccatis que personam dei non tangunt constat. **S**ed nunc video aliud querendum. **N**am si tam malum est eum occidere: quam bona est vita eius quod potest mors eius superare et des-

lere peccata eorum quod eum occiderunt. **A**ut si alius cuius eorum peccatum delet quod potest aliorum quam hominum aliquid delere. **C**redimus enim quia et multi ex illis saluati sunt et innumerabiles alij saluantur. **Q**uam questionem soluit apostolus qui dixit quod si cognouissent non quam dominum glorie crucifixissent. **T**antum namque differunt scienter factum peccatum et quod per ignorantiam fit ut malum quod nunquam facere possent per numeritatem suam si cognoscere veniale fit quia ignoranter factum est. **D**eum enim occidere nullus homo nunquam scienter saltim velle possit et ideo quod illum occiderunt ignoranter non iu illud infinitum peccatum cui nulla alia comparari possunt peccata pruerunt. **N**am si considerauimus eius magnitudinem ad videndum quam bona esset vita illa secundum hoc quod ignoranter factum est: sed quasi scienter fieret quod nec unquam fecit aliquid nec facere potuit. **R**ationabiliter interemptores christi aduentus peccati sui perungere potuisse monstrasti. **Q**uid iam queris amplius. **E**cce iam vides quod rationabilis necessitas ostendit ex hominibus proficiendum esse supernam ciuitatem: nec hoc posse fieri nisi per remissionem peccatorum: quam homo nullus habere potest: nisi per hominem qui idem ipse sit deus atque sua morte homines peccatores deo conciliet. **A**perite igitur inuenimus christum quem deum et hominem confitemur et mortuum propter nos: hoc autem absque omnium dubietate cognito: cuncta que ipse dicit certa esse quam deus metiri nequit: et sapienter esse facta que fecerit dubitandum non est: quamuis non eorum ratione intelligatur a nobis. **V**erum est quod dicis. **N**ec aliquatenus quod dixit esse verum aut quod fecit rationabiliter esse factum dubito. **S**ed hoc postulo ut quod quasi non debere aut non posse fieri videtur infidelibus in fide christiana hoc mihi qua ratione fieri debeat aut possit apias: non ut me in fide confirmes: sed ut confirmatum veritatis ipsius intellectu. **Q**ualiter deus de massa (tiffices, peccatrice assumpsit hominem sine peccato et de saluatione ade et eue. **XVI.**

structionē necessarij sūt: etiā si oēs q̄ ei⁹
dem mortis tpe vbiq̄q̄ erāt ad illā re-
deptōem admitterētur. Plures em̄ sunt
demonēs quā de quibus restaurād⁹ est
numerus eorū: ea die viuerēt homies.
Nec credēdū est ex quo fact⁹ est homo
vllū tps̄ fuisse quo mūdus iste cū crea-
turis suis (que facte sūt ad vsus hoīm)
sic vacuus fuisset: vt null⁹ esset in illo ex
hūano genere ad hoc ptinēs ppter qd̄
factus est hō. **V**idef em̄ incōueniēs qd̄
deus vel vno momēto pmiserit hūanū
gen⁹ ⁊ ea que fecit ppter vsū eorū (de q̄
bus superna ciuitas pficiēda est quasi)
frustra extitisse. **N**az aliquatenus inua-
nū eē viderētur quādiu nō ad hoc p̄p̄
quod marie fctē essēt viderētur subsiste-
re. **C**ōguēti ratione ⁊ cui nihil re-
pugnare videf mōstras nullū vnq̄ tē-
p⁹ fuisse: ex quo fctus est hō: absq̄ aliq̄
q̄ ad eā ptineret (sine qua fact⁹ eēt vane
oīs hō) recōciliationē qd̄ nō solū cōue-
nire sed etiā necē esse possum⁹ pcludere.
Si em̄ cōueniētī ⁊ rationabili⁹ est hoc
qm̄ aliquādo nullū fuisse de quo (inten-
tio dei q̄ hoīem fecit) pficeret nec ē ali-
qd̄ qd̄ huic obuiet rationi: necē ē semp
aliquē ad p̄dictā recōciliatōem ptinētē
fuisse. **U**nde adā ⁊ euā ad illā ptinuiffe
redēptōem dubitādū nō ē q̄uis hoc au-
toritas diuina apte nō p̄nunciet. **A**
Incredibile quoq̄ videf quādo de⁹ il-
los fecit ⁊ p̄posuit immutabilif facere d̄
illis oēs hoies. quos ad celestē ciuitatē
assūptur⁹ erat qd̄ illos duos ab h̄ exclu-
serit p̄posito. **U**mo illos marie ad
h̄ fecisse credi debet: vt eēt de illis p̄p̄
q̄s facti sūt. **B**ene cōsideras. **N**ul-
la tñ aīa ante mortē xp̄i paradīsū celestē
ingredi potuit sicut supra dixi de regis
palacio. **S**ic tenem⁹. **V**irgo
aut̄ illa de qua ille hō assūpt⁹ est de quo
loqm̄: fuit de illis q̄ ante necitatē ei⁹
p̄ eū mūdāti sūt a pctis et in ei⁹ ip̄a mū-
dicia de illa assūptus est. **P**laceret

mibi multū qd̄ dicis nisi cū ip̄e debeat a
seip̄o habere mūdiciā a pctō: videf eaz
habere a m̄re ⁊ p̄ se mūd⁹ nō eē sed p̄ il-
lā. **N**ō ita ē. **S**ed quomō m̄ris mū-
dicia p̄ quā mūd⁹ est nō fuit nisi ab illo:
ip̄e quoq̄ p̄ se ip̄m et a se mōs fuit. **B**
Bene est de illo: versū adhuc mihi aliud
videf querēdum. **D**ixim⁹ em̄ supra qz
non necitate moriturus erat ⁊ nūc vide-
mus quia mater eius p̄ eius mortē futu-
rā mūda fuit: q̄ nisi illa fuisset ip̄e de illa
eē nō potuiss̄. **Q**uō nō necitate mortu⁹
est qui non nisi quia moriturus erat po-
tuit esse. **N**ā si moriturus nō esset virgo
de qua assumptus est mūda nō fuisset
qm̄ hoc nequaq̄ valuit esse nisi verā ei⁹
mortem credendo nec ille de illa potuit
aliter assumi. **Q**uare si non mortuus ē
ex necitate postq̄ assūptus ē de virgīe:
potuit nō esse assūptus de virgīe postq̄
est assūptus: quod nō est possibile. **A**
Si bene que supradicta sūt p̄siderasses
hāc questionē in illis vt puto solutā in-
tellerisses. **N**on video quomodo
A **N**ōne quādo quesuimus vtrū ille
mentiri potuerit: mōstrauimus in mēti-
endo duas eē ptātes: vnā videlicet vo-
lendī mētiri: alterā mētīedi ⁊ qm̄ cū mē-
tiēdi ptātem haberet hoc a seip̄o habu-
it vt nō posset velle mētiri idcirco d̄ sua
iusticia qua veritatem seruauit: esse euz
laudādum. **I**ta ē. **S**imiliter
est in seruando vitā: ptās volendī serua-
re: ⁊ ptās seruandi. **L**ū aut̄ querif vtrū
idem de⁹ hō potuerit seruare vitā suam
vt nunq̄ morerē dubitādum non est:
quia semp̄ habuit ptātem seruādi: quā-
uis nequiverit velle seruare vt nūq̄ mo-
reretur: ⁊ quomō hoc a seip̄o habuit vt
scilicet velle non posset non necessitate
sed libera potestate animā suam posuit.
Non omnino similes fuerūt in illo
iste potestates mētīedi scilicet et seruā-
di vitam. **I**bi enim sequif quia si vellet
posset mētiri hic aut̄ videtur quia si nō

Secundus

Cur deus homo

mori vellet: nō magis hoc posset q̄s pos
 set nō esse quod erat. Nam ad hoc erat
 hō vt moreret̄ z ppter hui⁹ future mor
 tis fidē de virgīe potuit assumi sicut su
 pra dixisti. **Q**uēadmodū putas il
 lum nō potuisse nō mori aut necessitate
 mortuū esse q̄: nō potuit nō eē qd̄ erat:
 ita potes asserere illū non potuisse velle
 nō mori: aut nēcitate mori voluisse: qm̄
 quod erat nō esse non potuit. Nō enim
 magis ipse fact⁹ ē hō ad hoc vt moreret̄
 q̄ vt vellet mori. Quapropt̄ sicut non
 debes dicere quia non potuit velle non
 mori aut nēcitate voluit mori sic nō est
 dicēdum q̄ nō potuit nō mori aut nēcī
 tate mortuus ē. **U**moqm̄ eidē sub
 iacēt rationi scilicet z mori z velle mori
 vtrūq̄ videt̄ in illo nēcitate fuisse. **Q**
 uis se sponte voluit hoīem facere vt
 eadē immutabili volūtate moreret̄ z p
 huius fidē certitudis virgo munda fie
 ret de qua hō ille assumeret̄. **D**eus
 filius dei. **N**ōne mōstratū est supra
 q̄ dei volūtas nulla cogit̄ nēcitate sed
 ipse se spōtanea sua seruat̄ immutabili
 tate: quādo dicat̄ aliqd̄ aliqd̄ nēcitate facere.
Certe mōstratū ē. Sed videm⁹ ecō
 tra q̄ qd̄ d̄s imutabilis vult: non potest
 nō esse s̄ nēcē eē. Quia ppter si deus
 voluit vt ille hō moreret̄ nō potuit non
 mori. **E**x eo q̄ fili⁹ dei assūpsit ho
 minē ea volūtate vt moreret̄ p̄bas eun
 dē hoīez nō potuisse nō mori. **I**ta i
 telligo. **A**n nō similiter apperuit ex
 hīs que dicta sūt filiū dei z assūptū ho
 minē vnā esse psonā vt idem sit deus z
 hō et filius dei z virgīis filius. **S**ic
 est. **A**d idem igit̄ homo sua volūtate
 non potuit non mori z mortu⁹ est. **N**
 egare nequeo. **Q**uomō ergo vo
 luntas dei nulla nēcitate facit aliqd̄ sed
 sua p̄tate: z volūtas illius fuit volūtas
 dei: nulla nēcitate mortuus est: sed sola
 sua p̄tate. **A**rgumētationibus tuis
 obuiare nequeo: nā nec p̄positōes q̄s

p̄mittis nec cōsequētias quas inferis vl
 latenus infirmare valeo. Sed tamen s̄
 mihi semp̄ occurrit quod dixisti quia si
 vellet nō mori non magis hoc posset q̄s
 nō eē qd̄ erat: vere nāq̄ mortuus erat
 quia si vero nō fuisset mortuus nō fuisset
 vera fides future mortis ei⁹: per q̄
 et illa virgo de qua nat⁹ est et alij multi
 mūdati sūt a pctō. Nā si vera nō fuisset
 nil p̄desse potuisset. Quapropt̄ si potu
 isset nō mori potuit facere nō esse verū
 q̄ verū erat. **Q**uare verū erat an
 teq̄ moreret̄ quia mortuus erat. **Q**
 uomō h̄ ipse sponte voluit z immuta
 bili volūtate. **S**i ergo sicut dicis id
 circo nō potuit nō mori quia vere mori
 turus erat et ideo vere erat mortu⁹ q̄
 h̄ ipse sponte z immutabiliter voluit: se
 quitur illū: nō ab aliud nō potuisse non
 mori nisi quia immutabili volūtate vo
 luit mori. **I**ta est. Sed quecūq̄ fu
 erit causa verū ē tamē q̄: nō potuit nō
 mori z necesse fuit illū mori. **A**simis
 heres in nihilo: z vt dici solet queris no
 dū in scirpo. **C**an̄ es oblitus qd̄ ob
 iecerim excusationib⁹ tuis: in huius di
 sputatōis n̄se p̄ncipio: quia videlicet
 qd̄ postulabā nō faceres doctis: sed mi
 hi z hoc ipsum mecum petētibus. Su
 ne igitur vt pro tarditate z habitudine
 nostri ingenij querā quatenus mihi z il
 lis etiā in puerilibus questionib⁹ sicut i
 cepisti satisfacias. **I**am diximus q̄
 deus in p̄p̄ie dicitur aliquid nō posse:
 aut necessitate facere.
In deo nō sit nēcitas vel impossi
 bilitas z q̄ sit nēcitas cogēs z necessi
 tas non cogēs. **C**apitulū. XVII.
Omnis quippe nēcitas z impos
 sibilitas eius subiacet volūtati.
Ilius aut̄ volūtas nulli subdi
 tur necessitati aut impossibilitati. Nil enī
 est necessariū aut impossibile nisi quia
 ipse ita vult ipm̄ vero aut velle aut nolle
 aliquid propter necessitatē aut impos

Liber

Secundus

fibilitatem alienū est a veritate. **Q**ua-
re quā omnia que vult: et non nisi quā vult
facit: sicut nulla necessitas siue impossi-
bilitas precedit eius velle aut nolle: ita
nec eius facere aut non facere quāuis mul-
ta velit immutabiliter et faciat. **E**t sicut
cum deus facit aliquid postquam factum est
iam non potest non esse factum: sed semper ve-
rū est factum esse: nec tamen recte dicitur
impossibile deo esse ut faciat quod preteri-
tum est non esse preteritum. **N**il enim ibi ope-
ratur necessitas non faciendi aut impossi-
bilitas faciendi sed dei sola voluntas que
veritatem semper (quia ipse veritas est)
immutabilem sicut est: esse vult: ita si pro-
ponit se aliquid immutabiliter facturum quā-
uis quod proponit antequam fiat non possit non
esse futurum non tamen vlla est in eo fa-
ciendi necessitas: aut non faciendi impos-
sibilitas: quia sola operatur in eo vo-
luntas. **Q**uoties namque dicitur deus non
posse nulla negatur in eo potestas sed in su-
pabilis signat potentia et fortitudo. **N**ō
enim aliud intelligitur nisi quia nulla res
potest efficere ut agat ille quod negat posse.
Nam visitata est huiusmodi multum lo-
cutio ut dicatur res aliqua posse non quia
in illa sed quā in alia re est potestas et non pos-
se: non quā in illa sed quia in alia re est im-
potentia. **D**icimus namque iste homo potest
vinci: pro aliquis potest eum non vincere et
ille non potest vinci pro: nullus eum vin-
cere potest. **N**ō enim potestas est posse vin-
ci sed impotentia nec vinci non posse im-
potentia est sed potestas. **N**ec dicimus
deum necessitate facere aliquid: eo quod in il-
lo sit vlla necessitas sed quā est in alio si-
cut dixi de impotentia quando dicit non
posse. **O**mnis quippe necessitas est aut
coactio aut prohibitio: que due neces-
sitates conuertuntur inuicem contrarie sicut
necesse et impossibile. **Q**uicquid namque
cogitur esse prohibetur non esse: et quod cogi-
tur non esse prohibetur esse: quemadmodum
quod necesse est esse: impossibile est non esse

impossibile est esse: et conuersim. **C**um
autem dicimus aliquid necesse esse aut
non esse in deo: non intelligitur quod sit in
illo necessitas aut cogens aut prohibens
sed significat quod in omnibus alijs rebus est
necessitas prohibens eas facere et cogens
non facere contra hoc quod de deo dicitur.
Nam cum dicimus quod necesse est deum sem-
per verum dicere: et necesse eum nunquam
mentiri non dicitur aliud nisi quia tanta
est in illo constantia seruandi veritatem
ut necesse sit nullam rem facere posse: ut
verum non dicat aut ut mentiatur.

Quomodo vita cristi soluat deo pro
peccatis hominum et quomodo debuit christus
vel non debuit pati. **C**apitulū. XVIII.

Quia propter cum dicimus quia ho-
mo ille qui secundum unitatem per-
sone sicut supra dictum est idem ipse
est qui filius dei deus non potuit non mori
aut velle non mori postquam de virgine
natus est non significatur in illo vlla im-
potentia seruandi aut volendi seruare vi-
tam suam immortalē sed immutabilitas
voluntatis eius quae se sponte fecit ad hoc
hominem: ut in eadem voluntate perse-
uerans moreretur et quia nulla res po-
tuit illam voluntatem mutare. **N**am si
esset in potentia quam potentia si posset vel
le mentiri aut fallere aut mutare volun-
tatem quam prius immutabile esse voluit.
Et si quemadmodum supra dixi cum ali-
quo sponte se proponit aliquid facturum
hominum et eadem voluntate postea per-
ficit quod proposuit quāuis cogi possit si
nolit promissum soluere non tamen dicen-
dus est necessitate facere quod facit: sed
ea qua proposuit libera voluntate. **N**ō
enim necessitate aut impotentia fieri vel
non fieri dici debet aliquid ubi neque ne-
cessitas nec impotentia quicquam operantur
sed voluntas: si inquam ita est in homine mul-
to magis necessitas aut impotentia neque
quam nominande sunt in deo: qui nihil nisi quod
vult facit et cuius voluntatem null a vis

Cur deus homo

cogere aut prohibere valet. **A**d hoc enim valuit in xpo diuersitas naturarum et unitas persone: vt quod opus erat fieri ad hominum restaurandorum si humana non posset natura: fateretur diuina: et si diuine minime conueniret exhiberet humana: et non alius. sed idem ipse esset qui vtrumque perfecte existens per humanam solueret quod illa debebat et per diuinam posset quod expediebat. Denique virgo que per fidem munda facta est vt de illa posset assumi nequaquam crediderit illi morturum nisi quod vellet quem admodum per prophetam qui de illo dixit oblatum est: quia ipse voluit didicerat. Quapropter quoniam vera fuit fides eius necesse erat ita futurum esse sicut credidit. **S**i te iterum perturbat quod dico necesse erat: memeto quia veritas fidei virginis non fuit causa vt ille spiritus moreretur: sed quia hoc futurum erat vera fuit fides. **N**obis si dicatur necesse erat vt voluntate sola moreretur quia vera fuit fides siue prophetia que de hoc precesserat non est aliud quam si dicas necesse fuisse ita futurum esse quoniam sic futurum erat huiusmodi autem necessitas non cogit rem esse: sed esse rei facit necessitatem esse. **E**st namque necessitas precedens que causa est: vt sit res: et est necessitas sequens quam res facit. **P**recedens et efficiens necessitas est cum dicitur celum volui quia necesse est vt voluatur: sequens vero et que nil efficit sed sic est cum dico te ex necessitate loqui quia loqueris. **L**umen enim hoc dico significo nihil facere posse vt dum loqueris non loquaris non quod aliquid te cogat ad loquendum. **N**am violentia naturalis conditionis cogit celum volui: te vero nulla necessitas facit loqui. **S**ed vbi cumque est precedens necessitas: est et sequens non autem vbi sequens ibi statim et precedens. **P**ossumus namque dicere necesse est celum volui quia voluisti sed non similiter est verum idcirco te loqui quia necesse est vt loquaris. **I**sta sequens neces-

sitas currit per omnia tempora hoc modo. **Q**uicquid fuit necesse est fuisse. **Q**uicquid est necesse est esse et necesse est futurum fuisse. **Q**uicquid futurum est necesse est futurum fuisse. **H**ec est illa necessitas que vt tractat aristoteles de propositionibus singularibus et futuris videtur vtrilibet destruere et omnia esse ex necessitate astruere: hac sequenti et nihil efficiendi necessitate quam vera futuri fides vel propheta de christo: quia ex voluntate non necessitate moriturus erat: necesse fuit vt sic esset: hac homo factus est: hac fecit et passus est. **Q**uicquid fecit et passus est hac voluit quecumque voluit. **I**deo enim necessitate fuerunt quia futura erant et futura erant quia fuerunt: et fuerunt quia fuerunt et si vis omni que fecit et ea que passus est veram scire necessitatem scito voluntaria ex necessitate fuisse quia ipse voluit. **V**oluntatem ergo eius nulla precessit necessitas. **Q**uare si non fuerunt nisi quod ipse voluit si non voluisset non fuisset. **S**ic vti quod nemo tulit animam ei ab illo sed ipse posuit eam et iterum suscepit eam quia potestatem habuit ponendi animam suam et iterum sumendi eam sicut ipse dicit. **S**atisfecisti mihi illud non posse probari vlla necessitate mortem subissent me penitet vt hoc faceres importunum tibi extitisse. **U**nde dimisimus vt puto certam rationem quomodo deus assumpserit homines sine peccato de massa peccatrice: sed nequaquam negandum estimo aliam esse propter istam quam diximus: excepto hoc quod diximus deus facere potest quod hominis ratio comprehendere non potest. **V**erum quoniam et ista mihi videtur posse sufficere: et si aliam nunc inquirere vellem necesse esset inuestigare quid sit originale peccatum et quod a primis parentibus in vniuersum genus humanum propter illud de quo agimus hominem diffundatur: et incidere in quasdam alias questiones que suam postularent tractatum: ea qua diximus ratione contenti que de incepto restat opere perscrutemur. **E**t vis sed eo pacto

vt tu aliquādo auxiliante deo illam aliā rationem q̄ nūc inquirere vitas q̄si debitum exoluas. **¶** Quoniā volūtatē hanc scio me gerere quod petis nō denego sed quia de futuris incertus sū promittere non audeo sed dei dispositiōni cōmitto. Sed dic nūc qd tibi de q̄stione q̄ in principio proposuisti ppter q̄ alie multe se ingesserūt p̄soluēdū videatur. **¶** Sūma questionis fuit cur deus hō factus sit vt per mortē suā saluaret hominē cum h̄ aliomō potuisset facere videretur. **¶** Ad quod tu multis & necessarijs rationibus respondens ostendisti restauratō i hūane nature nō debuisse remanere nec potuisse fieri nisi solueret homo qd̄ pro peccato deo debebat: quod debitū tr̄n erat vt illud cū non dōberet soluere nisi homo: non posset nisi deus: ita vt idem esset homo qui deus. **¶** Unde necesse erat vt de⁹ assumeret hominem in vnitatē persone: quatenus in natura soluere debebat: et non poterat in persona esset qui posset. **¶** Deinde quia de virgine et a p̄sona filij dei esset assumendus homo ille qui de⁹ esset: & quomō sine peccato de massa peccatrice assumi potuerit monstrasti. **¶** Vitam autē hui⁹ hominis tam sublimem tam preciosā apertissime probasti vt sufficere possit ad soluēdū q̄ pro peccatis toti⁹ mūdi debetur & plus in infinitū. **¶** Restat ergo nūc ostendere quomō illa soluatnr deo pro peccatis hominum.

¶ Quanta ratione de morte eius seq̄tur humana saluatio. **¶** Capi. XIX.

¶ Si propter iusticiam se permittit occidi nonne ad honores dei vitam suā dedit. **¶** Si possū intelligere quod non dubito q̄uis non videā quō rationabiliter hoc fecerit cū et iusticiam indeclinabiliter & vitā suāz eternaliter seruare potuerit: fatebor illū tale quid sponte dedisse deo ad honore illius: cui quicquid deus non est cōpa-

ri non potest: & quod pro oibus hominū oim debitis recōpensari potest. **¶**

¶ An non intelligis quia cū iniurias & contumelias & mortē crucis cū latronib⁹ sibi sicut supra dixim⁹ ppter iusticiāz (q̄s obediēter seruabat) illatas benigna paciētia sustinuit exemplū dedit hominibus quōs propter nulla incōmoda que sentire possunt a iusticia q̄s deo debent declinent quod dedisset si secundū potentiam suāz mortem pro tali causa illam declinasset. **¶** Videtur q̄ nulla h̄ exemplum necessitate dederit quoniā multū ante aduentum eius & iohannes baptista post aduentum ante mortem eius fortiter mortem pro veritate sustinētes illud sufficienter dedisse noscūtur. **¶**

¶ Nullus vnq̄s moriendo homo p̄ter illum deo dedit quod aliquando necessitate perditurus non erat: aut soluit qd̄ nō debebat. **¶** Ille vero sp̄te patri obtulit quod nulla necessitate vnq̄s amissurus erat et soluit pro peccatorib⁹ quod pro se non debebat. **¶** Quapropter ille magis dedit exemplū vt vnusquisq̄ quod aliquādo incūctātē amissurus est p̄ se ipso reddere deo cū ratio postulat: non dubitet: quia cū nullatenus aut p̄ se indigeret aut cogere p̄ alijs quib⁹ nil nisi penam debebat tam preciosāz vitam ymo seipm̄ tantam scilicet personā: tanta volūtatē dedit. **¶** Multū p̄p̄q̄s desiderio meo sed sustine vt quadā q̄ram qd̄ q̄uis fatū forsitan putes quere re: non tamē promptū mihi est quid respondeā si a me querat. **¶** Dicis quia q̄n do mortu⁹ est dedit quod non debebat. **¶** Sed nemo negabit illū meli⁹ fecisse q̄s do illud ad exemplū taliter dedit & magis h̄ placere deo q̄s nō h̄ fecisset: aut dicet eū nō debuisse facere quod meli⁹ esse & quod magis placere deo cognouit. **¶** Quomō ergo asseremus eū nō debuisse se deo quod fecit: id est quod meli⁹ eē et magis placere deo cognouit: presertim

Secundus

Cur deus homo

cū creatura debeat deo totū quod est z quod scit z quod potest. **Q**uis creatura nil habeat a se quādo tamē illi deus concedit aliquid licite facere z nō facere dat illi ita suū esse vtrumq; vt licet alterum sit melius neutrum tamen exigitur determinate sed siue faciat quod meli' est siue alterū: debere facere dicat quod facit: z si facit qd melius ē: pmius habeat: quia sponte dat quod suuz est.

Nam cū virginitas melior sit coniugio neutriū tamē ab hoie determinate exigif sed z qui cōiugio vti z qui virginitatez seruare mauult: quod facit: debere facere dicit. **N**emo enī virginitatē siue coniugiū dicit eligi nō debere: sed dicimus quia mauult homo anteq; aliquid horum statuat: hoc debet facere z si virginitatem seruat p spontaneo munere qd offert deo premiū expectat. **C**ū ergo creaturam dicit deo debere qd melius scit et potest si intelligis ex debito et nō sub audis si deus iubet: non est semper verū.

Siquidem vt dixi non debet hō virginitatē ex debito sed si mauult debet vti cōiugio. **S**i te mouet verbū quod est debere: nec potes illd itelligere sine aliquo debito: scito quia sicut cōtingit posse z necessitate aliquādo dici nō qz sunt in rebus vbi dicuntur sed qm sūt in alio.

Ita z debere. **Q**uippe cū dicim' debere pauperes a diuitibus elemosinā accipere: nō est aliud q; diuites debere pauperibus elemosinā impēdere: hoc nāq; debitū non est exigēduz a paupere: sed a diuite. **D**eus quoq; dicit oibus debere preesse: nō q; ille in hoc aliquomō sit debitor: sed quoniam oīa debent illi s' eē: z debere facere qd vult: quō qd vult debet esse. **I**ta quādo vult aliqua creatura facere quod suū est: facere: z nō facere dicitur debere facere: quia qd ipsa vult debet esse. **D**omin' itaq; ihel' cuz mortem sicut diximus sustinere voluit qm suum erat z pati z non pati: debuit

facere quod fecit: quia quod voluit fieri debuit: z non debuit facere qz nō ex debito. **N**empe qm ipse idē est deus z homo secūdu humanā ex qua fuit homo: sic accepit a diuina natura que alia ē ab hūana eē suū quicqd habebat: vt nil deberet dare nisi quod volebat secūdu psonam vero sic a seipō habebat qd habebat: z sic pfecte sibi sufficiens erat: vt nec alij quicq; retribuere deberet: nec vt sibi retribuere dare indigeret.

Apte vt video qz nulla ratione seipm mortu ex debito sicut ratio mea videbat mōstrare dedit ad honorem dei z tamē facere debuit qd fecit. **H**onor vtiq; ille totū est trinitatis: quare qm idē ipse ē deus filius dei: ad honore suum seipm sibi sicut patri z spiritui sancto obtulit id est hūanitatē suā diuinitati sue que vna eadē trium psonarū est. **U**t tamē in eadem ipa veritate manētes apertius loqmur: quod volumus: dicam' sicut vsq; habet quia filius spōte seipm patri obtulit: hoc nūq; modo apertissime dicit: qz in persona totus de' cui secūdu hoīem se obtulit intelligit: et p nomē patris et filij immēsa quedā in cordib' audientiuz (cū patrē filius hoc mō postulare p nobis dicit) pietas sentit.

Hoc libentissime accipio. **I**ntueamur nūc p ut possum' qta mihi ratione sequat humana saluatio. **A**d h' tēdit cor meum. **N**ā quis hoc mihi videat itelligere ipaz tū ratiōis cōterionē a te volo audire. **Q**uātū aut sit qd fili' sponte dedit nō est op' exponere: **S**ufficenter patet. **C**ū aut qui tantū donū spōte dat deo: sine retributōe debere eē nō iudicabis. **I**mo necesse esse videri vt pater filio retribuatur alioquin aut iniust' eē videret si nollet: aut impotēs si nō posset q; aliena sū a deo. **Q**ui retribuit alicui: aut dat qd ille nō habet aut dimittit qd ab illo potest exigi. **P**rius aut q; tantā rem fili' faceret oīa que

si: r quod pro oibus hominibus...
 an: r copulati: pnt. &
 diligis quia cū inuise: r
 morē crucis cū inuise: r
 a vram' ppter iustos: r
 ruzbar illas: r benigni
 ut exemplū dedit homin
 opter nulla incōmodo qui
 mit a mltia q; deo debent
 nod dedit h' scidam po
 s motu: p' tū casū illa
 ser. **C**ū dicitur q; nullā
 estitate dedit quoniam
 nam eius: r iohannes be
 dicitur ante mortem dū
 m pro veritate sustinē
 ter de hie nolētur. **A**
 mouendo homo p' i
 t quod aliquando nesci
 rus non erat: aut solus
 ille vero spōte patri dē
 la necessitate vniq; am
 luit pro peccatorib' que
 bebant. **Q**uādoq; ille m
 mō qū vt vult quicq; q
 iūciatē omittitur est: p
 e deo cū rano postulat: nō
 sa cū nullatenus aut p' i
 cogere: pro alio quō nō
 viderat tam p' oīas vras
 tantam salicet personā: r
 dedit. **S**icuti p' i
 sed sustine vt quōdā q
 s fami solitam p' oīes q
 : p' oīem mibi est quod n
 me querit. **D**os quā
 st dedit quod non debet
 negatū illū m' h' i
 exemplū talis dedit
 re deo q; nō h' scidam
 ebuisse facere quōdā
 magis placere: r p' oī
 ego asseremus: r ioh
 d fecit: est quōdā
 cere deo cogit: p' oī

patris erāt sua erāt: nec vnq̄s debuit q̄s illi dimitti possit. **Q**uid ergo retribuet nullius rei egētī aut cui nō ē quod dari aut dimitti possit. **B** **E**x vna pte vi/ deo retribuēdi necessitatē z ex altera im/ possibilitatē qz z necesse est deū reddere quod debet: z nō est q̄s reddat. **A** **S**i tanta z tā debita merces nec illi nec alij redditur. **I**nuanū filius tātā rem fecit/ se videbit. **B** **H**oc nephas ē estuma/ re. **A** **N**ecessē ē ergo vt alicui alij red/ das quia illi nō potest. **B** **I**neuitabi/ liter seq̄tur. **A** **S**i voluerit fili⁹ quod sibi debet alteri dare poterit: nec pater iure illū phibere aut illi cui dabit nega/ re. **B** **S**imo z iustū z necessariū intel/ ligo vt cui voluerit dare fili⁹ a p̄re red/ datur qz et filio quod suū ē dare licet et pater quod debet nō nisi alij reddere p̄t. **A** **Q**uib⁹ cōueniētius fructū z retribu/ tōem sue mortis attribuet q̄s illis p̄p̄t q̄s saluādos (sic ratio veritatis nos do/ cuit) z hoīez se fecit: z q̄b⁹ vt dixim⁹ mo/ riēdo exēplū moriēdi p̄pter iustitiā de/ dit: frustra quidē imitatores ei⁹ erūt: si meriti ei⁹ participes nō erūt. **A** **U**t q̄s iu/ sti⁹ faciet heredes debiti q̄ ip̄e non eget ex habūdātia sue plenitudis q̄ parētes suos z ffes quos aspiciat tot z tātis: debi/ tis obligatos: egestate tabescere in p̄sū do miserū: vt eis dimittat q̄s p̄ pec/ catis debet z def quo p̄pter pctā carēt. **B** **N**il rationabilius nil dulci⁹ nil desi/ derabilius mōs audire p̄t. **E**go em̄ tātā fiduciā ex hoc cōcipio vt iaz dicere non possim q̄to gaudio exultet cor meū. **V**l/ detur em̄ m̄ hi q̄ nullū hoīem reiciat de/ us a se sub hoc noīe accedētē. **A** **I**ta ē si accedit sicut oportet. **Q**uēadmoduz aut sit ad tāte gratie participatōem ac/ cedēdū et quō sub illa viuēdū nos vbi/ q̄s sacra scriptura docet q̄ sup solidā ve/ ritatē: q̄s adiuuāte dō aliq̄tenus pspexi m⁹ velut sup firmū fundamētū fūdata est. **B** **C**lere q̄cqd sup fūdamētū hoc

edificat sup firmā petrā fūdat. **A** **P**u/ to me aliquātulū iā tue satisfecisse q̄stio ni q̄uis hoc melior me facere pleni⁹ pos/ sit z maiores atq̄ plures q̄ meū morta/ le īgeniū cōphēdere valeat hui⁹ rei sint rōes. **P**alā etiā ē qz de⁹ vt hoc faceret q̄s dixim⁹ nullaten⁹ indigebat: sed ita veritas imutabil' exigebat: licet em̄ hoc q̄s hō ille fecit de⁹ dicatur fecisse p̄pter vnitatē p̄sone: de⁹ tñ nō egebat vt d' ce/ lo descēderet ad vincēdū dyabolū: ne/ q̄s vt p̄ iustitiā ag/ ret cōtra illū ad libe/ rādū hoīez: sed ab hoīe d's exigebat vt dyabolū vicēt: z q̄ p̄ pctm̄ dō offēderat iusticiā satisfacēt. **S**i q̄dē dyabolo nec de⁹ aliq̄d debebat: nisi penā nec hō nisi vicē vt ab illo vicē illū reuiceret: sed q̄c qd ab illo exigebat hō dō debebat sū dy/ **Q** **M**aḡ z q̄ iusta sit iustia dei (abolo.

M **I**sericordiā dō dei q̄ tibi (XX. **M** **O**re videbat cū iusticia dei z pec/ catū hoīs cōsiderabā ita magnā tāq̄ cōco: dē iuuenim⁹ iustitie: vt nec ma/ ior: nec iustio: cogitari possit. **R**epe qd misericordi' intelligi valet: q̄stū pctōi to: mētis eternis deputato: z vnde se re/ dumat nō habētī de⁹ p̄r dicit accipe vni/ genitū meū: z da pte spē fili⁹: tolle me z redie te. **Q** **S**i em̄ hoc dicūt q̄ndo nos ad xpianā fidē vocant z trahūt. **Q**uid etiā iusti⁹ q̄s vt ille cui das p̄ciū mai⁹ oi/ debito: si debito das affectu dimittat oē **Q** **I**mpossibile sit dyabolū (debitū reconciliari. **C** **C**apitulū: XXI.

D **I**dyaboli vero recōciliatōem d' q̄ q̄stiuisti impossibile intelliges si diligētē hūanā cōsideres. **S**ic em̄ hō nō potuit recōciliari nisi p̄ hoīez deū: q̄ mori posset p̄ cui⁹ iustitiā dō resti/ tueret: q̄s p̄ pctm̄ hoīs pdiderat: ita an/ geli dāpnati nō possūt saluari nisi p̄ an/ gelū dñi: q̄ mori possit: z q̄ p̄ iustitiā suā deo reparat q̄s aliozū pctā abstulerūt: z sicut hō p̄ aliū hoīem q̄ nō eiusdē gene/ ris q̄uis eiusdē eēt nature nō debuit re

Secundus

De incarnatione verbi

leuari: ita nullus angelus pro alio saluari debuit: et quous omnes sunt eiusdem nature quam non sunt eiusdem generis sicut homines. Non enim sic sunt omnes angeli de uno angelo quem admodum omnes homines de uno homine. Hoc quod remouet eorum restauratorem: quod sicut ceciderunt nullo alio suadente ut caderent ita nullo alio adiuuante resurgere debent quod est impossibile: aliter enim indignitates que habituri erant non possunt restituere nisi ne alieno auxilio pro parte sua que accepit ratum fuisse in veritate: si non peccasset.

Quapropitius si quis opinatur saluatoris nostri redemptorem versus ad illos aliquando debere extendi: rationabiliter conuincitur quod irratio nabiliter decipitur. **Et** non dico quasi peccatum mortis eius omnibus hominum et angelorum peccatis sua magnitudine non ualeat: sed quoniam peccatorum angelorum releuatio immutabilis ratio repugnat.

Rationabilia et quod nihil contradicere possit quod dicuntur mihi uidentur et pro ueritate questionis que proponitur solutiones: quicquid in nouo ueterisque testamenti continetur probatum intelligitur.

Et in his que dicta sunt ueritas ueteris et noui testamenti probata sunt **XXXII**.

Quia enim sic peccata dei fieri hominibus et necessitate ut etiam si remoueantur pauca que in nostris libris posita sunt ut quod de tribus plonis dei: et de aduocato genigiti: non solum iudeis sed etiam paganus sola ratione satisfacias: et idem ipse deus homo: nouum condidit testamentum et ueteris approbet sic ipsum ueraciter esse necesse est ostendi: ita nil quod in illis continetur uerum esse potest aliquis discutere. **Et** si quod diximus quod corrigendum sit si renouo correctores si rationabiliter sit. Si autem testimonio ueritatis roborat quod nos rationabiliter iuenisse existimamus: deo si nobis attribue debemus: que est benedictio in secula Amen.

Explicit sanctus liber Anselmi episcopi cur prefatus sancti Anselmi capitulum (deus homo) athenis. Episcopi ordinis sancti benedicti in libro de fide que alias de incarnatione ubi per se repimus.

Quia uis pro apostolos sancti (pro notari) presbiteros et doctores nostri multum tot et

tanta de fidei nostre ratione dicunt ad confutandam infidelitatem et frangendam duritiam infidelium: et ad pascendum eos que iam corde fide mundato eiusdem fidei ratione (que post eius certitudinem debemus esurire) delectantur ut nec nostris nec futuris temporibus ullum illis parum iueritatis contemplatione speremus: nullum tamen rephedendum arbitror: si fide stabiliter in rationis eius indagare se uoluerit exercere: nam et illi que breues dies eius hominis sunt: non omnia que possent si diuini uisisset dicere potuerit: et ueritatis ratio tam ampla quam profunda est ut a mortalibus nequam exhauriri: et dominus in ecclesia sua cum que se esse uisus que ad consumationem seculi permittit gratie sue dona non desunt imitari. **Et** ut alia tantum quibus sacra pagina nos ad iuestiganda rationes imitatur ubi dicit nisi credideris non intelligetis apte mouet intentionem ad intellectum extendere cum docet quod ad illum debeamus proficere.

Demum quoniam iter fidei et spiritus: intellectum quem in hac uita capimus esse medium intelligo: quanto aliquid ad illum proficit: tanto cum propinquare spiritus dei (ad quod omnes abraham) existitio: hacigitur ego consideratio sum homo que nuncius scientie confortat: ad eorum que credimus rationem ita endam quantum supra gratia mihi dare dignatur aliquid canone assurgere: et cum aliquid que pro si uidebam reperio id alius libenter aperio quatenus quod secure tenere debeam alio discam ut dicitur. **Qua**propitius mihi pro et domine christianis omnibus cum reuerentia amantem: et cum amore reuerende papa uisum: quem dei uidentem in sua ecclesia summum constituit pontificem: quoniam nulli recte possit: uere scribitur presbitero conspectui subditum opusculum: ut eius auctoritate que sibi suscipienda sunt approbentur: et que corrigenda sunt emendentur.

Incipit titulus libri Anselmi de incarnatione uerbi.

Humilis subiectio et cur hunc librum facere attemptauerit. **Capitulum I.**

Que sacre fidei questiones quas disputamus aut rimamur: non quilibet dialectici sed in scripturis sacris experti suscipere humiliter debent. **Capitulum II.**

firmi per se fides. Et in
tullio in ue sanctificati
nello: me facere plura pot
atque plures que mecum
cedere ualeat huius ratio
na est que de uero hoc facit
illatenus indiget: sed in
bil cogitatur licet enim hoc
ro: uicatur facile poter
ro: in non cogitur ut de ce
ad uincitum uero uero me
ag: nec contra illi ad libe
nd ubi uero de cogitur ut
ra que pro primis de offe de
et. **Si** que de uero deo nec
harmis pena nec de uero
ueru illi reuicetur: sed de
bas h deo debeat in uero
uista sit mea dei (absol
ocidia deo dei in XII
debat cum uista dei et re
offi uiderat: ita magis
tenum? uisum: ut nec ma
ogran possit. **U**isum de
nec uisum: uisum: uisum
nis de uero: uisum: uisum
e da pro: uisum: uisum
e: si enim hoc uisum: uisum
de uisum: uisum: uisum
et alle cui uisum: uisum
ho uisum: uisum: uisum
bile sit: uisum: uisum
Capitulum XXI
u uisum: uisum: uisum
si uisum: uisum: uisum
eter humanam consideres: uisum
non uisum: uisum: uisum
possit pro: uisum: uisum
uicini de uisum: uisum
non possit saluati
non possit: uisum: uisum
que aliorum per uisum: uisum
u uisum: uisum: uisum
u uisum: uisum: uisum

Quod nō sūt tres dī quāq; tres res
p̄sonalis: vna tamē res eēntialis. **III.**

Tres personas esse incarnatas filio ī
carnato ipossibile ē: filio tñ ampli⁹ que-
nit incarnari q̄ p̄fī z spūsfācto. **III.**

Quō in xp̄o non dicitur due p̄sone
esse sicut due nature assūpte. **Ca. V.**

Q̄ p̄fī filius spūsfactus non sint tres
res separte naturali p̄bas exēplo. **VI.**

Uiginem p̄sonarū in diuinis alio na-
turali exēplo p̄bat. **Capit. VII.**

Eternitati cui p̄ctū cōparat.

Humilis subiectō auctoris z cur hūc
librum facere attēptauerit.

Incipit liber Anselmi de Incarna-
none verbi. **Capitulū. I.**

Dominorū pa-
tri vniterse ecclesie in ter-
ra perigrināns: sūmo pō-
tifici vrbano frater ansel-

mus vita peccator: habitu monach⁹ si-
ne iubere siue p̄mittēte deo cātuarie me-
tropolis vocat⁹ ep̄s debita subiectio-
nem cū hūili seruiuo et deuotis oratōi-
b⁹: Quā diuina p̄uidētia v̄rāz elegit s̄a-
c̄ritatē cui vitā z fidē xp̄ianā custodien-
dā z ecclesiā suā regēdā cōnutteret: ad
nullū aliū recti⁹ referē si quid cōtra ca-
tholicā fidē oritur in ecclesia: vt eius au-
toritate corrigat: nec vlli alij tutius si
qd cōtra errorem respōdet ostēdit: vt ei⁹
p̄uidētia exanimet. Quap̄ op̄e sicut n̄
li digni⁹ possuz ita nulli libētius p̄sentē
epistolā q̄ vestre destino sapiētie: qua-
tenus si quid in ea corrigēdū est: v̄sa cē-
sura castiget: z q̄ regulā veritatis te-
net vestra auctoritate roboretur. Cū ad
huc in becci monasterio eē m̄ abbas p̄e-
sūpta ē a quodā clerico in frātia talis af-
fertio. Si in deo inquit tres p̄sone sūt
vna tñ res: et nō sūt tres res vnaq; p̄
se separtim: sic tres angeli aut tres aīe

ita tñ vt potentia et volūtate oīno sint
idē: q̄ p̄fī z spūsfact⁹ cū filio ē incarnat⁹
Qd cū ad me platū eēt incepti p̄tra hūc
errorem quādā eplam. Quā p̄te quadaz
edita p̄ficere cōtēp̄si credēs nō ea opus
eē qm̄ z ille cōtra quē fiebat incōcilio a
venerabili remēsī archiepiscopo reinal-
do collecto errorem suū abiurauerat z n̄
l⁹ videbat q̄ eū errare ignoraret. Par-
tē tñ illā q̄ fecerā: qdā f̄res me nesciēte
trāscripserint atq; alijs legēdā tradide-
rūt. Qd idcirco dico vt si ī alicui⁹ ma-
n⁹ pars illa venerit quāq; ibi nihil fal-
sū sit tñ tāq; imp̄fecta z nō exq̄sita reli-
quā: z hic qd ibi incepti diligētī⁹ inceptū
z p̄fectū req̄ratur. Postq; em̄ in an-
glia ad episcopatū nescio q̄ dei dispositōe
capt⁹ z retēt⁹ sū: audiui p̄fate noui-
tat⁹ auctore in sua p̄seueratē s̄ua dicere
se n̄ ob aliud abiurasse qd dicebat nisi qz
a p̄plo īterfici timebat: hac igi⁹ cā qdā
f̄res p̄cib⁹ suis me coegit vt soluerē q̄-
stionem q̄ ip̄e sic irretit⁹ erat et nullo mō-
se expediri ab ea crederet nisi aut incar-
natōe dei p̄fīs z spūsfacti aut deoz mul-
titudine se ip̄ediret. Qd rogo ne q̄s pu-
ter p̄sūp̄sisse me: q̄ si fortitudine fidei cri-
stianē mee existimē idigere defēsiōis au-
xilio. Quippe si q̄ cōtēptibil hominō
tor sc̄tis z sapiētib⁹ vbiq; existētib⁹ ad
cōfirmādū fidei xp̄iane firmamentū q̄si
mea idigeat defēsiōe: aliqd scribere tēp-
tarē: p̄sūptoz vtiq; iudicari z d̄ ridēdus
posse videri. Si em̄ me viderent hoīes
alij: hominū parill⁹ z finib⁹ z alijs reb⁹
qb⁹: nutatū ligari z solidari solent ela-
borare circa mōtē olympū ad cōfirmā-
dū eū ne alicui⁹ ip̄ullu m̄taret aut sub-
uerteret: murū si se a risu z d̄ risu cōtine-
rēt: q̄tomagis cū lapis q̄ absis⁹ est de
mōtē sine maib⁹ z pcussit z comminuit
statuā q̄ vidit ī somno nabuchodono-
soz. Jam sc̄tis est mons magnus et im-
pleuerit vniuersam terrā si eū meis rati-
onibus fulcirez quāsi nutantē stabilire

De incarnatione verbi

nitur tot sancti et sapientes qui pro eius eterna firmitate se stabilitas esse gauderent indignari mihi possunt et hoc imputare: non itudiose gravitati sed iactantia de leuitate. Si quid ergo de firmitate fidei no- stre in hac epistola disputauero non est ad confirmandum illam sed ad fratrum hoc exi- genum precibus satisfaciendum. Sed si ille qui prefatam protulit sententiam deo cogente ad veritatem rediit nullatenus putet me in hac epistola contra se loqui quia iam non est quod fuit. Si enim fu- it aliquando tenebre nunc autem lux in domino non sunt arguende tenebre que iam non sunt: sed lux approbata que lucet. Te- runtamen siue adhuc ad lucem redierit siue non quomodo sentio laborare plures in eadem questione: etiam si fides in il- lis superet rationem que illis fidei vide- tur repugnare: non mihi videtur superfluum repugnantiam istam quas dissoluere.

De sacre fidei questionibus: disputamus autem rimamur non quilibet dyalctici sed in scripturis sacris experti suscipere humiliter debent.

Capitulum II.

Sed priusquam de questione disseram aliquid premitam ad contemp- tum eorum presumptorem qui nefanda temeritate audent disputare contra aliquid eorum. que fides christiana confitetur quoniam id intellectu capere nequeunt et potius insipienti superbia iudicant nullatenus posse esse quod nequeunt intelligere: quomodo humana sapientia fatetur esse que ipsi non valeant comprehendere. Nullus quippe christianus debet disputare quod quod catholica ecclesia corde credit et ore confi- tetur non sit sed semper eandem fide indu- bitanter tenendo amando et secundum illam vi- uendo humiliter quantum potest querere rationem quomodo sit. Si potest intelligere deo gratias agat: si non potest non immutat comua aduentum illudum sed submittat ca- put ad venerandum. Licet enim in se po- test confidens humana sapientia impin-

gendo comua sibi euellere quam imitando pe- trā hanc euellere. Solent enim quidam cum cepe- rint quasi comua prescientie sibi scientie produ- cere: nescientes quod si quis estimat se scire aliquid non dum cognouit quemadmodum op- teat eum scire: atque habeat per soliditatem si- dei alas spirituales in altissimas de fide qua- stiones presumptuose assurgere. Unde fit ut dum ad illa que prius fidei scilicet exigunt (sicut scriptum est nisi credideritis non in- telligetis) prepostere prius per intelle- ctum: conatur ascendere in multimodos errores: per intellectus defectum cogant descendere. Palam namque est quia illi non habent fidei firmitatem: qui quomodo quod credunt intelligere non possunt: dispu- tant contra eiusdem fidei a sanctis patri- bus confirmatam veritatem: velut si ve- sperationes et noctue non nisi in nocte celum videntes de meridianis solis ra- dijs disceptent contra aquilas solem ip- sum irreuerberato visu intuentes. Prius ergo fidei mundandum est cor sicut dicitur de deo. fide mundans corda eorum et prius preceptorum domini custodiam illum- nandi sunt oculi: quia preceptum domi- ni lucidum illuminans oculos: et prius per humilem obedientiam testimoniorum dei debemus fieri paruuli ut discamus sa- pientiam quam datur testimonium domini si. sa. pre. par. Unde dominus. Confiteor tibi domine pater celi et terre quia abscondisti hec a sapientibus et prudentibus et re- uelasti ea paruulis. Prius inquam ea que car- nis sunt postponentes secundum spiritum viuamus quam profunda fidei diiudican- do discuciamus: nam qui secundum car- nem uiuit carnalis siue animalis est: de quo dicitur. Animalis homo non perci- pit ea que sunt spiritus dei. Qui vero spiritu facta carnis mortificat spiritua- lis efficitur: de quo legitur quia spiritu- alis omnia iudicat et ipse a nemine iudicatur. Verum enim est quia quanto epulentius nutrimur in sacra scriptura ex hijs que

per obediētiam pascunt tāto subtili⁹ p
uehimur ad ea que per intellectū faciāt
frustra quippe conatur dīre: sup oēs do
centes me intellexi qui proferre non au
det quia testimonia tua meditatio mea
est. Et mēda citer pronūciat. Super se
nes intellexi: tui nō est familiare qđ seq
tur: quia mādāta tua quesui. Mirūz
hoc ipsū quod dico qui non crediderit
non intelliget. Nā qui nō crediderit nō
experiet: et qui expertus nō fuerit nō i
telliget. Nam qđto rei auditum superat
experientia. tātum vincit audientes cog
nitōem experientis sciētia: et non solum
ad intelligēdum altiora prohibet mēs
ostendere sine vite et mādatorū dei obe
dientia: sed etiā aliquādo dat⁹ intelle
ct⁹ subtrahitur: et fides ipa subuertitur
neglecta bona: consciētia. Aut enim de q
busdam apostol⁹. Cum cognouisset de
um nō sicut deū glorificauerūt: aut gra
tias egerunt sed eua: nico. s. et obli. ē ni
si cor eorum. Et cum precipere thimo
theo militare militiam bonā: ait habēs
fidem et consciētia bonam qđ quidā re/
pellentes circa fidem naufragauerūt.
Nemo ergo se temere mergat incōden
sa difficillimarū questionū nisi prius in
soliditate fidei: cōquesita morum et sapi
entie grauitate: ne p̄ multiplicia sophis
matum diuerticula in tanta leuitate di
scurrens: aliqua tenaci illaqueet falsi
tate. Cum qđ omnes vt cauissime ad sa
cre pagine questiones accedāt: sunt cō
mouendi illi vtiq; nostri temporis dya
letici (ymō dyaletice heretici qui quidez
non nisi flatum vocis putāt esse vniuer
sales substantias et qui colorē non aliō
queunt intelligere nisi corpus nec sapiē
tiam hominis aliud qđ animam) proz⁹
a spiritualiū questionum disputatione
sunt ex sufflendi. In eorum quippe ani
mabus ratio que p̄nceps et iudex oīm
debet esse que sunt in homine sic ē yma
ginationibus corporalib⁹ obuoluta vt

ex eis se non possit euoluere nec ab ipis
ea que sola et pura ipsa p̄templari debet
valeat discernere. Qui enim non dum
intelligit quomō plures homies in spe
cie sint vnus homo qualiter in illa secre
tissima et altissima natura cōprehen
det quomō plures persone quaruz singula
queq; est p̄fectus deus sint vnus deus.
Et cuius meus obscurata est ad discer
nēdum inter equū suum: et colorem ei⁹
qualiter discernet inter vnū deū et plu
res relationes eius. Deniq; qui nō po
test intelligere aliquid esse hominē nisi
indiuuiduum: nullatenus intelliget ho
minē nisi hūanā personam. Omnis em̄
indiuuiduus homo: persona ē. Quomō
ergo iste intelliget hominē assūptum eē
a verbo non p̄sonā: id est aliam naturā
non aliam p̄sonā esse assūptam. Hec di
xi: nequis anteq; sit ydoneus altissim⁹
de fide questiones presumat discutere:
aut si p̄sūpserit nulla difficultas aut
ipossibilitas intelligendi valeat illum a
veritate cui per fidem adhesit excutere
Iam veniēdū ē ad id p̄p̄t qđ incepim⁹
Qđ non sūt tres dī quāq; tres res p̄
sonales vna tñ res eēncialis. **C. III.**
Dicit sicut audio ille qui tres p̄
sonas dicitur asserere esse ve
lud tres angelos aut tres aias.
Pagani defēdunt legem suā. Iudei de
fēdunt legem suā ergo et nos xpiani de
bemus defēdem fidem nostrā. Audia
mus quomō iste xpianus defēdat fidez
suam. Si inquit tres persone sunt vna
tātum res et non sūt tres res: vnaqueq;
per se separatim sicut tres āgeli aut tres
anime: ita tamē vt volūtate et potentia
omnino sint idē: ergo pater et spūssāct⁹
cū filio incarnatus ē. Videte quid dicat
iste hō quomō defēdat iste xpian⁹ fidez
suā. Lerte aut vult p̄fiteri tres deos aut
nō intelligit quod dicit. Sed si tres de
os cōfitef nō ē xpian⁹. Si aut affirmat
qđ nō intelligit nō illi credēdū est: huic

Inselmi

De incarnatione verbi

homini nō est respōdēdū auctoritate sacre scripture quia aut ei non credit aut eaz puerſo ſensu interpratur. **Q**uid em̄ apertius dicit scriptura sacra q̄ qd de vno et solū ē. **R**ōe igit̄ q̄ se defēdere nitit̄ ei⁹ error de mōstrād⁹ ē. **U**t aut̄ faci⁹ et breuius h̄ faciā loquar tm̄ de patre et filio qm̄ hec due pſone ſuis proprijs vocabus alie ab inuicē aperte designantur. **N**ā nomē spūſſacti non est alienū a pſe et filio quia vterq; est et spūſ et ſactas. **Q**u aut̄ in patre et filio de vnitae ſubſtātie vel pluralitate pſonarū inueniemus hoc in trib⁹ abſq; dubio cognoscimus. **P**icat ergo **S**i due pſone pater et filius non ſūt due res. **Q**ueram⁹ primū quid velit hic dicere duas res. **N**ā vnā quāq; pſonā credimus eē hoc qd cōmune ē ambob⁹ et eſſe hoc quod p̄p̄iū est ſibi. **P**ersona em̄ patris et deus est quod cōmune ē illi cū filio: et pater est qd ei⁹ p̄p̄iū est. **S**imiliter pſona filij et de⁹ est quod cōmune est illi cū patre: et filius ē quod nō niſi de hac ſola pſona dicitur. **I**n hīs igit̄ duabus pſonis vnū ē cōmune id est deus: et duo p̄p̄ia que ſūt pater et filius. **Q**uecūq; em̄ illis ſūt cōmunia vt op̄s eternus: in hoc ſolo cōmuni intelligūtur. **E**t que ſunt ſingulis propria vt eſt pater genitor: vel gignēs et filio verbū vel genitus: hīs duobus noib⁹ patris ſcilicet et filij ſignificātur. **C**ū igitur dicit has duas pſonas eē duas res quero. qd dicat ibi duas res an id quod cōmune est illis an ea que propria ſunt ſingula ſingulis. **S**ed ſi duas res eſſe dicit duo p̄p̄ia id est patrē et filiū vt tm̄ id quod cōmune eſt nō ſit plures res ſed vna et ſola res: ſupſue hoc dicit quia nemo criſtiano conſitef̄ p̄rem et filiū ſcōm̄ hec duo p̄p̄ia vnā rē eſſe: ſed duas. **S**olem⁹ em̄ vſu dicere rē q̄c/ quid aliquo mō dicimus eē aliqd. **Q**ui aut̄ dicit de deo patrē aut filiū: aliqd de eo dicit. **E**t oēs ſciūt in deo patrē: nō

eē filiū et filiū nō eſſe patrem: q̄ſuis i vno homine pater ſit filius et filius ſit pater ſi idem hō eſt pater et filius. **Q**uideo ſit: quia in deo dicūtur expoſite in vno vero hoīe non adinuicē: ſed ad aliū filiū pater: et ad aliū patrē filius dicit̄: hoc ḡ modo nihil phibet dicere duas pſonas patrē et filiū eſſe duas res: ſi tamen intelligatur cuiſmodi ſint res. **N**ō em̄ ſicut ſunt pater et filius due res vt in hīs duabus rebus intelligat̄ corū ſubſtātia: ſed corū relatōes q̄ſuis ille p̄ ea que ſubiungit aperte oſtēdat ſe non intelligere hoc mō duas pſonas eſſe duas res. **N**am cū dicit ſi tres perſone ſint vna tantum res: et non tres res ſubiungit per ſe ſeparatim. **Q**uipe talem videt̄ p̄nū/ciare ſeparatōem que phibeat eſſe ſimil̄ in eodē homine patrē et filiū. **P**er hanc namq; ſolā putat ſe poſſe liberare patrē a cōmunionē incarnationis cū filio. **N**ā per illam ſeparationem qua aliud ē eſſe patrem et aliud eſſe filium: nā alie ſunt ab inuicem paternitas et filiatio ſi credit vnum et ſolū eſſe deum qui eſt pater et filius nō videt̄ patrem et filiū poſſe ſeperari quin ſint in eodem homine ſimul. **A**ut ergo aliam ſeparatōem perſonarum patris et filij loquitur q̄ illā qua ſecundū propria alij ſunt ab inuicēz pater et filius quia per hāc nō intelligit incarnationem alienā eſſe a patre vmo ſi ſimul ſunt pater et filius opinatur conſequi patrē eſſe participē incarnationis cui⁹ filio. **A**ut ſi illam dicit fruſtra laborat: ſicut iam dixi quia criſtiana fides hoc modo intelligit patrem et filiū eſſe duas res. **S**ed cum ait ſicut ſunt tres angeli aut tres anime aperte mōſtrat ſe nō de pluralitate vel ſeparatione illa loqui quem illis eſt perſonis ſecūdnm propria. **N**ēpe d̄ nulla vna eademq; numero re duo angeli dicunt̄ aut due anime nec vnū aliqd numero d̄ duob⁹ angel⁹ dicit̄ aut d̄ duab⁹ aiab⁹ ſicut patrem et filiū dicimus

ſit euolueret ab ipſa
ara ipſa contemplari debet
re. **Q**ui enim non vult
nō plures homines in ſpe
vno qualiter in illa ſe
natura cōp̄rehendit
reſone quarū ſingula
et deus ſunt vnus deus.
obſcurata eſt ad diſcer
nā ſuum et colorem e⁹
et inter vnum deū et plu
us. **D**em⁹ q̄ quō nō po
li quid eſſe hominē nū
latenus intelligit ho
perſonam. **O**mnis em̄
o: perſona ē. **Q**uomō
t hominē aſſūptum eē
ā: id eſt aliam naturā
eſſe aſſūptam. **H**ec
ſit ydoneus alim̄
ſit p̄ſumat diſcutere
t nulla diſcultas an
lligendi valeat illam
idem adheſit excuſat
ad id p̄p̄ qd incipit
es vū quāq; tres res p̄
res eēcālis. **M**
ut audio ille qui tres p̄
nātur aſſere eſſe v
angelos aut tres aiab⁹
nt legem ſuā. **I**ude
ā ergo et nos ipſam do
fidem noſtrā. **S**tudia
ipſamus deſedat fides
tres perſone ſunt vnū
ſūt tres res: vna que
ſicut tres angeli aut
et volūate et potentia
ergo pater et ſpūſſact⁹
is ē. **U**idete quā hanc
rē dicit. **S**ed ſi tres de
it p̄ſent̄ in vno aut
d̄ dicit. **S**ed ſi tres de
ian⁹. **S**unt affirmat
ō illi credat̄ eſſe: hanc

de deo vno numero et vno numero deum
de patre et filio. **C**redimus enim et dicimus
quia deus est pater et deus est filius et con-
uersim pater est deus: et filius est deus et tamen
nec credimus nec dicimus plures esse deos:
sed ita vnum est deum numero sicut natura quae
uis pater et filius non sunt vnus sed duo.
Angelum enim et animam secundum substantiam di-
cimus non secundum relationem. **N**am licet angeli
nomen ab officio dictum sit quia angelus
nuncius dicitur tamen sicut anima pro specie sub-
stantie accipitur ita et angelus. **Q**uod ipse
intelligere se monstrat cum pariter dicitur sic
sunt tres angeli aut tres anime. **T**aliter namque
signat pluralitatem et separationem qualiter ha-
bet plures angeli aut anime: id est qualem
habent plures substantie. **Q**uod adhuc
apertius monstrare videtur cum subditur ita tamen
ut voluntate et parte omnino sint idem.
Sic enim intelligitur voluntatem et partem in il-
lis pluribus rebus quemadmodum in pluri-
bus angelis aut animabus. **Q**uod intel-
ligi non potest si ille plures res putatur
secundum proprietates personarum esse non secundum
hic quod communiter dicuntur. **N**ullatenus namque
quod patris et filij secundum ipsas proprietates id
est secundum paternitatem et filiationem vlla vo-
luntas aut potentia est sed secundum diuinitatis
substantiam que communis est illis. **Q**ua-
re si dicitur tres personas esse tres res secundum
ipsam proprietatem: palam est quam superflue hoc di-
cat quod etiam inconuenienter addit sicut sunt
tres angeli aut tres anime. **A**c si dicitur eadem
personas duas esse res secundum hoc quod
commune est illis id est secundum quod singulae quae
et plures simul vnus perfectus deus est.
Primo quero an sit christianus. **R**esponde-
bit ut estimo hic se esse: ergo credit vnum
esse deum et ipsum esset tres personas id est
est patrem et filium et spiritum sanctum et filij perso-
nam solam incarnatam alijs tamen duabus
cooperantibus. **Q**ui autem ita credit affir-
mat eum non esse christianum qui aliquid vult
asserere contra aliquid horum. **S**i ergo
iste ita credit negat eum esse christianum qui

contra hic disputat. **U**trum autem hanc fi-
dem subuertere ipse nitatur videamus.
Cum igitur dicitur ut de duabus personis
dicam sicut incepti quod de tribus intelliga-
tur: cum inquit dicitur. **S**i due persone sunt vna
res et non due sicut sunt duo angeli aut
duo anime consequi patrem quoque esse in-
carnatum si filius est incarnatus puto quod
sic rationatur secum. **S**i vna et eadem
numero res deus est et ipsa eadem est pater et filius
cum filius sit incarnatus quomodo non est pater in-
carnatus. **D**e vna quippe et eadem re non
est vera simul affirmatio et eius negatio
sed de alia re affirmare aliquid et de alia
idem ipsum negare nihil prohibet. **N**on
enim idem petrus apostolus est et non est
apostolus. **S**ed si alio nomine idem ipse af-
firmetur apostolus et alio negetur ut pe-
trus est apostolus et symon non est aposto-
lus non est vtraque vera euiliatio sed vna
harum falsa. **P**etrum autem esse apostolum et
Stephanum non esse apostolum quoniam
alius est petrus et alius est stephanus pos-
sibile est verum esse. **S**i ergo eadem nume-
ro et non alia res est pater quam filius non
est verum: affirmari debere aliquid: de fi-
lio et negari de patre aut affirmari debere
de patre et filio negari. **Q**uicquid igitur est pater
et filius et quod dicitur de filio non debet ne-
gari de patre. **E**st autem incarnatus filius. **E**st
igitur incarnatus quoque pater. **S**ed haec ratio-
natio si vera est et rata vera est heresis sa-
bellij. **S**i enim quicquid dicitur de vna per-
sona dicitur et de altera idcirco quoniam
vna res due sunt persone ergo sicut de fi-
lio dicitur filius et verbum et genitus ita
hec dicentur de patre. **E**t quemadmodum
pater est et pater et genitor et ingenus
sic hoc de filio dicenda sunt. **A**t si ita est:
non est alius pater quam filius nec filius alius
a patre. **Q**uare non sunt due persone sed
vna persona. **I**deo namque dicuntur per-
sone due quia alij creditur abinuicem
pater et filius: si tamen deus erit pater
et filius. **N**am semper pater est alius

Anselmi

De incarnatione verbi

pater et filius alicuius filius: nec vnq̄
 p̄f suinet ipsius ē pat̄: aut filius suinet
 ip̄f̄ fili⁹ ē. **S**z alius ē p̄f alius cui⁹ ē p̄f
 z s̄iliter ali⁹ ē fili⁹ et alius cuius ē filius
Quare si in deo nō ē alius pater: z ali⁹
 cuius ē pater: nec similiter fili⁹ ali⁹ est z
 alius cuius ē fili⁹ false dicit̄ de⁹ p̄f aut
 filius. **S**i em̄ in deo nō est alius a patre
 cuius p̄f sit: nō potest eē pater. **E**t simi-
 liter si nō est in eo ali⁹ a filio cui⁹ sit fili⁹
 non valet eē filius. **Q**uapropt̄ non erit
 vnde ille due p̄sone dicāt̄ in deo que
 ideo dicāt̄ quia de⁹ est p̄f z de⁹ ē fili⁹
 et semp̄ alius ē pater alius ē fili⁹. **V**ide
 tis ergo quō destruat̄ fides nostra secū
 dū sensū ei⁹ qui putat cōsequi p̄fem esse
 cū filio incarnatum si vna z nō plures:
 sūt res in deo p̄sone plures. **S**i em̄ ve-
 ra est hec ei⁹ cōsequētia nō solū hoc qd̄
 de patre z filio dixi: sed in oib⁹ tribus p̄-
 sonis tāta sequet̄ cōfusio vt quicqd̄ de
 singulis pp̄ie dicit̄: de oibus dicēdum
 cōmuniter sit. **Q**uāobrem nō erit vnde
 pater z fili⁹ et sp̄s factus p̄cedēs a p̄e
 et filio sint ali⁹ abinuicē sicut ostendi in
 patre z filio. **Q**uare nec vlla erit ibi re-
 latio que nullaten⁹ ibi ē nisi scdm̄ h̄ qd̄
 ali⁹ sūt abinuicē. **E**rgo nec plures erūt
 p̄sone. **P**osito nāq; vnā rem eē tres per-
 sonas aut illud non seq̄tur qd̄ dicit̄: aut
 oīa illa simul que dixi cōsequēt̄ur. **S**i-
 milis nāq; ē oibus vis cōsequētie. **C**ur
 ergo p̄git ad incarnatōm quasi ip̄a sola
 faciat questionēz nō potius dicit̄ si tres
 p̄sone sūt vna res nō sunt tres persone
Nā nō minus ante incarnatōez q̄ post
 facere hāc questionē potest. **S**i aut̄ hoc
 omnino vult asserere: tres scilicet perso-
 nas secūdum q̄ vnaqueq; deus ē non
 esse vnā rem sed tres res: vnāquāq; per
 se sicut sūt tres angeli: apertissimū ē qz
 tres deos cōstituit. **S**ed forsitan ip̄e nō
 dicit̄ sic sūt tres aīe: aut tres angeli: sed
 ille qui mihi eius mādauit questionem
 hāc ex suo posuit similitudinē sed soluz

tres p̄sonas affirmat eē tres res sunt ad
 ditamento alicuius similitudinis. **C**ur
 ergo fallit̄ aut fallit sub noīe rei cum id
 ip̄m significet̄ sub noīe dei. **N**empe aut
 deū esse rem illā negabit in qua tres p̄-
 sonas ymo, quā tres fatemur esse perso-
 nas. **A**ut si hoc nō negat consequēs est
 vt sicut ip̄e assent̄ p̄sonas tres non vnā
 sed tres esse res. **I**ta quoq; affirmet eas
 dem p̄sonas non vnū sed tres esse deos
Que q̄ ip̄ia sic iudicēt̄ cristiani. **S**ed
 dicit̄ nō cogit quod dico tres res fateri
 tres deos: quomō tres: ille res simul sūt
 vnus deus: z nos dicim⁹. **E**rgo singu-
 la queq; de tribus illis: id ē singula q̄q;
 p̄sona nō est deus sed ex trib⁹ rebus cō-
 ficatur de⁹. **P**ater igit̄ nō est deus: fili⁹
 non ē deus sp̄s factus nō ē de⁹ qm̄ nec
 de singulis nec de duobus sed solū de
 tribus simul noīatis dicēdus ē de⁹: qd̄
 similiter est impiū. **N**ā si ita est nō ē de⁹
 simplex natura sed partibus cōposita.
Sed si simpliciter habet intellectum: z
 non multiplicitate fantasmātū obrutū
 intelligit̄ simplicia p̄stare cōpositis quā-
 tū ad simplicitatem z cōpositionem at-
 tinet. **Q**m̄ omne cōpositū necē est aut ī
 tellectu posse disiungi aut re ip̄a quod
 de simplicibus intelligi nequit. **L**uius
 em̄ partes cogitari non possūt id in par-
 tes nullus intellectus dissoluere potest
Si ergo deus tribus ex rebus composi-
 tus est: aut nulla natura simplex ē: aut
 ali qua natura est alia: que in aliquo est
 p̄statio: natura dei que vtraq; quam
 falsa sint non est obscuruz. **Q**uod si iste
 de illis dyaleticis modernis est: qui ni-
 hil esse credunt nisi quod ymaginatio z
 nibus cōprehendere possunt: nec putat
 aliquid esse in quo partes nulle sunt vl̄
 non negabit intelligere se quia si eēt ali-
 quid quod nec actu nec itellectu dissol-
 ui posset mai⁹ eēt q̄ qd̄ vel itellectu est
 dissolubile. **I**taq; si oē cōpositū saltē co-
 gitatōe dissolui p̄t cū dic̄ deū eē cōpositū

arat. **T**erū aut̄ hanc
 ip̄e nitatur videmus.
 at vt de duabus p̄sonis
 epi q̄ de tribus mūltis
 t. **S**i due p̄sone sūt ma-
 icur sunt duo angeli: z
 equi patre quoz cōm-
 est incarnatus p̄f qz
 am. **S**i vna et eadem
 z ip̄a eadē ē p̄f et fili⁹
 ar⁹ quō nō et p̄f ē in car-
 nūppe et eadem re non
 formatio z eius negatio
 mare aliquid et d̄ alia
 re nihil prohibet. **N**ō
 apostol⁹ est z non est
 alio noīe idem ip̄e af-
 z alio negatur vt per
 z symon nō est aposto-
 vera euulsiō sed vna
 n̄ autē esse aposto-
 esse aposto-
 z alius ē stephan⁹: p̄f
 z. **S**i ergo eadē nūm-
 est pater q̄ filius non
 nō d̄ eēre aliquid: p̄f
 ē aut affirmari debere
 vari. **Q**uicqd̄ igit̄ est p̄f
 n̄ d̄ filio nō debet p̄f
 h̄ aut̄ incarnat⁹ filio. **E**st
 qz pater. **S**ed b̄ ratio
 rata vera est heresis
 icqd̄ dicit̄ de vna p̄-
 altera idēre quomū
 p̄sone ergo sicut de fi-
 et verbū et genituz in-
 tre. **E**t quā ad modū
 z genituz et in genituz
 icqd̄ a sunt. **N**ō sūt
 ter qz filius nec filius
 nō sūt due persone sed
 deo nam qz nūm-
 li credim⁹ incarnatū
 tamen dicit̄ eēt pater
 semp̄ pater est alius

dicat deo aliquid maius se posse intelligere: trāsit itaq; eius intellectus ultra deū quod nullus facere potest intellectus. Sed videamus quod addat quasi ad incōuenientiam repellendam que videtur nasci si tres ille persone sūt tres res. Sic tamē inquit ut vna trīs earū rerū sit voluntas et potestas: hic querendum ē an ille tres res sed hoc quod separatim abiuicē intelliguntur an secundū cōmunē volūtate et potestate an neque secundū illud solū quod separatim habent: neque sed hoc quod cōmune est illis: sed secundū vtrūque simul sint diuine nature. Quippe si secundū illud quod sūt separatim habent diuinitatē erūt tres dii: et idē intelligi poterūt sine volūtate et potestate. Semp̄ em̄ propria discrete intelliguntur a comunibus: et cōmunia a discretis. Sed diuina natura sine volūtate et potestate nullatenus intelligi valet. Quod si secundū vnā et cōmunē volūtate et potestatem sūt et singule et bine et tres simul deus: quod ibi faciūt ille tres discordes res: que nec nisi per aliud in vnitatē cōcordare possunt deitatis: nec ad perfectionē nec ad auxiliū aliquod ut deus sit valeāt. Nam si vna sufficit volūtate et potestas ad perfectionē dei: que sūt ille tres res quibus indiget deus aut ad quid illis eget. Credimus em̄ deū nullo indigere: frustra igitur cogitantur ille tres res in deo. Ac si nec sole tres res: nec sola voluntas et potestas: sed hec oīa simul cōficiūt deū. Itē dico quia cōpositus est et ea que nō sunt per se deus aut dii faciūt deū. Aut si dicit quia ille tres res ita nomē dei habent per potestatem et volūtate sicut hō dicit rex per regiam potestatem: nō est deus nomē substantiē sed accidentaliter dicuntur ille nescio que tres res tres dii: sicut tres hoīes eādē habentes regiam potestatem tres reges dicuntur. Tres em̄ hoīes vnus rex esse nequeunt. Quod cum nefandum sit: nō est opus dicere. Cōdex magnus implendus ē si voluero scribere absurditates et impietates que sequuntur

si verū est: vna dei persona incarnata reliquis duas persequi esse incarnatas quia tres ille persone sūt vna res secundū id quod cōmuniter de tribus dicitur: aut si sūt tres res sepeparate quemadmodū ille putat cōtra quē ista dixi quod solus filius est incarnatus. Palam ergo ē quē nō debeat esse promptus ad disputandum de rebus profundis et maxime de illis in quibus nō errat sine periculo.

Tres personas esse incarnatas filio incarnato impossibile ē filio tamen amplius cōuenit incarnari quā patri et spūi sancto. **III**

Sed forsitan dicit iste mihi. Si putas ista pariter cōsequi ex necessitate que dicitur sic et sequitur quod dico ita necessaria mea videtur cōsequētia. Ergo ostēde non cōsequi que dico: et fatebor ego tecū nullū incōueniens sequi: si solus filius est incarnatus aut si tres persone sūt vna res. Quod si ad hanc ostēsiōnem deficiis nō soluis sed magis ligas questiōnem cum tu ipse mecum perbas innumerabilia nasci incōuenientia. Que si neganda sūt ambo debent pariter cōcludere tres personas nō eē vnā rem sed solus filius ē incarnatus: aut si sūt vna res oēs pariter eē incarnatas. Ostēdendum ergo est in quo iste fallit et quod incarnatiōem solus filij nō sequitur tres personas eē tres res se paratas: aut si sunt vna res: tres persone oēs eas esse incarnatas. Quod vtiq; deus vna et sola et indiuidua et simplex sit natura et tres persone factōrum patrū et maxime beati augustini post apostolos et euangelistas inexpugnabilibus rationibus disputatum ē. Sed et si quis legere dignabitur duo parua opuscula mea monologio scilicet per solologion que ad hec maxime facta sūt ut quod fide tenemus de diuina natura et eius personis propter incarnatiōem necessariis rationibus sine scripture auctoritate perbari possit. si inquam ea alius legere voluerit puto quod et ibi inueniet de hoc quod nec improbare poterit nec preternere volet. In quibus

Inselmi

De incarnatione verbi

(N aliquid quod alibi aut nō legi: aut q̄ nō memini me legisse nō q̄si docēdo qd̄ doctores nostri nescierūt aut corrigēdo q̄ non bene dixerūt: sed dicēdo forsitā q̄ illi tacuerunt qd̄ tamē ab eorū dictis non discordet sed ill' cohereat) posui ad respondēdum p̄ fide nostra contra eos qui volētes credere quod nō intelligūt deridēt credētes siue ad adiuuādū reli giosū studiū eorū qui hūiliter querūt intelligere qd̄ firmissime credūt nequa: q̄ ob hoc me redarguēdū existimō. **N**e tamē hāc legētib' eplam laborē inuigam querēdi alia scripta vt nō solūmō fide verū etiā euidēti cognoscāt ratiōe tres p̄sonas non esse tres deos sed vnū solū: nec tamē deo secundū vnā p̄sonaz incarnato: ex necessitate secundū alias p̄sonas: eūdē deū incarnari (aliquid hic q̄stū ad repellēdū opiniōem huius de/ fensous) sicut ipse putat nostre fidei suf ficere credo subiugā. **A**pte dicit aut pa trē et spiritū sctū cū filio esse incarnatū aut tres illas p̄sonas esse tres res sepa/ tas. **N**umirū sepatōem talē existimat vt nec pater nec spūs sctus sint in filio. **N**ā si due alie p̄sone sūt in filio et fili' in hoīe: ille quoq; sūt in hoīe. **U**nde putat cōsequi cū tres p̄sone simul sint in eodē hoīe si sūt vna res nullaten' p̄sonā filij posse i hoīe ipso incarnari: sine alijs ouo bus p̄sonis. **P**ersonas tamē tres eē nō negat: nec filiū eē incarnatū. **Q**uā igit' (vt supra mōstratū ē) si tres p̄sone sunt tres res seporate: aut tres deos eē cōse/ qui aut alias (de quibus iā dictū est) ab surditates nūc breuiter ostēdā adiuuā/ te vno solo deo. **P**rimū quia etiā si sint tres dij nihil illi pderit ad defēdēdū pa trē et spūs sctū ab incarnatōi quod fieri non posse putat siue deorū multitudine. **D**eniq; q̄ nō sunt plures dij sed vn' so/ lus. **P**ostea patefaciā: quāuis sit vnus deus tres p̄sone: nō tamē qualibet vna incarnata: alias quoq; incarnari neces/

se esse: sed potius eēt impossibile. **D**iuī ne vtiq; nature est sicut semp et vbiq; eē vt nihil vnq; aut alicubi sit siue eius p/ sentia. **A**lioquin nequa q; vbiq; et semp est potēs et quod vbiq; potēs nō ē et sem per: nullatenus ē deus. **S**i em̄ dicit non ipsā demā substantiā sed prātem ei' esse semp et vbiq; : nō tamē negebat prātem illi esse aut accidētālē aut substātiālē: ac cidētālis quidē nō est deo prās: quia cū oē subiectū siue accidētū aut esse aut in/ telligi possit: deus sine prāte nec eē nec intelligi potest. **S**i vero deo prās sbstā cialis est: aut pars ei' essentie: aut est id ipm quod est tota ei' eēntia. **P**ars aut non est: quia sicut supra dictū ē: qd̄ par tes habeat: aut actu aut intellectu ē disso lubile: qd̄ oīno extraneū est a deo. **I**dez igit' est esse dei et prās eius. **S**icut itaq; prās dei est semp et vbiq; : ita quicquid ē deus vbiq; et semp est. **E**rga cū p̄dictus nostre fidei: defensor: secundum se: dicit esse tres deos: mōstrare nequid quomō sint sepatim ea seporatione qua putat se patrē et spūs sctū ab incarnatōe libera/ re. **N**ō ergo illū potest adiuuare multi tudo deorū ad defendēdū patrē et spūs sctū ab incarnatōe qm̄ inueniri nō po/ test in deorū multiplicatōe illa distinctio sine qua defēsiōe istā fieri posse nequa q; existimat. **Q**uod aut vnus sol' deus sit et non plures: hin' facile pbat qz aut deus non est summum bonum aut sunt plura summa bona: aut non sūt plures dij sed vnus solus. **D**eū vero sūmū bo nū esse nullus negat: quia qcqd̄ aliquo minus ē nullaten' deus est et quicquid summū bonū nō ē: min' est aliquo: quia min' est sūmo bono. **S**ummū certe bo nū pluralitatē sui non admittit vt plu/ ra sint sūma bona: **S**i em̄ plura sūt sum ma bona paria sūt. **S**ūmū ergo bonū ē quod sic prestat alijs bōis vt nec par ha beat nec prestat'. **S**ummū ergo bonū vnū et solū ē: non igitur sūt plures dij s

na dei persona incarn
s sequi esse incarnat
sone sūt vna res scdā
iter de tribus dicit
perate quādam oīū ille
ista dicit qd̄ sol' filius
Palā ergo ē quē nō de
s ad disputādū de rō
ime de illis in q̄bus nō
s esse incarnatas filio in
le ē filio in ampl' cōse
ā p̄ri et spūs sctō. **M**
sūtā dicit iste mūd'. **S**i
ta pariter cōsequi et nō
que dicit sic et sequitur
cessaria mea vidēt con
stede non cōsequi que
zo tecū nullū incōueni
fili' est incarnatus aut
vna res. **A**d si ad hoc
s nō solus sed magis h
cū nūc meū p̄bas in
ci incōueniētia. **Q**ue si
o debem' pariter cōse
s nō eē vna res sed sol'
r' aut si sūt vna res oē
tatas. **O**stēdū ergo qd̄
f' et quō incarnatōe sol'
tres p̄sonas eē tres res eē
sunt vna res: tres p̄son
arnatas. **Q**uā igit'
siuidua et simplex sit
le factōis patrē magis
post ap̄los et euangē
abilib' ratiōib' dispū
s legere dignabitur
amea monologū huius
ead hoc maxie fastidit
de diuina naturā
irratōem necesse
auctōitate p̄m̄ posse
liq; legere robusta
et de hoc q̄ nec impo
p̄cipere videt. In quō

vnus et solus est deus sicut summum bonum est vnum et solum: et sic summa substantia vel essentia siue natura que eadem ratione qua summus nullatenus pluraliter posse dici probatur. Qui vnus solus deus cum sit tres persone pater et filius et spiritus sanctus: non tamen filio incarnato necesse est alias quoque personas (sicut ille disputator putat) incarnari sed impossibile. Personas enim non negat plures esse idcirco quoniam alie sunt abinuicem. Si enim abinuicem non essent: alie plures non essent. Sed vt breuius explicet quod volo et facilius loquar tamen sic supra feci de patre et filio: quod per hos claret quid intelligendum sit de spiritu sancto. Pater ergo et filius secundum substantias non sunt plures nec alii abinuicem quia non sunt due substantie nec alia substantia patris alia filii sed vna et eadem substantia sunt pater et filius. Secundum personam vero sunt plures et alii abinuicem: quod pater et filius non sunt vna et eadem persona sed due et alie abinuicem. Dicit ergo si filius incarnatus est: et filius non est alia sed vna et eadem numero res: que pater: ergo necesse est patrem quoque esse incarnatum. Vna enim et eadem numero res impossibile est simul esse et non esse in eodem homine incarnatam. Et ego dico. Si filius incarnatus est et filius non est vnus et eadem numero persona que pater est sed alia: non idcirco esse patrem incarnatum necesse est. Aliam enim personam esse in vno homine incarnatam: et aliam simul non esse in eodem homine incarnatam possibile est. Et ille. Si deus filius incarnatus est: et deus qui est filius non est alius sed vnus et idem numero deus qui pater est. Plus tamen (quousque diuerse persone sunt pater et filius) videtur necesse esse patrem quoque incarnatum cum filio propter ideitatem deitatis: quod possibile esse propter diuersitatem personarum non esse simul incarnatum. Videte quid hic dicit: quomodo claudicat vtroque pede in incarnatione filii dei. Nam qui recte suscipit eius incarnationem:

nationem: credit eum non assumpsisse hominem in vnitatem nature sed in vnitatem persone. Hic autem somniat hominem a filio dei magis esse assumptum in nature vnitatem quam in persone vnitatem. Si enim hoc non opinaretur: non diceret magis necessarium esse patrem cum filio incarnatum (quod vnus est deus pater et filius) quam esse possibile illum simul non esse incarnatum quia plures sunt persone. Vtroque igitur pede id est in vtraque parte claudicat: in incarnatione filii dei qui vna natura est cum patre et alia persona a patre quousque existimat hanc incarnationem sic esse secundum nature vnitatem: vt filius non possit incarnari sine patre: nec intelligit eam sic secundum vnitatem esse persone vt pater non possit incarnari cum filio. Quippe deus non sic assumpsit hominem vt natura dei et hominis sit vna et eadem sed vt persona dei et hominis vna eademque sit: quod non nisi in vna persona dei esse potest. Diuersas enim personas vnus et eademque personam esse cum vno eodemque homine nequit intelligi. Nam si vnus homo cum singulis pluribus personis vna persona est necesse est plures personas que alie sunt a se inuicem esse: vnus eandemque personam: quod non est possibile. Quapropter impossibile est deo incarnatione secundum vnus quolibet personam: illum secundum aliam quoque incarnari personam. Cur autem deus magis assumpsit hominem in vnitatem persone filii: quam in vnitatem alicuius aliarum personarum: quousque in hac epistola nostrum hoc propositum non fuit: tamen quoniam huius rei mentio se obtulit aliquid reddendam rationem existimo. Nempe si spiritus sanctus incarnatus esset sicut filius est incarnatus esset spiritus sanctus filius hominis. Essent igitur duo filii in trinitate dei scilicet filius dei et filius hominis. Unde quedam nasceretur dubietatis confusio cum de deo filio loqueremur vtrique enim esset deus: et filius quousque alter dei alter hominis: fieret quoque quasi quedam inequalitas diuersarum personarum secundum hoc

De incarnatione verbi

quod filij essent: que oīno equales eē de
bent: cum alter filius (maioris parētis)
dignitate excelleret: alter (minoris parē
tis) humilitate subesset. **¶** Pro eīm maior
est natura dei q̄ hoīs: tanto dignius est
esse filium dei q̄ filiū hominis. **¶** Si ergo
spūssactus natus esset ex virgine: cū fili
us dei haberet excellētiore nativitatē
solā que ex deo est: et spūssactus minorē
tantū que esset ex homine: alia persona
esset maior et alia minor secundum digni
tatem natiuitatis q̄ nō cōuenit. **¶** Quod
si aut pater in vnitatē sue persone homi
nem assumpsisset: eisdem faceret in deo
pluralitas filiorū incōuenientias: et ad
huc aliam. **¶** Nam si esset filius virginis:
due p̄sone in trinitate nomē nepotis as
sumerēt: quia et pater nepos esset parē
tum virginis et filius eius virginis esset
nepos: cum ipse tamen nihil haberet ex
virgine. **¶** Quā ergo q̄libet paruū incon
ueniēs in deo est impossibile: non debu
it alia persona incarnari q̄ filius. **¶** Illo
eīm incarnato nullum sequitur incōueni
entis. **¶** Quod eīm patre minor dicitur filius
et spūssactus secundum humanitatē: non
tamen ille due persone ideo excellūt fi
lio: quia eādē maiestatem (qua maio
res sunt hūanitate filij) habet et fili⁹ qua
et ipse p̄est cū illis sue hūanitati. **¶** Est et
aliud cur magis cōueniat filio incarna
tio q̄ alij. **¶** Qui eīm erat incarnandus ora
turus erat p̄ humano genere. **¶** Et satis
conueniētius suscipit mens hūana filiū
patri q̄ alius alijs supplicare: q̄uis hec
supplicatio non fiat a diuinitate: sed ab
hūanitate ad diuinitatē. **¶** Idcirco fili⁹
dei facit quia homo per vnitatē perso
ne filius dei est. **¶** Amplius. **¶** Qui hoīem
erat assumpturus ventur⁹ erat ad pu
gnādum contra dyabolum: et ad inter
cedēdum (sicut dixi) p̄ hominib⁹. **¶** Qui
ambo dyabolus scilicet et homo per ra
pinam se voluerunt facere similes deo:
cum propria sint vsi volūtate. **¶** Et quia

per rapinam voluerūt: non nisi falsita
tem qm̄ non nisi iniuste voluerūt. **¶** Pro
pria enim volūtas hominis sine angeli
est que contra volūtatem dei est. **¶** Cum
eīm vult aliquis q̄ deus velle prohiber:
nullū habet auctorem sue volūtatis ni
si seipm̄: et ideo sua propria est. **¶** Nam q̄
uis homo volūtatem suā aliquādo sub
dat voluntati alterius hominis: ppria
tamen est si contra deū est: qm̄ non eam
subdit nisi vt aliquid qd̄ vult attingat:
et idcirco seipm̄ habet auctorem cur eā
alij subdat. **¶** Quapropter propria volun
tas est que nulli alij est subdita. **¶** Solius
autē dei est propriam habere volūtatem
ideest que nulli subdita sit. **¶** Quicūq̄ igit
propria volūtate vtitur ad similitudinē
dei: per rapinā nititur: et deū ppria di
gnitate et singulari excellētia priuare q̄
tum in ipso est cōuincitur. **¶** Si eīm est alia
aliqua volūtas que nulli subdita sit: nō
erit volūtas dei omnibus plāta: nec erit
ipsa sola cui nulla alia p̄est. **¶** Nulla igit
tur triū personarū dei cōgruētius semet
ipsam exinanīuit for. ser. acti. ad debel
landū dyabolū et intercedēdum pro ho
mine qui p̄ rapinā falsam similitudines
dei p̄sūpserāt: q̄ filius: qui splēdo: lu
cis eterne et vera patris imago: nō rabi
nā arbitratus est esse se equalē deo: vtz
per veram equalitatē et similitudinē di
xit ego et pater vnū sum⁹. **¶** Et qui videt
me videt et patrē. **¶** Nullus nāq̄ susti⁹ ex
pugnat reū: vel punit aut illi misericor
dius parcat vel pro eo intercedit: q̄ cui
speciali⁹ iniuria fieri probat: nec aliqd̄
conueniētius opponit falsitati ad ex
pugnādum: aut apponitur ad saluādū
q̄ veritas. **¶** In illū eīm (falsā dei p̄sumē
tes similitudinē) speciali⁹ peccasse vi
denē qui vera dei patris similitudo cre
ditur. **¶** Suscepit autē in vnitatē persone
hoīem vt dictum est vt sint due nature:
diuina scilicet et humana: vna perso
na. **¶** De qua persona quā firmissime cre
o ij

dimus esse: non ex duabus personis in xpo: tamē quia potest dici vnde parum caute intuentibus videri possit xps ex duabus et in duabus personis existere: nō inutile mihi videtur aliquid dicere.

Quo in xpo nō dicuntur due persone eē sicut due nature assūpte. **Ca. V.**

Sicut em̄ quidā. **Quo** dicim⁹ in xpo nō eē duas personas sicut duas naturas. **Nā** deus et ante hoīs assūptōem persona erat nec postq̄ hoīem assūpsit persona desinit esse: et homo assūptus persona est: q̄ ois homo indiuiduus esse persona cognoscit. **Qua**re alia est persona dei que fuit ante incarnationem alia hoīs assūpti: sicut igitur xps deus et hō: ita due in illo videntur esse persone. **Que** ratiocinatio p hoc videtur probare duas esse personas in xpo quia deus est persona et hō assūptus ē persona. **Sed** non ita est. **Sicut** em̄ in deo vna natura est: plures persone: et plures persone sunt vna natura ita in xpo vna persona est: plures nature: et plures nature sūt vna persona. **Quē** admodū em̄ pater est deus: et filius est de⁹: et spūssāctus est deus: et tamē nō tres dī sed vn⁹ est de⁹ ita in xpo est persona: et hō est persona: nec tamē due sūt: sed vna persona. **Non** em̄ est ali⁹ de⁹: aliud hō in xpo: q̄uis aliud sit deus: aliud hō: sed idē ipse est de⁹ qui et hō. **Verbū** em̄ caro factū: assūpsit naturā aliā non aliā personā. **Nā** cū pferatur hō: natura tm̄ que comunis est oib⁹ hoīb⁹ significat. **Cū** vero demonstratiue dicimus istū vel illū hoīem: vlt pprio noīe ihesū: personā designam⁹: que cū natura collectōem h̄z pprietatū qb⁹ hō cōmunis: sit singl̄s et ab alijs singulis distinguit. **Nā** cū ita designat non qlibet hō intelligit s̄ q̄ ab anglo nūciat⁹ ē q̄ de⁹ et hō fili⁹ dei et fili⁹ x̄ḡs ē et qcqd de illo dicit⁹ aut secūdū deū: aut secūdū hominē verū est dicere. **Neq̄** em̄ personalit̄ filii⁹ dei designari potest vel nominari si-

ne filio hoīs: nec fili⁹ hoīs sine filio dei: quia idem ipse est fili⁹ dei qui fili⁹ hoīs: et eadem ē verbi et assūpti hoīs pprietatum collectio. **Di**uersarū vero personarū impossibile ē eandem esse pprietatū collectionē: aut de inuicē eas pdicari. **Nā** et petri et pauli nō est eadē pprietatum collectio: et petri nō dicit⁹ paul⁹ nec paulus petrus. **Cū** ergo verbū caro factus est: naturā assūpsit: que sola noīe hominis significatur: et semp est alia a diuina natura. nō aliā assūpsit personā qm̄ eadē habet cū assūpto hoīe pprietatū collectionem. **Nō** em̄ idē est hō: et assūptus a verbo: hō id est ihesus: qm̄ in noīe hoīs sicut dictū ē sola intelligit natura in assūpto vero hoīe vel in noīe ihesu intelligit cū natura (id est cū hoīe) collectio pprietatū: que ē eadē eidē assūpto homini et verbo. **Qua**prop̄ non dicimus verbū et simpliciter hoīem eandē esse personā: ne nō magis dicam⁹ illum hoīem eandē esse personā cum verbo: q̄ quēlibet hoīem s̄ verbū et illū assūptū hoīem id est ihesū: sicut nō credimus eūdē hoīem eandē simpliciter eē personā cū deo: s̄ cum illa persona: q̄ verbū est: et fili⁹ est: ne confiteri videamur ipsū hoīem personā eandē esse: que pater ē aut spūssāctus. **Sed** quō et verbū ē de⁹: et ille assūptus hō est hō verū ē dicere quia de⁹ et hō eadē est persona est: sed in noīe dei subaudiendum verbum et in nomine hominis subaudiendum est filius virginis.

Quā p̄ fili⁹ et spūssāct⁹ nō sint tres res sepeate naturali pbat̄ exēplo. **Ca. VI.**

De scriptis illi⁹ cui respondeo in hac epla nihil potui videre preter illud q̄ supra dixi s̄ p̄to sic rei veritatē patere ex h̄js q̄ dixi vt nulli lateat intelligēti nihil qd̄ ab illo dicit⁹ vim veritatis tenere. **Sed** si reuocatus a multitudine deorū: pluralitatē abnegat in deo personarū: hoc ideo facit: quia nescit vnde loquit⁹. **Nā** nec deū nec p-

selmi

De incarnatione verbi

sonas eius cogitat: sed tale aliquid quales sunt plures humane persone. Et quod videt unum hominem plures personas esse non posse: negat hoc ipsum de deo. Non enim idcirco dicuntur tres persone quia sint tres res separate sicut tres homines sed quia similitudinem habent quandam cum tribus separatis personis. Consideremus hoc in patre et filio et id ipsum intelligatur de spiritu sancto. Ponamus igitur hominem qui tamen sit pater et non filius et filium eius qui tamen sit filius et non pater ut adam et abel. Dicimus itaque de adamo patre et abel filio: quia pater non est filius et filius non est pater quod duo homines et separate persone sunt adam et abel nec est cuius filius sit adam aut cuius pater abel. Sic itaque fatemur in deo quia pater non est filius: aut filius pater: quousque duo dei non sint quoniam pater non habet patrem: aut filius filium. Similiter spiritus sanctus non est pater aut filius: quia non est cuius sit pater aut cuius sit filius. Quoniam ergo pater et filius et spiritus sanctus tres sunt et alij ab invicem: et nec de invicem dici queunt: sicut de patre et filio in diversis personis hominum ostendimus: ideo dicuntur tres persone non quod sint tres res separate. Ac si negat tria dici de uno personae: et unum de tribus ut tria non dicantur de invicem sicut in hijs tribus personis et uno deo facimus quoniam hoc in alijs rebus non videt: nec in deo intelligere valeat sufferat paulisper aliquid: quod intellectus eius penetrare non possit esse in deo nec comparet naturam que super omnia est libera: ab omni lege loci: et temporis et compositiois partium: rebus quo loco: aut tempore clauduntur: aut partibus componuntur sed credat aliquid in illa esse quod in istis esse nequit: et acquiescat auctoritati christi nec disputet contra illam.

Originem personarum in divinis alio naturali exemplo probat. **Capitulum VII.**

Quoniam tamem an in rebus creatis et loci et temporis et compositi-

onis partium legi subiacent inveniri possit aliquatenus hoc quod negat in deo. Ponamus fontem de qua nascatur et fluat rivus qui postea colligatur in lacum sitque nomen eius nilus. Sic itaque discrete dicimus fontem rivum lacum ut fontem non dicamus rivum: aut lacum nec rivum fontem aut lacum: nec lacum fontem aut rivum: fons tamen et nilus vocatur et rivus nilus et lacus nilus et duo simul fons et rivus nilus: fons et lacus nilus rivus et lacus nilus: cum tamen non sit alius et alius nilus sed unum idemque siue cum singulis quilibet siue cum binis siue cum tres dicuntur nilus. Tres igitur sunt fons: rivus: lacus: et unus nilus: unus fluvius: una natura: una aqua: et dici non potest quod tres. Nam neque tres: aut nili: aut fluvij: aut nature: aut aque sunt: neque tres aut fontes: aut rivij: aut lacus. Unum igitur dicitur hoc de tribus et tria de uno: nec tamen tria de invicem. Quod si obicit non esse singulum quousque: aut fontem: aut rivum: aut lacum: aut binos perfectum nilum: sed partes nili: cogitet totum hunc nilum ex quo inceptus usque dum desinet esse in tota quasi etate sua: quia nec ipse totus est simul: aut loco aut tempore sed per partes nec perfectus erit: donec desinat esse: habet enim nilus quandam cum oratione similitudinem: qua quousque diu quasi ex omni fonte procedit: perfecta non est: et cum perfecta est: iam non est. Si quis enim sic consideret et diligenter intelligat: cognoscat totum nilum esse fontem totum esse rivum: totum esse lacum: nec fontem esse rivum aut lacum: nec rivum esse fontem aut lacum: nec lacum esse fontem aut rivum. Non enim est idem ipse fons: qui rivus aut lacus: quousque id ipsum sit rivus et lacus quod fons idem nilus: idem fluvius: eadem aqua: eadem natura. Tria igitur hec dicuntur de uno perfecto: et unum perfectum totum de tribus: nec tamen ipsa tria de invicem dicuntur: quousque hoc aliter valde: et perfectius sit in

illa natura simplicissima: et ab omni loco vel temporis liberrima. Verū tamen si hoc aliquatenus videtur in rebus que partibus compositis localis: et temporalis est non est incredibile in illa summe libera natura perfecte esse. Est hoc quoque hic considerandum: quia fons non est de riuo nec de lacu: riuus vero de solo fonte: non de lacu: lacus vero de fonte: et de riuo: et ita ut totus riuus de toto fonte: et totus lacus de toto fonte et de toto riuo: sic dicimus in patre et filio et spiritu sancto. Et quia alio modo riuus est de fonte: et alio modo lacus de fonte: et riuo: ut lacus non dicatur riuus: sic suo quodammodo alio: verbum est de patre et spiritus sanctus alio modo de patre et verbo: ut idem spiritus sanctus non sit verbum aut filius: sed procedens. Adhuc volo quiddam dicere quod quis magnam habeat dissimilitudinem nonnullam tamen habet ad incarnationem verbi similitudinem quod forsitan aliquis legens contempnet: dicam tamen quia ego alio dicente omnino non contempnerem. Si enim riuus per fistulam currat a fonte usque ad lacum: nonne solus riuus quis non alius nisi quia fons et lacus: ut ita dicam infistulat? Sic solus filius incarnationis est: licet non alius deus quam pater et spiritus sanctus.

Eternitatem cui punctum comparat. VIII.

Sed quoniam ista terrena valde longe sunt a summa natura leuemus ad illam (ipsa opulente) mentem et in ea pretemplemur aliquatenus et breuiter quod dicimus. Deus non est aliud quam ipsa simplicitate eternitas. Eternitates autem plures intelligi nequeunt. Nam si plures sunt: aut sunt extra se inuicem aut sunt intra se inuicem. Sed nihil est extra eternitatem: ergo nec eternitas est extra eternitatem. Itaque si extra se inuicem sunt in diuersis locis sunt: aut temporibus: quod alienum est ab eternitate. Non itaque sunt plures eternitates extra se inuicem. Si vero inuicem in se plures esse dicuntur. Sciendum quia quotienscumque repetatur eternitas in eternitate

non est nisi una et eadem eternitas. Dignior est autem natura que in se repetita semper sibi conuenit imperfectam unitatem. quam que sui admittit pluralitatem. Ubi enim pluralitas ibi diuersitas. At ubi diuersitas ibi non est perfecta concordia. Perfecta namque est que in ideitate: et eadem unitatem conuenit. Si ergo melior est perfecta concordia quam imperfecta: et impossibile est in summo bono quod est ipsa eternitas esse imperfectum aliquid: non est possibile naturam eternitatis: pluralitatem admittere. Quapropter quotienscumque repetatur eternitas in eternitate. semper una et eadem eternitas est. Quod de multis alijs similiter dicitur: ut omnipotentia in omnipotentia non est nisi omnipotentia una. Et ut unum de hijs que diuinam non habet naturam: in quo similiter est: ponam. Punctum in puncto non est nisi punctum: habet enim punctum (velud mediū punctum mundi velud punctum temporis id est presens tempus) eternitatis: non nullam similitudinem non parat ad eiusdem eternitatis contemplationem vtile. Unde lacus alius disputandum est: hic tamen hoc sufficiat: quia punctum simpliciter id est sine partibus est: et indiuisibile est velud eternitas: et ideo punctum cum puncto sine interuallo non est nisi unum punctum: sicut eternitas cum eternitate non est nisi una eternitas. Ergo quoniam deus eternitas est non sunt plures dii: quia nec deus extra deum nec deus in deo addit numerum deo. Semper igitur unus et idem est solus deus. Cum itaque deus de deo nascitur (quia quod nascitur non est extra id de quo nascitur) est plures in parte et partes in plures scilicet deus pater et filius: et cum deus procedit de deo patre et filio nec exit extra deum manet deus id est spiritus sanctus in deo de quo procedit. Et est unus deus pater et filius et spiritus sanctus. Et quod ista natiuitas: et ista processio sine principio sunt: alioquin eternitas nata et eternitas procedens quod falsum est: habet principium nequaquam deum incepisse esse patrem aut filium aut spiritum sanctum

selmi

et eadem eternitas. De
ra que i se repensam
imperfecta vntate quia
ralitatem. Qui enim plu
stas. Ar vbi omnes
concordia. Perfecta vntate
vntate: eandem vntate
melior: epecta conce
impossibile est in sum
pa eternitas esse imper
e possibile natura eter
e admittit. Quapropter
reperatur eternitas in
na e eade eternitas e
alijs similitur dicitur
omnipotentia non est
na. Et vntate debet
bet natura: in quo si
unctu in pucto no est
in puctum: velud no
i velud puctu teporis
eternitas no nulli
ap ad eandem eternita
vntate. Unde lacus
ic tñ hoc sufficit: vnt
id est sine pucto est:
etud eternitas: et ibi
line interuallo no est
eternitas cu eternitas
eternitas. Ergo qm de
o sit plures vntate: nec
ec deo in deo addit
ignatur vnus e id e est
q: deus de deo nascit
no e extra id de quo
partit e partes in pl
pater e filius: e cu des
re e filio nec ex parte
est spūssanctus: nec
e est vnus deus vnus
Et quo ista natura
e pncipio sit vnus
eternitas: procedes q
incipit vnus deus
aut filius aut spūssanctus

cogitare debem⁹ aut possum⁹. Sic autē s̄
stātia diuina eternā ⁊ singularē suat vni
tatē sic horū velatinoū p̄ris sc̄z ⁊ filij: p̄
cedēt ⁊ de quo p̄cedit natura inseparabilē
tenet cū vntate p̄silitatē. Nā quēadmo
dū necē ē deū sp̄ vnū ⁊ eūdū eē ⁊ nō aliū:
et aliū ita pater nūq̄ ē idē filio suo aut p̄
cedēs illi a quo p̄cedit sc̄dm has relatōes
S̄z pater ali⁹ ē: ⁊ fili⁹ ali⁹ ē: p̄cedēs ali⁹ a
quo p̄cedit: nec vnq̄ dici possūt de inuicē
Quō ḡ cū de⁹ nascit de deo: v̄l cū de⁹ p̄
cedit de deo: nec substācia p̄t amittere sin
glaritatē: nec relatō p̄silitatē idcirco vnū
ē ibi tria: ⁊ tria vnū. nec tñ tria de inuicē di
cūtur: nec incredibile debet esse in natura q̄
sup oīa ⁊ oīb⁹ alijs dissimiles ē eē aliqd:
cū⁹ exemplū ī alijs reb⁹ nō valeat p̄fecte
inueniri: hec autē tria latini dicunt p̄sonas
greci substācias. Sic em̄ dicim⁹ nos ī deo
substācia vnā: tres p̄sonas: ita illi dicūt
vnā eēnciā tres substācias: idip̄m p̄ sub
stācia q̄ nos p̄sonā significātes nec a nob̄
aliquaten⁹ ī fide discrepātes. Quō vero
fili⁹ nascit de patre ⁊ spūssāct⁹ p̄cedat a
patre ⁊ filio nec tñ sit fili⁹: qm̄ sicuti ē: vi
deri ī hac vita nō p̄t bt̄s augustin⁹ velud
p̄ specim̄ ī enigmate ī libro de hac ip̄a tri
nitate diligētē cōtēplār⁹ ē. Et ego ī mo
nologio meo p̄ mea possibilitate disputa
ui Si q̄s ar̄ velit scire cur ī sūma eēnciā n̄
l⁹ sit sex⁹ cur parēs ibi ponit⁹ dicat p̄r quā
m̄ aut p̄les fili⁹ q̄ filia aut cur p̄r tñ īge
nit⁹ fili⁹ tñ genit⁹: spūssāct⁹ nec genit⁹ nec
ingent⁹ ī eodē libello inueniet.

Explicat d̄ fide xp̄iana siue icarnatōe v̄bi

Incipiūt capla in librū b̄ti Anselmi or
dinis sancti b̄ndicti de pctō originali ⁊ con
ceptu virginali. Capitū. I.
De sit originali ⁊ p̄sonalis iusticia
Qualit̄ hūana nā corrupta ē. II.
Quā sit pctm̄ nisi ī volūtate rōali. III.
Quā nihil p̄ se sit iustū aut iūstū nisi ip̄a
iusticia v̄l iniusticia ⁊ q̄ nihil puniat nisi
volūtās vel iniusticia. Capitulū. IIII.
Quā malū q̄ est pctm̄ siue iūsticia: nihil sit

Quā cū punit d̄s p̄ pctō non
puniat pro nihilo. Capitulū. VI.
Quā semē hoīs dicat ī mōm ⁊ cōcipi in
pctis q̄uis ī eo nō sit pctm̄. Capi. VII.
Quā ī semine sūpto de virgie nō sit pec
catū nec necessitas futuri peccati. VIII.
Cur pctm̄ q̄ d̄apnat hūanū genus ma
gis imputat ade q̄ eue cū ille post et per
illam peccauerit. Capitulū. IX.
Cur grauētur pctō ade q̄ ei⁹ cōscij non
ppagatio de virgie nō (fuerūt. X:
subiaceat legi ⁊ meritis naturalis ppaga
tionis ⁊ q̄ tres sunt cursus rerū. XI.
Quā mala ade nulla rctitudie ad illā ho
⁹ ⁊ si nō eēt. (minē trāseant. XII.
D̄s sed pur⁹ hō: nec eē tñ illū talē qual⁹ pri
mus hō fact⁹ ē p̄posite ratōi nō refrage
q̄ scriptū ē hoīem de ī mōdo semie ⁊ inq̄ta
tatib⁹ cōceptū etiā si d̄ aliqb⁹ pprie dictū
Quō massa peccatrix n̄ sit. (sit. XIII.
Cur iohāz (toto peccatrix. XIII.
nes ⁊ aliq̄ similitur p̄cepti sūt p̄ miraculū
Cur d̄s icarna (nō sint p̄ se liberi. XV.
r⁹ sit cū de adā posset facē hoīs nō deos
sine pctō tot q̄ sufficerēt. (Ca. XVI.
Quā de virgie iusta d̄s cōcept⁹ sit nō ex
necessitate: q̄si de peccatrice nō posset: sed
Quō ista ratō (q̄ sic docebat. XVII.
et altera alibi data concordent ⁊ different
Quā nat⁹ de virgie p̄ originali (XVIII.
pctō habuit originali iusticiā. (Ca. XIX
De quātitate originali pctū. (XX.
Cur ⁊ quō descēdat in infātes. XXI.
Quā pctā parētū post adā nō cōputet ī
originali pctō filiorū. (Capitulū. XXII.
Quō noceāt aiabus corū. (XXIII.
Quō tñ null⁹ portet pctm̄ p̄ris: s̄ suoz
Quid sit originali pctm̄ etq̄. (XXIII.
in oībus sit equale. (Capitulū. XXV.
Cōtra illos q̄ putāt infātes non debe
re dampnari. (Capitulū. XXVI.
Quō in potētia habēdi iusticiā excu
set eos post baptisimū. (Capi. XXVII.

De conceptu virginali ⁊ pctō originali.

De conceptu virginali

Quoniam in omni
b^o religiose tue voluntati veli
si possi obsequi et fructu filii carissimi
me. Bolo tunc utique maxime de
bitore me iudico cum ea a me in te excitari in
telligo. Tertio autem cum in libro. Cur dicitur homo
quod ut ederet tu maxime iter alios me impulsi
sunt in quod te mecum disputate assumpsi: legis aliam
propter illam quam ibi posui posse videri rationem quod
deus accepit hominem de massa peccatrice humani
generis sine peccato quod studiosa mens tua ad
quod querendum quod non sit illa nisi per prouocatum. Qua
propter iniustus videre tibi timeo si quod inde
mihi videtur: dilectioni tue abscondo. Dicam igitur
sic breuiter de his quod sentio ut nullus de eadem
re fideliter iprobere sententiam: nec mea (si verita
ti repugnare rationabiliter poterit) offendi prouocaciam
deserenda. Illam tamen eiusdem rei rationem quam in
eodem opusculo posui omnino ratam et sufficientem
te (si bene consideres) existimo: nihil enim prohibet
eiusdem rei rationes plures esse quam vnaquamque so
la potest sufficere. Ad videndum igitur quod sit deus ho
minem assumpsit de generis humani massa pec
catrice sine peccato: primum de originali peccato ne
cesse est inuestigare: quod deus solo nascitur hec quod
fuit. Nam si videtur quod christus huic subiaceat non
potuit: quod liter assumptio siue conceptio illius
hominis ab omni peccato libera fuit: palam erit. Ori
ginale ab origine denotari dubium non est. Si
igitur originale peccatum non est nisi in homine: videtur dici
ab origine humane nature quod est ab eius initio
originale: eo quod ab ipsa humane nature origine
trahatur: aut ab origine huius ab initio vniuersi
iusque persone quam in ipsa eius trahatur origine. Sed
quod ab initio humane nature descenderet non vi
detur quando origo illius iusta fuit quando
primi parentes iusti facti sunt sine peccato. Uer
derur itaque dici originale ab ipsa origine
vniuersi cuiusque persone humane quous si quis
dicat peccatum vocari originale eo quod ab ill
descendat in singulos a quibus huius originem natu
re: si contradicere si tamen non neges originale peccatum
cum ipsa vniuersi cuiusque persone trahi origine. Li
cet enim in vno quodque homine sit natura (quod est
homo sic omnes alij) et persona que discernitur ab alijs
cum dicitur ille vel iste suo proprio nomine: ut adam
et abel: et vniuersi cuiusque peccatum sit in natura et
persona: fuit enim peccatum ad eum hominem quod est in natu

ra: et in illo que vocatur adam quod est in persona. Est
tamen peccatum quod quodque trahit cum natura et in ipsa
sui origine: et est peccatum quod non trahit ab ipsa na
tura: sed ipse facit illud postquam in persona discreta
ab alijs: persone. Illud quod dicitur quod trahit in ipsa
origine vocatur originale quod potest etiam dici natu
rale: non quod sit ex eentia nature sed quam propter
eius corruptionem cum illa assumit. Peccatum autem
quod quodque facit postquam persona est personale potest nota
ri quod vicio persone fit. Sicut ratio potest dici originaliter
et personale iusticia. Siquidem adam et eua origina
liter huius est in ipso sui initio mox ut homines extite
runt sine intervallo iusti si fuerunt. Personaliter
autem dici potest iusticia cum iniustus accipit iusticia quam
in origine non habuit. Ergo adam et eua si iusti
cia seruassent originale: quod de illis nasceretur
originaliter: sic illi iusti eent. Quoniam autem persona
liter peccauerunt. cum originaliter fortes et in
corrupti haberent potestatem spiritus seruandi sine dif
ficultate iusticia: totum quod erant infirmatum et
corruptum est. Corruptum quod dicitur quod tale peccatum fu
it quod alia sunt brutoz animalium corruptio et carna
libus appetitibus subiacentia: animalium quod ex corru
ptione corporis et eiusdem appetitibus atque ex in
digentia bonoz animalium corruptio et carna
libus est infecta: non potuit habere personale iusticia.
Qualiter humana natura corrupta est.
Et quod tota natura humana in illa erat
et extra illos de illa nihil erat: tota
ita infirmata et corrupta est. Reman
sit igitur in ea debitum iusticie integre sine omni
iusticia quam accepit: et debitum satisfaciendi quod
eam deseruit cum ipsa corruptione quam propter pec
catum incurrit. Sic itaque si non peccasset quod
facta est a deo talis propter peccatum quod
le se fecit peccato talis propter peccatum. Quoniam igitur pro
se nec satisfacere pro peccato nec iusticia dere
lictam recupare valeret et corruptum quod corrupitur
aggruat animam et tunc maxime quam infirmum est ut
in infirmitate: et in vtero matris ut nec intelligere ius
ticia possit: videtur esse necesse eam infirmitate nasci
cum debito satisfaciendi pro primo peccato quod spiritus
cauere potuit et cum debito habendi origina
liter iusticia quam spiritus seruare valuit. Nec ipote
tia excusat eam in ipsis infirmitatibus quod in illa non soluit
quod debet: quam ipsa sibi fecit eam deserendo iusti
cia in primis hominibus in quibus tota erat: et spiritus de
bitrix est habere potestatem quam ad seruandam spiritus iusti
cia accepit: huius esse videri potest infirmitatibus origina

Et peccato originali

le pctm **A**ddam^o etiā pctā proximorū parētū q̄ reddūtū i terciā et quartā generatōem **Q**uis enī queri possit vtrū oīa hec itelligēda sint i originali pctō an nō : tñ ne propter hoc q̄ q̄ro videar leuigare illō po nā istō eē tale: vt a nllō graui^o oīdi possit

Quā sit pctm nisi i volūtate rōnali.

Utrū siue h̄ totū sit originale pctm si ue aliō min^o puto nullatenus illō posse asseri eē in ifāte an q̄s habeat aīaz rōalē sicut nec i adā fuisse iusticiā pri us q̄s fieri hō rōnal. **N**ā si adā z eua generasset sine pcedēti pctō n̄ tñ eēt i seie iusticia nec eē possz pri^o q̄s formarē inuuiētes hoīem. **S**i ḡ senē hoīs n̄ ē susceptibile iusticie pri^o q̄s fiat hō nō p̄t suscipere originale pctm an q̄s hō fiat. **N**epe originale pctm eē iusticiā dubitari n̄ dz. **N**ā si oē pctm ē iusticia z originale pctm ē pctm: vti q̄s ē z iusticia **S**i si dicē aliq̄s n̄ ē oē pctm i iusticia dicat posse s̄l i aliq̄: z eē pctm: z nullā eē iusticiā: q̄ videt̄ incredibile. **S**i x̄o dr originale pctm n̄ eē absolute dicēdū pctm s̄ cū additāmto originale pctm sic pct^o hō si x̄e hō eē h̄e hō pct^o pctō seq̄t q̄ ifās q̄ nllū h̄z pctm nisi originale mōs ē a pctō. nec fuit sol^o inter hoīes fili^o virgīs i vtero mris et nascēs d̄ mife sine pctō. et aut n̄ dā nā ifās q̄ morit̄ sine baptismo nullū h̄ns pctm p̄ter originale: aut sine pctō dāpnat̄. **S**i nihil horū accipim^o **Q**uare oē pctm ē i iusticia et originale pctm ē absolute pctm vñ seq̄t q̄ ē iusticia **I**te si d̄s n̄ dāpnat n̄ si p̄t iusticiā dāpnat at̄ aliq̄e p̄t originale pctm ḡ n̄ ē aliō originale pctm q̄s iusticia **Q**d si ita ē originale pctm n̄ ē aliō q̄s iusticia id ē absētia debite iusticie si videt̄ eē iusticia nisi i natura: q̄ cū dz h̄e iusticia z n̄ h̄z: vti q̄s originale pctm claudif̄ sub ea dē diffinitōe iusticie. **A**t si iusticia ē rctitudo volūtatis p̄t se fuata nec ista rctitudo p̄t eē nisi i rōnali natura ḡ n̄ ē vlla natura susceptibil iusticie p̄ter rōnalē **Q**ualr qm iusticia n̄ p̄t eē nisi vbi iusticia dz eē: originale pctm: q̄ ē iusticia n̄ ē nisi i natura rōnali. **R**ōnal at̄ natura n̄ ē nisi d̄s z āglus et aīa hoīs p̄ q̄ hō dr rōnalz sine q̄ n̄ ē hō **Q**m ḡ n̄ ē originale pctm nec i dō nec i anglo n̄ ē nisi hoīs aīa rōnali. **S**ciēdū q̄s ē

q̄ iusticia n̄ p̄t eē nisi i volūtate si iusticia ē rctitudo volūtatis p̄t se fuata q̄re nec iusticia. **N**ō enī vocat̄ absētia iusticie iusticia nisi vbi dz eē iusticia. **N**ihil itaq̄ p̄t ipam iusticiā v̄l iusticiā dr iustū v̄l iustū nisi volūtas aut p̄t volūtate iustā v̄l iustā **P**er hāc dicim^o iustū v̄l iustū hoīez v̄l āglm iustā v̄l iustā aīam siue actōem.

Quā sit iustū aut iustū nisi ipa iusticia v̄l iusticia et q̄ nihil puniat̄ nisi

Nihil ei siue (volūtas v̄l iusticia) s̄ba siue actō siue aliq̄d aliō p̄ se cōsideratū ē iustū nisi iusticia: aut iustū vel pctm nisi iusticia nec ipa voluntas i q̄ ē iusticia siue iusticia **A**liō ei ē vis illa aīe p̄ q̄s ipa aīa vult aliō: q̄ vis instrm volēdi p̄t dici (s̄c̄ vis^o instrmētū vidēdi) q̄s volūtate noīam^o: et aliō ē iusticia quā h̄sido iusta volūtas: z q̄ carēdo iusta vocat̄ **D**e ei volūtas eiusdē instrmētū ad affectōes z v̄l q̄ h̄ lōgū ē inserē. **N**ec ipi appetit^o q̄s aplos carnē vocat̄ (q̄ cupiscit aduers^o spm: z legē pcti q̄ ē i mēbr̄ repugnatē legi mēt̄) iustū v̄l iustū s̄t p̄ se p̄siderā di. **N**ō ei iustū faciūt v̄l iustū sc̄ciētē: s̄ iustū tātū volūtate (cū n̄ dz) p̄sc̄ciētē **D**icē ei ap̄s nihil dāpnatōis eē h̄ys q̄ sūt i xp̄o iūbū q̄ n̄ sc̄dz carnē ābulāt̄ idēf̄: n̄ carnē volūtate p̄sc̄ciūt **N**ā si sc̄ciētē sine p̄sc̄tu iustūm facerēt seq̄ret̄ dāpnatio. **Q**uare nō eos sc̄ciētē s̄ eis cōsc̄ciētē pctm ē **S**i enī iustū p̄ se eēt̄ q̄tēs ill̄ sc̄ciētē iustū faciūt **S**i q̄n̄ bruta aīalia ill̄ p̄sc̄ciūt n̄ d̄nr iusta **I**te si pctā eēt̄ auferēt̄ i baptismo cū oē pctm abstergit̄ q̄ neq̄ q̄s fieri palā ē **Q**uare ū ē i eoz eēt̄tia vlla iusticia s̄ i volūtate rōnali illos iordiate seq̄nte **C**ū ei ill̄ resistit volūtas cōdelectādo legi d̄i s̄m iteriorē hoīne tē ē iusta volūtatis **I**usticiā ei q̄s lex iūbz z legē dei dicē q̄ a dō ē z lege mēt̄ q̄ p̄ mētē itelligit̄ sic lex vet^o lex dei dicat̄ q̄ a dō ē z lex moīsi q̄ p̄ moīse mīstrata ē. **Q**d q̄ dē dixi nllā actōem p̄ se iustā dici s̄ p̄t iustā volūtate i ill̄ planū ē q̄ n̄ iuste possit fieri aliq̄n̄ vt ē hoīez occidē: s̄c̄ fec̄ si/nees: z vtriusq̄ sex^o cōmixtio vt i piugio z s̄c̄ i brut̄ aiab^o **I**n ill̄ vero q̄ nū q̄s nisi i iuste p̄t eē vt ē p̄ iurium z q̄dā alia q̄ nec sunt nomināda nō ita facile itelligit̄ **S**i si aliqua actio: q̄ fit aliud: q̄ nō ē nisi dū fit

De cōceptu virginali

aliis et p̄ acto eo trāsit vt iā n̄ sit aut op̄ q̄
fit et remanet. Verbi gr̄a. Ascribendo qd̄
scribi nō debz trāsit scriptio q̄ fuit scriptu-
re q̄ remanēt) eēt pctm̄ trāseunte actōe vt
iā nō sic trāsiret similiter pctm̄: nec iam es-
set aut q̄ diu remanēt qd̄ fit nūq̄ deleret
pctm̄. S; videm̄ pctā sepe n̄ delē actōe
deleta: et deleri: ope non deleto. Quare
actio que trāsit: nec opus q̄ remanet ē ali-
quādo pctm̄. Deniq; si de actōib; volūta-
rijs q̄ iuste fuit arguūtur mēbra z sens; q̄
b; fuit: rīdere possūt. De; nos: z ptātē q̄
i nobis ē subiecit volūtati: vt ad imperiū
ei; nō possum; nō mouere nos z facere q̄
vult. Imo illa mouet nos velut instrumen-
ta sua z fac; opa q̄ videmur facere nec nos
possum; illi p̄ nos resistere nec opa q̄ fac;
possūt nō fieri dñationi quā de; nobis de-
dit nec possum; nec debem; nō obedire.
Quā illi obedim; dō q̄ hāc legē nobis de-
dit obedim;. Ergo qd̄ peccāt mēbra vel
sens; vl' opa q̄ de; sic subiecit voluntati si
seruāt qd̄ de; ill' ordinauit. Quicqd̄ igif
faciūt totū iputādū ē volūtati. Quō cū ira
sit miraf; forsitā: q̄s cur p̄ culpa volūtatis
mēbra puniātur vl' sens;. Uex; nō ita est:
nō em̄ puniūt nisi volūtas. Nā nihil ē ali-
cui pena nisi qd̄ ē cōtra volūtate et nulla
res penaz sentit nisi q̄ hz volūtate mēbra
āt z sē; p̄ se nihil volūt. Si igif volūtas
i mēbris z sensib; opaf; ita i ill' ipa torq̄tur
aut delectaf;. Quō si q̄s nō accipit: sciat in
sensib; z mēbris nō nisi aiām i qua ē volū-
tas sentire z opari: z ido i ill' torq̄ri aut de-
lectari: hz tñ vsus vt actōes q̄s fec; iūsta
volūtas vocem; pctā: q; i volūtate q̄ fuit
et pctm̄. Danf; etiā q̄busdā noīa q̄b; signi-
ficaf; eas iuste fieri vt fornicatō mēdatiū
S; aliud itelligif; cū q̄s actio vl' platō ali-
ud cū vtz iuste fiat consideraf;.

Quā malū q̄ ē pctm̄ siue iūsticia nihil sit
Eniq; oīs eēntia ē a deo: a q̄ nihil
ē iūstū. Quare nlla eēntia ē iū-
sta p̄ se. Iniūsta aut oīno nihil est
sic cecitas. Nō em̄ aliud ē cecitas q̄ absē-
tia vis; vbi d; eē: q̄ nō magis ē aliū i octo
vbi d; eē visus: q̄ i ligno vbi nō debz eē.

Nō em̄ ē i iūsticia tal' res q̄ ificiat z corū-
pat aīa velud corp; venēo z q̄ faciat aliū
si ē videt; quādo maliciosus hō mala facit
opa. Nā quēadmodum cui i domita fera
rupt; vīclis discurredo seuit z cū nauis
si gubernator dimisso gubernaculo dimit-
tat eam vētis et motibus maris vagatur
et inuehit in quelibet pericla dicimus qz
hoc facit absentie cathene: vel gubernā-
culi: nō qd̄ absentia eoz aliud sit aut qd̄
faciat: sed qm̄ si adessēt facerēt ne seuiret
fera aut peirz nauis. Ita cū mal; hō seuit
et i q̄libet aīe sue pericla q̄ sūt mala opa i-
pellit: clamam; q; h; opaf; iūsticia: non q̄
ipā vlla eēntia sit: aut faciat aliud: sed qm̄
volūtas (cui subditi sūt oēs volūtarij mo-
t; toti; hoīs) absente iūsticia diuersis ap-
petitib; imp̄ssa: se z oīa sibi subdita i mul-
timoda mala leuis: z effrenata: z sine re-
ctore p̄cipitat: qd̄ totū iūsticia si adēet: p̄-
hiberet ne fieret. Ex hīs g; facile cogno-
scit q; iūsticia nullā hz eēntia: q̄uis iniū-
ste volūtatis effect; z act;: q̄ p̄ se cōsiderati
aliū sibi vsus iūsticiā nos. Hac ipā rōe i-
telligim; malū nihil eē. Sic em̄ iūsticia si
ē aliū quā absentia debite iūsticie: ita ma-
lū nō ē aliq; absēntia debiti boni. Nulla at
eēntia (q̄uis mala dicat) ē nihil: nec ma-
lā eē ē illi eē aliqd;. Alī em̄ eēntie ē aliud
malā eēntia eē: quā deesse illi bonū qd̄ de-
bet h̄re. De esse vero bonū qd̄ debet adē
nō ē aliū eē. Quare malū eē: n̄ ē illi eēntie
aliqd; eē: hec breuē de malo qd̄ sp̄ ē nihil
i dubitāter qd̄ ē iūsticia: dixi. In comodi-
tas em̄ nō ē malū: vnde scōmoda mala vi-
cūtur: q̄ aliqñ nihil ē vt surditas z cecitas
aliqñ videtur eē aliū: vt dolor z tristitia.

Quō at iūsticia sit rectitudo volūtatis prop-
ter se seruata z iūsticia nō sit aliū quā ab-
sentia debite iūsticie: z nllā habeat eēntiā
q̄ etiā oīs eēntia sit a deo z nihil sit a deo
nisi bonū: sufficiēter me puto ofidisse i eo
tractatu quē feci d; casu dyaboli. S; de iū-
sticia plen; in eo quē edidi de veritate.

Quā cū puuit d; p̄ pctō n̄ puniat p̄ nihilo:
Quidā cū audinit pctm̄ nihil eē solēt
dicē. Si pctm̄ nihil ē: cur puniūt de;

Et peccato originali

hominē pro peccato: cū pro nihilo puniri nō debeat. Quibus quibus humilis sit questio tamen quia quod querunt ignorant. aliquid breuiter respōdendum est. Licet pariter nihil sit absentia iusticie: z vbi debet esse iusticia z vbi nō debet esse: punit tamē deus recte peccatores nō pro nihilo sed propter aliud. (quod in p̄fato libro dixi) quia z debitum sibi honorem quem sponte reddere noluerunt ab inuitis exigit: z ne quid in ordinatuz sit in regno eius: eas seperatim a iustis ordine competenti disponit. Creaturas autem in quibus iusticia non debet esse non punit: pro absentia iusticie: hoc est pro nihilo: quia non est aliud quod ab illis exigat: nec ordo congruus viuēsitatis rerum hoc expostulat. Sic itaq; cum punit deus pro peccato quod ē absentia debite iusticie: que nihil est: non omnino punit pro nihilo et verum est: quia nisi sit aliud propter quod punire debeat: omnino nō punit p̄ nihilo. Nā peccatū z iniusticiam nihil esse z hec nō esse nisi in rationali volūtate nec vllam essentiā pprie dici iniustā nisi volūtate: ex hīs que dicta sūt apertū eē existimo. Videt itaq; sequi q̄ aut infās statim ab ip̄a cōceptione aiām habet rationalem: sine qua volūtatem rationalem nequit habere: aut in eo non est originale peccatum mox cum cōceptus est. Quare autem mox ab ip̄a cōceptione rationalem animam habeat: nullus humanus suscipit sensus. Sequitur enim vt quotiens susceptum semen humanū: etiam ab ip̄o momento susceptionis parit: anteq; perueniat ad humanā figurā tocies damnatur in illo anima humana: qm̄ non reconciliatur per xpm̄ qd̄ est nimis absurdum. Hec igitur pars huius diuisionis penitus relinquēda est. Sed si non statim infans ab ip̄a cōceptione habet peccatū: quid dicit. Job deo. Quis potest facere mūdum de immūdo conceptum

semine: nisi tu qui solus es? Et quomodo vix est. quod dicit Dauid: in iniquitatibus conceptus sum z in peccatis cōcepit me mater mea? Quare igitur si possum: quō (quibus nō statim ab ip̄a cōceptione) sit in infātibz peccatū de immūdo tamen semine in iniquitatibus z peccatis concipi dicatur. Sepe vtiq; diuina scriptura asserit aliud esse quādo nō est: idcirco quia certū est futurū esse. Sic quippe deus ad de ligno vetito dicit. In quacūq; die comederis ex eo morte morieris: non quod ea die mortuus sit corpore: sed qm̄ die illa necessitatem accepit aliquādo moriēdi. Et paul⁹ simili-ter ob necessitatem moriēdi aliquādo ait. Si autem xps̄ in vobis est: corpus quidem mortuū est propter peccatum: sp̄s vero viuit propter iustificationē. Non em̄ corpora eorū quibus loquebatur mortua erāt sed mortura propter peccatū: quia per vñū hominem peccatū in hūc mūdū intrauit: z p̄ peccatum mors. Sicut in adā oēs peccauim⁹ quādo ille peccauit nō q; tūc peccauim⁹ ip̄i qui nō dū eramus. Sed q; de illo futuri eram⁹ et tūc facta est illi necessitas: vt cum esse m⁹ peccarem⁹ qm̄ per vnū inobediētiā peccatores cōstituti sūt multi. Simili mō de immūdo semine in iniquitatibus z in peccatis cōcipi potest hō intelligi nō q; in semine sit immūdia p̄cti aut p̄ctm̄ siue iniquitas sed q; ab ip̄o semine et ip̄a cōceptōe ex qua incipit hō esse accipit necessitatem vt cū habebit animā rationalem habeat peccati immūdiā que nō est aliud quā peccatum z iniquitas. Nam et si ex viciosa concupiscentia generet infās nō tamē magis ē in semine culpa quā est in sputo vel in sāguine si quis mala volūtate expuit aut de sāguine suo aliud emittit: non em̄ sputum aut sanguis sed mala volūtās arguitur. Patet igitur quomodo z infantibus nō statim ab ip̄a conceptōe sit peccatum z

De cōceptu virginali

vera sūt q̄ de diuina scriptura opposui
Quippe non est in illis peccatū q̄ non
habēt (siue qua nō inest peccatū) volū-
tatem ⁊ tamen dicitur inesse qm̄ in semi-
ne trahūt peccādi (cū homines iā erūt)
necessitatē. Si ḡ hec vtrūto vera sunt:
que assumit de parēte ad prole q̄ nullā
habet volūtate nullū est in eo peccatū.

Quod semē hoīs dicatur immūdum et
cōcipi in peccatis q̄uis i eo nō sit pctm̄

Itaq̄ perspicuū est quod in eo
quod filius dei in personā suā
assūpsit de virgine: nulla potu-
it esse peccati macula. Sed ⁊ dictum est
quia semen a parētibus trahitur cuz ne-
cessitate peccati futuri cū fuerit anima-
tum anima rationali: hoc vtiq̄ non est
propter aliud nisi quia humana natura
nascitur in infātibus (vt dixi) cum debi-
tus satisfaciēdi p̄ peccato ade (⁊ secūdū
quod posui proximorū parentū) qd̄ ne-
qua q̄ facere potest: ⁊ q̄ diu nō facit pec-
cat. ⁊ quia sola per se non valet iusticiā
habere quā deseruit: ⁊ anima q̄ grauaf
corpore q̄ corūpitur nequit eam saltez
intelligere que nec seruari potest nec ha-
beri nō intellecta. Quapropt̄ si ab hīs
necessitatibus semē assūptū de virgine li-
berum ostēdi poterit: palā erit: quia nul-
lam peccati necessitatē traxit. Qd̄ sola
quidē necessitas qua hūana natura so-
la p̄ se iusticiā recuperare nequit: ⁊ illa
qua corpus quod corūpitur aggrauat
animā vt eandem iusticiā: nec acceptaz
in etate perfecta: sine auxilio gratie ser-
uare: nec in infātibus saltem intelligere
queat ab illo semē sint aliene. facile mō-
strari valet per vnutatē p̄sonalē assumē-
tis ⁊ assumpte nature si prius necessitas
illa repellit qua ad satisfactionē p̄ pec-
catis primorum ⁊ proximorū parentum
astringi videtur. Sed q̄ illud nullū se-
quatur a proximis parentibus debituz
dubium non erit si a debito primorū pa-
rentum intelligi poterit. Hoc igitur ad-

iuuante deo conabor primū quomodo
cognosci possit ⁊ inuestigari: quatenus
hoc demonstrato in alijs non sit necesse
multum laborare.

Quod in semine sūpto de virgine nō sit
peccatū nec necessitas futuri peccati.

Hoc quod mihi videtur querēdū
in primis cur sepius ⁊ speciali-
ter peccatū (quo dāpnatū est hūa-
num genus) magis imputeť ade q̄ eue
cum ipa prius peccauerit et adā post et
per illam. Dicit em̄ ap̄tus. Sed regna-
uit mors ab adā vsq̄ ad moysem etiam
in eos qui non peccauerunt in similitu-
dineꝝ preuaricatōis ade. Multa quoq̄
alia legūtur que magis adam q̄ euam
criminari uidētur. Quod ideo fieri exi-
stimo quia illa duorum copula tota in-
telligitur in nomine principalis partis:
sicut sepe p̄ partem totum solet signifi-
cari: aut qm̄ adam cū costa sua q̄uis in
mulierem edificata dici poterat adā: si-
cut legitur quia deus masculū ⁊ feminā
fecit eos ⁊ benedixit eis. Et vocauit no-
men eorū adam in die quo creati sunt.
Aut idcirco quia si nō adā sed sola eua
peccasset non necesse erat totum huma-
num genus perire: sed solam eua pote-
rat namq̄ deus de adam in quo semen
omniū hominum creauerat aliā facere
mulierem p̄ quā de adam propositū dei
perficeretur. Eisdem rationibus signifi-
cabo p̄ nomen ade eos ambos nisi cum
necesse erit eos discernere.

Cur peccatū quo dāpnatur hūanum
genus magis imputatur ade q̄ eue cuz
ille post ⁊ per illā peccauerit.

Et quidē vnusquisq̄ filius ade
homo per creationē ⁊ adaz per
propagationem ⁊ persona p̄ in-
diuiduitatē qua discernit̄ ab alijs. Nō
em̄ habet hō esse ab adā: sed p̄ adā. Nō
sicut adam nō se fecit hoīem: ita nō fecit
in se naturā p̄pagādi sed de q̄ eū crea-
uit hoīem fecit in eo hanc naturā vt de

et peccato originali

propagarētur hoies. Dubiū autē nō est unde vnusquisq; alligē debito de quo agitur: nō em̄ inde quia homo ē: nec q; persona est. Nam si idcirco vnusquisq; huius debiti reus est: quia ē homo aut persona: necesse erat adam priusq; peccasset ad hoc debitū astrictum esse quia erat homo et persona: quod ē absurdū: simū. Restat igit̄ vt p hoc tantū sit debitor: q; est adā sed nō simpliciter q; ē adā s; q; est peccator: adā: quippe sequeret̄: q; si nūq; peccasset adā tñ qui de illo ppagarētur cū hoc debito nascerētur q; impium est. Non incōgruū est hoc repetere q; iam supra dictū est: cur scilicet vnusquisq; peccato vel debito ade grauatur idcirco: quia de illo ppagatur cum eiusdem peccati conscius non fuerit. Cum enim fecit deus adam fecit in eo naturā propagandī q; subiecit eius potestati vt ea vteretur pro sua voluntate: q; diu ipse vellet subditus esse deo: nō vt illa vteretur bestiali v; irrationali voluptate s; humana et rationali voluntate. Sicut enim est bestiarum nihil velle cum ratione: ita hominū est nihil velle sine ratione: quod semp dberet: quia potestates hanc accepit adam et eā semper seruare potuit. Dedit etiam illi deus gratiaz vt sicut quando illū condidit (nulla propagandi operāte natura aut volūtate creature simul) fecit cum et rationalem et iustum: ita simul cū rationalem haberent animam: iusti essēt quos generaret operante natura: et volūtate: si nō peccaret. Eadem quippe ratione qua monstratur rationalem naturā iustam esse creatam (quod in prefato feci opusculo) probat etiā: q; qui ex humana natura ppagarētur nō precedente peccato ex necessitate: iustitiam pariter haberēt: cum rationalitate. Siquidem qui creauit primum hominē sine parētum generatōe: creat etiam omnes qui per creatam sūt ab illo propagandi naturā. Omnis igit̄

tur homo si peccatum non precessisset si mul esset sicut adam et iustus et rationalis. Quoniam vero adam subditus noluit esse dei voluntati: ipsa natura propagandī q;uis remaneret: non fuit subdita eius voluntati: sicut esset si nō peccasset et gratiam q; de se propagandī seruare poterat perdidit: atq; omnes qui operante natura q; acceperat propagandū eius astricti debito nascūtur. Probem qm̄ humana natura (que sic erat in adam tota vt nihil de illa extra illū eēt) peccando sine omni necessitate deū ex honorauit (Unde et p se satisfacere non potuit) gratiam q; acceptā propagandis de se semp potuit seruare perdidit: et peccatū secum comitante pena peccati (q; tūcunq; per datam ppagandi naturam ppagetur) trahit. Hunc igit̄ cōsiderandum est vtrū hec quasi hereditas peccati et peccati pena ad hominē p virginem de adā propagatā iuste ptrāseat. Certum quidē est q; adam non accepit naturam propagandī nisi per virū simul et mulierem. Siquidem hūana natura non habet et impossibile cognoscit vt solus vir aut sola mulier hominē generare queat: natura tamē voluntate p propria operāte. Sicut nāq; lim³ terre non accepit naturā aut volūtate qua operante vir primus de illo fieret: q;uis eēt de quo a deo fieri posset: sic nō est facta mulier de costa viri aut vir de sola muliere operante natura aut volūtate hois. Sed deus propria volūtate et potestate fecit virum de limo vnū: et alterū de sola femina: et feminam de solo viro: licet enim nihil fiat: nisi voluntate dei faciēte aut permittēte: quedam tamen sola potestas et volūtas eius facit: quedam creata natura: quedā volūtas nature. Sed sicut creata natura nihil per se facere potest nisi quod a volūtate dei suscepit ita volūtas nature nequit per se q; operari nō q; natura adiuuat aut concedit.

De cōceptu virginali

Sola dei volūtas fecit in principio rez naturas: dans quibusdā cōpetētes singulis volūitates: vt nature z volūitates secūdū ordinē sibi traditū suū opus: in rerū cursu p̄soluerēt: z adhuc multa facit cum de eisdem naturis et volūtatib⁹ operatur: quod ille secūdum suū vsū et propositū nequaquā facerēt. Soli⁹ quippe volūtatē dei est opus tū mare siccū iter intra se populo p̄bet: tū mortui resurgūt: tū aqua subito in vinū couertitum spūsācto corda hoīm ea que nec p se nec per aliam creaturā sciūt docētur: tum noxie volūtatē a suo impetu sola gratia regente ad hoc quod prodest cōuertitur: cū alio multa sūt que nec creatura nec eius volūtas per vsitatū cursū suū operatur. Natura leuia cursū gratia deo: sum trahit: terrā aliquādo pri⁹ volūtatē colente z semināte: aliquādo nullo volūtatē opere p̄cedēte herbas et arbores innumeras producere z eas fructificare facit: z alia multa que facili⁹ vsu quā doctrina cognoscim⁹. Volūtatē imputatū illa que sunt hoīs iter facere: edificare scribere: loqui: z similia quā non nisi volūtas facit. Cum igit̄ omnia que fiunt si diligēter considerētur fiant aut sola volūtatē dei: aut natura secūdū vim a deo illi inditam: aut volūtatē creature: z ea quā nec creatura nec creatura nec volūtas creature: sed solus deus facit: semp mirāda sint apparet: quia tres sūt cursus rerum scilicet mirabilis: naturalis volūtarius: z mirabilis quidē alijs aut eorū legi nullaten⁹ subditus est: sed libere dominat̄ neq; illis facit iniuriam quando eis obuiare videtur: quia nihil habēt nisi quod ab illo acceperūt nec ille dedit eis aliud nisi sub se. Quā ergo p̄pagatio viri de sola virgine ita nō est naturalis aut volūtaria sed mirabilis: sicut illa que mulierē ptulit de solo viro: z sicut creatio viri de limo: palā ē quia nequaquā subiacet legib⁹ z meritis illi⁹ pro-

pagatōis quā z volūtas z natura quāuis discrete opentur (aliud enī ibi facit volūtas aliud natura) pariter tū verus est hō z adā de nō hoīe z ihesus d sola muliere: z eua de sola viro: sicut est ver⁹ hō quilibet vir aut mulier de viro et muliere. Dis autē hō aut adam est: aut de adā ē sed eua de solo adā ē: z oēs alij de adā et eua. Quā nāq; maria de qua sola est ihesus de adā z eua est nō potest ipse de eisdem nō eē. Sic nāq; expediebat vt quod redēpturus erat genus hūanū: eēt z nasceret de patre z matre omnium.

Cur grauentur peccato ade qui eius conscij non fuerunt.

Quomō autē fili⁹ virgine non subiacet pctō aut debito ade scilicet sic quoq; difficile nō ē intelligere. Si quidē adā fact⁹ est z iust⁹: z libera pctō: z debito sepe fato et a pena pcti: et beat⁹ z potens seruare semp acceptā iusticiā: z p iusticiā eā quā dixi libertatē z beatitudinē. Quā ergo cū hec bōa fine omni difficultate posset seruare sibi: non seruauit ea sibi ipse abstulit z horū se cōtrarijs subiecit: fact⁹ ē itaq; seruus pcti sine iusticiā debiti: quod reddere nequit et miserie: de qua ē in potētia: bonā pdita recupandi. Sicut igit̄ aliter nequiuisset sibi auferre bōa que habebat: z attrahere mala que nō habebat: quā nō seruādo sibi bōa cū potuit: ita nulli alij valuit eadem bōa auferre atq; mala inferre: nisi nō seruādo bōa cui seruare quiuuit. Seruare autē nulli potuit ea bōa nisi illis quā generatōis p̄tatez volūtatē subditā accepit. Nulli ergo persone quāuis de eo p̄pagate trāsmittē mala pdicta potuit in cuius generatōe nec natura illi data est p̄pagādi: nec volūtas ei⁹ quā op̄rata est aut operari valuit.

Quā p̄pagatio de virgine nō subiacet legi z meritis naturalis p̄pagatōis z quā tres sint cursus rez.
Clare ade mala pdicta nulla

De peccato originali

Item si diligenter puro rationis intuitu sapiētem dei speculamur iusticiā. **N**imis absurdum intelligitur vt per illud semen: quod nō creata natura: nō volūtas creature: nō illi data ptās producit aut semināt: sed solius dei volūtas propria ad procreādum hominē nouo virtute mundum a peccato de virgine segregat alicui peccati seu debiti siue pe/ne ad eūdem hominem necessitas ptra/seat: vlla etiam si non assumatur in persona dei sed vt purus homo fiat. **N**am eadem (ipsa qua non debuit) ratōe de/ adam facere nisi iustum nec aliquo debito sine in cōmodo grauatū apte mēs rationalis cognoscit cum quez similiter propria voluntate et virtute procreauit alicui malo subditū fieri nō debere: qm̄ nimis incōueniēs ē omnipotētī et sapiēti dei bonitati talem facere rationalē naturam sola propria voluntate de materia in qua est nullum peccatum. **Q**uod qui non intelligit: non cognoscit qd̄ boni cōueniat. **Q**uapropt̄ etiā si purum hominem sic faceret deus: vt dictum est necesse eēt eum non minori peditum iusticia et beatitudine quam fuit adam cū primum factus fuit.

Quod mala ade nulla rectitudine ad illum hominem transeāt.

Nam si alicuius mens non capit quod de semine hominis dixi scz non esse in illo peccatū ante animam rationalem sed in mūdum peccato dici et iniquitate propter futuram imū/diciam cū iam erit homo: atq; putat illū immundū esse in ipsa cōceptiōe propeā q; sicut ipse mihi opposui: legit. **Q**uis potest facere mūdum de imūdo cōcepte. et. **I**n iniquitatibus conceptus sū et in peccatis cōcepit me mater mea: nō: hoc laboro quia non indigeo vt qd̄ nō potest capere capiat. **S**ed peto vt qd̄ breuiter dicam attendat. **I**lli vtiq; qui h̄ dixerunt aut noluerūt ea intelligi de omni

hominis semine aut tātum de illo quod cū consensu semināt voluptatis quod non esset nisi brutorum animalium si hō nō peccasset. **E**t si de omni hoc senserunt: qd̄ semen de sola virgine sūptum in mundum tāti vni asseruerūt: quod impiū ē credere. **N**ō itaq; hoc de illo scripserūt. **S**ed si de aliquo hoīs semine hoc iuxta hunc sensum ptulerunt: non nisi de illo quod cum predicta voluptate concipif̄ intelligi voluerūt. **H**oc aut̄ nulla tenus refragatur nostre rationi que semen de virgine sumptum asserit esse mundum q̄uis de massa peccatrice. **N**ā quemadmodū cecitas nō est nisi in aliqua parte hoīs q̄uis homo dicat̄ cecus nisi in oculo vbi debet esse visus: nō enim est in manu vel in pede: nec surditas nisi i aure cūz hō dicat̄ surdus: ita licet massa generis hūani peccatrix nomine nō tñ in vlla parte est eius peccatū: nisi vt dixi in voluptate q̄ in nulla hoīs cōceptiōe semē habere cognoscit. **Q**uāobrem nulla rōe vera aut vera simili cōtradictēte si cōsideretur que supra dicta sūt iam libere possum⁹ cōcludere quia nulla rō nulla veritas null⁹ intellect⁹ permittit ad hoīem de virgine cōceptū de peccato masse peccatricis q̄uis de illa sit assumptus aliis potuisse aut debuisse accedere etiā si nō esset deus.

Quod si nō esset de⁹ sed pur⁹ hō nec eēt esse illū talē esse qualis pri⁹ hō fact⁹ ē pposite rōi nō refraget qd̄ scriptū ē hominem de in mōdo semine et iniquitibus conceptum etiam si de aliq̄bus proprie dictum sit.

Quod si obiciūtur mihi iohannes baptista et alij qui de sterilibus et in quibus p̄senectute natura generadi iā erit emortua ppagati sūt et quasi per similem rationem putātur debuisse nasci sine peccato et pena peccati: quia per miraculum concepti sunt valde vtique intelligenda est ab istis

De cōceptu virginali

aliena ratio illa que virginalē pceptio/
nū liberā ab oī peccati mōstrat necessi/
tate. Aliud est em̄ mādaturū z in opina/
bile atq; nature incognitū facere: z aliō
naturā aut etate aut aliquo vitio debili/
tatem sanare: z ad suū opus reuocare.
Nam si adā non peccasset sicut ipse nul/
la senectute nulla causa infirmat^o defi/
ceret sic natura ppagandi creata in illo
et ad vtēdum vt iam dictum eius prāti
subdita nullo casu a suo cursu impedi/
ret. Nō ergo in iohanne z similibus est
aliō nouū nature ade sicut ē in filio vir/
ginis datū sed quod suis causis iirma/
tum erat cognoscit esse reparatū. Qua/
re qm̄ illi p ppagatōem naturalē dataz
ade sunt generati nequaq; possunt aut
debent ei de quo agimus in conceptōis
assimulari miraculo: aut ab original vi/
culo peccati absoluti possūt ostēdi.

Quomō massa peccatrix nō sit tota
Distā dicit ali/ (peccatrix
quis si pur^o hōmo qui de^o non
eēt potuit fieri de adā sine omī
peccati contagione sicut dicitur cur neces/
se fuit deū incarnari cū aut per vnū talē
qui esset sine omni peccato posset pecca/
tores deus redimere: aut tot qd necessa/
riū erāt ad perficiēdam supnam ciuitatē
hoīes simili miraculo facere. Ad h brie/
uiter respōdebo. Ideo deus fact^o ē ho/
mo quia nō sufficeret ad redimēdos ali/
os sicut in prefato opusculo mōstratum
est homo nō deus. Idcirco etiā nō fecit
tot hoīes tales quōd necessarij erant ne
si nullus de ppagatōe naturali saluare/
tur frustra naturam illā in adam condi/
disse z quasi q nō bene fecisset corripis/
se videretur q summe sapiētie nō cōue/
nit de aliqua natura facere: non lōge su/
pra inuestigare pposui quō semē sup̄tū
de virgine quo monstratū erat nullū eē
peccatum libera necessitatibus pdictis
in quibus oēs alios hoīes cōcepti posue/
ram posset intelligi. Et de illa quidem

necessitate qua recuperare iusticiā q; de/
seruit hūana natura p se nequit z de illa
qua corpus q; corripitur aggrauat ani/
mā z maxime in infātibus illuz liberari
posse quia hō ille deus esset cōfidebā: si
prius ab illo neces^o i as peccati et debiti
ade z proximorū parētum rationabili/
ter alienarētur. Incepi itaq; q̄rere quō
valeret hic intelligi de necessitate pecca/
ti z debiti ade z de alijs vt postea facili^o
qd querebā inueniretur: z habundante
gratia illius de cuius cōceptōis agitur
mūdicia factū est vt non mō ab oī pec/
cato z debito z necessitatib^o p̄fat^o liberū
cognoscere^t sed insup hōiem ita cōcep/
tum esse debere pditum nō munerī iusti/
cia vel beatitudie qm̄ i qua fact^o ē ad az
intelligibili ratione etiā si non deus sed
purus homo esse p̄baretur. Si quidem
pariter irrationabile videbāt z pctm̄ et
penam peccati ab illis parētibus ad il/
lum p talem ppagatōem descendere et
deum spōte rationabilē naturā iniustaz
aut nulla eius pmērete in iudiciā mīle/
ram facere.

Cur iohānes z alij qui filiter cōcepti
sūt p miraculū nō sint per se liberi.

Quamuis ḡ d mūdissima virgie
filius dei verissime cōceptus sit
nō tamē hic ea necessitate factū
est quam de peccatrice parēti iusta p̄es
rationabiliter p huiusmodi ppagatōez
nequiret. Sed quia decebat vt illi^o ho/
minis pceptio de matre purissima fieret
Nēpe decēs erat vt ea puritate q maior
sub dō neq; intelligi virgo illa iteret cui
de^o p̄ vnū filiū iūū quē de corde suo
equalē sibi genitū tāq; seipsū diligebat
ita dare disponebat vt naturaliter esset
vnus idemq; cōmunis dei patris z vir/
ginis filius z q; ipse filius substātaliter
faceret sibi m̄rem eligebat: z de q spūs/
sanctus volebat z operatur^o erat vt cō/
ciperetur z nasceret ille de quo p̄cede/
bat. Qualiter aut virgo eadez p fidem

De cōceptu virginali

ante ipsā conceptōem mundata sit dixi
vbi aliā rationem de hoc ipō vnde agi
hic reddidi que due rationes intellectui
meo vidētur ad questionem vnaqueq;
per se sufficere: sed ambe simul aīo vim
ratōnis et decorē actiones querēti co
piose satisfacere.

Qur deus incarnatus sit cum de adā
posset facere homines nō deos sine pec
cato tot quot sufficerent.

Et quis ad idem tēdant in hoc
tamen differunt q̄ ipsa quidem
quā hic protuli monstrat deum
etiam de peccatrice virginis substātia
qm̄ nusq̄ est in hominis natura p̄ter vo
lūtatem peccatū prolē debere iustā ino
non nisi iustā nulla ratione repūgnante
tali propagatōe producere. Illa vero p
bat q̄ etiā si in tota virginis essentia pec
catum esset: tamē ad huiusmodi cōcep
tionis mūdiciam per fidem mūda fieri
possit. Atq; in ista omnis mortis neces
sitas et cuiuslibet corruptionis siue labo
ris ab illo homine aperte excluditur nē
la autem questio ori de hoc ipō videt
sed sufficiētū ratione si diligētē perspe
cta fuerit soluitur. Quapropt̄ ex vtraq;
palam ē quia nihil nisi pia volūtate do
minus nostre et redēptor̄ sustinuit in oī
bus que passus est.

Que de virgine iusta deus cōceptus sit
nō ex necessitate quasi de peccatrice nō
posset sed quia sic decebat.

Ut mihi videtur de peccato qui
dem originali sicut p̄posui suf
ficiētē ostēsus est quō ad homi
nē de virgine cōceptū nulla ratione de
scendere a parētibus potuit sed potius
iustus et beatus fieri ratōe exigente de
buit. Probem qm̄ de iusto patrē secun
dum diuinā et de iusta matre scōm hūa
nā naturā iusto ab ipso origine vt ita di
ctū sit natus est non incōgrue pro origi
li iniusta q̄ oēs filij ad e habēt a sua ori
gine iusticiā originalē habere dicēdus ē.

Quomō ista ratio et altera alibi data
concordent et differant.

Hic de personali iniusticia sup̄flu
um est disputare quod ad illum
nō attigerit qm̄ humana natu
ra nunq; in illo sine diuina fuit nec illius
aīma vnq; agrauata contra volūtatem
aut vllomodo impedita est corpore co
ruptibili: que anima qm̄ ipa imo tor̄ il
le homo et verbū dei deus vna persona
semper existit nūq; sine p̄fecta iusticia
et sapientia et p̄tate fuit quā semper a se
ipso ille secūdum personā sicut deus ha
buit licet in naturis humana a diuina qd
habuit accepit. Alciorem autē aliam ra
tionem quō deus assumpsit hominē de
massa peccatrice sine peccato velud azī
mum de fermēto p̄ter istam q̄ hic et il
lam quā alibi posui esse non nego: quaz
si mihi ostēsa fuerit libētē accipio et me
as siquidem nō arbitror contra verita
tem poterint ostēdi non cenco.

Que nat̄ de virgine pro originale pec
cato habuerit originali iusticiam.

Pro peccato originale nec ma
ius potest esse q̄ dixi nec minus
quia cuz infans iā rationalis est
humana natura nō habet in illo iusticiā
q̄ accepit in adā et quā semper deberet
habere: nec eam excusat impotētia quia
non habet sicut supra dictum est. Illud
tamen nō per omnia tam graue sicut su
pra posui existimo. Nam qm̄ ad homi
nem de virgine cōceptum ostēdere vo
lebam illud non pertinere tale istud con
stitui cui aliud non possit addi nec sicut
dixi propter hoc qd̄ inuestigabam vide
re pondus eius minorare. De quo quid
mihi videatur breuiter nūc aperia. Pec
catum apetita in infātes descendere: vt
sic puniri pro eo debeant ac si ipsi singu
li illud fecissent personaliter sicut adam
non puto: q̄ quis propter illud factum sit
vt eorum nullus possit nasci sine pecca
to qd̄ sequitur dāpnatio. Cum em̄ dicit
e

De conceptu virginali

apls qz mors regnauit ab adā vsq; ad moysen etiaz in eos qui nō peccauerunt i similitudinē preuaricatōis ade aperte videtur significare q non illis personā liter imputet ipa ade puaricatio aut aliud tāmagnū q̄uis oēs filios ade excepto x̄ḡis filio pctōres et filios ire i scriptis suis pnūciat. Nā cū ait etiā in eos q nō peccauerūt in similitudinē preuaricatōis ade pōt sic intelligi ac si dicat etiā i eos q nō tm̄ peccauerūt q̄tū adā peccauit p̄uaricādo. Et cū ait. lex autem subintrauit vt habūdaret delictum aut intelligemus peccatuz ante legem in illis qui nō peccauerunt i similitudinem preuaricatōis ade minus quā ade pictū aut si nō minus erat habūdauit in eis peccatum post legem vltra pctm̄ ade q̄ intelligere nequeo cū illud considero de cuius pōdere et satisfactōe in cur deus hō q̄ mihi visum est sicut iā legisti exposui. **T**ertius est tamen q̄ nullus ad hoc ad q̄ hō factus est z propagatio illi data est restituitur nec a malis iniq̄ incidit hūana natura eruitur non per satisfactōem illius peccati per quod i eadē mala ipa se precipitauit. **D**icit aliquis si nō habent singuli pctm̄ ade: quō asseris nullū saluari sine satisfactōe peccati ade. **N**ā qualiter iustus deus exigit ab illis satisfactōem peccati q̄ nō habēt. **A**d quod dico. **P**eius nō exigit ab vllō peccatore plus q̄ debet. **S**ed quoniam potest reddere quātū debet solus x̄ps reddidit p oibus q̄ saluātur plus q̄ debetur sicut iam in prefato opusculo dixi. **A**dhuc alio q̄ modo videndū est qua ratione peccatū minus sit in infātibus q̄ in adā cū ab illo i oēs descēdat. **P**er vnū enī hominē q̄ ē per adā peccatū intrauit i hūc mundū et p pctm̄ moys. **L**ur aut min⁹ sit nō cognoscit si cur et quō insit nō intelligat.

De q̄ntitate originalis peccati. XX.

Quod q̄uis supradictuz sit q̄tū opus erat ad hic quod quereba

tur tamen non erit supfluum si hoc breuiter repetitur. **E**quidem negari nequit infantes in adā fuisse tū peccauit sed in illo causaliter siue naturalit̄ velud in semine fuerūt in seipis psonaliter sunt: qz in illo fuerunt ipm̄ semē in se singuli sūt diuerse psonae. **I**n illo non alij: ab illo in se alij q̄ ille. **I**n illo fuerūt ille: in se sunt ipse fuerūt igit̄ in illo sed non ipi qm̄ nō dum erāt ipsi: forsitā dicit aliquis istud esse quod alij homines in adā fuisse dicuntur quasi nihil et inane quoddam est nec est nominādū esse. **D**icat ergo illud eē fuisse nihil aut falsum siue vanuz quod fuit x̄ps: scdm̄ semē in abraam in dauid et in alijs patribus z quo oia que sūt ex semine fuerūt in feminibus: z nihil fecit se deum cū oia que procreatur ex semine ipse fecit prius in feminibus ipis. z dicat nihil vel vanū aliud esse hoc qd si vero non esset hec que videmus esse nō esset. **S**i enī verū non est ea que natura procreat ex feminibus in illis pri⁹ aliud fuisse nullomō ex ipsis esset. **Q**d si hoc dicere stultissimū est nō est falsum vel vanū sed verū z solidū esse fuit quo fuerūt omnes alij hoies in adā. **N**ec fecit deus inane aliud cū eos in illo fecit esse. **S**ed sicut dictū est in illo fuerūt nō alij ab illo z ideo lōge aliter q̄ sūt in seipis. **T**ertū q̄uis cōstet eos in illo oēs fuisse sol⁹ tamē filius virginis valde diuerso modo ab alijs in illo fuit. **O**ēs quippe alij sic fuerūt in illo vt per naturā ppagādi q̄ potestati z volūtati eius subdita erat de illo essent: solus vero iste non sic in eo fuit vt per naturā aut volūtatem ei⁹ de illo fieret. **D**e alijs acceperat adā quando peccauit vt esset hic de quo illi futuri erāt: z vt de illo esset: de isto vero vt esset hic vnde futurus erat: non aut vt de illo esset qz non erat ptāte vt de ipō propagaret̄. **S**ed nec in ptāte eius erat vt de alia essetia aut de nihilo fieret. **Q**uare non erat in eo vt hoc aliquo modo ef-

et peccato originali

set quoquō. **E**rat tamē in eo natura de qua propagandus erat nec eius sed dei potestate. Nam et si vsq; ad virginē matrem in parētibus et volūtas seminavit et natura germinavit vt ip̄a virgo partim naturali partim volūtario cursu ad suum esse ab adam produceretur sicut omnes alij: in illa tamē nec volūtas creature prolem seminavit nec natura germinavit sed spiritus sanctus et virtus altissimi de virgine muliere virum mirabiliter procreavit. **D**e alijs ḡ erat in adam id est in eius potestate vt de illo essent: de isto vero nō erat in illo vt aliquo modo esset sicut non erat in limo: vnde vir primus factus est vt de illo esset mirabiliter: neq; in viro vt eua: de illo quem ad modum facta ē: esset. **S**ed nec in aliquo eorum in quibus fuit ab adā vsq; ad mariam erat vt esset: fuit tñ in illis q; erat in eis. **U**nde ip̄e assumēd^o erat quē ad modū erat i limo vnde prim^o hō fact^o est: et i eo vnde eua facta ē nō i volūate creature aut ptāte: sed sola diuina virtute: sed iste tanto mirabilius et maiori gratia q̄: to illi puri hoies hic homo deus factus ē. **V**alde itaq; diuerso mō iste erat i adā quādo peccauit: q̄: erant illi qui volūtario et naturali cursu p̄creatur. **I**llos ergo quodā mō fecit adā quos p̄ acceptā ptātem hūana volūtas seminādo et natura germinādo procreat. **I**stū vero nō nisi deus fecit q̄: quis de adā quia nō per adā sed per se velut de suo genere: ade vero. **Q**uid ergo cōueniētius ad ostendēdā magnitudinē bonitatis dei et ad plenitudinē gratie ade cōcedebat quā sic tradiderat ppagādi naturā: vt quorū esse in illius ptāte sic erat vt q̄ ille naturaliter erat hoc illi p̄ illū esset ita quōq; in eius esset arbitrij libertate vt qualis erat ip̄e i iusticia et felicitate tales eos ppagaret: hoc igit̄ illi datū est. **Q**uā itaq; in tate gratie celsitudine positus que bona sibi et illis seruāda acceperat spon

te deseruit. idcirco filij pdiderūt que pater illis (cū seruādo dare posset nō suā/do) abstulit. **H**ec mihi sufficere videtur ratio cur ad infātes pctm̄ et mala descēdāt ade: si diligēter remota nostra volūtate que sepe et multū impedit mentē ab intellectu rectitudinis ip̄a pura iusticia cōsideret. **Q**ualiter aut̄ peccatum idem mihi videatur ad eos descēdere paucis expediā. **E**st pctm̄ a natura vt dixi et est peccatū a persona. **I**taq; qd̄ est a persōa potest dici p̄sonale: qd̄ aut̄ a natura naturale quod dicit̄ originale et sicut p̄sōale transit ad naturam ita naturale ad p̄sonam hoc mō quod adam comedebat hoc natura exigebat: quia vt hec exigeret sic creata erat. **Q**uod vero de ligno vetito comedit nō hec volūtas naturalis sed p̄sonalis ade propria fecit: qd̄ tamen egit persona non fecit sine natura. **P**ersona em̄ erat quod dicebatur adā natura qd̄ homo: fecit igit̄ persona peccatricem naturā quia vbi adā peccauit homo peccauit. **S**i quidē nō quia homo erat: vt veritū presumeret: impulsus est: sed propria volūtate (quā non exegit natura sed persona p̄cepit) attractus ē. **S**i militer fit in infātibus econuerso. **N**empe q̄ in illis non est iusticia quā deberet habere nō hec fecit illorū volūtas personalis sicut in adā: sed egestas naturalis quā ip̄a natura accepit ab adā. **I**n adā nāq; extra quē de illa nihil erat: ē nudata iusticia quā habebat: et ea semper nisi adiuta careret hac ratione quia natura subsistit in personis et p̄sone non sunt sine natura fecit natura p̄sonas infātium peccatrices. **S**ic spoliavit persona naturam bono iusticie i adam et natura egestas facta: omnes persōas quas ipsa de se p̄creat eadem egestate peccatrices et iniustus facit. **H**oc modo trāsit peccatū ade personale in omnes qui de illo naturaliter propagātur et est in illis originale siue naturale. **U**erum patet: magnam eē

De conceptu virginali

distanciam inter peccatū ade et peccatū eorum qz ille peccauit ppria voluntate. illi naturali peccant necessitate quā propria z psonal meruit illi^o volūtas. Sed cū nemo dubitat (qz par pena nō sequatur imparia peccata in hō tamē similis ē z psonalis z originalis peccati dāpnatō) quia null^o admittit ad regnū dei ad qd factus est hō nisi p mortem xpi sine quo nō reddif. qd pro ade peccato debet. qz uis non oēs pariter in inferno torqueri mereatur. Nam post diem iudicij null^o erit angelus aut hō nisi aut in regno dei aut in inferno. Ita igit^r z peccatū infantū min^o est quaz peccatū ade z null^o tñ sine illa vniuersali satisfactōe saluat per quā magnū z parū dūmittit peccatum. Cur aut non sit sine illa morte z quomō per illā sit salus hoīm in prefato libro sic ait deus mihi dedit quesitū z dixi.

Cur z quō descēdat in infātes. XXI.

Parentū vero proximoz peccata originale peccatū nō estimo p̄tinere. Quippe si adaz nequius let ad eos quos generaturus erat iusticiā suā pducere nequaquā posset eis suaz iniusticiā trāsmittere. Quare qm null^o post adā filijs suis queuit iusticiā suā f̄uare nullā video rationē cur proximoz parētū peccata filiozū debebāt aīab imputari. Deniqz nullū dubiū est qd infantes nullā seruāt rectitudinē voluntatis prop̄t ipaz rectitudinē. In hoc ergo sūt oēs pariter iniusti quia nullā habēt: quā oīs hō habere debet iusticiā. Hec nuditas iusticie descēdit ad oēs ab adā in quo hūana natura se spoliavit eadez iusticia. Nā z si in adā illi remāsit aliqua iusticia vt in rebus aliquibus rectaz seruaret volūtatē sic tamē priuata est illo bono quo sibi iusticiā custodire poterat imposteros vt in nullo eozū ipa cum aliqua iusticia se ppagare queat. Plus itaqz in infātibus auferre sibi non valuit quā omnē iusticiā z beatitudinē que nō

li datur aliquo carenti debita iusticia. **Q**uā autē proximoz parētū iniusticia possit hāc augere iusticie nuditates que non valet in infātes ab ade peccata maior descēdere non videt possibile. Nam vbi nulla est iusticia nulla potest auferre iusticia. Unde aīr nulla potest absēdari iusticia ibi addi nulla valet iniusticia. Nā ergo infātib^o suis addere queunt iniusti parētes iniusticiā sup̄ predictam nuditatē iusticie. At vbi nulla iusticia: nil phibet aliquā inuenire iusticiā. Clariſsimus igitur z possibilis videt si parētes iniusti aliquā suis infātib^o adderent iniusticiā qd iusti suis aliqz dare possent iusticiā. Quod si fit: habēt infātes iustozū aliqz iusticiā? Si vero hoc est leuius dāpnant quā infantes iustorum si moriūtur sine baptismo aut si saluent cum aliquo suo p̄cedēti merito eligūtur. Quod paulus ap̄ls negat vbi p̄ Jacob z esau pbat nullū nisi oīm merita p̄cedēte gratia saluari. Qm itaqz nullam dant iusti parētes ante baptismū infantibus suis iusticiā nullā vtiqz addūt iniusti suis iniusticiā. Quod si dicat non addūt iniusti parētes suis infātib^o aliqz iniusticiā quibus auferre nequeūt vllam iusticiā sed originale quā habent ab adam faciūt in eis grauiorem: ergo z iusti in suis reddūt cum leuiorem. Quare si minus sint iniusti infātes iustozum quā iniustozū min^o debēt reprobari quā illi. Quod dicat. qui aude z ostendere potest. Ego vero non audeo cū mixtim videā z iustozū infātes ad baptismi gratiam eligi z ab illa reprobari. Sed z hoc si quis dicit non valet ostēdere. Quippe sicut hoc modo non est iusto iustior: nisi qui volūtatē magis aut appetit aut vitat quod debet: ita non est iniusto iniustior nisi qui plus amat aut contempnit quod non debet. Si igit^r infātes nequeunt ostēdi moy vt aīam habēt. ali^o alio maius vel minus velle quod debet aut

et peccato originali

quod nō debet nemo potest pbare q̄ in infātibus alius alio nascat̄ iustior v̄l iniustior. Pariter ergo nec iusti sua iustitia reddere vidēt̄ in suis infātibus originale iniustitiā leuiorem nec iniusti in suis sua iniusticia grauiorē. Quapropter si parentes iniusti nec numero nec magnitudine queant originale peccatū suis infātibus suo peccato augere videt̄ mihi peccata parētū post adā in infātū originali peccato nō deputari. **N**ec nego propter merita bona parētū filiis multa et magna beneficia corporis et aie impēdi propter peccatū parētū filios et nepotes vsq̄ ad terciā et quartā generatōem et forsitā vltra diuersis tribulatōibus in hac vita flagellari et ea pdere bona etiaz in aia q̄ forsitā p̄ illos p̄sequerēt̄ si iusti eēt̄ q̄ r̄ū exempla nimis lōgū est inserere. **S**ed dico peccatū originale in oibus infātibus cōceptis naturaliter equale eē sicut peccatū ade q̄ est causa cur nascūt̄ in illo ad omnes pertinet equaliter.

Quod peccatū parētū post adā nō cōputet̄ in originali peccato filiorū. **XXII.**

Si aut̄ peccatū parētū aliquādo nocēt̄ aiabus filiorū hoc mō pot̄ fieri existimo nō q̄ ea illis deus imputet̄: aut quod eos in aliqua delicta propter parētes inducat. Sed sicut sepe meritis parētū filios iustorū a peccatis eruit ita filios iniustorū eorū meritis in suis aliquando derelinquit. **Q**uā enim cū nō liberat dicit̄ inducere et cū nō molit̄ indurare. **N**āq̄ satis videt̄ susceptibilis q̄ aiām peccatricē cui nihil p̄ter penā debet propter parētū peccata in suis dimittat peccatis vt p̄ ip̄is puniat̄ quā q̄ eā alienis oneret vt p̄ illis torqueat̄. **I**ta igit̄ sine repugnātia et originale peccatū est idē in oibus et fili⁹ non portabit iniquitatē patris et vnusquisq̄ onus suum portabit et recipiet. put̄ gessit in corpore siue bonū siue malū et reddet deus

peccatū parētū filiis etiā in terciā et quartā generatōem etiā si hoc sit in aia: et quicquid aliud legit̄ q̄ aiabus filiorū imputari peccata parētū significare videtur: **Q**uippe nō mouit̄ aia filij peccatū patris sed suo nec portat q̄s iniquitatē patris cuius in sua reliquit sed suā nec onus alienus s̄ suū: nec recipit. put̄ pater. **S**ed vt ipse gessit in corpore. **S**ed qm̄ propter peccatū parētū a suis malis nō est liberat⁹ ea q̄ portat eis dē peccatis parentū imputāt̄.

Quō noceat̄ aiabus eorū. **XXIII.**

Si obicit̄ qz oēs qui nō saluantur p̄ fidē que ē in xp̄o portat̄ iniquitatē et on⁹ ade vt p̄ hoc velit pbare infātes aut aliorū quosq̄ parētū iniquitates similiter debere portare aut illius nō debere cōsideret diligēter quia nō portat̄ peccatū ade sed suū. **N**ā aliud sit peccatū ade aliud infātū qz differunt vt dictū ē. **I**llud em̄ fuit causa istud ē effectus. **A**dā caruit debita iusticia nō quaz alius sed quā ip̄e deseruit. **I**nfātes carēt ea nō quā ip̄i sed ali⁹ dereliquit. **N**ō est ergo idē peccatū ade et infātum et cū dicit̄ ap̄lus qd̄ supra posui qz mors regit̄ ab adā vsq̄ ad moysen etiā in eo q̄ nō peccauerūt in similitudinē p̄uaricatiōis ade sicut significat̄ infātū minus eē quā ade peccatū ita ap̄re mōstrat̄ aliud esse. **Q**uapropter cū dāpnat̄ infās p̄ peccatū originali dāpnat̄ nō p̄ peccatū ade sed p̄ suo. **N**ā si ip̄e nō haberet suū peccatū nō dāpnaretur. **I**ta ergo nō portat iniquitatē ade s̄ suā quā ideo dicit̄ portare qz iniquitas illi⁹ peccatū ist⁹ causa fuit. **H**ec aut̄ causa q̄ fuit in adā vt infātes in peccatū nascāt̄: nō ē in alijs parētibus qz nō habet in eis hūana natura p̄tātē quē admodū dixi vt filij iusti ppagēt̄. **Q**uare nō ita sequit̄ vt p̄ peccatū illoz sit in infātibus peccatū.

Quō tñ null⁹ (sicut pro peccato ade parceret peccatū patris s̄ suū). **Ca. XXIII.**

Originale igit̄ peccatū nō aliud intelligo quā qd̄ ē infante mox vt

De conceptu virginali

alam habet rationales quicquid prius in corpore non dum sic aiatu factuz sit vt est aliqua mēbroz corruptio: vel post siue i aia siue in corpore futurū sit qd ppter pre dictas estimo rationes in oibus infantibus naturaliter ppagatis esse equale et oēs q̄ in illo solo mouunt equaliter dāpnari: siquidē quicquid peccati sup illō ad diē psonale est: et sicut psona ppter naturā peccatrix nascitur ita natura ppter psonam magis peccatrix reddit q̄ cum peccat psona quelibet peccat homo.

Quid sit originale peccatū q̄ in omnibus sit equale. **Capitulum. XXV.**

Hoc p̄ctm q̄ originale dico aliud intelligere nequeo in ip̄is infātib⁹ nisi ip̄am quā supra posui facta p̄ inobediētā ad e iustitie debite nuditate p̄ quā oēs filij sūt ire: qm̄ et naturā accusat sp̄ōtanea quā fecit in adā iustitie desertio nec psonas excusat vt dictum est recuperādī i potētia quā comitatur beatitudinis quoq̄ nuditas: vt sicut sūt sine oī iusticia ita sint absq̄ oī beatitudie p̄ q̄s duas nuditates i hu⁹ vite exilio expositi sūt et parētes p̄ctis et miseris incessatē vbiq̄ occurrētib⁹ et vndiq̄ irruētib⁹ nisi q̄tū diuina defēdunt dispo

Cōtra illos qui non putāt (sitione) infātes non debere dāpnari. **XXVI.**

Unc quorū animus infātes debere dāpnari qui sine baptismo moriūtur ob solā iniustitiā quā dixi non vult accipere qm̄ nullus hō iudicat eos rephēdēdos de p̄ctō aliē p̄sonae: et q̄ nōdum sūt iusti et intelligētes in tali etate nec putāt deū districti⁹ innocētes debere iudicare quā iudicāt hoies. **Quibus dicēdū ē q̄ aliter de⁹ erga infātes debeat agere aliter hō. Nā hō nō debet exigere a natura q̄ ip̄e nō dedit et q̄ sibi nō debet. Nec iuste redarguit hō hominē cū cōpa nasci sine qua ip̄e nō nascit et de qua nō nisi p̄ aliū sanat. Deus dō recte exigit a natura qd dedit et q̄ si**

bi iuste debet. **Sed et hoc iudiciū q̄ infātes dāpnātur nō est alienū multū si cōsideret ab hoīm iudicio. Si q̄s em̄ vir et vxor eius ad magnā quādā dignitatē et possessionē nullo suo merito sed ḡfa sola p̄fecti simul crimē graue inexcusabiliter cōmittūt et p̄ eo iuste deiciuntur: et in seruitutē redigūtur q̄s dicet filios q̄s post dāpnatōem generāt eidē nō debere subiacere seruituti: sed pon⁹ ad bona q̄ parētes iuste pdiderūt gratis oportere restitui. Tales p̄mi parētes et filij eoz q̄s iuste p̄ culpa sua de beatitudine in miserā dāpnati in eodē generāt exilio. De similibus itaq̄ simile debet esse iudiciuz sed de illis tāto districti⁹ quātū delictuz eoz p̄bari potest impropabilibus. Deniq̄ ois hō aut saluat aut dāpnat: ois hō qui saluat ad regnū celozū admittit et ois q̄ dāpnat ab eo excludit. Qui vero admittit p̄uehit ad similitudinē angeloz in q̄bus nullū vnq̄ fuit aut erit peccatū q̄ fieri nequit q̄diu est in eo aliqua macula p̄cti. Impossibile itaq̄ ē aliquem hoies cū aliquo q̄uis p̄ vno p̄ctō saluari. **Quare si qd dixi originale p̄ctm ē aliq̄ qd p̄ctm necesse ē omnē hominē i eo natum in illo nō dimisso dampnari.****

Quō impotētia habēdi iustitiā excuset eos post baptisma. **Ca. XXVII.**

Dixi in potētia habēdi iusticiam nō excusare iniustitiā infātium. **Queret ḡ aliq̄s forsitan dicēs. Si in infāte p̄ctm: id est: iniusticia ē āte baptismū nō excusat impotētia habēdi iusticiā sicut dicis et i baptismo nō remittit p̄ctm nisi qd pri⁹ erat cū post baptismū sit sine iusticia quādiu infās ē nec intelligere p̄t iustitiā quā seruet. Siquidē ē iusticia rectitudo volūtatis prop̄ se seruata quō non ē iniust⁹ etiā postq̄ baptizatus ē. Si ḡ baptizatus morit in infātia nō statim post baptisma cū penitere nō dū scit qm̄ non habet debitā iusticiā nec excusat impotentia: iniust⁹ trāsit de hac**

et peccato originali

vita sicut faceret ante baptismum nec ad regnum dei admittitur intra quod nullus iustus recipit quod catholica non tenet ecclesia. Et si in baptismo peccatum in infamia futurum remittitur infanti? cur non et illa que in sequenti fuerit etate. Ad quod respondeo quod in baptismo peccata penitentia ante baptismum erant delentur. Quapropter originalis impotentia iustitiam habendi iam baptizatus non imputatur ad peccatum sicut patet. Quod admodum igitur prius excusare non poterat absentiam iustitiam quam ipsa erat in culpa sic post baptismum illa omnino excusatur quod remanet sine omni culpa. Unde fit ut iusticia que ante baptismum debebatur ab infantibus sine omni excusatione post baptismum ab illis non exigatur quasi ex debito. Unde ergo sola originalis impotentia non habet iustitiam non sunt iniusti quoniam non est in eis absentia debite iustitiae. Non enim est debitum quod sine omni culpa est impossibile. Quare si sic moriuntur quod non sunt iniusti non damnantur sed et iusticia christi que se dedit pro illis et iusticia fidei membris ecclesie que pro illis credit quasi iusti salvantur. Hec breuiter de originali peccato per capacitate intellectus mei non tam affirmatio quod quaz coniectatio dixi donec mihi de aliquando melius reuelet. Si cui vero aliter visum fuerit nullius respicio sententiam si vera probaverit.

Explicit liber anselmi de conceptu virginali et peccato originali.

Declaratio cuiusdam de eodem libro incipit.

Quidam quod hoc dicit scilicet in semine que concipitur homo non magis esse culpa aliqua vel originalis vel actualis quam est in sputo vel sanguine si quis mala voluntate exspuat aut de sanguine suo aliud emittat reprehenditur falsum esse ex his astruentes quod in ipso semine sit quod dicitur fames peccati corruptio nature humane et inde origo peccati originalis. Sed si ab eis

quod dicitur appellatur fomes peccati quod in illo sit et corruptio nature: non video quod rursus possint de ratione nulla esse res ratione carere vel ad peccatum incitare potest vel ad virtutem ut ait ambrosius de sacramentis sermone primo. Iudeus viceos baptizatus et calices quasi insensibilia vel culpa possint habere vel gratiam. Igitur nec culpa potest habere nec laudis non potest fomes esse peccati vel virtutis. Tale est semine quo concipitur homo cum sit insensibile ergo insensibile semine illud cum in eo non sit nec esse culpa possit nec esse nec esse potest fomes peccati. Quod autem in eo ipso sit causa corruptio humane nature non videtur si vocant corruptioem eam que de peccato processit et cum peccato inest. Est enim quedam nature nostre corruptio que de peccato quidem processit: sed cum peccato inest aliquando: aliquando cum peccato non inest. Corruptio illa que tantummodo pena est et non peccatum ut morbi corporum nostrorum et alie incommoditates et mors ipsa que corruptio sine peccato fuit in corpore christi: et sine peccato mortali est in sanctis hominibus in hac vita: eadem cum peccato inest peccatoribus. Hec corruptio non habet causam in semine nec ex semine: licet potest in omnes que gignuntur paterno semine. Sed cum sit pena peccati habet causam in peccato primi parentis propterque inflicta est non semini insensibili sed eis que sentire et sustinere debent molestiam afflictiois. De hac autem corruptioe omnium quod dicitur alia corruptio que in semine quod est non autem a semine causam habet: ut cum de morbidis parentibus semine morbidum format in morbo dicitur plene de qua medici considerant sed in hac nec culpa est nec tamen culpe originalis vel actualis. Et de hac non puto eos dicere. Si autem vocant corruptioem ipsum peccatum quod quodam potest dici corruptio virtutis ea longe est a predicto semine ut premissa ambrosii docet auctoritas. Quid igitur appellatur fomes peccati vel corruptioem nature que est in semine. Forte dicere volent quod hec auctoritas vera sit: sed de feminibus ex quibus homines sunt sic vera

Decōceptu virginali

esse non possūt sicut etiā ab ambrosio de illis dicta nō fuerit. **Nā** q̄ in tali semine sic peccatum ostēdit augustinus in sc̄do libro de nuptijs z concupiscētia. **Natu-**ra hoīs inquit habz auctorē deū in qua ex vitio inobediētie trahit origiale peccatū. **Nā** si semē ipm nullū habet viciū quid est q̄ scriptum est in libro sapiētie nō ignoratis qm̄ nequā ē illoz natio z naturalis malicia ipoz. **Et** qm̄ nō poterat mutatio illoz imp̄petuuz. **Semen** enī erat maledictū ab initio. **Tempe** de quibuscumq; dicat ista: de hoībuz dicit: **Quō** ē ergo cuiuslibet hoīs malitia naturalis z semē maledictū ab initio: nisi ad illud respiciat q̄ per vnum hominez pctm̄ in mōm z p̄ pctm̄ mos z ita in omnes hoīes pertrāsūt in quo oēs peccauerūt. **Cuius** autē hoīs cogitatio nō potest mutari imp̄petuum: nisi quia per seip̄az non potest nisi gratia diuina subueniat qua non subueniēte: quid sūt hoīes: nisi q̄ ait petrus ap̄ls velut muta anima/ha procreata naturaliter in captiuitatez interitum: hec augustinus. **Ecce** autē habetis in hac auctoritate culpa esse in semine. **Eis** ergo qui hec p̄tendunt respōdemus. **Primo** dicāt vnde ostēdere possunt auḡ sensisse hic de ip̄o semine q̄ hō semināt. **Semē** enī equoq; z de eo q̄ ē causā: z de eo q̄ ē ex causā: vt illd. **Semē** abrahe sum. **Iuxta** quē modū semē maledictū est: id ē nulli sūt maledicti qui sunt de semine vel generatōe in malicia perseuerātium si ipi sunt in eodē pseuerantes. **Non** ita est aiunt. **Dicit** enī hoc manifeste augustinus querens. **Quomō** est cuiuslibet hoīs malicia naturalis et semen maledictuz ab initio: **Cuiuslibet** inq̄t hoīs malicia natural' et semē maledictū ab initio. **Sicut** enī cuiuslibet hoīnis malicia ē naturalis: ita cuiuslibet hoīnis semē maledictū dicimus quia non valet hoc zeuma: id est: repetitio a superiori nec ip̄e augustinus eā repetitio-

nem fecit. **Quare** non cogimur cōfentire eā faciētib' sed sic dicim'. **Cuiuslibet** hoīs malicia ē naturalis z ipse est semē maledictū non ei' semē maledictū qz in eo nō ē pctm̄ v' possim' figuratiē dicere ip̄m semel maledictū eē p̄ eo q̄ ex eo erūt q̄ maledicti erāt iuxta illud. **Maledicta** terra ī operib' tuis idē opa tua in terra. **Non** enī terra maledicta est cū ipsa alibi dicatur sc̄ta licet eā pctōres opa rentur. **Ut** locus in quo stas terra sc̄ta est alioquin eadē z maledicta z sc̄ta esset. **Sic** semen maledictū quia maledicti qui ex semine. **Iuxta** quē modum **Anselmus** noster optime z vere exponit illam auctoritatē Job. de immūdo semine q̄ tamē in se neq; immūdū ē neq; maledictū. **Primo** inquit de semine qd̄ ē materia carnis hūane videt' dicere augustinus dum sic incipit. **Nā** si semē ipsum nullū habet vitium ad quid em̄ fieret relatio p̄ ip̄m. **Non** enī p̄cessit sermo de semine sed sepe fit p̄ hoc p̄nomē nō relatio sed p̄prietatis quedā expressio ei' rei que in causā dicti est vt etiā palladi' de rusticatōe incipit. **Pars** prima ē prudētie ip̄am cui p̄cepturus est estimare p̄sonā. **Nulla** igif per ip̄am fit relatio sed p̄prietatis eius que in p̄sona ē expressio. **Ac** si dicat ip̄am personā id est virtutē vel sciētiam vel dignitatē vel artē v' p̄fessionē p̄sonē vel tale quid eius. **Sic** et hic accipit ip̄m cū de semine agit quasi dicat. **Ip̄m** semē id est ratio seminis ea esse vt non sine vitio sit. **Nā** si non in vitio est si nullū habet vitium qd̄ est qd̄ scriptū est zē. **Ad** hoc respōdem'. **Quicqd̄** sit de relatōe vel de p̄prietatis: expressione per hoc p̄nomē ip̄m in semine nulluz esse pctm̄ p̄bat. **Augustinus** alias quēstionē faciēs. **Jeronimo** de origie aie dicit q̄ cottidie de' creat nouas animas. **Qd̄** augustinus nec recipiēs nec ip̄obās q̄rēs at qd̄ Jer. r̄ideat obiecti' q̄stioez talē facit ei in epla de origie aie. **Si** omnia

et peccato originali

huius infatuli recens nati infundendo creata est et creata infusa quando vel quomodo peccauit hic i adā: hec questio nūq̄ posset esse illi⁹ qui diceret in semine quo concipit hō esse peccatū originale. Diceret enim ei. Quid queris hic q̄ tu ipse indubitanter fateris. In semine peccatū et vicium quod traicit de primo hoīe in omnes posteros frustra queris quō peccauit q̄ feminaliter de adā p̄cessit. Semē autē culpā secū trahit: h̄ in q̄ diceret ei. Quare si hec augustinus sentiret: nūq̄. **Jerónimo** eā questionē faceret: huic autē questionī nihil est a **Jerónimo** respōsus nec eaz ipse augustinus soluit qui de origine anime nullā certā sententiā ptulit. **Vide** autē moderni p̄ceptores quō eā soluant. **In tantū** per ipsū **Augustinum** obtinui mus in auctoritate eius supraposita nō eū intellexisse de semine q̄ sperma est h̄ dixit in semine esse vitium. **Rata** est ergo sententiā **Ambrosij** et nostri **Anselmi** generaliter que intelligēda q̄ i resēbili nec gratia sit nec culpa. **Attamen** adhuc opponūt d̄ auctoritate **Johānis** damasceni quis dicat q̄ post conceptum siue consensū beate virginis spūssāctus supueniens esse peccatum in ea purgauerit et omnē fomitē peccati. **Et** ide credo volūt habere auctoritatē q̄ oporteret aliquidatenus semē illud virginalē licet non esset ex viri comixtione tamē mundatū esse a peccati fomite spūssācti operatōe. **Ad hoc** respōdem⁹ nihil nos **Johanni** damascēo in dictis suis p̄iudicare v̄t p̄ te q̄d ei⁹ scripta nulla legerim⁹ nisi quatenus ea ab alijs in testimoniū introducta multis in locis cognouimus. **At** nobis promptus est. **Jerónimo** nostri sanctissimi et doctissimi testimoniū ferre in cōtrariū dicētis in sermone de assumptōe eiusdē domine et regie nostre. **Beata** inquit et gloriofa virgo maria quīs dudū incōparabilis esset vniuersis que sub celo sūt virginibus vt decēter posset in se

suscipe diuinitatē amixtionē salua vtraque natura tū cū grā replet cū spūsancto p̄fūdēt cū spūsancto obūbrat fit p̄ciosior merit⁹: celsis sblimior fastigijs p̄chuior sanctitate gloriofior suorum meritis et prerogatiuis meritorū: ita vt nullis iam v̄sibus sit ipa eadez manapāda nisi diuinis. **Rogo** te **Johānes** damascene vt quicumq̄ es in tali sentēcia q̄d putes beatam dei matrē post annūciatōm sancti angeli tūc primum insupuentōe spiritus sancti amisisse vel peccatū vel fomitem peccati: rogo in quā te p̄eandē beatitaz theotocō desiste: noli emulari in malignatibus: cessa sincerissimū vas incrustare solue calciamēta pedū tuorū quod impedit p̄gressū recte intētionis tue. **Si** quidem zelū dei habes in hac parte sed forte nō scōm sciētiam. **Forssitan** em putas i hac errore deo te obsequiū exhibere: quod si noluer⁹ cessare scito quod terra hec quā calcas deuorat habitatores suos v̄lcionē faciens in oēs filios diffidentie. **Adhuc** audi quid dicat inde nostrorū temporū spūssancti organū beatus **Bernard⁹** abbas clareuallis. **Spiritus** sanctus supueniet in te et virtus altissimi obūbrabit tibi. **Superi⁹** dicta ē gratia plena et nūc quō dicitur spūssāct⁹ supueniet in te et. **Nūquid** potuit repleti gratia et nec dū habere spūssāctū cū ipse sit dator gratiarū. **Si** autē iā spūs erat in ea quō adhuc tāq̄ nouerit supuēturus reprobittis. **An** forte ideo nō dicit simpliciter veniet i te sed addidit super: quod prius quidē fuit in ea per multā gratiam sed superueniēte nunciatur propter habundantioris gratie plenitudiēz quā effusus est super illam. **At** vero cū plena sit illud ampli⁹ quomō capere poterit? **Si** autem aliud pl⁹ capere potest quō aut plena fuisse intelligēda est? **An** prior quidē grā ei⁹ tūc repleuaret mētez sequēs vno et v̄tuz p̄fūdere debet quaten⁹ scilicet plenitudo diuinitatis q̄ atē

Decōceptu virginali

in illa sicut et in multis sanctorū spiritua-
liter habitat etiam sicut in nullo factorū
corporaliter in ipsa habitare incipiat. **Q**uod
est virtus altissimi obumbrabit tibi. **Q**ui
potest capere capiat et forte propter hec
maxime dictū sit obumbrabit tibi quia res
nimirum in sacramēto erat et quod sola per
se trinitas in solo et cum sola virgine vo-
luit operari soli datū est nosse cui soli da-
tum est expediri. **H**ec nos quidē bre-
uiter introduximus cōtra hoc quod op-
ponunt de iohanne dāmeseno cui nos
dare determinatōm presūptuosū eēt: quod
quo sensu dixerit penitus ignoramus.
At si ille ieronimo et nostris cōtraria hic
dixit libet in hoc eodem potius adherere
non ei sed ieronimo et nostris. **P**ro-
ponit adhuc anselmo nostro quod in hoc ipso
libro dixerit: quod nulla ratio nulla veritas
nullus intellectus permittit ad hominem de
sola virgine cōceptū et de peccato masse
peccatricis aliud potuisse vel debuisse ac-
cedere: etiam si nō esset deus: quibus de il-
la massa esset assūptus. **D**icunt em̄ cristū
nō potuisse nec voluisse peccare nō quia
filius virginis. **S**ed quod deus fuit cristus.
Aiuunt: nec voluit nec peccare potuit: er-
go deus fuit. **Q**uid ergo dicem⁹ de san-
ctis angelis qui ex gratia confirmationis
non volūt nec possūt peccare: vel si adā
antequā peccasset aliquos qui ante ipsū
in iusticia confirmarētur genuisset de il-
lis quid dicem⁹? **U**tique si illi cū nec vel-
lēt nec possēt peccare: nō ideo deus vel
dei essent: sicut in xp̄o videndū: vtrū quod
peccare nō potuit nec voluit sola diuini-
tas ei⁹ homini vnita in causa fuerit. **I**ta
quod ipsa plurimū et maxie adinuenerit om-
ni p̄stat fideli. **S**ed aliud ē causā simpli-
citer esse aliud cause supplementū cōfer-
re. **D**icunt forte quod post peccatū ade nul-
la caro mortalis nō vnita deitati absque
peccato esse p̄ualuit: vel p̄ualere potuis-
se quocūque modo deus aliquē vel aliquas
absque semine viri creasset dummodo de adā

esset. **S**ed cū hoc dicunt causā peccati
vt supra in semine ponūt quod vtrique deus
sicut facit esse ex mare et femina sic facere
potest ex femina sola. **I**psi igit soluant quod
supra diximus et ex auctoritate et ex rati-
one et libēter audiemus. **Q**uod si nō po-
tuerint constabit nobis sicut constat ex
anselmi rōe irrefragabili quecūque gigni-
ti. et alio modo quā adā generauit quod nō te-
neatur p̄iudicio peccati originalis quod p̄-
traducem ex adā descendit licet ille deus
nō sit vt xp̄s fuit: et ita si voluerit nō pec-
care poterit: et non velle peccare cū pos-
se nō peccare valebit donec ei cōfirmās
gratia nō posse velle et nō posse peccare
superauxit. **C**onsentit nobis augusti-
nus in tercio contra Iulianum: frustra
inquit putas ideo in paruulis nō eē de-
lictum quia sine voluntate que in eis ni-
la est esse non potest. **H**oc em̄ recte dicat
propter propriū cuiusque peccatum: non
propter primi parētis originale delictum
siue contagiū. **Q**uod si nullum esset p̄-
fectō nlli malo paruuli obstricti nihil ma-
li vel in corpore vel in anima sub tāta dei
potestate pateretur. **V**ide in hīs ver-
bis prudens lector hanc maximā incur-
rere. **A** quocumque remouetur pena pec-
cati ab eodem et peccatū remouet et non
cōuertitur. **A** quibus ergo paruulis re-
mouet in corpore et animo peccati penā
aug⁹ prius ab eis remoueri docet pec-
catum omne et cōtagium peccati. **I**lli er-
go nō essent nec deus nec dii et tamē pos-
sent si vellent non peccare et confirmati
non possent peccare. **R**ecte ergo et veris-
sime anselmus quia cum eo est veritas et
filius veritatis Augustinus.

ExPLICIT de cōceptu virginali et pec-
cato originali.

Incipit prohemium in prologion li-
brum Anselmi Abbatis Beccensis et
Archiepi Lantuarie.

Prosologion

Dist quā opu
sculū quoddā velud exem
plū meditādi de ratione fi
dei cogentibus me precib⁹
quorūdam fratrum in persona alicui⁹ ta
cite secum rationādo que nesciat iuesti
gandis edidi considerās illud esse mul
torū concatenatōe contextū argumēto
rum cepi mecū querere si forte posset in
ueniri vnuz argumētū quod nullo alio
ad se probādum q̄ se solo indigeret ⁊ so
lum ad astruēdum quia deus vere est ⁊
quia est sūmum bonum nullo alio indi
gens ⁊ quo omnia indigent vt sint ⁊ be
ne sint ⁊ quecumq; credim⁹ de diuina sb
stācia sufficeret. **A**d quod cū sepe stu
diose cogitatōes puerterē atq; aliquā
do mihi viderē iam capi posse q̄ quere
bam aliquando mētis aciem oīno fuge
ret tādē desperās volui cessare velut
abinquistōe rei quā inueniri eēt impos
sibile. Sed cū illā cogitatōem ne mentē
meam frustra occupādo ab alijs in qui
bus proficere possēt impediret penit⁹ a
me vellem excludere tūc magis ac ma
gis volēt ⁊ diffidentī se cepit cū impo
tunitate quadā ingerere. **Q**uadā igitur
die cū vehemēter eius importunitas
resistēdo fatigarer in ipso cogitationū
cōfictu sic se obtulit quod desperauerā
vt studiose cogitatōem āplecterer q̄ so
licitus repellē. Estimās igitur quod
me gaudebā inuenisse si scriptū esset ali
cui legenti placiturū. De hoc ipso ⁊ qui
busdam alijs sub persona conātis erige
re mentem suam ad contēplādum deuz
et querētis intelligere quod credit sub
ditum scripsi opusculum. Et qm̄ nec
istud nec illud cuius supra memini dig
num liber nomine aut cui auctoris p̄po
neretur nomen iudicabam nec tamen si
ne aliquo titulo quo aliquē in cuius ma
nus venirent quodammodo ad se legēdū
inuitarēt dimittenda putabaz ynicuiq;

dedi titulū vt prius exemplū meditādi
de ratione fidei ⁊ sequēs fides querens
intellectū diceretur. **S**ed cū iaz a plu
ribus in hjs titulis vtrūq; trāsūptū es
set coegerūt me plures ⁊ maxime. Reue
rend⁹ archiepus lugdunēsis hugo noīe
fūgēs in gallia legatōe aplica precepit
auctoritate vt nomē meū illis prescriberem.
Quod vt aptius fieret illud quidē
monologion id est soliloquiū istud ve
ro psologion id est alloquiū nominauī.

Explicat prohemīū.

Incipiunt capitula. **C**a. I.
Quere sit de⁹. **C**apitulū. II.
Quā possit cogitari nō eē. III.
Quomō insipies dixit i corde suo qd
cogitari non potest. **C**apitulū. IIII.
Quē sit quicquid meli⁹ est esse quā
non esse ⁊ solus existēs per se oīa alia fa
cit de nihilo. **C**apitulū. V.
Quō sit sēsibilis cū nō sit corp⁹. VI.
Quō sit ops cū multa nō possit. VII.
Quō sit misericors ⁊ ipassibil. VIII.
Quō tor⁹ iust⁹ ⁊ sūme iust⁹ parcat ma
lis ⁊ qd iuste misereat malis. IX.
Quō iuste puniat ⁊ iuste pcat mal. X.
Quō vniuerse vie dñi misericordia
et veritas ⁊ tamē iustus domin⁹ in om
nibus vjs suis. **C**apitulū. XI.
Quē deus sit ipa vita qua viuit et sic d
similibus. **C**apitulū. XII.
Quō sol⁹ sit in circūscript⁹ ⁊ eternus
cū alijs spūs sint incircūscripti ⁊ eterni.
Quō ⁊ cur videt ⁊ nō videt. XIII.
deus a querētibus eum. **C**apitulū. XIII.
Quā maior sit q̄ cogitari possit. XV.
Quē sit lux iaccessibilis q̄ inhabi
tat. **C**apitulū. XVI.
odor: sapor: leuitas: pulchritudo suo in
effabili modo. **C**apitulū. XVII.
Quē in deo nec in eternitate ei⁹ q̄ ipse ē
aut tēpore sed omnia sint i illo. XIX.

Profologion

Quod sit ante et ultra omnia etiam eterna.
Capitulū .XX.

Quod sit seculū seculi siue secula seculorum.
Capitulū .XXI.

Quod solus sit q̄ est et qui est.
Capitulū .XXII.

Quod hoc bonum sit pariter pater et filius et spūssactus et hoc sit vnum necessarium q̄ est oē et totū et solū bonū.
Capitulū .XXIII.

Comectatio quale et q̄stum sit hoc bonum.
Capitulū .XXIII.

Que et quanta bona sint fruentibus eo.
Capitulū .XXV.

In hoc sit gaudium q̄ promittit dominus.
Capitulū .XXVI.

Incipit profologion liber Reuerēdi patris Anselmi abbatis beccēsis Archiepiscopi Cātuariēsis ordiis scti bñdicti.

Qua nunc hominūcio fuge paululū occupationes tuas a bscōde te modicū a tumultuosis cogitationib⁹ tuis Abite nūc onerosas curas et p̄pone laboriosas disscensōes tuas. Taca aliquātulū deo et requiesce aliquātulū in eo Intra ī cubiculū mētis tue exclude oīa p̄ter deū et q̄ te viuēt ad querendum eum et clauso ostio quere eum Dic nunc totū cor meū dic nunc deo. Quero vultū tuū. vultuz tuū dño requiro **Q**ua nūc ergo tu domine deus meus doce cor meū vbi et q̄ mō te querat vbi et quomō te inueniat. Domine si nō es hic vbi te querā absentem. Si ergo vbiq̄ es cur nō video presentē. Sed certe hitas lucē inaccessibilem. Et vbi est lux inaccessibilis? Aut q̄ mō accedant ad lucē inaccessibilem? Aut quis me ducet aut inducet in illā vt videā te in illa? **D**einde quibus signis qua facie te querā. Nunquā te vidi dñe deus meus nō noui facie tuā. Quid faciet altissime dñe quid iste tuus longin-

qu⁹ exul? Quid faciet seru⁹ tu⁹ anxius amore tui. et longe pietus a facie tua? Anhelat videre te. et nimis abest illi facies tua: Accedere ad te desiderat. et inaccessibilis est habitatio tua: Inuenire te cupit et nescit locum tuū. Domin⁹ meus es et de⁹ me⁹ et nūq̄ te vidi In me fecisti et refecisti et oīa mea bōa tu mihi contulisti et nō duz noui te. **D**eniq̄ ad te vidēdū factus suz et nō dum feci p̄pter quod factus sū **M**isera lors hominis cū hoc perdidit qd̄ ad factus est. **D**urus et durus casus ille. Heu quid perdit et quid inuenit? quid abscessit? et quid remansit? Perdidit beatitudinē ad quam fact⁹ est et inuenit miseriam propter quā factus non est. Abscessit: sine quo infelix est et remansit quod per se nō nisi miserum est. **M**anducabat tunc homo panem angelorū quem nūc esurit manducat nunc panē dolorum quē tunc nesciebat: heu publicus luctus hominum: vniuersalis plactus filiorum ade. Ille ructabat saturitate: nos suspiramus esurie. Ille abūdabat nos medicamus. Ille feliciter tenebat et misere deseruit: nos infeliciter egem⁹: et miserabiliter desideramus et heu vacui remanemus. **C**ur non nob̄ custodiunt cū facile possēt quō tam grauit̄ caremus? **Q**uare sic nob̄ obstrauit lucē et obduxit nos tenebris? **E**t quid abstulit nobis vitam et inserit mortem? **E**rūnos vnde sum⁹ expulsi quo sumus impulsī? **U**nde precipitati: quo obruti? **A** patria in exiliū a visione dei in cecitatem nostrā. **A** gauditate immortalitatis: in amaritudinē et horrores mortis. **M**isera mutatio de quāto bono in quātum malum. **G**raue dāpnū grauis dolor graue totū. **S**ed heu me miserū vnum de alijs miseris filij eue: elōgatis a deo: quid incepti: quid effecti? **Q**uo tendebaz? quo deueni? **A**d qd̄ aspirabam in quibus suspiro? **Q**uesui bona: et ecce turbatio. **T**endebaz in

Profologion

deum: et offendi in me ipsum. Requie-
rebam in insecreto meo tribulationes et
dolorem inueni in intimis meis. **Uo-**
lebam ridere a gaudio mentis mee et co-
gor rugire a gemitu cordis mei. **Spera-**
batur letitia et ecce unde densetur suspi-
ria. **Et o tu domine usquequo? Usquequo**
domine obliuisceris nos usquequo auer-
tis faciem tuam a nobis? **Quando respici-**
es exaudies nos? quando illuminabis
oculos nostros et ostendes nobis faciem
tuam? **Quando restitues te nobis? Respi-**
ce domine exaudi illumina nos ostende no-
bis teipsum. **Restitue te nobis ut bene sit**
nobis sine quo tam mala est nobis. **Si**
serare labores et conar? nostros ad te quod
nihil ualemus sine te. **Inuita nos adiu-**
ua nos. **Obsecro domine ne desperem su-**
spirando. **Sed respire sperando Obsecro**
domine amaricatū est cor meū sua desolatio
ne induloza illud tua consolatio. **Obse-**
cro domine esuriens incepti querere te ne
desinam. **Ieiunus de te famelicus accessi**
ne recedam impastus. **Paup ueni ad di-**
uitē miser ad misericordiam ne redeam vacu-
us et cōtēptus. **Et si anteq̄ comedam suspi-**
ro da uel post suspiria quod comedam. **Do-**
mie incuruat? nō possū nisi deorsū aspi-
cere erige me ut possim sursum intendere.
Iniquitates mee supergressę sunt caput
meū: obuoluūt me et sicut on? graue gra-
uant me. **Euolue me exonera me ne vi-**
geat pute? eaz os suū sup me. liceat mi-
hi suspicere lucē tuaz uel de lōge uel de
p̄fūdo. **Doce me querere te et ostēde te**
querētī quia nec querere te possū nisi tu
doceas nec inuenirer nisi te oñdas. **Que-**
ram te desiderādo: desiderē querendo.
inueniā amādo: amē inueniēdo. **Sa-**
teor domine et gratias ago quia creasti in
me hanc imaginē tuā ut tui memor te co-
gitem te amem. **Sed sic est abolita attri-**
tione uiciorū sic est offuscata fumo pec-
catorū ut nō possit facere ad quod facta
est nisi te renoues et reformes eā. **Nō tē-**

pto domine penetrare altitudinē tuam.
quia nullatenus cōparo illi intellectū me-
um: sed desidero aliquatenus intelligere
re ueritatē tuā quā credit et amat cor me-
um. **Neq̄ enim quero intelligere ut cre-**
dā sed credo ut intelligā. **Nā et hoc cre-**
do quia nisi credidere nō intelligam.

Et uere sit deus. Cap. II.

Ergo domine qui das fidei intel-
lectū da mihi ut quātū scis expe-
dire intelligā quia es sicut credi-
mus et hoc es quod credim?. **Et quidē cre-**
dimus te esse aliquid quo nihil mai? cogi-
tari possit. **An ergo nō est aliqua talis**
natura quia dixit inspiens in corde suo
non est deus. **Sed certe idem ipse inspi-**
ens tum audit hoc ip̄m quod dico aliquid
quo mai? nihil cogitari potest intelligit
quod audit: et quod intelligit in intelle-
ctu eius est etiā si nō intelligat illud esse
Aliud est em̄ rem esse in intellectu. **Aliud**
intelligere rem esse. **Nam cū pictor pre-**
cogitat que facturus est: habet quidē in
intellectu sed nondū esse intelligit quod
nōdum fecit. **Aut uero iā pinxit et habet**
in intellectu et intelligit esse quod iam fecit.
Conuincit ergo inspiens esse uel in intel-
lectu aliqd quo nihil maius cogitari po-
test quia hoc cū audit intelligit et quicqd
intelligit i intellectu est. **Et certe id quo**
maius cogitari nequit nō potest esse in i-
tellectu solo. **Si em̄ uel in solo intellectu**
est pōt cogitari esset in re quod mai? ē. **Si**
q̄ id quod mai? cogitari nō pōt est i solo in-
tellectu id ip̄m quo mai? cogitari nō pōt
sz certe h̄ esse nō pōt. **Existit ergo p**
culdubio aliquid quo mai? cogitari nō
ualet et in intellectu et in re.

Et non possit cogitari non esse. III.

Quod utiq̄ sic uere est ut nec co-
gitari possit nō esse. **Magis potest**
cogitari esse aliquid quod nō pos-
sit: cogitari nō esse: quod maius est: quā quod
non esse cogitari potest. **Quare si id quod**
mai? nequit cogitari potest cogitari nō

eē idip̄sū quo maius cogitari nequit nō est id quo maius cogitari nequit q̄d conuenire non potest. Sic ergo vere est aliquid quo maius cogitari non potest vt nec cogitari possit nō eē. Et hoc est domine deus noster. Si ergo vere es dñe deus meus vt nec cogitari possis nō esse et merito. Si em̄ aliqua mēs posset cogitare aliquid melius te ascēderet creatura super creatorē: et iudicaret de creatore quod valde est absurdū. Et quidem quicquid est aliud preter solū te potest cogitari nō esse. Solus igit̄ verissime oīm et ideo maxime oīm habes esse: quia quicquid aliud est: nō sit vere: et idcirco min⁹ habet esse. Cur itaq; dixit insipiens in corde suo nō est deus: cū causa in promptu sit rationali menti te maxime oīm esse? Cur nisi quia stultus et insipiens?

Quō insipiens dixit in corde suo q̄d cogitari non potest. Capitulum. III.

Vtū quō dixit in cogitatu quod cogitare nō potuit: aut quō cogitare non potuit q̄d dixit in corde: cū idē dicere sit in corde et cogitare. Q̄d si vere: imo q; vere: et cogitauit q; dixit in corde: et nō dixit i corde: q; cogitare nō potuit: non vno tantum mō dicitur aliquid in corde v̄l cogitat̄. Aliter em̄ cogitatur res: cū vox eam significās cogitatur: aliter tamen id ip̄m quod res est intelligit̄. Illo itaq; modo potest cogitari de⁹ nō esse: isto vero minime. Nullus quippe intelligēs id quod deus est: potest cogitare: quia deus nō est: licet h̄ verba dicat in corde aut sine vlla aut cū aliqua extranea significatōe. Deus em̄ est id quo mai⁹ cogitari nō potest. Q̄d qui bene intelligit vtq; intelligit idip̄sū sic esse vt nec cogitatōe q̄at nō esse. Qui ergo intelligit sic esse: deum nequit eum non esse cogitare. Gratias tibi bone domine: gratias tibi: quia quod pius credidi te donāte. Nam sic intelligo te illuminante: vt si te esse nolim credere: non

possim non intelligere.

Quod deus sit quicquid melius est eē quā non esse et solus existēs per se oīa alia facit de nihilo. Capitulum. V.

Quid igitur es dñe deus quo nihil mai⁹ valet cogitari Sed q̄s es: nisi q̄d summū oīm solū existens per seipm: oīa alia fecit de nihilo. Quicquid em̄ hoc nō est: min⁹ quā cogitari possit. Sed hoc de te cogitari nō potest q̄d ergo bonū deest sūmo bono: p̄ q̄d est oē bonuz? Tu es itaq; iustus: verax: beatus: et quicquid melius est esse quā non esse: melius namq; est esse iustum: quā non iustum beatū quā non beatū.

Quō sit sensibilis cū nō sit corp⁹. VI.

Vtū tum melius sit esse sensibilem omnipotētem misericordem impassibilem: quā non esse: quō es sensibilis si non es corpus: aut omni potēs si omnia nō potes: aut misericors simul et impassibilis? Nam si sola corporea sunt sensibilia qm̄ sensus circa corpus: et in corpore sunt: quō es sensibilis cum non sis corpus: sed sumus spūs qui corpore melior est. Sed si sentire nō est nisi cognoscere aut nisi id ad cognoscēdum qui enim sentit cognoscit: scdm̄ sensuuz proprietatem vt per visum colores per gustum saporēs? Non incōueniēter dicit̄ aliqm̄ sentire: quicquid aliomō cognoscit. Ergo dñe quis non sis corpus: vere tamen eo mō summe sensibilis es quo sume omnia cognoscis: nō quo animal corporeo sensu cognoscit. Capitulum. VII.

Quō sit op̄s cū multa non possit.

Ed et omnipotēs quō es si omnia nō potes? Aut si non potes corumpi: nec mentiri: nec facere verum esse falsum: vt quod factū est: nō esse factum et plura similiter: quō potes omnia? An hec posse: non est potētia si impotētia. Nam qui hec potest: quod si bi non expedit: et quod non debet potest que quanto magis potest tanto magis

n selmi

Profologion

aduersitas et peruersitas possunt in illuz
 z ipse minus contra illas. **Q**ui ergo sit
 potest: nō potētia potest sed impotētia
 Non enim dicitur posse: quia ipse possit
 Sed quia sua impotētia facit aliud i se
 posse sine aliq genere loquēdi sicut mul
 ta improprie dicuntur: vt cū ponimus eē
 pro non esse: z facere pro eo quod est nō
 facere aut pro nihil facere. Nam sepe di
 cimus ei qui rem aliquam esse negat: sic
 est quem admoduz dicis esse: aut magis
 proprie videatur dici sic non est quem
 admodum dicis nō esse. **I**te dicim⁹ iste
 sedet sicut ille facit: aut iste quiescit sicut
 ille facit. cū sedere sit quiddā non facere
 et quiescere sit nihil facere. **S**ic itaq; cū
 quis dicitur habere potētiā faciēdi aut
 paciēdi quod sibi non expedit aut qd
 non debet impotētia intelligit per potē
 tiam: quia quo plus habet hāc potētiāz
 es aduersitas z peruersitas in illum sūt
 potētiōres z ille cōtra eas impotētiōr.

Ergo dñe dō: inde veri⁹ z oēs q; potes
 nihil p ipotētiā: z nihil potes contra te.

Quō sit misericors z impassibil. VIII.

Sed et misericors simul z impas
 sibilis quō es? **N**ā si es impassibilis non cōpateris: si nō cōpa
 teris: non est tibi miserū cor ex compassi
 one miseri quod est esse misericordē. **A**t
 si non es misericors vnde miseris est tā
 ta consolatio? **Q**uō ergo es z nō es mi
 sericors domie? nisi q; es misericors se
 cū dū nos: z nō es secū dū te. **E**s quip
 pe secū dū sensū nostrū: z nō es secū dū
 tuuz. **E**tem cū tu respicis nos miseros:
 nos sentim⁹ misericordis effectū: tu nō
 sentis affectū z misericors es. **I**git quia
 miseros saluas z peccatorib⁹ tuis parcl
 et misericors nō es q; nulla miserie com
 passione afficeris.

**Quō totus iustus z sūme iustus par
 cat malis z qd iuste misereat malis. IX.**

Teruz malis quomō parclis si es
 tot⁹ iust⁹ z sūme iust⁹? **Q**uō em

totus z sūme iustus facit aliquid nō ius
 tum? **A**ut que iusticia est merēti merēte
 eternā dare vitā sempiternā? **U**nde er
 go bone deus: bone bonis z malis: vnde
 de tibi saluare malos si hoc nō est iustuz
 et tu nō facis aliquid nō iustū? **A**n quia
 bonitas tua est incōprehēnsibilis later h
 in luce inaccessibili: quā inhabitas? **V**e
 re in altissimo z secretissimo bōitatis tue
 later fons vnde manat fluii? misericor
 die tue. **N**ā cuz totus z sūme iustus sis.
 tamen idcirco etiāz malis benignus es:
 quia totus sūme bonus est. **A**din⁹ nāq;
 bonus esses si nulli malo esses benign⁹.
Melior em est qui z bōis et malis bon⁹
 est quā qui bonus tātum est bonus. **E**t
 melior est qui malis z puniēdo z parcē
 do est bonus: qm qui puniēdo tm̄. **I**deo
 ergo misericors es: quia totus z summe
 bonus es. **E**t cum forsitan videatur
 cur bonis bona z malis mala: retribuas
Illud certe penitus est mirādum cur tu
 totus z summe iustus: z nullo egēs mal
 et reis tuis bona retribuas. **A**ltitudo
 bonitatis tue de⁹ z videtur vnde sis mi
 sericors et nō pervidetur. **L**ernitur vnde
 de flumie manat z nō pspicitur fons vn
 de nascitur. **N**am z de plenitudine bo
 nitatis est: quia peccatorib⁹ tuis pius es
 et in altitudine bonitatis later: quia raz
 tione hoc es. **E**tenim licet bonis bona z
 malis mala: ex bonitate retribuas ratio
 tamen iusticie hoc postulare videtur.

Cum vero malis bona tribuis et scitur
 quia summe bonus hoc facere voluit et
 mix est cur sūme iust⁹ h velle potuit? **D**
 misericordia dei: de q; opulēta dulcedie
 z dulci opulētia nobis pfluus. **D**immē
 sitas bonitatis dei q; affectu amanda es
 pctōrib⁹. **I**ustos em saluas iusticia comi
 tante: istos vere liberat iusticia dāpnā
 te. **I**llos meritis adiuvātibus: istos me
 ritis repugnātibus. **I**llos bona que de
 disti cognoscendo: istos mala que odisti
 ignoscendo. **D**immēsa bonitas que sic
 f ij

intelligere.
 ut quicquid melius est et
 us exiles per se oia
 Capitulo
 gatur es dñe deus quom
 ai⁹ valet cogitari. Sed
 si qd summū oim solū
 m: oia alia fecerit pe
 nō est: min⁹ quā cog
 ed hoc vete cogitari nō p
 i deest sumo bono: qd est
 u es itaq; iustus: vtrabes
 uid melius est esse quā non
 tam q; est esse iustum quā
 eam quā non beari.
 bilis cū nō sit corp⁹. **I**
 m melius sit esse sentio
 mporētem misericordie
 ibilem: quā non esse qui
 non es corpus: aut om
 a nō potes: aut miseras
 bilis: **N**ā si sola compo
 i qui sensus arca corp⁹
 ut: quō es sensibilis cur
 e: sed sumus spūs qui
 si. **S**ed si sentire nō est
 ut nisi id ad cognoscēdū
 tu cognoscat: sicut sensus
 m vt per vltim colores pe
 oces: **N**on incōueniēter
 tēre: q; quid aliomō cogno
 ie q; quis non se corp⁹: nō
 nō summe sensibilis es qui
 cognoscat: nō quo amari
 u cognoscat. **C**a. VI
 ps cū multa non possit
 z omnipotēs quō es sum
 iō potes? **A**t si non potes
 impi: nec meminerit tū
 tallum: vt quod faciēdi
 z plura similitur: quomō
 hec posse: non dicitur f
 Ram qui beo potest
 dit: z quod necesse potest
 magis potest tūmo mag

omnem intellectum excedis: veniet super me misericordia illa: que de tanta opulenta tua procedit. Inluat in me que profluit de te. Parce per clementiam ne vlciscaris pro iustitiam. Nam et si difficile sit intelligere quomodo misericordia tua non absit a tua iusticia: necessarium tamen est credere quia nequaquam aduersatur iusticie quod exundat ex bonitate que nulla est sine iusticia imo vere concordat iusticie. **N**epe si misericors es: quia es summe bonus: et summe bonus non es: nisi quia es summe iustus: vere idcirco es misericors quia summe iustus es. Adiuua me iuste et sume et misericors deus cuius lucez quero adiuua me ut intelligam quod dico. Vere ergo ideo misericors es quia iustus. Ergo ne misericordia tua nascitur ex iusticia tua? Ergo ne parcis malis ex iusticia? Si sic est domine: si sic est: doce me quomodo est? An quia iustum est te sic esse bonum ut ne queas intelligi melior: et sic poteret operari ut non possis cogitari potentius? Quid enim hoc iustius? Hoc utique non fieret si esses bonus tantum retribuendo et non parcendo: et si faceres de non bonis tantum bonos: et non etiam de malis. Hoc itaque modo iustum est ut parcas malis et ut facias bonos de malis. **D**enique quod non iuste fit non debet fieri: et quod non debet fieri iniuste fit. Si ergo non iuste malis misereri non debes misereri. Et si non debes misereri iniuste misereris. Quod si nefas est dicere fas est credere te iuste misereri malis.

Quomodo iuste puniat et iuste parcat mal. **X**

Et iustum est ut malos punias: quid namque iustius. quam ut boni bona et mali mala recipiant. **Q**uomodo ergo et iustum est ut malos punias et iustum est ut malis parcas? An alio modo iuste punis malos: et alio modo iuste parcis malis. **L**uz enim punis malos: iustum est: quia illorum meritis convenit: cuius vero parcis malis: iustum est: non quia

illoz meritis: sed quia bonitati tue commensuratus est. **N**am parcendo malis ita iustus es secundum te et non secundum nos: sicut misericors es secundum nos et non secundum te: quoniam saluando nos quos iuste perderes sicut misericors es non quia tu sentias affectum sed quia nos sentimus effectum ita iustus es non quia nobis reddas debitum: sed quia facis quod decet te summe bonum. **S**ic itaque sine repugnancia: iuste punis et iuste parcis.

Quomodo vniuersae viae domini misericordia et veritas: et tamen iustus dominus in omnibus viis suis. **C**apitulum XI.

Et nunquid etiam non est iustum secundum te domine: ut malos punias. **I**ustum quippe est te sic esse iustum ut iustior nequeas cogitari. **Q**uomodo nequaquam esses si tantum bonis bonas: et non malis mala redderes. **I**ustior enim est qui et bonis et malis quare qui bonis tantum merita retribuit. **I**ustum igitur est secundum te: iuste et benigne deus: et cum punis: et cum parcat.

Vere igitur vniuersae viae domini misericordia et veritas: et tamen iustus dominus in omnibus viis suis. **E**t utique sine repugnancia quia quos vis punire: non est iustum saluari et quibus vis parcere non est iustum damnari. **N**am id solum iustum est quod vis: et non iustum quod non vis. **S**ic ergo nascitur de iusticia tua misericordia tua quia iustum est te sic esse bonum ut et parcendo sis bonus: et hoc forsitan est cur summe iustus potest velle bona malis.

Sed si utrumque capi potest cur malos potes velle saluare illud certe nulla ratione comprehendere potest: cur de similibus malis hoc magis salues quam illos per summam bonitatem et illos magis damnes quam istos per summam iustitiam. **S**ic ergo vere es sensibilis omnipotens misericors et impassibilis quemadmodum viuens sapiens bonus beatus eternus: et quicquid melius est esse quam non esse.

Inselmi

Profologion

Quod deus sit ipsa vita qua viuunt et sic de similibus. **Capitulum. XII.**

Sed certe quicquid es non per aliud es quam per te ipsum. Tu es igitur ipsa vita qua viuunt. et sapientia quam sapientia et bonitas ipsa qua bonis et malis bonus es et ita de similibus.

Quomodo solus sit incircumscribitus et eternus cum alij spiritus sint in circumscripti et eterni. **Capitulum. XIII.**

Sed omne quod clauditur aliquatenus loco aut tempore minus est quam quod nulla lex loci aut temporis cohercet. Quia ergo maius te nihil est nullus locus aut tempus te cohibet. sed ubique et semper es. quod quod de te solo dici potest. tu solus incircumscribitus es et eternus. Quomodo igitur dicuntur et alij spiritus incircumscribiti et eterni? Et quidem solus es eternus quia solus omnium sicut non definitis sic non incipis esse. Sed solus quomodo es in circumscribitus? An creatus spiritus ad te collatus? circumscribitus ad corpus? Quomodo incircumscribitus? Nempe omnino circumscribitus est quod cuius alicubi totus est non potest simul esse alibi quod de solis corporis cernitur. Incircumscribitus vero quod simul est ubique totum quod de te solo intelligitur. Circumscribitus autem simul et circumscribitus est quod cum alicubi sit totum potest simul esse totum alibi non tamen ubique quod de creatis spiritibus cognoscitur. Si enim non esset anima tota in singulis membris sui corporis. non sentiret tota in singulis. Tu ergo domine singulariter es incircumscribitus et eternus: et tamen et alij spiritus sunt incircumscribiti et eterni.

Quomodo et cur videtur et non videtur deus a querentibus eum. **XIII.**

Non inuenisti anima mea quod querebas? Querebas deum: et inuenisti eum esse quiddam summum omnium: quod nihil melius cogitari potest: et hoc est vitam ipsam lucem sapientiam: bonitatem: eternam beatitudinem et beatam eternitatem: et hoc esse

ubique et semper. **N**am si non inuenisti deum tuum quod est ille: hoc quod inuenisti? et quod illum tam certa veritate et vera certitudine intellexisti? Si vero inuenisti: quid est quod non sentis quod inuenisti? Cur non te sentit dominus deus anima mea si inuenit te? An non inuenit quem inuenit esse lucem et veritatem? Quomodo namque intellexit hoc: nisi videndo lucem et veritatem. Aut potuit omnino aliquid intelligere de te nisi per lucem tuam et veritatem tuam. Si ergo vidit lucem et veritatem vidit te. Si non vidit te non vidit lucem nec veritatem. An et veritas et lux est quod vidit: et tamen non vidit te vidit quia vidit te aliquatenus: et non vidit te sicuti es. **D**omine deus meus? Formator et reformato: meus dic desiderasti anime mee quid aliud es quam quod vidit ut pure videat quod desiderat. Intendit se ut plus videat et nihil videt ultra hoc quod vidit nisi tenebras imo non vidit tenebras que nulle sunt in te: sed videt se non plus posse videre propter tenebras suas. **C**ur hoc domine: cur hoc? Tenebras oculus eius? infirmitate sua aut reuerberatur fulgore tuo. Sed certe et tenebratur in se et reuerberatur a te. **U**bi quod et obscuratur sua breuitate et obruitur tua immensitate. Vere et contrahit angustia sua et vincit amplitudine tua. Quanta namque est lux illa de qua micat omne verum: quod rationali menti lucet? Quam ampla est illa veritas in qua est omne quod verum est et extra quam non nisi nihil et falsum est? Quam immensa est: que vno intuitu videt quecumque facta sunt et a quo et per quem et quomodo de nihilo facta sunt: quid puritatis quid simplicitatis quid certitudinis et splendoris ibi est. Certe plusquam a creatura valeat intelligi.

Quomodo maior sit quam cogitari possit. **XV**
Ergo domine non solum es quo maius cogitari nequit: sed es quiddam maius quam cogitari possit. Quomodo namque valet cogitari esse aliquid
f ij

is: sed quia bonitas...
i parcedo malis...
on scdm nos: sicut...
nos et non scdm...
quos iuste perdes...
no quia tu sentias...
sentimus effectus...
ne reddas debum...
d decet te summe...
reputant: iuste...
rie vna mifericordia...
vni iustus dñs in...
Capitulum. XI.
nquid eni non est...
domine: vt malos...
tum quippe est te...
nequeas cogitari...
si tantum bonus...
la redderes iustici...
et malis quas qui...
retribuit. Iustum...
iuste et benigne...
in parna. Vere igit...
mifericordia et...
tus domine in om...
tas sine repugnã...
re non est iustum...
parcere non est...
solum iustum est...
um quod non vis...
iusticia tua miferic...
est te sic esse bonum...
nus: et hoc forsitan...
ff velle bona malis...
ipi potest cur malos...
illud certe nulla...
vest: cur de similib...
lucis opã illos per...
et illos magis...
mmam iustitiam...
s omnipotens mifer...
uem admodum mifer...
anus eternus: et quicquid...
uã non esse.

huiusmodi. Si tu nō es hoc ip̄m. pōt cogitari aliqd̄ maius te qđ fieri nequit.

Et hec sit lux inaccessibilis quā inhabitat.

Capitulū. XVI.

Vere dñe hec ē lux inaccessibilis in qua habitas. Vere em̄ nō est aliud qđ hanc penetret vt ibi te pvideat. Vere ideo hanc nō video quia nimia mihi est: et tñ quicqd̄ video p̄ illaz video sicut infirm⁹ oculus qđ videt per lucē solis videt, quā in ipso sole nequit asp̄icere. Non pōt intellectus meus ad illā. Nimis fulget. nō capit illā. nec suffert oculus aie mee diu intendere in illā. Reuerberat fulgore vincit̄ amplitudie obruit̄ immensitate cōfundit̄ capacitatem

Summa et inaccessibilis lux, o tota et beata veritas. qđlōge es a me qui tam ppe tibi sum. Remota es a conspectu meo qđ sic p̄s sū. aspectui tuo. Ubique es tota p̄sēns. et nō te video. In te moneor et in te sum et ad te nō possū accedere. Intra me et circa me es et nō te sc̄tio.

XVII

Et in deo sit armonia odor. sapor. lenitas. pulcritudo suo ineffabili modo.

Adhuc lates dñe animā meam in luce et beatitudine tua et idcirco versatur illa adhuc in tenebris et miseria sua. Circūspicit em̄ et nō vidit pulcritudinē tuā. Auscultat et nō audit armoniā tuā. Olfacit et nō percipit odorem tuū. Gustat et cognoscit saporē tuū. Palpat et nō sentit lenitatē tuā. Habes em̄ hec dñe deus in te tuo ineffabili modo qui ea dedisti rebus a te creatis suo sensibili modo sed obriguerūt sed obstupuerunt. s̄ obstructi sunt sensus aie mee vetusto languore peccati.

Et in deo. nec in eternitate eius qđ ip̄e est nulle sint partes.

Capit. XVIII

Et iterū ecce turbacio: ecce iterū obuiat meror et luctus querenti gaudiū et leticiā. Sperabat iam anima mea facietatē. et ecce iterū obruit̄ egestate. Affectabā iam comedere. et es-

ce magis esurio. Conabar assurgere ad lucē dei et recidi in tenebras meas. Imo nō modo cecidi in eas. sed sentio me inuolutum in eis. Ante cecidi qđ cōciperet me mater mea. Certe in illis conceptus sum. et cū eaz̄ obuolutione natus sum.

Quomodo certe in illo oēs cecidimus: in quo oēs peccauimus. In illo oēs pdidimus qui facile tenebat. et male sibi et nobis pdidit. qđ cū volumus querere nescimus cū querimus nō inuenimus. cū inuenimus nō est qđ querimus. Adiuua me tu ppter bonitatē tuā dñe. Quesiui vultū tuum. vultū tuū requirā ne auertas faciem tuā a me. Releua me de me ad te.

Munda. sana. acue. illumina oculū mētis mee vt intuear te. Recolligat vires suas anima mea. et toto intellectu iterū intendat in te dñe. Quid es dñe quid es? quid te intelliget cor meū? Certe vita es. sapiētia es. veritas es. bonitas es. beatitudo es. eternitas es. et omne verū bonū es. Abulta sunt hec: nō potest angustus intellectus meus totus vno siml̄ intuitu videre vt omnib⁹ simul delectet.

Quomodo ergo domie es omnia hec? An sunt partes tui aut potius vnū qđqđ horum totum est qđ es? Nam quicquid est partibus iunctū nō est omnino vnū. sed quodāmodo plura. et diuersum a se ipso et vel actu intellectu dissolui potest que aliena sunt a te quo nihil melius cogitari potest. Nulle igit̄ partes i te sūt dñe. nec es plura. s̄ sic es vnū quoddā et idē tibi ip̄s. vt in nullo tibi ip̄s sis dissimilis. immo tu es ipsa vnitas nullo intellectu diuisibilis. Ergo vita et sapiētia et reliq̄ nō sunt partes tui. sed omnia sunt vnū et vnū quodqđ horū est totū qđ es. et qđ sunt reliqua omnia. Quō nec tu habes partes nec tua eternitas que tu es. nusq̄ et nunq̄ est pars tua. aut eternitatis tue: sed vbiq̄ totus es et eternitas tua tota est semper.

Et nō sit in loco aut tempore sed om-

Inselmi

Profologion

nia sint in illo. **Capitulū. XIX.**

Sed si per eternitatem tuā fuisti: et es: et eris: et fuisse nō est futurū esse: et esse nō est fuisse vel futurū esse: quō eternitas tua tota ē semp? An de eternitate tua nihil p̄terit? ut iaz non sit nec aliquid futurū est: quasi nō dum sit? Nō ergo fuisti heri: aut eris cras. Sed heri et hodie et cras es: imo nec heri: nec hodie: nec cras es. Sed simpliciter es extra omne tempus. Nā nihil aliud ē heri: et hodie et cras: quā in tpe: tu autē licet nihil sit sine te: non es tamen in loco aut tempore sed oīa sunt in te: nihil em̄ te cōtinet: sed tu continēs oīa.

Quā sit aī et vltra oīa etiā eterna. **XX.**

Tergo imple et complecteris omnia: tu es ante et vltra oīa. Et quidez ante oīa es: quia anteq̄ fierent tu es. Ultra oīa vero quomō es? Qualiter em̄ es vltra ea que finē nō habebūt? An quia illa sine te nullatenus esse possūt? Tu autē nullo modo minus es: etiā si illa redeāt in nihilū. Sic em̄ quod amō es vltra illa. An etiā quia illa cogitari possūt habere finē tu vero nequāq̄: Nā sic illa quidē habent finē quoda: mō: tu vero nullo mō: Et certe qd̄ nullo mō habet finē: vltra illud est: qd̄ aliquo mō finitur. An hoc quoq; mō transis oīa etiā eterna quia tua et illozū eternitas tota tibi p̄sens est: cū illa nondū habeant de sua eternitate qd̄ venturū est: si cut iā non habent quod p̄teritū est? Sic q̄ppe semp es vltra illa: cuz semp ibi sis p̄sens: seu cū illud semp sit tibi p̄sens ad quod illa nōdum peruenerūt.

An hoc sit seculū seculi siue secula seculozum. Capitulū. XXI.

Hergo hoc est seculū seculi siue secula seculozū? Sicut em̄ seculozū tempoz cōtinet oīa tēpora: ita sic tua eternitas cōtinet etiā ip̄a secula tempozū. Quod seculū quidez est propter indiuisibilē vnitatē: secula vero

propter interminabilē immēsitatem. Et quāuis ita sis magn⁹ domie vt oīa sint te plena et sint in te: sic tamē es sine omī spacio vt nec mediū nec dimidiū nec vl la pars sit in te.

Quā solus sit quod est et qui ē. **XXII.**

Usol⁹ ergo domie es quod es: et tu es qui es. Nā quod aliud ē in toto et aliud in partibus: et in q̄ aliqd̄ est mutabile nō oīno ē qd̄ est. Et qd̄ incepit a nō esse: et p̄t cogitari nō eē et nisi p̄ aliud subsistat redit i nō esse: et qd̄ habet fuisse: quod iam nō est: et futurum esse: quod non dum est id nō est pprie et absolute. Tu vero es quod es: quia qc̄ quid aliquādo aut aliquo mō es. hoc totus et semper es. Et tu es qui pprie et simpliciter es: quia nec habes fuisse aut futurū esse: sed tantuz p̄sens esse nec potes cogitari aliquādo nō esse. Sed vita es: et lux: et sapiētia et beatitudo: et eternitas et multa huiusmodi bona et tamen non es nisi vnū et summuz bonū cū tibi omnino sufficiens: nullo indigens: quo omnia indigent vt sint: et vt bene sūt.

Quā hoc bonū sit pariter pater et filius et sp̄s sanctus et hoc sit vnum necessariū qd̄ est omne et totū et solū bonū. **XXIII.**

Hoc bonuz es tu deus pater hoc est verbum tuum id est filius tuus. Etenim non potest aliud q̄ quod es aut aliquid maius vel min⁹ te esse in verbo que teip̄sū dicis: qm̄ verbū tuum sic est verum quomō tu verax. Et idcirco est ipsa veritas sicut tu non alia q̄ tu: et sic es tu simplex vt de te non possit nasci aliud: quā quod tu es. Hoc ipsum est amor vnus: et cōmunis tibi et filio tuo id ē factus sp̄s: ab vtroq; procedens. Nā idem amor nō est impar tibi a filio tuo: quia tm̄ amas te et illū: et ille te et seip̄s: quāt⁹ es tu et ille nec ē aliud a te et ab illo quod dispar nō est tibi: et ille nec de sūma simplicitate potest procedere aliud quā quod est de quo p̄cedit.

Quod autem est singulis quisque hoc est tota trinitas simul pater et filius et spiritus sanctus quia singulis quisque non est aliud quam summe simplex unitas: et summe una simplicitas: que nec multiplicari: nec aliud et aliud esse potest. Porro unum est necessarium porro hoc est illud unum necessarium in quo omne bonum imo quod est omne et unum totum et solum bonum.

Coniectatio quale et quantum sit hoc bonum.

Capitulum. XXIII.

Exita nunc anima mea et exigo totum intellectum tuum et cogita quantum potes: quale et quantum sit illud bonum. Si enim singula bona delectabilia sunt cogita intente quod delectabile sit illud bonum: quod continet iocunditatem omnium bonorum: et non quale in rebus creatis sum? expropterea: quanto differet: quanto differt creator a creatura. Si enim bona est vita creata quam bona est vita creatrix? Si iocunda est salus facta quam iocunda est salus que facit omnem salutem. Si amabilis est sapientia in cognitione rerum conditarum quam amabilis est sapientia que omnia condidit ex nihilo? Denique si multe et magne delectationes sunt in rebus delectabilibus qualis et quanta delectatio est in illo qui fecit ipsa delectabilia?

Que et quanta bona sint fruendum? eo. XXV

Qui hoc bono fruetur, quid illi erit et quid illi non erit? Certe quicquid volet erit et quod nolet non erit. Ibi quippe erunt bona corporis et anime qualia nec oculum vidit nec auris audiuit nec cor hominis cogitavit. Cur ergo per multa vagaris hominatio querendo bona anime tue et corporis tui? Ama unum bonum in quo sunt omnia bona: et sufficit. Desidera simplex bonum quod est omne bonum: et satis est. Quid enim amas caro mea? quod desideras anima mea? Ibi est: ibi est: quicquid amatis: quicquid desideratis. Si delectat pulchritudo: fulgebant iusti sicut sol. Si velocitas aut fortitudo aut libertas corporis cui nihil obistere possit: erunt similes angelis dei:

quia seminatur corpus animale: et surgit corpus spirituale potestate utique non naturalis. Si longe et salubris vita: ibi sana est eternitas et eterna sanitas: quia iusti impetuum vivunt: et salus iustorum a domino. Si facietas: faciabunt cum apparuerit gloria dei. Si ebrietas: inebriabunt ab ubertate domus dei. Si melodia: ibi angelorum chori concinunt sine fine deo. Si quelibet non immunda: sed munda voluptas: torrente voluptatis tue potabit eos deus. Si sapientia: ipsa dei sapientia ostendet eis seipsam. Si amicitia: diliget deus omnes quos seipos et inuicem tamquam seipos: et deus illos plusquam illi seipos: quia illi illi esse et inuicem per illius: et ille se et illos per seipsum. Si concordia omnibus illis erit una voluntas: quia nulla illis erit nisi sola dei voluntas. Si potestas: omnipotentes erunt sue voluntatis ut deus sue. Nam si poterit deus quod volet per seipsos ita poterunt illi quod volent per illius: quia sicut illi non aliud volent: quam quod ille ita ille volent quicquid ille volent: et quod ille volent non poterit non esse. Si honor et divitie: deus servos suos bonos et fideles supra multa constituet imo filii dei et dei vocabuntur et ubi erit filius eius ibi erunt et ille: heredes quidem dei: coheredes autem christi. Si vera securitas certe ita certi erunt nunquam et nullatenus ista: vel potius istud bonum sibi defuturum: sicut certi erunt se non sua sponte: illud amissuros: nec dilectorem deum illud dilectoribus suis iniustus ablatum nec aliquid deo potentius iniustus ablatum nec aliquid deo potentius iniustus ablatum. Gaudium vero quale aut quantum est: ubi tale aut tantum bonum est? Cor humanum cor indigens: cor expertum erunas: imo obrutum erunas quantum gauderes si hijs omnibus abundares? Interroga intima tua si capere possint gaudium suum de tanta beatitudine sua. Sed certe si quis alius quem omnino sicut teipsum diligeres eandem beatitudinem haberet duplicare

Inselmi

Monologion

tur gaudium tuū: quia non minus gauderes pro eo quā p teipso. Si vero duo vel tres vel multo plures idipm haberent tantundem pro singulis quantū p teipso gauderes: si singulos sicut teipm amares. Ergo in illa perfecta caritate innumerabilium angeloz beatorum z hominum: vbi nullus minus diliger aliu quā seipm: non aliter gaudebit quisq; p singulis alijs quam pro seipso. Si ergo cor hominis de tanto suo bono vix capiet et gaudium suuz quomō capax erit tot et tantorum gaudiorū? Et vtiq; quoniam quātum quisq; diligit aliquem: tantum de bono eius gaudet sicut in illa perfecta felicitate vnusquisq; plus amabit sine comparatōe deum quā se et omnes alios secum ita plus gaudebit absq; estimatiōe de felicitate dei quā de sua z omnium aliorum secum. Sed si deum sic diligent toto corde: tota mente tota anima: vt tamen totum cor: tota mens tota anima non sufficiat dignitati dilectōis: profecto sic gaudebunt toto corde tota mente tota anima vt totum cor: tota mens: tota aīa nō sufficiat plenitudini gaudij.

In hoc sit gaudium plenum quod promittit dominus. (Capitulū. XXVI)

Deus me? z dominus me? Spes mea et gaudium cordis mei dic anime mee si hoc est gaudium de quo nobis dicis per filium tuū petite et accipietis: vt gaudium vestrū sit plenum. Inueni namq; gaudium quoddam plenum et plusq; plenum. Pleno quippe corde plena mente: plena anima: pleno toto hoīe gaudio illo adhuc superaddum supererit gaudium. Non ergo totū illud gaudium intrabit in gaudentes: sed totū gaudentes intrabunt in gaudium.

Dic domine dic seruo tuo: intus in corde suo si hoc est gaudium in quod intrabunt serui tui: qui intrabunt in gaudium domini sui. Sed gaudium illud certe quo gaudebunt electi tui: nec oculus vidit:

nec auris audiuit: nec cor hominis ascendit. Nōdum ergo dixi: aut cogitavi domine: quātum gaudebunt illi beati tui? Vtiq; tantum gaudebūt quātum amabunt: tantum amabunt quātum cognoscēt. Quātum te cognoscēt domine tūc et quantum te amabunt. Terte nec oculus vidit nec auris audiuit: nec in cor hominis ascendit in hac vita: quantum te cognoscēt. z amabūt in illa vita? Pro deus cognoscat te amē te: vt gaudeam de te. Et si non possū in hac vita ad plenum vel proficiā in dies vsq; dum veniat illud ad plenum: proficiat hic in me noticia tua z ibi fiat plena: crescat amor tuus: et ibi sit plenus: vt hic gaudium meum sit in spe magnum et ibi sit in re plenum. Domine per filium tuum iubes imo consulis petere z promittis accipere vt gaudium nostrū sit plenum. Peto domine quod consulis: per admirabile consiliariū nostrū accipiā quod promittis: per veritatem tuā vt gaudium meū plenum sit. Deus verax peto accipiam vt gaudium meū plenum sit. Adedite interim mēs mea: loquatur inde lingua mea. Amet illud cor meum: sermocinet os meum. Esuriat illud anima mea siti: z caro mea desideret tota substantia mea donec intrem in gaudium domini qui es trinus et vnus deus benedictus in secula Amen.

Explicit prologion liber Reuerendi patris Anselmi Abbatis Beccensis et post Archiepi Cantuarien.

Incipit prefatio beati Anselmi Episcopi Cantuarien. In monologion.

Quidam frēs sepe me studioseq; precati sunt vt quedā de illis que de meditanda diuinitatis essētia z quibusdā alijs hu-

corpore animalis...
porcitate vix...
lone vita: ibi sana...
sanitas: quia in...
z salus iusticiā a...
cabūt cū apparuer...
etas. inebriabūt ab...
i. Si melodia: vbi ang...
it sine fine deo. Si qu...
la: sed mūda volup...
rens inepotabit cos de...
a: ipa de sapientia ostēdet...
i amicia: diligētia de op...
nucem tāq; seipos: vt de...
illi seipos: quia illi illi...
r illuz: z ille se z illos pe...
ordia omnibus illis em...
ua nulla illis erit nisi...
Si p rās: omnipotens...
ans vt deus sue. Nō...
ad vult per seipsum...
d vult p illuz: q; sicut illi...
ēt: quam qd ille ita ille...
le volent: z quod ille vo...
nō esse. Si honor et diu...
s suos bonos z fideles in...
tinet vno filij dei: z dū vo...
i erit filius eius: ibi erit...
quidem dei: cobredes air...
secum: certe in certi erit...
aren? ita: vel potius istud...
erunt: sicut certi erunt se...
te illud amissuros: nec ole...
ud dilectozibus suis mu...
nec aliquid deo potētius...
illos separaturum. Eū...
ale aut quantū est: vbi in...
bonum est: Cor humanū...
cor expertum erit in ag...
s quantū gauderes si sp...
idares: Interrogā ma...
possunt gaudium suū z...
e sua. Sed certe spū ali...
nimo sicut teipm diliges...
tudine habet duplicem

ius meditatōi coherētib⁹ vsitato sermo-
ne colloquēdo ptuleraz sub quodā eius
meditatōis exēplo describerē: cuius sci-
licet scribendo meditatōis magis scōm
suā volūtātē quā scōm rei facilitatē aut
meā possibilitatē hāc mihi formā p̄stite-
rūt quaten⁹ auctoritate scripture penit⁹
nihil in ea psuaderet. Sed quicquid p̄ sin-
gulas inuestigatōes finis assererz id ita
eē plano stilo z vulgarib⁹ argumētis sim-
pliciq; disputatiōe et rōis necessitas bre-
uif cogēt et veritat⁹ claritat⁹ patēter oñ-
deret. Voluerūt etiā vt nec simplicibus
peneq; fatuis obiectōib⁹ mihi occurren-
tib⁹ obuiare cōtēpnerē qd̄ quidē diu tē-
ptare recusauit atq; mecū re ipā cōparās
multis me rōib⁹ excusare tēptauit. Quā
enī id q̄ petebāt vsus sibi optabant faci-
lius tāto mihi illud actu inuigebāt diffi-
cili⁹: tandē tamē victus tū p̄cū modesta
importunitate tū studij eorū nō cōtemp-
nēda honestate: inuit⁹ quidē propter rei
difficultatē z ingenij mei imbecillitatē q̄
p̄cabātur incepti s̄ libēter prop̄ eorū car-
tatē quātū potui in eorū diffinitōem effe-
ci. Ad qd̄ cū ea spe sum adduct⁹ vt qcqd̄
facerē illis solis a q̄bus exigebat eēt no-
tū z paulopost idipz vt vilē rē fastidiētī-
bus cōtēptu esset obuēdū scio me in eo
nō tā p̄cantib⁹ satisfacere potuisse quaz
p̄cib⁹ me p̄sequētibus finē posuisse. Ne
scio tū quō sic p̄ter spem euenit vt nō so-
lū p̄dicti ffes s̄ z plures alij scripturā ip-
sā q̄sq; eā sibi trāsribēdo in longū me-
morie cōmēdare satagerēt quā ego sepe
retractās nihil potui inuenire me in ea di-
xisse q̄ nō catholicorū patz z maxie bea-
ti augustini script⁹ cohereat. Quapro-
pter si cui videbit⁹ q̄ in eodē opusculo ali-
qd̄ ptulerim q̄ aut nimis nouū sit aut a
veritate dissētiat rogo ne statim me aut
vt p̄sūptorē nouitatū aut falsitat⁹ asser-
torē exclamet s̄ p̄i⁹ libros beati augusti-
ni de trinitate diligētē p̄spiciat deinde
scōm eos opusculū meum diiudicet.

Quod enī dixi sūmā trinitatē posse dici
tres substātiās grecos secur⁹ sū q̄ cōfite-
tur tres sbas eē in vna p̄sona eadē fide.
Hāz h̄ significāt in deo p̄ sbam q̄ nos p̄
p̄sonā. Quēcūq; aut dixi sub p̄sona se-
cū sola cogitatōe disputātis z inuestigā-
tis ea q̄ prius nō aiaduertisset plata sūt
sic sciebā eos velle quoz petitōi obseq̄ i-
tēdebā. Precor aut z obsecro vehemē-
ter siq; h̄ opusculū voluerit trāsribere
vt hāc p̄fationē in capite libelli ante ipā
capitula studeat p̄ponere. Multū enī p̄-
desse puto ad intelligēda ea q̄ legerit ibi
Si q̄s p̄i⁹ qua intentōe que mō disputa-
ta sic cognouerit. Puto etiā q̄ siq; hāc
ipām p̄fatiōem viderit p̄i⁹ nō temere iu-
dicabit si qd̄ z contra suā opinionē pro-
latum inuenerit.

Explicit p̄fatio.

Incipiūt capitula.

Q̄ sit quod dā optimū z maximū z sū-
mū oīm que sūt. **Capitulū. j.**

De eadem re. **Capitulū. ij.**

Q̄ sit quedā natura p̄ qua ē qcqd̄ est
q̄ p̄ se est z ē sūmū oīm q̄ sūt. **Cap. iij.**

De eadē re qd̄ sicut illa ē p̄ se z alia p̄
illā ita alia sit ex se z alia ex illa. **Ca. iij.**

Q̄ illa nō sit vlla iuuāte cā ducta ad
eē: nec tamē sit p̄ nihil aut ex nihilo: aut
quō intelligi possit esse p̄ se z ex se. **v.**

Quō alia oīa sicut p̄ illā z ex illa. **vj.**

Quō intelligēdū sit q̄ omnia fecit ex
nihilō. **Capitulū. vij.**

Q̄ ea que facta sūt ex nihilō nō nihil
erant anteq̄ fierent quantū ad rationez
faciētis. **Capitulū. viij.**

Q̄ illa sit quedā rerū locutio sicut fa-
ber dicit p̄i⁹ apud se q̄ factor⁹ est. **ix.**

Q̄ tamen multa sit in hac similitudine
dissimilitudo. **Capitulū. x.**

Q̄ hec sūme eēntie locutio sit sūma
essentia. **Capitulū. xi.**

Q̄ sicut oīa p̄ sūmam essentiaz facta
sūt ita vigeāt p̄ ipām. **Cap. xij.**

Monologion

Quoniam illa sit in omnibus et omnia sint ex illa et per illam et in illa. **Capitulū. xiiij.**

Quoniam possit aut non possit de illa dici substantialiter. **Capitulū. xiiij.**

Quoniam idem sit illi iustam quod est esse iusticiam et eodem modo de hijs que similiter de illa dici possunt et quod nihil horum monstrat quod illa vel quanta sit sed quid sit. **Cap. xv.**

Quoniam ita sit simpliciter ut omnia que de eius essentia dici possunt unum idemque sit in illa et nihil de ea dici possit substantialiter nisi in eo quod quid est. **Ca. xvj.**

Quoniam sit sine principio et sine fine. **xvij.**
Quomodo nihil fuit ante aut erit post illam. **Capitulū. xvij.**

Quoniam illa sit in omni loco et tempore. **xix.**

Quoniam in nullo sit loco aut tempore. **xx.**

Quomodo sit in omni et in nullo loco. **xxj.**
Quomodo melius intelligi possit esse ubique quam in omni loco. **Capitulū. xxij.**

Quomodo melius intelligi esse semper quam in omni tempore. **Capitulū. xxij.**

Quoniam nullum mutabile sit accidens. **xxij.**

Quomodo illa dicenda sit substantia et quod sit extra omnem substantiam et singulariter sic quicquid est. **Capitulū. xxv.**

Quoniam non contineatur in communi tractatu substantiarum et tamen sit substantia et individuus spiritus. **Capitulū. xxvj.**

Quoniam idem spiritus simpliciter sit et creata illi comparata non sint. **Capitulum. xxvij.**

Quoniam eius locutio id ipsum sit quod ipse nec tamen sint duo sed unus spiritus. **Ca. xxvij.**

Quoniam eadem locutio non consistat pluribus verbis sed sic unum verbum. **xxix.**

Quoniam ipsum verbum non sit similitudo factorum sed veritas essentie facta vero sint aliqua veritatis mutatio et que nature magis sint quam alie et prestantiores. **xxx.**

Quoniam sumus spiritus seipsum dicat coeterno verbo. **Capitulū. xxxj.**

Quoniam vno verbo dicat se et quod fecit. **xxxij.**

Quoniam suo verbo videri possit dicere creaturam. **Capitulū. xxxij.**

Quoniam quicquid factum est in eius verbo et

scientia sit vita et veritas. **Capitulum. xxxij.**

Quoniam incomprehensibili modo dicat vel sciat res a se factas. **Capitulū. xxxv.**

Quoniam quicquid ipse est ad creaturas hic sit et verbum eius: nec tamen ambo pluraliter. **Capitulū. xxxvj.**

Quoniam dici non possit quid duo sint quod unus necesse sit esse duos. **Capitulum. xxxvij.**

Quoniam idem verbum sit a summo spiritu nascendo. **Capitulū. xxxvij.**

Quoniam verissime illud sit parens illud vero proles. **Capitulū. xxxix.**

Quoniam illud verissime gignat illud verissime gignatur. **xl.**

Quoniam alterius verissime sit esse genitor et filium alterius patrem et genitum. **xlj.**

Quoniam retractatio communionis ambo et proprietatum singulorum. **Capitulū. xliij.**

Quomodo alter alterius sit essentia. **Capitulum. xliij.**

Quoniam aptum dici possit filius essentia patris quod pater essentia filij et quod similiter sit filius patris virtus et sapientia et similia. **Capitulū. xliij.**

Quomodo quedam ex hijs que sic proferunt aliter quoque possint intelligi. **xlvi.**

Quoniam filius sit intelligentia intelligentie et veritas veritatis et similiter de similibus. **Capitulū. xlvi.**

Quoniam in memoria intelligat pater sicut in intelligentia filius et quomodo filius sit in intelligentia vel sapientia memorie et memoria patris et memorie. **Capitulū. xlviij.**

Quoniam summus spiritus se amet et quod idem amor pariter procedat a patre et filio. **Capitulum. xlvij.**

Quoniam uterque pari amore diligat se et alterum. **Capitulū. xlix.**

Quoniam tantus est ipse amor quantum est ipse spiritus. **Capitulū. l.**

Quoniam idem amor sit ad ipsum quod est summus spiritus et tamen ipse cum patre et filio unus est spiritus. **Capitulū. lj.**

Quoniam totus procedat a patre totus a filio et tamen non sit nisi unus amor. **Capitulum. liij.**

Quoniam non sit eorum filius. **Capitulum. liij.**

Quoniam solus pater sit genitor et ingenuus

elmi
simā trinitatē possessi
peccos secur? sū d' cōtine
n vna psona eadē sū
t in deo p sēm q nos p
q aut dya suo psona
e disputans et unio
a aduocatus placitū
le quoz petitiō oblatiō
t aut et obsecro vchemē
tū voluerit trāsribere
in capite libelli ante ipā
rponere. **Capitulum. xij.**
telligēda ea q legenti
tentiōe que mō dūpua
Puto etiā q hūc hūc
derit p? nō temere
tra suā opiniōe p
t prefatio.
t capitula.
ā optim? et maximi? e
Capitulū. i.
Capitulū. ii.
atura p quā ē dē d' d' est
ā oim q sūt. **Capitulum. iij.**
d sicut illa ē p te et alia p
ese et alia ex illa. **Ca. iij.**
t vlla iuuatē cō dūat ad
p nihil aut ex nihilo aut
sū esse p te et te. **xx.**
a sicut p illā et ex illa. **vj.**
ē dū sit q omnia fecit ex
Capitulū. vij.
a sūt ex nihilo nō nihil
tū quantum ad rationē
Capitulū. viij.
dā rerū locutio sicut
ad se q factū est
alta sit in hac sūstīne
Capitulum. ix.
eēntie locutio sū
Capitulum. x.
p sūmam dūpua
ipam. **Capitulum. xi.**

Monologion

solus filius genitus solus amor nec ge-
 nitus nec ingenuus. **Ca. lviij.**
Quamoz idem sit increatus et creatus
 sicut pater et filius et tamen ipse cum illis
 non tres sed vnus increatus et vnus cre-
 ator et qd idem possit dici spiritus patris et
 filij. **Capitulū. lvi.**
Qsicut filius est essentia vel sapien-
 tia patris eo sensu quia habet eandē es-
 sentiam vel sapiētiam q̄ pater sic idem
 spiritus sit patris et filij essentia et sapien-
 tia et similia. **Capitulū. lviij.**
Qpater et filius et eoz spūs pariter
 sunt in seinuicem. **Capitulū. lviij.**
Qnullus eoz alio indigeat ad me-
 morādum vel intelligēdum vel aman-
 duz quia singulus quisq̄ cū memoria et
 inteiligētia et amor et quicquid necesse ē
 inesse summe essentie. **Capitulū. lviij.**
Qtamen non sint tres sed vnus seu
 p̄ seu filius seu vtriusq̄ spūs. **Ca. lix.**
Quō ex hys multi filij nasci videan-
 tur. **Capitulū. lx.**
Quō non sit ibi nisi vnus vnus. **lxj.**
Qhic licet inexplicabile sit tamē cre-
 dendum sit. **Capitulū. lxij.**
Quō de ineffabili re verū disputatū
 sit. **Capitulū. lxij.**
Qp rationalem mentē maxime ac-
 cedat ad cognoscēdū sūmā eēntiā. **lxiiij.**
Qmēs ipa speculū eius et imago ei-
 us sit. **Capitulū. lxv.**
Qrationalis creatura ad amādum
 illū facta sit. **Capitulū. lxvi.**
Qaia semp illū amās aliquādo ve-
 re beate viuat. **Capitulū. lxviij.**
Qilla se amāti seipaz retribuatur. **lxviij.**
Qois hūana aia sit immortal. **lxix.**
Qaū sit sp̄ misera aut aliqñ beata vere
Qnulla aia iniuste priuet (sit. **lxx.**
 sumo bono: et qd oino ad ipm nitēdum
Qsūma eēntia sit sepāda. **lxxij (sit lxxj**
Qcredēdum sit in illā. **Capit. lxxij.**
Qd in patrē et filiū et eozū spm̄ parit̄
 et in singulos et simul in tres credēdum

sit. **Capitulū. lxxiiij.**
Que sit viua que mortua fides. **lxxv.**
Quid tres summa eēntia quodā mo-
 do dici possit. **Capitulū. lxxvi.**
Qipsa dominet oibus et regat oia
 et si solus deus. **Capitulū. lxxviij.**
Incipit Anselmus in monologion.
Q sit quoddā optimuz et maximū et
 summū oim que sunt.

Quis vnaz
 naturā iūmmā oim q̄ sunt
 solū in eterna beatitudine
 sua sufficere: oibusq̄ reb⁹
 alijs hoc ipsum q̄ aliquid sunt aut q̄ ali-
 quo mō bene sunt: p̄ oipotētem bonita-
 tē suā dātē. aliaq̄ p̄ plura q̄ de deo siue
 de ei⁹ creatura necessario credimus aut
 nō audiēdo aut nō credēdo ignorat: pu-
 to qz ea ipa ex maḡ pte simul mediocris
 ingenij ē potest ipse sibi saltē sola ratōe p̄-
 suadere. **Q**d cū multis modis facere pos-
 sit ponā qd illi estimo esse. promptissimū.
QEt cū oēs frui sol hys appetant q̄
 bona putāt inprōptu est vt aliqñ mētis
 oculū p̄uertat ad inuestigādū illud vn-
 de sūt bōa ea ipa q̄ nō appetit nisi qz iu-
 dicat eē bona: vt deinde rōe ducēte et il-
 la psequēte ad ea q̄ irrōnabiliter ignorat
 rōnabiliter pficiat. **Q**n quo tñ siquid
 dixerō: q̄ maior non mōstrat auctoitas
 sic volo accipi: vt q̄uis ex rōib⁹ q̄ mihi
 videbunt q̄si necessariū pcludat: nō ob-
 h̄ tñ oino necessariuz s̄ tñ sic interim vi-
 deri posse dicat: **Q** facile ē igit̄ vt aliq̄s
 sit q̄ secū tacit⁹ dicat cū tā innumerabilia
 bona sic quoz tā multā diuersitatē et se-
 sib⁹ corporeis expimur et rōe mēt̄ discer-
 nim⁹. **Q** Est ne credēdū eē vnū aliqd p̄
 quod vnū sunt bona q̄cunq̄ bona sunt
 aut sunt bona alia per aliud. **Certissimū**
 quidem et omnibus est volentibus ad-
 uertere perspicuū quia quecūq̄ dicitur

Monologion

aliquid ita vt adinuicē magis at minus aut equaliter dicant. per aliud dicuntur qđ non aliud z aliud sed idem intelligit in diuersis siue in illis, equaliter siue in equaliter cōsideret. Nam quecūq; iusta dicuntur adinuicem siue pariter siue magis vel minus nō possunt intelligi iusta nisi p iusticiā que nō est aliud et aliud. Ergo cuz certū sit q oia bona si adinuicem cōferant aut equaliter aut in equaliter sint bona necesse est vt oia sint p aliquid bona quod intelligit idē in diuersis bonis licet aliqui videant bona dici a lia p aliud. Per aliud em̄ videt dici bonus equus qz velox est. Lum em̄ videatur dici bonus p fortitudinē et bonus p velocitatē nō tamē idē videt esse velocitas et fortitudo. Velz si equus qz ē fortis aut velox bon⁹ est quomodo fortis et velox latro malus est. Pocius igitur queadmodum fortis et velox: latro ideo malus quia noxi⁹ est ita fortis z velox equus idcirco bonus est quia utilis est. Et quidē nihil solet putari bonum nisi aut ppter utilitatē aliquaz vt bona dicat salus et que saluti p̄sunt: aut ppter quālibet hōestitatē sicut pulchritudo est: mať bōa et q̄ pulchritudinē iuuant. Sz quō iam prospecta ratio nllō potest dissolui pacto necesse est omne quoq; vtile vel honestū si vere bona sunt per ipsum esse bona p qđ necesse est cūcta esse bona quicquid illud sit. Quis autē dubitet illud ipsum per quod cūcta sunt bona eē magnū bonū. Illud igit est bonū per seipsum quomodo omne bonū est p ipsum ergo consequit vt omnia alia bona sint per aliud quā qđ ipsa sunt z ipsuz solū per se ipsuz aut nullū bonū qđ p aliud est equale aut maius equale aut maius est eo bono quod per se est bonū. Illud itaq; soluz est summū bonū. Id em̄ summū bonū ē qđ p se eminet alijs ita vt nec par habeat nec prestancius sed qđ ē summū bonū est etiā summe magnū. Est igit

tur vnum aliquid summe magnū z summe bonū. i. summe omnium que sūt.

De eadem rei. Capitulum II.

Quemadmodū autē inuētū ē aliquid esse summū bonū qm̄ cuncta bōa p vnuz aliquid sunt bōa qđ est bonū p seipm̄ sic ex necessitate colligitur aliquid esse summe magnū quō quecūq; magna sūt p vnū aliqd magna sūt qđ magnū est p seipm̄. Dico autē non magnū spacio vt est corpus aliqd sed q̄ quāto maius tāto melius aut digni⁹ vt est sapiētia. Et qm̄ non potest esse summe magnuz nisi id quod est summe bonū necesse est aliquid eē maximū z optimū id est summū omnium que sūt.

Et qđ natura p quā ē quicquid ē q̄ p se est et est summū oim̄ que sūt. III.

Deniq; nō solū oia bona p idem aliquid sūt bōa et omnia magna p idē aliquid sūt magna sed qđ qđ est p oim̄ aliquid videt esse. Omne namq; qđ aut est aut est p aliqd aut per nihil sed nihil est p nihil. Non em̄ ē vel cogitari potest vt si aliqd non p aliquid. Quicquid igit ē nō nisi p aliqd ē qđ cū ita sit aut ē vnū aut sūt plura p que sunt cūcta que sūt Sz si sūt plura tūc ipa referūt ad vnū aliqd p qđ sūt aut eadē plura singula sūt p se aut ipa p se inuicē sūt. At si plura ipsa sūt p vnū iā nō sūt oia p plura s̄ poci⁹ p illud vnū p qđ plura sūt. Si xō ipa plura singula sūt p se vtiq; est vna aliq; vis vlnatura exēdi p se quā habēt vt p se sint. Nō ē autē dubiū q̄ p ipm̄ vnū sint p qđ habent vt sicut p se. Clericus ḡ p ipm̄ vnū cūcta sunt qm̄ p plura q̄ sine eo vno eē nō possunt vt xō plura p se inuicē sint nulla patiē ratō quā irratōlis cogitatō ē vt aliqua res sit p illd cui dat eē nā nec ipa relatiā sic sūt p inuicē. Nam cum dominus et seruus referatur ad inuicem z ipi homines qui referuntur omnino nō sunt per inuicem z ipē relationes quibus referuntur nō omnino sūt

per inuicem quia eadē sūt per subiecat. **L**uz itaq; veritas omnimoda excludat plura esse per que sunt cuncta necesse est vnū illud esse per quod sunt cuncta que sunt. **Q**m̄ ergo cūcta que sunt sūt per ip̄ sū vnum p̄culdubio z ip̄m vnuz est per seip̄m. **Q**uecūq; igit̄ alia sunt per aliud et ipsum solum per seip̄m quicquid est per aliud minus est quā illud per quod cuncta sunt alia et quod solum est per se quare illud qd̄ ē p̄ se maxime omnium est. **E**st igit̄ vnū aliud quod solū maxime et summe oim̄ ē qd̄ aut̄ maxime oim̄ ē et p̄ quod est quicquid est bonū vel magnū et omnino quicquid aliqd̄ ē id necesse ē esse sūme bonū z sūme magnū et sūmuz omnium que sūt. **Q**uare est aliud quod si ne essentia sine substātia sine natura dicitur optimū z maximū est et sūmū omnium que sunt.

De eadē re q; sicut illa est per se z alia p̄ illā ita alia sit ex se z alia ex illa. **.III.**

Ad plius si quis intēdens reruz naturas velit nolit sentit nō eas omnes contineri vna dignitatē paritē sed quas dā earuz distingui graduum imparitate. **Q**ui enim dubitat q; in natura sua ligno melior sit equus et equo prestātor homo is profecto nō est dicēdus homo. **L**ū igitur naturarū alie alijs negari non possint meliores nihilo minus persuadet ratio aliquaz in eis sic super eminere vt non habeat se superiorē. **S**i enī hui⁹ graduum distinctio sic est infinita vt nullus sit tibi grad⁹ superior quo superior alius nō inueniatur. **A**d hoc ratio deducit vt ipsaruz multitudo naturarū nullo sine claudat. **H**oc autē nemo non putat absurdū nisi qui nimis est absurdus. **E**st igit̄ ex necessitate aliqua natura que sic est alicui vel aliquib⁹ superior vt nulla sit cui ordinetur inferior. **H**ec vero natura que talis est aut sola est aut plures huius z equales sūt: verum si plures sūt z equales sunt cū equa

les esse non possunt per diuersa quedam sed per idem aliud illud vnuz per quod equaliter tam magne sūt aut est idipsuz q; ipse sunt z ip̄a earum essentia aut aliqd̄ quā q; ip̄e sunt. **S**ed si nihil ē aliud quā ip̄arum essentia sicut earū essētie nō sunt plures sed vna ita et nature nō sūt plures sed vna. **I**dem nāq; naturam hic intelligo q; essentiā. **S**i vero id per quod plures ipse nature tam magne sūt aliud est quā qd̄ ip̄e sūt pro certo minores sūt quā id per quod magne sūt. **Q**uicquid enim per aliud est magnū minus ē quaz id per quod est magnū quare nō sūt sic magne vt illis nihil sit mai⁹ aliud. **Q**d si nec per hoc quod sūt nec per aliqd̄ possibile est tales esse plures naturas qbus nihil est prestātius nullomō possūt esse nature plures huius. **R**estat igit̄ vnam z solā naturā aliq; esse que sic est alijs superior vt nullo sit inferior sed q; tale est maximū et optimū est omnium que sunt. **H**oc autē esse nō potest nisi ipsa sit per se id quod est z cuncta que sunt sint per ipsam id quod sūt. **N**ā cū paulo ante ratio docuerit id quod p̄ se est z p̄ qd̄ alia cuncta sūt: esse summū omni existētū aut ecōuerso id qd̄ est sūmuz ē p̄ se et cūcta alia p̄ illud aut erūt plura sūma. **S**ed plura nō esse manifestū ē. **Q**uare est quedā natura vel sba vel essentia que ē p̄ se bona vel magna z p̄ se est id qd̄ est z p̄ quā est qcquid vere aut bonū aut magnū aliqd̄ est z que ē sūmū magnū sūmūq; bonuz sūmū ens siue existēs id est sūmū oim̄ q; sūt. **Q**uoniā itaq; placet q; inuētū ē vnuat indagare vtrū hec ip̄a natura z cuncta q; aliquid sūt nō sūt nisi ex ip̄a quem admodū nō sūt nisi p̄ ip̄az. **S**z licq; possibile dicit q; qd̄ ex aliquo est p̄ idip̄m est q; ē p̄ aliquid est et ex eo ip̄o quē admodū q; est ex materia z p̄ artificē potest etiā dici esse p̄ materiā et ex artifice quoniam p̄ vtrūq; z ex vtroq; z ab vtroq; habet vt sit quāuis aliter sit permateriā z ex ma

Monologion

teria quā p artificē z ex artifice. **C**onsequēter g̃ vt quō cūcta q̃ sūt p sūmā natura id q̃ sūt et ido illa ē p seip̃az alia dō p aliō ita oīa q̃ sūt sūt ex eadē natura sūma et idcirco illas z ex seip̃a alia autē ex illa n̄ sit vlla iuuāte causa (alio ducta adesse nec tamez sit p nihil aut ex nihilo aut quomō intelligi possit esse p se et ex se.

Capitulū. V.

Quoniam igitur non semper habz eūdem sensuz q̃ dicitur esse per aliquid aut est ex aliquo querēdum est diligentius quomodo per sūmā naturam vel ex ip̃a sūt oīa que sūt z qm̄ id quod est per seipsum z id quod est per aliud non eādē suscipiūt existēdi rationem prius seperatim videamus de ipsa summa natura que per se est potesta de hīs que per aliud sūt. **C**ū igitur constet q̃ illa est per seip̃am quicquid est: z omnia alia sūt per illam id quod sūt quō ē ipsa p se? **Q**uod em̄ dicit̄ eē p aliquid videtur esse aut p efficiēs aut p materiaz aut per aliquid aliud adiumentum vel instrumētum. **S**ed quicquid ex aliquo hīs tribus modis est per aliud ē et posterius z aliquo mō min⁹ ē eo p qd̄ habere sit. **N**ec sūma natura nullatenus est per aliud nec est posterior aut minor seip̃a vt aliqua re: quare summa natura nec a se nec ab alio fieri potuit: nec ip̃a sibi nec aliqd̄ aliud illi materia vnde fieret fuit: aut ip̃a se aliquo mō aut aliqua res ip̃am vt esset quod non erat adiunxit. **Q**uid igitur? **Q**uod enim non est aliquid faciēte aut ex qua materia aut ex quibus adiumentis ad esse peruenerit id videtur aut esse nihil aut si aliud est per nihil esse z ex nihilo. **Q**uod licet ex hīs q̃ rationis luce de summa iam animaduerti substantiā p̄ntem nullatenus in illam posse cadere nec tamē negligam huius rei probationem cōtexere. **Q**m̄ autez ad magnum et delectabile quoddaz me subito produxit hec mea medicatio nul-

lam vel simplicem penes fatuam obiectionem mihi disputanti occurrentē negligenter nolo preierire. **Q**uaten⁹ z ego nihil ambiguū in p̄cedētib⁹ relinquens cercior valeam ad sequētiā procedere et si forte cui quod speculoz persuadere omni vel modico remoto obstaculo qui bus tardus intellectus ad audita facile possit accedere. **Q**uod igitur illa natura sine qua nll̄a est natura sic nihil taz falsū est: quā absurduz erit si dicatur: qd̄ quid est nihil esse: per nihil vero non est quia nullomodo intelligi potest: vt qd̄ aliquid est sit per nihil: aut si quo modo est ex nihilo aut per se aut per aliud aut per nihil est ex nihilo. **S**ed constat quia nullomodo aliud est per nihil. **S**i igitur est aliq̄ mō ex nihilo aut p se aut p aliud z ex nihilo. **P**er se autē nihil potest eē ex nihilo: qz si qd̄ ē ex nihilo p aliqd̄ nec ē vt id per quod est prius sit. **Q**uoniam igitur hec essentia prior seip̃a non est: nullomodo est ex nihilo per se. **A**t si dicitur per aliquā naturā aliā existisse ex nihilo non z summa omnū sed aliquo inferior: nec est per se hic quod est sed p aliud. **I**tem si per aliquid est ip̃a ex nihilo id per quod est magnū bonuz fuit cū causa tanti boni fuit. **A**t nullum bonum potest intelligi ante illud bonū sine quo nihil est bonum hoc autē bonū sine quo nihil est bonum satis liquet hāc esse summam naturā de qua agitur. **Q**uare res nulla v̄ nullum precessit per quā ista ex nihilo esset. **D**eniqz si hec ipsa natura est aliud: aut per nihil aut ex nihilo: proculdubio aut ipsa nō est per se z ex se qd̄ quid est aut dicitur ip̃a nihil quod vtrūqz superfluum est exponere quā falsum est: licet igitur sūma substātia nō sit per aliquid efficiens aut ex aliqua materia: nec aliquibus adiuta sit causis vt adesse pducere nullatenus tamē est p nihil aut ex nihilo: quia p se ip̃az et ex se ip̃a est quicquid est. **Q**uō g̃ tadē eē intelligē-

offini per diuersa quedam aliud illud vnus potuod magne sūt aut est obiqz ip̃a earum essentia aut aliqz it. **S**ed si nihil ē aliud natura sicut earū esse ne natura et nature nō sūt natura nāqz naturam hanc nā. **S**ivero id per quod nature tam magne sūt aliud sūt pro certo minores sūt od magne sūt. **Q**uicquid est magnū minus ē quā est magnū quare nō sūt nihil sit mai⁹ aliud. **S**ed quod sūt nec per aliud potest esse plures naturae quod nus nullomō possit dīuini. **R**estat igitur vniū esse que sic est aliquid sit inferior sed q̃ talis natura est omniū que sūt. **I**ō potest nisi ip̃a sit per natura que sūt sūt per se. **N**ā cū paulo ante ratio dō p se est q̃ qd̄ alia cū omni omni existēti aut eē sūmus ē p se et cūcta alia sūt plura sūma. **S**ed plures sūt. **Q**uare est quedam vel essentia que ē p se bonū p se est id qd̄ est p quā est ut bonū aut magnū aliqd̄ n̄ magnū sūmūqz bonū existēs id est sūmū omniū itaqz placet q̃ vnū eē vtrū hec ip̃a natura eē sūt nō sūt nisi ex ip̃a quā sit nisi p ip̃az. **S**i licet p̄ aliquo est p ip̃am aut ex eo ip̃o quōdā mō et p artificē potest dicit̄ et ex artifice aut p troqz z ab vnūqz vbi vter sit permanentia et ex ma-

da est p se et ex se si nec ipsa se fecit nec ipsa sibi materia exiit nec ipsa se quolibz mō vt qd nō erat esset adiuuit: nisi forte eo mō intelligendū videt qd dicit quia lux lucet vel lucēs ē p seipam et ex se ipsa. Quemadmodū em̄ sese habent adinuicem lux et lucere et lucens: sic sunt adinuicem essentia esse et ens hoc est existens siue subsistens ergo summa essentia et sūme esse et sūme ens: id ē summe existēs siue summe subsistēs non dissimilē sibi cōueniēt q̄ lux et lucere et lucens.

Quō alia oīa sint p illā et ex illa. VI.

Restat nunc de rerū earū vniuersitate que p aliud sunt discutere quō sint p summā substātiā vtz qz ipsa fecit vniuersa aut qz materia fuit vniuersorum. Nō em̄ opus est querere vtrum ideo sint vniuersa p ipsam qz alio faciente aut alia materia existēt: illa tm̄ quolibet mō vt res omēs essent adiuuit cū repugnet his que iā supra patuerunt si scōdo loco et nō principaliter sint p ipaz quecunqz sunt. **Q**uātm̄ itaqz mihi que rendū esse puto vtrū vniuersitas rerum que per aliud sunt sit ex aliqua materia. Nō autē dubito hanc mundi molē cum ptibus suis sicut videmus formatā consistare ex terra et aq̄ et aere et igne q̄ sunt quatuor: elemēta aliquomō intelligi posse siue his formis quas cōspicimus i rebus formatis vt eoz informis aut etiam confusa natura videat esse materia oīm corporū suis formis discretōz nō inquā hoc dubito s̄z quero vñ hic ipsa quā dixi mundane molis materia sit. Nā si hui⁹ materie est aliqua materia alia verius ē corporee vniuersitatis materia. Si igit vniuersitas rerū seu visibiliū seu inuisibiliū ē ex aliqua materia pfecto nō solū nō pōt esse sed nec dici pōt ex aliqua materia q̄ ex sūma natura aut ex seipsa aut ex aliqua tercia eētia que vtiqz nulla ē. **Q**uippe nihil omnio vel cogitari pōt esse pter illud summū omniū qd ē p seip

sum et vniuersitatem eoz que nō p se s̄z p idē summū sūt: quare qd nullo modo aliud est null⁹ rei materia est. **E**x sua vero natura rei vniuersitas que p se nō ē esse nō pōt: quē si hic esset aliquo mō eēt p se et p aliud q̄ p id p qd sunt cuncta q̄ oīa sunt falsa. **N**ō omne qd ex materia est ex aliquo est: et posterius est eo: quoniam igit nihil est aliud a seipso vel posterius seipso: cōsequit vt nihil sit materialiter ex seipso. **N**ō si ex summe materia nature pōt esse aliud minus ipsa summū bonū mutari et corrumpi pōt qd nephās est dicere. **Q**uapropter qm̄ omne quod aliud est q̄ ipsa minus est ipsa. **I**mpossibile est aliud: aliud hui⁹ hoc mō eēt ex ipsa. **A**mplius dubiū nō est qz nullatenus est bonū p qd mutat vel corrumpitur summū bonū. **Q**uod si qua minor natura est ex summi boni materia: cū nihil sit vnūcūqz: nisi p summā essentiam mutatur et corrumpit summū p ipm̄ bonū. **Q**uare summa essentia que est ipsū summū bonū nullatenus est bonū quod est inconueniens. **N**ulla igit minor natura materialiter est ex summa natura. **C**um igit eaz essentia que p aliud sibi constet nō esse velut ex materia ex summa essentia: nec ex se nec ex alio manifestū est qd ex nulla materia est. **Q**uare: qm̄ quicqd qm̄ est p summā essentia est: nec p ipsam aliquid aliud esse pōt nisi ea aut faciente aut materia existente. **C**onsequitur de necessitate vt pter eā nihil sit nisi ea faciente: et qm̄ nihil aliud est vel fuit nisi illa et que facta sunt ab illa nihil omnino facere potuit p aliud vel instrumentū vl adiuuentū qm̄ p seipsam. **N**ō omne quod fecit sine dubio aut fecit ex aliquo velut ex materia aut ex nihilo. **Q**uātm̄ igit certissime patet: qz essentia oīm que pter sūmam essentiam sunt ab eadez summa essentia facta est. **E**t qz ex nulla materia ē pculdubio nihil apertius q̄ q̄ illa summa essentia tantā rez molem tā numero

infelini

Monologion

sam multitudinē tam formose formataz
tam ordinate variatam tam conuenientē
diuersam sola per seipāē produxit ex ni-
hilo.

**Quō intelligēdum sit q̄ omnia fecit
ex nihilo. Capitulū. VII.**

Ed occurrit quedam dubitatio
de nihilo. Nam ex quocunq; fit
aliquid id causa est eius q̄ ex se
fit et omnis causa necesse est aliq̄ ad ef-
fectum effectus p̄beat adiuuētuz. **Q**s
sic omnes tenēt experimēto: vt etiā nul-
li rapiatur contēdendo vt vix illi surri-
piatur decipiēdo. **S**i ḡ factū est ex nubi-
lo aliud ipm nihil fuit causa eius: quod
ex ipō factū est. **S**ed quō id q̄ nullā ha-
bebat eē adiuuit aliud vt pueniret ad ef-
fectū. **S**i aut nullum adiuuētum de nihilo
prouenit ad aliud cui aut qualiter p̄sua-
deatur quia ex nihilo aliud efficiatur.

Preterea nihil aut significat aliq̄d aut
non significat aliquid. **S**ed si nihil ē ali-
ud quecūq; facta sunt ex nihilo facta sūt
ex aliquo. **S**i vero nihil nō est aliud qm̄
intelligi non potest vt ex eo q̄ penit nō
est fiat aliq̄d nihil fit ex nihilo. **S**ic vox
oim̄ est quia nihil de nihilo. **U**nde vide-
tur consequi vt quicq̄d fit fiat ex aliquo.
Aut cum fit de aliquo aut de nihilo. **S**i
igitur nihil sit aliud siue nihil nō sit aliud
cōsequi videtur vt quicquid factum est
factum sit ex aliquo. **Q**uod si verum
esse ponitur omnib; que supra disputa-
ta sunt opponit. **U**nde qm̄ q̄ erat nihil
aliud erit: id q̄ maxime aliquid erat: ni-
hil erit. **E**x eo nāq; q̄ quādam sbam ma-
xime om̄i existētem inuenerā ad hoc vt
omnia alia ab ea facta essent sic vt nihil
esset vnde facta esset rationādo peruene-
ram. **Q**uare si illud vnde facta sunt q̄
putabam esse nihil: est aliquid quicquid
inuentum estimabam de sūma essentia ē
nihil: quid igitur est de nihilo: nāz nihil
quod videam posse obici tibi pene iā fa-
tuū statui in hac meditatōe negligere.

Quea que facta sunt ex nihilo non ni-
hil erant ante q̄ fierēt q̄tum ad rationē
faciēns. **Capitulū. VIII.**

Ribus itaq; vtputo modis q̄
ad p̄fētis impedimēti sufficit ex-
pedimētuz exponi potest: si qua
substātia dicitur esse facta ex nihilo.

Unus quidem modus est quo volum;̄
intelligi penitus nō esse factū quod dici-
tur ex nihilo esse cui simile est cū queren-
ti de tacente vnde loquat̄ respōdetur de
nihilō id est non loquit̄. **S**ecūndum quē
modū de ipsa summa essētia r̄ de eo q̄
penitus nec fuit nec querenti. **U**nde fa-
ctum sit: recte respōderi potest de nihilō
id est neq; factū est: q̄ seius de nullo eo-
rum que facta sūt intelligi potest. **A**lia
significatio est que dici potest quidē ve-
ra esse tamē non potest: vt si dicat̄ sic eē
factum ex nihilo vt ex ipō nihilō id ē ex
eo q̄ penitus nō est: factū sit quasi ipm̄
nihil sit aliud existens ex quo possit ali-
quid fieri: q̄ qm̄ semper falsū est quoti-
ens esse ponitur impossibilis incōueniē-
tia cōsequitur. **T**ercia interpretatio qua
dicitur aliquid esse factum de nihilō cuz
intelligimus esse quidē factū: sed nō ef-
se aliud vnde sit factum p̄ similem signi-
ficatōem dici videtur cū homo cōtrista-
tus sine causa dicitur cōtristatus de ni-
hilo: **S**ecūndum igitur hūc sensum si in-
telligatur q̄ supra conclusū est quia pre-
ter sūmā essentiam cūcta que sunt ab ea
dē ex nihilō facta sūt: id est nō ex aliquo
sicut ipā cōclusio p̄cedētia pueniēter se-
quet̄ ita ex eadem cōclusione: nihil incō-
ueniēs subsequet̄ q̄uis nō incōueniēter
r̄ sine omni repugnātia ea que facta sūt
a creatrice sbā dici possunt ex nihilō eo-
mō quo dici solet: diues ex paupe: r̄ rece-
pisse quis sanitatē ex egretitudine: id est:
qui prius paup̄ erat nūc est diues: q̄ an-
tea nō erat: r̄ qui prius habebat egritu-
dinē nūc habet sanitatē quā ātea nō ha-
bebat. **H**oc igit̄ mō nō incōueniēter in-

telligi potest si dicitur creatrix essetia vniuersa fecisse de nihilo siue quod vniuersa per illas facta sunt de nihilo id est que prius nihil erant nunc sunt aliquid. **H**ac ipsa quippe voce qua dicitur quia illa fecit sine qua ista facta sunt intelligitur: quia cum illa fecit aliqua fecit: et cum ista facta sunt non nisi aliqua facta sunt. **S**icut enim aspicientes aliquem de valde humili fortuna multis opibus ab aliquo honoribus que exaltatum: dicimus: ecce ille fecit istum de nihilo aut factus est ille ab isto de nihilo: id est ipse qui prius quasi nihilum reputabatur nunc illo faciente vere aliquid estimatur. **C**eterum video: mihi videre quoddam negligenter discernere cognouit: sed quod ea que facta sunt antequam fierent dici possunt fuisse nihil. **N**ullo namque pacto fieri potest aliud rationabiliter ab aliquo: nisi infacientis ratione precedat aliquid rei faciente quasi exemplum: siue ut apertius dicitur forma vel similitudo aut regula. **P**atet igitur itaque: quoniam prius quam fierent vniuersa erant in ratione summe nature: quid: aut qualia: aut quod futura essent: quare cum ea que facta sunt: clarum sit nihil fuisse antequam fierent quantum ad hoc quia non erant quod nunc sunt: nec ex quo fierent non tamen nihil erant quantum ad rationem facientis per quam et secundum quas fierent.

Quilla sit quedam rerum locutio sicut faber dicit prius apud se quod facturum est. **C**apitulum IX.

Namque forma rerum que in eis ratione res creandas precedebat quod aliud est quam rerum quedam in ipsa ratione locutio veluti cum faber facturum aliquid sue artis opus prius illud intra se dicit mentis conceptio. **M**entis autem siue rationis conceptio locutionem hic intelligo: non cum voces rebus significatiue cogitantur: sed cum res ipse vel future: vel iam existentes acie cogitantis in mente conspicuntur. **F**requenter namque vsu cognoscitur quod rem unam tripliciter loqui possumus. **A**ut

enim res loquimur signis sensibilibus id est que sensibus corporeis sentiri possunt sensibilibus utendo: aut eadem signa que foras sensibilia sunt intra nos sensibilibus cogitando: aut nec sensibilibus hijs signis utendo: sed res ipsas vel corporum ymaginatione vel rationis intellectum per rerum ipsarum diuersitate intus in nostra mente dicendo.

Alter namque hominem dico cum eum hoc nomen quod est homo significo: aliter cum idez nomen tacens cogito: aliter cum eum ipsum hominem mens aut per corporis ymaginem aut per rationem contineo: per corporis quidem ymaginem cum eius sensibile figuram ymaginor. **P**er rationem vero ut cum vniuersalem eius essentiam que est animal rationale mortale cogitat. **H**ec vero tres locutionum varietates singule verbis sui generis constant sed illius quam tertia et vltima posui locutionis verba cum de rebus non ignoratis sunt: naturalia sunt et apud omnes gentes sunt eadem: et quod omnia alia verba propter hoc sunt inuenta vbi ista sunt nullum aliud verbum est necessarium ad rem cognoscendam et vbi ista esse non possunt nullum aliud est vtile ad rem ostendam.

Possunt etiam non absurde dici tanto veriora quanto magis rebus quarum sunt verba similia sunt et eas expressius significant exceptis namque rebus illis quibus ipsis utimur per nominibus suis ad easdem significandas: ut sunt quedam voces velut a vocalis exceptis inquam hijs nullum aliud verbum sit videtur rei simile cuius est verbum aut sic eam exprimit quod illa similitudo que in acie mentis rem ipsam cogitantis exprimit. **I**llud igitur iure dicendum est: maxime proprium et principale rei verbum. **Q**uapropter si nulla de nulla re locutio tantum propinquat rei quantum illa que huiusmodi verbis constat nec aliquid aliud tantum simile rei future vel iam existens in ratione alicuius potest esse non immerito videri potest apud ipsam summam rem talis rebus locutionem et fuisse antequam esset ut per eam

nselmi

Monologion

fieri et esse cum facta sunt ut per ea sciatur.
¶ Tamen multa sunt in hac similitudine dissimilitudo. **Capitulum. X.**

Sed quis summam substantiam constitit prius in se quasi dixisse cuncta creaturam quam eam sed eandem et per eadem suam intimam locutionem oderet quem admodum faber prius mente concipit quod postea secundum mentis conceptum opere perficit. Multa tamen in hac similitudine inter tuorum dissimilitudines. Illa namque nihil omnino aliunde assumpsit unde vel eorum que factura erant forma in seipso compingeret vel ea ipsa id quod sunt perficeret: faber vero penitus nec mente potest aliquid corporeum concipere imaginando nisi id quod aut totum simul aut per partes ex aliquibus rebus aliquo modo iam didicit: nec operante conceptum perficeret si desit aut materia: aut aliud sine quo opus precogitatum fieri non possit: quare enim homo tale quod animal possit cogitando vel pingendo quale nusquam sit fingere: nequaquam tamen hoc facere valet componendo in eo partes quas ex rebus aliis cognitis in memoria attraxit. Quare in hoc differunt ab invicem ille in creatrice substantia et in fabrico suorum operum faciendo rum intus locutiones quod illa nec assumptra nec adiuta aliunde sed prima et sola eorum sufficere potuit suo artificio ad suum opus perficiendum. Ista vero nec prima nec sola nec sufficiens est ad suum incipiendum. Quapropter ea que per illam creata sunt omnino non sunt aliud quam non sunt per illam. Que vero per ipsam sunt penitus non essent aliud quod non sunt per ipsam.

¶ Huius summe essentie locutio sit summa essentia. **Capitulum. XI.**

Sed cum pariter ratione docete sit certum quia quicquid summa substantia fecit per aliud quam semetipsam. Et quicquid fecit per suam intimam locutionem fecit siue singula singulis verbis siue potius vno verbo simul omnia dicendo: quid magis necessarium videri potest

quam hanc summe essentie locutionem non esse aliud quam summam essentiam? Non igitur negligenter pretereundum huius locutionis considerationem puto sed priusquam de illa possit tractari diligenter eiusdem summe substantie proprietates aliquas studiose investigandas existimo.

¶ Sicut omnia per summam essentiam facta sunt ita vigeant per ipsam. **Capitulum. XII.**

Quoniam constat ergo per summam naturam esse factum quicquid non est idem illi. Dubium autem non nisi irrationabili menti esse potest quod cuncta que facta sunt eodem ipso sustinente vigent et perseverant esse que diu sunt quo faciente de nihilo habent esse quod sunt. Simili namque per omnia ratione qua collectus est omnia que sunt esse per unum aliud: unde ipsum solum est per seipsum et alia per aliud. Simili inquam ratione potest probari quod quecumque vigent per unum aliud vigent. Unde illud solum viget per seipsum et alia per aliud. Quod quoniam aliter esse non potest nisi ut ea que sunt facta per aliud vigeant et id a quo facta sunt vigent per seipsas necesse est ut sicut nihil factum est nisi per creatricem presentem essentiam ita nihil vigeat nisi per eiusdem servatricem presentiam.

¶ Illa sit in omnibus et omnia sint ex illa et per illam et in illa. **Capitulum. XIII.**

Quod si ita est imo quia ex necessitate sic est consequitur ut ubi ipsa non est nihil sit. Ubique igitur est et per omnia et in omnibus. Ac quoniam absurdum est ut scilicet quemadmodum nullatenus aliquid creatum potest exire creatis et fouentis intus sitate: sic creatis et fouentis nequaquam valeat aliquo modo excedere factorum universitatem liquet quod ipsa est que cuncta alia portat et superat et claudit et penetrat. Si igitur huius illis que superius sunt inuenta iungantur eadem est que in omnibus est et per omnia et ex qua et per quam et in qua omnia.

¶ Possit autem non possit de illa dici substantialiter. **Capitulum. XIII.**

Iam non immerito valde moue-
or quā studiose possū inquirere
quid oīm que de aliquo dici pos-
sunt huic tam admirabili nature queat cō-
uenire substāti aliter. Quā em̄ mirer si
possit in noībus vel verbis que aptam⁹
rebus factis de nihilo reperire: q̄ digne
dicat de creatrice vniuersorū s̄ba tēptan-
dum tamē est ad quid hāc indagatōem
ratio p̄ducat. Itaq; de relatiuis quidez
nulli dubiū quia nullū eorū s̄bale est ille
de quo relatiue dicit̄. Quare siquid de
summa natura dicit̄ relatiue non est eius
significatū s̄bale. Unde hoc ip̄m que sū-
ma est oīm siue maior oībus que ab illa
facta sūt vel aliquid aliud similiter rela-
tiue dici potest: manifestū est qm̄ nō ei⁹
naturalem designat essentia. Si em̄ n̄
la earū rerum vnq; esset quaz relatione
sūma z maior dicit̄ ip̄a nec sūma nec ma-
ior intelligeret̄: nec tamē idcirco minus
bona esset aut essentialis sue magnitudi-
nis in aliquo detrimētuz pateret. Quid
ex eo manifeste cognoscit̄ qm̄ ip̄a q̄cqd
boni vel magni est nō est per aliud quā
p̄ seip̄am. Si igit̄ sūma natura sic potest
intelligi nō summa vt tamē nequa q̄ sit
maior aut minor quā cū intelligit̄ sūma
oīm: manifestū est qm̄ sūmū non simpli-
citer significat illā summā essentia q̄ om-
nino maior z melior est qm̄ q̄cqd non est
quod ip̄a. Quod aut̄ ratio docet de sū-
mo nō dissimiliter inuenit̄ in simpliciter
relatiuis. Illis itaq; que relatiue dicuntur
obmissis quia nullū eorū simpliciter demō-
strat alicuius essentiam. Ad alia discutiē-
da se cōuertat intētio. Equidē si quis
singula diligēt̄er intueat̄ quicqd est pre-
ter relatiua aut tale est vt ip̄m oīno meli-
us sit quā nō ip̄m aut tale vt non ip̄m in
aliquo meli⁹ sit quā ip̄m. Ip̄m aut̄ z nō
ip̄m nō aliud h̄ intelligo quā vtz nō ve-
rum corp⁹ nō corp⁹ z h̄is similia. Meli⁹
quidē est oīno aliud quā non ip̄m vt
sapiens: quā nō ip̄m sapiēs: id est meli⁹

est sapiens quā non sapiens. Quis em̄
iustus nō sapiens melior videat̄ q̄ non
iustus sapiēs nō tamē melius simplici-
ter est non sapiēs quā sapiēs: om̄e em̄ nō sa-
piens simpliciter inquātuz non sapiēs ē
minus est quā sapiēs: quia oē nō sapiēs
meli⁹ esset si esset sapiēs simpliciter oīo
meli⁹ est vtz quā non ip̄m: id est: qm̄ nō
vtz z iustum quā nō iustū: z viuūt q̄ nō
viuūt. Melius aut̄ est in aliquo nō ip̄m
quā ip̄m: vt nō aux quā aux. Nā meli⁹
est homini esse non aux quā aurū: q̄uis
forsitan melius esset alicui aux esse quaz
non aux esse vt plūbo. Cum em̄ vtrūq;
scilicet hō z plūbū sit nō aux: rāto meli⁹
aliquis est hō quā aux quāto inferioris
nature esset si esset aux et plūbum tanto
vilius est quāto preciosius esset si aurū
esset. Pater aut̄ ex eo quod sūma natura
sic intelligi potest nō summa vt nec sum-
mū omnino melius sit quā nō sūmū nec
nō summū alicui melius quā summū:
multa relatiua esse que nequa q̄ hac cō-
tineant̄ diuisiōe. Utrū aut̄ aliqua cōti-
neant̄ inquirere sup̄ sedeo z ad p̄positū
sufficiat q̄ de illis notū est nullum eorū
simpliciter scilicet summe nature s̄bam de
signare. Cū igit̄ quicqd aliud est si sin-
gula despiciat̄: aut si meli⁹ quā non ip̄m
aut nō ip̄m ī aliq̄ sit meli⁹ quā ip̄m sic ne-
phas est putare quod s̄ba summe natu-
re sit aliqd̄ quo melius sit aliquo mō nō
ip̄m sic necesse est vt sit quicqd oīno me-
lius est quā nō ip̄m. Illa em̄ sola ē qua
penitus nihil est melius z que melior est
oībus que nō sunt q̄ est ip̄a. Nō est igit̄
corpus vel aliud eorū que corporei sens⁹
discernūt. Quippe: h̄is oībus meli⁹ est
aliquid quod nō est q̄ ip̄a sunt. Adens
em̄ rationalis que nullo corporeo sensu:
quid v̄l qualis vel quāta sit percipit̄ quā-
to minor esset si esset aliud eorū que cor-
poreis sensibus s̄biacent tanto maior est
quā quodlibet eorū. Penit⁹ em̄ ip̄a sū-
ma essentia tacenda est esse aliud eorū

Inselmi

Bonologion

quibus est aliud q̄ non est q̄ ip̄a sunt superius: et est omnino sicut ratio docet dicenda quodlibet eorū quibus est om̄e q̄ non est q̄ ip̄a sunt inferius: quare necesse est esse eā viuētem sapiētem potētē et omnipotētē verā iustā beatā eternam et quicqd̄ simpliciter absolute meli⁹ quā non ip̄m. Quid ergo querat̄ ampli⁹ qd̄ summa illa sit natura si manifestū est qd̄ omnīū aliquid nō sit.

Quidem sit illi iustā q̄ est esse iusticiā et eodem mō de hīs que similiter de illa dici possūt et qd̄ nihil horū mōstret qualis illa vel quāta sit s̄ qd̄ sit. **Ca. XV.**

Ed fortasse cuz dicitur iusta vel magna vel aliud similiū nō ostēditur quid sit vel potius qualis vel quāta sit. Per qualitatē quippe vel quantitatem quodlibet eorū dici videtur.

Omne nāq̄ q̄ iustū est p̄ iusticiā iustū est et alia huius simpliciter. Quare ipsa summa natura nō est iusta nisi p̄ iusticiā. Videtur igit̄ participatōe qualitatis iusticie scilicet iusta dici sūme bona s̄ba qd̄ si ita est p̄ aliud est iusta nō p̄ se. Ac h̄ cōtrariū est veritati p̄specte quia bona vel magna vel subsistēs q̄ est omnino p̄ se ē non p̄ aliud. Si igit̄ nō est iusta nisi p̄ iusticiā: nec summa potest esse nisi per se quid magis cōspiciū quid magis necessariū q̄ q̄ eadem natura est ipsa iusticia et cum iusta p̄ se dicat̄ esse nō aliud intelligitur q̄ p̄ iusticiā. Quapropt̄ si queratur quid sit ip̄a summa natura de qua agitur quid veri⁹ respōdetur q̄ iusticia. Quidēdum igit̄ quō intelligēdū sit quādo illa natura que est ip̄a iusticia dicitur iusta. Qm̄ em̄ hō nō potest esse iusticia: iusticiā aut̄ habere potest. Nō em̄ intelligit̄ iustus hō existēs iusticia sed habēs iusticiā. Qm̄ igit̄ sūma natura non proprie dicit̄ iusta quia habet iusticiā s̄ existit iusticia cum dicat̄ iusta pp̄rie intelligitur existēs iusticia nō aut̄ habēs iusticiā quare si cū dicitur existēs iusticia

non dicitur qualis est sed quid est consequitur ut cuz dicit̄ iusta nō dica t̄ q̄lis sit s̄ quid sit. Deide qm̄ de illa suprema essentia idem est dicere quia est iusta et qz est existēs iusticia et cū dicat̄ est existēs iusticia nō est aliud quā est iusticia nihil differt in illa siue dicat̄ est iusticia siue ē iusta. Quapropt̄ cū querit̄ de illa quid non est minus? congrue respōdere iusta q̄ iusticia qd̄ non in exēplū iusticie ratū esse cōspicitur h̄ de omnibus que simpliciter de ip̄a summa natura dicitur intellectus sentire p̄ rationē cōstringit̄. Quicquid igitur eorū de illa dicat̄ nō qualis vel quanta sed magis quid sit mōstrat̄. Sed palā est quia quodlibet bonū summa natura sit sūme illud est. Illa igit̄ est summa essentia: et sūma vita: sūma ratio: summa salus: sūma iusticia: sūma sapientia: summa veritas: summa bonitas: sūma magnitudo: summa pulchritudo: summa immortalitas: sūma incorruptibilitas: sūma inmutabilitas: sūma beatitudo: sūma eternitas: sūma p̄tās sūma vnitas: quod nō est aliud quā sūme ens summe viuēs et alia simpliciter.

Quia sit simpliciter ut oīa que de ei⁹ essentia dici possūt vnū idemq̄ sit in illa et nihil de ea dici possit substantialiter nisi in eo q̄ quid est. **Capitulū. XVI.**

Quid ergo si illa summa natura tot bona est erit ne cōposita tot pluribus bonis an poti⁹ nō sunt plura bona sed vnū bonum taz pluribus noibus significatū. Omne em̄ cōpositum ut subsistat indiget hīs ex quibus componit̄ et illis debet quidē q̄ est: quia quicquid est p̄ illa est et illa q̄ sunt p̄ illō non sūt et idcirco penitus summū nō est. Si igit̄ sūma natura illa cōposita est ex pluribus bonis h̄ omnia que omni cōposito insunt in illaz incidere necesse est. Quod nephās falsitatis apta ratōe destruit et obruit tota que supra patuit necessitas veritatis. Cum igit̄ illa natura

nullo modo cōposita sit et tamem oīmo-
do tot illa bona sic necesse ut illa omnia
non plura sed vnū sint. **I**dem igitur
est quodlibet vnū illoꝝ q̄ omnia sunt si-
mul siue singula ut cū dicitur iusticia v̄l
essentia vnū significat q̄ alia vel omnia
simul vel singula. **Q**uēadmodū itaq̄
vnū est quicquid essentialiter de sūma s̄b-
stantia dicit ita ip̄a vno mō vna cōside-
ratōe est quicquid est essentialiter. **C**ū em̄
aliquis homo dicat: corpus: et rationalis:
et homo nō vno mō vel cōsideratōe
hec tria dicitur. **S**cōm aliud em̄ est cor-
pus et scōm aliud rationalis et singulū ho-
rū nō est totū id quod est hō. **I**lla ve-
ro summa essentia nullo mō sic est aliqd
ut illud idem scōm aliū modū aut scōm
aliā cōsideratōem nō sit quia quicquid
aliquo mō essentialiter est quod est totū
q̄ ip̄a est. **N**ihil igit quod de ei⁹ esse-
tia vere dicitur in eo q̄ qualis vel quan-
ta sed i eo q̄ quid sit accipitur. **Q**uicquid
em̄ ē vel q̄le vel quātū est et aliud in eo
q̄ qd ē vnde nō simpliciter s̄ cōpositū ē.
Quod sit sine principio et sine fine. **XVII.**
Ex quo igitur tā simplex natura
creatrix et vigor oīm fuit v̄l vsq̄
quo futura est: an potius nec ex
quo nec vsq̄ quo est sed sine principio et
sine fine. **S**i em̄ principium habet aut ex
se vel p se h̄ habet aut ex alio vel per ali-
ud aut ex nihilo vel pro nihilo. **S**ed cō-
stat per veritatem iam p̄spectā: quia n̄-
lōmodo ex alio vel ex nihilo v̄l p aliud
vel per nihil est. **N**ullo igit mō per aliū
vel ex alio aut per nihil vel ex nihilo ini-
cium sortita est. **E**x se ip̄a vero vel per se
initium habere nō potest quēq̄ ex se ip̄a
et per se ip̄am sit. **S**ic em̄ est ex se et per se
nullo mō sit alia essētia que est p se et alia
per quā et ex qua est. **Q**uicquid autem
ex aliquo vel per aliud incipit esse nō est
oīmo idem illi ex quo vel per quod incipit
esse. **S**umma igitur natura non incipit
per se v̄l ex se. **Q**uā igit nec per se nec ex

se p aliud nec ex alio nec per nihil nec ex
nihilō habet principium nullomō habet
principium sed neq̄ finē habebit. **S**i em̄
finem habitura est nō est sūme immorta-
lis et summe incorruptibilis sed constat
quia est summe et immortalis et incorru-
ptibilis non habebit igit finē. **A**mpli-
us si finem habitura est aut volens aut
nolens deficiat. **S**ed p̄certo nō est sim-
plex bonū cuius volūtate perit sūmum
bonū. **A**c ip̄a est verū et simplex bonum
quare sua sp̄ote non deficiet ip̄a q̄ certū
est esse summū bonū. **S**i vero nolēs pe-
ritura est non est sūme potens nec op̄s s̄
rationis necessitas asseruit eā sūme po-
tētē esse et oīpotētē. **N**ō q̄ nolēs deficiet
q̄re sic nec volēs neq̄ nolēs sūma natu-
ra finē habebit nullomō finē habebit.
Ampli⁹ si illa sūma natura sine habebit
v̄l principium non est vera eternitas q̄ ē
supra inexpugnabilis inuētū. **D**einde co-
gitet q̄ potest quādo incipit aut q̄ nō fu-
it h̄ verū scilicet q̄ futurū erat aliqd: aut
quādo desinet et nō erit h̄ verū scilicet q̄
p̄teritū erit aliud. **Q**uod si neutꝝ horū
cogitari potest et vtrūq̄ hoc v̄z sine ve-
ritate esse non potest impossibile est vel
cogitari quod veritas principium v̄l finē
habeat. **D**eniq̄ si veritas habuit p̄n-
cipium vel habebit finem ante q̄ ip̄a in-
ciperet v̄z erat tunc quia non erit veri-
tas et post q̄ finita erit v̄z erit: quia non
erat veritas. **A**t quia v̄z non potest es-
se sine veritate erat igit veritas ante q̄
erit veritas et erit veritas post q̄ finita
erit veritas q̄ incōueniētissimū ē. **S**ive
igitur dicatur veritas habere siue intel-
ligatur non habere principium vel finem
nullo claudi potest veritas principium v̄l
sine quare idem sequitur de sūma natu-
tura q̄ ipsa summa veritas est.

Quomō nihil fuit ante aut erit post
illam. **C**apitulū. **XVIII.**

Ed ecce iterum insurgit nihil et
quecunq̄ hactenus ratio in ve-

Inselmi

Bonologion

ritate et necessitate concorditer a testanti
 bus differunt asserit esse nihil. Si enim ea
 que supra digesta sunt necessarie verita-
 tis munimine firmata sunt non fuit aliud
 ante summam essentiam nec erit aliud post
 eam quare nihil fuit ante eam et nihil erit
 post eam. **H**az aut aliud aut nihil neces-
 se est precessisse vel subsecuturum esse. **Q**ui
 autem dicit quia nihil fuit ante ipsam et nihil
 erit post ipsam id pronuntiare videtur quod
 fuit ante ipsam quando nihil erat et erit post
 ipsam quando nihil erit. **Q**uando ergo
 nihil erat illa non erat: et quando nihil erit
 illa non erit. **Q**uod ergo non incepit ex nihi-
 lo aut quomodo non deveniet ad nihilum si
 illa non dum erat cum iam erat nihil et eadem
 iam non erit tamen adhuc erit nihil. **Q**uid
 ergo molita est tanto moles argumento
 rui: si tam facile demolitur iteque in nihi-
 lum molimina eorum. **S**i namque constitui-
 tur ut summum esse: nihilo et precedenti suc-
 cedat et subsequenti decedat quicquid su-
 pra statuit verum necessitate destituitur
 per inane nihilum. **A**n potius repugnans
 dicitur esse nihilo ne tot structure necessarie
 rationis a nihilo expugnentur et summum
 bonum quod lucerna veritatis questum
 et inventum est amittatur pro nihilo. **P**o-
 tius igitur asserat si fieri potest quia ni-
 hil non fuit ante summam essentiam nec
 erit post illam quod cum loco datur ante vel
 post illam nihilo per nihilum reducat
 ad nihilum illud esse quod per seipsum produ-
 xit id quod erat nihil adesse. **D**uplicem
 namque vna pronuntiatio gerit summam.
 cum dicitur: quia nihil fuit ante summam
 essentiam. **U**nus enim est eius sensus
 quia priusquam summa essentia esset fuit cum
 erat nihil. **A**lter vero eius est intelle-
 ctus quia ante summam essentiam non
 fuit aliud veluti si dicatur nihil docuit me
 volare hoc autem si exponam quia ip-
 sum nihil quod signat non aliquid docuit me
 volare et erit falsum: aut quia non me do-
 cuit aliud volare quod est verum. **P**ri-

or itaque sensus est: quem sequitur supra
 tractata inconuenientia et omnimoda ra-
 tione pro falso repellitur. **A**lter vero est
 que superioribus perfecta coheret conue-
 nientia et tota illorum conterione verus
 esse compellitur quia cum dicitur nihil fu-
 it ante illam sed posteriorem intellectus
 accipiendum est nec sic est exponendum
 ut intelligatur aliquando fuisse quando
 illa non erat et nihil erat sed ita ut intel-
 ligatur quia ante illam non fuit aliquid.
Eadem ratio est duplicis intellectus si
 nihil dicatur post illam esse futurum. **S**i
 ergo hec interpretatio que facta est de ni-
 hilo diligenter discernitur verissime nec
 aliud nec nihil summam essentiam aut pre-
 cessisse aut subsecuturum esse et nihil fuisse
 ante vel post illam esse secuturum concludi-
 tur et tamen nulla iam constitutorum soli-
 ditas nihil inanitate concutitur.
Quod illa sit in omni loco et tpe. **XIX.**
Quia autem supra conclusum sit quod
 creatrix hec natura ubique et in om-
 nibus et per omnia sit et ex eo quod
 nec incepit nec desinit esse consequatur quod
 semper fuit et erit sentio: tamen quid-
 dam tradidit siue murmurare quod me co-
 git diligentius ubi et quando illa sit in-
 dagare. **I**taque summa essentia aut ubique
 et semper est aut tantum alicubi et aliis
 quando aut nusquam et nunquam. **Q**uod di-
 co aut in omni loco vel tempore aut de-
 terminante in aliquo vel in nullo. **S**ed
 quid videtur repugnans: quod ut quod
 verissime et summe est id nusquam et nunquam.
Deinde quomodo nullum bonum nec pe-
 nitus aliquid est sine ea si ipsa nusquam vel
 nunquam est: nusquam vel nunquam aliquid bonum
 est et nusquam vel nunquam omnino aliquid est.
Quod
 quod falsum sit nec dicere opus est falsum
 igitur est et illud quod illa nusquam et nunquam sit:
Sed est ergo determinante alicubi et aliis
 quando aut ubique et semper. **A**t si deter-
 minante cum in aliquo loco vel tempore
 S u u

ex alio nec per nihilum ex
 principium nullomodo
 nec sine habebit
 ra est non est summe immota
 incorruptibilis scilicet contra
 ne et immortalis et immota
 habebit igitur fines. **A**mplius
 bitura est aut volens au-
 ti. **S**ed peccato non est sum-
 us voluntate perit summum
 est verum et simplex bonum
 te non deficit ipsa quod centi-
 i bonum. **S**i vero volens po-
 est summe potens nec opes
 fitas asserit ea summe po-
 terit. **N**on quod nolens deice-
 is nec nolens summa nam
 nullomodo sine habebit
 summa natura sine habebit
 in est vera eternitas et si
 inabili inuenit. **D**einde
 quando incepit aut quod non
 et quod futurum erat aliquid
 et non erit verum salicet quod
 id. **Q**uod si neutrum horum
 et verum hoc verum finere
 potest impossibile est ve-
 d veritas principium vel finem
 venis si veritas habebit prin-
 abebit finem ante quod ipse in-
 rat tunc quia non est veritas
 inita erit veritas: quia non
 et quia veritas non potest di-
 e erat igitur veritas ante quod
 erit veritas post quod finem
 inconuenientissimum est. **S**um-
 veritas habere siue in-
 habere principium vel finem
 potest veritas principium vel
 em sequitur de summa
 summa veritas est
 nihil fuit ante amantem
Capitulum XVIII.
 ecce iterum interrogabitur et
 unquam hactenus ratio in v-

ibi z tunc tantum vbi quādo ipsa est po-
test aliud esse. **U**bi vero z quando ipsa
non est ibi z tunc penitus nulla est essen-
tia quia sine ea nihil est vnde consequit
vt sit aliquis locus z aliquod tēpus vbi
et quando omnino nihil est. **Q**uod qm̄
est falsuz ipse namq; locus z tempus ip-
sū aliud est nō p̄t esse sūma natura alicu-
bi et aliquādo determinate qd̄ si dicat qd̄
determinate tēpus ipsa p̄ se alicubi et ali-
quando ē sed p̄ potentia suā est vbiq; qd̄
vel quādo cūq; aliud est nō est verū: qm̄
em̄ potentia eius nihil aliud q̄ ipsā esse
manifestum est nullomodo potentia ei-
us sine ipsa est. **C**um ergo non sit alicu-
bi vel aliquādo determinate necesse est
vt sit vbiq; z semper: id est in omni loco
vel tēpore.

Quod in nullo sit loco aut tpe. **Ca. XX.**

Quod si ita est aut tota est in om-
ni loco vel tempore aut tñ que-
libet pars eius vt altera pars sit
extra omnem locum z tempus. **S**i vero
partim est z partim non est in omni loco
vel tempore partes habet quod falsum
est. **N**on igitur partim est vbiq; et semp
tota autem qm̄ est vbiq; et semper: aut
enim sic est intelligendum vt tota simul
sit in omnibus locis vel temporibus et
per partes in singulis aut sit vt tota etiā
in singulis. **T**erum si per partes in sin-
gulis est non effugit partium composi-
tionem z diuisionem quod valde alienū
a summa natura inuētum est. **Q**uapro-
pter non est ita tota in omnibus locis vt
temporibus vt per partes sit in singulis.

Restat altera pars discutiēda scilicet
q̄liter summa natura sit tota i omnibus
et singulis locis vel temporib;. **H**oc ni-
mirum esse non potest nisi aut simul aut
diuersis temporibus. **S**ed quomō ratō
loci aut ratio temporis quas hactenus
simul progressas eisdem vestigijs vna
potuit indagare prosecutio habinuites

disgredientes disputatōem videntur di-
uersis quasi fugere amfractibus sigilla-
tim suis inuestigentur discussionibus.

Primū ergo videatur si summa natu-
ra tota possit esse in singulis locis aut si-
mul aut per diuersa tēpora. **D**einde id-
ipsum in temporib; inqueratur. **S**i igitur
tota ē simul in singulis locis per sin-
gula loca sunt singule tote. **S**icut enim
locus a loco distinguitur vt singula lo-
ca sint ita id quod totum est in vno loco
ab eodem de eodem tempore totum est
in alio loco distinguitur vt singula tota
sint. **N**am qd̄ totuz est in aliquo loco ni-
hil eius est quod non sit in ipso loco. **A**t
de quo nihil est qd̄ nō sit in aliquo loco
nihil est de eo quod sit eodem tempore
extra eūdem locum. **Q**uod igitur totuz
est in aliquo loco nihil eius est quod eo-
dem tempore sit extra ipsum locū. **S**ed
de quo nihil est extra quemlibet locum
nihil eius est eodem tempore in alio lo-
co. **Q**uare quod totū est in quolibet lo-
co nihil est simul in alio loco. **E**t igitur
totum est in aliquo loco quomō totum
simul est in alio loco si nihil de eo potest
esse in alio loco. **Q**uoniam igitur vnuz
totum non potest esse simul totum in di-
uersis locis totū consequitur vt per sin-
gula loca singula sint tota si in singulis
locis simul aliud est totum. **Q**uapropt̄
si summa natura tota est vno tēpore in
singulis omnibus locis qd̄ singula loca
esse possunt tot singule sunt nature sum-
me qd̄ irrationabile est opinari. **N**ō ē igitur
tota vno tempore in singulis locis.

At vero si diuersis tēporibus tota est
in singulis locis quando est in vno loco
nullū bonum z nulla essentia est interim
in alijs locis quia sine ea prorsus aliud
non existit. **Q**uod absurdum esse vel ip-
sa loca probant que non nihil sed aliqd̄
sunt. **N**on ē itaq; summa natura tota in
singulis locis diuersis temporibus.

Aliud si nec eodem tem-
pore temporibus tota est
loquetur quia nullomodo e-
st omnib; locis non igitur
tota si tota summa natura
temporibus aut simul a
singula tempora.

Quomodo sit in omni

Et quomodo est

in singulis

locis tempora sim-

vero separatur z nullomodo

gulis temporibus quem

quis homo totuz est huius

est proprie dicitur quia si

si ergo ita est que nihil

separatur non est tota si

non extendit per tempo-

res eternas nihil aliud

Summa igitur essen-

tiarum sed temporibus de-

em̄ eius etas per tempo-

docatur habet cum ipse

sepe preteritum z futurum

aliud est eius etas vel e-

ternitas quā eius eternitas

eternitas nihil aliud si

fiat supra digesta ratio

probat si eius eternitas

proles z futurum conse-

que essentia habet preter-

itum. **A**t quod preter-

itum vel futurum et qd̄

est partium nec futurum

rum etas est preteritū ve-

modi ergo stabit qd̄ supra

perspiciat necessitate char-

um natura scilicet nullomodo

sed futurum: simpliciter est

commutabile si aliud et ali-

quod tempore per tem-

poribus et partes aut pot-

Inselmi

Monologion

Quod si nec eodem tempore nec diuersis temporibus tota est in singulis locis liquet quia nullomodo est tota in singulis: omnibus locis non igitur est indagandum si tota summa natura sit in singulis temporibus: aut simul aut distincte per singula tempora.

Quomodo sit in omni et in nullo loco. **Capitulū. XXI.**

Quod quomodo est aliud totum simul in singulis temporibus si ipsa tempora simul non sunt. Si vero seperatum et distincte tota est in singulis temporibus quemadmodum aliquis homo totum est heri et hodie et cras. Et proprie dicitur quia fuit et est et erit. Ergo eius etas que nihil aliud est quam eius eternitas non est tota simul sed est partibus extensa per temporum partes. At eius eternitas nihil aliud est quam ipsa essentia. Summa igitur essentia erit diuisa per partes sed temporum distinctiones. Si enim eius etas per temporum cursus producit habet cum ipsis temporibus presens preteritum et futurum. Quid autem aliud est eius etas vel existendi diuinitas quam eius eternitas. Ergo cum eius eternitas nihil aliud sit quam eius essentia sicut supra digesta ratio indubitabiliter probat si eius eternitas habet preteritum presens et futurum consequenter quoque eius essentia habet preteritum presens et futurum. At quod preteritum est non est presens vel futurum et quod presens est non est preteritum nec futurum et quod futurum est non est preteritum vel presens quomodo ergo stabit quod supra rationabili et perspicua necessitate claruit quia illa summa natura scilicet nullomodo composita sed summe simpliciter est et summe incommutabilis si aliud et aliud est in diuersis temporibus et per tempora distributa habet partes aut potius si illa ve

ra sunt imo quia liquido vera sunt quomodo hec possibilis sunt? Nullo igitur modo creatrix essentia aut etas aut eternitas eius recepit preteritum vel futurum. Presens enim quomodo non habet si vere est sed fuit significat preteritum et erat futurum. Nunquam igitur illa fuit vel erit: quare non est distincta sicut nec simul tota in diuersis singulis temporibus. Si igitur sicut discussum est nec sic est tota in omnibus locis vel temporibus ut semel sit tota in nominibus et per partes in singulis nec sicut tota sit in singulis manifestum est quia non est villo modo omni loco vel tempore tota. Et quomodo similiter per visum est quia nec sic est in omni loco vel tempore ut pars sit in omni et pars sit extra omnem locum vel tempus impossibile est ut sit vbiq; et semper. Nullatenus enim potest intelligi esse vbiq; et semper nisi aut tota aut pars. Quod si nequaquam est vbiq; et semper aut erit de terminate in aliquo loco vel tempore aut in nullo determinate aut eam in aliquo non posse esse iam discussum est. In nullo igitur loco vel tempore: id est nusquam et nunquam est. Non enim potest esse nisi aut in omni aut in aliquo. Sed rursus cum constet inexpugnabiliter non solum quia est per se sine principio et sine fine sed quia aliquid sine ea nec vbiq; nec nunquam est necesse illam esse vbiq; et semper.

Quomodo melius intelligi possit esse vbiq; quam in omni loco. **Cap. XXII.**

Quomodo ergo conuenient hec tam contraria secundum prolationem et tam necessaria secundum probationem? fortasse quodammodo est summa natura loco vel tempore quo non prohibetur sic esse simul tota in singulis locis vel temporibus ut tamen non sint plures tote si vna sola tota nec eius etas quam non est nisi et eternitas non sit distributa in

disputacionem videtur
fugere amiracionem
estogenur discussio
ergo videatur si summa
t esse in singulis locis
diuersa tepora. **Deinde**
nponit in quaeratur. **Sig**
nū in singulis locis per
in singulis tote. **Sicut enim**
distinguitur et singula lo
i quod totum est vno loco
e eodem tempore totum et
distinguitur et singula to
p totum est in aliquo loco
uod non sit in ipso loco. **Q**
est quod non sit in aliquo
quod sit eodem tempore
locum. **Quo** igitur totum
oco nihil eius est quod
sit extra ipsum locum. **Sic**
est extra quemlibet locum
est eodem tempore in alio lo
quod totum est in quolibet lo
mul in alio loco. **Ergo**
aliquo loco quomodo totum
alio loco si vult de eo potest
oco. **Quoniam** igitur vnu
potest esse simul totum et v
totum consequenter et per ho
singula sine tota si in singulis
aliud est totum. **Quapropter**
natura tota est vnu tempore
tribus locis et singula loca
tot singule sunt inretribu
nabile est opinari. **Non** ergo
tempore in singulis locis
diuersis temporibus totum
ocis quando est in vno loco
m et nulla essentia est totum
quia sine ea potest esse
Quod absurdum est et
nant que non nisi in
itaque summa natura in
as diuersis temporibus

presens præteritū et futurū. Non enim videtur hac lege loci ac temporis cogi nisi ea que sic sunt in loco vel tempore ut loci spacium vel temporis diurnitatē non excedant. Quare sicut de hijs que huius sunt vnum idemque totum simul non posse esse totum in diuersis locis vel temporibus omni veritate asseritur. Ita in hijs que huius non sunt idipsum nulla necessitate concluditur. **I**ure namque dicitur videtur quod tantum eius rei sit aliquis locus cuius quantitatem locus circūscribendo continet et continendo circūscribit quod eius rei solum sit aliquod tempus cuius diurnitatem tempus metiendo aliquo modo terminant et determinando metitur. Quapropter cuius amplitudini aut diurnitati nulla meta vel a loco vel a tempore opponitur illi nullum esse locū vel tempus vere proponitur. Quia namque nec locus illi facit quod locus nec tempus quod tempus non irrationaliter dicitur quia nullus locus et nullum tempus est tempus. Quod vero nullum locū aut tempus habere cōspicitur id profecto nullatenus loci aut temporis legem sibi conuincitur. Nulla igitur lex loci aut temporis naturam ullam aliquo modo contingit: quod nullus locus ac tempus aliqua continentia claudit. **Q**uod autem rationalis consideratio omnimoda ratione concludat ut creatricem summamque omnium substantiam quam necesse est alienam esse et liberam a natura et iure omnium que ipsa fecit de nihilo nulla loci cohibitio vel temporis includat cum potius eius potentia que nihil est aliud quam eius essentia cuncta a se facta sub se continendo concludat. Quomodo quoque non est impudentis impudentie dicere quod summe veritatis aut loci circūscribat quantitatem aut tempus metiatur diurnitatem: que nulla penitus localis vel temporalis distentionis magnitudinem suscipit vel paruitatem. Quia itaque loci hoc est et temporis cō-

ditio ut tantummodo quicquid eorum metis clauditur nec partium fugiat rationem vel qualem suscipit locus eius secundum quantitatem vel qualem patitur tempus eius secundum diurnitatem nec ullomodo possit totum a diuersis locis vel temporibus simul contineri quicquid vero loci vel temporis continentia nequaquam coercetur nulla locorum vel temporum lege ad partium multipliciter cogatur aut presens esse totum simul pluribus locis aut temporibus prohibeatur quoniam inquam hoc est conditio loci ac temporis proculdubio summa substantia que nulla loci vel temporis continentia cingitur nulla eorum lege constringitur. Quare quoniam summam essentiam totam et inuincibilis necessitas exigit nulli loco vel tempore deesse: et nulla ratio loci aut temporis prohibet omni loco vel tempore simul totam adesse necesse est eam simul totam omnibus et singulis locis et temporibus presentem esse. Non enim quia huic loco vel tempore presens esse ideo prohibetur illi vel illi loco aut tempore simul et similiter presens esse: nec quoniam fuit aut est aut erit ideo eternitatis eius aliud euauit a presenti tempore et præterito quod iam non est aut transit cum presentem quod vix est aut veturum est cum futuro quod non dum est. **N**ullatenus namque cogitur vel prohibetur lege locorum vel temporum alicubi aut aliquando esse vel non esse quod nullo modo intra locum vel tempus claudit suum esse. Nam si ipsa summa essentia dicitur esse in loco aut tempore quousque de illa et de locabilibus siue temporalibus naturis vna sit probatio propter loquendi consuetudinem diuersus tamen est intellectus propter rerum dissimilitudinem. In illis namque duo quedam eadem prolatio significat id est: quia et presentia sunt locis et temporibus in quibus esse dicuntur et continentur ab ipsis. In summa vero essentia vnum tantum percipitur: id est quod presens

presens enim quia continetur
ita loquendo dicitur
no videtur esse in loco
vel tpe. **N**on enim significat
et vix esse in alio quocumque
In nullo itaque loco vel tpe
dicatur quia omnino a natura
et tamen in omni loco
quodammodo dicitur potest
quod aliud est in nullo
loco: sustinetur in omni
est quia nulla abest et in
tunc loci aut temporis
copa vel finitudo locorum
aut illa vel hic vel alibi
nunc: ut aliquando nec scilicet
quo vixit tempus est aut
tunc vel futurum fuit vel erit
loquere: et mutabilis pro
non est et tamen de ea
non possunt quibus sic est
descriptis et mutabilibus
sunt autem loci et t
non. **Q**uare namque quod
dissolubiliam que in omni
tunc quodam summa omni
semper et nullo modo: namque
in nullo loco aut tempo
re: intellectum concordem
Quod melius intelligitur
in omni tempore. **Q**uod
Et cum confiteatur
naturam non magis
bus locis quam in omnibus
vel que continentur sed
in omni continentur car non
quod tunc ut ponitur in
omnibus que sunt: quod tantum
cum tunc intellectus et rei
et ipsa localis verbi gratia
prohibeat: Solent namque
tunc propter eorum veritatem
loca sunt nec continentur
tunc dicitur si ibi dicitur in esse
in omni est ratione.

Inselmi

Monologion

est non etiam quia continetur. Unde si
 visus loquendi admitteret convenientius
 dici videret esse cum loco vel tpe q̄ in loco
 vel tpe. **¶** Si enim significat contineri aliqd
 et dicit esse in alio q̄ cum dicit esse cum alio
In nullo itaq; loco vel tempore proprie
 dicitur quia omnino a nullo alio contine-
 tur et tamen in omni loco vel tempore suo
 quodammodo dici potest esse qm̄ quic-
 quid aliud est ne in nihilū cadat ab ea p̄-
 sente sustinetur in omni loco et tempore
 est quia nulli abest et in nullo est quia nē-
 lum locū aut tempus habet nec in se re-
 cipit distinctōes locorum aut temporū
 aut illic vel hic vel alicubi vel tunc vel
 nunc vel aliquādo nec scdm̄ labile p̄sens
 quo vivimur tempus est aut scdm̄ preteri-
 tum vel futurū fuit vel erit qm̄ h̄ circum-
 scriptōz et mutabilitū pp̄ria sunt quia il-
 la non est et tamen h̄ de ea quodammodo
 dici possunt quādo sic est p̄sens oibus
 circūscriptis et mutabilib⁹ ac si illa circū-
 scribatur eisdem locis et mutetur tempo-
 ribus. **¶** Patet itaq; quātum satis est ad
 dissoluēdam que insonabat cōtraricta-
 tem qualiter sūma oīm essentia vbiq; et
 semper et nusq; et nunq; id est in omni et
 in nullo loco aut tempore sit iuxta diuer-
 soz intellectū cōcordem veritatem.

¶ Quō melius intelligi esse semp̄ quasi
 in omni tempore. **Capitulū. XXIII.**

¶ Erum cū constet eandē sūmam
 naturam nō magis esse in omni
 bus locis q̄ in oibus que sūt nō
 velut que contineātur sed que penetran-
 do cūcta cōtineat cur nō dicatur esse vbi-
 q; hoc sensu vt potius intelligat esse in
 oibus que sunt: q̄ tātum in oibus locis
 cum hunc intellectū et rei veritas exhibe-
 beat et ipsa localis verbī pp̄rietas nequa-
 q̄ phibeat. **¶** Solem⁹ nāq; localia vba
 sepe irreph̄sibiliter attribuere rebus q̄
 nec loca sunt nec circūscriptōe locali cō-
 tinent̄ velut si ibi dicit̄ ibi esse intellectū
 in aia vbi est rationalitas. **¶** Nam cū vbi

et ibi aduerbia localia sint non tamē lo-
 cali circūscriptōe vt aia continet aliud
 aut intellectus aut rationalitas cōtinen-
 tur. **¶** Quare summa natura scdm̄ rei ve-
 ritatem dicitur aprius vbiq; esse secun-
 dum hanc significatōem vt intelligatur
 esse in omnibus que sunt q̄ intelligatur
 in omnibus locis qm̄ sic supra exposite
 rationes docēt aliter esse non potest ne-
 cesse est eā sic esse in oib⁹ que sūt vt vna
 eandēq; p̄fecta tota simul sit in singul.

¶ Nullis mutabilis sit accidētib⁹. **XXIII**

¶ Andem quoq; sūmam s̄bam cō-
 stat sine principio et sine fine esse
 nec habere preteritū aut futurū
 nec est temporale hoc est labile p̄sens
 quo nos vivimur: qm̄ etas siue eternitas
 eius que nihil aliud est q̄ ipsa immutabi-
 lis et sine partibus est. **¶** Nonne ergo sem-
 per q̄ videtur designare totum tempus
 multo verius si de illa dicitur intelligit̄
 significare eternitatē que sibi ipsi nunq; ē
 dissimilis q̄ temporū varietatē que sibi
 semp̄ est in aliquo non similis et quare si
 dicitur semp̄ esse qm̄ idē est illi esse et vi-
 uere nihil melius intelligit̄ q̄ eterne esse
 vel viuere id est interminabilē vitam si-
 mul perfectam totā obtinere. **¶** Videt̄
 aut̄ eius eternitas esse interminabilis vi-
 ta simul perfecte tota existens. **¶** Cum enī
 supra iam satis liqueat q̄ eadem substā-
 tia non sit aliud q̄ vita sua et eternitas
 sua nec sit aliquo mō terminabilis nec nisi
 simul et perfecte tota quid aliud est ve-
 ra eternitas que illi soli cōuenit q̄ inter-
 minabilis vita simul et perfecte tota exi-
 stens. **¶** Nam vel h̄ solo verā eternitatem
 soli in esse illi substātie que sola nō facta
 sed factrix esse inuēta est aperte percipi-
 tur qm̄ vera eternitas principij finisq;
 meta carere intelligitur q̄ nulli rex crea-
 tarum cōuenire eo ipso de nihilo facte
 sūt cōuincit̄. **¶** Sed h̄ essentia quā patuit
 oimode sibi eē eandē substātalit̄ nō ē alia
 quādo a se diuersa vel accidētaliē. **¶** Cleric⁹

in modo quicquid est me-
 ur nec parum fugax
 i fuscipit locus eius
 i vel qualem patitur
 um dicitur tate nec vlti-
 um a diuersis locis
 nul contineri quicquid
 pens continetur nequa-
 nulla locorum vel temp-
 tum multiplicatē cog-
 sens esse totum simul
 ur temporibus prohibet
 est conditio loca et tempo-
 o summa substātia opor-
 tempoz continetur in
 lege cōstringitur. **¶**
 am effectam totam et
 itas epigit nulli loco
 nulla ratio loci aut temp-
 omni loco vel tēpo sim-
 necesse est eam simul
 singulis locis et tempore
 e. **¶** Non enim quia hinc loci
 ens est ideo prohibetur
 aut tempore simul et sim-
 nec qm̄ fuit aut est aut
 atis ē aliud exaruit et
 ce et preterito q̄ iam nō
 cum p̄sens q̄ vixit aut
 futuro quod non cum
 mus namq; cogitur vel
 e locorum vel temporū
 quādo esse vel non est
 ra locum vel tempus
 e. **¶** Nam si ipsa sūma
 i loco aut tempore
 abilibus siue temporibus
 i sit probatio propter
 finem diuersus tamen
 ppter rerum dissimilitud-
 i q; duo quedam eadē
 car id est: quia et
 roibus in quibus
 ent̄ ab ipsis
 tm̄ parat̄

quoniam est summe incommutabilis si per accidens
 tia: potest non dicam esse sed vel intelli-
 gi variabilis. Et contra quoniam non est parti-
 ceps accidentis cum et hoc ipsum quod maior est
 omnibus alijs naturis et quod illis dissimilis
 est illi videatur accidere. Sed quid repu-
 gnant quorundam que accidentia dicuntur
 susceptibilitas et naturalis incommutabilis
 litas: si eorum assumptione nulla substantia sequatur
 variabilitas. **U**m quippe que ac-
 cidens dicuntur alia non nisi cum aliqua par-
 ticipantis variatione adesse et ab esse pos-
 se intelliguntur: ut omnes colores alia nulla
 omnino vel accedendo vel recedendo mu-
 tationem circa id de quo dicuntur efficere no-
 scunt ut quedam relationes. **C**onstat namque
 quia homini post annum presertim nasci-
 turo nec maior nec minor nec equalis sibi
 nec similis. **O**mnes autem relationes has uti-
 que cum natus fuerit sine omni mei muta-
 tione ad illud habere potero et amittere
 secundum quod crescit vel per qualitates di-
 versas mutabit. **P**alam itaque fit quod eorum
 que accidentia dicuntur quedam aliquatenus
 contrahant commutabilitatem: quedam vero
 nullatenus subtrahant immutabilitatem.
Sicut igitur summa natura accidentibus
 mutationem efficietibus nunquam in sua sim-
 plicitate locum tribuit sic secundum ea que
 nullatenus summe incommutabilitati repu-
 gnant aliquando dici aliud non respuit et
 tamen aliud eius essentia. **U**nde ipsa varia-
 bilis intelligi possit non accidit. **U**nde hoc
 quoque concludi potest quia nullius acci-
 dentis susceptibilis est. **Q**uippe quem-
 admodum illa accidentia que mutantur ali-
 quam accedendo vel recedendo faciunt ipsa
 suo effectu vere accidere que mutantur per-
 penduntur sic illa que a simili effectu de-
 ficiunt improprie dici accidentia depre-
 henduntur. **S**icut igitur semper est sibi om-
 ni modo eadem substantialiter ita nunquam
 est a se diversa ullomodo vel accidentaliter.
Sed quoquomodo sese habeat ratio
 de proprietate nominis accidentium illud

sine dubio verum est quia de summa inco-
 mutabili natura nihil potest dici unde
 mutabilis possit intelligi.

Quod illa dicenda sit substantia et quod sit extra
 omnem substantiam et singulariter sic quicquid
 est.

Capitulum XXV.

Ed si ratum est quod de huius na-
 ture simplicitate prospectum est quo-
 modo substantia est. **N**am cum omnis sub-
 stantia admixtionis differentiarum vel mu-
 tationis accidentium sit susceptibilis huius
 immutabilis sinceritas omnimode ad-
 mixtioni siue mutationi est inaccessibleis
 quod ergo obtinebit eam esse quolibet sub-
 stantiam: nisi dicatur substantia per essentiam: et sic
 fit extra sicut est supra omnem substantiam: nam quan-
 tum istud illud est: quod per se est quicquid est
 et de nihilo facit esse aliud esse: diversum
 est ab eo esse per quod aliud fit de nihilo
 quicquid est tantum omnino distat sum-
 ma substantia ab hijs que non sunt idem quoque
 ipsa. **T**unc ipsa sola omnium naturarum
 habeat a se sine alterius nature auxilio
 esse quicquid est: quomodo non est singula-
 riter absque nature sue consortio quicquid
 ipsa est. **U**nde si quando illi est cum alijs no-
 minis alicuius communio valde perculdu-
 bio intelligenda est diversa significatio.

Quod non contineatur in communi tractatu
 substantiarum et tamen sit substantia et individuus
 spiritus.

Capitulum XXVI.

Constat igitur quia illa substantia nul-
 lo communi tractatu substantiarum
 includitur essentiali commu-
 nione a cuius omnis natura excludit. **U**nde
 pe cum omnis substantia tractetur aut esse uni-
 versalis que pluribus substantiis essentialiter
 communis est ut hominem esse com-
 mune est singulis hominibus: aut esse indi-
 vidua que universaliter essentiam commu-
 nem habet cum alijs quemadmodum sin-
 guli homines commune habent cum sin-
 gulis ut homines sint quomodo alijs
 summam naturam in aliarum substanti-
 arum tractatu contineri intelligit que nec

Monologion

in plures sbas se diuidit nec cuz aliqua alia per essentialē cōmunionē se colligit? **Q**uā tamē ip̄a non solū certissime existit sed etiam summā oīm existit z cuiuslibz rei essentia dici solet sb̄a profecto itaqz si quid dici potest digne nō prohibet dici sb̄a z qm̄ non noscitur dignior essentia quā spūs aut corpus z ex hīs dignior est spiritus q̄ corpus utiqz asserēda est eē spiritus z nō corpus. **Q**uā autē nec vllē partes sunt eiusdem spūs nec plures eē possūt huius spūs necesse est vt sit omnino indiuiduus spūs. **Q**uā enim sicut supra constat nec partibz est compositus nec vllis differētis vel accidentibz potest esse mutabilis impossibile est vt qualibet sectione sit diuisibilis.

Quidem spūs simpliciter sit z creata illi cōparata nō sint. **Capitulum XXVII**

Uides ergo cōsequi ex p̄cedētibz q̄ iste spūs qui sic suo quodā mirabiliter singulari et singulariter mirabili mō ē quādā rōe solus sit. Alia vero quecūqz videntur esse huic collata nō sūt. Si em̄ diligētē intēdat ille solus videbit simpliciter z perfecte absolute esse: alia vero oīa vere non esse z vix esse qm̄ nāqz idēz spūs propter incōmutabilem eternitatem suā nullomodo scdm̄ alium quem modum dici potest qz fuit aut erit sed simpliciter est nec mutabiliter est aliud quod aliquā aut non fuit aut non erit neqz nō est quod aliquādo fuit aut erit sed si quis est semel et simul z interminabiliter est. **Q**uā in quā huius est eius esse iure simplicit̄ z absolute z perfecte dicitur esse. **Q**uā vero omnia alia secūduz aliud mutabiliter aliquādo aut fuerunt aut erunt q̄ nō sunt: aut sunt q̄ aliquando nō fuerūt vel nō erūt: z qm̄ hoc qz fuerunt iam nō est: illud autē scilicet qz erunt nōdum est: z hoc quoqz in labili breuissimoz z vix existēte: presenti sunt vix est. **Q**uā ergo tā mutabiliter sunt nō imminuto negatur simpliciter z perfecte et ab-

solute esse z asserūtur vere nō esse et vix esse. **U**nde cum omnia quecūqz alia sunt quā ip̄e de non esse venerunt ad esse: non per se sed per aliud z cum de esse redeant ad non esse: q̄stum ad se nisi sustineātur per aliud: quō illis simpliciter cōuenit aut perfecte siue absolute esse et non magis vix esse aut fere nō esse. **C**ū qz esse solius eiusdē ineffabilis spūs intelligi nullo modo possit aut ex non esse inceptum aut aliquē pati posse ex eo q̄ est in nō esse defectum z quicquid ip̄e est non sit per aliud quā per se: id est p̄ hoc q̄ ip̄e est non est huius esse merito soluz intelligitur simplex perfectūqz z absolutum. **Q**uod vero sit simplex z omnimoda ratione solum est p̄fectum simplex et absolutum id nimirum quod ammō dici potest solū esse: et econtra quicquid per superiorē rationēz nec simpliciter nec perfecte nec absolute esse sed vix esse aut fere nō esse cognoscit id utiqz aliquo modo recte nō esse dicitur. **S**ecundū hanc igitur rationem ille solus creator spiritus est: et omnia creata non sunt: nec tamen oīno non sunt quia per illū qui solus absolute est de nihilo aliqua facta sunt.

Quid eius locutio idip̄m sit q̄ ip̄e nec tamen sint duo sed vnus spūs. **XXVIII**

Unde nunc hīs que de proprietatibus huius summe nature ad presens mihi ducere rationē sequenti occurrunt perspectis oportū existimo vt de eius locutione per quam facta sunt omnia si quid possum cōsiderem. **E**tenim cuz omnia que de illa supra potui aduertere rationis robur inflexibile teneāt illud me maxime cogit de illa diligentius discutere quia idip̄m q̄ ip̄e sumus spiritus est probatur esse. **S**i enim ille nihil fecit nisi per seipsū et quicquid ab eo factum est per illam est factū quomodo ille est aliud quā quod est idēz ip̄e? **A**mplius asserunt utiqz inexpergnabiliter ea que iam inuenta sunt quia

nihil oīno potuit vīq̄ aut potest substi-
stere preter creatōē sp̄m̄ z eius creaturā
hanc vero sp̄s eiusdem locutōem im-
possibile est inter creata cōtineri: qm̄ q̄c-
quid creatū existit p̄ illam factum est il-
layero per se fieri nō potuit. Nihil quip-
pe per seipm̄ fieri potest: quia quicqd̄ fit
posterius est eo p̄ quod fit z nihil est po-
sterius seipō. Relinquit itaq; vt h̄ sūmi
sp̄s locutio cum creatura esse nō possit
non sit aliud quā sūmus sp̄s. Deni-
q; hec ip̄a locutio nihil aliō potest intel-
ligi quā eiusdē sp̄s intelligētia qua cū-
cta intelligit. Quid em̄ est aliud illi rem
loqui aliq̄ loquendū hoc mō quā intel-
ligere nam nō vt homo semp̄ dicit q̄ in-
telligit. Si igitur sūme simplex natura
non est aliud quā q̄ est sua intelligentia
quēadmodū est id qd̄ est sua sapiētia ne-
cesse est vt similiter non sit aliud quā qd̄
est sua locutio. Sed qm̄ iā manifestū est
summū sp̄m̄ vnū tantū esse z omnino-
de indiuiduū necesse est vt sit illi hec sua
locutio sit consubstāialis vt nō sint duo
sed vnus sp̄s.

De eadem locutio nō constet plurib⁹
verbis s̄ sit vnū verbū. Cap. XXIX.

Cur igitur dubitem qd̄ supra du-
biū dimiserā scilicet vtrū hec lo-
cutio in plurib⁹ verbis an in vno
verbo consistat. Nam si sic est sūme na-
ture consubstāialis vt nō sunt duo sed
vnus sp̄s vtiq; sicut illa sūme simplex
est ita z ista. Non igit̄ constat pluribus
verbis sed est vnū verbū p̄ quod: facta
sūt oīa. Sed ecce videt̄ mibi subori-
ri nec facili⁹ nec vllaten⁹ sub ambiguita-
te relinquēda questio. Etenim oīa huius
verba quib⁹ res quaslibet mēte dicimus
id est cogitam⁹ similitudines z ymagines
sūt rez quaz verba sūt z oīs similitudo
et ymago tāto magis vel min⁹ est vera
quāt⁹ magis vel minus imitat̄ rem cui⁹
est similitudo. Quid igit̄ tenēdū ē de
bo: que dicūt̄ z p̄ qd̄ facta sunt omnia:

Erit aut nō erit similitudo eorū que per
ipm̄ facta sunt. Si em̄ ipm̄ est vera mu-
tabiliū similitudo nō est consubstāiale
incomutabilitati quod falsū est. Si aut̄
non est omnino vera sed qualiscūq; simi-
tudo mutabiliū est nō est verbū summe
veritatis omīno verū quod absurdū ē.
Ac si nullam mutabiliū habet similitu-
dinē quō ad illius exēplum facta sūt.
Terum forsitan nihil huiusmodi rema-
nebit ambiguitas si quēadmodū i viuo
hoīe veritas hoīs esse dicitur in pictore
similitudo siue ymago eius veritatis
sic existēdi veritas itelligat̄ in verbo cu-
ius essētia summe est sic vt quodam mō
illa sola sit. In hīs vero que: in eius cō-
paratōe quodā mō nō sūt: z tñ p̄ illud et
fm̄ illd̄ facta sūt aliud imitatio aliq̄ illi⁹
summe essētie perpēdat̄ sic quippe ver-
bum sūme veritatis: q̄ z ipm̄ est summa
veritas nullū augmētum vel detrimen-
tum sentiet sed hoc q̄ magis vel minus
creaturis sit simile: sed poti⁹ necesse erit
oē quod creatū est tāto magis esse z tā-
to esse prestātius quāto simili⁹ est illi q̄
summe est: et sūme magnū est. Hinc z
inde fortasse: imo nō fortasse: sed pro cer-
to hinc oīs intellectus iudicat naturas
quolibet mō viuētes prestare nō viuētibus
senciētes nō sentiētibus rationales
irrationabilibus. Qm̄ em̄ sūma natura
suo quodaz mō singulari non solum est
sed z viuit z sentit z rationalis est liquet
qm̄ omnū que sunt id quod aliquo mo-
do viuit magis ē illi simile qm̄ id quod
nullatenus viuit z quod modo quolibz
vel corporeo sensu cognoscit aliud ma-
gis est quā quod nihil omnino sentit et
quod rationale est magis quā quod ra-
tionis capax non est. Quoniam vero
simili rōe quedā nature magis min⁹ ve-
sint q̄ alie: p̄spiciū est. Quēadmodum
euz illud natura p̄stantius est: quod per
naturalem essētiāz propinquius est pre-
stantissimo ita vtiq; illa natura magis

Inselmi

Chronologion

o erit similitudo eoru
sunt: Si em ipm est
nilitudo no est confusio
biliran quod fallu est
nino vera sed qualitate
abiliu est no est verum
omino veru quod abstrac
am mutabiliu habet simi
ad illius excepum factu
sitan nihil huiusmodi
ignitas si quada modu
as hois esse dicitur in pa
do siue ymagi eius veru
veritas itelligat in veru
summe est sic vt quodam
In hys vero que in cas
od imo no sut: r tu p
a sut aliud imitatio aliq
ne perpedita sic quippe
rentatis: q r ipm est sum
llu augm etum vel decem
t sed hoc q magis vel min
it simile sed poa: necesse
eani est ito magis esse r
latius quato similitu est illi
et sume magnu est. Cui
seimo no fortasse sed po
s intellectus iudicat natu
mo viueta peltate no iud
etes no sententius ratiua
bilibus. Qm em sume natura
laz mo singulari non totum est
r sentit r rationalis est loq
u que sunt id quod aliq
magis e illi simile qm id qu
s ruit r quod modo quod
eo sensu cognoscit aliud
a quod nihil omnino sum
onale est magis qua quod
par non est. Quomodo
quoda nature magis ve
r: p piciu est. Quomodo
natura pstantis est q
m essentia p piciu est q
no ita vtiq illa nature

est cui essentia similior e sume eentie. Sed sic qz animaduerti facile posse existimo. Nepe si cuilibet sbe q r viuut r sensibil et rationalis est cogitatio auferat qd rato nalis est. Deinde q sensibilis r postea q vitalis postremo ipm nudum esse: qd re manet quis non intelligat quod illa sba que sic paulatim destruit ad mino r minus esse r ad vltimu ad non esse gradatu pducitur. Que aut sigillatim assu pra qualibet essentia ad minus r minus esse deducit eade ordinatum assupta illam ad magis esse pducunt. Patet igit quia magis est viuens sba q no viuens r sensibilis qua no sensibilis et rationalis qua no rationalis. Non est itaqz dubiu q o essentia eo ipo maior est pstantio: qz est quo similior est illi essentie que sume est r summe prestat. Satis itaqz manifestu est in verbo p qd facta sut omnia no esse eoz similitudinē: sed vera simpli cemqz essentia. In factis vero no esse simplicē absolutaqz essentia sed vere illius essentie vix aliqua mutatōm. Unde necesse est no idem verbu sed rez creatarum similitudinē magis vel minus esse veru sed oem creatā naturam eo alciori gradu essentie dignitatqz p sistere quo magis illi ppinquare videtur. **Q**uipm verbu non sit similitudo factōrum s veritas essentie facta vero sint aliz qua veritatis mutatio et que nec magis sint qua alie r pstantiores. **Ca. XXX** **S**ed cu ita sit quō illo quod simplex est veritas potest esse vbu eoz quoz no est similitudo: cu oē verbu quo aliqua res sit mente dicit similitudo sic rei eiusdem r si no est verbum eoz que facta sut p ipm quō constabit quia sit verbum. Nepe oē verbu aliz cuius rei verbu est. Deniqz si nuscqz creatura esset nullu eius esset verbum. Quid igit an concludēdum est q: si nullo mō esset creatura nequa qz esset verbu illud quod est summa r nullius indigēs essentia

aut fortasse illa summa essentia que verbu est essentia quidē esset eterna: si verbu non esset: si nihil vnqz p istam fieret. **E**ius em quod nec fuit nec est nec futurum est nullu verbu potest eē veruz s hanc ratōem si nūqz vlla preter summu spm esset essentia nullu omnino eēt vbu in illo. Si nullum in illo verbu esset nihil apd se dicit cu idē sit illi sic dicere ali qd qd ē intelligē no aliud intelligēt. Si nihil itelligeret q summa sapiētia q no est aliud qua idē spūs nihil itelligeret qd absurdissimuz est. Quid igit? Si enim nihil itelligeret quō esset summa sapiētia aut si nullo mō esset preter illam aliud quid illa itelligeret? Sed nunqz seipaz non itelligeret aut quō vel cogitari potest q summa sapiētia se aliquādo no itelligat cuz aliquando mens rationalis possit no solum sumet sed et illius sume sapiētie reminisci r illā et se itelligere. **S**i enim mens hūana nullam eius aut suā habere memoriā aut itelligentiā possit nequa qz se ab irrationabilibz creaturis r illā ab omi creatura secū sola tacite disputādo sicut nūc mens mea facit discerneret. Ergo sumus ille spūs sicut est eternus ita eterne sui memor est r itelligit se ad similitudinē mentis rationalis imo non ad illius similitudinē sed ille principaliter r mēs rationalis ad eius similitudinē. At si eterne se itelligit eterne se dicit. Si eterne se dicit eterne ē vbu eius apud ipsū. Siue igitur ille cogitetur nulla alia existente essentia siue alijs existentibus necesse est verbum illius coeternum illi esse cum ipso. **Q**uod summus spūs seipm dicat coeterno verbo. **Capitulū. XXXI.** **S**ed ecce qretū mihi de vbo quomodo creator dicit omnia que fecit obtulit se verbum quo seipm dicit q: oia fec. An ergo alio verbo dicit seipm et alio ea q fec: aut poti? eodē ipo verbo q dicit seipm dicit q: fecit? Nā

hoc quoque verbū quo seipm dicit neces-
se est idipsuz esse q̄ ipm est sicut constat
de verbo illo quo dicit ea a se facta sunt.
Cū em̄ etiāz si nihil vnq̄ aliud esset nisi
summus ille sp̄s ratio tamē cogat ver-
bū illud quo se dicit ex necessitate eē qd̄
verius quā hoc verbū eius nō esse aliud
q̄ q̄ ip̄e est. Ergo si z seipm z ea que fac̄
cōsubstantiali sibi verbo dicit manifestaz
est qz verbi quo se dicit z verbi quo crea-
turā dicit vna substantia est. Quō ergo si
vna sba est duo verba sūt? Sed forsītā
non cogit idēptitas sbe verbi vnitatem
admittere. Nā idem ip̄e qui hīs verbis
loquitur eandē illis habet sbam z tamē
verbū nō est. Sed vtiqz verbū quo se di-
cit sūma sapiētia cōueniētissime dici po-
test verbū eius sed superiorē rationē qz
eius perfectā tenet similitudinē. Nā nul-
la ratione negari potest cuz mens ratio-
nalis seipam cogitādo intelligit ymagi-
nem ip̄ius nasci in sua cogitatōe imo ip̄-
sam cogitatōem sui esse suā ymaginē ad
eius similitudinē tāqz ex eius impressio-
ne formatā. Cū qz em̄ rem mēs seu per
corporis ymaginatōem seu p̄ ratōem cu-
pit veraciter cogitare: eius vtiqz simili-
tudinem quātū valet in ip̄a sua cogitatio-
ne conatur exprimere: qd̄ quāto verius
facit tāto rem ip̄am verius cogitat: et h̄
quidē cū cogitat aliud aliud qd̄ ip̄a non
est z maxime cū aliquid cogitat corpus
clarius p̄spicitur. Cū em̄ cogito notū
mibi hoīem absētem formaē acies cogi-
tatōis mee in talem ymaginē eius qua-
lem illā pervisum oculoꝝ in memoriā
attraxi que ymago in cogitatōe verbuz
est eiusdē hoīs quē cogitādo dico. Ha-
bet igitur mens rationalis cū se cogitan-
do intelligit secū ymaginez suā ex se na-
tam idest cogitatōem sui ad suam simili-
tudinem quasi sua impressione formatā
q̄uis ip̄a se a sua ymagie nō nisi ratione
sola seperare possit que ymago eius ver-
bum eius est.

De vno dō dicat se z q̄ fec̄. XXXII.

Hoc itaqz mō quis neget summā
sapiētiā cum se dicēdo intel-
ligit gignere cōsubstantialēz sibi
similitudinē suā idest verbum filium.
Ad verbuz licet de re tam singulariter
eminenti pp̄rie aliquid satis cōueniē-
dici non possit non tamē incōueniēter si-
cut similitudo ymaginē z figura z cara-
cter eius dici potest. Verbū autē quo
creaturā dicit nequāqz similiter est ver-
bum creature: quia non est eius similitu-
do sed principalis essentia: cōsequit̄ igitur
vt ip̄am creaturā nō dicat dō crea-
ture. Cuius ergo verbo eā dicit si nō
dicit eam verbo eius. Nā q̄ dicit verbo
dicit: z verbū aliter est verbū idest simi-
litudō. Si nihil aliud dicit q̄ se aut crea-
turaz nihil dicere potest: nisi aut suo aut
eius verbo. Si ergo nihil dicit dō crea-
ture quicqd̄ dicit verbo suo dicit. Uno
igitur eodēqz verbo dicit seipm et que-
cunqz fecit.

De suo verbo videri possit dicere crea-
turam. Capitulū. XXXIII.

Ed quō tā differētes res scilicet
creans z creata essentia dici pos-
sit vno verbo: p̄sertim cū verbū
ip̄m sit dicēti coeternū creatura autē non
sit illi coeterna forsitan quia ip̄a est sum-
ma sapiētia z sūma ratio in qua sūt om-
nia que facta sūt quēadmodum op̄ qd̄
fit scdm̄ aliquā artem nō solū quādo fit
verum z anteqz fiat et postqz dissoluitur
semp̄ est in ipsa arte. Non aliud quā qd̄
est ars ip̄a idcirco cū summ⁹ ip̄e sp̄s di-
cit seipm dicit oīa que facta sūt. Nam et
anteqz fierēt z cū iā facta sūt z cū corrupū-
tur seu aliquo mō variātur semp̄ in ipso
sunt nō q̄ sunt in seipis: sed q̄ est idē ip̄e
Etenim in seipis sūt essentia mutabi-
lis scdm̄ immutabilē rationē creata i ip-
so vero sūt ip̄a prima essētia z prima exi-
stendi veritas cui prout magis vtiqz
illa similia sint: ita verius z p̄stātius exi-

Inselmi

Monologion

stunt. Hoc itaq; modo hoc irrationabi-
liter asseri potest quia cum seipm dicit su-
mus ille spūs dicit etiaz quicquid factuz
est vno eodemq; verbo. Verum cū con-
stet quia verbū eius cōsubstantialē est illi
et pfecte simile necessario cōsequitur vt
oia que sūt in illo eadem z eodē mō sint
in verbo eius. Quicqd igit factū est si-
ue viuat siue nō viuat aut quocūq; sit in
se: in illo est ipa vita et veritas. Quā autē
idē ē sūmo spiritui scire q̄ intelligere vt
dicere necesse est q̄ eodez mō sciat oīnia
que scit quo ea dicit aut intelligit.

**Quicquid factum est in eius verbo z
scientia sit vita z veritas. XXXIII.**

Quemadmoduz igitur oia sūt in
verbo eius vita z veritas ita sūt
in scientia eius. Quia ex re mani-

festissime pprehēdi potest quō dicat idē
spūs vel quō sciat ea que facta sūt ab hu-
mana sciētia cōprehēdi nō posse. Nam
nulli dubiū creatas sbas multo aliter es-
se in seipis q̄ in nostra sciētia i seipis nā
q̄ sunt per ipam suā essentiā in nra vero
sciētia nō sunt eaz essentie sed earū simi-
litudines. Restat igit vt tāto verius sint
in seipis quā in nostra sciētia: quāto veri-
us sunt alicubi per suā essentiā quā p su-
am similitudinē.

**Incōprehensibili mō dicat vel sci-
at res a se factas. Capitulū. XXXV.**

Quā ergo h̄ constat qz ois crea-
ta substantia tanto verius est in
verbo: id est intelligētia creato-
ris quā in seipā: quāto veri⁹ existit crea-
trix q̄ creata essētia quō cōprehēdat hu-
mana mēs cui⁹ sit illud dicere z illa sciē-
tia que sic longe superior: z verior ē crea-
tis substantijs si nostra sciētia tā lōge su-
peratur ab alijs quātū earuz similitudo
distat ab eaz essentia.

**Quicquid ipse est ad creaturā h̄ sit et
verbū ei⁹ nec tñ ambo pliter. XXXVI**

Uerū tamē manifeste rōes supe-
riores doceāt summū spm pver-

bum suū fecisse oia nunqd nō z ipm ver-
bum fecit eadē oia. Quā em̄ illi est cōs-
stātiale cuius est verbū necesse est vt sit
sūma essentia Summa autē essentia non
est nisi vna que sola creatrix z solū prin-
cipium est oim que facta sūt Ipa namq;
sola fecit nō p aliud quam p se oia ex ni-
hilo. Quare quecūq; sūmus spūs facit
eadē z verbū eius facit simplici. Quic-
quid igitur sūmus spūs est ad creaturā
h̄ et verbū eius est et similiter nec tamen
ambo simul pliter quia non sunt plures
creatrices sūme essentie Sicut igit ille ē
creator rex z principū sic z verbus eius
nec tamen sunt duo sed vnus creator et
vnū principium.

**Quid dicit nō possit quid duo sint q̄uis
necesse sit esse duos. Cap. XXXVII.**

Quidiose itaq; attēdendū ē quī-
dē quod valde insolitū alijs re-
bus in sūmo spū z verbo ei⁹ vi-
detur euenire. Nam certū ē sic vnicuiq;
singulatim vt et vtriusq; simul inesse q̄:
quid sunt in essentia et quicquid sunt ad
creaturā vt z singulatim perfectū sit am-
bobus et tamen pluralitatē non admit-
tat in duobus: licet em̄ singulatim et ille
perfecte sit sūma veritas z creator z ver-
bus eius sit summa veritas z creator nō
tamen ambo simul sūt due veritates aut
duo creatores Sed cū hoc ita sint: miro-
tamē mō apertissimū est quia nec ille cui-
us verbum ē potest esse verbus suū nec
verbum potest esse ille cuius est verbum
vt in eo quod significat vel quid sint sb-
stātialiter vel quid sint ad creaturā sem-
per indiuiduam teneāt vnitatem. In eo
vero q̄ ille nō existo est h̄ autē est ex il-
lo ineffabilem admittāt plalitatē ines-
fabilez certe. Quis em̄ necessitas cogat
vt sint duo nullo tamen mō exprimi po-
test quid duo sint. Nā z si forte duo pa-
res aut aliquid aliud similiter ad inuicē
possint dici in hīs ipis tamē relatiuis si
queratur quid sit illud de quo dicuntur

h

non potest dici pluraliter quæadmodum dicuntur due pares linee aut duo hoies similes. Quippe nec sunt duo pares spūs nec duo pares creatores nec duo aliqd q̄ significet eorū aut essentiam aut habitudinem ad creaturam sed nec duo aliqd quod designet ppriā habitudinez alterius ad alterum quia nec duo verba nec due ymagines: verbū nāq̄ hoc ipm qd̄ verbum est aut ymago ad alterū est et sic ppria sunt hoc alterius vt nequa q̄ alteri coaptetur. Nam ille cuius est verbū aut ymago nec ymago nec x̄bū est.

Idem verbum sit a summo spiritu nascendo. Capitulum XXXVIII.

Constat igitur q̄ exprimi nō potest: quid duo sint: summ⁹ spūs: et verbum eius: q̄uis quibusdā singulorū pprietatibus cogatur eē duo. Et enim pprium est esse vnius ex altero et pprium est alterius alterū esse ex illo. Quod ipm nullo vtq̄ verbo videt̄ familiarius posse pferri quā si dicatur pprium esse vnius nasci ex altero et pprium alterius nasci atq̄ ex ipō. Tertū nāq̄ iam cōstat q̄ verbum summi spūs non sic est ex eo quæadmodum ea que ab illo facta sūt: q̄ quæadmodū creator de creatore summi et de summo et vt plena breuitate omnimoda absoluat similitudo peritus idem ipm est de eodē ipōzita vt nullatenus sit nisi ex eo. Cū igit̄ pateat verbū summi spiritus sic esse ex ipō solo vt pfectam eius quasi proles parētis teneat similitudinem nec sic esse ex eo vt fiat ab ipō perfecto nullo mō pueniētius cogitari potest ex illo esse quā nascēdo.

Tempe si immutabiles res indubitāter dicuntur nasci ex hīs ex quibus habentur sint: cū nullam eorū ex quibus nasci dicuntur teneat similitudinē sicut proles parētis. Dicimus enī capillos nasci de capite et poma ex arboze licet nec illi capitis nec illa arboris similia sint. Si inq̄ multa huius dicuntur nasci non absurde tāto

congruētius dici potest verbū summi spiritus ex illo existere nascēdo quāto pfectius quasi ples parētis trahit ei⁹ similitudinē ex illo existendo.

Verissime illud sit parēs illud vero proles. Capitulum XXXIX.

Quod si cōueniētissime dicitur nasci et tam simile est illi de quo nascitur: cur estimetur simile quasi ples parenti et non potius asserat: quia quādo verior est ille parēs et istud ples quāto magis et ille ad huius necessitatis pfectionem sol⁹ sufficit et quod nascitur eius similitudinez experimit. Nāq̄ in rebus alijs quas parentis prolesq̄ certū est habitudinem habere nulla sic gignit vt omnino nulli⁹ indigēs sola per se ad gignēdam prolem sufficiat: nulla sic gignitur vt nulla admixta dissimilitudine omnimoda similitudinez parētis exhibeat. Si ergo verbum summi spūs sic omnino ex ipius sola essentia et sic singulariter est illi simile vt nulla proles sic sit ex sola parentis essentia aut sic similis parenti profecto nullis rebus tam cōuenienter videtur aptari habitudo parētis et proles q̄ summo spiritui et verbo eius. Quapropt̄ illius est verissimū propriū esse parētem istius vere verissimum esse prolem.

Illud verissime gignat illō verissime gignatur. Capitulum XL.

Hoc constare non poterit nisi pariter ille verissime gignatur. Si igitur illud est perspicuū ita hic esse certissimū necesse est quare summi spūs est verissime gignere et verbi eius verissime gigni. Cellem iā quidez et forte possē illū esse verissime patrem hō vero esse verissime filiū cōcludere. Sed nec hoc negligēdum existimo an patris et filij et an matris et filie magis illis apta sit appellatio cū in eis nulla sit sexus discretio. Nam si idcirco cōueniēter est ille pater et proles eius filius: q̄ vterq̄ ē

is cur non pari ratio... naturaliter in pluribus... est cōtra vt in quibus... hō in quibus feminin⁹... ore et validior est mascul⁹... et infirmitas: aut certe... vni summi spūs dicitur p... pama et pōncipaliter... patre nā si in matrem cō... do q̄ pama pcedit m... quoz vni parētis apte... ad gignēdas plem nulla... locatur aut pcedit. Veri... summi spūs parētis esse... filius temp similitudē... hō aut similitudo est al... pica sua verissimū ē... filiam sed filium.

Inselmi

Monologion

spūs cur non pari ratione alteri cōuenit esse matrem alteri filiam quia vterq; est veritas et sapientia? an quia in hīs naturis que sexus habēt differētiam melioris sexus est patrem esse v^l filiū minoris vero matrem vel filiā. **¶** Est h̄ quidem naturaliter in pluribus in quibusdā vō est cōtrario vt in quibusdā auū generibus in quibus feminin⁹ sexus semp maior: et validior: est masculin⁹ vero minor et infirmior. Aut certe idcirco magis cōuenit sūmo spm̄ dici patrē quā matrē quia prima et principalis taz plis semp est in patre nā si maternā causā quolibet modo sp̄ paterna p̄cedit minimis est incongruu⁹ vt illi parētī apte nōmē m̄fis cui ad signēdaz plem nulla alia causa aut sociatur aut p̄cedit. Verissimū est igitur summū spm̄ patrē esse plis sue. Quod si filius semp similior: est patri quā filia nihil aut similius est alteri quā sūmo patri ples sua verissimū ē hāc plem nō esse filiam sed filium.

¶ Alterius verissime sic esse genitorē et filium alteri⁹ p̄fem et genitū. .xlj.

¶ Sicut igit^r p̄p̄riū est illius verissime gignere istius vō gigni sic p̄p̄riū est illius esse verissimuz genitorē istius vero verissimū genitū et sicut alter est verissimus parens alter verissima proles sic alter est verissim⁹ p̄f alter verissimus filius. Inuētis tot et tātis singulorū p̄p̄rietatibus quibus mirā quedā tam ineffabilis quā ineuitabilis in sūma vnitāte p̄batur esse plitas valde videt^r mihi delectabile retractare sepius tam impenetrabile secretū. Ecce enī cum sit impossibile sic eūdem esse qui gignit et eū qui gignitur atq; eūdem eē patrem et plem necesse sit aliū esse genitorē aliū genitū: aliū esse p̄fem: aliū filium: sic tamē necesse est idē esse illū qui gignit et illū qui gignitur necnō parentē et plem et impossibile sit aliū esse genitorē quā quod genitus est aliud esse pa-

trem quā q̄ est filius.

¶ Retractatio cōmunionis amboꝝ et p̄p̄rietatū singulorū. Cap. xliij.

¶ Cum ita sit alius ille et alius ille vt omnino pateat q̄ duo sint sic tamē vnū et ip̄m est id quod est ille et ille vt penitus lateat quid duo sint. Nam sic est alius pater alius filius vt cū ambos dixerim videā me duos dixisse et sic est idip̄m q̄ est et pater et fili⁹ vt nō intelligā quid duos dixerim. Quis nāq; singulus p̄f sit p̄fecte sūmus spūs sic tamē vnū idemq; spūs p̄f et filius vt p̄f et filius nō sint duo spūs sed vn⁹ spūs vt sicut singula p̄p̄ria singulorū nō recipiūt pluralitatē quia nō sunt duoz; ita id quod cōmune est amboꝝ indiuiduaz teneat vnitātē q̄uis totū sit singulorū. Nam sicut nō sunt duo p̄fres aut duo filij sed vnus p̄f et vnus filius quā singla sunt singulorū p̄p̄ria ita nō sunt duo patres aut duo filij sed vnus p̄f et vnus filius qm̄ singula sūt singulorū p̄p̄ria ita non sūt duo sed vn⁹ spūs q̄uis et singuli p̄fres et singuli filij sic p̄fectuz esse spiritum sic sūt oppositi relationib⁹ vt alter nūq; suscipiat p̄p̄riū alteri⁹ sic sunt concordēs natura vt alter semp teneat essentiam alterius.

¶ Quō alter alterius sit essentia. .xliij.

¶ Sic enī diuersi sunt p̄f et alter ē pater alter filius vt nūq; dicat^r aut pater filius aut filius pater et sic idem sūt p̄f et alter vt semp sit in p̄f essentia filij et in filio essentia p̄fis. **¶** Est enī nō diuersa sed eadem nō plures sed vna vtriusq; essentia. Unde etiā si alter alterius dicatur essentia nō errat a veritate sed sūma vnitāf simplicitatq; cōmē datur cōes nature. Nō enī quēadmodū itelligitur sapiētia hoīs per quā homo sapiens est qui nō potest esse p̄f sapiēs ita intelligi potest si dicatur p̄f essentia filij et filius essentia p̄fis vt eo mō sit filij existens p̄ p̄fem et p̄f per filij: quasi non

b ij

s vici potest verū
existere nascēdo
plea parēns trahit
illo existēdo.
sime illud sit parēs
Capitulu. XLIIII
ad si cōueniēssime
tam simile est illi
ur cur estimetur
i non potius alter
no: est ille parēs et
per ille ad vnius
sol⁹ sufficit et quod
udiez experim. **¶**
quas parent⁹ prole
nem habere nulla
ullū indigēs sola
colem sufficit: nullū
la admitta dīsum
similitudiez parēns
verbum sūmū spūs
us sola essentia et sic
mūle vt nulla prole
is essentia aut sic
ro nulla rebus tam
nar aptari habendo
ummo spiritui et verbo
pt illius est verissimū
tem istius vere verissimū

possit alter existens eē nisi p alterū sicut homo nō potest esse sapiēs nisi p sapiētiā. Sicut nāq; sūma sapiētia semp sapit p se ita sūma essentia semp est p se. Est autē pfecte sūma essentia p̄: z pfecte sūma essētia filius: pariter ergo pfectus pater p se est z pariter pfectus filius p se est sicut vterq; sapit p se. Non em̄ idcirco minus pfecta ē essentia vel sapiētia filius quia est essētia nata de p̄ris essētia z sapiētia de sapiētia sed tūc min⁹ pfecte essentia vel sapiētia esset si non esset p se aut nō saperet p se. Nequaquē em̄ repugnant vt filius p se subsistat z de p̄re habeat esse sicut em̄ p̄r habet essētia z sapiētia et vitā in semetip̄o vt nō p alienā s̄ p suā essentia p suā sapiētia et vitā in semetip̄o aut nō p extraneā sed p suā essētia sapiētia z vitā subsistat sapiat z viuat: alioquin nō erit idem esse p̄ris z filij nec erit par p̄ri filius. Quis falsum sit liquidissime superius peruisus est quare nō repugnat filij z subsistere p se et esse de p̄re quia hoc ip̄m: id est p seipm posse subsistere necesse est illū de patre habere. Nam si quis sapiēs suā me sapiētia z cuius prius expers essem doceret vtiq; h̄ ip̄a sapiētia eius facere nō incōgrue diceret: sed quis mea sapiētia ab illius sapiētia haberet esse z sapere tamē cū iam esset non nisi sua essētia esset nec saperet nisi seip̄a. Multo igit̄ magis eterni patris coetern⁹ filius qui sic habet a patre esse: vt nō sint due essētie p se subsistit sapit z viuit. Non igit̄ sic intelligi potest. q̄ p̄r filij aut filius p̄ris sit essentia quasi alter nō possit subsistere p se sed p alter sed ad designādā quā habēt cōmunionem sūme simplicitatis sūmeq; vnius essētie sic cōgrue dici z intelligi potest: quia sic est alter idip̄m q̄ alter vt alter habeat essentia z alterius. Hac itaq; ratione qm̄ vterq; nō aliud est habere essētia q̄ esse esse sicut habet alter alterius essentia: ita est alter alterius essentia idem esse est al-

teri quod alteri.

Capitū. xliij. Quod licet scdm̄ p̄spectā ratōem verū sit valde tamē magis congruit filij dici essētia p̄ris quā patre essentia filij. Quia nāq; p̄r a nullo habet essētia nisi a seip̄o nā satis apte dicit̄ h̄re essentia nisi suā quia vero filij essentia suā habet a p̄re z eadē quam h̄z pater aptissime dici potest habere essentia p̄ris. Quare qm̄ neuter aliter h̄z essētia quā existēdo sicut satis aptius intelligit̄ h̄re filius p̄ris essentia z quā p̄r filij ita cōueniētius dici potest filius patris essentia quā p̄r filij. Nam hec vna si fiat platio satis acuta breuitate cōmēdat filium nō solum eandē essentia h̄re cum p̄re sed hāc ip̄az h̄re de patre vt hic sic filius est essentia p̄ris quod est filius ē nō differēs essentia de patris essētia uno de p̄re essentia. Similiter ergo est filius patris essentia virtus z sapiētia siue veritas z iusticia z quicquid summī spūs conuenit essentia.

Quo quēdā ex h̄is q̄ sic p̄feruntur aliter quoq; possunt intelligi. Cap. xlv. Identē tamē quēdā ex h̄is q̄ sic p̄ferri z intelligi possūt: alia q̄z non incōgruā sub hac ip̄a p̄nunciatōe intelligētia suscipere. Liqueat em̄ filiū esse vtz verbū: id est p̄fectā intelligētia siue p̄fectā toti⁹ paterne s̄be cognitōez z sciam et sapiētia: id ē: q̄ ip̄m p̄ris intelligit essentia z cognoscit et scit z sapit. Si igit̄ hoc sensu dicat̄ filius patris intelligētia z sapiētia z sciētia z cognitio siue noticia qm̄ intelligit sapit scit et nouit p̄fem nequaquē a veritate disceditur. Veritas quoq; p̄ris aptissime dici p̄r filius nō solū eo sensu quia est eadē filij veritas que est p̄ris sicut iam p̄spectū ē sed etiam hoc sensu vt in eo intelligatur

no impleta quod i
veritas patre h̄z
quā q̄ est pater. At si
intelligitur scit sapiē
logitur quia sicut filius
sciētia sapiētia r̄
ita est intelligitur intel
scit sapiētia sapiē
Quis sit intelligi
veritas veritas et sim
tas.
E memoria vo
est an cōmūda
gentia memoria
patris aut memoria mem
non est sūma sapiētia si
nāq; non possit tibi co
in memoria pater sicut in
cōgruit: qm̄ de memoria
videtur quod dicitur in
capit. Quia nāq; m̄
p̄r se cogitat sicut sui se
quet cū cogitat quia ver
de memoria. Unde app
per se cogitaret temp̄e
moria nāq; r̄. Non e
memoria habemus bo
ceret verbū vero rei est
que similitudinē ex m̄
h̄z itaq; liquidō a
est sūma sapiētia
sicut sicut sicut sui mem
na memoria est coeternū
Sicut igit̄ verbū cog
p̄ris: memoria p̄ris no
sicut p̄ris. Ergo p̄ris qu
sicut sicut spiritui nata est
notae eius nihil conueniē
notae est: est idē ip̄e quip
notae sui mem̄ est sic est
notae alia res in alia qui
notae sunt in idē me
notae sunt ip̄a notae m̄
notae sui vt ip̄a mem̄
Capitū itaq; quo filij

Monologion

nō impfecta quedā imitatio sed itēgra
veritas paterne sbe : quia non est aliud
quā q̄ est pater. At si ita sba p̄ris est in-
telligētia z scia z sapia z veritas p̄ris col-
ligitur quia sicut filius est intelligētia z
sciētia z sapientia z veritas paterne sbe
ita est intelligētia intelligētie : scientia
sciētie sapia sapie veritas veritatis.

¶ Filius sit intelligētia intelligētie z
veritas veritatis et similiter de simili-
bus. **Capitulū. xlvj.**

De memoria vō quid scienduz
est an estimādus est fili⁹ intelli-
gentia memorie siue memoria
patris aut memoria memorie. **¶** Equi-
dem cū summa sapiētia sui memor esse
negari non possit nihil competētius q̄
in memoria pater sicut in verbo fili⁹ in-
telligitur : qm̄ de memoria nasci verbuz
videtur quod clarius in nostra mēte p̄-
cipitur. **¶** Qm̄ nāq̄ mēsa hūana nō sem-
per se cogitat sicut sui semper meminit li-
quet cū cogitat quia verbū eius nascit̄
de memoria. **¶** Unde apparz quia si sem-
per se cogitaret semp verbū eius de me-
moria nascere. **¶** Rem em̄ cogitare cui⁹
memoria habemus hoc est mēte eā di-
cere : verbū vero rei est ip̄a cogitatio ad
eius similitudinē ex memoria formata.

¶ Hinc itaq̄ liquido animaduerti po-
test de summa sapientia que sic semp se
dicit sicut semp sui memor ē : qz de eter-
na memoria est coeternū verbū nascit̄
Sicut igitur verbū congrue intelligit̄
ples ita memoria p̄ris nomē aptissime
suscipit. **¶** Si ergo ples que omnino de
solo sūmo spiritui nata est : ples est me-
morie eius nihil conueniētius q̄ qz me-
moria ei⁹ est idem ip̄e quippe non in eo
quod sui memor est sic est in sui memo-
ria velut alia res in alia quēadmodum
ea que sic sunt in hūane mentis memo-
ria vt non sint ip̄a nostra memoria s̄ sic
est memor sui vt ip̄a memoria sua sit.

¶ Cōsequit itaq̄ vt quō filius intelligē

tia siue sapiētia p̄ris ita sit z paterne me-
morie. **¶** At quicquid filius sapit aut intel-
ligit eius similiter z meminit.

¶ In memoria intelligat̄ p̄s sicut in
intelligētia filius z quō filius sit intelli-
gentia v̄l sapiētia memorie z memoria
patris et memorie. **Capitulū. xlvij.**

Ast igitur fili⁹ memoria p̄ris et
memoria memorie : idē : memo-
ria memor p̄ris qui est memo-
ria sicut e sapia p̄ris et sapia sapie : idē z
sapia sapiens p̄rem sapiētia z fili⁹ qui
de z memoria nata de memoria sicut sa-
piētia nata de sapia p̄s de nullo nata
memoria vel sapia. **¶** Ecce dū hui⁹ pa-
tris filijq̄ pprietates cōmunionēq̄ de-
lectabilē intueor nihil delectabilius in
ill' cōtēplādū inuenio q̄ mutui amoris
affectū qm̄ em̄ absurde neget̄ sūm⁹ spi-
rit⁹ se amare sicut sui memor ē z se intelli-
git cū mēs rationalis se z illū amare pos-
se conuincat̄ ex eo quia suiz illi⁹ memor
esse z se z illuz intelligere potest ociosa
naq̄ z penit⁹ inutilis est memoria et in-
telligentia cuiuslibet rei nisi put ratio
exigit res ip̄a amet̄ aut reprobet̄ Amat
ergo seipm̄ spūs sūmus sicut sui memi-
nit z se intelligit.

¶ Sūm⁹ spūs se amet z q̄ idē amor
parit̄ pcedat a p̄re z filio. **Cap. xlvij.**

Dalam certe est rationē habenti
p̄ eum nō idcirco sui memorē esse
aut se intelligere qz se amat sed
ideo se amare quia sui meminit z se in-
telligit : nec eū se posse amare si sui non
sit memor aut se nō intelligat. **¶** Nulla
em̄ res amat̄ sine eius memoria z intel-
ligētia z multa tenētur memoria z intel-
ligūtur que non amātur. **¶** Patet igitur
amorē sūmi spūs ex eo pcedere quia su
memor est z se intelligit. **¶** Si in memo-
ria sūmi spūs intelligit̄ p̄s intelligentia
filius manifestū est qz a p̄re pariter fi-
lio sūmi spūs amor pcedit.

¶ Vterq̄ pari amore diligit se z al-
b ij

terum.

Capitulū. xlix.

Sed si se amat sum^{us} spūs pculdu bio se amat p̄ amat se filius al ter alterz quia singulus p̄: sum mus spūs: z singulus filius sum^{us} spūs et ambo simul vnus spūs z q̄: vterq; pa riter sui z alterius meminit z se z alterū intelligit et qm̄ oīno idipm̄ est q̄ amat vel amat in p̄re z qd̄ in filio. necesse ēȳt pari amore vterq; diligit se z alterz.

Quātus est ip̄e amor quātus est ip̄e se spiritus.

Capitulū. l.

Quātus ergo est amor iste sum mi spūs sit cōmunis p̄f̄z filio. Si se tātus diligit q̄tū sui memi nit z se intelligit tm̄ aut sui memor est z intelligit se quāta est eius effētia qd̄ ali ter esse nō potest p̄fecto tant^{us} est amor eius quātus ip̄e est.

Idem amor sit ad ip̄m qd̄ est sum^{us} spūs z tamē ip̄e cum patre et filio vnus spiritus.

Capitulū. li.

Utrū quid potest esse par sumo spūi nisi sumus spūs. Iste itaq; amor est sum^{us} spūs. Deniq; si nulla vnq; creatura: id est: si nihil vn q; aliud eēt q̄ sum^{us} spūs p̄f̄ z fili^{us} nihil oīn^{is} se ip̄os ad inuicē p̄f̄ z fili^{us} dilige rent. Cōsequit itaq; hūc amorē nō esse aliud q̄ qd̄ est p̄f̄ z fili^{us} qd̄ est sum^{us} eēn tia. Ad quē sume essētie plures esse nō possūt quid magis necessariū q̄ pa tre z filiū z vtriusq; amorē vnā esse sū mā essētia. Est igit̄ idē amor sum^{us} a sa piētia: sum^{us} a veritas: sum^{us} a bonū: z q̄c̄ quid de sumi spūs s̄ba dici potest.

Quorū p̄cedat a p̄re tor^{us} a filio et ta men non sit nisi vnus amor.

Cap. lii.

Atuendū est diligēter vtz sint duo amores vn^{us} a p̄re p̄cedēs alter a filio: an vn^{us} non tor^{us} ab vn^o p̄cedēs sed partim a p̄re partim a filio an nec plures nec vnus partim p̄ cedēs a singulis sed vn^{us} totus a singu lis z idem totus a duob^{us} simul.

Sed

huiusmodi dubitatiōis certitudo hinc indubitāter cognoscit̄ quia nō ex eo p̄ cedit in quo plures sūt p̄f̄ z fili^{us} s̄ ex eo in quo vnū sunt. Nā nō ex relationibus suis que plures sunt: alia est em̄ relatio p̄f̄is: alia filij: s̄ ex ip̄a sua effētia q̄ plu ralitatem nō admittit emittit p̄f̄ z fili^{us} tm̄ pariter bonū. Sicut ergo singul^{us} p̄f̄ est sum^{us} spūs z singulus fili^{us} est sum^{us} spūs z simul p̄f̄ z fili^{us} non duo sed vn^{us} spūs: ita a singulo p̄re manat tor^{us} amor summi spūs z a singulo filio totus z si mul a patre z filio non duo toti sed vn^{us} idemq; totus.

Non sit eorū filius.

Cap. liij.

Quid ergo cū hic amor parit̄ ha beat esse a p̄re z filio z sic simul sit ambob^{us} vt nullaten^{us} dissimi lis sit illis sed oīno idēz sit quod illi nū quid filius eorū aut p̄les estimādus est.

Sed sicut verbū mox considerat̄ se plē esse eius a quo est euidentissime probat promptā preferēdo p̄f̄is ymaginem sic amor apte se p̄lem negat qz de p̄re z fi lio p̄cedere intelligit̄ nō statim tā p̄sp̄i catā exhibet se cōtemplati eius ex quo est similitudinē q̄uis ip̄m cōsiderata ra tio doceat oīno idipm̄ esse q̄ est p̄f̄ z fi lius. Deniq; si p̄les eorū est: aut al^{ter} eorū erit p̄f̄ ei^{us} alter m̄f̄ aut vterq; pater siue m̄f̄ est que oīa veritati repugnare vidē tur.

Quā nāq; nullaten^{us} aliter a p̄re pro cedit q̄ a filio nulla veritas patitur vt dissimili vocabulo ad illū p̄f̄ z fili^{us} refe rant̄. Non est igit̄ alter p̄f̄ eius alter m̄f̄ vt aut̄ duo aliqua sint que singula p̄fectā z nulla consideratōe differētes ha beant pariter ad aliud vnū p̄f̄is aut ma tris habitu dinē nlla natura aliquo mō strari cōcedit̄ exēplo. Ergo nō est vter q; scilicet p̄f̄ z filius p̄f̄ z m̄f̄ amoris a se manantis.

Requaq; itaq; videt̄ verita ti conuenire vt idēz amor eorū filius sit aut proles.

Quod sol^{us} p̄f̄ sit genitor z ingēnit^{us} solus.

genitas solus am
genitus.
Ad videt
omnis scim
nis modū dū
nec ita p̄p̄e sic v̄p̄p̄
lem am̄ sep̄ v̄c̄re
re de q̄z certū v̄t cū
aut calorem ḡp̄i ab i
f̄m̄i ex causā sua.
rōm̄ amor a sumo sp̄
aliter potest ingēnitū
cū v̄tū dūa genitū
bū v̄tūm̄ est: p̄lem
amorū v̄rō nullaten
lem cōm̄m̄t̄ est.
p̄cedit solus ille cui
nōz z ingēnitū quā so
res z nullo nō ab alio
v̄tū genitū q̄ solus fi
lius v̄rō amor v̄tū
quā fili^{us} est nec p̄les
est ab alio.
Amor idē sit in cr
cū pat̄ ex fili^o et cū ip̄e
sed vnus increm̄s et
idem possit dici ip̄e
Et om̄o aut̄ id
est sum^{us} a essen
et tamē simul
v̄tūm̄q; nō plures sed
quā que sola a nullo fac
p̄le oīa fecit necesse est
singul^{us} p̄f̄ z singul^{us} fili^{us} ē
v̄tū et amor singul^{us} sic
tor et si oēs tres simul et
vnus increm̄s z vn^{us} cre
itāgenitas facit siue cre
filiū v̄rō p̄f̄ sol^{us} ḡp̄it̄ s̄
sūt parit̄ z filius nō faciū
sed quo d̄m̄o sic oīa po
mōz q̄uis em̄ non nō n
v̄tūm̄ mutabilis essētia
m̄a se inef̄fabili p̄
f̄m̄o ab illa s̄ cōm̄t̄ d̄

Inselmi

Monologion

Alii genitus solus amor nec genit' nec ingenitus. **Capitulū. liiij.**

Sed videt tamen amor idem nec omnino scdm comunitis locutionis modū dici posse ingenitus nec ita pprie sic verbū genitus. **S**olum enim sepe dicere aliqd gigni ex ea re de qua existit vt cū dicimus splendore aut calorem gigni ab igne seu aliquē effectū ex causa sua. **S**cdm hāc igitur rōem amor a sūmo spū exiēs non oīno asseri potest ingenitus ita vero pprie sic verbū dici genitus nō potest qz verbū verissimā esse plem z verissimū filiū amorem vero nullatenus filium aut plem esse manifestū est. **P**otest itaqz imo debet dici solus ille cuius verbū est genitor: z ingenitus quia solus est p' et parens z nullo mō ab alio est. **S**olū autez verbū genitū qz soluz filius et ples est. **S**olus vero amor vtriusqz nec genitus qz nec fili' est nec ples est: nec oīmo nō est ab alio.

Quam amor idē sit increatus z creat' scilicet pat' et fili' et cū ipse tum illis nō tres sed vnus increatus et vnus creator et q' idem possit dici spūs p'ris z filij. **lv.**

Quomō aut idem amor singlus est sūma essentia sicut p' et fili' et tamē simul p' z filius z amor vtriusqz nō plures sed vna sūma essentia que sola a nullo facta nō p aliud qz p se oīa fecit necesse est vt quēadmoduz singul' p' z singul' fili' ē increat' et creator: ita et amor singul' sic increat' z creator: et tñ oēs tres siml' et nō plures sed vnus increatus z vn' creator. **P**atrē itaqz nullus facit siue creat aut gignit: filiū vero p' sol' gignit s' nō facit: pater autē parit' z filius nō faciūt neqz gignūt sed quodāmō sic dici potest spirāt suū amozē qzuis em non n'ō moze spiret sū me inco' mutabilis essentia tamē ipse suū amozē a se ineffabiliter pcedētē non discedendo ab illa s' existēdo ex illa for' s' a

nō aliomō videt posse dici aptius ex se emittere qz spirādo. **Q**uod si dici potest sicut verbū sūme eēntie fili' ē ei' ita ei' usdē amor satis pueniēter appellari p' spūs ei' vt cū especialiter ipse sit spūs: tā qz p' z fili' illi nō putētur alicui' spirit' qz nec p' ab vllō alio est nec filius a p'ē quasi spirāte nascit' iste autē estime' spirit' vtriusqz qz ab vtroqz suo quodā iē uitabili mō spirante pcedit mirabiliter: **Q**ui etiā ex eo qz ē cōmunitio p'ris z filij nō absqz ratione quasi ppriū assume re posse videt aliqd nomē qd p' filioqz cōmune sit si ppriū noīs exigit indigentia. **Q**uod qdē si fiat scilicet vt ipse amor noīe spūs qz substātiā parit' p'ris et filij significat quasi pprio designet. **A**d h' qz nō inutilit' valebit vt p' h' idipm esse q' est p' z fili' qzuis ab illis eē suū habeat intimeretur.

Quod sicut fili' ē eēntiā v' sapia p'ris eo sensu qz habeat eādē eēntiā v' sapiam quā p' sic idē spūs sit p'ris z filij essentia et sapia z similia. **Capitulū. lvj.**

Potest qz quēadmodū fili' ē s'ba et s'ba z virt' p'ris eo s'ba qz h'z eādē eēntiā z sapiam z virtutē qz p' ita vtriusqz spūs intelligi eēntiā v' sapia pietia v' x' p'ris z filij qz h'z oīno eādē qz habent illi.

Quod p' z fili' z eoz spūs pariter sunt in seinuicem. **Capitulū. lvij.**

Scdm dū ē intueri in p' z filio z vtriusqz spū quō sint in seinuicem cētāta eēlitate z null' aliū excedat. **P**ret' h' em qz vnusqz eoz sic ē pfecte sūma eēntia vt tñ oēs tres siml' nō sit nisi eēntia vna sūma: q' nec sine se v' extra se nec maior v' minor seipā eē p'.

Per singlos tñ idipm non min' valet pbari. **E**st etem tot' p' i filie z cōmuni spū z fili' in p' z eodē spū z idē spūs i p' z filio qz memoria sūme eēntie tota ē in ei' intelligētia z amore z amor i memoria z intelligētia. **T**ota q'ppe suā me
h iij

abitatiois certitudo nec
ognoſcit quia nō ex
plures ſūt p' z fili' ſicut
nt. Nā nō ex relationibus
ea ſunt: alia eſt em relatio
q' ex ipa ſua eſſentia q' p' p'
admittit eūm p' z fili'
nā. Sicut ergo ſon ſon g' p'
is z ſingulus fili' eſt ſicut
p' z fili' non duo ſed vn'
gulo p'emanat: tot' amor
z a ſingulo filio reus z ſi
filio non duo ſed vn'
z filius. **C**apitū
go cū hic amor parit' z
ea p' z filio z ſic ſicut
ob' vt nullaten' dicitur
ōno idēz ſit quod illi
z aut ples eſt iudicand'
ōno mor' conſiderat' ſe p'
ōno eſt euidētissime p'ob'
rēdo p'ris p'rogatione ſi
vlem negat qz de p' z f'
telligit nō ſtatim tā p'
cōtemplati eius qz p'
mē qzuis ipm ſiderata re
ino idipm eſt q' p' z f'
ſi ples eoz eſt aut eoz
ter m' aut vtr'qz pater ſicut
la veritati reſpondeat v' d'
z nullaten' alter a p' z pa
o nulla veritas patitur
abulō ad illū p' z fili' p'
eſt i'q' alter p' z filius
o aliqua ſint que ſingul'
conſideratōe differēt
ad aliud vni' p'ris aut
in e' nlla natura aliq' p'
et ex'plo. Ergo nō eſt
z filius p' z m' amor ſic
le qua q' itaqz v' dicitur
vt idēz amor eſt ſicut
ſi genitor: ing' p' dicitur

Liber nonagesimus Anselmi

memoria sum^o intelligit spūs et amat et totus
intelligentie meminit et tota amat
et totus amoris meminit et totus intelli-
git. **I**ntelligit aut in memoria pater
in intelligentia filius in amore vtriusq;
spūs. Tanta igitur pater et filius et vtri-
usq; spūs: equalitate sese cōplectuntur
et sunt in se invicem vñ nullus eorū aliū
excedere aut sine eo esse pbetur.

Nullus eorū alio indigeat ad me-
morandū vel intelligēdum vel amādū
quia singulus quisq; cuz memoria et in-
telligentia et amor et quicquid necesse est
in esse summe essentie. **Cap. lviij.**

Ed in hīs nullatenus negligē-
ter: memorie cōmēdantur q; in-
tuenti mihi occurrit existimo.

Sic est necesse est vt pater intelligatur
memoria: filius intelligentia: spūs amor:
vt nec pater indigeat filio aut commūi
spū nec filius patre vel eodem spū siue
idem spūs patre et filio quasi pater per
se meminisse solus possit: intelligere aut
non nisi per filiū et amare nō nisi per su-
um filiusq; spū: et filius per se intelli-
gere tm̄ queat p̄rem aut memor sit p̄ sp̄ri-
tum suū amet et idem spūs p̄ se non ali-
ud q̄ amare valeat sed pater illi sit me-
mor et filius illi intelligat.

Max cū in
hīs tribus vnusquisq; singulus sit sū-
ma essentia et summa sapiētia sic perfe-
cta vt ipa per se memor sit et intelligat et
amet necesse est vt nullus eorū trium
alio indigeat aut ad memorandum aut
ad intelligēdum aut ad amādum. Sin-
gulus em̄ quisq; essentialiter est: et me-
mor et intelligentia et amor et quicquid
summe est necesse in esse essentie.

Tamen non sint tres sed vnus seu
pater seu filius seu vtriusq; spūs. **lix.**

Candam hic video questionez
occurrere. Nam si pater ita est
intelligentia et amor: scūt ē me-
mor et fili^o sic ē memoria et amor quo-
modo est intelligentia et vtriusq; spirit^o

non minus est memoria et intelligentia
q̄ amor: quomodo non est pater et fili^o
et alicuius spūs et quare non est fili^o pa-
ter et spūs alicuius: et cur non est idem
spūs alicuius pater et alicuius filius sic
quippe intelligebat q; memoria esset p̄
filius intelligentia vtriusq; spūs amor:

Terū hec questio non difficile soluitur
si ea que iam ratione inuēta sūt conside-
rent. **I**dcirco em̄ nō est pater filius aut
alterius spūs licet sit intelligentia gen-
ita et amor q; non est intelligentia genita
aut amor ab aliquo pcedens sed quicquid
quid est gignens est tm̄ et a quo pcedit
alius: filius quoq; ideo nō est pater aut
alicuius spūs q̄uis seipso memor sit et
amet quia non est memoria gignēs aut
amor ab alio ad similitudinem sui spūs
pcedens sed quicquid existit tantū gi-
gnitur et est a quo spūs pcedit. **S**pi-
ritum quoq; nō cogit esse patrem aut fi-
lium hic quia cōtctus est memoria aut
intelligentia sua cuz nō sit memoria gi-
gnens aut intelligentia genita sed solū
quicquid est pcedat. **Q**uid igitur pro-
hibet concludi quia vnus tm̄ est in sum-
ma essentia pater vnus filius vnus spi-
ritus: et nō tres patres aut filij aut spūs

Quomō ex hīs multi filij nasci vi-
deantur. **Capitulū. lx.**

Ed ne forte repugnet huic asser-
tioni q; intueor nam dubiū esse
non debet quia pater et filius et
eorū spūs vnusquisq; seipm̄ et alios am-
bos dicit sicut se et alios intelligit. **S**i
ita est quō nō sunt in summa essentia tot
verba q̄t sunt dicentes et q̄t sunt que di-
cuntur: **S**i em̄ plures homines vnū ali-
ud cogitatōe dicant tot eius vidētur es-
se verba q̄t sunt cogitatōes quia in sin-
gulozum cogitatōibus verbus eius est.

Item si vnus hō cogitet aliqua plu-
ra tot verba sūt in mēte cogitātis quot
sūt res cogitate. **S**ed in hominis cogi-
tatione non cogitat aliquid quod extra

Inselmi

Monologion

si memoria et intelligentia modo non est pater eius... quare non est filius... et cur non est pater... et alius filius... et memoria eius... et utriusque spiritus amem... non difficile solutum... non est pater filius aut... licet sit intelligentia genitorum non est intelligentia genitorum... quod pater non est... et a quo pater... et ideo non est pater... et spiritus memoria... est memoria gignens... et similitudinem sui... quicquid existit tantum... quo spiritus pater... non cogit esse patrem... et memoria... sua cum non sit memoria... intelligentia genitorum... pater... et huiusmodi similitudinem... et forte repugnat... et intueor... debet quia pater... et alios... sunt in summa... dicentes et dicit... dicant tot... cogitationes... et cogitatio... sunt in mente... atque. Sed in domo cogitatio...

eius mentem est non nascitur verbum cogitatione rei ex ipsa re: quia ipsa absens est a cogitationis intuitu sed ex rei aliqua similitudine vel ymagine que est in cogitantis memoria aut forte que tunc cum cogitat per corporalem sensum ex re presenti in mentem attrahitur. In summa vero essentia sic sibi semper sunt presentes pater et filius et eorum spiritus. Est enim sicut iam prospectum est unusquisque non minus in alijs quam in seipso ut cum invicem se dicunt sic videntur idem ipse qui dicit gignere verbum suum quemadmodum cum a seipso dicitur. Quod ergo nihil gignit filius aut eius partem quod spiritus si unusquisque eorum verbum suum gignit cum a seipso dicitur vel ab alio? Quod autem verba perbari possunt de summanasci sibi tota esse necesse est sed superiorum considerat omnes filios gignere et tota emittere spiritus. Hac itaque ratione videntur in illa esse non solum multi presens et filij et procedentes sed et alie similitudines aut certe pater et filius et eorum spiritus de quibus iam certissimum est quia vere existunt non sunt tres dicentes quibus singulis quisque seipsum et alios duos dicit. Sicut enim summe sapientie inest scire et intelligere: ita utique eterne incommutabilis que scire et intelligere naturale est id semper presens intueri et scire et intelligit. Nichil autem aliud est summo spiritui huius dicere quam quasi cogitando intueri sicut nostre mentis locutio nihil aliud est quam cogitantis inspectio. Certissimum autem iam considerare rationes reddiderunt quicquid summe nature inest essentialiter id est perfecte convenire patri et filio et eorum spiritui singulariter et tamen id ipsum si simul dicatur de tribus non admittere pluralitatem. Cum ergo constet quia sicut pertinet ad eius scientiam scientiam et intelligentiam sicut eius scire et intelligere non est aliud quam dicere: id est semper presens intueri et scire et intelligit necesse est ut quemadmodum singulus pater et singulus filius et singulus eorum spiritus est sciens et intelligens et tamen hi tres simul non sunt

plures scientes aut intelligentes sed unus sciens et unus intelligens ita unusquisque sit dicens: nec tamen sunt tres dicentes si mul sed unus dicens. Hinc illud quoque liquide cognosci potest quia cum hi tres dicuntur vel a seipsis vel ab invicem non sunt plura que dicuntur. Quid namque ibi dicitur nisi eorum essentia? Si ergo illa una sola est unum solum est quod dicitur ergo unum solum est in illis que dicit et unum quod dicitur. Una quippe sapientia est que in illis dicit et una sibi que dicitur persequitur non ibi esse plura verba sed unum. Licet igitur unusquisque seipsum et omnes invicem dicat impossibile tamen est in summa essentia esse verbum aliud preter illud de quo iam constat quod sic nascitur ex eo cuius est verbum et ut vera eius dici possit ymago et vere filius eius sit. In quo mixtum quoddam et inexplicabile video. Ecce enim cum manifestum sit unumquemque scilicet patrem et filium et presens filijque spiritum pariter se et ambos alios dicere et unum solus ibi esse verbum nullatenus tamen ipsum verbum videtur posse dici verbum omnium trium sed tantum unius eorum constat enim ipsum esse ymaginem et filium eius cuius est verbum et patet quia nec ymago nec filius summe se precedentis spiritus congrue dici potest. Nam a seipso nec ex procedente a se nascitur nec seipsum aut procedentem a se existendo imitatur. Seipsum quippe non imitatur nec a se trahit existendi similitudinem quia imitatio et similitudo non est in uno solo sed in pluribus.illum vero non imitatur nec ad eius similitudinem existit: quod iste non habet ab illo esse sed ille ab isto. Quod non sit ibi nisi unus unus? Ixi. Restat igitur hoc solum verbum illi soli esse de quo nascendo hinc est et ad cuiusmodam similitudinem existit. Unus ergo pater non plures presens unum filium non plures filij idem unum procedens spiritus non plures procedentes spiritus sunt in summa essentia. Qui cum ita tres sint ut nunciamus pater sit filius

Libri 1. Anselmi

aut procedens spūs nec filius aliquan-
do sit p̄f aut spūs pcedēs nec vnq̄ spi-
ritus patris aut filij sit pater: aut filius
z singulus quisq̄ si sit p̄fectus vt nullo
mō indigeat id tñ q̄ sunt sic est vnū vt
sicut de singulis pluralit̄ dici nō p̄t ita
nec de trib⁹ s̄t̄z cū parit vnusq̄sq̄ seip̄z
et oēs inuicē se dicāt nō tñ sūt ibi plura
v̄ba s̄ vnū et ipm non singuloꝝ aut om-
niū simul sed vnus tātum.

¶ hoc licet inexplicabile sit tamē cre-
dendum sit. **Capitulū. lxij.**

Vidē mibi hui⁹ tā sublimis rei
secretū trāscēdere oēm intelle-
ctus acies hūani z idcirco cona-
tū explicādi qualr̄ s̄t̄ cōtinēdū puto.

Sufficere nāq̄ debere existimō rem
incōprehensibilem indagāti si ad h̄ rōnan-
do puenerit vt eaz certissime cognoscat
etiā si penetrare nequeat intellectu quō
ita sit nec idcirco min⁹ hīs adhibēdā fi-
dei certitudinem q̄ p̄batōib⁹ necessarijs
nulla alia repugnāte rōe asseruēt si sue
naturalis altitudis incōprehensibilitate
explicare nō paciātur. Quid aut tñ in-
cōprehensibile tā ineffabile q̄ id q̄ supra
oīa est? Quapropt̄ si ea q̄ de sūma eēt̄
tia hacten⁹ disputata sūt necessarijs sūt
rōib⁹ asser̄ta q̄uis sic intellectu penetra-
ri nō possint vt et v̄bis valeāt explicari
nullatenus tñ certitudinis eoz mutar̄ soli-
ditas. Nam si superior̄ p̄sideratio rō-
nabilem cōprehēdit incōprehensibile esse
quō eadez sūma sapiā sciat ea que fecit
de qb⁹ taz multa nos scire necesse ē? q̄s
explicet quō sciat aut dicat seip̄am de q̄
aut nihil aut v̄t aliqd̄ ab hoīe sciri pos-
sibile ē? Ergo si in eo q̄ seip̄am dicit ge-
nerat pater z generat̄ fili⁹ generationē
eius quis enarrabit. Sed rursū si ita ra-
tio ineffabilitatis illius habet imo quia
sic ē quō stabat quicqd̄ de illa s̄ba secū-
dum p̄ris et filij pcedētis habitudinē
disputatū est? Nam si vera illud ratione
explicitū est qualiter est illa ineffabilis?

aut si illa ineffabilis est quō est ita sicut
disputatū est? an quodā ten⁹ de illa po-
tuit explicari z ideo nihil phibet eē ve-
rū q̄ disputatū est. Sed quia penitus
non potuit cōprehēdi idcirco est ineffa-
bilis. Sed ad illud quid respōderi po-
terit q̄ iam supra hec in ipa disputatōe
constitit q̄ sicut est sūma essentia supra
et extra oēm aliā naturā vt si quādo de
illa dicit̄ aliud verbis que cōmunia sūt
alijs naturis sensus nullatenus sit com-
munis. Quem enī sensū in oibus hīs
verbis que cogitari intellexi nisi cōmu-
nem z v̄sitatū. Si ergo v̄sitatus sensus
verborum alienus est ab illa q̄cquid ra-
tionatus sum nō pertinet ad illā. Quō
igitur v̄z est inuentū esse aliquid de sū-
ma essentia si q̄ est inuentum lōge diuer-
sum est ab illa? Quid ergo an quō inue-
tum est aliquid de incōprehensibili recte
quodammodo nihil p̄spectū est de ea? Se-
pe nāq̄ multa dicimus que p̄prie sicut
sunt nō exprimimus sed per aliud signi-
ficamus id quod p̄prie aut volum⁹ aut
non possumus depromere: vt cū p̄ eni-
gmata loquimur z sepe videmus aliqd̄
nō p̄prie quemadmodū res ipa est sed
per aliquā similitudinem aut ymaginem
vt cū vultū alicuius cōsideram⁹ in spe-
culo sic quippe vnā eandemq̄ rem di-
cimus z non dicimus videmus z nō vi-
demus. Dicimus et videmus per aliud
non dicimus z non videmus per suam
pprietatem.

**Quomō de ineffabili re verū dispu-
tatum sit.** **Capitulū. lxij.**

Nac itaq̄ ratione nihil prohibet
et verum esse q̄ disputatum est
hactenus de summa natura: et
ipam tamē nihilominus ineffabilem con-
sistere: sed nequaquā illa putetur per esse-
tie sue p̄prietatem expressa sed vt cui q̄
per aliud designata. Nam q̄cūq̄ noīa
de illa natura dici posse vidēt nō tñ mi-
hi eā oīdūt p̄prietatē q̄ p̄ aliq̄ inuū

Monologion

similitudinē. Etenim cū eorūdem vocū significatōes cogito familiari^o cōcipio mente qđ in rebus factis cōspicio qđ id quoq; omnem humanū intellectū transcendere intelligo nā valde min^o aliqđ imo longe aliud in mēte mea sua significatōe cōstituūt qđ sit illud ad qđ intelligēdam p hanc tenuam significatōem mens ipa mea conat^r pficere. **N**ā nec nomē sapiētie mihi sufficit ostēdere. illud per quod oīa facta sūt de nihilo et seruātur a nihilo nec nomē essētie mihi valet exprimere illud qđ p singlārē altitudinem lōge ē supra oīa z p naturalē pūctatē valde est extra oīa. Si ergo illa naturaz ineffabilis est quia p verba sicuti est nullatenus valet intimariz falsū non est si quid de illa ratione docēte p aliud velud in enigmate p̄t estimari.

P rationalē mentē maxime accedat ad cognoscēdū sūmā eētā. lxxiiij.

Cum igit pateat qđ nihil de hac natura possit p̄cipi p suā p̄prietatem sed p aliud certū est quia p illud magis ad eius cognitōem accedat qđ illi magis p similitudinem p̄p̄nquat. **Q**uicqđ em̄ inter creata cōstat illi esse simili^o id necesse est esse natura p̄stantius. Quapropt^r z p maiorem similitudinem plus iuuat mentē indagātem sūmo veritati p̄p̄quare z p excellētiorē creatā essentiā plus docet quid de creante mens ipa debeat essiare. **P**roculdubio itaq; tāto altius creatrix essētia cognoscit quāto p p̄p̄quiores sibi creaturā indagat. **N**ā qđ oīs essētia in quātū est intrin^o sit sūme similis essētie ratio iaz supra considerata dubitari nō p̄mitit. Patet itaq; qđ sicut sola ē mēs rationalis inter oēs creaturas qđ ad eī^o inuestigatōez assurgere valeat ita nihil omnin^o eadez sola est p quā maxime ipa met ad eiusdez inuētōem proficere queat. **N**ā iam cognitū est quia h ille maxime per naturalis essētie p̄p̄nquat: sūmū

litudinē. **Q**uid igit aptius qđ qđ mēs rationalis quāto studiosius ad se discēdam intendit tanto efficacius ad illius cognitionem ascendit: z quāto seipsam intueri negligit tanto ab eius speculatione descēdit.

Mens ipa speculum eius z ymago eius sit. **C**apitulū. lxxv.

Pertissime igitur sibi met eē velut speculum dici potest in quo speculetur et ita dicam ymaginem eius quā facie ad facie videre neq̄t.

Nam si mēs ipa sola ex omnib^o que facta sūt sui memor z intelligēs z amās esse potest nō video cur neq̄t esse in illa vera ymago illius essētie que p sui memoriā z intelligentiā z amorē in trinitate ineffabili p̄sistit. **A**c certe inde verū illi^o eē se pbat ymaginē qđ illi^o potest eē memor illā intelligere z amare. **I**n qđ em̄ maior ē z illi similioz et verioz i eo illi^o eē ymago cognoscit oīno at cogitari nō potest rationali creature naturaliter eē datū aliud tā p̄cipuū tamq; simile summe sapiētie qđ hic qđ potest reminisci z intelligere z amare id quod optimus esset maximū est oīm. **N**ihil igit aliud est inditū alicui creature qđ sic proferat ymaginem creatoris. **C**onsequi itaq; videtur: quia rationalis creatura nihil tñ debet studere qđ hanc ymaginēz sibi per naturalem potētiam impressaz per volūtarium effectū exprimere. **E**tenim p̄ter h quia creati se debet hocipm qđ est. **H**inc quoq; quia nil tam p̄cipuum posse qđ reminisci z intelligere z amare summū bonum cognoscitur. nimirū nihil tam p̄cipue debere velle conuincitur. **Q**uis enim neget quecunq; meliora sūt in potestate ea magis esse debere in volūtate. **D**eniq; rōnali nature nō ē aliud eē rationalē qđ posse discernere iustū a nō iusto vex a nō xō: bonū a nō bono mal^o bonū a min^o bono: h autē posse omnino inutile est illiz supuacūū.

nselmi

effabilis est quōd est in
an quodā ten^o de
n z ideo nihil p̄bet
atū est. **S**ed quia p̄p̄
cōp̄hēdi idcirco est in
ad illud quid rēpōndē
supra hēc in ipa dīsp̄tati
sicut est sūma essētia supra
nā natura vt si quādo d
ud verbis eēc cōmūna sū
s sentus nullatenus sit con
nem cū sentū in eōdem hie
cogitanti intellectū mīcōm
nū. **S**i ergo ystus sentū
licus est ab illa dīsp̄tati
n nō p̄tinet ad illā. **C**
inuentū esse aliquid
qđ est inuētū lōge
at. **Q**uid ergo on quō
aid de in cōp̄hēdi sibi
s nihil p̄p̄tū est de
ita dicitur que p̄p̄tū
rimus sed per aliud
quod p̄p̄tū aut volūt
us depromere: vt cū p
amur z sepe videmus
uem admodū res ipa
similitudinem aut ymaginē
ū alicuius cōsistēre in ipa
nippe ymā eandem rem de
on dicimus videmus z nō
icimus et videmus p̄p̄tū
us z non videmus per hanc
m.

S de ineffabili re verū
Capitulū
itaq; ratione nihil potest
verum esse qđ dīsp̄tati
ctenus de summa natura
nihilominus ineffabilis
nequa qđ illa p̄p̄tū p̄p̄tū
tatem exprēditur aut
designata. **C**onsequi
ura dici posse nō tñ
ū p̄p̄tū qđ aliqđ

nisi quod discernit amet: vel reprobet secundum de discretiois iudicium.

Quod rationalis creatura ad amandum illum facta sit. **Capitulū. xlvj.**

Hinc itaque satis patet videri esse rationale ad hoc existere: ut sicut ratione discretiois aliud maius vel minus bonum siue non bonum iudicat. Ita maius aut minus id amet aut respiciat. Nihil igitur aptius quam rationale creaturam ad hoc esse factam ut summam essentiam amet super omnia bona sicut ipsa est summum bonum: imo ut nihil amet nisi illam aut propter illam quia illa est bona pro se nihil est bonum nisi per illam. Amare autem eam nequit nisi si eius reminisci et eam studium intelligere. **Clare** ergo est rationale creaturam totum suum velle et posse ad memorandum et intelligendum et amandum summum bonum impendere debere ad quod ipsam esse suum se cognoscit habere.

Quod anima semper illam amat aliquando vere beate vivat. **Capitulū. lxxvj.**

Obiū autem non est animam humanam esse rationale creaturam. Ergo necesse est eam esse factam ad hoc ut amet summam essentiam. Necesse est igitur eam esse factam vel ad hoc ut sine fine amet aut ad hoc ut aliquando vel sponte vel violenter hunc amorem amittat. Sed nephas est estimare summam sapientiam ad hoc eam fecisse ut aliquando tamen bonum aut contempnat aut volens tenere aliqua violentia perdat. **Restat** igitur eam esse quod hoc factam ut sine fine amet summam essentiam et hoc facere non potest nisi semper vivat. Sic igitur est facta ut semper vivat si semper velit facere ad quod facta est.

Quod illa se amati seipsum retribuat. **lxxvij.**

Deinde inconveniens est nimis summo bono summeque sapienti et omnipotenti creatori ut quod fecit esse ad se amandum id faciat non esse: quod diu vere amaverit et quod sponte dedit non amati ut semper amet id auferat vel au-

ferri permittat amanti ut ex necessitate non amet presertim cum dubitari nullatenus debeat quod ipse omnem naturam se vere amatem amet. **Q**uare manifestum est humana anime non quod auferri suam vitam si semper studeat amare summam vitam. **Q**ualiter ergo vivet? **Q**uid in agendo est longa vita: nisi sit amolestia in cursu de secura? **Q**uisquis enim dum vivit aut timido aut paciēdo molestiis subiacet: aut falsa securitate fallit quid nisi misereviuit? **S**i quis autem ab hijs libere vivit beate vivit. **S**ed absurdissimum est ut aliqua natura semper amando illi qui est summe bonus et opus semper misere vivat: liquet igitur humanam animam huius esse ut si seruet id ad quod est aliquando vera secura ab ista morte et omni alia molestia beate vivat. **D**enique nullatenus verum videri potest ut iustissimus et potentissimus nihil retribuatur amanti se pseueranter cui non amati tribuit essentiam ut amans esse posset. **S**i enim nihil retribuatur amanti non discernit iustissimus inter amantem et contemptum id quod summe amari debet nec amat amantem se aut non prodest ab illo amari que omnia ab illo dissonant: retribuatur igitur omni se amare pseueranti. **Q**uid attribuit si nihilo dedit rationalem essentiam ut amans esset quid dabit amati si amare non cesset. **S**i tam grande est quod amoris famulatur: quantum grande est quod amoris recopescatur. **E**t si tale est amoris fulcimentum quale est amoris emolumentum **N**am si rationalis creatura que sibi inutilis est sine hoc amore sic eminet in omnibus creaturis utique nihil potest esse premium huius amoris nisi quod supereminet in omnibus naturis. **E**tenim ipsum id est bonum quod sic amare exigit: non minus se ab amante desiderari cogit. **N**am quis sic amet iusticiam: veritatem: beatitudinem: incorruptibilitatem: ut hijs frui non appetat. **Q**uid ergo summa bonitas retribuatur amanti et consideranti se nisi se

nselmi

Homologion

ipam. Nam quicquid aliud tribuat non retribuit quia nec recompensatur amori nec consolatur amanti nec faciat desiderare. At si se vult amari et desiderari ut aliud retribuat nec se vult amari et desiderari propter se sed propter aliud et sic non vult se amari sed aliud quod cogitari nequias est. Nihil ergo verius quam quod omnis anima rationalis si quoadmodum debeat studeat amando desiderare summam beatitudinem aliquando illam ad fruendum percipiat ut quod nunc videt quasi per speculum et in enigmate tunc videat faciem ad faciem.

Quod omnis humana anima sit immortalis. lxxix.
Utrum autem ea sine fine fruatur dubitare stultissimum est: quoniam illa fruens nec timore torqueri poterit: nec fallaci securitate decipi: nec ei in indignitatem iam ex parte illa poterit non amari: nec illa deseret amantem se: nec aliquid erit potest quod eas seperet inuitas. Quare quocumque anima summa beatitudinem semel frui ceperit eterne beata erit. Hinc utique consequenter colligitur quod illa que summi boni amore contempnit eternam miseriam incurrit. Nam si dicitur quod pro tali contemptu sic iustus puniatur ut ipsum esse vel vitam perdat quia se non vidit ad id ad quod est facta nullatenus hec admittit ratio ut post tantam culpam pro pena recipiat esse quod erat ante omnem culpam. Quippe antequam esset nec culpam habere nec penam sentire poterat. Si ergo anima contempnens id ad quod facta est sic moritur ut nihil sentiat: aut ut omnino nihil sit similiter se habebit. et in maxima culpa et sine omni culpa nec discernet summe sapientis iusticiam inter id quod nullum bonum potest et nullum malum vult ad id quod maximum bonum potest et maximum malum vult. Ad hoc satis patet quod inconueniens sit.

Quod autem semper misera aut aliquando beata vere sit. Capitulum lxx.

Nihil igitur videri potest conuenientius et nihil credi debet cer-

tius quam hominis animam sic esse factam: ut si contempnat amare summam essentiam eternam pacietur miseriam: ut sic amans eterno gaudebit premio: ita contempnens eterna pena doleat: et sicut illa sentiat immutabilem sufficientiam: ita ista sentiat insolubilem indigentiam. Sed nec amantes animam necesse est eterne beatam esse: contempnentes miseriam si sit mortalis. Sive igitur amet sive contempnat id ad quod amandum creata est: necesse est eam immortalem esse. Si autem sunt aliquae anime nec amantes nec contempnentes iudicande sunt sicut esse videntur anime infatuque quid de his sciedum est sive sunt mortales sive immortales. Sed proculdubio omnes humane anime eiusdem nature sunt. Quare quoniam constat esse quasdam immortales: necesse est omnem animam esse immortalis. Verum cum omnino quod vivit aut nunquam aut aliquando sit vere securum ab omni molestia: nihilominus est necesse omnem humanam animam aut semper miseram esse aut aliquando vivere beatam.

Nulla anima iniuste priuetur summo bono et quod omnino ad ipsum sit. Cap. lxxi.

Quare vero anime incunctanter iudicande sunt sic amantes illud ad quod amandum facte sunt: ut illo quodammodo frui que autem sint contempnentes ut illo semper indigere mereatur: aut qualiter quove merito ille que nec amantes nec contempnentes dici posse videntur ad beatitudinem eternam miseriam ne distribuantur aliquid mortalius disputando posse comprehendere proculdubio vel difficillime vel impossibile existimo quod tam a summo iusto summeque bono creatore rerum nulla eo bono ad quod facta est iniuste priuetur certissime est tenendum et ad idem ipsum bonum est omni homini toto corde tota anima tota mente amando et desiderando intendendum.

Quod summa essentia sit sepanda. lxxii.

Sed in hac intentione humana anima nullatenus se poterit

it amantem et necessarium
 cum cubitari nullatenus
 de omni naturam se vult
 Quare manifestum est
 uti quod aufferi sua vitam
 amare summam vitam.
 Quid in agendo est
 sit molestia incurrere
 utique enim vult aut
 edo molestus subiacet: au
 rate fallit quid nihil miser
 aut ab his libere vult
 ed absurdissimum est ut
 amado illi qui est
 semp misere vivat: hoc
 nam huius esse ut si
 si aliquando vera secur
 omni alia molestia bea
 quod nullatenus veru
 sumus et potestissim
 t amantem se pleuerant
 tribuit essentia ut am
 si nihil retribuit am
 sumus inter amantem
 quod summe amari
 mantes se aut non pro
 que omnia ab illo vult
 git omni se amare ple
 tribuit si nihil delectat
 la ut amans esset quid
 nare non cesset. Etiam
 oia famulatur: quantum
 recipiat. Et si tale est
 uti quale est amans em
 m si rationalis creatura
 i sine hoc amore sic em
 eaturis utique nihil pot
 itus amoris nisi quod su
 aturis. Et enim ipse
 amare exigentia non mis
 siderari cogit. Nam si
 nam: veritatem statu
 ruptibilitatem non fru
 Quid ergo summa beata
 amantem et considerantem se

exercere si desperet quo intendit se posse puenire. Quapropter quātū est ciuile studiū ad nitēdū tātūz necessaria ē spes ptingēdi. Amare autē z sperare nō potest q̄ non credit. Expedi itaqz eidem hūāne sic summa essētia z ea sine quibz illa amari nō potest credere: vt illa credēdo tendat in illā quod idē apte breuiusqz si gnari posse puto si p eo q̄ est credendo tendere in summā essētia dicat credere i summā essētia. Nam si quis dicat se credere in illam satis videt ostēdere z p fidem quā p̄tēf ad sūmā se tēdere essentia z illa se credere que ad hāc p̄tinet in zētōem nā non videt credere in illā siue qui credit q̄ attēdendū in illā nō p̄tinet siue qui p hoc q̄ credit nō ad illā tendit.

Quod credēdū sit in illā. **Cap. lxxiiij.**

Et fortasse idifferēter dici potest credere in illā z ad illā sicut pro eodem accipi p̄t credēdo tēdere in illā z ad illā nisi quia quisqz tendēdo ad illā puenerit nō extra illā remanebit sed intra illā p̄manebit et expressi et familiaris significet si dicat tēdēdū esse in illā quā si dicat ad illā. Hac itaqz ratione puto cōguētius posse dici credēdū esse in illā quā ad illam.

Quod in p̄m z filiū z eozū sp̄m pariter et in singulos simul in tres credendum sit. **Capitulū. lxxv.**

Credēdū igit est pariter in p̄m et filiū z eoz sp̄m z in singulos et simul in tres qz et singulus p̄f et singulus filius z singulz eoz sp̄s est sūma essētia z simul p̄f z filiū cū suo spū sunt vna eademqz sūma essentia in quā solam ois homo debet credere quia ē solz finis quē in omni cogitatu actuz suo per amorem debet intēdere vnde manifestum est quia sicut in illā tēdere nō credit illā nullus potest ita eā credere non tendat in illā nulli prodest. **(lxxv)**

Que sit viua que mortua fides. **Capitulum quatuor certitudine**

credat tāta res inutilis erit fides et quā si mortuum aliquid nisi dilectione valeat z viuat. **E**tenim nullatenus fides illam quā cōpotens comitatur dilectio si se oportunitas offerat operādi ociosam eē sed magis se quādā opēz exercere frequentia qd sine dilectioe facere nō posset vel h solo p̄bari potest qz q̄ sūmā iusticiā diligit nihil iustū contēnere nihil valet iniustū admittere. **E**rgo qm̄ q̄ aliqd opaf inesse sibi vitā siue qua operari nō valeret ostēdit nō absurde dicat operosa fides viuere qz habet vitā dilectōis si ne qua nō operaret z ociosa fides nō viue qz caret vita dilectōis cū qua nō oia aret. **Q**uare si cec? dicat nō tm̄ q̄ pdidit visū sed qui cū debet habere non habet cur non similis p̄t dici fides sine dilectōe mortua nō qz vitaz suā: id est dilectōem pdiderit sed qz nō habet quā semp debz habere. **Q**uēadmoduz igit illa fides q̄ p dilectōem opaf viua esse cognoscitur ita illa que p cōtēptū ociaf mortua esse cognoscit. **S**atis itaqz cōuenienter dici p̄t viua fides credere in id in quo credi debet mortua vero fides credere tantuz id quod credi debet.

Quid tres sūma essentia quodāmodo dici possit. **Capitulū. lxxvi.**

Ecce patet oī hoī expedire vt credit in quādā ineffabilē trināz vnitatē z vnā trinitatē. **Q**uā dē dē z vnitatē prop̄ vnā essentia trināz et trinitatē prop̄ tres nescio qd licet em̄ possim dicere trinitatē prop̄ p̄m z filiū z vtriusqz sp̄m q̄ sūt tres non tm̄ possum p̄ferre vno noie propter qd tres velut si dicerē prop̄ tres p̄sonas. **S**icut si dicerē vnitatem prop̄ vnā s̄bam. **N**on enim putāde sunt tres persone quia oēs plures persone sic subsistunt seperatim abinuicem vt tot necesse sit esse substātiā qd sūt p̄sone q̄ in plibz hoīb? q̄ quot persone tot indiuidue sūt s̄be cognoscit. **Q**uare in summa essentia sicut nō sunt

plures s̄be nec plures p̄sonae...
 patre z filiū z vtriusqz sp̄m
 vna noie p̄p̄e conu
 tus elegit aliqd de illis
 plur aliter in summa essentia
 sūt ad descriptūm id q
 m̄re oia nō potest vt si o
 radem mutare esse vnā
 nam z tres p̄sonas siue
 oia noia aptas dūguntur
 plūritatē in summa essentia
 vna nec de indiuidua ra
 s̄ba p̄cip aliter dicit de in
 magis in plūritatē s̄biti
 nam p̄sonas s̄bitant: id
 edebus z ideo magis p̄p̄
 sūt q̄unt. **Q**uē iam sup̄
 edimā essentia que nulli
 oibz p̄p̄e non possit
 s̄bitant: p̄ oia. **P**otē
 vnitatis ratione ut p̄p̄ē
 in vna trinitas siue tri
 sine essentia z tres persone
 vnitatis ergo ino vnitatis
 qua vero vna est id quod
 hinc solū vna essentia p̄
 assigat. **Q**uippe ois op̄
 siue vni siue plures nō v
 q̄ s̄bam q̄ sentit supra o
 dous nō est ab hoīb? z
 p̄p̄e eius emanet dignit
 vā s̄bi p̄p̄ē s̄biti in vna
 s̄biti p̄p̄ē dicitur oibz
 s̄biti ois.
Quā itā p̄ sua dign
 randū z p̄ qualibet r
 quā summe boni z s̄
 s̄biti quā dicitur ois z reg
 nū confuz qz oia per s̄biti b
 q̄ sapientem ois p̄cūā eius s̄
 regē ita mutuo cōueniēs et
 p̄p̄e rebz a se factis s̄biti non
 p̄p̄e facte ab illa m̄? potē
 vna vel sapienter null

Inselmi

Monologion

plures sbe ita nec plures pfone **S**i quis itaq; velit alicui loqui quid tres dicet eē patrē z filiū z vtriusq; spm̄ nisi forte indigentia noīs pprie conuenientius coactus elegerit aliq̄s de illis nomib; que pluraliter in summa essentia dici nō possunt ad designādum id q̄ congruo nomine dici nō potest vt si dicat illā ammirabilem trinitatē esse vnā essentiā vlnaturam z tres pfonas siue sbas. **N**az hec duo noīa aptius eligūtur ad designādū p̄sentialitē in summa essentia qz p̄sona nō dicit nec de indiuidua rationali natura sba p̄cipaliter dicit de indiuiduis que maxime in p̄sentialitate s̄sistūt. **I**ndiuidua namq; maxime s̄stant: id est s̄biacet accidētibus z ideo magis pprie nomē s̄be suscipiunt. **U**nde iam supra manifestus est summā essentiā que nullis s̄biacet accidētibus pprie non posse dici s̄bam nisi s̄ba ponat. p̄ essētia. **P**otest ergo hac necessitatis ratione irreph̄sibiliter illa summa z vna trinitas siue trina vnitas dici vna essentia z tres persone siue tres sbe. **V**idetur ergo imo incūctanter asseritur quia vero nihil est id quod dicit deus z huic soli summe essentie pprie nomē dei assignat. **Q**uipe oīs qui deū esse dicit siue vnū siue plures nō intelligit nisi aliq̄ s̄bam q̄ sentiet supra oēm naturam q̄ deus nō est ab hoībus z venerādā propter eius eminentem dignitatē z exorandā sibi propt̄ q̄lib; iminētē necessitatē. **Q**uia ipsa dominef̄ oībus z regat oīa z si solus deus. **C**ap. lviij.

Quid at tā p̄ sua dignitate venerandū z p̄ qualibet re deprecādū quā summe bon⁹ z sūme potens spūs qui dnatur oībus z regit oīa. **S**ic em̄ constat qz oīa per sūme bonā sūmeq; sapiētem oīpotentiā eius facta sunt et vigēt ita minus incōueniēs est si estimeatur q̄ rebus a se factis ip̄e non dominef̄ siue q̄ facte ab illo min⁹ potētem minus uel bono uel sapiente aut nulla penitus

ratione sed sola casuum inordinata uolubilitate regatur cū ille solus sit p̄ quecūlibet z sine quo nulli bono est z ex quo et per quem et in quo sunt omnia. **C**um igitur solus sit ip̄e non solū bonus creator sed z potētissimus deus z sapientissimus rector oīm liquidissimum est hūc solum esse quē omnis alia natura scōm torum suum posse debet diligēdo uenerari z venerando diligere de quo solo p̄spera sunt sperāda ad quē solum ab aduersis fugiēd: cui soli pro quauis re supplicādum. **V**ere igit̄ hic est non solum deus sed solus deus ineffabiliter trinus et vnus.

ExPLICIT MONOLOGION.
INCIPIT ANSELMUS DE P̄SSIONE SP̄S SANCTI CONTRA GRECOS.

Regatur a grecis quod spūs sanctus de filio procedat: sicut nos latini confitemur nec recipiūt doctores nobros latios quos i hoc sequimur. **Q**ui quō enangelia nobiscuz ueneratur et in alijs de trino vno deo credūt h̄ ip̄m per oīa quod nos q̄ eadē re certissimus spero p̄ auxilium eius de spūs sancti quia si malunt solide ueritati acquiescere quaz pro inani gloria contēdere p̄ hoc quod absq; ambiguitate confitētur ad h̄ q̄ nō recipiūt rationabiliter duci possūt. **Q**uis igitur multi sunt qui h̄ meli⁹ me possint efficere tamē quō mihi a plurib; iungit̄ quoz petitioni tū p̄ debito ueritatis amore: tū p̄ eoz caritate z religiofa uolūtatenō audēo resistere. **I**nuocō eūdē spūs sanctū vt ad hec me dignet̄ dirigere. **H**ac itaq; spe p̄ mee sciētie hūilitate sciētioribus altiora relinquesq; postulant aggrediar z grecoz fide atq; h̄is q̄ credūt indubitāter z confitēter pro certissimis argumētis ad rep̄p̄bādū q̄ nō credunt vtat.

res inuisibiles...
si aliquid nisi...
potens comitantur...
offert operadi...
na se quadā...
sine dilectioe...
p̄senti potest...
admittere. **E**rgo...
sibi uia sine...
edit nō ab...
tere qz habet...
operaret̄ z...
vita dilectioe...
si ce? dicit...
cū debet habere...
it p̄t dicit...
q̄ uitas suā...
i qz nō habet...
uicā modū...
i opat̄ uia...
cōtēptū...
B̄anis itaq;...
s credere in...
ua uero fides...
ēdi debet.

De processione

Quedam vnum et solū ac perfectum esse deum: nec vllam eum habere partem sed totum esse quicquid est. Hunc quoque cōfitentur esse patrem et filiū et spūsanctum ita vt si solus dicatur pater aut fili⁹ aut spūsanctus siue duo simul pater et filius aut pater et spūsanctus aut filius et spūsanctus siue tres simul pater filius spūsanctus idem totus pfectus designetur deus quous nō idem significet nomē patris aut filij quod nomen dei. Non em̄ idem esse deum quod esse patrem aut filium. Nomen autē spūsancti ideo quia spūsanctus alicuius intelligitur spūs pro relativo noīe ponitur. Nam quous pater sit spiritus et sanctus et filius sit spiritus et sanctus nec tamen pater alicuius spirit⁹ nec filius alicuius spūs sicut spūsanct⁹ alicuius et spūs. Est em̄ spūs dei et spūs patris et filij. Quis em̄ greci negēt de filio illum pcedere nō tamen negāt eū esse spūm filij. Credunt quoque et confitentur deum de deo esse nascēdo et deus de deo esse pcedēdo quia filius deus est de patre deo nascēdo et spūsanct⁹ est de patre deo pcedēdo. Nec putant alius esse deū qui nascitur quā de quo nascit⁹ et qui procedit quā de quo pcedit: quous scōm nomina significātia quod est de quo aliquis nascitur et est qui de aliquo nascit⁹: et ē qui de aliq⁹ pcedit p̄alitatē admittat: s̄ quā plures et alij sūt abinuicem pater et filius et spūsanctus. Nam cuz dicitur de⁹ esse pater significatur eē de quo aliq⁹ nascitur et cum nominat⁹ filius intelligit⁹ esse qui de aliquo nascit⁹ et quādo spūsanct⁹ noīatur quia non absolute spūm sed sanctus dei intelligimus mostratur esse qui de aliquo pcedit. Sed cū dicit⁹ quia fili⁹ est de patre et spūsanctus de patre intelligitur quia hoc quod est filius ē spūsanctus habent de patre. Sed alio mō intelligit⁹

filius esse de patre et aliter spūsanct⁹ filius em̄ est de patre: id est de deo qui est pater eius. Spūsanctus vero nō est de deo patre suo sed tm̄ de deo qui ē pater ergo filius sed quod est de deo dicitur filius eius et ille de quo est pater eius spūsanctus aut non sed quod est de deo dicitur fili⁹ eius nec ille de quo est pater eius. Tertū est etiam quia deus nō est pater aut fili⁹ aut spūsanctus alicuius nisi dei nec vlla res est deus nisi idem pater et filius et spūsanct⁹ et sicut vnus deus est sic vn⁹ tm̄ pater: vnus filius vnus spūsanctus. Unde fit vt non sit in illa trinitate pater nisi eiusdem filij nec filius nisi eiusdem patris neque spūsanctus alicuius spūs nisi eiusdem patris et filij. Hec itaque sola causa p̄alitatē est in deo vt pater et filius et spūsanctus dici nō possint de inuicē sed alij sicut ab inuicem quia p̄dictis duob⁹ modis est deus de deo quod totū potest dici relatio. Nam quō filius existit de deo nascēdo et spūsanctus pcedēdo ipa diuersitate natiuitatis et p̄cessionis referuntur ad inuicem vt diuersi et alij ab inuicē. Et quādo s̄ba habet esse de s̄ba due sūt ibi relatōes insociabiles si scōm illas nomina ponatur s̄be. Cuz em̄ hō est gignēdo de hoīe dicit⁹ hō de quo est hō pater et hō qui est de hoīe filius. Impossibile igitur est p̄fem esse illum filiū cui⁹ pater est et filium esse illū patrem cuius fili⁹ est quous patrem esse filiū et filium esse patrem nihil p̄hibet cum vnus homo pater est et filius quō ad aliū est pater ad aliū filius. Nempe cū isaac sit pater iacob et filius abrahe pater est filius et filius est pater sine repugnātia quō ad alius pater dicitur quā ad suū patrē et filius ad aliū quā ad suū filium patrem aut esse in eodem isaac illū filiū cuius pater est aut filium esse illum patrem cuius est filium non est possibile. Ita ergo in deo cū de⁹ sit pater et filius et spūsanctus nec sit pater nisi eiusdem filij nec filius nisi eiusdem

patre nec spūsanctus alicuius nisi
deus filij pater nō est filius
filius nō est pater aut spūsanctus
et pater aut filius. Quippe
de p̄ter spūsanctus de p̄ter
et alius potest esse qui
le qui de aliquo est vater
est sicut tam quā est idem
hūus aut spūsanctus nec filius
sanctus est pater aut filius
cū dicit⁹ quod non dū con
et de illo sit et pcedat idem
sanctus nec spūsanctus et
ue nascēdo habet esse de p̄
vero non nascēdo sed p̄
pater est filius spūs nec spū
le esse ille cuius spūs est.

His similes quo ind
nitas et insociabiles
in deo de aduicē d
renas. Quō autē hoc que
nā credimus in dubitāte
eris qui dicit⁹ spūsanct⁹
et greci qui nobiscum
sunt de deo ab hōi
tate que ex hōi necessitate
colōna iustitiae. Sequit⁹
tatis dei que nullas habet
etiam vt quicquid de v
tus est: quicquid est dicitur
p̄ dicitur et de filio et de spū
sanctus solus et totus et
cū. Supradicta vero relati
tio que et conalē quod supra
tus modis deus de deo ē p̄
et filius et spūsanctus de inuicē
quia s̄m quous alius attribuit⁹
vniuersis et vniuersis relatiōis com
se conueniāt vt nec plurali
quāt relatiōes p̄tēnt ad ea in
producte simplicitas sonat vni
uersas conueniāt pluralitatem
tatis significatur quous? ne
nā aliquid hōi conueniāt
nō dicit⁹ aliqua relatiōis e

patris nec spūs alicuius nisi eiusdē pa-
tris et filij: p̄f nō est filius aut spūssanct⁹
filius nō est p̄f aut spūssanct⁹: nec spūs
est p̄f aut filius. Quippe quō filius est
de p̄fē spūssanct⁹ de p̄fē nec ille de q̄
est aliquis potest esse qui de se est nec il-
le qui de aliquo est valet esse is de quo
est sicut iam dictū est idcirco nec p̄f ē fi-
lius aut spūssanct⁹ nec filius siue spūs-
sanct⁹ est p̄f filius aut vt interim aliā
cām dicā quō non dū constat q̄ spūssanct⁹
ct⁹ de illo sit et p̄cedat ideo nō est spūs-
sanct⁹ nec spūssanct⁹ est filius q̄ fili-
us nascēdo habet esse de p̄fē: spūssanct⁹
vero non nascēdo sed p̄cedēdo nec fili⁹
potest esse suus spūs nec spūssanct⁹ va-
let esse ille cuius spūs est.

His p̄missis quō indiuisibil vni-
tatis et insociabilis pluralitas
in deo se adinuicē habeāt in qui-
ramus. Quō autē hec que dicta sūt pa-
riter credimus indubitāter et p̄fitemur
et nos qui dicim⁹ spūssanctū de filio p̄-
cedere et greci qui nobiscuz de hac re nō
sentiant debemus absq̄ nulla ambigui-
tate que ex hijs necessarie p̄secūtur vno
cōsensu suscipere. Sequit̄ em̄ scdm̄ vni-
tatis dei que nullas habet partes p̄pri-
etatem vt quicquid de vno deo qui to-
tus est: quicquid est dicitur de toto deo
p̄f dicatu et de filio et de spūssancto quia
vni⁹ quisq̄ solus et totus et p̄fectus de⁹
est. Supradicta vero relationis opposi-
tio que ex eo nascit̄ q̄ supradictis duo-
bus modis deus de deo ē. p̄hibet p̄fem
et filiū et spūssanctū de inuicē dici et p̄-
pria singulorū alijs attribui. Sic ḡ hui⁹
vnitatis et huius relatōis consequētie
se contemperāt vt nec pluralitas qui se
quitur relatōez trāseat ad ea in quibus
predicte simplicitas sonat vnitatis: nec
vnitas cohibeat pluralitetam vbi eadē
relatio significatur quaten⁹ nec vnitas
amittat aliquādo suā consequētiā vbi
non obuiat aliqua relationis oppositio

nec relatio p̄dat quod suum est nisi vbi
obstitit vnitas inseperabilis. Quā si per
exempla considerem⁹ clari⁹ erit. Qua-
liter quidē vnitatis simplicitas a se ex-
cludit pluralitetem que est in relatiuorū
noim̄ significatōez facile est cognoscere
confitemur em̄ quia p̄f nō est filius aut
spūssanct⁹ nec filius p̄f aut spūssanct⁹
nec spūssanct⁹ p̄f aut fili⁹. Sequitur
ergo als abiucem et plures esse patres
et filios et spūssanctū. At pater est deus
filius est deus et spūssanct⁹ est deus.
Quid itaq̄ consequēti⁹ si p̄dictarū p̄-
sonarum pluralitas suā seruat p̄prietate-
m ḡ p̄fem et filium et spūssanctū plu-
res deos et alios ab inuicem. Sed h̄ nul-
latenus admittit inuolabilis simplici-
tatis diuinitatis: qm̄ vnū solū deū eē cre-
dimus. Sic repellit vnitas essentie dei
relatiuorū consequētiā. Cōsiderandū
quōq̄ est quō relatōez pluralitas obui-
ent vnitatis consequētie si prius posue-
rimus aliqua ex hijs in quib⁹ nulla ob-
stitit oppositio. Dicimus vnus deū esse
p̄fem et esse filium et esse spūssanctum et
vnū eundē deū esse siue singuli siue di-
uisiue tres simul dicātur. Si ergo deus
est eternus p̄p̄ vnitatem deitatis ex
necessitate sequit̄ quis eternus est pater
eternus est filius eternus est spūssanct⁹
Et quō siue singuli siue plures siml̄ sūt
vnus deus nō est nisi vnus etern⁹. Si-
milis est consequētia si deus dicat̄ crea-
tor siue iustus siue aliquid aliorū in quib⁹
nulla p̄dicta intelligit̄ relatio. Et
deamus nunc quō hāc vnitatis dei con-
sequētiā restringat relatio. Dicimus
enim quia deus est pater. Quō ḡ vnus
est deus pater et filius et spūssanct⁹ exi-
git vnitas dei vt filius sit pater et spūs
sit pater. Sed obuiat relatio que prohibet
filium aut spūssanctū esse patrem.
Quippe nec natura p̄mittit nec intelle-
ct⁹ capit existentiē de aliquo esse de quo
existit aut de quo existit esse existentem.

De processione

de se. Existit autem filius et spiritus sanctus de patre. Quare non potest filius aut spiritus sanctus esse pater: quia deus sit pater et unus idemque deus sit pater et filius et spiritus sanctus. Idem cognoscatur si dicitur deus esse filius: vult enim unitatis dei consequentia ut pater et spiritus sanctus sit filius. Sed pater de quo est filius non potest esse qui de se est. Spiritus vero sanctus qui existit de patre procedendo non est ille qui est de patre nascendo. Item cum dicitur deus est spiritus sanctus requirit unitas predicta patrem quoque et filium esse spiritus sanctum sed nec pater de quo est spiritus sanctus potest ille esse qui de se est: nec filius qui existit de patre nascendo est ille qui de eodem patre est procedendo id est spiritus sanctus. Cum autem apparebit quia spiritus sanctus est de filio tunc quoque palam erit quia propter hoc nequid esse filius spiritus sanctus et spiritus sanctus filius. Consideremus adhuc quomodo supradictae oppositiones obfistunt consequentie predictae unitatis deus est de deo. Hoc ergo semel accepto quomodo idem deus est pater et filius et spiritus sanctus. Sequitur secundum hanc ideitatem ut deus pater sit deus de deo et deus de quo est deus et similiter filius deus de deo et deus de quo est deus et eodem modo spiritus sanctus. Verum querere utrum unusquisque sit deus de quo est deus non est aliud quam considerare utrum singulus quisque sit deus de deo. Non enim potest deus de deo deus esse non pater aut filius aut spiritus sanctus nisi de patre aut de filio aut de spiritu sancto. Inspiciamus utrum unusquisque sit deus de deo et patebit utrum sit singulus quisque deus de quo est deus. Sed pater non potest esse de deo propter predictam oppositionem. Quare enim non sit deus nisi aut pater aut filius et spiritus sanctus aut duo ex hijs aut tres simul non potest esse deus pater de deo nisi aut de patre hoc de seipso aut de duobus aut de tribus de seipso non potest esse quia existens de aliquo et de quo existit non potest idem esse de filio non est quia filius est de ipso et ideo

non potest esse de filio et spiritu sancto non est quia de illo est spiritus sanctus: nec valet ille esse qui de se est de duobus vel de tribus simul nequit esse pater propter eandem oppositionem rationem filius vero deum necesse est esse de patre deo quia pater non est de illo. De filio vero hoc est de seipso esse nequit quia non est idem existens de aliquo et de quo existit. Utrum autem sit de spiritu sancto aut spiritus sanctus de illo post monstrabit sed prius dicemus de spiritu sancto si secundum consequentiam predictam sit de patre et de seipso. De patre quidem necesse est esse quia nulla obuiat oppositio: non enim est pater de illo: de seipso vero impossibile est esse quia non potest existens de aliquo et de quo est idem esse. In hijs omnibus nihil obuiat consequentie unitatis ideitatis nisi aliqua de supradictis oppositio. Quod vero in hijs cognoscitur in omnibus que de deo dicuntur immutabiliter euenire necesse est.

Nunc querendum est pro supradictis irrefragabiles rationes utrum filius sit de spiritu sancto aut spiritus sanctus de filio. Dico quia sicut per supradictam rationem aut pater est de filio aut filius de patre aut de spiritu sancto pater aut spiritus sanctus de patre ita est aut filius de spiritu sancto aut spiritus sanctus de filio. Qui negat negat etiam necesse unum solum deum esse: aut filium deum esse: aut spiritus sanctum deum esse aut deum esse de deo quia ex hijs sequitur quod dico. Amplius non est filius aut spiritus sanctus de patre nisi de patris essentia que una est illi cum filio et spiritu sancto. Cum ergo dicitur quia filius est de deo patre si idem deus est pater et spiritus sanctus sequitur secundum unitatem deitatis ut sit etiam de spiritu sancto. Eodem modo quando confitemur spiritus sanctum esse de deo patre si idem est pater et filius sequitur secundum eandem deitatis unitatem: ut sic et de filio. Ex hijs igitur aperte cognoscitur: quod aut filius est de spiritu sancto aut spiritus sanctus

filio quo vtriusque nequit
filio si potest monstrari
illo. Nam si quis dicitur
esse de patre et spiritu sancto
us pater et spiritus sanctus
ponitur aliud aut spiritus
ne et filio quo vtriusque est de
genitum sit filius de spu
dicitur qui cum est deus de
us de toto aut pars de p
de toto. Sed deus nulli
impossibile igitur est vtrius
ut totus sit de patre aut
to aut vtriusque de patre. F
tur vtriusque est deus de deo to
us. Ergo filius dicitur esse
et pater et spiritus sanctus: aut
vtriusque alius totus spiritu
toto patre sit non de toto sp
idem totus deus est pater
consequenter et est de deo
vtriusque sit spiritus sanctus
vtriusque et spiritu sancto si
aliud. Eodem modo cum dicitur
esse de toto deo qui est pater
alium totum est pater alium
sit de toto patre et non de
sanctus aut cum est de pa
to potest non esse de filio
et spiritu sancto. Nulla enim a
vtriusque spiritus sanctus esse de fi
lius si quis unus deus pater
et filius est de patre sequitur et
sanctus aut cum spiritus sanctus et
idem est deus pater et filius est e
cum pater filius necesse est
quod spiritus sanctus quia unus
est filius et spiritus sanctus et cum
pater de patre propter eandem
unitatis filius et spiritus sanctus
pater ita sicut spiritus sanctus
vtriusque deitatis in filio et sp
vtriusque vtriusque conuenire ut
vtriusque sit genitus et pater

Spūs sancti

de filio quō vtrūq; nequit esse verū aut
filii. **R**ecesso est ergo spūs sanctū esse de
filio si potest monstrari filiū non esse de
illo. **N**am si quis dicit non sequi filius
esse de patre et spūs sancto quō vnus ē de
us pater et spūs sanctus. etiam si non op
ponitur aliud aut spūs sanctū esse de pa
tre et filio quō vnus est deus pater et filius
quīs non sit filius de spūs sancto. **C**ōsi
deret quia cū est deus de deo aut est to
tus de toto aut pars de parte aut pars
de toto. **S**ed deus nullā habet partem.
Impossibile igitur est vt si deus est de deo
vt totus sit de parte aut vt pars de to
to aut vt pars de parte. **R**ecesso est igitur
vt si est deus de deo totus sit de to
to. **L**uz ergo filius dicitur esse de deo qui
est pater et spūs sanctus: aut alius totus
erit pater alius totus spūs sanctus vt de
toto patre sit et nō de toto spūs sancto aut
si idem totus deus est pater et spūs sanctus
ex necessitate cū est de deo toto quod ē vnus
totus tam pater quā spūs sanctus est pariter
de patre et spiritu sancto si nō repugnat
aliud. **E**odem modo cum dicitur spūs sanctus
esse de toto deo qui est pater et filius aut
alius totus erit pater alius totus filius vt
sit de toto patre et nō de toto filio spūs
sanctus aut cū est de patre spūs sanctus
nō potest non esse de filio si nō est filius
de spūs sancto. **N**ulla enim alia ratione potest
negari spūs sanctus esse de filio. **D**icit ali
quis: si quoniam vnus deus pater et spūs sanctus
cū filius est de patre sequitur eū esse de spūs
sancto aut cū spūs sanctus est de patre
idem est deus pater et filius est etiā de filio
cū pater gignit filium necesse est eū gignere
quoque spūs sanctū quia vnus idemque deus
est filius et spūs sanctus et cū spūs sanctus
precedit de patre propter eandem vnitatem
deitatis filij et spūs sancti. **P**receditur filius
de patre ita sicut spūs sanctus. **S**i vero
vnitas deitatis in filio et spūs sancto: non
illā habet vim consequentie vt vterque si
militer sit genitus et precedens videtur quod

non ex eo quod vnus est deus pater et spūs
sanctus sequitur filium esse de spūs sancto
aut spūs sanctū esse de filio quō idem deus
est pater et filius vt dicitur. **A**d quod ego
Habet vtrique a patre esse filius et spūs san
ctus sed diuerso modo quia aliter nascen
do alter precedendo alij sunt ab inuicem per
hoc quod dicitur est. **E**t ideo cum nascitur
vnus nō potest cum eo nasci ille qui pater
est aliud ab eo quia non similiter nascitur
sed precedit. **E**t cum vnus precedit nequit
ille simul precedere qui per hoc est alius ab
illo quia nō similiter precedit sed nascitur.
Et ideo nō habet hęc vnitatis illam vim con
sequentie quia pluralitas obuiat que ex
necessitate nascitur et processionem. **N**am et si
per aliud non essent plures filij et spūs san
ctus et per hoc solum essent diuersi. **L**um
autem dico ex eo quia pater vnus est cum
filio aut cū spūs sancto: sequi filium esse de
spūs sancto aut spūs sanctum esse de filio:
nulla ibi pluralitas generat que vnitatis
obuiat consequentie: quia nō vtrumque
dico esse sed alterū tantum. **O**mnimoda
igitur et inexpugnabili necessitate conclu
ditur quia si vera sunt que supra dixi nos
pariter cum grecis credere: aut filius est de
spūs sancto aut spūs sanctus est de filio.
Quod autem filius nō sit de spūs sancto pa
lam est ex catholica fide. **N**ō enim est deus
de deo nisi aut nascendo vt filius: aut pre
cedendo vt spūs sanctus filius autem nō na
scitur de spūs sancto. **S**i enim nascitur de il
lo est filius spūs sanctus et spūs sanctus pater
eius sed alter alterius nec pater nec fili
us est. **N**ō ergo nascitur de spūs sancto fi
lius nec minus aptum est quia nō pre
cedit de illo. **E**sset enim spūs eiusdem spūs
sanctus. **Q**uod apte negatur cum spūs san
ctus dicitur et creditur spūs filij. **N**ō enim
potest esse spūs sui spūs. **Q**uare nō pre
cedit filius de spūs sancto. **N**ullo ergo modo
est de spūs sancto filius. **S**equitur itaque
inexpugnabili ratione spiritū sanctum
esse de filio sicut est de patre.

De processione

Hereticā negabūt greci spūsa-
ctum esse deū de deo sicut est fi-
lius deus de deo: quomō pro-
bamus per hec illum esse et pcedere de
filio nec est positum in illo symbolo: in
quo reprehēdimur ab illis addidisse p-
cessionē eius de filio: sed qui hoc putat
negat aut: patrem esse deum de quo est
spūsanctus aut spūsanctū esse deū q
est de pfe: aut hīpm q est spūsanctus
esse de pfe. Ac p̄rem non esse deum aut
spūsanctū: nullus suscipit xpian⁹. **U**i-
deamus igit vtrū hoc ipm q est essētia-
liter sit spūsanctus de pfe q quendam
epm grecis forsitan fauētē in Barēsi ci-
uitate sensi nolle sentire. Nam si nō est
ipm de pfe q est cum sit vnus idēq de⁹
qui p̄ inueniri nequit: vnde sit alius a
patre. Non em̄ nisi alius est quia p̄ ha-
bet filium ⁊ spūsanctus nō habet filiū.
Per hoc em̄ p̄bati possūt quia alij sunt
ab inuicem nō tamē hec est causa vt di-
uerse sint p̄sone. Quippe si duo sint ho-
mines quoz alter habeat filiu⁹ alter nō
q̄uis p̄ hoc ostendi possint esse diuersi
non tamen ob hoc alij sūt abinuiēe quo
modo se habeant in habendo vel nō ha-
bendo filium diuersitatem: tamen non
amittunt. Ita in p̄e et spūsancto nō qz
alius habet alius nō habet idcirco sunt
diuersi sed quō diuersi sūt idcirco nihil
phibet eos in habendo ⁊ non habendo
filiū esse dissimiles. Similiter rīderi po-
test si ideō dicatur alius quia ab illo p-
cedit spūsanctus sicut ip̄e pcedit a p̄e
Quippe vt scdm̄ illos loquar qui negāt
spūsanctum de filio pcedere: sicut non
est hec causa quia spūsanctus filius de
se pcedētem non habet sicut p̄ vt alius
sit a patre: sequeret em̄ vt si spūsanctus
pcederet de filio: filius nō esset alius a
p̄e ita p̄ hoc non est spūsanctus a p̄e
alius: quia non habet filiu⁹: aut spū de
se pcedētem sicut p̄. Et quēadmoduz
filius non ideo est alius a p̄e: qz patres

habet ⁊ p̄ non habet patrē. Si em̄ ha-
bet p̄em alius tamē esset a p̄e ita spū-
sanctus quia de aliquo pcedit et pater
a nullo non p̄pter hoc est alius a patre
quia si pater ab aliquo pcederet nō mi-
nus tamen esset alius a p̄e de quo pce-
dit. **S**alam igit est quia non ideo spū-
sanctus alio a p̄e quia nō habet filiū: aut
spūsanctū de se pcedētem sicut p̄: nec
qz de aliquo pcedit et p̄ de nullo. Sed
neqz p̄ h̄ intelligi potest esse a patre alio
quia est spū p̄is si de illo nō habet cē
Potest em̄ intelligi aliquis alius ab ali-
quo prius q̄ sit illi q̄uis alicui⁹ neque
at esse nisi sit alius vt cuz dicitur hō do-
minus alicuius: aut homo alteri⁹ hois
Pri⁹ em̄ intelligit alio ab illo cui⁹ cē di-
cit q̄ sit ei⁹ dñs vel hō. Sic itaqz si spi-
ritus sanctus non est de p̄e nihil phibet
eum intelligi prius aliū ab illo q̄ sit illi-
us. Quare nō facit illum aliū esse a p̄e
h̄ quod spū eius est. Si p̄ h̄ non habet
vt sit alius ab illo quod est spū illi⁹ si-
cut filius p̄ h̄ est alius a p̄e: p̄ quod est
filius eius quod non est aliud nisi q̄ de
ip̄o existit nascēdo. **U**idef itaqz q̄ spi-
ritus sanctus nō sit p̄ aliud a p̄e alio ni-
si q̄ ab illo habet esse q̄ ē q̄uis alio suo
mō q̄ filius. **I**nuestigem⁹ tamē h̄ dili-
gentius vtiqz aut post q̄ fuit spūsanct⁹
h̄ q̄ est contigit illi aliū esse a patre: aut
in existēdo habet vnde alius est. **C**ōtin-
git em̄ aliquē esse q̄ est pri⁹ q̄ sit alius ⁊
contigit aliquē aliū in existēdo fieri: pri-
us aut quicqz esse aliū q̄ sit hoc q̄ nō
est possibile. Namqz primus hō prius q̄
de illo esset hō aliquis erat ip̄e hō: h̄ nō
alius erat: cum vero extitit de illo aliqz
et ille de quo extitit post q̄ h̄ fuit factus
est alio et qui de illo extitit simul habuit
esse et alius factus est. **A**ut ergo spūsa-
ctus sicut dixi post q̄ fuit fact⁹ ē a patre
alius aut habet in existēdo p̄pter quod
alius dicitur. **S**ed si post q̄ fuit cōtigit
illi aliuz esse a p̄e cum nō sit alia p̄sona

illius alius est ab illo nō
res ille person. quia illa
nō non temp fuit spūsan-
re. Quō itaqz talia sūt h̄
hendo habet vnde alius e-
nequit nisi aut ex aliquo si
ex nullo fuit p̄. **M**od si
a dicitur p̄ extitit: aut ita
quicqz p̄ se vt inuener ab alio
beat sed fuit vno vq p̄ ⁊ spū
q̄ vnus vnus est si vterqz
p̄ent⁹ nihil inueniri vales
na vnde sūt ab inuicē ali-
p̄ et spūsanctus ⁊ vna p̄
ra fides abhorret. Non est
spūsanctus a nullo esse. Si
quo non est nisi ex deo qui et
et spūsanctus. Sed a seip̄o
vno multa gloria a seip̄o pote-
nō sola p̄e. Quare si quis
vltis negare nequit illuz a
quis aut dicit qui licet non
neqz tamē p̄ p̄cedētem al-
alio. **A**d hoc quoqz respō-
ditur ne possit aliquid in h̄
notare obijā assertioni: cui
non obijā nec contrē alioqz
in hoc cōmuni quō non q̄
ratione erat ille inter suos
sentire spūsanctum hoc q̄
patre nec tunc habuit opoz
spūsanctū.
Ergo sanctus spū
et sola processione ali-
licet non sit ex illo int-
alioqz esse pcedere de p̄e sicut
mū vel tunc a p̄e vt cū mū
cū p̄ nō em̄ pcedat a p̄e aut
dore q̄ de p̄e cū nō idē ē p̄e
vni vltimū pcedit parū a fili-
p̄e spūsanct⁹ quō ab illo similit-
est. **P**̄e si nō ē aliud spūsanct⁹
q̄ mū vt dicit nō est alius
vnde a p̄e nisi cū vlt vel mī
vno intelligit. **S**ong em̄

Spūssancti

nisi quōd alius est ab illo nō fuerit semp
tres ille persone. quia ista non semp fu-
it si non semp fuit spūssanctus ali^o a pa-
tre. Quōd itaq; falsa sūt h̄ patet qm̄ i exi-
stendo habet vnde alius est. Esse autez
nequit nisi aut ex aliquo sicut filius aut
ex nullo sicut p̄f. Quod si ex nullo quē-
admodū p̄f existit: aut ita existit vnus
quisq; p se vt neuter ab altero q̄cōq; ha-
beat sed sūt duo dī p̄f z spūssanct^o: aut
qm̄ vnus deus est si vterq; de nullo est
penit^o nihil inueniri valet in fide xp̄ia:
na vnde sint ab inuicē alij sed vn^o idēq;
p̄f et spūssanctus z vna p̄fona que ve-
ra fides abhorret. Non est ergo verum
spūssanctū a nullo esse. Si autē est ab ali-
quo non est nisi ex deo qui est p̄f z filius
et spūssanctus. Sed a seip̄o nequit esse
quōd nulla p̄fona a seip̄a potest existere
nisi sola p̄f̄is. Quare si quis negat esse
a filio negare nequit illuz a p̄fe esse. Si
quis autē dicit quia licet non habeat esse
de p̄fe tamē p̄ p̄fessionē alius potest in-
telligi. Ad hoc quoq; respondendū ar-
bitror ne possit aliquid in hac questioe
nostre obici assertioni: cui n̄ra respōsio
non obuiet: nec intref aliquis me tantū
in hoc cōmorari quōd non parue aucto-
ritatis erat ille inter suos quē sensu non
sentire spūssanctū hoc qd est habere ex
patre nec tunc habui oportunitatem re-
spondendi.

Qui ergo sanctū spūm dicere vult
ex sola p̄fessione aliū esse a p̄fe
licet non sit ex illo intelligit aut
idē p̄m esse p̄cedere de p̄fe solūmō q̄ est
mitti vel dari a p̄fe vt cū mittit vel dat
eū p̄f tūc t̄m̄ p̄cedat a p̄fe aut h̄ eē p̄ce-
dere q̄ ē de p̄fe eē si idē ē p̄cedere q̄ est
dari v̄l mitti p̄cedit parit̄ a filio: sicut a
p̄fe spūssanct^o quōd ab illo similē mittit̄ z
dat̄. Itē si nō ē aliud spūssancto p̄cede-
re q̄ mitti v̄l dari nō est alius a p̄fe nec
p̄cedit a p̄fe nisi cū dat̄ vel mittit̄ q̄ ne-
mo puto intelligit. Semp̄ em̄ est alius

a patre spūssanctus etiam ante creaturā
non autē dat̄ vel mittit̄ non creature nec
tamen dicēdum est q̄ accidat ei dari v̄l
mitti. Nam cū ip̄e sit vbiq; z immutabi-
lis accipiēti quidem accidit aliquid: qz
circa illū fit q̄ prius nō erat z ab eō po-
test circa spūssanctū vero nihil fit q̄ nō
erat. Cū em̄ cecus in luce nō sentit lucez
nō magis nec min^o h̄z aliqd lux z si de-
pulsā cecitate sētiat cec^o lucē circa illuz
fit mot^o nō circa lucē. Patet itaq; nō eē
spūssanctū aliū a p̄fe p̄ sic intellectā p̄fessi-
onē vt nō sit aliū illi p̄cedere q̄ dari v̄l
mitti. Est q̄q; patēs eū p̄ p̄fessionē ea-
dem esse de patre: et per hoc alium esse
a patre sicut filius non per aliud ē a pa-
tre alius q̄ per hoc qz de illo existit. Est
igitur deus de deo z p̄cedit de deo qz z
ip̄e est deus et p̄f deus de quo est et p̄-
cedit. Ac si dicimus duas spūssancti pos-
se noiari processiones vnā qm̄ existit de
p̄fe alterā qm̄ datur vel mittitur non pu-
to hoc esse negādum si vnaqueq; in suo
sēsu accipit̄: de illa q̄ppe p̄fessione: qua
datur vel mittit̄ non incōgrue d̄m̄ sic
dixisse intelligim^o. Spūs vbi vult spi-
rat et vocem e^o au. z nes. vnde ve. aut
quo va. Sic em̄ hoc potuisse dici videt̄.
Nescis vnde procedat aut quo recedat
Cum em̄ datur quasi de occulto venit et
procedit cum vero protrahitur velut ad
ocultum vadit z recedit. De hac p̄fessi-
one potest dici quia idē illi est proce-
dere quod mitti. Siue igit̄ non p̄cedat
nisi existendo de p̄fe siue non nisi cū da-
tur aut mittitur ad s̄ctificādā creatu-
ram siue vtroq; mō p̄cedat. Sequitur
vt p̄cedat de filio. Si em̄ est de p̄fe de-
us est de deo: vnde p̄batur vt dictū est
eē quoq; de filio z p̄cedere ab illo. Nā-
q; p̄cedit de quo est et de illo existit a q̄
procedit. Si vero tūc t̄m̄ procedit cum
mittitur v̄l datur procedit a filio a quo
datur et mittit̄. Quod si vtroq; modo
procedit pariter vtroq; mō procedere
i iij

De processione

cognoscat a filio. **E**cce videmus spm̄ factum esse de deo et pcedere de deo: quod non est positum in prefato simbolo. Si ergo ideo negant eum esse et pcedere de filio quia ibi tacet neget esse similiter euz de deo et pcedere quod ibidem non dicitur. Aut si hoc diffiteri nequeunt non timeant confiteri nobiscum spm̄ sanctum esse et pcedere de filio quod hoc in eodem simbolo non inveniuntur. **A**c si dicet satis ibi significat: quod est et pcedit de deo quod a patre pcedit quia pater est deus et nos similiter dicimus: quod a parte monstrat pcedere de filio cum dicitur pcedere de deo quia filius est deus. **I**nterrogo enim utrum ideo intelligendus sit spm̄ factus esse de patre: quia de deo est: aut idcirco esse de deo: quod est de patre: licet enim inuicem alter altero probetur. **S**i enim est de patre est de deo: et si est de deo est de patre: quod nulla supra dicta obuiat relatio non tamen similiter inuicem sunt alterum alterius causa. **N**am si esse spm̄ factum de patre est causa ut sit de deo cum dicitur esse de patre non est intelligendum quod sit de hoc quod pater est deus id est de diuina essentia: sed de hoc quod deus pater est: id est de hoc unde refertur ad filium. **E**rit igitur diuina essentia in spm̄ sancto non de deitate patris sed de relatione quod stultissimum est dicere. **Q**uis si habet aliquid accipere non minus sequitur spm̄ sanctum de filio quam de patre pcedere. **N**empe nulla relatio est patris sine relatione filii sicut nihil est filii relatio: sine patris relatione. **S**i ergo alia nihil est sine altera non potest aliquid de relatione patris esse sine relatione filii. **Q**uare sequitur spm̄ factum esse de utraque: si est de vna. **I**taque si est de patre secundum relationem erit simul et de filio secundum eundem sensum. **V**erum quia nemo tam insipientis est qui hoc opinetur credendum et confitendum esse: ideo de patre spm̄ factum esse quod est de deo non autem magis est pater deus quam filius sed vnum solus verus deus pater et filius. **Q**uapropter

si spm̄ factus est de patre quod est de deo qui pater est negari nequit esse quoque de filio cum sit de deo qui est filius.

Consideremus etiam: quod dominus dicit in euangelio. **A**ut enim. **H**ec est vita eterna: ut cognoscat te solum verum deum et quem misisti in hoc mundo. **A**ut hoc ita intelligendum est iste solus verus deus: ut cum nominamus solum patrem non significet ille solus verus deus: neque quando nominamus solum filium sed tunc solummodo intelligatur iste solus verus deus: quando simul dicimus patrem et filium. **A**ut solus verus deus intelligitur cum nominamus solum patrem: aut solum filium: aut si solo patre nominato: aut solo filio non intelligitur solus verus deus sine adiectione nominis alterius non est pater factus deus sed est deus compositus ex patre et filio. **S**ed credimus patrem esse perfectum et solum verum deum et filium: similiter perfectum et solum verum deum. **C**um ergo nominamus patrem solum: aut filium non aliud intelligimus excepta relatione quam referuntur ad inuicem quod solum verum deum et eundem quem in utriusque relatione cognoscimus. **I**taque cum dixit dominus. **H**ec est autem vita eterna ut cognoscat te solum verum deum et quem misisti in hoc mundo. **X**ristus si addidisset dicens et de hoc solo deo pcedit spm̄ factus quis auderet separe filium ab illa processione cum ille solus verus deus non magis aut minus sit pater quam filius. **Q**uapropter si idem solus verus deus intelligitur cum solus pater dicitur aut filius: et cum ambo simul nominantur quid aperiri debet quia de solo vero deo qui pater est et filius pcedit spm̄ factus cum dicitur a patre pcedere. **Q**uare sicut intelligitur de filio pcedere si idem filius dixisset de solo vero deo illi pcedere quoniam dixit se et patrem solum verum deum esse ita cum dicit eum de patre pcedere absque dubio eum de se significat pcedere. **D**icit etiam dominus paraclitus spm̄ factus quem mitet pater in nomine meo. **E**t cum autem venerit ille paraclitus quem ego mitto

Spūs sancti

vobis a pfe. **Q**uid ergo intelligēdū est cū dicit quē mittet p̄ in noīe meo: an qz spūs factus habebit nomen ei? vt cū mittet p̄ spūs factū: idem sit qz mittere filiū. Sed quod ait quez ego mittaz vobis a pfe nō recipit sensū hūc: qz eundē ipsuz spūs quē mittit p̄ mittit fili? necqz mittit filiū filiū. Deniqz nusqz legim? r oīno negam? spūs esse filiū. **Q**uid itaqz est quē mittet p̄ in noīe meo nō quē pater mittet fili? quozqz mittet: sicut cum dicit quē ego mittā a pfe: nō est aliud qz ego mittā et p̄ filius nāqz est nomē illius qz dicebat: mittet p̄ in noīe meo. Non est ergo aliud mittet p̄ in nomē meo: nisi mittet p̄ in noīe filij. **Q**uid igit est mittet p̄: in noīe filij nisi mittet p̄ tanqz si mittat fili? vt in missione p̄ris missio intelligat filij. **Q**uod dō ait quē ego mittā vobis a pfe quō intelligēdū est. **U**t qz a qz eū mittit fili? ab eo mittit. **A**it aut eū a pfe. Ergo a pfe mittit. Sed ille mittit a quo mittit. **D**at itaqz mittere intelligit cū filius dicit. **E**go mittā a pfe. **Q**uid est ergo ego mittā a patre nisi ego mittā tāqz si p̄ mittat vt vna r et eadē sit missio mea et p̄ris. **L**uz itaqz filius tāta diligētia ostēdat vnā eē missionem p̄ris r suā vt nec p̄ mittat nisi: cū filius mittit: nec fili? mittat: nisi cum mittit pater. **Q**uid vult significare aut quid vult intelligi nisi qz nō aliter se hz ad p̄m spūs factus r aliter ad filiū: nec magis est vnus qz alterius. **M**obrem nimis difficile immo impossibile est ostēdere quō nō pcedat abytroqz vnde em̄ ē filio cū pfe dare simul vel mittere spūs factum r hunc esse vtriusqz si simul nō est deytroqz. **C**ur em̄ magis dat filius spūs factum qz spūs factus filius? aut cur magis spūs. est filij qz filius spūs. nisi qz filius nō est ita de pfe simul: r de spūs sancto sicut spūs factus est de pfe simul et de filio. **S**i qz spūs fact? nō est de alio nō de filio: nec dicat eē filij sicut

fili? nō dat a spūs factō. nec dicat eē spūs factus quō nō est de spūs sancto. **S**i aut dicit quia spūs factus mittit filium sicut idē ipse dicit per p̄bam r nūc dñs deus misit me et spūs eius h̄ scdm hoīez quē gerebat intelligēdū est qui p̄ris et spūs sancti vna volūtate r dispositōe mōm redēpturus in mōdo apparuit. **Q**uero tū ab hīs qui negāt spūs factū esse et p̄cedere de filio quō intelligāt eū: sicut esse spūs filij vt filius tāqz suum spūs illum mittat. **A**n putāt quia p̄ dedit filio spūs ritū suū tanqz a se non habēt: aut enim habet a se: aut ab alio. Sed ab alio non potest h̄re nisi a patre. **A**ccipit igitur a patre a quo habet et dedit ei pater spūs factum vt a se non habēt. **H**ec ostēdat cū eqls sint pater et fi. r. s. r vnusqzqz sibi sit sufficiens que fuit causa: vel qz indigentia filij vt pater daret ei spūs suuz magis qz spiritus factō filij suū. **N**ō negamus hoc mō habere filiū spiritus factū a patre qz a quo habet esse ab eo habet vt de se spūs factū existētem habeat sicut pater quō idem esse est p̄ris r filij. **N**on est em̄ idēz accipere a pfe essentiā de qua pcedit spūs factus r accipere a pfe spūs factū. **C**ū em̄ dicat habere a patre essentiā de qua spūs. pcedit nllā mōstrat indigentia filij. **C**ū vero dicat quia filius accipit a pfe spūs factū quē de se nō hz sicut p̄ videt significari fili? quia si minus aliqd h̄re qz habeat p̄ r velut ad suplemētū ei dare spūs factū. **S**z nō apparet cur magis egeat fili? spūs factō qz spūs factō filio. **S**i em̄ respōdet ad hoc datū esse spūs factū filio: vt cū ipse cū pfe quoqz daret eūdē spūs factū par illi cuz pfe grā imputaret. **T**errena est hec opinio r longe ab intellectu diuinitatis extranea vt tāqz hō homini de? deo indigenti subueniat. **N**āqz si dat p̄ spūs factū filio dat de? deū deo p̄ em̄ de? fili?: de? et spūs fact? deus r vnus idēqz deus. **N**ō aut legim? deū a deo deū accipere: i iij

De processione

nisi hic dicatur cum deus est de deo: vt filius et spiritus factus. Dicitur ergo spiritus factus filij: spiritus non ob aliud nisi qz ex ipso est.

Post rōnem legim⁹: qz insuffla-
uit dñs in discipulos suos: et ait
ill. Accipite sp̄m factum. Quid
sibi vult ista insufflatio. Scimus enim
quia flatus ille qui de ore eius tūc pro-
cessit non erat spiritus factus. Non ergo
credimus illam insufflationem sine ali-
quo misterio factam esse. Quid igit̄ re-
ctius hoc intelligi potest: aut apercius
q̄ hoc ideo illum fecisse: vt intelligere-
mus spiritum factum de illo procedere.
Ac si diceret. Sicut videtis hunc flatū
per quem vobis spiritum factum: sicut
sensibilibus insensibilia significari que-
unt significo de intimo corporis mei: et
de p̄sona mea procedere: ita scitote spi-
ritum factum quem vobis per hunc fla-
tum significo de secreto deitatis mee: et
de mea persona procedere. **U**nam em̄
personam verbi: et hominis: et in ea du-
as naturas diuinā: scilicet et humanam
credimus et confitemur. Sed diceret for-
sitan flatus vtqz ille non erat de substā-
tia hūana: et tñ quasi suū illū emittebat.
Quapropt̄ docemur p̄ huiusmodi sp̄m
facti datōem qz cū dat filius sp̄m. dat et
mittit sūmū spiritum sed non de sue di-
uinitatis essentia. Dicant igitur si qui
hoc opinātur: qz sicut flatus non est hu-
mana natura cum emittitur ab homine
ita spiritus factus non est diuina substā-
tia cum datur vel mittitur a deo filio qz
nullus confitetur christianus. Dicāt etiā
cum audimus verbo dñi ce. fir. s. et spi-
ritu oris e. o. x. e. Si ibi non negant in-
telligendum per spiritum oris domini
spiritum factum: non illuz esse de essen-
tia domini cuius oris spiritus dicitur:
quia spiritus qui est ex ore solet homi-

ni procedere: non est de substantia illi-
us de cuius ore procedit. **Q**uod si non au-
dent dicere spiritum scilicet dei: non es-
se de essentia dei: et per verba rerum se-
nsibilem id est per spiritum oris intelli-
gunt spiritum factum de secreto ei⁹ es-
sentie procedere cuius oris spirit⁹ dici-
tur fateantur etiam eundem spiritum.
de illius essentia procedere cuius labio-
rum spiritus dicitur: legimus enim in
prophā de cristo qz spiritu labioꝝ suo-
rum interfi. nup. **A**ut ergo ostendant di-
uersitatem inter spiritum oris: et spi-
ritum labioꝝ qd fieri neqz aut pariter conce-
dāt sp̄m sanctū. pcedere de illo cui⁹ oris
et de illo cuius labioꝝ spiritus designa-
tur. **A**c si dicunt nequaqz per spiritum
labioꝝ ibi intelligi spiritum sanctum.
debere sed verba predicatōis eius: que
ex isto aërio spiritu hūano in ore forma-
uit qz verbis suis interficiet impiū cum
docendo ab homine audit impietatem
non vtqz hoc faciunt verba sensibilia:
iste spiritus sensibilis: sed spiritus fact⁹
de quo dicit deus per prophā. **A**use-
ram cor lapideum de carne vestra et da-
bo vobis cor carneum: et spiritum me-
um ponam in medio vestri. **S**piritus
ergo sanctus interficit impiū: cum cor
eius conuertitur ab impietate ad pieta-
tem. **Q**uod si intelligim⁹ in illo impio an-
tichristum quem dominus. **I**hesus inter-
ficiet spiritu oris sui nō puto: qz aliquis
attribuat virtutem illam spiritui vocis
humane tantum q̄tum spiritui diuino.
Si ergo sp̄m factus intelligitur in hys
dictis cuz pariter dicatur sp̄s oris do-
mini cuius verbo celi firmati sunt id est
p̄ris: et sp̄s oris domini ihu et sp̄s la-
bioꝝ eius non apparet cur magis in-
telligi debeat pcedere de ore patris: qz
de ore filij. **E**t si per hos patris intelli-
gimus essentiam patris: nō em̄ est aliud
os eius qz essentia eius vt sicut y erbum.

omni est de essentia eius.
non sit nisi de essentia
sicut sp̄s oris patris
na patris et procedit a spi-
ritu filij de huius essentia
Puto em̄ quia nemo intel-
ter vbi dicitur verbo do-
e. o. x. e. verba translatio-
de h̄ acc. affipit per loqu-
tū: sed quom̄ qz hoc ab
re constar suific: qz in illi
domini in discipulos cum
nem factum est ad significā-
eiusdem persone secreto p̄-
le sp̄m quem datur de cau-
ritas ille procedebat quem
Demig. in scriptura significā-
tū: nam per sensibilem sim-
m̄ per omnia que significant
or̄m illa possunt esse. **H**oc
est limitudo sed idem p̄-
equis docere voluerit illar
non ita simpliciter esse fact
noe sine omni spirituali
sed nōm̄em puto ita inf
i sentat. Item filius dicit
Non enim loquitur a seme-
cuncqz audit loquitur. **Q**u-
loquitur a semetipso sed que
loquitur: **E**t quid ē ab ali-
loquitur nisi ab illo habebit
nam que loquitur. **U**nde p̄-
nō loquitur a seipso ad dicitur
qz audit loquitur. **Q**uid est
nōm̄em nisi quāsi dicitur
dicitur nisi scientiam accipit
scientiam non est aliud: nisi
eas ab illo habet essentia qz
et que loquitur et que docet au-
dem est illi loqui qz docere. **H**oc
nem: neqz habet essentiam ab
eius et filio. **T**emp̄ si habet e-
sistentiam supradictam rati-
onem a filio: videt̄ idem fi-

Spiritus sancti

domini est de essetia eius. ita spūs oris eius non sit nisi de essetia eius: quid apud eius quā sicut spūs oris patris est de essetia patris et pcedit: ita spūs oris et labiorum filij de filij essetia sit et procedat. **P**uto em̄ quia nemo intelliget simpliciter ubi dictū est: uerbo do. te. fir. s. et s. o. e. o. d. eoz verba transitoria et spm̄ qui de h̄ aere assūpt⁹ per loquētis os emittitur: sed quōcūq; hoc aliquis exponere conatur sufficit: q̄ in illa sufflatione domini in discipulos cuius feci mentionem factum est ad significādū quia de eiusdem persone secreto procedebat ille spūs quem dabat de cuius oculto spiritus ille procedebat quem in sufflabat. **D**eniq; cū scriptura significat aliquod secretum per sensibilibus similitudines nō per omnia que significant significatur similia possunt esse. **N**on enim hoc esset similitudo sed idempritas nisi forte quis dicere voluerit illam insufflatōnem ita simpliciter esse factam a sapientia dei sine omni spiritali significatiōne sed neminem puto ita insensatum ut h̄ sentiat. **I**tem filius dicit de spūs sancto. **N**on enim loquetur a semetipso sed quicūq; audiet loquetur. **Q**uid est nō loquetur a semetipso sed quicūq; audiet loquetur? **E**t quid ē ab alio habebit? loquetur nisi ab illo habebit scientiā eorum que loquetur. **U**nde postq; dixit: nō loquetur a seipso addidit: sed quicūq; audiet loquetur. **Q**uid est audire spiritum sanctum nisi quasi discere. **E**t quid est discere nisi scientiam accipere. **S**i igitur scientia eius non est aliud: nisi essetia eius ab illo habet essetia a quo audit ea que loquetur et que docet quomodo idem est illi loqui et docere. **N**on audit autem: neq; habet essetiam ab illo nisi a patre et filio. **U**erū si habet esse a patre secundum supradictam rationē habet etiam a filio: vnde et idem filius di-

cit. **I**lle de meo accipiet et annūciabit vobis. **Q**uipe quid est aliud hoc dicere: quā a me audiet hoc ē a me sciet quod annūciabit vobis. **C**um dixit quecūq; audiet loquetur nō determinauit a quo audiet. **C**uz vero ait de meo accipiet ne quis soli patri attribuat: quod ab alio audit aperte se esse: a quo sicut a patre scientiam siue essetiam accipiat demōstrat. **S**icut enim cū dicitur non loquetur a semetipso sed quicūq; au. lo. significatur ab eo esse et procedere a quo audit: ita cum profert filius de meo accipiet et palam ostendit eum de suo: hoc ē de essetia sua essetiam habere et procedere. **Q**uod enim diuina essetia nō est sicut spiritus sancto est nec ipse accipit aliquid de hoc quod sub se est. **Q**uare cum filius dicit de meo accipiet nō aliud ibi suum significat quā suā essetiam. **I**llud forsitan quod dixit filius de meo accipiet: aliter conabuntur intelligere quā ego exposuerim. **S**ed quid dicent ubi ait **N**emo nouit filium nisi pater: neq; patrem quis nouit nisi filius. aut cui voluerit filius reuelare. **A**udiuim⁹ quia nemo nouit patrem aut filium: nisi pater aut filius: aut cui reuelat filius. **N**on dicit autem nemo quasi nullus homo. **S**ed ac si diceret nullus omnino. **Q**uipe si h̄ intelligeret nisi adderet nō pater: quia pater non est homo. **E**t cū ait: neq; patrem quis nouit. **I**n hac monasillabatione videlicet quis non magis intelligitur humana. quā quilibet persona. **O**mnino igitur nullus habet hanc noticiam nisi pater et filius et cui filius idem reuelat aut itaq; spūs sanctus nō cognoscit patrem et filium: quod impium est opinari: aut filius reuelat ei sui: et patris scientiam que non est aliud quā eiusdem spiritus sancti essetia. **E**t si debet: quia licet filius: quātum ad pronuntiationem attinet nullā ad hāc admittit noticiā nisi

De processione

se et patrem et cui ipse reuelat non tamen spiritus sanctus: aut ab illa separatus aut illi a filio accipere fatendum est quod pater et filius non se cognoscunt nisi per hoc quod unum sunt cum spiritu sancto. Et ideo cum ait pater et filius inuicem se nosse intelligendum est simul spiritus sanctus. Et cum reuelat filius non spiritus sancto sed creature reuelat si in quibus dicit nos statim infirmus. Ergo ubi aperte veritas sed quod verba oris eius pronuntiant negat spiritus sanctus nosse nisi reuelate filio patrem et filium dicunt nos: non tamen verba attendere debere quantum unitate essentie que una tribus et inseparabilis est multo magis debemus huius unitatis seruare consequentiam de qua supra locutus sum cum eam nulla: aut scripto: aut sensu negat auctoritas: nec profert aliquid quod contrarium sit: aut aliquomodo repugnet. Eligant itaque greci unum de duobus si aperte uolunt ueritati resistere: aut scilicet spiritus sanctum non nosse patrem: aut filium nisi reuelante filio: aut propterea quod in hoc quod per se cognoscunt pater et filius unum sunt cum spiritu sancto quod ipsi dicuntur se sequi nosse ex necessitate ut in eadem noticia intelligatur spiritus sanctus. Nempe nihil est medium si uolunt hanc noticia a spiritu sancto: aut ueritate a uerbis ueritatis penitus abdicare. Que utraque execranda uera confessio. Sicut enim ait ueritas non nouit filium: nisi pater neque patrem quis nouit nisi filius. et cui. uolens. Si quidem eligunt spiritus sanctum nosse patrem et filium per reuelationem filii habet a filio nosse quod non est aliud illi quam esse. Est igitur et procedit a filio quod ab illo procedit a quo est. Si autem dicunt cum pater et filius dicuntur nosse se: quia essentia per quam se noscunt eadem est spiritus sancto conse qui spiritus sanctus eiusdem esse consortem notitie cum legit illum a patre procedere de quo ait filius ego et pater unum sumus: confiteatur nobiscum: propter essentialis ideitatem patris et filii illum a filio proculdubio procedere.

Ivero obicitur cum dicitur filius a patre nasci et spiritus sanctum a patre

et filio procedere quia quosdam gradus et quedam interualla constituimus quasi spiritus sanctus esse non possit nisi filius prius nascatur a patre ut posterior sit filio spiritus sanctus: et ideo rectius dici quod pariter sint a patre filius nascendo et spiritus sanctus procedendo: ita ut nec filius a spiritu sancto sit: nec spiritus sanctus a filio sicut splendor et calor pariter sunt de uino sole: nec splendor a calore est: nec calor a splendore: si in quibus aliis quis nostre obicit assercionem respondemus.

Hos nec gradus dignitatis ponimus in deo qui unum est: nec in existendo filium de patre aut spiritus sanctum de patre et filio interualla in eternitate que est extra omnes tempora statuimus.

Sicut enim omnes christiani fide tenentes confitemur nec minoris: nec posterioris filium esse patrem: quamuis non nisi de illo sit. Ita quoque nos qui dicimus spiritus sanctum de filio esse siue procedere: nec minoris: nec posterioris eum filio fatemur. Nempe: quamuis splendor et calor de sole procedant: nec possunt esse nisi sit ille de quo sunt: nihil tamen prius: aut posterius in tribus in sole et splendore et calore intelligimus. multo itaque minus in rebus temporalibus ita sicut in eternitate que tempore non clauditur predictis tres personis in existendo susceptibiles interuallum possint intelligi. Quod autem dicitur quia filius et spiritus sanctus sicut possunt esse de solo patre: ut nec filius sit de spiritu sancto: nec spiritus sanctus de filio sicut splendor et calor simul procedit de uino sole: ut aliter non sit de altero non recte hoc nobis opponitur. Cum enim dicimus filium de patre: et spiritus sanctus de patre esse filium fatemur deum et spiritus sanctum deum esse de patre deo: et has tres personarum unum solum deum esse et id ipsum esse de deo ipso. In sole uero non dicimus solum esse de sole cum splendor et calor est de sole: nec id ipsum esse solem et quod est de sole: nec illa tria unum esse solum. Nam si sol et splendor uero esse sol aut si sol et calor: sicut unum sol esse necesse est: aut splendor esse de calore cum esse de toto sole quod id ipsum esse quod calor aut splendor

de calore esse qui de
de qui non a splendore
non minus tamen filium
a patre esse de solo pat
et splendor: sunt de uino
est unde dicitur qui deo
cum confiteretur esse filium
spiritus sanctus. Nam sicut null
ut ut calor sit splendor: au
horum non patitur ueritas
magis sit filius: quod filiu
magis sit neque non au
cum esse filium negat filium et sp
le pater de solo procedat
calor de uino solo. Quare si
cum quod dicit de splendore
le nec cum illis nec contra no
Ita nobis dicit ne o
rent filius a patre: cum
hac spiritus sancti proce
ent ei de patre filius: proced
intelligi possit. non vi
cum nulli legant unde hoc
equeat. Nam si filius sit
sunt quod legimus de deo qu
ipse in ipso sunt oia: ut ex
si pater: per quem filius et
filius et inter oia que sunt
natura accipit: huiusmodi
de oia: per filium in spiritu
solum accipimus illud quod sp
inter oia que sic esse dicit ap
trouolofu allere. Imposs
dicitur quod de illis tribus p
ita oia dicitur et duas alias
ne. Si uero si filius sit inter oia
ex parte spiritus sancti et in spiritu
oiaque sequat confitens. Si
quod est ipso et ipsum in ipso sunt
aligere debemus sine uobis o
de deo que ut sit et ipso: per ip
sicut aliud et alter per alio:
solum aliud. Spiritus aut fact
etiam sed id ipsum quod pater et

Spiritus sancti

dores de calore esse qui de solo haberet esse qui nō a splēdozis differret essentia. **P**onamus tamen filium et spūsanctū ita pariter esse de solo patre: sicut calor et splendor sunt de vno sole. Sed si ita est vnde habēt qui hoc dicunt q̄ spūsanctū confitētur esse filij et filiū negāt eē spūsancti. **N**az sicut nulla ratio admittit vt calor sit splēdozis: aut splendor caloris ita nō patitur veritas vt spūsanctus magis sit filij: q̄ filius spūsancti. **Q**uapropt̄ si negare nō audēt spūsanctū eē filij negēt filiū et spūsanctū ita esse pariter de solo patre sicut sūt splendor et calor de vno solo. **Q**uare si h̄ nobis obiiciunt quod dixi de splēdoze et calore solis nec cum illis nec cōtra nos est.

Sicut nobis dicit̄ ne oīno sepe vrent filius a patre cōmunionē in hac spūsancti processione asserunt eū de patre p̄ filium p̄cedere. Sed h̄ quō intelligi possit .non videt̄ p̄sertim cum nusq̄ legant vnde hoc aperte p̄bare queant. **N**am si h̄ sibi suffragari existimant q̄ legimus de deo quia ex ip̄o et p̄ ip̄z in ip̄o sunt oīa: vt ex quo sūt oīa sit pater: et p̄ quem filius et in quo spūsanctus et inter oīa que sūt p̄ filium spūsanctus accipit̄: h̄ quidem qd̄ ex patre sunt oīa et per filiū in spūsancto sine scrupulo accipimus illud qd̄ spūsanctus sit inter oīa que sic esse dicit̄ ap̄ls nimis ē scrupulosū asserere. **I**mpossibile nāq̄ est vna q̄libet de illis tribus p̄sonis int̄ illa oīa claudere et duas alias excludere. **S**i p̄ et filiū sūt inter oīa que sunt ex patre et p̄ filiū et in spūsancto videat̄ mēs rōnalis q̄ta sequat̄ cōfusio. **C**ū q̄ dicat̄ ap̄ls ex ip̄o et p̄ ip̄m et in ip̄o sunt oīa intelligere debemus s̄ntē dubio oīa creata a deo que ita sūt ex ip̄o: et p̄ ip̄m: et in ip̄o sicut aliud ex alio: et p̄ aliū: et in alio. **Q**uicquid em̄ factū est non est idē deo sed ab illo aliud. **S**pūs aut̄ factus non est aliud sed idē ip̄m qd̄ pater et filiū vti

q̄ nihil aliud intelligi potest quo ostendi possit spūsanctū p̄ filiū de patre sicut aiunt p̄cedere. **L**uz em̄ p̄ et filius non differant in vnitāte deitatis: nec spūsanctus p̄cedit de patre nisi d̄ deitate: sed si eadem deitas est filij nequit intelligi: quō p̄cedat de deitate patris: per deitatē filij et nō de eiusdē filij deitate nisi forte q̄s dicat spūsanctum nō p̄cedere de deitate patris: sed de paternitate nec p̄ deitatē filij sed p̄ filiātoez que opinio sua se patienti fatuitate suffocat. **S**i dicit quia cū dico illū p̄cedere de deitate patris et filij nō possumus deitatē spūsancti ab hac patris et filij deitate seperare quoniam vna et eadem est deitas trium: et ideo sequi si de deitate patris et filij p̄cedit de sua quoq̄ eū p̄cedere et ob hoc spūsanctū de seip̄o p̄cedere. **A**d hoc iam supra me sufficiētē meminī respōdisse quia nulla persona ex seip̄a esse potest: nā sicut filius cum est de patris essentia quāvis non sit alia: sed eadem filij essentia que est patris non tamen est de seip̄o sed de patre solo ita spūsanctus cum est de essentia patris et filij: que est eadem illi non tamen de seip̄o: sed tātū modo de patre: et filio dicent. **C**ur non similiter dicere possumus spūsanctum de patre per filiū p̄cedere sicut dicimus a patre omnia per verbum facta q̄ est filius. **S**icut em̄ cum pater facit per verbum suum non facit per aliud: q̄ per hoc quod ip̄e est: hoc est per essentiālem potestatem: que est eadem verbi. et non dicitur tamen facere nisi per verbū: cur non similiter spūsanctum a patre p̄cedere per verbū cum non procedat de patre nisi de hoc et per hoc quod idē est illi cum filio quāvis non vt creatura: sed vt adipsūm de eodem ip̄o. **V**ideamus qd̄ sequitur si hoc dicim⁹ et pax sit int̄ nos. **R**ēpe q̄ facta sūt a patre p̄ verbum facta sūt ab ip̄o verbo. **I**p̄m x̄bū nāq̄ dicit. **Q**uicquid p̄fecerit h̄ et filius s̄lū facit.

De processione

Dicamus igitur quia spiritus sanctus cum procedit a patre per filium, procedit et a filio similiter sicut que facta sunt a patre per verbum facta sunt similiter ab ipso verbo. Nisi forte intelligunt spiritus sanctus procedere de patre per filium quemadmodum cum fons fluit in riuum et riuus colligitur in lacum dicitur lacus esse de fonte per riuum. Sed ibi non est riuus in fonte sed extra fontem: sicut est filius in patre non extra patrem. Quare sic non est spiritus sanctus de patre per filium sicut est lacus de fonte per riuum. Si tamen sic est negari nequit esse de filio quous sit de patre per filium sicut fatendum est lacum esse de riuo: quous sit de fonte per riuum. Qui enim negat lacum esse de riuo quoniam prius est de fonte riuus dicat se non esse de patre suo sed de adam: quod per patrem suum est de adam. Dicat etiam filium virginis non esse de maria nec de dauid nec de abraham quod isti prius fuerunt de adam: et dicat filium esse quod dictum est abrahe. In seculo tuo benedicti. o. g. et ad dauid de ierusalem. v. e. t. p. s. e. ruam. Et ad maria. Benedicti fructus veteris tui. Dicatur etiam christum non esse semine hominum vel fructum sed ad eum quod isti ab illo descendunt. Sed neque de adam est filius: quous sit de limo de quo factus est adam. at inferretur: benedictum spiritus sanctum non procedere de filio sed de patre et filio: sicut dicitur lacum esse de fonte et de riuo. De processione namque verbo questio est inter nos quam vos asseritis esse de filio nos negamus. Ecce enim videtis riuum de fonte procedere quasi de originali principio: lacus autem non procedit sed colligitur de riuo: quous habeat esse de illo. Ita igitur etiam: si spiritus sanctus habeat esse de filio non tamen procedere proprie dicitur de filio sed de patre quasi de principio hoc forsitan diceret recte si filius nascens de patre procederet extra patrem et medio quodam spacio interueniente prius intelligeret esse spiritus sanctus de patre quous de filio: sicut riuus de fonte fluens extra fontem procedit et quodam interuallo in lacum colligitur et prius est lacus de fonte quous de riuo et ideo est de fonte per riuum non de riuo per fontem. Tertium est cum filius nascens de patre non exeat extra patrem: sed in ipso manens nec loco nec tempore nec essentia diuersus sit a patre et cum unum sit idemque pater et filio idem vnde procedit spiritus sanctus nec intelligi potest nec dici potest spiritus sanctus procedere de patre et non de filio. Non ergo videtur quod dicitur dicatur spiritus sanctus non procedere de filio: sed de patre per filium: cum etiam si per filium nequeat non de filio. Si quis tamen vult dicere filium de patre procedere magis proprie: quous spiritus sanctus de filio quous spiritus sanctus de illo sit: sicut riuus magis illi videtur procedere de fonte quam lacus de riuo non concedat spiritus sanctum procedere de filio de quo habet esse sicut lacus de riuo nos non negamus nascere aliquomodo procedere de illo: de quo nascitur et spiritus sanctum asserimus suo modo non quasi de duobus fontibus sed vere de vno fonte procedere ita tamen vt nomine necessitatis: nec processio filii amittat: nec spiritus sancti processio recipiat. Non est igitur cur magis dici debeat filius procedere de patre: quam spiritus sanctus de filio.

Aligentius consideremus quomodo lacus sit de fonte pariter et de riuo vt per hoc sit per temporale et locale aliquid potest intelligi quod eternum est cognoscimus spiritus sanctus esse de patre et filio. Multa enim in horum consideratione sicut in epistola ad venerabilem memorie vrbani de incarnatione verbi scripti inueniuntur que vni deo et tribus personis per quodam similitudinem aptantur. Constat enim quia vna eademque aqua est: que et fons et riuus et lacus dicitur non tres aque quous uis tres sint fons riuus et lacus. Discernamus itaque inter fontem riuum et lacum et videamus quomodo singula hec cum tria sint in vna intelligentur aqua. In fonte quidem de abisso ascendens aqua ebullit in riuo de fonte descendens: fluit in lacum colligitur et manet. Per fontem ergo intelligitur aqua de abisso ebulli-

Dicamus igitur quia spiritus sanctus cum procedit a patre per filium, procedit et a filio similiter sicut que facta sunt a patre per verbum facta sunt similiter ab ipso verbo. Nisi forte intelligunt spiritus sanctus procedere de patre per filium quemadmodum cum fons fluit in riuum et riuus colligitur in lacum dicitur lacus esse de fonte per riuum. Sed ibi non est riuus in fonte sed extra fontem: sicut est filius in patre non extra patrem. Quare sic non est spiritus sanctus de patre per filium sicut est lacus de fonte per riuum. Si tamen sic est negari nequit esse de filio quous sit de patre per filium sicut fatendum est lacum esse de riuo: quous sit de fonte per riuum. Qui enim negat lacum esse de riuo quoniam prius est de fonte riuus dicat se non esse de patre suo sed de adam: quod per patrem suum est de adam. Dicat etiam filium virginis non esse de maria nec de dauid nec de abraham quod isti prius fuerunt de adam: et dicat filium esse quod dictum est abrahe. In seculo tuo benedicti. o. g. et ad dauid de ierusalem. v. e. t. p. s. e. ruam. Et ad maria. Benedicti fructus veteris tui. Dicatur etiam christum non esse semine hominum vel fructum sed ad eum quod isti ab illo descendunt. Sed neque de adam est filius: quous sit de limo de quo factus est adam. at inferretur: benedictum spiritus sanctum non procedere de filio sed de patre et filio: sicut dicitur lacum esse de fonte et de riuo. De processione namque verbo questio est inter nos quam vos asseritis esse de filio nos negamus. Ecce enim videtis riuum de fonte procedere quasi de originali principio: lacus autem non procedit sed colligitur de riuo: quous habeat esse de illo. Ita igitur etiam: si spiritus sanctus habeat esse de filio non tamen procedere proprie dicitur de filio sed de patre quasi de principio hoc forsitan diceret recte si filius nascens de patre procederet extra patrem et medio quodam spacio interueniente prius intelligeret esse spiritus sanctus de patre quous de filio: sicut riuus de fonte fluens extra fontem procedit et quodam interuallo in lacum colligitur et prius est lacus de fonte quous de riuo et ideo est de fonte per riuum non de riuo per fontem. Tertium est cum filius nascens de patre non exeat extra patrem: sed in ipso manens nec loco nec tempore nec essentia diuersus sit a patre et cum unum sit idemque pater et filio idem vnde procedit spiritus sanctus nec intelligi potest nec dici potest spiritus sanctus procedere de patre et non de filio. Non ergo videtur quod dicitur dicatur spiritus sanctus non procedere de filio: sed de patre per filium: cum etiam si per filium nequeat non de filio. Si quis tamen vult dicere filium de patre procedere magis proprie: quous spiritus sanctus de filio quous spiritus sanctus de illo sit: sicut riuus magis illi videtur procedere de fonte quam lacus de riuo non concedat spiritus sanctum procedere de filio de quo habet esse sicut lacus de riuo nos non negamus nascere aliquomodo procedere de illo: de quo nascitur et spiritus sanctum asserimus suo modo non quasi de duobus fontibus sed vere de vno fonte procedere ita tamen vt nomine necessitatis: nec processio filii amittat: nec spiritus sancti processio recipiat. Non est igitur cur magis dici debeat filius procedere de patre: quam spiritus sanctus de filio.

Spiritus sancti

ens p riuū quia de fonte fluit p lacuz qz
simul ibi coadiuuat. **U**idem autē qz ri
uū nō est de h vnde aqua fons dicit: sed
de hoc quod est idēz de aqua: nec lacus
est de hoc: vnde aqua dicit fons aut ri
uus sed de ipā aqua q vna z eadē est in
fonte z riuo. **N**on ergo de h vnde diffe
rūt fons z riuus: sed de h in quo vnum
sūt lac⁹ existit. **S**i ergo nō magis fōs ē
h vnde lacus est qz riu⁹ neqz intelligi la
cus magis esse de fonte qz de riuo. **S**ic
itaqz cū dicit deus p̄ aut filius aut spi
ritus factus vna in tribus intelligit esse
tia et vnus deus quod nomē est ipsius
significatū essētie sed in p̄e intelligitur
gignēs in filio genit⁹ in spūs factō singu
lari quodāz ineffabili mō pcedēs. **Q**uē
admodū igit lacus nō est de h vnde di
uersi sūt abinuicē fons z riu⁹ s̄ de aqua
in qua vnū sūt ita spūs fact⁹ nō est de h:
vnde alij sūt abinuicē p̄ z filius s̄ de di
uina essētia in qua vnuz sunt. **S**i ergo
non magis est p̄ h vnde spūs sanct⁹ est
qz filius intelligi nequit: cur magis sit de
patre qz de filio. **Q**uod si dicūt nō esse
euz posse ex duabus causis siue ex duo
bus principijs respōdemus quomō s̄
cut nō credim⁹ spūs sanctū esse de h vnz
de duo sunt p̄ z fili⁹: sed de hoc in quo
vnum sunt ita nō dicimus duo ei⁹ pri
cipia sed vnū principiū. **Q**uipe cū di
cimus deum principium creature intelli
gim⁹ p̄em z filium et spūs factum vnuz
principiuz nō tria principia sicut vnū crea
tozem nō tres creatores q̄uis tres sicut
p̄ z filius z spūs fact⁹ qm p hoc in quo
vnū sunt nō per hoc in quo tres sūt est
pater aut filius aut spiritus factus prin
cipiuz sue creature. **S**icut igit q̄uis
p̄ sit principium z filius sit principium: et
spūs factus sit principium non tamē sunt
tria principia sed vnum: ita cum spūs san
ctus dicit esse de p̄e z de filio non ē de
duob⁹ principijs sed de vno q̄ est pater z
filius sicut de vno deo q̄ est p̄: z filius

si tamen dici debet deus habere p̄ncipi
um aut cām. **P**incipium nāqz videtur
non nisi rei incipiētis esse: z causa nō ni
si effectus alicuius et spūs sanct⁹ nūqz in
cepit esse nec est effectus alicui⁹. **E**t em̄
incipit esse p̄ficit de non esse ad esse. **E**t
nomē effectus rei que fit aptari videtur
pprie. **Q**uō tamē vex est filium esse de
p̄e z spūs factuz de p̄e z filio si quo quod
dam z ineffabili mō intelligit quō alit
p̄ferri nequit dici nō icōgrue potest pa
ter quodamō principium filij z p̄ et fili⁹
principium spūs sancti. **N**ec tamē duo cō
fitemur p̄ncipia: vnum p̄em z filium al
terum p̄em et filium ad spūs sanctum.
Sicut nō credimus alium deum patrē
de quo est filius z alium deum p̄em et
filiū de q̄ est spūs fact⁹ q̄uis de eodē do
sue de eodē principio suo q̄s mō sit alē
scilicet nascendo: alter pcedēdo s̄ quo
dam singulari z ineffabili mō intelligit
ista p̄cessio. **P**rocesso nāqz modis mul
tis dicitur de quib⁹ iste solitarius intel
ligitur sicut necessitas filij singularis cō
gnoscit. **I**diēp̄ intelligitur si dicimus
p̄em esse cām filij z p̄em et filium cām
spūs sancti. **N**on em̄ duas possumus di
cere causas. alia videlicet filij alia spūs
facti sed vnā: quemadmodū non duo
dij sunt sed vnus deus de quo est filius
et spūs sanctus.

I autē querit cum dñs dixit euz
venerit paraclitus spūs verita
tis qui a p̄e p̄cedit cur non ad
didit z a filio vel a me si sic voluit intel
ligi nō est h inusitatum in dictis illi⁹ vt
cū attribuit aliquid p̄i quasi soli vel si
bi vel spūs factō velit in alijs intelligi qd
de vno loquit: nā cū dicit br̄s es. **S**i
mon bariona qz ca. z san. non re. t. s̄ p̄
me⁹ q̄ est in celis nō ip̄e fili⁹ z spūs fact⁹
intelligēd⁹ ē reuelasse cū p̄e. **Q**m em̄
p̄ nō reuelat p̄ h qz p̄ est s̄ p̄ h qz de⁹ ē
et idē de⁹ est p̄ z fili⁹ z spūs. seq̄tur vt
q̄ reuelat p̄ reuelat fili⁹ z spūs sanctus.

De processione

Itē cum dicit nemo nouit filium nisi pater
neq; pater quis nouit nisi filius et cui vo-
luerit filius reuelare: quasi solus filius co-
gnoscat et reuelat pater: et solus pater co-
gnoscat filium: intelligendum est ibi reuela-
re et nosse tribus personis esse commune
quod non per hoc quod alij sunt ab inuicem: sed
per hoc quod unus sunt pater et filius: et spiritus sanctus co-
gnoscent et reuelant. Cum enim dicit pater
nosse filium et filium nosse patrem et reuelare
se et patrem: apte vult intelligi quia pater
cognoscat spiritus sanctus et filius noscit et
reuelat spiritus sanctum: quoniam id ipsum quod est pater
et filius est et spiritus sanctus. Similiter cum
dicit qui me videt videt et patrem non est
seperandum spiritus sanctus: quod qui videt hoc unde
unus sunt pater et filius et spiritus sanctus non
potest videre unum de his tribus sine alijs
duobus. De spiritu sancto quoque dicit ad
apostolos. Cum autem venerit ille spiritus verita-
tis doceat omnes veritatem cum nec sine patre
nec sine filio doceat omnes veritatem. Non
enim per hoc quia est spiritus alicuius scilicet pa-
tris et filij et spiritus sed per hoc quod unus est cum pa-
tre et filio idem per hoc quod deus est docet omnes
veritatem. Videtis igitur quod in his quod pro-
posui quod vni quasi soli attribuit ab alijs
non possunt personis separari. Multa huius-
modi in sacra scriptura legimus ut quod deus
persona singulariter dicitur indifferenter de
tribus intelligatur. Quicquid enim deus
persona pronuntiatur de alijs pariter opor-
tet intelligi: nisi cum de hoc: unde alie sunt
ut dixi ab inuicem obuiare cognoscitur
Quapropter cum credimus spiritus sanctum de
patre procedere quoniam deus de deo: id est esse
tia spiritus sancti de essentia patris que vna est
tribus esse intelligitur: necesse est ut de
filio eum similiter esse confiteamur si fi-
lius non est de illo de hoc enim est spiritus san-
ctus quod est filius et quod est pater.

Ed dicit aliquis Ideo intelli-
mus filium et spiritus sanctum reuelare
quod solus pater reuelare dicitur:

et pater et spiritus sanctum reuelare nosse quod
solus filius facere dicitur: et pater et filium
docere quod spiritus sanctus docere promitti-
tur quia quod de uno solo in uno loco legi-
tur de alijs alibi apte significatur. Cum ve-
ro dicit spiritus sanctum de patre procedere non
legimus alicubi eum de filio procedere. Per
quod mouemur non nostro sensu quod nus-
quam dicitur est asserere. Ad quod respondemus
quia potius docemur per hec que sic di-
cta sunt ea que in similibus dictis tace-
tur similiter intelligere: presertim cum ex
his que dicuntur nulla ratione contradi-
cente ea que non dicuntur rationabili ne-
cessitate consequi aptissime videmus. Cum
enim dicit dominus ad patrem: hec est aeterna
vita eterna ut cognoscat te solus verus deus et
que misisti illum christum. In ideo debemus
separare ab hac salubri et vitali cognitione
spiritus sanctum: quia nusquam legitur. Hec est autem
vita eterna ut cognoscat patrem solum
verum deum et spiritus sanctum: aut hec est vita
eterna ut cognoscant filium solum verum
deum et spiritus sanctum. Aut cum legimus quod
sicut pater habet vitam in semetipso sic
dedit et filio vitam habere in semetipso
dicemus spiritus sanctum non habere a patre
a quo est ut habeat in semetipso ipsam si-
cut habet pater et filius quoniam hoc nusquam di-
citur filius de spiritu sancto sicut de seipso. Item
cum dicit pater in me est et ego in patre
et qui videt me videt et patrem. an nega-
bimus spiritus sanctum esse in patre et filio et
patrem et filium esse in spiritu sancto aut eum
qui videt filium videre spiritus sanctum sicut
videt patrem: si hec non eadem pronun-
tatione leguntur que de patre et filio pro-
feruntur: immo quoniam vnus idemque deus
est pater et filius et spiritus sanctus cum di-
citur cognoscere solum verum deum pa-
trem et filium esse vitam eternam insepa-
rabiliter intelligendum est in illa cog-
nitione spiritus sanctus et cum legimus quod sicut pater habet
vitam in semetipso sic dedit filio vitam in
semetipso habeat. Et cum audimus pater in me

ego in patre qui me
cognoscere debem
dicitur quia spiritu sancto
pater et filius aut pater
spiritus sanctus quia per
spiritus sanctus sicut pater
alio modo pater alio modo
spiritus sanctus sic non habet
alio modo deus non est de
deus omnimodis deo.
pater et filius aut euangelii
deus deus deus est
et non deus est trinitas
deus. Sed neque illo simbolo
plata processio spiritus sancti
non trinitas. Quod
de legimus hoc aptissime lo-
quor et corde credimus et ore
confitemur tantum suscipere
deus deus que in sacra
scriptura: sed etiam ea que ex
sacra scriptura dicuntur ratione rati-
onabile sequitur.
Quibus que supradic-
te possunt ad hoc
dom. Unde spiritus
est de filio. Conuenit
spiritus sancti esse spiritus dei et
spiritus filij. Quod namque si
dicitur esse illi spiritus dei et sp-
iritus filij aut dissimiliter. Le-
gitur spiritus dei sicut possessio
que alicuius vel domus. De
spiritus sancti quod possidet. De
spiritus sancti quod spiritus sancti
deus est deus. Hoc dicit sp-
iritus sancti de sua manus vel pes
non deus habet aut patre vili-
telligit ut spiritus dei. Illi
deus est: non autem signat aliud
deus est quod est pater aut relatio
sicut quod nomen spiritus habet. Et
spiritus est de filio. Quod namque
spiritus filio: non deus quod filio
spiritus ad patrem quod filio

Spiritus sancti

est et ego in patre: et qui me videt: videt
et patrem cognoscere debemus per hec que
ita dicuntur quia spiritus sanctus non est ex-
tra patrem et filium: aut pater et filius extra spi-
ritum sanctum quia per visionem filii videtur
spiritus sanctus sicut pater. Sicut enim non est
alius deus pater: alius deus filius. alius de-
us spiritus sanctus sic non habet deus in se:
ipso aliud quam deus non est deus extra deum
nec deus dissimilis deo. Denique ubi le-
gimus in prophetia aut euangelista aut ap-
ostolo huiusmodi verba deum unum esse tres personas:
aut unum deum esse trinitatem aut deum de
deo. Sed neque illo simbolo in quo non est
plata processio spiritus sancti de filio inue-
nimus nomen trinitatis. Quod autem ex his
que legimus hec aptissime secuntur: scilicet
ter ea et corde credimus et ore confitemur
Quare non tantum suscipere cum certi-
tudine debemus que in sacra scriptura
leguntur: sed etiam ea que ex his nulla
alia contradicente ratione rationabili ne-
cessitate sequuntur.

Quiaque que supradicta sunt suffi-
cere possunt ad huc tamen aliquid ad-
dam. Unde spiritus sanctus cognos-
cat esse de filio. Confitetur greci nobis
scilicet spiritum sanctum esse spiritum dei et spiritum patris
et spiritum filii. Quero itaque si eodem modo in-
telligitur esse illud spiritum dei et spiritum patris et
spiritum filii aut dissimiliter. Certum est autem
quod non spiritus dei sicut possessio ut cum dicitur
equus alicuius vel domus. Maior enim est
qui possidet quam quod possidet. Deus autem non est
maior spiritu sancto quam spiritus sanctus est deus nec
deus est maior deo. Neque dicitur spiritus dei ut
membrum dei sicut manus vel pes hominis: non
enim deus huiusmodi aut parte vlla. Quod ergo
intelligitur est spiritus esse dei. nisi hoc quod est
ex deo est? Non autem signat aliud nomen pa-
tris quam deum quod est pater aut relationem eius ad
filium ex quo nomen patris habet. Similiter
dicendum est de filio. Quid namque intelligi-
tur in nomine filio: nisi deus qui filius est aut
relatio que refertur ad patrem per quam filius appellatur.

Sed nullus sensus capit spiritum sanctum esse
spiritum patris aut filii secundum quod alter est pater aut
filius sed secundum quod uterque unus idemque
deus est. Quare idem est intellectus cum
dicitur spiritus sanctus spiritus dei et spiritus
patris et spiritus filii: sed spiritus dei et spiritus pa-
tris dicitur quod est et procedit de deo et de patre
Itaque est et procedit de filio quod eodem sensu
spiritus filii dicitur. Nam cum dicitur spiritus sanctus
spiritus dei et spiritus domini si non intelligimus
ibi spiritum filii eo sensu quo spiritum patris: aut
sepabimus filium a nomine dei vel domini aut
bisariam intelligemus spiritus dei siue spiritus
domini. Sed unde huiusmodi habent sensum aut
ubi legitur in sacra scriptura quod similiter
non intelligatur de patre et de filio cum legi-
mus spiritum dei: et spiritum domini: aut quid inue-
nitur: unde hoc non sequitur. Nam si dicitur
cum dicitur spiritus patris duobus modis in-
telligitur. Est enim spiritus patris quia est de
patre et quia datur a patre filii vero spiritus non
est nisi quia datur a filio: hoc est quod
quero unde habeant: et si dicitur quod in
la autentica dictum est pagina: nec sequitur
ex eo quod scriptum sit ibi cur nos reprehendunt:
cum dicimus spiritum sanctum procedere
de filio quia hec verba non leguntur
cum ex his que leguntur et creduntur hoc ex
necessitate sequi intelligamus. Iudicet
ergo ipsi quid potius suscipiendum sit
quod in sacra pagina utriusque taceatur
an hoc quod nos dicimus spiritum sanctum pro-
cedere de filio quod ostendimus ex his con-
sequi que veraciter credimus an quod ipsi
dicunt spiritum sanctum aliter esse patris ali-
ter filii quod nec auctoritate nec ratione nec ex
his que certa sunt possunt ostendere utri-
usque aut debent cessare ab hac sua sententia si
tamen hoc dicunt ut audio quod spiritus san-
ctus aliter est filii spiritus: quam spiritus patris:
cum hoc nusquam legantur vel unde hoc pro-
bent aut saltem nos non reprehendere
debet quod dicimus spiritum sanctum procedere de fi-
lio quamvis huiusmodi non legamus quam ex his
quod pariter credimus hoc consequi monstramus.

De processione

Sed si cessant ab hac sua assertione credant pariter nobiscum spūsanctū similitē esse patris et filij spm̄i et intelligāt eū a filio sicut a patre pcedere: et si nos reprehendere desinūt fateātur nobiscuz h̄ vnde cognoscūt nos reprehendi nō debere.

Hic autē vt nos reprehēdunt in simbolo illo q̄ pariter nos et illi suscipimus et tenemus addidisse spūsanctū a filio pcedere: et quēstur h̄ factū sit et quare h̄ prius eoz ecclesie monstratū non est: vt cōmuniter cōsideraret et cōmuni consensu adderetur q̄ addendū erat: ad h̄ in q̄ respōsus sufficiens habemus. Nam si queritur cur factum sit dicimus quia necesse erat ppter quosdam minus intelligētes q̄ non animaduertebāt in ill̄ que vniuersa credit ecclesia contineri et ex h̄is sequi spūsanctū de filio pcedere ne forte h̄ credere dubitarent. Quā q̄ necessariū fuerit p illos qui h̄ negāt quia i illo simbolo positum nō est cognoscimus. Quā igit̄ necessitas cogebat et nulla ratio prohibebat et vera fides h̄ admittebat fiducialiter asseruit latinitas quod credendum et confitendum esse cognoscebat. Scimus enī q̄ non oīa que credere et confiteri debemus ibi dicta sunt nec illū qui symbolū illum dictauerunt voluerūt fidē cristianam esse contētā ea tñ modo credere et confiteri que ibi posuerūt vt alia taceam nō ibi dicitur dñs ad infernū descēdisse q̄ tamē pariter et nos et greci credimus. Si autē dicūt nullo modo debuissent corūpi symbolū tanta auctoritate firmatū nos non iudicam⁹ esse corruptio: nem vbi nihil addidim⁹ q̄ h̄is que ibi dicta sunt aduerset. Et quis defendere possumus h̄c adiectōem non esse corruptōem si q̄s tamē h̄ contentiose voluerit asserere respōdemus nos illud non corumpisse sed aliud nouū edidisse illud scdm̄ pprietatem greci dictam in ista trā-

slatum cū illis integrū seruamus et veneramus. Illud autē quo frequētius in ppli audientia vrimur legitimo more dictatum cū additamento supra dicto edidimus. Quā aut querit̄ quare h̄ grecoz ecclesie consensu factum non est respōdemus: quia et nimis erat difficile latinis eoz ep̄os ad cōsulēduz de hac re colligere: nec erat necesse. Vnde nō dubitabāt h̄ in questionem adducere. Que est enī ecclia que vel p̄ amplitudinem vnius regni dilatatur cui non liceat aliqd̄ scdm̄ rectam fidem cōstituire q̄ in conuentu ppli vtiliter legat̄ aut cantet? Quāto ergo magis licuit latinis h̄ cōstāter pferre in quo oēs gentes et oīa regna que latinis vtūtur l̄is pariter cōcordant.

Colligam⁹ breuiter q̄ supra pluribus rationibus effectū ē. Scōstat in expugnabili rōe spūsanctum esse de filio sicuti est de p̄re: nec tamen esse de duobus diuersis sed de vno. Ex eo enī q̄ pater et filius vnū sunt: id ē ex deo et est spūsanctus: nō ex eo vnde alij sunt abinuicē. Sed quō de⁹ de quo est spūsanctus est pater et filius: idcirco vere dicit̄ esse de p̄re et filio qui duo sūt. Et quō p̄r nō est prior aut posterior: filio aut maior aut minor nec alter magis aut minus est deus qm̄ alter nō est spūsanctus prius de p̄re q̄ de filio: nec de filio q̄ de p̄re nec maior nec minor ē existēs de p̄re q̄ existēs de filio nec magis nec minus est de vno q̄ de altero. Quā de altero si prius aut posterior: vel maior vel minor aut magis aut minus de vno esset q̄ de altero ex necessitate sequeretur: aut vt spūsanctus nō esset de hoc in quo vnū sūt p̄r et filius: aut ipm̄ vnūz ipm̄ non esset p̄fecte et simplr vnūz h̄ esset ibi aliqua diuersitas de qua illa quā dixi in existēdo de eodē vno spūsanctus esset varietas. Sed dici non potest quod spūsanctus nō sit de hoc in quo vnū sunt p̄r et filius: alioquin nō esset de deo

ne credi debeat q̄ in ipso est aliquid diuersitas. Quā p̄ nec maior aut minor nō ē spūsanctus de p̄re q̄ filio q̄ de p̄re. Quā enī vnū q̄ factū ē de deo toto modo dōmo et simo simplr est q̄ spūsanctus p̄ncipaliter magis sūt de p̄re q̄ de filio est vt intelligat̄ illi tū in esse h̄ qm̄ filius h̄ q̄ dicitur h̄ ipm̄ q̄ spūsanctus bere de p̄re de quo h̄ vnūz esset. Quā cū p̄r vt omnino idipm̄ sit idēq̄ vnū sicut solus et non potest ēē maior vlt̄ prior nec posterior: nec aliter vnū sit filius: nec p̄r nec maior nec minor p̄re quā in se diuersum ab eo h̄ ab illo p̄fecte esse ita de eodē equale illi et filius esse. Quā p̄p̄t̄ sicut quod vnus ē filius quā vnus de p̄re ita nō est magis sp̄ de filio: licet filius de p̄re illo sit spūsanctus. In e vnū idēq̄ cū p̄r id ē nec est alius ille et alius: h̄c sūt id ip̄ sūt sed in e ter iste est filius: alius est filius sicut filius non est alius ter ita scdm̄ q̄ vnus est nō ab alio q̄ a seip̄o. Quā cū vnus de vno alio de p̄re nō alius inter de vno alio sed eundem ipm̄ h̄ vnus vnūz vnūz alius ē scilicet de p̄re. Sicut enī sūt quēdammodi deus scdm̄ vnūz vnūz nulla recipit vnūz vnūz noīa signū in vnūz vnūz admutū pluralitātē. Quā spūsanctus vnūz vnūz vnūz signū est q̄ q̄ p̄r et filius

Spūſſancti

nec credi debet q̄ in ipſo vno ſit ſc̄dm q̄
eſt aliq̄ diuerſitas. Quare nec p̄us nec
p̄ nec maior aut minor nec magis aut mi-
nor eſt ſpūſſanct⁹ de p̄e q̄ de filio: aut de fi-
lio q̄ de p̄e. Nō eſt vñ idēq̄ ſpūſſanct⁹
q̄ ſemel ē de dō toto magis: aut min⁹ p̄
eē dō vno et ſūmo ſimplici dō. Qd̄ ſi di-
citur q̄ ſpūſſanct⁹ principalit̄ eſt de p̄e q̄ ſi
magis ſit de patre q̄ de filio nō ita di-
cendū eſt vt intelligat̄ illa p̄dicta varie-
tati in eſſe ſ̄ qm̄ fili⁹ h̄ q̄ ē de p̄e habet
idcirco h̄ ipm̄ q̄ ſpūſſanct⁹ eſt de filio ha-
bere de patre de quo habz eē non incō-
ueniēt aſſerit̄. Qm̄ cū ſi habet eſſe de
p̄e vt omnino idipm̄ ſit q̄ pat̄ et vnus
idēq̄ deus ſicut ſolus et ſimplex deus
non poteſt eē maior vñ minor ſeipſo nec
prior nec poſterior nec aliqd̄ in ſe habz
diuerſū ſic fili⁹: nec p̄or: nec poſterior:
nec maior: nec minorē p̄e: nec habet ali-
quid in ſe diuerſum ab eo. ſed ſicut ha-
bet ab illo p̄fecte eſſe ita habet p̄ omnia
ab eodem equale illi et ſimile immo id-
ipm̄ eſſe. Quap̄opt̄ ſicut p̄ nō eſt ma-
gis deus q̄ fili⁹ q̄ ſiſ fili⁹ habeat eē
de p̄e ita nō eſt magis ſpūſſ. de p̄e: q̄
de filio: licet fili⁹ de p̄e habeat: vt de
illo ſit ſpūſſanctus. In eo eſt in quo eſt
vñ idēq̄ cū p̄e id ē in eo q̄ deus eſt
nec eſt alius ille et alius p̄ neq̄z diſſimi-
liter ſūt id qd̄ ſūt ſed in eo qd̄ ille eſt pa-
ter iſte eſt fili⁹: ali⁹ eſt ille et alius iſte.
Et ſicut fili⁹ non eſt alius deus: q̄ pa-
ter ita ſc̄dm qd̄ deus eſt nō habet aliqd̄
ab alio q̄ a ſeipſo. Nā cū dicim⁹ deuz de
deo filiū de p̄e. nō aliū intelligim⁹ deū
de deo alio ſed eūdem ipm̄ deū de eodē
ipſo deo: q̄ ſiſ dicam⁹ aliū de alio filiu⁹
ſcilicet de p̄e. Sicut eſt ſupra dictū eſt
quēadmodū deus ſc̄dm nomen ſignifi-
cās vnitatē nullā recipit diuerſitatē ita
ſc̄dm noīa ſignificātia deuz eſſe de deo:
neceſſe admittit pluralitatē. Si ergo di-
citur q̄ ſpūſſanctus principalit̄ a p̄e ſit nō
aliud ſignificat̄ q̄ q̄ ip̄e fili⁹ de quo eſt

ſpūſſanctus a p̄e habet hoc ipm̄ vt ſpūſ-
ſanct⁹ ſit de illo qm̄ id qd̄ eſt habet a p̄e
Nō quēadmodū in reb⁹ creatis cū ali-
quid aſſerim⁹ eſſe p̄ncipaliter volumus
ſignificare q̄ magis ſit h̄ q̄ dicit̄ eſſe p̄n-
cipaliter q̄ illud ad qd̄ referit̄.

Ut cū diſpēſator: alicui⁹ dñi eius
p̄cepto paſcit familiā dom⁹: do-
min⁹ p̄ncipalit̄ z magis eaz pa-
ſcere recte dicit̄ q̄ diſpēſator. Nāz non
oīa que ſūt dñi diſpēſatoris equaliter ſi-
cut ea que ſūt p̄fis filij quoq̄ ſūt nō ine-
qualiter. Quēret forſitā aliq̄s z mirabi-
tur dicēs. Quō poteſt intelligi vt habe-
at aliqd̄ eſſe de aliquo et non ſit aliquo:
mō id de quo eſt p̄ncipalit̄ et dignius z
h̄ qd̄ ex eo eſt quodamō minus z quaſi
ſecūdariū p̄fertim cū id qd̄ eſt de aliquo
videat̄ indigere vt ſit ex eo quod eſt. Il-
lud vero de quo ē nequa q̄ egeat eo qd̄
de ſe eſt. Ad quod reſpōdendū: q̄ ſicut
eſſentia dei valde diuerſa et aliena eſt a
creata eſſentia: ita cū dicim⁹ deū de deo
exiſtere naſcēdo vel p̄cedēdo lōge alit̄
intelligenda eſt iſta natiuitas ſiue pro-
ceſſio qm̄ cuz dicim⁹ in alijs rebus ali-
quid naſci vel p̄cedere. Ibi eſt nihil eſt
aut natura aut tpe aut ī aliquo p̄i⁹ aut
poſterius magis aut minus aut aliqua
rōe aliquo indigēs ſed totū q̄ eſt nō t̄r
equale vel ſimile ſibi et coeternū q̄ idēz
ſibi ipſi et p̄ ſe ſibi ipſi oīno ſufficiens: nec
naſcitur vel p̄cedit ibi aliud quaſi de non
eſſe p̄ficiens ad eſſe. Sicut igit̄ intelle-
ctus n̄r non poteſt trāſire vltra eternita-
tem vt quaſi de p̄ncipio eius iudicet: ſic
nō poteſt de hac natiuitate vel p̄ceſſio-
ne: nec debet ad ſimilitudinē creature
ſentire vel iudicare. Sed qm̄ et qd̄ na-
ſcitur et qd̄ p̄cedit nō eſt aliud niſi id de q̄
eſt naſcēs vel p̄cedēs q̄ eſt ſol⁹ z vnus
de⁹ ſicut idē de⁹ nō eſt ſeipſo maior vel
minor: ita in tribus h̄ eſt in p̄e et filio et
ſpūſſancto nō eſt aliud maius vel minus:
nec eſt ali⁹ alio h̄ qd̄ eſt maius vñ min⁹.

¶

De processione

Quis verum sit quod deus est de deo nascendo et procedendo. Ecce videmus quanta veritate et quanta necessitate sequatur spiritus sanctus cum de filio procedere. Quod si verum non est: aut aliquid eorum ex quibus hoc diximus consequi falsum est quod est contra christiana fide de qua cum grecis tenemus aut non consequenter conclusimus quod ostendi nequit. Quare si verum non est fides christiana destruitur. Valde etiam est intelligendum si falsum est ponitur quia nulla inde veritas nascitur. Quod si consideramus quoque quid eveniat cum pro hoc offeritur. Utique si verum est spiritus sanctus procedere de filio sicut a patre sequitur: quia filius spiritus est sicut patris et mittitur et datur a filio sicut a patre quod divina docet auctoritas: et nulla penitus sequitur falsitas. Cum autem processio spiritus sancti a filio negata tantam inducat falsitatem ut illa ex quibus eam consequi monstravimus destruat contra fidem christianam nec ullam generet veritatem et asserta tantam probet veritatem sicut ostendimus nec ullam yllatenus secum trahat falsitatem cogitet cor rationale qua ratione illam excludat a fide christiana. Denique si error est hanc credere de filio spiritus sancti processionem ipsa divina auctoritas nos in errorem inducit cum illa ex quibus hoc sequitur processio et que illam sequuntur nos docet nec alicubi aut illam negat aut illi quod repugnet aliquomodo pronuntiat auctoritas. Si ergo opponitur quod nullam eam profert divina auctoritas. Ideo non esse dicendam dicat similiter quod nullam illam negat nec aliquid dicit quod repugnet non esse negandam. Dicimus etiam quod satis illam affirmat cum illa asserit unde probatur et nullomodo aliquid significet unde negetur.

Patet ergo sicut supra promisi preter hoc quia filius existit nascendo et spiritus sanctus procedendo. Hac quoque causa quod scilicet spiritus sanctus est de filio eos de invicem non posse dici et propter hoc solum filium non posse esse de spiritu sancto. Nam quod ut dicitur est autem filius est de spiritu sancto aut spiritus sanctus est de filio. Si non esset spiritus sanctus

ctus de filio sequeretur: de spiritu sancto filius esse. Apparet itaque per supradictas rationes quia pater est deus de quo deus est: et non est deus de deo: et filius est deus de deo et deus de quo est deus: et spiritus sanctus deus de deo nec est deus de quo est deus. Et quis de patre sint duo idem filius et spiritus sanctus. non tamen duo dei sunt de patre sed unus est deus qui est filius et spiritus sanctus. et licet duo sint de quo et filius et quod est de filio: idem pater est spiritus sanctus. non tamen sunt duo dei sed unus deus qui est pater et spiritus sanctus. et quatenus spiritus sanctus sit de duobus id est de patre et filio non tamen de duobus est deus sed de uno deo qui est pater et filius. Si autem pater et filius et spiritus sanctus bini considerentur liquet ex hijs que dicta sunt quod necesse est alterum ex altero: aut esse: quia ille non ex se est: aut non esse quod illa est ex se. Nam si conferamus patrem et filium videmus: filium esse de patre: quia pater non est de illo: et pater non esse de filio: quia filius est de patre. Et similiter si consideremus conserendo patrem et spiritus sanctum invenimus spiritus sanctus esse de patre quia non est de illo pater: et pater non esse de spiritu sancto: quia spiritus sanctus de illo est. Ita quoque si filius et spiritus sanctus utrumque sunt ad invicem speculemur intelligimus spiritus sanctus esse de filio: quia filius non est de illo et filium non esse de spiritu sancto: quia spiritus sanctus est de filio. Apparet igitur quod supra dixi quod relationes predictae licet sint in uno non possunt unitati immittere pluralitatem suam nec unitas relationibus singularitatem suam. Porro sex sunt differentie patris et filii et spiritus sancti ex hijs nascentes nominibus. id est habere patrem et non habere patrem habere filium et non habere filium: habere spiritus sanctum de se procedentem: et non habere spiritus sanctum de se procedentem. In his differentiarum singularibus quibus habet unam propriam qua differt ab alijs duobus et duas ita communes et proprias que communicat unice differt ab altero. Pater namque habet filium solus qua differt ab alijs duobus habet spiritus sanctus procedentem de se quod commune est illi cum filio et quo differt

spiritus sanctus non habet patrem in quo voluit illi commune cum patre sicut dicitur de illo spiritus sanctus. Quod dicitur est de quo alius non est illi cum patre ut dicitur in quo dicitur illi commune et dicitur illi commune et dicitur habere filium unde patet. Solus itaque pater est qui est de quo sunt alii duo. Solus est qui de duobus et de quibus qui de uno et de quo unus commune ad duas habet pater cum filio et ad spiritus sanctum. alios qui de se sunt: filius et spiritus sanctus. qui est de patre spiritus sanctus et filius qui dicitur ergo unus qui est quod collectio in alio similitudinem dicitur. Per hoc enim bini quod dicitur quia unus unus collectio non est in alia eadem in personis bini si unus est bini et si unus est bini. Si plures sunt plures bini et si plures sunt plures non effugit. In de plures sunt unus tamen in deus unus deus: nequaquam pluralitatem amittit. In bini plures ad deum dicitur: si bini plures admittit pluralitatem. In vero quod deo dicitur ad similitudinem bini servat singularitatem plures plures non est in plures nec unus bini pluralitatem. Deus vero unus est plures tres unus bini unus nec dicitur bini

Spūsancti

a spū. **P**rem autē nō habet sicut nec spiritalis. et in hoc differt a filio filius solus habet prem in quo differt a preter spū. ē illi cōmune cū pre sicut dictū est quia pcedit de illo spū. **U**nde ab eodē spū. diuisus est: caret autē filio sicut spūsanctus: vnde discrepat a pre. **S**pūsanctus solus est de quo alius nō pcedit cōmune est illi cūz patre vt dixi nō habere patrem in quo dissimilis est filio cū filio qz est illi cōmune vt iā mōstratū est non habere filium vnde patri nō concordat. **S**olus itaqz p̄ est qui est de nullo et de quo sunt alij duo. **S**olus ecōtra spū. est qui de duobus et de quo nullus solus filius qui de vno et de quo vnus. **E**st autē tribus cōmune ad duas habere relationē: p̄ em̄ ad filiū et ad spū. s. referit sicut ad illos qui de se sunt: filius ad p̄m et ad spū. s. qui est de patre et spū. de illo spū. ad p̄m et filiū qz est de vtroqz. **P**ossidet ergo vnusquisqz suas proprietates quaz collectio in alio nō est eadē ad similitudinem diuersoz hoīm psonarū. **P**er hoc em̄ hoīm psonē diuersē sūt abinuicē quia vnus cuiusqz proprietatū collectio nō est in alia eadem tñ aliquid. **N**am in psonis hoīm si vna est perōa: vnus est hō et si vnus est hō: vna est psona. **I**tem si plures sūt psonē plures qz sūt hoīes et si isti plures sūt ille et pluralitatez non effugiūt. **I**n deo vero quis tres psonē sint vnus tamē est deus et licet sit vnus deus: nequaqz tamē psonē pluralitatem amittūt. **I**n hoc itaqz qd̄ relatiōe deus ad deū dicit: sicut plures hoīes psonarū admittit pluralitatem et diuersitatem. **I**n h̄ vero quod p̄ se: id ē in deo īsepabilē ad similitudinem vni⁹ hoīmīnis seruat singularitatem pluralitatis nā qz hūanaz psonaz nō est in plurib⁹ hoīmīnibus nec vnus hō pluralitatez accipit psonarum. **D**eus vero vnus est tres psonē et psonē tres vn⁹ deus h̄ itaqz mō: nec vnus: nec diuersarū integre seruat

aliam psonaz proprietatem.

Quod autē ita sit quis in p̄ta epi stola de incarnatiōe verbi de hoc aliquatulum diximus breuit̄ tñ hic repetam. **S**epe fit vt plura cōueniant in vnū sub eodem noīe et eadez qz titatē quā habebāt singula anteqz vnus fierent. **Q**uipe si p̄cto p̄ctuz addim⁹ sine interuallo aut equalē lineam in eq̄li linea aut supficiem equalē in equali supficie collocamus nō fit nisi vn⁹ punctus vna linea vna supficies. **I**n multis si quis voluerit querere inueniat similes hoc itaqz mō quis nō sint plures eternitates: si tñ dicit eternitas in eternitate: nō est nisi vna eternitas: et lumē in lumine vnū tñ lumē est. **E**odem mō quecūqz de dei dicuntur essentia: si in se replicētur: nec q̄tatem augēt nec pluralitatem admittūt. **Q**uī autē deus ē eternitas: sicut extra eternitatem nihil ē oīno ita extra deum penitus nō est aliqd̄. **A**t qz sicut eternitas nō est nisi vna eternitas in eternitate sic deus in deo vn⁹ solus est deus. **H**abemus autē ex vera fide deum esse de deo nascendo: et deū de deo pcedendo. **S**ed quō nō est aliquid extra deum cū nascitur deus de deo vlt̄ cū pcedit deus de deo nō exit nascens vlt̄ pcedens extra deum: sed manet in deo. **Q**uō ergo deus in deo nō est nisi vnus deus cū nascitur deus de deo vnus solus est deus gignēs et genitus et cū pcedit deus de deo vnus tñ mō deus est et pcedens et de quo pcedit. **U**nde in euitabiliter sequit̄ qm̄ deus nullas habet partes sed tot⁹ est quicqd̄ est vnum eundemqz et non alium et aliū totū esse p̄m: totū esse filiū: totū esse spūsanctū. **Q**uare p̄ et filius et spū. p̄ h̄ quia cū est deus in deo nō est nisi vnus de⁹ seruans in deitate ad similitudinem vni⁹ hoīmīnis singularitatem. **P**er h̄ vero qz cum est deus de deo: aut nascēdo: aut pcedēdo non potest vnus idēqz esse qui est de

Registrum

aliquo et de quo est scdm noia has rela-
tões significatā tenet sicut diuerse ho-
minū psona p̄alitatem. Nota tamen qz
nec deus est sine psona: nec psona sine
deo et quia singulis psonis attribuim⁹
aliquādo ppria singulari. aliquādo vni
quasi pprium qd cōmune est alijs. Nā
cū dicimus solus p̄f est: in tribus psois
qui a nullo est solus filius qui est de vno
et de quo vnus solus sp̄s, de quo nul-
lus est singlas psonas noiantes singu-
lis ppria attribuimus. Cū vero legim⁹
nemo nouit filiū nisi p̄f neq; p̄fem quis
no. ni. si. et que sunt dei nemo cognouit
nisi sp̄s dei: quis videat scriptura q
de vna dicit psona negare de alijs com-
mune tamen est oibus q singulis quasi
ppriū attribuit. Non em̄ ignorat pater
aut filius seipm z que dei sūt neq; sp̄s,
p̄fem: aut filium. Cur autē qm q de vno
quasi de solo dicit de alijs intelligat sa-
tis supra dictum est.

Hec de p̄fessione sp̄s facti alijs
b cogētibus nō de me: sed de eo-
dem sp̄s. confidēs p latinis cō-
tra grecos scribere z ea occasiōe de vni-
tate deitatis z de trinitate psonarū ali-
quid addere p̄supst: q̄uis innumerabi-
les sicut inter illos qui latinis vtunt lit-
teris qui hoc meli⁹ q̄ eo facere possint.
Quicquid ergo dixi q suscipiēdum sit
nō mihi attribuat: sed spiritu veritatis:
si autē aliqd ptuli q aliquatenus corri-
gēdum sit mihi imputeē nō sensui lati-
nitatis.

Explicit epla de p̄fessione sp̄s facti.

Incipiūt capitula in librum de casu
dyaboli.

Quod etiā ad
angelos dicat: quid habes
quod nō accepisti: et a deo
non sit nisi bonus et eē z oē
bonū sit essetia z ois eētia bonū. **Cap.**

Cur videat dyabolus ideo nō acce-
pisse p̄fuerantiā qz deus nō dedit. **II.**

Et ideo dedit non dedit quia ille nō
accepit. **Capitulū. III.**

Quō ille peccauit: et voluit similis
esse deo. **Capitulū. IIII.**

Et boni angeli ante casuz malorum
peccare poterunt. **Capitulū. V.**

Quō boni confirmati sūt in suo sta-
tu et mali in casu suo. **Cap. VI.**

Questio an volūtas et eius conuer-
sio ad quod nō debet sic ipm malum q
malos fecit z cur nō possit rational crea-
tura p se de malo cōverti ad bonū sicut
potest de bono ad malū. **Cap. VII.**

Et volūtas eius et conuersio sit nō
ipm malum. **Capitulū. VIII.**

Et iusticia sit ipz malū z sit nihil. **IX.**

Quō malū videat eē aliqd. **X.**

Quō malū z nihil nō possunt p̄bri
per nomē suū aliquid esse sed quasi ali-
quid. **Capitulū. XI.**

Et angelus a se nō potuit habere vo-
luntatē primā et qd multa dicūtur pos-
se aliena potestate z nō posse aliena im-
potentia. **Capitulū. XII.**

Et accepta sola volūtas beatitudi-
nis nec aliud posset velle: nec illā nō vel-
le z quicqd vellet nō esset iusta v̄luntā-
ta voluntas. **Capitulū. XIII.**

Et similiter sit si sola accepta volun-
tas rectitudinis et idcirco vtrūq; volū-
tatem accepit simul z vt iust⁹ et vt bea-
tus esset. **Capitulū. XIII.**

Et iusticia sit aliquid. **Cap. XV.**

Et iusticia nō sit nisi absentia debi-
te iusticie. **Capitulū. XVI.**

Cur deserto angelus nō possit redi-
re ad iusticiam. **Capitulū. XVII.**

Quō malus angelus se fecit iniustū
et bon⁹ se iustū z q malus sic debet deo
gr̄as p bonis que accepit z deseruit sicut
bonus q seruauit a accepta. **XVIII.**

Et volūtas in q̄tū sit bonū est z nō
la res mala sit. **Capitulū. XVIII.**

Quo deus faciat m
eraciones z quō acci
malos angelos
le calurū esse.
Quo scilicet deo deo
volūto peccauit z oē
eraz.
Quo non debeat face
re.
Quo etiam bonus ang
scilicet.
Quo ille si etiā h solo
peccare: q̄ nunc habet
dyabolū si illi sit ad gl̄i
Quo horemus audite
facit opera que dicit mu
tu et malū nihil sit.
Quo venit in alū in a
nūterat. **Cap.**
De potestate volēdū
bonū sit temp et ipm v
et esse. **Capit**
Incipit dialog⁹ bea
tū de casu dyaboli.
Quo etiā ad angelos d
quod nō accepisti et a de
um et esse oē bonū sit
tū bonū. **Cap**
Quid
li. Quid hab
accepisti dicit
on et angelis.
creatura habet aliqd a se.
si a se non hō quō habet a
v̄luntā nō est aliud nisi v̄l
facta sūt ab vno claz est q
haberi aliqd nisi dicit aut
tere claz. Sed neq;
q̄ factū est q̄ haberi nō
tore. Sed hō claz
q̄ dicit a se hō dicit hō
nō illo habet aliqd et sic

De casu dyaboli

Quō deus faciat malas voluntates et actiones et quō accipiatur ab eo. **XX**

Malus angelus nō potuit p̄scire se casurum esse. **Capitulū. XXI.**

Sciūt se nō debere velle hoc quod volēdo peccauit et debere puniri si peccaret. **Capitulū. XXII.**

Non debuit scire q̄si peccaret puniretur. **Capitulū. XXIII.**

Etiam bonus angelus h̄ scire non debuit. **Capitulū. XXIII.**

Nille si etiā h̄ solo dicit iā nō posse peccare: qz nunc habet sciētiam ex casu dyaboli tñ illi sit ad gl̄iam. **XXV.**

Hozremus audito noīe mali et qd facit opera que dicit iniusticia facē: cuz ip̄a et malū nihil sit. **Cap. XXVI.**

Unde venit malū in angelū qui bonus erat. **Capitulū. XXVII.**

De potestate volēdi qd non debuit bona fuit semp et ip̄m velle bonū q̄tuz ad esse. **Capitulū. XXVIII.**

Incipit dyalog⁹ beati anselmi Ep̄i scopi de casu dyaboli.

Et etiā ad angelos dicit qd habes quod nō accepisti et a deo nō sit nisi bonum et esset oē bonū sit essentia ois essentia bonū. **Capitulū. I.**

Ilud aposto

li. Quid habes quod non accepisti dicit hoibus tñ an et angelis. A Nulla

creatura habet aliqd a se. **Q**d em̄ seip̄sū a se non h̄z quō habet a se aliqd. **D**e

nig si nō est aliud nisi vn⁹ q̄ fecit et que facta sūt ab vno claz est qz nullaten⁹ p̄t

haberi aliqd nisi q̄ fecit aut qd fecit. **D**Clere claz. **S**ed neqz ip̄e factor neqz qd factū est p̄t haberi nisi ab ip̄o factorē. **N**ec h̄ min⁹ claz. **I**lle

igit̄ solus a se h̄z qcqd h̄z et oia aliā nō nisi ab illo habēt aliqd et sicut a se nō ni

si nihil habēt ita ab illo nō nisi aliqd habent. **N**ō plane video qz ais q̄ a deo nō habēt aliā nisi aliqd. **N**ā qz fecit ali

us vt multa q̄ videm⁹ trāsire de esse ad nō eē si sint qd erāt etiā si oīno i nihiluz nō trāsēūt. **A**ut qz facit nō esse qcquid nō ē nisi ille q̄ facit eē oē qd ē. **I**tez si nō

est aliqd nisi ideo qz de⁹ facit necesse est vt qd nō est idcirco nō sit qz ip̄e nō facit. **S**icut ḡ illa q̄ sūt ab illo habēt eē aliqd ita qz nō sūt vel q̄ de eē trāsēūt ad nō esse vident̄ ab eodē ip̄o h̄re eē nihil. **A**

Non solū ille dicit facere aliqd eē aut esse nō aliqd q̄ facit vt sit qd nō ē aut non sit qd ē sed etiā ille q̄ p̄t facē aliqd vt nō sit et non facit dicitur facere eē non esse. **Q**uipe nō ille tñ dicit facere aliquem nudū eē aut nō eē indutū q̄ eū despoli

at: sed et q̄ spoliatē cū phibere possit nō phibet h̄ ille dicit pp̄rie facere iste ip̄o pp̄rie. **C**ū em̄ iste dicit qz fecit eē nudum aut nō eē indutū nō aliud intelligit nisi qz cū posset nō fecit nō eēt nudus aut maneret indut⁹. **H**oc mō de⁹ dicit multa facere q̄ nō facit vt cū dicit inducere i n̄tēptatiōem qm̄ nō defēdit a temptatiōe cū possit. et facere nō eē qz nō est qm̄ cū possit nō facit eē. **A**c si cōsideres ea q̄ sūt cū trāsēūt ad nō eē nō ip̄e facit ea nō eē. **Q**m̄ nāqz nō solū nō ē aliq̄ aliā eēntia nisi illo faciēte h̄ nec aliq̄ten⁹ manere p̄t qd facta ē nisi eodē ip̄o faciēte vt maneat cū ip̄e desinit fuare qd fecit: nō ido id qd erat redit in nō eē: qz ip̄e facit non eē h̄ qz cessat facere eē. **N**ā et cū q̄si irat⁹ destruēdo aliqd aufert eē: nō ē ab illo nō eē h̄ illo tollēte velut suū qd p̄stiterat qd ab eo factū fuabat vt eēt redit in nō eē qd nō ab illo h̄ a se: atēqz fieret habebat. **S**i em̄ ab aliq̄ tunicā repetas: qz p̄stiterat illi mō ad ip̄s: nō h̄z a te nuditatem sed te quod tuū erat tollente redit in id quod erat anteqz induētur a te. **R**empe sicut a sūmo bono nō est nisi bonū: et oē bonū est a sūmo bono ita a sūma eēntia

nō est nisi essentia: et omnis essentia est a summa essentia: unde quoniam summum bonum est summa essentia assequens est ut omnne bonum sit essentia: et omnis essentia bonum. Nihil ergo et non esse sicut est essentia non est bonum. Nihil itaque et non esse non est ab illo a quo non est nisi bonum et essentia.

D Aperte nunc video quia sicut bonum et esse non est nisi a deo: ita non est a deo nisi bonum et esse.

A Unde ne vllatenus putes cum in diuinis libris legimus aut cum secundum illos dicimus deum facere malum aut facere non esse: quod negamus propter quod dicitur: aut reprehendat quia ita dicitur: sed non tamen debemus inherere improbitati verborum veritatem tegenti quantum inhiare proprietati veritatis sub multitudine genere locutionis latenti.

D Ista non nisi non intelligenti aut calumpniosi habes oportet dicere.

A Redi ad id quod incepisti et vide si non solum homini sed et angelo potest dici quia non habet quod non accepit.

Cur videatur dyabolus ideo non accepisse perseverantiam quia deus non dedit.

Capitulum. ij. Dis.

Satis patet non minus angelo quam homini convenire. Constat ergo: quod ille angelus qui stetit in veritate sicut ideo perseveravit: quia perseverantiam habuit: ita ideo perseverantiam habuit quia accepit: et ideo accepit: quia deus dedit id. Consequens est igitur quia ille qui in veritate non stetit quemadmodum: ideo non perseveravit: quod perseverantiam habuit: sic ideo non habuit perseverantiam: quia non accepit: et ideo non accepit: quod deus non dedit. Si ergo potes: volo ut ostendas mihi culpam eius cum ideo non perseveravit: quia ille non dedit quo non dante nihil habere potuit. Certus sum enim etiam si non videam non illum nisi iuste a summo iusto dampnatum: nec sine culpa iuste illum potuisse dampnari.

A Unde putas consequi si bonus angelus: ideo accepit

perseverantiam: quia deus dedit malum ideo non accepisse. quia deus non dedit.

D Quia si bono angelo datio est causa acceptiois puto nondationem esse malum angelo causa non acceptiois: et si ponitur non datio inde necessariam esse causam ut sequatur non acceptio ut omnes scimus: quia cum non accipimus quod volumus non ideo non datur quia non accipimus: sed ideo non accipimus: quod non datur. Denique quoscumque legi aut audituri facere questioem hanc hac ratione eam in quantum me tibi constituit: quod si bonus angelus ideo accepit: quod deus dedit: malus angelus ideo non accepit: quod deus non dedit nec memini me adhuc huius consequentium solutionem vidisse.

D ideo deus non dedit: quia ille non accepit.

Capitulum. iij.

Nulla est ibi consequentia: potest enim non dare non esse causa non accipiendi: etiam si dare semper est causa accipiendi.

D Ergo si ponatur non dare non necesse est sequi non accipere. Quare potest esse accipere etiam si non sit dare.

A Non est ita.

D Exemplo volo mihi ostendas: quod dicitur. **A** Si ergo porrigo tibi aliquid et tu accipis non ideo do et est datio causa acceptiois.

D Ita est.

A Quid si ipsum porrigo alio non et accepit: ille ne ideo non accipit quia non do.

D Procius videtur quia tu ideo non das: quod ille non accipit.

A Hic igitur non dare non est causa non accipiendi: etiam si pono non me dedisse: causa est consequendi illum non accepisse. Aliud namque est rem causa esse alterius rei aliquid positioem rei esse causam ut sequatur aliquid. Cum enim incendium non sit causa ignis: sed ignis incendij positio tamen incendij semper causa est sequatur esse ignem.

Si enim est incendium necesse est ignem esse.

D Necesse est me sic esse fateri.

A Quides ergo ut puto si tu ideo accepisti

De casu dyaboli

quia ego dedi non tamē idcirco conse-
qui illū qui nō accepit: ideo non accepit
se quia ego nō dedi: et tamē consequi: quia
si ego nō dedi ille nō accepit. **Q**uestio
deus et placet. mihi quia video. **A**ns.

Questio An amplius dubitas: quia sicut angelus qui
stetit: ideo accepit pseueratiā quia deus de-
dit: ita non statim idcirco deus non de-
dit: quia ille non accepit. **A**ns.

Questio Non dum
mihi ostēdisti: sed illud tamen sufficiēter
demonstrasti scilicet nō esse cōsequēs ex
eo: quia bonus angelus ideo accepit quia
deus dedit: malus angelus ideo non accepit: quia
deus nō dedit. Si enim vis asserere deus
illi ideo non dedisse quia nō accepit: que-
ro cur nō accepit. Aut quia nō potuit: aut
quia nō voluit. **R**espondeo si non habuit potestatem
aut voluntatem accipiēdi: deus nō dedit
si enim deus dedisset pro certo habuisset.

Questio Quare si nō potuit habere potestatem: aut
voluntatem accipiēdi pseueratiā: nisi
dāte deo quid peccauit si nō accepit: quod
deus illi nō dedit: posse aut velle accipe-
re. **A**ns.

Questio Deus dedit illi potestatem et vo-
luntatem accipiēdi pseueratiā. **A**ns.

Questio Accepit igitur quod deus dedit et habuit
quod accepit. **A**ns.

Questio Vere habuit et
accepit. **A**ns.

Questio Accepit ergo et habuit
perseueratiā. **A**ns.

Questio Non accepit et
ideo non habuit. **A**ns.

Questio Nonne dixisti
deū illi dedisse et illū accepisse potesta-
tem et voluntatem accipiēdi pseueratiā?
Ans.

Questio Dixi sed nō dixi deū illi dedisse ac-
cipere pseueratiā: sed tamen velle et posse
pseueratiā accipere. **A**ns.

Questio Ergo si vo-
luit et potuit accepit pseueratiā. **A**ns.

Questio Non est necessariū consequēs.
Ans.

Questio Non video cur si nisi mihi ostēdas.
Ans.

Questio Incepisti unquam aliquid cum voluntate et po-
testate pficiēdi: quod tamē voluntate
ante finem rei mutata nō pfecisti. **A**ns.

Questio Sepe. **A**ns.

Questio Voluisti igitur et potui-
sti pseuerare in quo nō pseuerasti. **A**ns.

Questio Volui utique sed non pseueravi in volū-
tate et ideo nō pseueravi in actōe. **A**ns.

Questio Quare non pseuerasti in voluntate. **A**ns.

Questio Quia nō volui. **A**ns.

Questio Nonne quod diu
voluisti pseuerare in actōe voluisti pse-
uerare in ipsa voluntate. **A**ns.

Questio Non pos-
sū negare. **A**ns.

Questio Cur ergo dicis nō vo-
luisse pseuerare in illa. **A**ns.

Questio Item re-
spōderem: quia pseuerare volui sed nō
pseueravi in hac voluntate nisi rez vide-
rem in infinitū pcedere te semp idipm
interrogāter me eadē respōdente. **A**ns.

Questio Non ergo debes dicere ideo non volui
pseuerare in voluntate huius voluntatis.
Ans.

Questio Sed cum queris: quare non pseuerasti
in actōe in qua voluisti: potuisti pseue-
rare respōdere potes vel debes: quia non
pseueravi in voluntate. **A**ns.

Questio Quod si queris
itez quare non pseuerasti in voluntate
alia causa reddēda est: vnde scilicet cō-
tingerit defectus illius voluntatis quia
non pseuerasti velle voluntatem. **A**ns.

Questio Non enim
respondēdo aliud ostendis quā idipm quod
queritur: id est non pseuerasti in volūta-
tate pseuerādi in actōe. **A**ns.

Questio Video
quia nō videbam quid dicerem. **A**ns.

Questio Dic ergo vno verbo quid sit pseuerare:
quod res exigit in faciēdo aliqd. **A**ns.

Questio Perficere. Nam pseuerare in scribēdo
aliud dicimus pscribere inducēdo pdu-
cere. **A**ns.

Questio Dicamus igitur similiter: etiā
si nō sit i vsu quod pseuerare in voluntate sit
pse. velle. **A**ns.

Questio Ita fiat. **A**ns.

Questio Cū
ergo non pfecisti quod voluisti: et potuisti
cur non pfecisti. **A**ns.

Questio Quia nō. pse. vo-
luit. **A**ns.

Questio Ita ergo dic quia dyabolus
qui accepit velle et posse accipere pseue-
ratiā et velle et posse pseuerare: ideo
non accepit nec pseueravit quia non. pse.
voluit. **A**ns.

Questio Utē quero quare nō. pse.
voluit. **A**ns.

Questio Cū enim dicis quia nō. pse. voluit
quod voluit: tale est ac si dicas quod volu-
it prius postea nō voluit. **A**ns.

Questio Quia ergo nō
voluit quod prius voluit: quare nō vo-
luit nisi quia nō habuit voluntatem. **A**ns.

Questio Non dico voluntatem: quā prius habuit cū vo-
luerit sed quā non habuit cum non voluit.
k iij

hanc autem voluntatem quare non habuit nisi quia non accepit. Quare autem non accepit nisi quia deus non dedit, sed ideo deus non dedit quia ille non accepit. **Ad** Ite dico quia non ideo non accepit, quia deus non dedit: sed ideo deus non dedit: quia ille non accepit. **Ad** Hoc ostende. **Ad** Sponte dimisit voluntatem quam habuit, et sicut accepit habet quousque habuit: ita potuit accipere: semper tenere quod deseruit. **S**ed quia deseruit non accepit. Quod ergo ideo non accepit tenere quia deseruit non ideo non accepit quia deus non dedit sed deus non dedit quia ille non accepit. Quis non videat: quia non ideo non voluit tenere quia deseruit: sed ideo deseruit quia non voluit tenere. Semper namque tenenti prius est non velle tenere quam velle deserere. Ideo enim vult aliquis deserere quod tenet quia non vult tenere. **Ad** Quero igitur quare tenere non voluit quia tenebat nisi quia deus non dedit velle. **Ad** Non semper prius est non velle tenere: quam velle deserere. **Ad** Quando non sit omnino de mihi. **Ad** Quando aliquando respicit propter se non vis tenere sed deserere ut carum bonum ignitum in manu nuda positum: tunc forsitan prius est non velle tenere quam velle deserere et ideo vis deserere quia non vis tenere. Prius enim quam teneas non vis tenere velle autem deserere non potes nisi cum teneas. **A**utem autem tenes quod non propter aliud vis tenere: nec tamen propter aliquid deserere vis et magis vis aliquid quod non potes habere nisi deseras quod tenes tunc velle deserere prius est quam non velle tenere. **A**uarus namque cum vult tenere nummum et mauult panem quem nequit habere nisi nummum det: prius vult dare: id est deserere nummum quam non velit tenere: non enim illum ideo vult dare quia non vult tenere quia ut panem habeat necesse habet dare. **N**amque antequam habeat vult tenere et habere: et cum habet nequam non vult tenere. quod diu non habet necesse deserere. **Ad** Terminus est. **Ad** Non ergo semper est prius non velle

le tenere quam velle deserere sed aliquando prius est velle deserere. **Ad** Non possunt negare. **Ad** Dic ergo quia non ideo non voluit cum debuit: et quia debuit quia voluntas deficit deo dare deficienter: sed quia ipse volendo quod non debuit bonam voluntatem expulit mala supueniente. Quapropter si ideo non habuit bonam voluntatem pseueratam aut non accepit quia deus non dedit: sed ideo deus non dedit quia ille volendo quod non debuit eam desuit et eam deserendo non tenuit. **Ad** Quomodo ille peccauit et voluit similis esse deo. **Capitulum III. De** **I**ntelligo quod dicis. **Ad** Dubitas adhuc dyabolus non ideo voluisse deserere quod habebat: quia non voluit tenere sed ideo non voluisse tenere quia voluit deserere. **Ad** Non dubito sic esse posse sed nondum fecisti me certum sic esse. Prius ergo ostende quod voluit habere quod non habebat ut vellet deserere quod tenebat sicut in avaro monstrasti. Deinde si nihil contradicere poterit ita esse me non dubitare fatebor. **Ad** Peccasse illum non dubitas quia a iusto deo non potuit iniuste dampnari. Sed queris quomodo peccauit. **Ad** Ita est. **Ad** Si iusticiam pseuerater seruasset non peccasset immo nec miser esset. **Ad** Ita crederimus. **Ad** Iusticiam vero nullus seruat nisi volendo quod non debet deserere nisi volendo quod non debet. **Ad** Nulli dubium. **Ad** Volendo aliud igitur quod velle tunc non debebat deseruit iusticiam et sic peccauit. **Ad** Ita sequitur Sed quero quid voluit. **Ad** Erudit quid habebat debebat velle. **Ad** Debebat vere velle quod a deo acceperat: nec sed volendo peccauit. **Ad** Voluit igitur aliquid quod non habebat nec tunc velle debebat sicut eua similis voluit esse dijs prius quam deus sed vellet. **Ad** Nec sic ita sequi negare queo. **Ad** Nichil autem velle poterat nisi iusticiam aut comodum ex comodis enim constat bitudo quam vult

Inselmi

De casu dyaboli

ois rationalis natura. **I**n nobis possumus h̄ cognoscere qui nihil volumus nisi q̄ iustū et comodū putamus. **I**usticiā vero volendo peccare nō potuit. **C**eterum est. **P**eccavit ergo volendo aliquod comodum quod nec habebat nec tūc velle debuit. quod tamē ad augmētuz beatitudinis esse illi poterat. **P**alā est qm̄ alr non potuit. **C**ernis vtrputo: qz plus aliquid q̄ accepit inordinate volēdo volūtatem suam extra iusticiā extēdit. **A**parte nūc video qz peccauit et volēdo quod nō debuit z nolēdo qd̄ debuit: z palā est qz ido nō voluit plus q̄ debuit qz noluit tenere iusticiā: s̄ ido iusticiā nō tenuit qz aliqd̄ voluit qd̄ volendo illā deseruit sicut in avaro de nūmo et pane mōstrasti. **A**t cum h̄ voluit qd̄ deus illū velle volebat voluit inordinate similis esse deo. **S**i deus cogitari nō potest nisi ita solus vt nihil illi simile cogitari possit quō potuit dyabolus velle q̄ nō potuit cogitare. **N**on em̄ ita obtuse mētis erat: vt nihil aliud simile deo cogitari posse nesciret. **E**nī si voluit oīno par eē deo s̄ aliud min⁹ deo cōtra volūtātē dei h̄ voluit inordinate similē eē deo qz ppria volūtate q̄ nulli subdita fuit voluit aliō. **S**olius em̄ dei eē debet sic volūtate ppria velle aliud vt supiorē nō seq̄tur volūtātē. **I**ta ē. **N**ō solū aut voluit eē equal deo qz psūpsit h̄re ppriā volūtātē s̄ etiā maior voluit eē volēdo qd̄ d̄ illū velle volebat qm̄ volūtātē suā sup̄ volūtātē dei posuit. **S**atis liquet. **I**ā tibi manifestū eē puto ex rōib⁹ sup̄positis dyabolū spōte dimisisse velle qd̄ debebat et iuste amisisse qd̄ habebat qz spōte et iniuste voluit qd̄ non habebat et velle nō debebat. **R**ihil puto manifestū. **Q**uisi ḡ bon⁹ angel⁹ ideo accepit pseueratiā: qz deus dedit nō ideo nō accepit: tñ mal⁹ ange-

lus qz de⁹ nō dedit: s̄ de⁹ ideo nō dedit qz ille nō accepit: et ido nō accepit qz accipē noluit. **A**bihi qd̄ ē satis fecisti ad ea q̄ quero vt nec in h̄ys q̄ pponis: nec in ipa psequētia p̄clusionū tuaz nllā videā s̄ su meo titubare veritatem. **B**oni angeli ante casū maloz peccare potuerūt. **C**ap. V. **P**utas ne bonos anglos similē potuisse peccare ante q̄ mali caderēt. **P**uto s̄ rōe cōprehēdē velle. **H**oc certū habes qz si nō potuerūt peccare nō potestate s̄ necessitate suauerūt iusticiā. **Q**uare non magis merueft gr̄am a deo qz steterunt alijs cadētib⁹ q̄ qz suauerūt rōnabilitatē quā pdē nequeft. **S**z nec iusti recte s̄ h̄i cōsideres dicerēt: **S**ic monstrat ratio. **Q**uō boni confirmati sūt in suo statu et mali in casu suo. **C**ap. VI. **I**li q̄ ceciderūt si nō peccasset cū possēt tāto meliores eēt. q̄ isti q̄to et x̄ eēt iusti et gr̄am a deo merent. **U**nde sequitur quia aut electi homines maiores z meliores erūt angelis bonis aut reprobi angeli pfecte non restaurabūtur: qm̄ non tales erunt homines qui pro illis sumūtur quales illi futurū erant. **H**ec duo penitus neganda existimo. **P**oterūt igit boni angeli peccare ante casuz maloz nec aliter q̄ sicut ostensū ē de illi qui peccauerūt. **A**litter esse posse non video. **I**lli itaqz angeli q̄ magis voluerūt iusticiā quā habebant q̄ illud plus: quod non habebant boni quod quasi propter iustaz q̄tū ad volūtātē ptinuit pd̄iderūt iustitia retributive acceperunt z de illo: qd̄ habebāt in vera securitate permāserūt. **Q**uapz propter a deo sunt profecti vt sūt adepti q̄c quid potuerūt velle nec iā videāt qd̄ pl⁹ velle possūt z pp̄ h̄ peccare neq̄ūt. **I**lli x̄o angli q̄ malueft illb̄ plus qd̄ nō d̄

elle deserere sed...
le deserere. **I**tem...
buit: z q̄ debuit qz voluit...
are deficiat: sed qz ipse...
nō debuit bonā volūtatem...
i fuguente. **Q**uapz p̄p̄...
uit bonā volūtātē p̄uenerit...
accipit qz deus nō dedit: s̄...
debit qz ille volēdo qd̄ nō...
uit et eā deserere nō voluit...
e peccauit et voluit similit...
Capitulu. III. **I**tem...
llige qd̄ dicit. **I**tem...
ad huc dyabolū nō dicit...
ille deserere qd̄ habebat...
ere s̄ ideo nō voluit...
deserere. **I**tem...
ste sed nō d̄ scilicet me...
tus ergo ostēdē qd̄ velle...
nō habebat vt velle...
nar sicut i avaro mōstrā...
stora dicit poterit ita cō...
e fatebor. **P**ecc...
obitas qm̄ a vultu deo...
dāpnari. Sed quez...
Ita est. **I**tem...
ueratē seruasset nō p̄u...
e miser esset. **I**tem...
Iusticiam vero velle...
volēdo quod debebat...
lēdo quod non debet...
Item...
le tūc nō debebat velle...
peccauit. **I**tem...
quid voluit. **I**tem...
bat debebat velle. **I**tem...
velle quod a deo accepit...
lo peccauit. **I**tem...
qd̄ nō habebat nec d̄...
cut eua similē volūtātē...
s̄ velle. **I**tem...
e quo. **I**tem...
t nisi iusticiā amiserit...
em̄ p̄stat b̄m̄o quā velle

Libri Anselmi

de^o illis dari volebat: q̄ stare i iusticia: in qua facti erāt eadē iusticia iudicātez illud ppter quod illā contēpserūt neq̄ q̄ obtinuerūt quod tenebāt bonū amiserūt. Sic ergo distincti sūt angeli vt ad herētes iusticie nullū velle bonū possint quo non gaudeāt z deserētes illā nullū velle que aut quo nō careāt. **U**bi-
hil pulchrius aut iustius hac distinctōe. **S**ed si posses dicere vellē audire cuius modi comodū illud fuit q̄ z boni angeli iuste volendo sic perfecērūt et mali iniuste concupiscēdo sic defecerūt. **Q**uid illud fuerit n̄ video sed q̄cqd fuerit sufficit scire qz fuit aliqd ad qd crescere potuerūt qd nō acceperūt quādo creati sunt vt ad illud suo merito p̄ficerent. **Q**uestio an volūtas et eius conuersio ad quod nō debet sic ipm maluz qd malos facit et cur non possit rationalis creatura p se de malo cōuertere ad bonuz sicut p̄t de bono ad malū. **Cap. VII. D**
E nobis nunc sufficiat hucusq̄ de h̄ inuestigasse. Sz nescio qd sit vt cū me sperē ad finē questionis tā p̄tingere tunc magis videā velut de raditibus succisaz questionū alias pullulātes cōsurgere. **E**cce em̄ cum manifestissime videā p̄uersū angelū n̄ la rōe deuenire potuisse in immoderatā boni indigētiam nō ppter immoderatā concupiscētiam nō parū me mouet vn de ipam inordinatā habuit voluntatem. **S**i em̄ bona fuit ppter bonā volūtatez de tanto bono cecidit in tantū malum. **I**te si bona fuit; deus illā illi dedit: quia non nisi nihil habuit a se. **S**i ergo voluit quod deus dedit velle qd peccauit. **A**ut si a se habuit hāc volūtatē habuit a se aliqd bonū quod nō accepit. **Q**d si mala est et aliqd est itez occurrit qz non nisi a deo est a quo oē quod aliqd ē. **E**t similiter queri p̄t qd peccauit habendo volūtatē quā de^o dedit aut quō potuit deus dare malā volūtatē. **S**i x̄o ma-

la voluntas ab ipō dyabolo fuit z aliqd ē habuit aliqd a se et nō ē ois eēntia bona nec malū erit nihil sicut solem^o dicere siquidē mala voluntas eēntia est aut si mala volūtas nihil est ppter nihil et ideo sine causa tā grauiter dānatus est. **Q**uod aut dico de volūtate bidem dici p̄t de cōcupiscētia siue desiderio qm̄ et cōcupiscētia et desiderū volūtas est et sicut est bona et mala volūtas ita est et bona et mala cōcupiscētia et bonū z malū desiderū. **Q**uod si dicis qz volūtas est aliqua eēntia z ideo bonū est aliqd si cōuersa ad hoc qd debet velle fit bona volūtas ad id x̄o qd nō debet conuersa dicitur volūtas mala. **Q**uicqd dixi de volūtate video posse dici de ipa cōuersione volūtatē. **P**rouet em̄ multuz me vnde ipam p̄uersā habuit dyabol^o volūtatē p̄uersionē z cetera q̄ de volūtate mō dixi. **E**st adhuc aliqd q̄ valde miror cū p̄sidero hāc volūtatē conuersionē cur videlicet deus talē fecerit illā naturā quā tāta excellētia s̄blimauerat vt de eo qd debuit velle posse cōuertere volūtatē suā ad id qd nō debuit s̄ de eo qd nō debet nō possit ad id qd debet: cum magis videat̄ potestātē debuisse talē creatura a tali factore accipē faciēdi bonū: ad qd facta sūt q̄ faciēdi malū ad qd vidē facta ē. **Q**d etiā i n̄ra natura qm̄ p̄t qm̄ credim^o nullū hoiez posse bonā volūtatē habere nisi dāte deo malā x̄o semp habere posse sola p̄missione dei. **Q**uod volūtas ei^o et cōuersio sit nō ipsū malū. **Capitulū. VIII. A**
Nec volūtatē nec volūtatē p̄uersionē puto negari posse aliqd eē. **H**āc et si nō sūt s̄bstātie nō tñ p̄bari p̄t eas nō eē eēntias qm̄ multe sunt eēntie p̄ter illā q̄ pprie dicit̄ s̄ba. **D**enique qz bōa n̄ magis ē aliqd q̄ mala volūtas nec ē ista magis malū q̄ illa bonū. **N**ō em̄ magis ē aliqd voluntas q̄ vult dare misericordit̄ q̄ illa q̄ vult rape violēter:

selmi

De casu dyaboli

ab ipso dyabolo fuit... id a se et non e... erit nihil sicut... mala voluntas... itas nihil est... ista ta g... dico de voluntate... scia sive... et desiderii... et mala voluntas... a concupiscentia... Quod si dicit... itia et ideo bonu... roc qd debet... dno qd no debet... as mala. Quicqd... eo posse dici... is. Habet em... versa habuit... sione et cetera... Et adhuc aliqd... ro hac voluntas... tect deus tale... ta excellencia... vult velle posse... ad id qd no debuit... o possit ad id qd... leat potestate... li facto et accip... a sicut qd facit... a sicut i nra natura... nulli bonis posse... mali dicit deo mala... se sola pmissione... itas et et conuersio... Capitulū. VIII. ... voluntate nec voluntate... e puro negan... a et si no sūt... ino ee centias... illa qd p... magis e aliqd... magis malu... e aliqd d voluntate... dicit qd illa qd...

nec magis hoc malū: q̄ illa bonum est. Ergo si mala voluntas est ip̄m malum quo malus aliquis dicitur erit et bona voluntas ip̄m bonū quo fit aliquis bonus sed mala voluntas erit nihil si est ipsum malū quod credimus esse nihil. Bona igitur voluntas nihil erit: qm̄ ip̄a si magis est aliqd̄ q̄ mala voluntas. Quare ip̄m bonū quod bonos facit nō poterimus negare nihil esse qm̄ ip̄m est bona voluntas que nihil erit. Sed falsū eē nullus ambigit bonā voluntatem siue bonū ip̄sū esse nihil. Itaq; mala voluntas nō est ip̄m malū qd̄ malos facit: sicut nec bōa voluntas ē ip̄m bonū qd̄ bonos facit: h̄ ip̄m qd̄ dixi de voluntate potest considerare in conuersiōe voluntatis. Nō enim magis est aliqd̄ conuersio illa que conuertit voluntatē de rapina ad tribuēduz q̄ illa que conuertit eandē voluntatē de largitate ad auaritiāz et cetera qd̄ de voluntate pauloan̄ dixi. **U**bi qd̄ idip̄m videt̄ vt asseris. **R**e: qd̄ ergo voluntas mala neq; praua voluntatis conuersio est ip̄m malū quo angelus vel hō fit malus qd̄ nihil eē dicim⁹: nec bona voluntas: nec bona voluntatis conuersio est bonū quo boni fiunt.

In iustitia sit ipsum malū et sit nihil. **Capitulū. IX.**

Quid ergo dicemus ip̄m malum quod malos facit: et quid ip̄sū bonū quod bonos facit. **I**ustitia credere dicimus ip̄z bonū quo sūt boni id est iusti et angeli et homines et quo ip̄a voluntas bona siue iusta dicitur. **I**n iustitiā vero ip̄m malū esse quod nihil aliud dicimus esse q̄ boni priuationem quod malos et malā voluntatez facit et ideo eandem iniustitiā non aliud esse asserimus q̄ priuatōem iustitię. **D**iu em̄ voluntas primū data rationali naturez siml̄ in ip̄a datōe ab ip̄o datore p̄uersa imo nō p̄uersa s̄ facta recta ad h̄ quod velle debuit stetit in ip̄a rectitudi-

ne q̄ dicimus veritatē: siue iustitiam in qua facta fuit iusta fuit. **C**ū vero auertit se ab eo quod debuit et conuertit se ad id quod non debuit nō stetit in originali vt ita dicā rectitudine in qua facta est quā cū deseruit magnū aliud perdidit: et nihil pro ea nisi priuatōem eius q̄ nō iam habet essetiam: q̄ iniustitiam nominamus suscepit.

Quō malū videat̄ esse aliqd̄. **Ca. X.**

Quod dicitur malū esse priuatōez boni concedo sed nihilominus video bonū priuatōem esse mali. **E**t sicut percipio in priuatione mali aliqd̄: aliqd̄ fieri quod bonuz dicimus: ita animaduerto in priuatōe bōi aliqd̄: aliud fieri quod malū dicimus. **Q**uare propt̄ licet quibusdam argumētis malum nihil esse probetur: vt qm̄ malū nō nisi vitiiū aut corruptio est que nō sunt nisi in aliqua essetia: et q̄to magis ibi sunt tāto magis illā redigūt in nihilum et si eadem essetia omnino deueniat ad nihil vitiiū quoq; et corruptō inueniūtur nihil licet in q̄ sic: aut alio mō probetur nihil esse malum nō potest minus mēs nisi sola fide acquiescere: si nō illud mihi auferat̄ quod mihi etiā probat malum non nisi aliqd̄ esse. **N**am cū auditur nomen mali frustra horret corda nostra quod in hui⁹ nominis significatōe intelligūt: si nihil significet hoc nomine. **I**tem si vox hec scilicet malum nomē est vtiq; significatū est. **S**i autē significatū est significat sed non nisi aliqd̄ significat. **Q**uō ergo malū est nihil si quod significat nomine eius est aliqd̄. **D**eniq; cum manēte iustitia tāta videatur trāquillitas tanta quies vt in multis nihil aliud videat̄ iustitiā q̄ qui escē a malo sicut ē castitas patientia recedente aut iustitia tā diuersus tam laboriosus tamq; multiplex occupet animū affectus qui velut crudelis domin⁹ miserū hominūculuz cogat tot turpium et

Liber Anselmi

laboriosoꝝ opm sollicitū eē et ipis opes
ribꝝ tā grauit laborare mirū ē si poterit
onidi nihil h oīa opari. **P**uto qz
nō ita es isanꝝ vt dicat nihil eē aliqd cū
tamē nō possis negare: nihil esse nomē
Quapropꝛ si nihil pꝛ pbat aliqd eē p
nomē nihili qmō estimas te pbare esse
malū aliqd p nomē mali. **N**ihil agit
exemplū qd litem lite resoluit. **N**ā hoc
ipm nihil nescio qd sit. **Q**uapropꝛ qm
questio ē de malo in manibꝝ qꝛ dicis eē
nihil si vis me docē qd sit malū doce me
pꝛ qd intelligā eē nihil deinde ad alia
qbus pter nomē mali me dixi me moue
ri de eo vt aliqd eē videat respōdebis.
Cū nequaqꝛ differat nihil eē: z nō
aliqd eē qmō dici pꝛ qd sit qd nō ē aliqd
Si nō ē aliqd qd h noie significat
nō significat aliqd. **S**i vō nō significat
aliqd nō ē nomē sꝛ vtiqꝛ nomē ē: quāqꝛ
igif nullꝝ dicat nihil eē aliqd: sꝛ semp ni
hil eē cogamur fateri nihil. **N**emo pꝛ nō
mē nihili significatū eē diffiteri: **V**ez si
hīpꝛ nomē nō significat nihil sꝛ aliqd id
qd significat videt nō posse eē nihil sꝛ ma
gis aliqd. **S**i qꝛ qd significatur non ē ni
hil sꝛ aliqd qliter vez erit vt significetur
p h nomē qꝛ ē nihil. **Q**uipe si vere nihil
dicat: vere nihil ē z idcirco nō est aliqd.
Quare si qd significat h noie nō ē nihil
sꝛ aliqd queadmodū cōsequētia videt
ostēdere false z incōgrue vocat h noie.
At ecōtra si scdm iuditiū oī id qd noia
tur nihil vere ē nihil z neqꝛ est aliquid
vsqꝛ ne videt aliqd psequētius: qꝛ vt h
ipm nomē nihil significet id nō signifi
cet aliqd. **Q**uid itaqꝛ ē quia h nomen
videlicet nō significat nihil sꝛ aliqd z nō
significat aliqd: sꝛ nihil. **C**onstitan
nō repūgnāt significare nihil z aliquid
Si nō repūgnāt aut ista vox diuer
sa cōsideratōe significat nihil aut aliqd
aut inueniēda res ē aliq q sit aliqd z ni
hil. **Q**uid si vtrūqꝛ inueniri pꝛ
et diuersa scilicet significatōis cōsidera

tio in h noie et eādem rem eē aliqd z ni
hil. **C**onstat qm h vox scilicet nihil qꝛ ad
significatōem nullatenꝝ differt ab eo qd
dico nō aliqd. **N**ihil quoqꝛ h aptius qꝛ
qd h vox scilicet nō aliqd oēm rē peni
tus et oē quod ē aliqd intellectu remouē
dū nec oīm vllā rez aut penitꝝ qd aliqd
sit intellectu retinēduz sua significatōe
cōstituit sꝛ qm remotio alicuiꝝ rei signi
ficari nullatenꝝ pꝛ nisi cū significatione
eiꝝ ipius cuiꝝ significat remotio. **N**ullꝝ
em̄ intelligit quid significet non hō nisi
intelligēdo qd sit hō necesse ē vt h vox
que ē nō aliqd destruēdo: id qd ē aliqd
significet aliqd. **E**m̄ vero auferēdo oē
qd ē aliqd nullā significat cēntiāqꝛ i au
diētis intellectu retinēdā constituat: id
circo nō aliqd vox nullā rē aut qd sit ali
qd significat. **I**gif h vox nō aliqd hīs
diuersis ratōibus aliqtenꝝ significat rē
et aliqd et nullatenꝝ significat rē aut ali
qd significat em̄ remouēdo et nō signi
ficat constituēdo. **H**ac rōe nihil nomen
quod pꝛmit oē quod ē aliqd et destruē
do nō significat nihil sꝛ aliqd et cōstitu
endo nō significat aliqd sꝛ nihil. **Q**ua
propꝛ nō ē necesse nihil eē aliqd ideo qz
nomē significet aliqd quolibet mō sꝛ po
tius necesse ē nihil eē nihil: qz nomē eiꝝ
significat h mō aliqd. **H**oc itaqꝛ mō nō
repugnat malū nihil eē et mali nomē eē
significatū. sꝛ sic aliqd pꝛmiēdo signifi
cat vt nullꝝ rei sit cōstitutū. **C**on
queo negare nomē nihili scdm pꝛdictam
a te rōem: aliqꝛ mō significare aliqd sꝛ
satis notū ē qz illud aliqd: qꝛ isto modo
hoc noie significat nō noiatur nihil nec
cū audimus hoc nomē accipimꝛ illud
pro illa re quā ita significat. **I**llud igif
quero pro quo hoc nomē ponitur et qd
intelligimus cū ipm audimus: illud in
qꝛ quero quid sit. **I**llud em̄ hoc nomi
ne ppꝛie significat et idcirco nomē ē: qz
eius significatū ē nō qz supꝛ dicto mō ne

... significat aliud eius
... est: pro cuius significa
... copatur et illud vo
... quero quō sit aliud s
... aut qualiter sit nū
... significatū significat nō: a
... aliud z nihil. **I**llud idē q
... me m. al. et de eo qꝛ signifi
... nō nominat. **R**e
... cet supra posita rōe m
... significat aliud tamē qd sig
... non est aut nihil sed z ali
... significat aliud: et quod sig
... aliud sed nō vere est aliud sic
... **A**ltera quidem dicuntur
... que non sūt scdm rem vt
... sūt scdm vocat dicit acti
... scdm rem. **I**ta qꝛ ceat
... scdm loquēti cū no
... **S**icut em̄ de aliquo
... nō habet et vltus est in
... **C**ecit
... non sit aliud: sed potius
... hōe non sit habere ali
... **C**ecita
... qꝛ est aliud. **C**ecita
... qꝛ non vltus aut al
... vltus debet esse nō vltu
... nō magis est aliud
... **Q**uāz vbi non de
... nō magis est in
... debet esse vltus. qꝛ nō v
... vltus in lapide vbi nō de
... **I**ta qꝛ alia similiter dic
... **I**tem scdm loquēti que no
... scdm loquimur de illi sicut
... **H**oc ergo mō mal
... aliud z quod sig
... non scdm rem: sed s
... **N**ihil em̄ non aliud
... non aliud: aut absentiam
... nō est aliud q
... absentia boni vbi debet z
... **Q**uid aut non est
... aliud vtiq
... **I**gif verē nihil z

Infelmi

De casu dyaboli

gando significat aliud eius quippe no-
men est: pro cuius significatoe inter no-
mina coputatur et illud vocatur nihil.
Illud quero quod sit aliud si proprie voca-
tur nihil aut qualiter sit nihil. Si nome-
significatu significat nihil: aut quod idem
sit aliud et nihil. Illud idem quero de no-
mine mali. et de eo quod significat et quod
malu nominat. **R**ecte queris:
quia licet supraposita roe malu et nihil
significent aliud tamē quod significat ma-
lu non est aut nihil: sed et alia ratio qua
significant aliud: et quod significat est
aliud sed non vere est aliud sed quasi ali-
ud. **A**lta quidem dicuntur scdm for-
ma que non sunt scdm rem vt timere: se-
cudu formam vocis dicitur actiuu cu3 sit
passiuu scdm rem. Ita q3 cecitas dicitur
aliud sed forma loquedi cu non sit aliud
scdm rem. Sicut em de aliquo dicimus
quia visu habet et visus est in eo: ita di-
cimus quod habet cecitate. et cecitas est in
eo cu non sit aliud: sed potius non ali-
ud et hanc hfe non sit habere aliud im-
mo carere eo quod est aliud. Cecitas naq3
non est aliud: q3 non visus aut absentia vi-
sus vbi visus debet esse non visus vbi ab-
sentia visus non magis est aliud vbi vi-
sus debet esse: quaz vbi non debet esse.
Quare cecitas non magis est in oculo ali-
ud quod ibi debet esse visus. q3 non visus vel
absentia visus in lapide vbi non debet esse
visus. **A**lta q3 alia similiter dicuntur:
aliud scdm forma loquedi que non sunt
aliud qm sic loquimur de illis sicut de re-
bus existētibus. Hoc ergo modo maluz et
nihil significatur aliud et quod signifi-
catur est aliud non scdm rem: sed scdm
forma loquedi. Nihil em non aliud sig-
nificat q3 non aliud: aut absentiam eoz
que sunt aliud et malu non est aliud q3 non
bonu: aut absentia boni vbi debet et ex-
pedire esse bonu. Quod aut non est ali-
ud q3 absentia eius: quod est aliud vtiq3 non
est aliud. **M**alu igit vere est nihil et ni-

hil non est aliud: et tamē quodammodo sunt
aliud: quod sic loquimur de hijs quasi sint
aliud cu dicimus nihil vel malum fecit:
aut nihil aut malu est quod fecit: sicut dici-
mus aliud vel bonu fecit: aut aliud vel
bonum est quod fecit. Hinc est quod cum
negamus oino esse aliud: quod dicitur ali-
quis ita dicimus hoc quod dicitur nihil est.
Nam et hoc quod proprie non dicitur non de eo
quod est aliud et cu ita dicitur sicut mo-
do dixi non dicitur eo quod sit aliud sed qua-
si aliud dicitur. **D**e ratioe nomi-
nis mali qua me putabam posse probare
malum esse aliud satisfecisti.
Quod malu et nihil non possunt probari
per nomen suuz aliquid esse sed quasi ali-
quid. **C**apitulū. XI.
Restat nunc vt me ad alta que mi-
hi malu esse aliud persuadere nitu-
tur quid respondere valeam edo-
ceas. **E**t veritatem rei enoda-
re possumus longe aliquatulum exordi-
ri nos oportet sed et opus est vt tu ea que
dicam non sis contentus singula tantum
intelligere: sed omnia simul memoria qua-
si sub vno intuitu colligere. **E**go
quidem intentus ero quod potero verum
tamē si in aliquo tardior quod velis extitero
non te me expectare pigeat putaveris
tarditatem meam expetere. **P**onamus ergo deum nunc facere angelum
quem velit facere beatu: et non simul
totum: sed per partes et hactenus iam esse
factum vt iam sit aptus ad habendam vo-
luntatem: sed nondum velit aliud. **P**one quod vis et expone quod quero. **A**n ergo putas quod ipse angelus per se possit
velle aliud. **N**on bene video
quod dicis per se. Quod em sicut supra
iaz dixisti de omni creatura nihil habet
quod non accepit nihil potest per se. Per
se dico per hoc quod iam habet vt qui ha-
bet pedes que sufficiat ad potestiam ambu-
landi potest ambulare per se: que autem habet pedes
et non habet in colomitatem pedum non potest ambulare

ie et eadem rem esse
dicitur velle cognoscere
vbi h vor salicet motu
dem nullatenus differat
quod quos h appropria
salicet no aliqd oem re
quod aliqd intellecta rem
novia res aut penit quod
ctu remeius sus significat
qm remono alior re signi-
latur in vbi cu significat
ur significat remono. **P**ro-
git quid significat notat
lo qd sit hō necesse est vt
liqd destruedo: id est
liqd. **Q**ui vero autem
nulla significat eē mō
lectu reme dā constitut
liqd vor nulla re aut
icā. **Q**ui h vor no ali-
ratioibus aliquid signifi-
et nullatenus significat
icā em remouedo et nō
hūedo. **H**ac roe nihil
nit oē quod aliqd et ali-
gnificat nihil h aliqd et ali-
significat aliqd h nihil
ō ē necesse nihil et aliqd
gnificat aliqd quodlibet mō
celle ē nihil eē nihil: q3 nomi-
at h mō aliqd. **H**oc itaq3 mi-
at malu nihil eē et malu
nō. **S**ic aliqd pūmēdo sig-
illō rei sit cōstruū. **D**e
zare nome nihil scdm pūm-
n: aliq3 mō significare au-
tū ē q3 illud aliqd q3 vbi
e significat nō noiatat
mus hoc nome accipere ali-
re quā ita significat. **I**llud
uo quo hoc nome pūmēdo
imū s cū ipm autem aliqd
no quid sit. **I**llud em hoc
ne significat aliqd reme
gnificatū ē nō quodlibet

lare per se. Hoc itaq; mō quero an ille angelus qui iam aptus est ad volēduz et nōdum quicq; vult possit per se velle aliud. **D** **P**uto quia potest si aliquid quando vult. **A** **N**on respondes ad interrogatōem meā. **D** **Q**uō. **A** **E**go quero de nihil volente z de ptate que pcedit rez: z tu respondes de volūtate z potestate que fit cū re. **N**ā oē quod est eo ipso quo est potest esse. **N**on autē omne q; est potuit esse anteq; eēt. **N**ū ergo quero vtrū ille qui nihil vult possit velle: quero ptatem ante volūtatem qua se possit mouere ad volūtatem. **T**u vero cū respondes q; si vult potest: dicis ptatem que fit cū ipa volūtate. **N**ecessē enim est si vult vt possit velle. **D** **S**cio duas esse ptates vnaz que nōdū est in re: alterā que iam est in re. **S**ed et et h̄ nō possum nescire q; quicqd ita potest esse vt iaz sit si aliquādo nō fuit potuit prius esse. **S**i em̄ non potuisset nūq; eēt. **B**ene ergo estimo me respōdisse quia qui ideo potest velle: q; iaz vult necesse est eū prius potuisse q; vellet. **A** **P**utas q; quod nihil est oīno nihil habet: et ideo nullam habet ptatem z sine ptate oīno nihil potest. **D** **H**oc nō possum negare. **A** **E**stimo q; mūdus anteq; fieret nihil erat. **D** **C**eteruz dicitis. **A** **E**rgo oīno nihil potuit anteq; eēt. **D** **I**ta sequit. **A** **N**on ergo potuit esse anteq; eēt. **D** **E**t ego dico: **S**i nō potuit esse impossibile fuit vt esset aliquando. **A** **E**t possibile z impossibile erat: anteq; esset et quidē in cuius potestate nō erat vt eēt erat impossibile: s; deo in cuius potestate erat vt fieret impossibile. **Q**uā ergo de mōdm̄ facere poterat priusq; fieret: ideo est mōdm̄ non quia ipse mōdm̄ prius potuit esse. **D** **R**ationi nō possum contradicere sed vsus loquendi nō consentit. **A** **N**on est mirum. **A** **M**ulta nāq; in cōmuni locutōe dicuntur improprie s; ta:

men oportet medullā veritatis inquire re necesse est improprietatē pturbantes q̄tum res expetit impossibile est fecerere. **E**x qua improprietate loquēdi fit vt sepissime dicam^o rē posse non q̄ illa possit: s; qm̄ alia res p̄t rē q̄ p̄t nō posse qm̄ alia res nō potest: vt si dico liber p̄t a me scribi vtiq; liber nihil potest: s; ego possum scribere librum et cū dicim^o iste non potest vinci ab illo non aliud intelligimus q; ille non potest vincere istum. **H**inc est q; dicimus deū nō posse aliud sibi aduersū: aut puersum qm̄ sic est potens in beatitudine z iusticia immo qm̄ beatitudo z iusticia nō sūt in illo diuersa sed vnū bonū: sic est oīpotens in simplici bono vt nulla res possit q̄ noceat summo bono. **I**deo nō potest corrūpi: vel mentiri. **I**ta ergo quicqd nō est anteq; ē sua potestate eē nō potest s; si potest alia res facere: vt sit hoc mō aliena potestate p̄t esse. **Q**uis autē plumb^o modis diuic: possit potētia vel impotentia: hoc tū nūc tibi sufficiat q; multa dicuntur posse nō sua s; aliena potestate: et multa nō posse nō sua sed aliena impotentia. **D**e ppria igit ptate loquor: cuius quero de angelo quez nouū posuimus fieri et hactenus iam esse factū iā et aptus iā sit ad habēdam volūtatem: s; nihil adhuc velit an ipse possit per se velle aliud z de ipa mihi respōde. **D** **S**i iam sit aptus est ad volūtatem vt nihil illi aliud dēsit q; velle nō video cur p se non possit. **Q**uicunq; em̄ aptus est ad videndum et clausis oculis in luce potest nihil videt potest videre per se quare ergo non volens simpliciter nō velit per se sicut non videns potest per se videre. **A** **Q**uia ille non vidēs habet visum et volūtatem qua potest mouere visū nos x̄o de illo qui nllā habet volūtate loqm̄ur. **Q**uare rīde mihi si q; res se ipaz mouet de nō velle ad velle vt sic ipa se velit mouere. **D** **S**i dixero

Inselmi

De casu dyaboli

et medulla veritate
est improprietate
scepta impossibilitate
qua impoprietate loquitur
me dicam? re posse non
in alia res pre re qd non
res non potest: vt si dico liber
tibus liber nihil potest: qd
scribere librum et ai dicam? d
est vna ab illo non aliud inte
q ille non potest nocere. Ita
q dicamus deum non posse ali
rta: aut puerum qm sic est
eantudine et iusticia immo
et iusticia non snt in illo
i bonu: sic est oipotens
vt nulla res possit qm
no. Ite non potest
n. Ita ergo quicqd non
ipoteitate ee non potest
res facere: vt sit hoc mo
te pt esse. Quis aut phre
ic? possit potia vel impo
titi nunc tibi sufficit qd
offe no sua s aliena potia
no posse no sua sed aliena
De ppria igit ptate loq
de angelo que noui potia
thacemus iam esse ita qd
sit ad habendam voluntatem: s
huc veli an ipe possit per
de ipa mibi respode. **D**
aptus est ad voluntatem: vt
d defit qd velle no video car
snt. Quicunq; em aptus est
lum et clausis oculis in hanc
al videt potest videre per
non volens simpliciter
sicut non videns potest
D Quia ille non videt
sum et voluntatem
illu nos de illo quid
tate loqmur. Quare
scipaz mouet de
cipa se velit moue

q: moueat no volēs cōsequēs erit vt nō
a se s ab alio moueat nisi forte si quis su
bito claudit oculos ad ictū venientem:
aut si cogit qd ali quo incōmodo vt ve
lit q prius non volebat. Nescio em tūc
prius se velit mouere ad hāc volūtatez
A Nullus cogit vel timore vel sen
su alicuius incōmodi nec attrahit amo
re alicui cōmodi Ad volēdū aliud nisi
que prius habet naturalē volūtatez vi
tandi incōmodum aut habēdi cōmodū
qua volūtate se mouet ad alias volūta
tes. **D** Negare nequeo. **A** Dic
ergo quia quicquid se mouet ad volen
duz prius se vult iua mouere. **D** Ita
est. **A** Quod ergo nihil vult nul
lo mō potest se mouere ad volēdū. **D**
Non possum cōtradocere. **A** Re
stat igit vt ille angelus qui iā aptus fa
ctus est ad habēdam volūtatem: sed tū
nihil vult nō possit habere primā volū
tatem a se. **D** Necessē est fateri me
q nihil potest p se velle qui nihil vult.
A Beatus aut nō potest esse: si non
vult beatitudinē. Dico aut nūc beatitu
dinem nō beatitudinē cū iusticia: sed q
volūt omēs etiam iniusti. Dēs quippe
volūt bene sibi esse. Excepto nāq; hoc
q ois natura bona dicit in duo bona z
duo hys cōtraria mala vsu dicūtur vnū
bonū et quod dicit iusticia cui cōtrariū
malum iniusticia: iniusticia altez bonū
est quod mibi videt posse dici cōmodū
et huic malū oponit incōmoduz. Sed
iusticiā quidē non oēs volunt neq; oēs
fugiūt iniusticiā cōmodum vero nō so
lum ois rationalis natura: sed et omne
quod sentire potest vult et vitat incom
modū. Nam nullus vult nisi quod ali
quo mō putat sibi cōmodum. Hoc igit
mō bene sibi esse oēs volunt et male si
bi esse nolunt. De hac beatitudine nūc
dico quia nullus potest esse beatus qui
non vult beatitudinem. Nullus nāq; be
atus potest esse: aut habēdo quod non

vult: aut non habēdo qd vult. **D** Nō
est negandum. **A** Nec beatus ee
potest qui nō vult iusticiā. **D** Nec
hoc minus concedēdum.
D Angelus a se nō potuit habere vo
lūtatem primam z quod multa dicūtur
posse aliena ptate et nō posse aliena im
potētia. **Capitulū. XII.** **A**
D Icamus ergo deū illi dare pri
mū solā beatitudinis volūtate
et videamus an idcirco qz acce
pit aliq; volūtatez iā se possit ipe moue
re ad volēdum aliud qd qd accipit velle
D Prosequere qd incepisti ego enim
paratus sū intelligere: **A** Cōstat
quia nondum aliud vult: q; beatitudi
nem quia nō aliud accepit velle. **D**
Unde est **A** Quero ergo a te: an
possit se mouere ad aliud volendū. **D**
Necqueo videre quō se moueat ad vo
lēduz aliud q; beatitudinem: qz aliud nō
vult. Nā si vult se mouere ad aliud vo
lēdum vult vtiq; aliud. **A** Sicut
ergo nulla voluntate adhuc data nihil
poterat p se velle ita sola volūtate bea
titudinis accepta nullā aliā a se potest
habere volūtate. **D** Ita ē. **A** Nō
ne si putat pdesse aliud ad adipiscēdū
beatitudinē potest se mouere ad volen
dum illud. **D** Dubito quid respō
deam nā si non potest nō video q velit
beatitudinē qui non potest velle quo se
adipisci posse beatitudiez putat. Si dō
potest nō intelligo: quō non possit vel
le aliud. **A** Qui vult aliō nō pp
ter rem quā videtur velle sed propter
aliud quid proptie iudicandus est vel
le an illud quod dicit velle an illud pp
ter quod vult. **D** Illud itaq; pp
ter quod vult videt velle. **A** Qui q
vult aliud propt beatitudinem nō aliud
vult q; beatitudinē. Quare potest z q
putat prodesse ad beatitudinem et solā
beatitudinē velle. **D** Satis est pla
nū. **A** Quero adhuc an accepta hac

sola voluntate possit non velle beatitudinem. **D** Non potest vtrūq; simul et velle et non velle. **A** Uter est. **S**ed non hoc quō sed quero: an possit deferere hanc volūtātē et mouere se de velle ad nō velle beatitudinē. **D** Si quidē h̄ facit nolēs. non ip̄e facit: si vero volens aliud vult q̄ beatitudinē sed non vult aliud. Quare manifestū puto quia nullaten⁹ potest p se non velle ad quod solū accepit velle. **A** Bene intelligis. **S**ed respōde mihi adhuc si nō potest nō velle beatitudiez q̄to maiorem eā intelliget qui nihil nisi beatitudinem vult et non potest nisi velle beatitudinem. **D** Si nō tāto magis vellet beatitudinē q̄to meliorem ac maiorem illā putaret aut oīno nō vellet beatitudinem aut vellet aliud aliud pp̄ qd meliorem nollet. **S**ed dicim⁹ quia illaz vultz non aliud. **A** Vult ergo esse beatus q̄to altius h̄ esse posse cognoscit. **D** Proculdubio vult. **A** Ergo vult similis esse deo. **D** Nichil apcius. **A** Quid tibi videtur an esset iusta volūtas si hoc mō: similis vellet esse deo. **D** Nec iustam volo dicere quia vellet qd non conueniret nec iniustā: qz ex necessitate vellet. **A** At eū qui vult beatitudinē solā cōmoda tm̄ velle posumus. **S**i ergo ille qui nihil vellet nisi cōmoda nō posset habere maiora t̄veriora vellet ne miora quibuscūq; vti posset. **D** Eino nō posset nec velle q̄libet infima si maiora nō posset. **A** Nonne cū vellet cōmoda infima et immūda quibus irrationabilia aīalia delectātur esset eadē voluntas iniusta et vitupabilis. **D** Quō iniusta aut reprehendēda volūtas eēt: qz vellet qd nō posse velle accepisset. **A** Volūtatem tamē ip̄am siue cū vult sūmā cōmoda siue cū vult infima constat esse opus et domū dei sicut est vita: aut sensibilitas aut nō esse in eo iustitiaz si

ue iniustitiam. **D** Nō est dubium. **A** Ergo in q̄tū essentia est bonū aliud est q̄tum vero ad iustitiā p̄tinet siue iniustitiam nec bona nec mala est. **D** Nichil clarius. **A** Sed non debet esse beatus si nō habet iustā volūtatem immo nō potest p̄fecte nec laudabiliter esse beatus qui vult q̄ nec potest nec debet esse. **D** Multū patet. **A** Accepta sola volūtate beatitudinis nec aliud posset velle: nec illā nō vellet et quicquid vellet nō esset iusta v̄ iniusta volūtas. **Cap. XIII.** **A** Considerem⁹ ergo de iustitiae voluntate si daretur eidem angelo velle solū: q̄ eum velle cōueniret an posset aliud velle: aut si nō posset nō velle p se quod accepisset velle. **D** Eino quod vidimus in volūtate beatitudinis necesse est in hac quoq; volūtate euenire. **A** Ergo nec iustam nec iniustā haberet volūtate. **S**icut em̄ ibi nō esset volūtas iniusta si vellet inconueniētia nō idcirco esset iusta volūtas qm̄ sic h̄ accepisset vt nō posset aliud velle. **D** Nū ergo nec solūmō volēdo beatitudinem nec solūmō volēdo quod cōuenit cū ex necessitate sic velit iust⁹ vel iniustus potest appellari nec potest: nec debet esse beatus nisi velit et nisi iuste velit necesse est vt sic faciat deus vtramq; volūtatem in illo cōuenire vt et beatus esse velit quatenus addita iustitia sic t̄peret volūtatem beatitudinis vt et t̄secet volūtatis excessum et excedēdi nō amputet p̄tatem vt cū p hoc q̄ volēt beatus esse modū possit excedere p hoc q̄ iuste volēt nō volēt excedere et sic iustā habens beatitudinis volūtate possit et debeat esse beatus qui nō volēdo quod nō debet velle cū tamē possit mereatur: vt qd velle nō debet nūq; velle possit: z semp tenēdo iustitiā p moderatā volūtatem nullomō indigeat: aut si deseruerit iustitiā p immoderatā voluntatem

animo indigeat. **D** **A** **S**ed non debet esse beatus si nō habet iustā volūtatem immo nō potest p̄fecte nec laudabiliter esse beatus qui vult q̄ nec potest nec debet esse. **D** Multū patet. **A** Accepta sola volūtate beatitudinis nec aliud posset velle: nec illā nō vellet et quicquid vellet nō esset iusta v̄ iniusta volūtas. **Cap. XIII.** **A** Considerem⁹ ergo de iustitiae voluntate si daretur eidem angelo velle solū: q̄ eum velle cōueniret an posset aliud velle: aut si nō posset nō velle p se quod accepisset velle. **D** Eino quod vidimus in volūtate beatitudinis necesse est in hac quoq; volūtate euenire. **A** Ergo nec iustam nec iniustā haberet volūtate. **S**icut em̄ ibi nō esset volūtas iniusta si vellet inconueniētia nō idcirco esset iusta volūtas qm̄ sic h̄ accepisset vt nō posset aliud velle. **D** Nū ergo nec solūmō volēdo beatitudinem nec solūmō volēdo quod cōuenit cū ex necessitate sic velit iust⁹ vel iniustus potest appellari nec potest: nec debet esse beatus nisi velit et nisi iuste velit necesse est vt sic faciat deus vtramq; volūtatem in illo cōuenire vt et beatus esse velit quatenus addita iustitia sic t̄peret volūtatem beatitudinis vt et t̄secet volūtatis excessum et excedēdi nō amputet p̄tatem vt cū p hoc q̄ volēt beatus esse modū possit excedere p hoc q̄ iuste volēt nō volēt excedere et sic iustā habens beatitudinis volūtate possit et debeat esse beatus qui nō volēdo quod nō debet velle cū tamē possit mereatur: vt qd velle nō debet nūq; velle possit: z semp tenēdo iustitiā p moderatā volūtatem nullomō indigeat: aut si deseruerit iustitiā p immoderatā voluntatem

nselmi

De casu dyaboli

omnino indigeat. **N**ihil conuenientius cogitari potest. **B**eamento quia cum superius considerabam solam beatitudinis voluntatem sine hac meta quam addidimus ut sub deo se coherceat dicebamus in ea non esse iustitiam vel iniusticiam quicquid vellet. **B**e ne memini. **A**n putas aliquid esse quod additum eidem voluntati temperat illam ne plus velit quam velle oportet et expedit. **N**ullus intelligens nihil bene esse putabat. **H**oc satis credo animaduertis non aliud esse quam iusticiam. **N**ihil aliud cogitari potest. **C**ertum est igitur iusticiam esse aliquid.

Similiter sit si sola accepta voluntas rectitudinis et idcirco utramque voluntatem accepit simul et ut iustus et ut beatus esset. **C**apitulū. XIII.

Immo valde aliud bonum. **A**n te antequam acciperet iusticiam hanc voluntas illa debebat velle et non velle secundum iusticiam. **N**on debebat quod ideo non debebat: quia non accepit. **P**ostquam autem non accepit non dubitas debere nisi aliqua violentia amittat. **S**emper eam huic debito alligatam puto siue teneat quod accepit siue sponte deserat. **R**ecte asseris. Sed quid si voluntas eadem iusticiam tam utiliter et tam sapienter additam sibi nulla indigentia et nulla violentia cogente deserat ut deo sponte sua potestate id est plus volendo quam debeat. **A**n remanebit aliquid cum ipsa voluntate quam prius considerabamus ante additam mentum iusticie.

Quia iusticia sit aliquid. **XV.**

Quia nihil aliud est additum: quam iusticia sepata iusticia nihil aliud certum est remanere: quam quod prius erat nisi quia debitricem fecit eam acceptam iusticiam et quasi quedam pulchra vestigia sui reliquit derelicta eadem iusticia. **E**o enim ipso quo debitrix iusticie permanet monstratur honestate iusticie su-

isse decorata. **S**ed et hoc satis iustum est ut quod semel accepit iusticie scilicet eam semper debeat nisi violenter amiserit. **E**t certe multum dignior natura probatur que vel aliquando habuisset semper debere vel habeat tam honestum bonum conuincit quam quia hoc ipsum non habere nec debere aliquando cognoscit. **B**ene consideras sed adde huic tue sententie quod quantum natura que hic habuit quod debet monstrat laudabilior: tanto persona quam non habet quod debet conuincit vituperabilior. **C**ehementer assentio. **D**iscerne mihi bene quid ibi monstrat naturam laudabilem et quid faciat personam vituperabilem. **H**abuisset vel debere monstrat naturalem dignitatem et non habere facit personalem inhonestatem. **H**abere enim factum est ab eo qui dedit: non habere factum ab ipso qui deseruit. **I**deo namque debet quia accepit ideo vero non habet quia deseruit. **N**on ergo reprehendas in ipsa voluntate que non stetit in iusticia debere iusticiam sed non habere iusticiam. **D**ico nihil aliud ibi reprehendo: quam absentiam iusticie siue non habere iusticiam nam sicut iam dixi habere decorat non habere vero deturpat et quo magis illud decet eo magis istud dedecet immo non ob aliud voluntate illa deturpat ex propria culpa non habere: quam quia illa decorat ex bonitate dantis habere debere. **N**one iam voluntatem ipsam que non habet iusticiam quam debet habere iudicis iniusta et in illa est iniusticia. **Q**uis non ita iudicet. **S**i non esset iniusta: nec esset in illa iniusticia: puto quod nihil in ea reprehenderes. **N**ihil omnino. **E**rgo nihil aliud in illa reprehendis: quam iniusticiam: et quia iniusta est. **N**on possum aliud quicquam in ea reprehendere. **S**i ergo nihil aliud ibi reprehendis quam absentiam iusticie et illam non habere iusticiam sicut paulo ante dixisti: et iterum verum est quia nihil aliud re-

am. **N**ihil omnino...
o in ipso...
vero ad iusticiam...
nec bona nec mala...
ius. **S**ed...
si non habet...
potest prece...
qui vult...
Bonum patet...
sola voluntate...
id posse...
videt...
tas. **C**ap. XIII...
siderem...
tate si daretur...
le solū...
alud velle...
quod accepit...
vidimus...
esse est...
re. **E**rgo...
haberet...
voluntas...
ia non idcirco...
accepit...
ergo nec...
nec solū...
ex necessitate...
potest...
e beat...
est ut...
in illo...
quatenus...
itatem...
tatis...
nam...
modū...
t non...
eantudinis...
le beatus...
velle...
le non...
edo iusticia...
allomō...
ā p...

prehendis in ea q̄ in illa esse iusticiam
sive illam esse iniustā: palam est. q̄ non
aliud in illa est iniusticia aut eē iniustāz
q̄ absentia iusticie aut non habere iusti-
ciam. **D** **N**ullo mō possūt hec esse
diuersa. **A** **S**icut igit̄ absentia ius-
ticie et non habere iusticiā nullā essen-
tiam habet: ita iniusticia et esse iniustuz
nullum habet esse et idcirco nō est aliqd̄
sed. nihil. **D** **N**on est consequen-
tius aliqd̄. **A** **A**demēto etiā iam
constare: quia recedēte iusticia excepto
debito iusticie nihil aliud ibi remāsit q̄
qd̄ habebat ante insceptā iusticiā. **D**
Constat utiq̄. **A** **H**ic iniusta non
erat nec iniusticiam habebat anteq̄ ha-
beret iusticiā. **D** **N**on. **A** **E**r-
go aut recedēte iniusticia: non est in il-
la iniusticia nec est iniusta: aut nihil est
iniusticia vel esse iniustū. **D** **N**ō po-
test videri aliqd̄ magis necessariū. **A**
At iniusticiā illā habere et esse iniustāz
post desertā iusticiam concessisti. **D**
Immo nō possum nō videre. **A**
Nihil igit̄ est iniusticia vel esse iniustuz
D **C**redētem me fecisti scire q̄ nesci-
ens credebam.

Iniusticia nō sit nisi absētia debi-
te iusticie. **Capitulū. XVI.** **A**

Estimo etiā te cognoscere iāz q̄
cū iniusticia non sit aliud q̄ ab-
sentia iusticie: nec iniustum esse
aliud q̄ non habere iusticiā cur nō an-
te datā s̄ post derelictā iusticiā eadē ab-
sētia iusticie vocet̄ iniusticiāz nō h̄e: ius-
ticia sit iniustū eēt sit vtrūq̄ reph̄ē sibi
le non em̄. p̄pter aliud nisi quia non de-
decet ab eē iusticiam nisi vbi debet esse.
Sicut em̄ virum qui nōdum debet ha-
bere barbā non dedecet nō habere cū
vero iam debet habere iudeorū est non
habere: ita naturā que non debet habe-
re iusticiam non deformat non habere.
Illam vero que habere debet de hone-
stat nō habere et q̄to magis debet ha-

bere virilem ostendit naturā tanto ma-
gis non habere sedat virilem figuram.
D. **S**ufficienter video iniusticiā non
esse nisi absentiam iusticie. vbi debet eē
iusticia. **A.** **C**um posuimus solaz
voluntatem beatitudinis p̄fato angelo
dari vidimus eū nihil potuisse velle ali-
ud. **D.** **A**perite vidimus qd̄ dicis.

Cur desertor angelus nō possit redi-
re ad iusticiam. **Cap. XVII.** **A.**

A modo derelicta iusticia et re-
manente illa solum volūtate q̄
prius fuerat beatitudinis: potest
idem desertor ad volūtatem iusticie re-
dire p̄ se ad q̄ nō potuit anteq̄ daretur
venire. **D.** **S**ed mō multominus.
Cum em̄ conditōe nature non poterat
habere nūc vero merito quoq̄ culpe nō
debet habere. **A.** **N**ullo ergo mō
potest habere iusticiā a se cuz nō habet
iusticiam quia nec anteq̄ eam accipiat
nec postq̄ eam deserit. **D.** **N**on de-
bet aliquid habere a se. **A.** **N**ōne
aliquo mō vel cū ip̄e haberet potuit ip̄e
sibi dare iusticiam. **D.** **Q**uō potu-
isset. **A.** **P**luribus modis dicim⁹
facere. **D.** **D**icimus em̄ facere aliqd̄ cū esse
facim⁹ rē et cū facē possim⁹ vt nō sit et nō
facim⁹. **H**oc itaq̄ mō potuit ip̄e sibi da-
re iusticiam: quia potuit sibi auferre eā
et potuit non auferre quō ille qui stetit i
veritate in qua factus est nō fecit cū po-
tuit vt eam nō haberet et ita eaz ip̄e sibi
dedit et totum hoc a deo accepit: ab eo
em̄ acceperūt ambo habere et posse tene-
re et posse deserere. **H**oc vltimū idō de⁹
dedit vt possent sibi dare aliquomō ius-
ticiam. **S**i enim nullo mō eaz sibi pos-
sent auferre nullomō possent sibi dare.
Qui ergo hoc mō sibi dedit eam h̄ipm
a deo accepit vt sibi eam daret.
Quō malus angelus se fecit iniustū
et bonus se iustū: et quod malus sic de-
bet deo ḡfas p̄ bonis que accepit et de-
seruit: sicut bonus qui serauit accep-

infelmi

De casu dyaboli

ta. **Capitū lū. XVIII. D**

Video quia non auferedo potuerūt sibi dare iusticiā: sed alter sibi dedit: alit sibi abstulit. **A**

Vides ergo deo parem eos debere gratiam q̄stū ad bonitatem ipius: nec dyabolum: ideo minus debere deo reddere quod dei est quia sibi abstulit: quod deus dedit et noluit accipere quod deo obtulit. **U**ideo. **S**emper igitur debet deo gr̄as agere malus angelus p̄ beatitudie: quā sibi abstulit sicut bonus p̄ ea quā sibi ipse dedit. **U**el rissimū est. **E**stimo quia animaduertis deū nullo mō posse facere iniustum nisi iniustū nō faciendo iustū cū possit. Nam ante acceptā iusticiā nullus est iustus vel iniustus et nullus post acceptā iusticiā fit iniustus nisi sp̄te deserta iusticia. Sicut ergo bonus angelus fecit se iustus non auferedo sibi iusticiam cū potuit ita deus malū angelus: angelū facit iniustū non reddedo ei iusticiā cū possit. **F**acile cognoscit.

Uolūtas in q̄stū sit bonū ē. et nulla res mala sit. **Cap. XIX. A**

Redeamus ad cōsideratōem voluntatis et reminiscamur q̄ cōsiderauim⁹ volūtatē scilicet beatitudinis q̄d q̄d velit nō esse malū: sed esse bonū aliq̄d anteq̄ accipiat iusticiā. Unde consequit̄ q̄ cū deserit acceptā iusticiam si eadem essetia est: que prius erat bonū aliq̄d q̄stū ad hoc quod ē: q̄stū vero ad hoc q̄ iusticia non ē in illa q̄ fuit dicit̄ mala et iniusta. Nam si velle deo similem esse malū esset filius dei nō vellet similis eē patri: aut si velle quālibet infimas voluptates esset malū mala diceret̄ volūtas brutoꝝ animalium. Sed nec volūtas filij dei est mala q̄ est iusta nec volūtas irrationalis mala dicit̄: q̄ non ē iniusta. Unde sequit̄ nullā volūtatē esse malū sed esse bonū in q̄stū ē q̄ opus dei ē: nec nisi in q̄stū ē iniusta

malā esse: et q̄m nulla res mala dicit̄ nisi mala volūtas aut p̄p̄ malā volūtatē. ut malus hō et mala actio nihil est ap̄tius q̄ nullā rem esse malā: nec aliud eē malū q̄ absentia iusticie derelictē in volūtatē: aut in aliqua re p̄pter malā volūtatē.

Quō deus faciat malas volūtates et actōes et q̄o accipiat ab eo. **Cap. XX. D**

Sic tua disputatio veris et necessarijs apertisq̄ rationib⁹ cōcathenat̄ ut nulla ratione q̄d dicit̄ dissolui posse videā nisi q̄ video aliud consequi quod nec dici debet credo: nec quō non sint: si vera sūt que dicit̄ nō ut deo. Nam si velle esse similem deo non nihil nec malū: sed quoddā bonū ē non nisi ab eo a quo ē omne bonū q̄ ē haberi potuit. Si ergo angelus nō habuit q̄d non accepit: quod habuit ab illo accepit a quo habuit. Quid aut̄ ab illo accepit q̄d ille nō dedit. Quare si habuit velle esse similem deo ideo habuit q̄ deo dedit. **Q**uid miri si quēadmodū dū dicit̄ inducere in tēptatōem quādo non liberat de ea: ita fatemur eum dare volūtatē malā non phibēdo eā cum potest: p̄sertim cū potestas volendi quē libet non nisi ab illo sit. **H**oc mō non videt̄ esse incōueniens. **S**i ergo datio nō ē sine acceptōe quēadmodum non inusitate dicit̄ dare et qui sp̄te p̄cedit et q̄ nō approbādo p̄mittit: ita non incōgrue accipere dicit̄ et qui concessa suscipit et qui illicita p̄sumit. **N**ec incōgruum nec iniustatū mihi videt̄ quod dicit̄. **Q**uid ergo dicimus cōtra veritatem si dicim⁹ cū diabolus voluit q̄ nō debuit: h̄ illū a deo accepisse: q̄ deus p̄misit: et nō accepisse q̄ ille non confesit. **N**ihil h̄ re. pugnare videt̄ veritati. **C**um igitur dyabolus conuertit volūtatē ad quod nō debuit: et ip̄m velle et ip̄a conuersio fuit aliq̄d: et tamē nō nisi a deo et

de dei aliud habuit qm̄ nec velle aliud: nec mouere potuit volūtatem nisi illo p̄mitente qui fecit oēs naturas sbales: et accidentales vniuersales et iudiuiduales. In q̄tū em̄ volūtaz cōuersio siue motus volūtatis ē aliqd̄ bonū ē et dei ē. In q̄tū vero iusticia caret sine qua esse non debet nō simpliciter malū: sed aliud malū ē: et q̄ malū ē nisi dei s̄ volētis siue mouentis volūtate ē. Simplex quippe malum ē iniusticia qm̄ non ē aliud q̄ malū q̄ nihil ē. Aliud vero malū ē natura in qua ē iniusticia: quia ē aliqd̄ et aliud q̄ iniusticia que maluz et nihil ē. Quare quod aliquid ē a deo fitz dei ē quod vero nihil ē id ē malū ab iniusto fit et eius ē. **Q**uod quidē deus naturas rez oīm faciat fatēdum ē. Ad vero singulas actōes p̄uersarū volūtatum velut ip̄m̄ prauū motū volūtatis q̄ ip̄a mala volūtaz se mouet faciat qd̄ cōcedat. **Q**uid miri dicim̄ deū facere singlas actōes que sūt mala volūtate cuz fatemur eum facere singlas sbas que sūt in iusta volūtatez in honesta actōe. **N**on habeo qd̄ cōtra dicā: quippe nec negare possim̄ vere aliud esse q̄libet actōez: nec fateri volo nō fieri a deo quod vere aliq̄s habet essentiāz neq̄ ista tua rō vllō mō accusat deū: aut excusat dyabolū: sed oīno deū excusat et dyabolū accusat. Sed vellē scire vtrū idem defertor angelus ista de se p̄sciuerit.

Quod mal⁹ angelus nō potuit p̄scire se casurū esse **Cap. XXI.**

Cum queris vtrū ille angelus q̄ non stetit in veritate p̄sciuerit se esse casurū discernēdum ē de qua sciētia dicas. Nam si de illa sciētia queris que nō est nisi cū certa rōe aliq̄s intelligit oīo respondeo non posse scire quod p̄t non esse. Quod em̄ nō esse potest nequa q̄s esse certa p̄t colligi ratione. Quapropt̄ cōstat illū nullatenus fuisse

se p̄scire casū suū quē necesse nō erat futurum. **P**onamus em̄ nō fuisse futuruz casū illū. An itaq̄ putas p̄sciri potuisse si futurus nō erat. **V**ides nō posse p̄sciri quod p̄t futurū non esse nec posse nō esse futurū: qd̄ p̄scitur. **S**ed reminiscor nūc illius famosissime questiois de p̄sciētia diuina: et libero arbitrio quous em̄ tanta auctoritate asserat r̄ tāta teneat vtilitate et nullatenus p̄pter hūanaz rōez dubitādum sit diuinā p̄sciētia et liberuz arbitriū sibi inuicē consentire tamē q̄tū ad rationis cōsideratōem que videt spectat insociabiliter videt dissentire: vnde videmus in hac questione nōnullos sic in vnā partē urgentes vt alterā oīs deserāt vnda infidelitatis sue submergēte perire multos vero velut cōtrarijs ventis hinc inde cōtra inuicē sustērando quassātibus periclitari. Cū ergo diuina cōstet p̄sciētiam esse oīm que sūt libero arbitrio nec aliud horū sit ex necessitate: nihilomin⁹ videt posse non esse futurū qd̄ p̄stet. **B**reuiter interim respōdebo. **P**resciantia dei non p̄prie dicit p̄sciētia. Cui em̄ oīa semp sunt p̄sentia nō habet futurorū p̄sciētia sed p̄setium sciētiam. Cum ergo alia sit ratio de p̄sciētia future q̄ de p̄sentis rei sciētia nō est necesse diuinā p̄sciētiam et illā de qua querim⁹ eandem h̄re consequētiam. **A**ssertio. **R**edeamus ad illā que erat in manibus questioez. **P**lacet quod dicis. **S**ed eius pacto vt cū de illa cui⁹ mentionē fecimus quesiero mihi respōdere quod inde deus tibi dignabit ostendere non rēnuas. **V**alde nāq̄ necessaria est eius solutio si iam ab aliquo facta est aut si fiat: fateor em̄ non deū alicubi excepta diuina auctoritate cui indubitatē credo me legisse ratōem: que mihi sufficeret ad eiusdē solutiois intellectū. **C**ū ad illā veniemus si forte vererimus erit sicut deus dabit. **N**ūc autē

De casu dyaboli

qm̄ supraposita ratione patet apostata
tam angelū non potuisse p̄scire ruinam
suā ea p̄scientia quā rei necessitas sequi
tur: accipe adhuc aliā rōem que non so-
lum p̄scientia: sed et estimatōe aut q̄li-
bet suspitione suū eum p̄fēssisse casum
excludit. **H**oc excepto. **S**i
ad huc in bona volūtate stans p̄scie-
bat se casurū aut volebat vt ita fieret aut
nolebat. **E**nū horū necesse ē ve-
rum esse. **S**ed si cū p̄scientia
volūtatem habebat aliquādo cadendū
iam ipsa mala volūtate ceciderat. **P**atet
quod dicis. **N**on itaq; volēdo
cadere prius sciuit se casurū: q̄
volderet. **N**on p̄t aliud obici cō-
clusioni tue. **A**c si p̄sciebat se
casurū et nolebat t̄m̄ miser erat dolen-
do q̄tū magis stare volebat et quo erat
iustior: eo debebat esse felicioz. **N**e-
gari non p̄t. **A**c t̄to iustior erat
q̄to magis volebat stare. et quo erat iu-
stior eo debebat esse facilioz. **N**ō
potest negari. **E**rgo si nolendo
p̄sciebat se casurū tanto erat miserior
q̄to debebat esse felicioz quod nō cōue-
nit. **G**ra quidē consequi negare
nequeo Sed hoc sepe nō solū sine incō-
uenientia sed et laudabiliter et superna
gratia fieri cognoscit multotiens em̄ vt
paucā de incōmodis iustoz cōmemorē
q̄to quis iustior est tanto maiore dolo-
ris cōpassione de aliēo casu afficit. **S**e-
pe em̄ eum qui maiore habet in iusticia
constātiā videmus ab iniustis maio-
rem pati p̄secutiōis instātiā. **N**ō
est eadem ratio in hoibus et in illo an-
gelo homini em̄ natura p̄pter peccatū
primi parentis iam innumerabiliū inco-
modoz facta est passibilis ex qua passi-
bilitate multis modis gratia vobis ope-
rat incorruptibilitatē. Ille vero adhuc
nullo peccato precedente alicuius mali
non inuenerat passionē. **S**atisfisse
cū obiectōi mee. **P**atet em̄ quia h̄ ipsa

ratio sicut seperat ab ipso malo angelo
sui casus p̄sciētiaz ita nihilomin⁹ om-
nem segregat opinionē. **E**st et
aliud quod mihi satis videt ostendere
nullo mō eū suam ante putauisse futurā
p̄uaricatōez. **N**empe vt coactā puta-
uisset aut sp̄taneā: sed nec nullatenus
erat vnde se aliquādo cogi suspicaretur
nec q̄diu voluit in veritate perseuerare
villo mō putare potuit se sola volūtate
illā deserturū. **S**upra nāq; iam mōstra-
tū est eū q̄diu rectā volūtate habuit in
hac ipsa volūtate voluisse perseuerare.
Quapropter volēdo tenere p̄seuerat
q̄ tenebat nullo mō video vnde potuis-
set vel suspicari nulla alia accedēte tam
sola se illud deserturū volūtate. **N**ō ne-
go illū sciuisse qz posset mutare volūta-
tem quā tenebat sed dico illū nō potuis-
se putare: qz aliquādo omni alia cessāte
tam sp̄te mutaret volūtatem quā per-
seuerantē tenere volebat. **Q**ui di-
ligenter intelligit quod dicis patenter
videt qz nullo mō scire vel putare potu-
it angel⁹ malus se facturū q̄ malefecit.
Sciuit se nō debere velle hoc quod
volēdo peccauit et debere puniri si pec-
caret. **C**apitulū. XXII.

Ed et hoc volo vt pariter ostē-
das si sciuit se non debere velle
qz p̄uaricatōe voluit. **I**n hoc
dubitare nō debes si supradicta cōside-
ras. **S**i em̄ nescisset se non debere velle
quod iniuste voluit ignorasset se debe-
re volūtatem tenere q̄ deseruit. **Q**ua-
propter nec iustus esset tenēdo nec iniu-
stus deserendo iustitiā q̄ nescisset imo
nec poterat non velle plus q̄ habebat.
si nesciebat se debere esse cōtētum eo qz
acceperat. **D**eniq; qz ita rational⁹ erat:
vt nulla re p̄hiberet vti ratione non ig-
norabat qd deberet vel nō deberet velle
Rationē tuā non video posse ifir-
mari: sed tamē inde mihi videt quedā
oziri questio. **S**i em̄ sciebat se nō debe-
re

re deserere quod acceperat utique sciebat nihilominus se debere puniri si desereret. Quod igitur sponte potuit velle unde miser esset qui acceperat inseparabiliter velle: unde beatus esset.

non debuit scire: quia si peccaret puniret. **Capitulū. XXIII.**

Sicut certū quia debere se puniri si peccaret ignorare nō potuit ita quod puniret si peccaret scire non debuit. **Q**uō hoc ignoravit si ita rationalis erat ut ei? rationalitas non impediret veritatē cognoscere: sicut sepe nostra impedit regnāte corruptibili corpore. **Q**uia rōnal' erat potuit intelligere quod iuste si peccaret puniret. **S**ed quā iudicia dei multa et inuestigabiles vie eius nequiuūt cōprehēdere an deus faceret quod iuste facere posset. **S**ed et si quis dicat quod nullatenus credere potuit deū creaturā suā ppter ei? culpam dāpnaturū quā tāta sua bonitate fecerat presertim cū nullū exemplū: iusticie vlciscētis iniustitiā pcessisset et certus esset numerus in quo facturi erāt qui deo frui deberent tāta sapiētia esse prestitutum ut sicut nihil habebat supflūū ita si minuret impfectus esset nec tā preclarū opus dei ex aliqua pte permāsurū imfectū nec vlla ratione scire posset: si homo iā factus erat deū hūanā naturā p angelicā aut angelicā p hūana si cadēt sbsstituturū s̄ potius vnāquāq; in id ad quod facta erat p se non p alia restitutū aut si factus nōdum hō erat multominus putare posset ad substitutōem alterius nature illū esse faciēdum. **S**i in quibus aliquis hō dicat quod incōueniētia inē. **S**z redeamus ad hō quod dixerā illū scilicet hanc nō debuisse hēre sciētiam. **S**i enim sciuisset nō posset volēs et habēs beatitudinem spōte velle: unde miser esset quod non esset iustus nō volēdo: quod nō deberet quā non posset velle. **S**ed et hac rōe considera vtrū scire quod queris debu-

erit: nam si scisset aut peccasset: aut non debuit. **Q**uō hōz esset. **S**i pūsa tanta pena nulla indigentia et nulla recogente peccasset: tāto magis puniēdus eēt. **I**ta est. **N**on ergo hō presciētia illi expediebat. **T**ere peccaturo nō expediebat prescire penam. **S**i non peccasset aut sola bona volūtate nō peccasset aut timore pene. **N**ihil aliud dici potest. **S**ed quā non cauisset peccatū solo amore iusticie ipō ope mōstrauit. **N**on est dubiū: **S**i vero timore cauisset non esset iustus. **P**alam est nullo mō eū debuisse scire indictaz sibi penā suā secururā peccatū. **S**z quā eū angelū qui stetit et eū qui nō stetit in veritate pari sciētia pditos in pīma cōditōe credim? nō video cur illi negata sit sciētia ista tui tā tenax erat bona volūtas ut sufficeret ad cauēdū peccatū. **N**on tamē posset nec deberet contēpnere penā quā pscisset. **S**ic videt. **S**icut ergo solus amor iusticie ita solū odiū pene sufficeret ad non peccādū. **N**ihil planius. **Q**uas igitur habuisset causas non peccādi vnā honestā et vtilem alterā inhonestā et inutilem id est amorē iusticie et odiū pene. **N**am nō satis ē honestū solo odio pene nō peccare: ad non peccādū inutile est odiū pene vbi solus amor iusticie sufficit. **N**ō est quod possim obicere. **Q**uid ergo? **N**ōne multo incidi? placet eius pseuerantia cū illa sola pseuerādi causa videtur in illo que vtilis est et honesta: quia spontanea quā si simul sese illa ostēderet que inutilis et inhonestā: quia necessāria intelligitur.

etiam bonus angelus hoc scire nō debuit. **Capitulū. XXIII.**

Sic patet quod dicitur ut quod paulo ante volebā eū sciuisse nūc gaudeā eū nesciuisse: nisi quod nūc eā-

se eū negare nō possit
pō angelo exēplo pecc
Ad nūc vte
angel? et mal? cere? e
causē pena: sicut sciētia
causa ē sciētia causa nō
fuit. **N**ā quō ille scit ip
sibi iste iudicat solo alit
ellomō quod nō pseuer
pseuerauit. **Q**uap
pseuerabiliter nō pseue
ad glām. **S**i ille d
habet sciām iā pecca
tū quod sicut glōsa ē l
glōserātia ē cōparata
pōnōtia peccādi quod ex
nō nota. **Q**uēadmodū
pōnōtia peccādi ē quod nō p
nōta iste laudādus ē: qu
sicut eū ille redire nō
volūtate abijt sic iste iā
nōta bona volūtate p
i quod sicut illi nō posse
tū ē pena peccati ita
pōnōtia peccādi ē p
ille si etiā hō solo d
causē quod nūc habet sciām
sicut illi sit ad glām.
Ade pulchra esse
atque impōtētie ita
tio si quēadmodū
pseuerant contigisset.
opus esse videt quod ipse p
pseuerant. **S**i
pseuerant gaudere pō bonū
sicut ipse dicitur angeli vtpō
nō velle cadere quod ade
contigisset quā nec peccare: nō
opus possit: non quod ipse b
quia alius male meruit qu
nōtia absurditate plēa. **I**
pseuerant videt sicut tu n
pseuerant angeli pūisse si
pseueranturū ē: ut ostē

infelmi

isset aut peccatorum
de esset. **S**icut
ulla indigna et
taller: tatio magis
ita est. **S**icut
li expediat. **S**
no expediat profere
Sicut non peccasset aut
tunc non peccasset aut
Sicut alud dicit potest
qm non causet peccati so
ficio ipso opem dicitur.
Sicut **S**icut non
on esset iustus. **S**
mo cu decessit scire
i sua securita peccati
i qui stent e cu qui
pari scietia pditos an
edim? no video cur
tia sha tu ta tenax
et sufficeret ad cau
Sicut tamē postea
nere pena qd pisset.
Sicut ergo
e ita solū odū pene
peccati. **S**
Quas qd habuiss
ccadi vna honesta et vna
onestā et inuitem id est
et odū pene. Nam no ten
olo odio pene no peccare a
dus inuitem est odū pene
multitudo sufficit. **S**
obscere. **S**
o mēdi? placet eius gl
a sola pscueradi cauta
ue vtilis est et honesta
q si simul seie illa offi
s et inobscere: quia p
itur.
i bonus angelus hoc
Capitulum XXV
e patet quod dicitur
nate volēbā eū fuisse
cā eū nequiditatem

De casu dyaboli

de eū negare nō possum? hīe sciētiaz q̄
ipō angelo exēplo peccātis ignorare nō
p̄t. **Q**uō nūc vterq; scilicet bonus
angel⁹ ⁊ mal⁹ cert⁹ ē qz talē culpā talē se
quit pena: sicut sciētia ē ambob⁹ diuer
sa: ita ē sciētie causa nō eadē ⁊ finis dis
simil. **N**ā qd ille scit ipō sui experimen
to: hī iste didicit solo alteri⁹ exēplo. **S**
ille illomō qz nō pseuerauit iste alio mō
qz pseuerauit. **Q**uapropt̄ sicut illi qm
vituperabiliter n̄ pseuerauit sciētia sua
est ad glīam. **S**i ḡ ille dicit hī solo quia
hāc habet sciam iā peccare nō posse sa
tispatet qz sicut glōsa ē scia q̄ ex lauda
bili pseuerātia ē cōpata sit ad glīam est
impotentia peccādi q̄ ex gloriosa scien
tia est nata. **Q**uēadmodū ḡ mal⁹ ange
lus vituperādus ē qz nō p̄t ad iustitiā re
dire: ita iste laudādus ē: qz nō p̄t abire
Sicut em̄ ille iā redire nō p̄t qz sola ma
la volūrate abijt sic iste iā abire nō p̄t:
qz sola bona volūrate p̄mansit. **P**alaz
igif̄ ē qz sicut illi nō posse recuperare: qd
deseruit ē pena peccati ita huic nō pos
se deserere qd tenuit ē p̄miū iusticie.
Qz ille si etiā hī solo dicit iā nō posse
peccare qz nūc habet sciam ex casu dya
boli: tū illi sit ad glīam. **XXV. D**
Valde pulchra esset hui⁹ scientie
atq; impotētie ita tua cōtēpla
tio si quēadmodū asseris: ideo
bono angelo eadē sciētia ⁊ impotentia
qz pseuerauit contigisset. **N**on em̄ eas
adeptus esse videt̄ qz ipse pseuerauit: h̄
qz desertor: nō pseuerauit. **S**i ita
est vt dicis gaudere p̄t bonus angel⁹ de
casu a potestate angeli vtpote cui expe
diebat vt ille caderet qm adeptus ē hāc
sciētiāz qua nec peccare: nec miser esse
amplius possit: non qz ipse bene meruit
sed quia alius male meruit quia omnia
sūt nimia absurditate plēa. **Q**uā
to absurdius videt̄: sicut tu mōstras ca
sū peccantis angeli p̄fuisse stanti: tātō
magis necessarium ē: vt ostēdas istum

non ideo adeptū esse sciētia de qua agi
tur qz ille peccauit. **N**ō debes di
cere ideo bonū angelū ad sciētia p̄fecif
se hāc qz mal⁹ peccauit: sed bonū ange
lū ideo p̄fecisse ad hāc sciētia exēplo ca
dentis qz ille peccauit. **S**i em̄ neut̄ pec
casset vterq; daturus erat deus eādē
sciētiam merito pseuerātie alio mō sine
aliquius cadētis exēplo. **N**ullus em̄ di
cit deū non alio mō potuisse angel⁹ suis
hanc dare sciētiam. **L**ū ergo ille pecca
uit exemplo eius istū docuit qz doctur⁹
erat nō inpotētia qz alio mō nō potuit:
sed maiore potētia qua de malo bonuz
facere potuit vt nec malū inordinatum
i regno om̄ipotētis sapiētie p̄maneret.
Placet mihi valde qd dicis. **P**
Patet itaq; si bon⁹ angel⁹ hī solo iā pec
care nō posset qz scit peccatū mali ange
li penā secutā esse qz tamē hī impotentia
non illi esset ad minutōem laudis: h̄ ad
p̄miū suare iusticie. **S**ed scis qz supra
claruit euz idcirco peccare nō posse: qm
merito pseuerātie a deo p̄uect⁹ est vt iā
nō videat qd plus velle queat. **N**
Nihil excidit eoz que supra rōe inuesti
gante cōperimus a memoria mea.
Qz honoremus audito noie mali et
qd facit opa q̄ dicit̄ iniusticia facere euz
ipa et malū nihil sit. **Cap. XXVI.**
Sed cū oib⁹ q̄stioib⁹ meis satisse
cer̄ illd̄ adhuc expecto aperiri
qd sit qd hōrem⁹ audito noie
mali ⁊ qd faciat opa q̄ iniusticia: q̄ malū
est videt̄ facere vt in raptore inlibidio
so cū malū nihil sit. **B**reuit̄ tibi
respondebo. **M**alū qz est iniusticia semp
nihil est malū vero: qz est incōmoditas
aliquādo sine dubio est nihil vt cecitas
aliquādo est aliqd vt tristitia et dolorz
hāc incōmoditatē q̄ est aliqd semp odio
habemus. **L**ū itaq; audim⁹ nomē mali
non malū: qz nihil est timem⁹: sed malū
qz aliqd est qz absentia boni sequit̄. **N**ā
iniusticia et cecitatē qui malum et nihil
liij

sunt secūtur multa incōmoda q̄ maluz z aliqd sūt: et h̄ sūt q̄ horrem⁹ audito no: mie mali. **C**ū autē dicim⁹ q̄ iniusticia facit rapinā aut cecitas facit hoīem cadere in foueā: nequa q̄ intelligēdū ē q̄ iniusticia aut cecitas faciāt aliqd sed si iusticia eēt in volūtate et visus in oculo: nec rapina fieret nec casus in foueā. Tale est cū dicim⁹ absētia gubernaculi impellit nauē i scopulos: aut absētia freni facit equū discurrere q̄ nō est aliud q̄ si gubernaculū abest nauī z frenū equo q̄ si adessent nec venī nauē impellerēt nec equus discurreret. Sicut nāq̄ gubernaculo nauis z freno regitur equus sic iusticia gubernatur volūtās hoīs et visus pedes. **D**

Unde venit malū in angelū qui bonus erat. **Capitulū. XXVII. D**

Ic mihi de malo q̄ est iniusticia satisfecisti vt iā oēs in core meo que de illo inesse solebāt questiōnes sint deterse. **D**e h̄ enī malo q̄stio nasci videt qm̄ si esset aliqua essētia eēt a deo a quo et necesse est esse oē q̄ aliqd est z impossibile est esse peccatū siue iniusticiā. **D**e malo vero q̄ est incōmoditas si aliquādo ē aliqd nihil video recte fidei obuiare. **S**ed ne tedeat te breuiter respōdere fatue interrogatiōni mee: vt sciētia qualiter h̄ ipm̄ querētib⁹ respōdeā q̄pe nō semp facile est insipiētī insipiētē q̄rētī sapiētē respōdere. **Q**uero igit̄ vnde primū venit malū qd̄ dicitur iniusticia siue peccatū in angelū q̄ fact⁹ est iust⁹. **D**ic tu mihi vnde venit nihil in aliqd. **D**ic nihil nec venit nec recedit. **D**ic q̄ queris vnde venit iniusticia q̄ nihil ē. **D**ic quādo iusticia recedit inde vbi erat dicim⁹ accēdere iniusticiā. **D**ic q̄ magis p̄prie z apci⁹ dicit̄ z quere de abcessu iusticie. **S**i qd̄ sepe apta interrogatiō expedit respōsiōnē z inepta reddit impediōrē. **D**ic q̄ recessit ab anglo iu-

sto iusticia. **D**ic si pprie vis loqui n̄ recessit ab eo sed ip̄e deseruit eā volēdo q̄ nō debuit. **D**ic q̄ deseruit eā. **D**ic q̄ dico q̄ volēdo qd̄ nō debuit eā deseruit apte ostēdo cur z quāz illā deseruit. **N**ā ideo illā deseruit q̄ voluit q̄ velle nō debuit z h̄ mō id volēdo q̄ nō debuit illā deseruit. **D**ic q̄ voluit q̄ nō debuit. **D**ic nulla causa p̄cessit hāc voluntatē nisi q̄ velle potuit. **D**ic an idō voluit q̄ potuit. **D**ic nō q̄ similiter potuit bon⁹ angel⁹ velle nec tamē voluit. **N**ā null⁹ vult q̄ velle p̄t ideo q̄ p̄t si ue alia causa q̄uis nūq̄ velt si non p̄t. **D**ic q̄ voluit. **D**ic nō nisi q̄ voluit nā h̄ volūtās nullā aliā habuit causā quā impelleret aliquatenus: aut atē traheret sed ip̄e sibi efficiens causa fuit si dici potest z effectū.

Potestas volēdi qd̄ non debuit bona fuit semp et ipsum velle bonū q̄ tum adesse. **Capitulū. XXVIII. D**

Potestas ip̄a volēdi z ipsius velle fuit aliquod bonum fuit a deo. **D**ic utrum fuit aliquid et potestas quidē non nisi bonū aliquid z spontaneū donū dei velle autē secūdam essētiā bonū: sed qm̄ non iuste factum est malū z tamē a deo fuit a quo est omne q̄ aliquid est. **N**empe nō solum h̄ habet aliquis a deo q̄ deus spōte dat: sed etiam q̄ iniuste rapit deo p̄mittente. **E**t sicut dicit̄ deus facere q̄ p̄mittit fieri ita dicit̄ dare q̄ p̄mittit rapi. **Q**m̄ igit̄ per mittēte deo angelus malus per rapinā vsus est potestate a deo sponte data: a deo habuit vti q̄ nō est aliud: q̄ ipsum velle. **N**on est enī aliud velle q̄ vti potestate volēdi sicut idem est loqui vti potestate loquēdi.

Explicit de casu dyaboli.

incipit Anselmus

Ubi vel neg... qua talia... manus cogi... illā tunc dicit̄ prim... vel ambigēs de il... lectu cū audiens ill... intelligit deinde qui... esse vt nō in solo... Et hoc ita proba... esse in intellectu et... no intellectu. Et si illuc... manu illo erit: q̄... ac si manus om... aliquo et non erit ma... p̄pugnāt. Et ideo n... q̄ est iam p̄d... non in solo intelli... modo aliter manu... poterit. **R**espōderit̄... hoc iam esse dicitur... non ob aliud nisi qu... intelligo. **N**onne et... nullo p̄tius modo... in intellectu habet... cū ea dicente alē... dicit̄ ego itelligem... illud constat esse vt nō e... illā queq̄ v̄ dubia h̄... rogatiōe et ideo nō dico... cogitare vel incogitāōe... cogitare et intelligitur ha... ut h̄ nō possum h̄ aliter c... intelligēdo id est sciētia cō... illud existere sed ne... quidem non h̄ erat a... posse p̄cedens habere ren... aliud id est tempore seq̄... rem esse vt sit de picur... animo pictorum deinde... vix vtiq̄ poterit esse... dicitur et audiunt fuerit

nselmi

pro insipiente

Incipit Anselmus p. insipiente.

Si ppae v... sed ipe delectat... Cur delectat... dēdo qd nō debuit... hēdo aut quas illā delectā delectat qre lnt q rē... h mō id vōlido q nō... Cur vōlunt q nō... Nulla causa pōtē hāc vō... pōtē pōtē. An vō... tū. An q similes... angel? vōtē tūc vō... vult q velle pōtē q... qus nūq velt nō p... slut. An nō nō... itas nullā aliā habent... ref aliquatenus: aut... se sibi efficiens causā... effectū. as volendi qd nō... nō et ipsū velle bonū... Capitulū. XXVIII. veltas ipa volendi q... fuit aliqūd bonū... An vōtē fuit aliqū... idē nō nisi bonū aliq... donū velle aut fecit... nū: sed qñ non velle... tamē a deo fuit a quo... id est vōtē nō solum b... a deo q deus spōtē dat: sed... velle rapit deo pmitte... vōtē facere q pmitit fieri... pmitit rapi. An vōtē... an gelus malus per rap... effate a deo spōtē dat... vti q nō est aliud: q... est em aliud velle q... mdi sicut idē est loq... quendi.

licat de casu...

Debitati utz

Dicit vel neganti quod sic ali-
qua talis natura: qua nihil
maius cogitari possit tamē
esse illā huic dicit primo pbari qd ipse
negās vel ambigēs de illa iā habeat eā
intellectu cū audiens illā dicit: id qd di-
cit intelligit deinde quia: qd intelligit
neceffe est vt nō in solo intellectu: sed etiā
in re sit. Et hoc ita probatur: quia ma-
ius est esse in intellectu et in re quam in
solo intellectu. Et si illud in solo est in-
tellectu maius illo erit: quicquid etiam
fuerit in re ac si maius omnibus minus
erit aliquo et non erit maius oibus qd
vitiq; repugnat. Et ideo necesse ē vt ma-
ius omnib; q est iam probatū est in in-
tellectu non in solo intellectu: sed in re
sit quomodo aliter maius omnibus esse
non poterit. Responderi forsitan potest
quod hoc iam esse dicitur in intellectu:
meo non ob aliud nisi qua id quod di-
citur intelligo. Nonne et quecumq; fal-
sa ac nullo prorsus modo in seipsis exi-
stentia in intellectu habere similiter di-
ci possem cū ea dicente aliquo: quecumq;
ille diceret: ego itelligemur nisi forte ta-
le illud constat esse vt nō eo modo quo
etiā falsa queq; vlt dubia haberi possint
in cogitatōe et ideo nō dico illud audi-
tū cogitare vel incogitatōe habere: sed
intelligere et intelligitur habere qz scilicet
licet nō possim b; aliter cogitare nisi
intelligendo id est sciētia cōprehenden-
do re ipa illud existere sed non hoc est.
Primo quidem non b; erat aliud idēq;
tempore pcedens habere rem in intelle-
ctu et aliud idēq; tempore sequens intel-
ligere rem esse vt sit de pictura que pri-
eū in animo pictorum deinde in opere.
Deinde vix vnq; poterit esse credibile:
cum dictum et auditum fuerit illud: nō

eo modo posse cogitari non esse quo eti-
am potest non esse deus. Nam si nō po-
test cur contra negantem: aut dubitan-
tē quod sit aliqua talis natura tota ista
disputatio assumpta est. Postremo qd
tale sit illud vt non possit: nisi mox co-
gitatum indubitabilis existētie sue cer-
to percipi intellectu indubio aliquo p-
bandum mihi est argumento non autē
isto qz iam sit hoc intellectu meo cū au-
ditum intelligo in quo similiter esse pos-
se quecumq; alia incerta vel etiam falsa
ab aliquo: cuius verba intelligeremur
dicta adhuc puto et in super magis si il-
la deceptus vt sepe fit credemur qz istud
nondum credo. Unde nec illud exem-
plum de pictore picturam qz factur^o est
iam intellectu habente satis potest huic
argumento congrue. Illa enim pictura
anteq; fieret in ipsa pictoris arte habe-
tur et tale quippiam in arte artificis ali-
cuius nihil est aliud qz pars quedā in-
telligentie ipsius: quia et sicut sanctus
augustinus ait: cum faber archam fa-
cturus in opere prius habet illam in ar-
te: archa que sit in opere non est vita ar-
cha que est in arte vita ē quia vivit ani-
ma artificis: in qua sunt ista omnia an-
teq; proferantur. Ut quid enim in vivē-
te anima vita sunt ista nisi qz nihil sunt
aliud qz sciencia: vel intelligencia ani-
me ipsius. Ac vero quicquid extra illa
que ad ipsam mentis noscuntur perti-
nere naturam: aut auditum: aut exco-
gitatum intellectu percipitur. Verum
aliud est sine dubio: verum illud aliud
intellectus ipse quo capitur: quo circa
etiam si verum sit esse aliud quo maius
quicq; nequeat cogitari: nō tamen hoc
auditum et intellectum: tale est: qualis
nondum facta pictura in intellectu pi-
ctoris. Huc accedit illud: quod preta-
xatum est superius qz scilicet illud oib;
q cogitari possint maius qd nihil aliud
posse esse dicitur: qz ipse deus. Itz ergo

scdm rem vel ex specie mihi vel ex gene-
re notā cogitare auditū v'l intellectu h'fe
non possū: q̄ nec ipm deū quē vtiq; ob
h' ipm etiā n̄ eē cogitare possū. **N**ecq; em̄
aut rē ipam noui aut ex alia possū con-
cere simili q̄doq; et tu talem asseris
illam vt esse non possit simile quicquā.
Nam si de homie aliquo mihi p'orsus
ignoto quē etiā eē nescirē dici tamē ali-
ud audirē p' illā specialē generalem ve-
notitiā q̄ qd sic hō vel hoies noui de il-
lo quoq; scdm rē ipam que ē hō cogita-
re possē z tamē fieri possēt vt mētiente
illo q̄ diceret ipē quē ē cogitarē hō non
esset cū tamē ego de illo scdm veraz ni-
hilomin' rē nō q̄ esset ille hō sed q̄ ē hō
q̄libet cogitarē. **N**ec sic igif vt h'ez fal-
sū istud in cogitatōe v'l intellectu habē
possū illud cū audio dici de' aut aliō oi-
bus mai'. **C**ū quādo illud scdm rē ve-
rā mihiq; notā p't cogitare possē istō oi-
no nequeā p't vllū cogitari vez: siq; dez
cū ita cogitat nō tā ipa vox q̄ res ē vti-
q; vera h' cū s'raz son' v'l sillabaz q̄ vo-
cis audite significatio cogitē: s' nō ita
vt ab illo q̄ nouit quid ea soleat voce si-
gnificari a q̄ scilicet cogitat scdm rē vel
in sola cogitatōe verā. **E**x vt ab eo q̄
illud nō nouit z solūmō cogitat secūdu
animi motū illi' auditu vocis effectum
significatōemq; p'cepte vocis conātem
effingere sibi qd miz est si vnq; rei veri-
tate potuerit. **I**ta q̄ nec p'orsus alit ad-
huc in intellectu meo cōstat illud h'ri cū
audio intelligoq; dicētē esse aliud mai'
oibus q̄ valeāt cogitari h' de eo q̄ sum-
ma illa natura laz esse dicif in intellectu
meo. **Q**uod autē z in re necessario eē in-
de mihi p'bat qz ibi fuerit q̄cqd ē maius
in re illa erit ac si p' hoc nō erit illud ma-
ius oibus qd vtiq; iā eē p'batū ē in in-
tellectu. **A**d hoc respōdeo sic eē dicēdū
ē in intellectu qd scdm veritatē cuiusq;
rei nequit saltē cogitari et i' h' in meo sic
esse nō denego. **S**ed qz p' h' eē q; in re

nō p't nullaten' obtinere illud ei esse ad-
huc penit' nō cōcedo quifq; mihi argu-
mēto p'bet in dubio qd q̄ eē dicit h': qd
mai' oib' alit nō erit oib' min' n̄ satis
attēdit cui loquat'. **E**go em̄ nō duz di-
co immo etiā nego v'l dubito vlla re ve-
ra eē mai' illud nec aliud ei eē p'cedo qz
illud si dicēdū ē eē cū scdm vocē tm̄ au-
ditā rē p'orsus ignotā sibi conat' anim'
effingere. **Q**uō igif inde mihi p'batur
mai' illud rei veritate subsistere qz p'bet
illud mai' oib' eē cū id ego eousq; negē
adhuc dubitē ve cōstare vt ne intellectu
q̄dez v'l cogitatōe mea eos saltē mō ma-
ius ipm eē dicā q̄ dubia etiā multa sunt
et incerta. **P**rius em̄ certū mihi necesse
est fiat reuera esse alicubi maius ipm: z
tamen deinde ex eo qd maius ē oib' in
seipō quoq; subsistere nō erit ambiguū
exempli g'ra. **A**siunt qdam alicubi ocea-
ni eē insulā qz ex difficultate v'l poti' ex
impossibilitate inueniēdi qd non est co-
gnomināt aliq; pditi qz fabulātur ml-
to ampli' qz de fortunatis insulis fertur
diuitiarū deliciarūq; oim̄ inestimabili
vbertate pollere nulloq; possessore aut
habitatore vniuersis alijs quas incolūt
homies terris possidendoz redūdātia
vlsq; quaq; p'stare: h' ita esse dicat mihi
quispiā et ego facile: dictū in quo nihil
est difficultatis intelligā. **A**c si tunc ve-
lut consequēter adiūgat ac dicat nō po-
tes vltra dubitare insulā illā oibus ter-
ris prestātiorem vere esse alicubi in re qz
in intellectu tuo nō ambigis esse z quia
prestātius est non in intellectu solo s' eti-
am esse in re. **I**deo sic eā necesse est esse
qz nisi fuerit q̄cūq; alia in re ē terra p'stā-
tior illa erit ac si ipa iam a te prestāti-
or et intellecta prestāti-ior non erit. **S**i in qz
p' h' ille mihi velit astruere de insula illa
qd vere sit ambigēdū vltra nō esse: aut
iocari ipm credā aut nescio quē stultio-
rem debeā reputare. **U**trū me si ei cōce-
dā an illū si se putet aliqua certitudine

...ille illi' essentia alit
...p' h' annā et' solū
...in dubio existerē
...aut incertū aliq;
...esse docuerit h'oc in
...p' h' ille respōderit
...h'ent talē esse mai' illa
...v'aleat nō eē: et
...p' h' qz eo ipō qz
...mai' idē ipm possit
...Quādo em̄ ego re-
...h' h' est mai' oib'
...debeat p'ari intāt
...nec possit cogitar
...certissimo p'imit'
...aliquo alioq; superio-
...oim̄ q̄ sūt eē na-
...possim' oia p'bare
...mai' meli' ē ill' h' o-
...dicit qd sūma res
...cogitari meli' foza
...etiā posse nō ē
...scdm p'prietatē
...intelligi q̄ p'
...quo deū nō ē
...et me quoq; eē cer-
...nō eē nihilomin' sc'
...s' salicet et de' et e
...idubitant. intelligi
...ē q̄dū eē certissim
...sed si possū a
...certitudine scio.
...erit tā istud p'pū de
...tā veraciter z tā p'
...v' h' qz p' h' ac facti affec-
...flagrānt vt nullo mō
...quidē senta s' min
...sibi ista sint cōrepi-
...arguētiā a robusti-
...veneratōe z laude sus-
...cōtra insipientem
...nō me respōdē-
...ille insipias cō-
...locur' in meo opuscul

proinsipiente

insule illi⁹ essentiã astruxisse: nisi prius
ipam p̄t antiã ei⁹ solũ nõ sicut rez vere
atq; indubie existẽtẽ nec vilaten⁹ sicut
falsũ aut incertuz aliqd in intellectu: in-
eo esse docuerit h̄ oc interim ad obiecta
insipies ille respõderit cui cuz deinceps
asserit tale esse mai⁹ illud vt nec sola co-
gitatõe valeat nõ eẽ: et h̄ rursus nõ ali-
unde p̄bat q̄s eo ipõ q̄ aliter nõ erit oi-
bus mai⁹ idẽipm possit respõdere z di-
cere. **Q**uãdo em̄ ego rei veritatẽ eẽ ta-
le aliquid h̄ est mai⁹ oib⁹ dixi vt ex hoc
mihĩ debeat p̄bari intãtũ etiã reipã: id
esse vt nec possit cogitari nõ esse. **Q**ua-
prop̄ certissimo primũ aliq̄ p̄bãdũ est
argumẽto aliq̄ superiorẽ h̄ eẽ maiorem
ac meliorẽ oim̄ q̄ sũt eẽ naturã vt ex hac
alia iã possim⁹ oia p̄bare q̄bus necesse
est ac q̄s mai⁹ meli⁹ eẽ illõ oib⁹ nõ carere
Lũ aut̄ dicat q̄s sũma res ista nõ eẽ ne-
queat cogitari meli⁹ fortasse diceret q̄s
nõ eẽ aliud etiã posse nõ eẽ nõ possit in-
telligi nã scdm̄ pp̄rietatẽ verbi istĩ fal-
sa nequeunt intelligi q̄ possũt vtiq; eo-
mõ cogitari quo deũ nõ eẽ insipies co-
gitauit et me quoq; eẽ certissime scio h̄ z
posse nõ eẽ nihilomin⁹ scio sũmũ xõ il-
lud q̄ eẽ scilicet et de⁹ et eẽ z nõ eẽ non
posse idubitan⁹ r̄intelligo. **C**ogitare at̄
me nõ eẽ q̄sdũ eẽ certissime scio: nescio
vtrũ possim sed si possũ cur et nũqd ali-
ud eadẽ certitudine scio. **S**i aut̄ nõ pos-
sũ nõ erit iã istud pp̄riũ deo. **L**etera li-
belli illi⁹ tã veraciter z tã p̄clare sũt ma-
gnificeq; distãtia tanta deniq; restricta
vtilitate z p̄ij ac facti affect⁹ intimo q̄dã
odore flagratia vt nullo mō p̄pter illa q̄
virt⁹ recte quidẽ sensa s̄ min⁹ firmẽ ar-
gumẽtata sibi ista sint cõtẽpnẽda: s̄ illa
poti⁹ argumẽtãda robusti⁹ ac si oia cũ
ingẽti veneratõe z laude suscipiẽda.

Respõsio cõtra insipietem.

Quoniam nõ me rep̄hẽdit in hũs
dictis ille insipias cõtra quẽ sũ
locur⁹ in meo opusculo: s̄ q̄daz

nõ insipies z catholic⁹ p̄ insipietẽ suffi-
cere mihĩ p̄t respõdere catholico. **D**icis
q̄dẽ q̄cũq; es q̄ dicis h̄ posse dicere insi-
pietẽ q; nõ eẽ in intellectu aliqd suo ma-
ius cogitari nõ possit aliter q̄s q̄d scdm̄
veritatẽ cuiusq; rei neq; saltẽ cogitari z
q̄d magis cõseq̄tur h̄ q̄d dico q̄ mai⁹ co-
gitari nõ possit ex eo quẽ in intellectu eẽ
et in re q̄s p̄ditã isulã certissime ex eo cũ
describit verbis audies eã nõ ambigit
in intellectu suo eẽ ego vero dico si quo
mai⁹ cogitari nõ p̄t nõ intelligit v̄l co-
gitat nec eẽ in intellectu v̄l cogitatõe p̄-
fecto de⁹ aut nõ eẽ q̄ mai⁹ cogitari n̄ pos-
sit aut nõ intelligit vel cogitat et nõ est
in intellectu v̄l cogitatõe. **Q**uõ q̄ falsuz
sit fide z p̄sciẽtia tua p̄ firmissimo vtoz
argumẽtato. **E**rgo q̄ mai⁹ cogitari non
p̄t vere intelligit z cogitat z eẽ in intelle-
ctu z cogitatõe. **Q**uare aut vera nõ sũt
q̄b⁹ conaris p̄tra p̄bare aut ex eis n̄ cõ-
seq̄tur q̄d te cõsequẽter opinaris p̄clu-
dere. **Q**uõ aut̄ putas ex eo q̄d intelligit
aliqd q̄ mai⁹ cogitari neq; nõ cõseq̄ il-
lud eẽ in intellectu: nec si est in intellectu
ido esse in re ideo est in re. **C**erte q̄ dico
si v̄l cogitari p̄t esse necesse est illud esse
Nã q̄ mai⁹ cogitari neq; nõ p̄t cogita-
ri esse nisi siue initio. **Q**uicq; aut̄ p̄t co-
gitari esse z nõ esse p̄ initũ potest cogi-
tari eẽ. **N**õ q̄ q̄ mai⁹ cogitari neq; cogi-
tare p̄t eẽ et nõ eẽ. **S**i q̄ p̄t cogitari eẽ il-
lud ex necessitate eẽ. **A**mpli⁹ si vtiq; vel
cogitari p̄t necesse eẽ illud eẽ. **N**ull⁹ em̄
negãt aut dubitãt eẽ aliqd q̄ mai⁹ cogi-
tari nõ possit negat vel dubitat q; si es-
set nec actu nec intellectu posse non eẽ.
Alter nãq; nõ eẽ: q̄ mai⁹ cogitari non
posset: s̄ q̄cqd cogitari p̄t z nõ est si eẽt
posset v̄l actu v̄l intellectu nõ eẽ. **Q**ua-
re si nihil cogitari p̄t nõ p̄t nõ eẽ q̄ ma-
ius cogitari nequit. **S**z ponam⁹ nõ eẽ
si v̄l cogitari valet: aut q̄cqd cogitari p̄t
z n̄ eẽ si eẽt n̄ eẽt q̄ mai⁹ cogitari n̄ possit
q̄d nimis eẽ absurdũ. **F**alsum est igitur

nō esse aliquid: quo maius cogitari nō
possit si vel cogitari potest multo itaq;
magis si intelligi et in intellectu esse p̄t
Plus aliquid dicā p̄culdubio quicqd
alicubi aut aliquādo non est etiā si ē ali
cubi aut aliquādo potest tamē cogitari
nunq; te nusq; esse: sicut non est alicubi
aut aliquādo. Nam quod heri non fuit
et hodie est sicut heri non fuisse intelli
git: ita nunq; esse subintelligi potest: et
quod h̄ non est: alibi est sicut non est h̄
ita potest cogitari nusq; esse. Similiter
cuius partes singule nō sūt ybi aut quā
do sunt alie partes eius omnes partes
et ideo ip̄m totū possūt cogitari nunq;
aut nusq; esse. Nam et si dicat temp^o sem
per esse aut mūdus ybiq; non tamē illd
totum semp aut iste semp est ybiq; et si
cut singule partes tēporis nō satis quā
do alie sunt: ita possunt esse nunq; cogi
tari et singule mūdi partes: sicut nō sūt
ybi alie sunt ita subintelligi possūt nus
q; esse: sed et quod partibus iūctum est
cogitatione dissolui et nō esse p̄t. Qua
re quicquid alicubi aut aliquādo totū
non est etiā si est potest cogitari nō esse:
ac quo maius cogitari nequit si est non
potest cogitari nō esse alioquin: si ē non
est quo maius cogitari non possit quod
non conuenit. Nullaten^o ē alicubi: aut
aliquādo totū non est sed semp et ybiq;
totū est. Putas ne aliquaten^o posse co
gitari vel intelligi aut esse in cogitatioe
vel intellectu de quo h̄ intelligūtur. Si
enī non potest non de eo possūt h̄ intel
ligi quod si dicit non intelligi et non eē
in intellectu q̄ non penitus intelligitur
dic̄ quia qui non potest intueri purissi
mā lucis solis non videt lucem dici que
non est nisi lux solis certe vel hactenus
intelligit et est in intellectu quo maius
cogitari nequit vt h̄ de eo intelligantur
Dixi itaq; in argumētatioe quā rep̄hen
dis q; cū insipiens audit p̄ferri quo ma
ius cogitari non p̄t intelligit quod au

dit. Atiq; si non intelligit si nota lingua
dicit aut nullū aut nimis obtūtū habet
intellectū. Deinde dixi quia si intelligit
est in intellectu an non est in nullo intel
lectu quod necessario in rei veritate esse
mōstratū est. Sed dicit quia si est in in
tellectu non tamē consequit q; intelligi
tur. Et dicit q; cōsequit esse in intellectu
ex eo quia intelligit. Sic enī quod cogi
tatur cogitatione cogitat et q; cogitati
one cogitat sicut cogitatur sic est in cog
itatione: ita quod intelligitur intel
ctu intelligitur et quod intellectu intel
ligitur sicut intelligit sic est in intellectu
Quid hoc planius. Postea dixi quia
si est vel in solo intellectu potest cogita
ri esse et in re qd̄ maius ē. Si ergo in in
tellectu solo est idip̄m scilicet quo mai^o
non potest cogitari est quo maius cogi
tari potest rogo quid consequētius: an
enim si est vel in solo intellectu non po
test cogitari esse in re: aut si potest: non
ne qui hoc cogitat aliud cogitat maius
eo si ē in solo intellectu. Quid ergo cō
sequentius: q; si quo maius cogitari ne
quit est in solo intellectu idem esse: quo
mai^o cogitari possit. Sed utiq; quo ma
ius cogitari potest in nullo intellectu ē:
q; mai^o cogitari non possit. An ergo nō
sequitur quo maius cogitari nequit si ē
in vllō intellectu non est in solo intelle
ctu si enī est in solo intellectu ē quo ma
ius cogitari potest quod non conuenit.
Sed tale est maius ac si aliquis insulā
oceanī omnes terras sua fertilitate vin
centem que difficultate immo impossi
bilitate inueniēdi qd̄ nō est p̄dita nōiā
Dicat idcirco nō posse dubitari vere eē
in re q; verbis descriptā facile quis in
telligit fidens loquor q; si qd̄ non vene
rit nisi aut re ip̄a aut sola cogitatioe exte
stēs quod maius cogitari nō possit cui
aptare valeat connexionē hui^o mee ar
gumētatiois inueniā et dabo illi p̄ditam
insulā amplius non p̄dēdam. Palā aut

Inselmi

proinsipiente

tam videt quo non valet cogitari maius non posse cogitari non esse: quod tamen certa ratione veritatis existit aliter enim nullatenus existere. Denique si quis dicit se cogitare illud non esse dico quod cum hoc cogitat: aut cogitat aliquid quo maius cogitari non possit aut non cogitat quod si non cogitat: non cogitat non esse quod non cogitat. Si vero cogitat utique cogitat aliquid quod nec cogitari possit non esse. Si enim posset cogitari non esse cogitari posset habere principium et finem sed hoc non potest. Qui ergo illud cogitat aliquid cogitat. Quod nec cogitari non esse possit hoc vero quod cogitat non cogitat id ipsum esse alioquin cogitat: quod cogitari non potest. Non igitur potest cogitari non esse quo maius nequit cogitari. Quod autem dicitur quod cum dicitur quod summa res ista non esse nequeat cogitari melius fortasse diceretur quod non esse aut etiam posse non esse non possit intelligi potest dicens fuit non posse cogitari. Si enim dixissem rem ipsam non posse intelligi non esse fortasse tu ipse qui dicit quod secundum proprietatem verbi istius falsa nequeunt intelligi abiceres: nihil quod esse posse intelligi non est falsum est enim non esse quod est quare non esse proprium deo non posse intelligi non esse. Quod si esset aliquid eorum que certissime sunt potest intelligi non esse similiter et alia certa non esse posse intelligi: sed hoc utique non potest obici de cogitatione si bene consideres. Nam et si illa que sunt possunt intelligi non esse omnia tamen possunt cogitari non esse propter id quod summe est. Illa quippe omnia et sola possunt cogitari si esse quod initium aut finem aut partium habent coniunctioem et sicut iam dixi quicquid alicubi aut aliquid totum non est illud vero solum non potest cogitari non esse in quo nec initium nec finem nec partium coniunctioem et quod non nisi semper et ubique totum vlla inuenit cogitatio. Scito igitur quod potes cogitare te non esse quod diu esse certissime scis quod te miror dixisse nescire. Pulchra namque cogitamus non esse quod scimus esse et multa esse quod non

esse scimus non existimando sed vincendo ita esse cogitamus. Et quidem possumus et istud scimus et non possumus cogitare aliquid quod non esse quod diu scimus esse: quod simul et illud possumus et istud scimus et non possumus cogitare non esse quod diu scimus esse: quod non possumus cogitare esse simul et non esse. Si quis igitur sic distinguat huius positionis has duas sententias intelliget nihil quod diu esse scit posse cogitari non esse: et quicquid est propter id quo maius cogitari nequit etiam cum scit esse posse cogitari non esse. Sic igitur et proprium est deo non posse cogitari non esse et tamen multa possunt cogitari quod diu sunt non esse. Quod tamen dicatur cogitari de non esse in isto libello puto sufficenter esse dictum. Qualia vero sint et alia: quod mihi obicis proinsipiente facile est deprehendere vel par sapienti et ideo id ostendere supersedendum existimaueram sed quod audio quibusdam ea legentibus aliud protra me valere videri paucis de illis commemorabo. Primum quod sepe repetis me dicere quod quod est maius omnibus in intellectu et si est in intellectu est et in re. Aliter enim omnibus maius non esset omnibus maius nisi quod in omnibus dictis meis inuenit talis probatio. Non enim idem valet quod dicitur maius omnibus et quo maius cogitari nequit ad probandum quod est in re quod dicitur. Si quod dicitur quod maius cogitari non possit non esse aliud in re: aut posse non esse: aut vel non esse posse cogitari facile refelli potest. Nam quod non est potest non esse et quod non esse potest cogitari potest non esse. Quicquid autem cogitari potest non esse si est non est: quod maius cogitari non possit. Quod si non est utique si esset non esset quod maius non possit cogitari. Sed dicitur non potest quod quo maius non possit cogitari: si est non est quod maius cogitari non possit: aut si esset non esset quod non possit cogitari maius. Patet ergo quod nec non est nec potest non esse aut cogitari non esse aliter enim si est non est quod dicitur et si esset non esset. Hoc autem non tamen facile probari posse videtur de eo quod maius dicitur omnibus. Non enim ita patet quod non esse cogitatio

non intelligit si non
 illud aut minus obicitur
 Deinde dixi quia si in cogit
 actu an non est in intellectu
 necessario in re veritate
 si. Sed dicitur quia si est in
 non tam consequitur quod
 quod consequitur esse in intellectu
 intelligit. Sic enim quod cogit
 ratione cogitatur et quod cogitatur
 si sicut cogitatur sic est in cogitatur
 ita quod intelligitur intelligitur
 itur et quod intelligitur intelligitur
 intelligitur sic est in intellectu
 planius. Postea vero quod
 solo intellectu potest cogitari
 quod maius est. Si ergo in
 est id ipsum scilicet quod
 cogitari est quo maius
 ergo quod consequitur
 vel in solo intellectu non
 esse in re aut si potest
 cogitari aliud cogitari
 lo intellectu. Quod ergo
 si quod maius cogitari
 solo intellectu idem esse
 tari possit. Sed utique quod
 an potest in nullo intellectu
 cogitari non possit. An ergo
 quo maius cogitari nequit
 intellectu non est in solo intellectu
 est in solo intellectu est quo maius
 tari potest quod non convenit
 est maius ac si aliquis in
 mes terras sua fertilitate
 de difficultate immo impo
 emendi quod non est potest
 arco non posse dubitari
 erbis descripta facile quod
 dem loquor quod si quod non
 ite ipsa aut sola cogitatur
 d maius cogitari non possit
 valeat conuenienter
 actio inuenit et dicitur
 plus non potest

gitari potest nō ē maius oibus que sūt: sicut qz non ē: quo maius cogitari non possit: nec sic ē indubitabile qz si est aliqđ maius oibus nō ē aliud qđ quo maius nō possit cogitari: aut si esset nō eēt similiter aliud: qm certū ē de eo qđ dicitur quo maius cogitari nequit. **Quid** em si quis dicat esse aliqđ maius oibus que sunt: et idipm tamen posse cogitari non esse et aliud maius esse: etiam si nō sit posse tamen cogitari an h sit apte inferri potest. **Non** ē ergo maius oibus que sūt sicut vbi aptissime diceret ergo nō ē quo maius cogitari nequit. **Illud** namqz alio indiget argumēto qđ h q dicit oibus maius. **In** isto vero nō est opus alio qđ h ipso q sonat: quo maius cogitari nō possit: ergo si non similiter potest pbari de eo quod maius oibus dicitur quod de se per seipm pbat quo maius nequit cogitari iniuste me reprehēdisti dixisse quod non dixi cū tm differat ab eo quod dixi: **Si** vero vel post aliud argumētum potest nec sic me debuisti reprehendere dixisse quod pbari p̄t. **Utrum** autē possit facile ppēdi qui h posse quo maius cogitari nequit cognoscit nullatenus em potest intelligi quo maius cogitari non possit nisi id quod soluz oibus ē maius. **Sicut** ergo quo maius cogitari nequit intelligit et est in intellectu: et ideo esse in rei veritate asseritur: sic quod maius dicit oibus intelligi et esse in intellectu et idcirco rei ipa esse ex necessitate cōcludit. **Vides** ergo qđ recte me cōparasti stulte illi qđ h solo quod descripta intelligeret pditam insulā esse vellet asserere. **Quod** aut obicis quelibet falsa vel dubia similiter posse intelligi eē in intellectu quēadmodū illud qđ dices: **ham** miro: qđ h sensisti contra me dubium pbare volētem cui primū h sat erat vt quolibet mō illud intelligi et eē in intellectu ostenderet q̄tus cōsequēter cōsiderat vtrū esset in solo intellectu ve-

lut falsa: an et re vtrvera. **Ham** si falsa et dubia: hoc mō intelligūt et sūt in intellectu quod cū dicūtur audiens intelligit quid dices significet: nihil p̄hibet quod dixi intelligi et esse in intellectu qđ modo aut sibi cōueniant qđ dicit: quod falsa dicēte aliquo quecūqz ille diceret intelligeres et qnia illud qđ nō ē eo mō quo etiam falsa habēt in cogitatione non dicens auditū cogitare aut in cogitatōe h̄re sed intelligere et in intellectu habere: quia scilicet non possū h̄ alitē cogitare nisi intelligēdo id est sciētia cōprehēdēdo re ipa illud existere quō in quā cōueniāt et falsa intelligi et intelligere esse sciētia cōprehendere existere aliud nil ad me tu videris. **Quod** si et falsa aliquo mō intelligūt et in omnis sed cuiusdam intellectus ē hec diffinitio nō debui resp̄bēdi quia dixi qđ maius cogitari non possit intelligi et in intellectu esse etiaz ante qđ certū esset re ipa illud existere. **Peinde** quod dicitur vix nunq̄ posse esse credibile cū dicit et auditum fuerit istud nō eo modo posse cogitari non esse quo etiam potest cogitari non esse deus respōdeant pro me qui vlp̄ parvam sciētiā disputādū argumētandiqz attigerūt. **An** em rōnabilē vt idcirco neget aliquis quod intelligit qđ esse dicit id quod id negat quia non intelligit aut si aliquādo negat qđ aliq̄te nus intelligitur et idem est illi quod n̄ latenus intelligitur: nonne facilius pbat̄ur quod dubium est de illo quod in aliquo qm̄ de eo quod in nullo est intellectu: quare nec credibile potest esse idcirco quemlibet negare quo maius cogitari nequit quod auditum aliquatenus intelligit quia negat deū cuius solum nullo mō cogitat. **Ac** si et illud quia nō omnino intelligit negat minime tamē falsū id qđ aliq̄mō qđ id q nullo mō intelligit pbat̄. **Nō** ergo irrōnabiliter contra insipientem ad probādū deū esse atul-

magia cogitari nō
mō illud aliquo m
quod vero tāludicō
cogitari nequit nō
facta pictura in in
causa sit. Non enim
p̄cogitātam ve
vellem asserere se
intellectu quod esse
possem ostendere.
quo maius cogitari ne
generē tibi vel ex
quod auditum vel inte
qđ nec ipam rem
nisi potest conuin
habere qm̄ nāq
est simile m
est bonum. Patet
menti quia de min
maiora cōscendēd
maius cogitari p
conicere illud qu
cogitari. **Quis** en
cogitare nō potest e
esse qđ cogitat se
quod aliqđ quod intum
multo melius esse bonū
non tamen desinit et
nec est ita illud esse n
habet nec im
p̄tento per p̄sens tr
et sine sit in re aliqđ hu
sunt valde tamē eo mel
nullo mō indiget vel cog
moueri an hoc cogitari
est hoc ex hys tribus m
conicere id quod ma
nequit. Est igit̄ vnde pos
quo maius cogitari neque
facile refelli p̄t insipiens qu
non recipi si negat qđ
negari non valet ex hys reb
sit si quis catholicus h
quia inuisibilia dei a ci
per ea que facta sūt inte

proinsipiente

quo magis cogitari non possit: cū illud
nullo mō istud aliquo modo intelligeret
Quod vero tā studioso p̄bas quo ma-
ius cogitari nequit nō tale esse qual' nō
dum facta pictura in intellectu pictoris
sine causa fit. Non enim ad h̄ ptuli pi-
cturam precogitatam vt tale illud de q̄
agebat vellem asserere sed tm̄ vt aliq̄d
esse in intellectu quod esse non intelli-
getur possem ostendere. Item quod di-
cis quo maius cogitari nequit scdm̄ rez
vel ex genere tibi vel ex specie notaz te
cogitare auditum vel intellectū habere
nō posse qm̄ nec ip̄am rem nosci: nec eā
ex alia simili potest conuincere palā est
re aliter sese habere qm̄ nāq; om̄e min⁹
bonum int̄tum est simile maiori bono
inquātū est bonum. Patet cuilibet ra-
tionabili menti quia de minoribus bo-
nis ad maiora conscendendo ex h̄is q̄
bus aliud maius cogitari potest multū
possumus conicere illud quo nihil po-
test mai⁹ cogitari. Quis em̄ verbigr̄a-
tia vel h̄ cogitare nō potest etiaz si non
credat in re esse q̄d cogitat scilicet si bo-
num est aliq̄d quod initium et finē ha-
bet multo melius esse bonuz quod licet
incipiat non tamen desinit ⁊ sicut istud
illo melius est ita istud esse melius illd
quod nec finem habet nec initiū etiaz si
semp̄ de preterito per p̄sens transeat ad
futurū et siue sit in re aliq̄d huiusmodi:
siue non sit valde tamē eo melius eē: id
quod nullo mō indiget vel cogitur mu-
tari vel moueri an hoc cogitari non p̄t:
aut non est hoc ex h̄is tribus maius co-
gitari valet conicere id quod maius co-
gitari nequit. Est igit̄ vnde possit con-
uinci quo maius cogitari nequeat. Sic
itaq; facile refelli p̄t insipiens qui sacrā
auctoritatē non recipit si negat quo ma-
ius cogitari non valet ex h̄is rebus co-
nici posse. At si quis catholicus h̄ neget
meminerit quia inuisibilia dei a creatu-
ra mundi per ea que facta sūt intellecta

conspiciuntur sempiterna quoq; ei⁹ vir-
tus et diuinitas. Sed etsi verū eēt non
posse cogitari vel intelligi illud q̄ mai⁹
nequit cogitari: non tamē falsum esset
quo mai⁹ cogitari nequit cogitari pos-
se ⁊ intelligi. Si em̄ nil phibet dici ines-
fabile licet illud dici non possit q̄d ines-
fabile dicitur et quēadmodum cogitari
non possit cui cōuenit non cogitabile di-
ci ita cum dicat̄ quo nil maius valet co-
gitari p̄culdubio quod auditur cogita-
ri et intelligi potest etiam si res illa co-
gitari nō valeat aut intelligi: quo mai⁹
cogitari nequit. Nam etsi quisq; est tā
insipiens vt dicat non esse aliq̄d q̄ mai⁹
nō possit cogitari: non tamē ita erit im-
prudens vt dicat se non posse intelli-
gere aut cogitare quid dicat aut si quis ta-
lis inuenitur non mō sermo eius est re-
spuendus sed et ip̄e cōspuendus. Quis-
quis igitur negat aliq̄d esse quo maius
nequeat cogitari vtiq; intelligit ⁊ cogi-
tat negatōem quam facit quoniam ne-
gationem intelligere: aut cogitare non
potest sine partibus ei⁹: pars aut̄ eius
est quo maius cogitari nō potest. Qui-
cunq; igit̄ h̄ negat intelligit et cogitat:
quo maius cogitari nequit. **P**alaz aut̄
est quia similiter potest cogitari et intel-
ligi quod non potest non esse mai⁹ ve-
ro cogitat qui h̄ cogitat q̄ qui cogitat:
q̄ possit non esse. Cum ergo cogitat̄ q̄d
maius non possit cogitari si cogitat̄ q̄d
possit cogitari maius sed nequit idez si-
mul cogitari et nō cogitari. Quare qui
cogitat quo maius non possit cogitari:
non cogitat quod possit: sed q̄d nō pos-
sit non esse. Quapropter necesse est esse
quod cogitat quia quicquid non eē po-
test non est quod cogitat puto quia mō
stravi me non infirma sed satis necessa-
ria argumentatione probasse in p̄fata
to libello re ipsa existere aliq̄d quo ma-
ius cogitari non possit: nec eam alicu-
ius obiectionis infirmari firmitatem.

De miseria hominis

Tantum enim vim huius probationis in se continet significatio ut huiusmodi quod dicitur ex necessitate eo ipso quod intelligitur vel cogitur et reuera probetur existere et id ipsum esse quicquid de diuina substantia oportet credere. **C**redimus namque de diuina substantia quicquid absolute cogitari potest melius esse quam non esse. Verbi gratia. Melius est esse eternum quam non eternum: bonum quam non bonum. Immo bonitate ipsam quam non bonitatem ipsam. **N**ihil autem huiusmodi non esse potest: quo maius aliquid cogitari non potest necesse est igitur esse quo maius cogitari non potest esse quicquid de diuina essentia credi oportet. **G**ras ago benignitati tue et in reprehensione et in laude opusculi mei. **L**um enim ea que tibi digna susceptio videtur tanta laude extulisti satis apparet: quia que tibi infirma visa sunt beniuolentia non maliuolentia reprehendisti.

ExPLICIT ANSELMUS PENSIPIENTIE.

Incipit opusculum beati Anselmi Episcopi Cantuariensis ordinis Sancti benedicti: De miseria hominis.

Uerret me vita mea. Namque diligenter discussa apparet mihi aut peccatum: aut sterilitas fere tota vita mea: et si quid fructus in ea videtur: sic est aut simulatum aut imperfectum: aut aliquo modo corruptum ut possit aut non placere aut displicere deo. **E**rgo o peccator: vita tua iam non fere tota aut in peccato est: aut dampnabilis: aut infructuosa: et contemptibilis. **S**cilicet quid sepe in infructuosa a dampnabili: utique si est infructuosa: est et dampnabilis. **C**onstat enim et verum est: quod veritas dei dixit: omnis arbor que non facit fructum bonum excidit. et in ignem mittitur. **D**enique si quid ago utile proorsus nulla illud copioso alimentis corporis quibus abutor. **S**ed quis pascit pecus: quod nec tamen predest-

atum consumitur et tamen tu benignus deus tu nutris et expectas tui inutilem verum et fetentem peccatis quam tollerabilius cantis putridus fetet hominibus: quam anima peccatrix deo quam infelicius ista deo quam ille hominibus: heu non hominem sed obproprium homini vilius peccore peius cadauere. **C**edet anima mea vite mee: viuere erubescio: mori pertimesco. **Q**uid ergo restat tibi o peccator nisi vi in tua tota vita plorares totam vitam tuam: ut ipsa tota se ploret totam. **S**ed est in hac anima mea miserabiliter mirabiliter et mirabiliter miserabiliter quia non tamen dolet quantum se non scit: sed sic secura torpet velut quod patiam ignoret. **A**nima sterilis quod agis quod torpes anime peccatrix. **D**ies iudicij venit: iuxta est dies domini magnus iuxta et velocis: dies ire: dies illa: dies tribulationis et angustie: dies calamitatis et miserie: dies tenebrarum et caliginis: dies nebule et turbinis: dies tube et clangoris. **D**ixit diei domini amara. **Q**uid dormitas anima tepida et digna euomi: quod dormitas quod non expugiscis quod non tremis ad tamen tonitruum non dormis sed mortuus es. **A**rbor infructuosa ubi sunt fructus tui arbor digna securi et igne: digna succidi et succedi que sunt fructus tui: utique spiritus pungentes et amara peccata que utinam sic te penitendo pungerent ut consurgeretur sic amarescerent ut euanescerent forsitan paruus quod putas peccatum aliquid utinam districtus iudex paruus existimaret aliquod peccatum. **S**ed heu me nonne omne peccatum per preuaricationem dei et honorat. **Q**uid ergo peccatum peccator audebat dicere paruus. **D**eus enim ex honorare quando est paruus. **O** lignum aridum et inutile eternis ignibus dignum quod respondere in illa die cum exigeret a te usque ad dictum oculi omne tempus viuendi tibi impensum qualiter fuerit a te expensum. **T**unc quippe condempnabis quicquid fuerit inuentum in te operis vel ociosi sermonis et silentij usque ad minimum cogitationem: etiam quod vix isti si non

Insipiēte

fuerit ad dei volūtatē directū ve quod
pectā ibi. pruet ex improviso quasi exin-
sidijs que mō non vides. **Certe** plura z
fortassis terribilioza hīs que nūc vides
quod que non esse mala putas quod q̄
nunc esse bona credis nudata facie ap-
parebūt ibi nigerrima peccata ibi pro-
culdubio recipies prout gessisti in cor-
pore cum tamē iā non erit tempus mini-
me cum pena nō recipiēz eū datō nō
pmitet hic cogita qd gessisti qd oportet
te recipere. **Si** multa bona: pauca ma-
la multū gaude: si multa mala: pauca bōa
multū luge. **Quin** vtil pctor an nō suffi-
ciūt tibi hec ad inanē rugitū: an nō suffi-
ciunt ad deliciem. **Dum** sāguinē z me-
dullas in lachrymas. **Te** mirabilis du-
ricia ad q̄ cōfringēdā leues sūt tā gra-
ues mallei. **Quis** est tibi torpor ad quē
concordandū sūt obtusi: tā accuti auculei
p leralis sopor ad quez excitādū raucū
mentā terrificū tonitruū: peccator inuti-
lis satis hoc tibi debēt esse ad cōtinuan-
dum luctū sufficere tibi possūt: ad sorbē-
das iuges lachrymas. **Sed** quid debeo
de grauedine: de magnitudine imminē-
tis miserie quicq̄ dissimulādo tacere et
oculis aie mee fruari. **An** vt improvisi
irruāt repertim dolores vt subito ingru-
at intollerabil. **Certe** nō sic expedit pec-
cator. **Si** em̄ dixerō quicq̄d poterō ex-
cogitare: nōdum ad id qd res est pote-
rit operari. **Igitur** deducāt oculi mei la-
chrymas p diē et noctem: et non taceāt.
Auge ergo peccator auge superioribus
erūnis pōdus: adde terrore vllulatū su-
per vllulatū, nā ipse te iudicabit ad cui-
contumeliā spectat qd inobediēs do-
aut puaricator peccat: qui mihi malum
p bono reddidit: cui ego malū p bono
qui nūc paciētissimus: tūc districtissim-
demētissimus nūc: iustissimus tūc. **heu**
me heu me cui peccaui? deū in honorau-
oīpotētem puocaui. **Peccator** quid fe-
ci? cui feci? q̄ male feci: yeh yeh ira oīni-

potentis ne irruat sup me. **Ira** oīpoten-
tis vbi poteris capi in me? **Nō** est q̄ te
possit collocare alias tollerare i toto me
Angustie hinc erūt: accusantia peccata
inde terrens iusticia: subtus patēs hor-
ridū chaos inferni: desup iratus iudex
intus vrēs consciētia: foris ardens mū-
dus. **Iust** vix saluabis: peccator sic re-
prehēsus inq̄ se premet. **Cōstrictus** vbi
latebo: quō apparebo? latere exit impos-
sibile: apparere intolerabile. **Illud** desi-
dero: et nusq̄ erit: istud execrabor: z vbi
q̄ erit: **Quicq̄d** tūc: qd erit tunc: qd
eruet me de manib⁹ dei: vnde mihi con-
siliū? vnde salus? **Quis** est qui dicitur
magni cōsiliū angel⁹? qui dicit saluator
et nomē eius vociferer. **Jam** ipse est: iaz
ipse est **Jesus**: ipse idē est iudex inter cu-
ius man⁹ tremo. **Respira** iā o peccator:
respira ne desperes: spera in eo quem ti-
mes. **Aufuge** ad eū a quo aufugisti. **In**
uoca importune quem supbē puocaisti
Jesus ihu. ppter hoc nomē tuū: fac mihi
scdm nomē tuū **Jesus** iesu obliuiscere su-
perbū puocātem. **Nomē** dilecte: nomē
delectabile: nomē cōfortans peccatorē:
et beate spei. **Quid** em̄ ē **Jesus** nisi sal-
uator. **Ergo** **Jesus** ppter temetipm esto
mihi **Jesus**: qui me creasti nō perimas
qui me redemisti ne cōdemnes: qui me
creasti tua bonitate: ne pereas opus tu-
um mea iniquitate. **Rogo** piissime ne p-
dat mea iniquitas: quod fecit tua oīni-
potēs bonitas. **Recognosce** benignissi-
me quod tuū ē: z absterge quod alienū
est **Jesus** iesu miserere: dū tempus ē mi-
serendi. ne damnes in tempore iudican-
di. **Que** nāq̄ tibi vtilitas in sāguie meo
si descēdero in eternā corruptōem. **Re-**
q̄ em̄ mortui laudabūt te dñe: neq̄ oēs
qui descēdūt in infernū. **Si** me admise-
ris intra latissimū tue mie sinuz: nō erit
angustioz ppter me dñe. **Admitte** ergo
o desideratissime iesu: admitte me intra
numez electoz tuoz: vt cū ille te laudē:

De diuersitate

te perfruar: et gloriar in te inter oēs qui diligunt nomē tuū. Qui cum deo patre et spiritu factō: gloriaris per interminata secula Amen.

Incipit Epistola Anselmi de diuersitate Sacramentorum.

Domino et amico waler amino gratia dei. Hu wēburgensi uenerabili epō. Anselmus seruus ecclesie cātuariē: archiepiscopus salutem: seruitiū: oratōes dilectatōis affectū. Gaudeo et grās ago deo: quod si cur scribitis glorificat eū in uob catholica ecclesia: quomō in v̄sa mutatiōe diuine uolūtatis aparet grā: et dñi pape pascalis amicitia habetis: et familiaritatem ut iam mihi liceat v̄sam amicaliter salutare factitatem. **Q**uod v̄sa s̄bilitas me cōparat minerue et uocat in dōtem: nō in me accipio: quoniam nihil in me cur hoc dici debeat de me intelligo. **N**on tamē debeo esse ingratus v̄se benignitati quoniam hoc facit abūdatia vestre erga me bone uolūtatis. **S**olemus enim sepe sentire meliora de hīs quos diligimus: quod ipsi mereantur. **D**e laude igitur ad me nō pertinet cor meū non gloriatur: sed de dilectōe que semper amāda est grās agēdo letatur. **Q**uerit v̄sa reuerentia de sacramētis ecclesie: quoniam nō vno mō fiunt ubiq; sed diuersis modis: in diuersis locis tractantur. **U**tique si p̄ vniuersaz ecclesiā vno mō et concorditer celebrarent bonū esset et laudabile: quoniam tñ sunt multe diuersitates: que non in sūma sacramētū: nec in virtute eius: aut fide discordant: neq; oēs in vnā consuetudinē colligi possūt: estimo eas potius: in pace cōcorditer tolerandas: quod discorditer cū scandalo dānandas: habemus enim a sanctis patribus: quia ubi vnitas seruatur charitatis in fide catholica: nihil ef-

ficit cōsuetudo diuersa. **S**i autē quererē unde nate sint iste cōsuetudinū diuersitates: nihil aliud intelligo quod hūanorū sensuū varietates. **Q**ui quis in reuerentia et virtute nō dissentiat: in aptitudine tamē et differētia ministratōis nō cōcordant. **Q**uod vnus aptius esse iudicat. alius sepe minus aptū existimat. **N**ec in huius varietatib; non cōsonare: puto ab ipsius rei veritate exorbitare. **N**empe quod alij in sacrificiō corpore et sanguine domini: singulas cruces singulis faciūt ab initio in canone: alij solummodo singulas singulis: ubi sigillatim noīatur panis vel corpus: et sigillatim calix vel sanguis: ubi v̄ro oblatio noīatur: vnā crucē ambobus faciūt: quoniam sicut vnus est xp̄s qui seipm obtulit pro nobis: ita vna est oblatio: et vna est hostia in pane et vino quā offerimus: nō v̄ deo istos magis in h̄ discordare a xp̄o quod sigillatim vtraq; benedixit: quoniam oēs illi discordant qui calicē post cenā nō sacrificat: sicut xp̄s fecit: et qui vtraq; simul vno noīe vocat oblatiōem vel hostiā quod xp̄s non fecit. **U**nde possumus colligere quia a nobis inuicē huius actiōe seruata: reuerentia possumus esse dissimiles: sine reprehensione: cum ab ipso auctore ipsius sacrificij simus diuersi sine offensione. **U**bi autē dicimus hec dona hūmana h̄ sacra sacrificia: siue sigillatim panis et vino singule cruces assignentur: siue vna cruce duo simul sacrificentur. **N**ō video in hac diuersitate reprehensibilem discordiā: nisi forsitan: quia cōueniēter ambo vna cruce notantur sicut vno verbo benedictōis sacrificantur. **C**ū enim plures hoīes: aut diuersas res simul benedicimus: non singulis singulas cruces reddimus sed oibus vnā crucē sufficere credim;. **Q**uod v̄ro nonnulli ab initio calicē operiūt quodā corporeali: alij p̄ano cōplicato p̄pter mūditiē custodiunt: nec nudū dimittūt calicē sicut xp̄s

modis crucis eius est
ostēderet se mūditi
intelligo eos obere
ditate ep̄i: que nō sū
sacrificiō quā quā nō
sacrificiō eū esse crucē
extra domū: et sub nu
mē magna nō carēt rē
pallus est p̄ nobis: nō
enim: ut sequamur
hos: quos dedit nobis
viam iustitiam iustitiam
viam et paupertate
viam est et execrabil
viam: nō dignus habere
viam habitatiōes: ne
viam execrabiles: ne
viam sub celo: de sub
viam scōm p̄p̄iam o
viam obis estimaret.
viam in mūditi n
viam nasceret: et na
viam in p̄sepio bauto:
viam in mūditi nō
viam redimaret: nec m
viam reget: nec m
viam nec sepulchrū a
viam collocaret.
viam p̄ nuditatem
viam p̄ significanda. **N**e
viam cur poci? cur adū si
viam sacrificiū quā xp̄s p
viam nō sub rector vel intra
viam celo. **S**i autē v̄sus nō
viam fiat p̄pter p̄v̄t
viam causa videt ut cali
viam nō v̄scoopiat p̄pter q
viam possūt incomodit
viam et diligētus puto v̄
viam aut aliqd̄ indecēs u
viam sepe cōtingisse cognos
viam coopus p̄tingitibus
viam. **H**ec sapiēte v̄s
viam nullius meliorē rō

De fermentato ⁊ azimo

nudus crucifixus est: vt sic significatis ostēderet se mūdo reuelatū non magis intelligo eos debere respēdi. ppter nuditatē xpi: que nō significat ab ill' in sacrificio qm̄ quia nō monstrat in eodem sacrificio eū esse crucifixū extra ciuitatē extra domū: et sub nudo celo. Que tamē magna nō carēt rōe. Nam xps qui passus est. p nobis: nobis relinquēs exemplum: vt sequamur vestigia eius: in hīs quoq; dedit nobis exemplū. ppter iusticiam sustinendi: incōparabilem cōtentum ⁊ paupertatem. Adeo enim cōtentus est et execrabilis iudicatus: vt nec mori dignus haberet inter aliquas hominū habitadōes: neq; inter homines nisi inter execrabiles: neq; sub tecto aliquo nisi sub celo: de sub quo eici nō potuit: vt scdm̄ pphiam opprobriū et abiectio plebis estimaret. Paup̄ x̄o ita fuit vt veniēs in mūdū nō in sua s̄ in aliena domo nasceret: et natus. ppter inopiā loci in p̄sep̄io brutoz aialū ponere tur ⁊ viuēs in mūdo nō haberet vbi caput suū reclinaret. nec moriēs vnde nuditatē suā tegetet: nec mortuū vnde inuolueret nec sepulchrū aut locū vbi corpus mortuū collocaret. Que omnia magis sūt viuēdo p effectum (cū rō exigit) imitāda q̄ p nuditatem sacrificij: nuditas xpi significanda. Neq; cōiecturare possū cur poci' curādū sit vt pāno operiatur sacrificiū qm̄ xps passus est nudus nō sub tecto vel intra ciuitatē s̄ sub nudo celo. Si aut̄ vsus nō habet vt extra tectuz fiat. ppter pturbatōes aeris: similis causa videt̄ vt calix in sacrificiādo nō discoopiā ppter quas daz q̄ contingere possūt incōmoditates. Tutius itaq; et diligētius puto vt calix ne. aut musca aut aliqd̄ indecēs in illū caderet que sepe cōtingisse cognoscimus opiat̄ q̄ discooptus ptingētibus in mūditijs exponat̄. Hec sapiētie vestre. p meo intellectū nullius meliorē rōem respuens

respōdeo. De hīs que sacrificāt de fermento nisi vobis olim quādā epistolā. **Explicit Epistola de diuersitate Sacramentorum.**

Incipit Epistola beati Anselmi epi de fermentato et azimo.

Anselm' seruus ecclesie cātu arieñ. waler anno. Au wemburgēss Ep̄o. Scienti breuiter loquor. Si cert' essem prudētia vram nō fauere successo ri iulij cesarijs: et nerōis a iuliani et potestate cōtra successorē et vicariuz petri apostoli: libētissime vos vt amicissimū ⁊ reuerēdū ep̄m salutarē qm̄ aut̄ ad defensione veritatis cōtra grecos qui ad vos venerūt queritis: scdm̄ posse nulli deesse debemus: opusculum vobis misi quod de p̄cessionē spūssācti edidi cōtra illos. De sacrificio vero in quo idē greci nobiscū nō sentiūt: multis catholici rōnabilib' videt̄: qz q̄ agūt non est cōtra fidē catholicā. Nā et azimū: ⁊ fermentatū sacrificās panem sacrificat. Et cū legi' de dño quādo corpus suum de pane fecit: qz accepit panē et benedixit nō addidit azimū vel et fermentū. Tertū tamē est qz azimū benedixit forsītā non qz res que fiebat h̄ exigebat. Et cuz alibi serz carnē suā panē vocauit: sicut isto pane hō viuūt tēporaliter: ita illo in eternū: nō ait azimū vel fermentū: qz vterq; pariter panis est. Nō em̄ differūt azim' et fermentū: substācialiter vt quidaz putāt. Sicut hō nouus ante peccatū: ⁊ in ueteratus fermento peccati: nequaq; substācialiter differūt. Prop̄ h̄ ergo soluz videt̄ se et carnē suā panē vocasse et de pane corpus suum fecisse qz sicut panis iste azimus: siue fermentatus: dat vitam trāsitoria: ita corpus eius eterna: nō qz fermentatus est: vt azimus: q̄uis in lege

De fermentato

vbi vere oia in figura fiebāt: pceptū sit
azimū in pascha panē comedere: vt oī-
deref qz xps quē expectabāt sincerus z
mūdus futurus esset: et nos qui mādu-
caturi eram⁹ corpus eius: similiter mū-
di esse moueremur: ab oīi fermēto ma-
licie et nequitie. **I**am xō postq̄ de vete-
ri figura: ad nouā veritatē venimus et
azimā xpi carnez cōmedim⁹ nō est nob
necessaria illa vetus figura in pane de q̄
carnē ipam cōficimus. **A**ppertissimū tñ
est qz meli⁹ sacrificat de azimo q̄ de fer-
mēto: cū qz valde aptius z puri⁹ et dili-
gētius fit: tū qz dñs h̄ fecit: vnde illō nō
ē tacēdū qz cū greci anathematizāt azi-
mitas: sic eñ nos vocāt: anathematizāt
xpm. **S**i autē dicūt qz iudaizam⁹: dicāt
similiter xpm iudaizasse. **E**t si audēt as-
serere xpm p̄t iudaismū vt pceptuz de
azimo datū fuaret de azimo corp⁹ suuz
fecisse absurdissime errāt: cū illū taz sin-
cerā nouitatē fecisse infermēto vetusta-
tis existimāt. **P**atet igit qz cum azimo
vltus est ad illud opus nō h̄ fecit vt pre-
ceptū de azimo fuaret: sed aut vt fermē-
tarios quos p̄uidebat reprobās: azimi-
tas approbare⁹ aut certe vt si etiā fermē-
tarij approbarē⁹ azimitas quoqz appro-
bare⁹. **Q** aut nos iudaizare dicūt: nō ē
ver⁹ qz nō sacrificamus de azimo vt le-
gē veterē seruem⁹: sed h̄ diligētius fiat
vt dñm qui h̄ nō iudaizādo fecit imite-
mur. **C**ū eñ facimus aliqd̄ qd̄ iudei vt
iudaismū seruaret faciebāt nō iudaiza-
mus qz nō ppter iudaismū sed ppter ali-
am causā h̄ facim⁹. **S**i eñ in diebus pa-
sche azimū panē aliq̄s comedat siue qz
nō habet aliā: siue qz magis delectatur
illo q̄ fermētato aut si q̄s ppter infirmi-
tatē p̄sentū circūcidere cogit aut si bo-
ni suo q̄s triturātī ne esuriat os nō ob-
turat null⁹ nisi insipiēs h̄ agētē iudaiza-
re iudicabit. **C**ū itaqz nos panē azimuz
sacrificam⁹ nō p azimi figurā talē dñm
Ihm fuisse significem⁹: sed vt ipm panē

in corp⁹ eius diuina virtute operāte si-
cut ipē fecit significem⁹: nequa q̄ in hoc
vetustatē legis seruam⁹ sed euāgelij ve-
ritatē celebram⁹. **D**eniqz quādo idē ipē
h̄ fecit et ait discipulis suis h̄ facite i meā
cōmemoratōem si voluisset vt nos qui-
bus h̄ aplis p̄cepit non de azimo facere
mus p̄monuisset nos in eis: z dixisset ne
faciatis h̄ de azimo. **Q**uare cū dicēs h̄
facite azimū nō excepit: q̄s est cuius in-
tellect⁹ audet excipere q̄ ipē fecit et p h̄
phibere q̄ nō solū nullo sermone ph̄-
buit s̄ etiam ope p̄cepit. **Q**uis inq̄z nisi
plus sapiēs q̄ oportet sapere tātū con-
sideret de sapiētia sua vt p̄sumat h̄ p̄fer-
re qz cū dixit dñō h̄ facite sicut cōpeten-
ter subintelligim⁹ q̄ ego sic indubitanē
sit subaudiēdū s̄ nō h̄ vnde ego. **I**tez si
diuina p ea q̄ digniora cognoscim⁹ exē-
qui debem⁹ cū sacrificiū de q̄ agit de pa-
nis siue azimi siue fermētati s̄ba: cōstat
esse celebrādū: quē panē digniorē estia-
mus ad faciēdā dñici corporis varieta-
tem nisi illū quē z vetus lex elegit ad si-
gnificādā: z euāgelij ad exhibēdā can-
dē veritatē. **S**i itaqz respōdem⁹ grecis
nos h̄ de azimo nō ppter figurā: s̄ ppter
p̄dictas causas facere: nihil h̄ intelligo
valet cur nos greci anathematizādos:
aut saltez rephēdēdos recte iudicēt. **A**t
si dicūt h̄ nos nō agere posse de azimo:
sine intellectu figure p qd̄ iudaizare p̄-
bamur ergo nec similiter queūt ad h̄ ip-
sū vti fermētato sine figura qz et vetus
scriptura p fermētū designat peccatuz.
Quin execrat in pascha suo cōmedere
fermētati z noua dū manet nos in pa-
scha n̄so opulari non infermēto veteri:
neqz inferni ma. z nequici. **D**icim⁹ etiā
qz nos nō iudaizam⁹ si figurā tenemus
in azimo qm nō significamus xpm sine
fermēto peccati ventuz tāqz iudei s̄ mō-
stram⁹ eū talē venisse sicut xpiani z per
h̄ mouemur tales nosmetipos exhibere
quales pascha n̄m est qz māducamus.

Ita aut ne ciuicos ne
fideur: qz deū in fermē-
ventuz vt iudei: nec
sine peccato signat: s̄
faure videtur qui illi
nes peccato fermētati
tant xpianos nō deb-
vetera trāsferūt in quil
negat vt alia taceā
quā auulsa mortis z
solū dicit. **Q**uicūqz
ipē s̄ in morte ip-
nos. **C**olepulti eñ sun-
plūm in morte. **A**ut si
figat sed nō in ei dē n-
figat vetus vtebat:
nō azimū assumēdū: a-
ad hoc in eadē lege acc-
ipant in aqua cū pres-
nō baptizati sūt in m-
p̄pe nequeit in figur-
p̄p aquā ne vidētur
rimo iohannis qui bap-
tizo i reb̄s b̄nilitatē
toms in aqua licet illuc
qz n̄m: h̄m: noui figur-
neque est ista grecor: sa-
nō: vt vetus pascha p q̄
obēdēbatū est in azi-
ne sacrificare corpus x̄p-
im: de azimo in figura:
nō dñi: quā talis fuit ill-
sacrificamus: scilicet sine f-
cōmune ad cōmouēdū n-
nos comedimus tales deb-
cipm dicit. **E**xpurgate v-
tam vt s̄tis nō. con. s̄. est:
s̄tis n̄m immolat⁹ est xps
comar nō infer. vt. negi inf-
cipi. s̄m. c̄vritatis. **S**ue
sacrificemus azimū pan-
p̄p nullatenus nos greci
p̄alēt osidere s̄ aut soli ne
nō h̄m aut nos meli⁹ z d-
h̄ ipē satis ostēdūt se n-

azimo

illi aut nec iudeos nec xpianos i h se p-
fitetur: qz deū in fermenti sui figura: nec
venturū vt iudei: nec venisse vt xpiani:
sine peccato signat: sed potius pagāis
faure videtur qui illū sicut alios homi-
nes peccato fermentatū existimāt. **S**i dō
aiunt xpianos nō debere vti figuris: qz
vetera trāsierūt in quibus erāt necessa-
rie negāt vt alia taceā baptismū esse fi-
gurā cuiusdā mortis et sepulture: cōtra
aplm dicētes. **Q**uicūqz baptizati sum⁹
in xpo Ihu in morte ipius baptizati su-
mus. **C**ōsepulti em̄ sumus cū illo p ba-
ptismū in mortē. **A**ut si cōcedūt nos vti
figuris sed nō in eisdē rebus quibus in
figura lex vetus vtebat: et ideo nō esse
panē azinū assumēdū: ad vllā figuraz:
qz adhuc in eadē lege accipit. quare ba-
ptizant in aqua cū p̄ses nostri om̄es in
moysē baptizati sūt in nube: et mari: qz
negare nequeūt in figura fuisse. **C**itent
quoqz aquā ne videātur baptizare ba-
ptismo iohannis qui baptizauit in aqua
Si ergo irrep̄hēbiliter figurat bapti-
zamus in aqua: licet illud baptisma ve-
rit: que est ista grecoꝝ sapiētia que p̄p̄
hoc qz vetus pascha p quod n̄m figu-
rabat celebratū est in azimis detestatur
nos sacrificare corpus xpi qui ē pascha
n̄m: de azimo in figura: siue ad comme-
morādū: quia talis fuit ille cuius corp⁹
sacrificamus: scilicet sine peccati infecti-
one: siue ad cōmouēduz nos qz corpus
eius comedimus tales debere esse scdm
aplm dicētē. **E**xpurgate vetus fermen-
tum vt stis no. con. si. est. azi. et em̄ pa-
scha n̄m immolat⁹ est xps. **I**taqz epu-
lemur nō infer. ve. neg. infer. ma. z ne. s̄
in azi. sin. z veritatis. **S**iue igif in figu-
ra sacrificemus azimū panē. siue om̄i fi-
gura nullatenus: nos greci rep̄hēnsibi-
les valēt ostēdere s̄ aut soli nos bñ agim⁹
ille nō bñ aut nos meli⁹ et diligētī⁹ si illi
bñ **R**epe satis ostēdūt se nullā h̄re rōez

ad suā partē confirmādū: et n̄fam infir-
mādam cū hoc p̄tra nos p̄ferunt quod
nullo mō contra nos: aut cū illis esse co-
gnoscitur. **O**biciūt em̄ nob sicut in v̄sa
legi **E**plā: qz dicit apls l̄sa em̄ occidit
spūs aut viuificat. **E**t qz annos p̄p̄bia
Sacrificate inquit de fermentato laudē
vnde nitūtur ostēdere qz l̄sa que vetus
pascha celebrari iubet: i azimis nos oc-
cidit: cū eā seruamus azimū sacrificādo
nō bñ apli d̄ba intelligētes l̄raz em̄: tūc
dicit occidere quādo illa iubēs a pecca-
to decl nat: peccatū ostēdit: qm̄ non ad
iuuet gr̄a vt fiat quod iubēs inobedien-
tem et p̄uaricatōem facit. **Q**uod in ep̄-
stola ad romanos idem apte monstrat
apls dicens. **P**eccatū non cognouit nisi
si p̄ legem. **N**ā concupiscētia nesciebat
esse peccatū: nisi lex diceret nō concupi-
sces. **O**ccasionē aut accepta peccatū p̄
mandatū operatū est in me oēm concu-
piscētia. **S**ine lege em̄ peccatū mortu-
um erat. **E**go aut viuebam siue lege alī
quādo. **S**ed cū venisset mādātū pecca-
tū reuixit. **E**go aut mortuus sū z inuen-
tū est mihi mādātū quod erat ad vitam
h̄e ad mortē. **N**ā peccatū occasiōe ac-
cepta p̄ mādātū seduxit me: z p̄ illd oc-
cidit. **S**ic l̄sa sine adiūuāte gr̄a: occidit
spūs aut viuificat: sicut ait idē apls ad
titū. **C**ū aut benignitas hūana. ap. sal.
n̄ri dei nō ex operib⁹ iusticie que se. nos
sed scdm suā miam sal. nos fecit: p̄ laua-
crū regeneratiōis et renouatōis spūs
quē effudit in nos abunde p̄ Ihm xpm
saluatōrē n̄m: vt iustificati gr̄a ipi⁹ he-
redes sim⁹: scdm sp̄ez vite eterne. **I**deo
cū dixisset sufficiētia n̄ra ex deo est: qui
et idoneos nos fecit ministros noui te-
stamēti: non l̄sa sed spūs: l̄sa em̄ occidit:
spūs aut viuificat. **A**c si dicat fecit nos
deus ministros noui testamēti qz nō est
in l̄sa occidēte: sicut vet⁹: sed in spiritu
viuificāte. **A**d vtrūqz vero ad occasiō-
nem scilicet l̄re: et ad viuificatōem spūs
m iij

De fermentato

spūs ptinet qđ subiūxit. Quod si ministratio mortis lris deformata in lapidibus: fuit in gloria: ita vt nō possent filij israel intendere in faciē moysi. ppe gloriā vultus eius: que euacuat: quō nō magis ministratio spūs erit i glia. Nā si ministratio damnatōis gloria est: multo magis abūdat ministerium iustice in gloria. Nam nec gloriatum est quod claruit: in hac parte: ppter excellentem gloriā. Si em̄ q̄ euacuatur p gloriā est: multo magis q̄ manet in glia ē. Habentes igit̄ talē spem multa fiducia vti mur: et non sicut moyses ponebat velamen sup faciem suā: vt non intēderent filij israel in faciez eius quod euacuatur. **S**ed obrusi sunt sensus eoz vsq; in hodiernū em̄ diem: idipm velamē inlectione veteris testamenti manet non reuelatur: qm̄ in xpo euacuat: sed vsq; in hodiernū diem cuz legitur moysi velamen positum est super cor eoz. Cū aut̄ conuersus fuerit ad dñm tunc auferetur velamen. Dominus aut̄ spūs est. Ubi aut̄ spūs dñi ibi libertas. Nos x̄o om̄s reuelata facie gliam dñi speculantes in eādē ymaginē transformamur a claritate in claritatem. tāq; a dñi spū. Ideo habentes hāc administratōem iuxta q̄ misericordiā cōsecuti sumus nō defacimus. De occisione littere et viuificatōe spūs: supfluum mihi videt̄ sup b̄ aliqd addere. Satis itaq; patet quia nec grecis. pdest: nec nobis obest qđ de occidēte littera obiciūt. Quod aut̄ assumūt de pph̄ta: venite in galgalaz impie agite: et sacrificate de fermentato laudē. intelligēdum est esse dictū aut̄ approbando tale sacrificiū aut̄ reprobādo. Sed si h̄ p̄cipit pph̄ta: vt scdm̄ eos loquar: illos occidit littera qui litteraz seruando de fermentato sacrificāt. At si hec exprobando dictū est: qua fronte sacrificāt quod pph̄ta in sacrificiuz execratur: aut qua ratione hec in auctoritatez sibi assumūt

Quāntū hec pph̄ta non iubendo sed reprehendēdo dixerit: dubium non est: vt cū hoc impie auctoritas sociauerit. Dixerat em̄. Venite ad bethel et impie agite. Et paulo post continuata increpatione ait. Et sacrificate de fermentato laudez. Aut ergo tanta ratione partem suā fermentariy desēdant: quāta suaz roborāt azimite: aut si nec illud valent: nec istud volunt. saltem non reprehendant azimiltas. In tertia questiōe sic intelligo: mā: dastis quia greci detestātur nostra conubia: vbi cognati cognatis copulātur. **Q**uod cur faciāt nullā video auctoritatem aut rationem. Nam si h̄ in suis fieri. phibent conubijs: aut non extēdunt cognatōes vsq; ad septimā generatōem sicut nos aut impossibile videt̄ seruari q̄ p̄cipiunt. Sunt em̄ sepe in vna cognatōe plus q̄ cētuz viri aut mulieres egētes coniugio. Totidē itaq; cognatōes inuenire necesse ē de q̄bus singulis singuli eligātur viri et mulieres quibus illa de vna cognatōe singlis singuli copulētur. Aut itaq; detestabilia sunt indubitātē eoz cōnubia si inter septē generatōes sunt: nec debēt reprehendere nra quādo cognati cognatis cōiugunt̄ de alia cognatōe q̄ nulla. phibet auctoritas vel rō. aut impossibile est: vt dixi seruare q̄ p̄cipiūt vt scilicet tot cognatōes exquirātur ad vnius cognatōis conubia: que sūt in illa: viri et mulieres petētes coniugia. **Q**uāntū aut̄ sine omni auctoritate et ratione absq; dubio ratōnabiliter reputādum iudicatur.

Explicit Ep̄la de fermentato et azimio
Incipit liber Anselmi Epi in expositioem mēbroz vestimētoz et actū dei.

Ubicūq; sacra scriptura sup̄sim diuinos libros in deo mot^o anime seu hūana membra describit idem caput ca

Expositio mēbroꝝ ⁊ actioni dei

illos: oculos: palpebras: aures nares:
os: labia: cor: ligua: ymaginē vterū ma:
nus dextrā: sinistrā: digitos: siue digitū
brachiū alias scapulas venter postero:
ra pedes. **I**te motus anime irā: furore:
obliuioem penitētiam: recordatōem: et
alia hys similia nō carnaliter iuxta hy:
storiā a recto intelligētibus sciēda sunt
si cut a iudeis ⁊ plerisq; hereticis carna:
liter intelligēda sunt ⁊ cōfītēda. **S**i q̄s
ad deū hūana mēbra seu motus aīe mo:
re hūano inesse credit: pculdubio ī cor:
de suo ydola fabricat. **I**git̄ vt dicū est si:
guraliter deū caput ip̄a essentia diuini:
tatis eius que oīa p̄cedit et cui sūt om̄ia
subiecta intelligere debemus. **C**apillos
vero eius capitis sanctos angelos: seu
vniuersos electos tipice accipi oportet
de quo in sacramēto in libro Danielis.
Aspiciebā donec throni positi sūt: ⁊ an:
tiqui nix candidū ⁊ capilli capitis eius
quasi lana mūda. **H**ic em̄ signat̄ pvesti:
mētum candidū dei: quod et p capillos
capitis eius: sāctos videlicet angelos:
et multitudinē sāctoꝝ dealbatorū. **U**el
certe ideo capilli eius lane mūde cōpā:
rāt̄ vt p hoc antiquus diez eē credat̄.
Oculos dicat̄ habere: p eo q̄ oīa vi:
deret nihil eū latet in cōspectu eius: vt
ait ap̄ls. **N**ulla creatura inuisibilis est:
oīa em̄ nuda ⁊ aperta sunt oculis eius.
Alter̄ dō oculi respectu gr̄e eius intel:
ligūt̄. vt est in psalmo. **O**culi dñi
sup iustos. **I**te aliter oculi dñi p̄cepta
eius: p que lumē sciētīe submīstrat mi:
stice accipiūt̄: vt est illud in psalmo.
Preceptū dñi lucidū illū. ⁊c. **P**alpe:
bre dñi occulta et incōprehēsbilia iudi:
cia eius: siue spiritualis ī diuinis libris:
eius locutio innuī. **D**e quib⁹ occultis:
et incōprehēsbilibus sacramētis: atq;
iuditijs dicat̄ in psalmo. **P**alpebre ei:
us interrogant si. ho. id ē. p̄bāt. **A**u:
res habere dicat̄ deus ppter hoc q̄ oīa

audit: ⁊ nihil eū subsilētio latet: de quo
in libro sapiētīe scriptum est. **A**uris celi
audit oīa: et tumultus murmuratiōnū
non abscodef. **F**acies dei inspiratio
eius: ī corde fidelū: vt est illud in libro
regum. **A**scēdit fumus de naribus eius
id est lachrymosa compūctio penitēciū
in spiratōe eius. **F**acies cognitio di:
uinitatis eius ad hoīes: de qua cogniti:
one in psalmo scriptus est. **O**stēde nob̄
dñe faciem tuā ⁊c. **H**oc est dona nobis
cognitōem tuā: que cognitio p filiū ho:
minis hoīb⁹ innouit: ip̄o dicēte in euā:
gelio. **N**emo nouit p̄ez nisi filius: ⁊ cui
voluerit filius reuolare. **A**lter̄ dō faci:
es dei significat̄ inuisibilē essentiā diui:
nitatis dei filij: de qua ip̄e dñs ad moy:
sen p angelū respōdens ait. **P**ostero:
ra mea videbis: faciē aut̄ meam videri
non poteris. **A**c si dicat̄ incarnationem
meā videbis: in nouissimis diebus: di:
uinitatem aut̄ meam videri nō poteris.
Os dei filius p̄ris: id est x̄ps domin⁹
p quo esaias ppheta ex p̄sona iudeoꝝ
affatus ait: quia os eius ad iracūdiā p:
uocauimus. **A**lter̄ vero os eius: domi:
sermo eius iussio accipit̄: de quo s̄mōe
dñi p̄dictus ppheta ait. **O**s dñi locutū
est hec. **V**erbū de filius patris: per quē
oīa facta sunt. **D**e quo in psalmo. **V**er:
bo dñi celi fir. sunt ⁊c. et alibi. **V**isit de
us verbū suū et sa. e. et in euāgelio secū:
dum iohānē. **I**n principio erat verbū.
Lingua dei mistice significat̄ sp̄s̄sā:
ctū: p quē deus pater secretū suū mani:
festauit hoīb⁹ vt in psalmo lingua mea
ca. scri. **L**abia dei mistice p̄sonātia vtri:
usq; testamēti intelligūt̄. **D**e quibus
testamētis in prou. scriptū est. **D**iuina:
tio in labijs eius in iudicio non errauit:
cor ei⁹. **B**rachia dei p̄ris eius filius
intellectū: sicut est illud in esaiā pph̄ta
Et brachia mea populos iudicabunt.
Brachiū dei p̄ris singulariter filius ei⁹
accipit̄ et de quo **J**eremias ait. **E**t nūc

Expositio vestimētorum

Esse deus qui eduxisti pplm tuū de egipto in manu forti: et brachio extento idcirco aut filius dei p̄ris brachiū dicitur quia creatura electa ab ip̄o cōtinet̄.

Dextera dei p̄ris id est vnigenitus filius de quo in psalmo ex p̄sona hoīs assūpti. **D**extera inquit dñi fecit virtutē. **A**lter vero dñi dextera gl̄iam p̄ris et eternā beatitudiez signat de quo in psalmo ex persona p̄ris in filiū. **S**ede a dextris meis. **D**icit aut̄ et dextera dei ois electā creatura in celo et in terra: sicut et p̄ sinistra eius intelligit̄ reproba creatura: id ē demōes et oēs impij q̄ ad lenāpositi: eterna supplicia sustinebūt. **M**anus dei p̄ris filius ei⁹ accipit̄: p̄ eo q̄ p̄ ip̄m facta sūt oīa sicut ē illd̄ i esaiā. **M**an⁹ mea fec̄: et facta sūt oīa. **A**lit̄ dō manus dei pt̄as ei⁹ itelligit̄. **D**e q̄ pt̄ate i li. **J**eremi scriptū ē. **S**icut lutū i manu figuli ita vos i manu mea dom⁹ israel. **I**te p̄ manus dñi flagellū accipit̄. **D**e cuius percussione in sophonia p̄pheta scriptū ē. **E**xtēdam manū meā sup iudā: et super habitatores Iherusalem et disperdam de hoc loco reliq̄as baal zē. **P**ro qua dñi percussione beatus Job de semetipso ait. **M**anus dñi tetigit me. **D**igitus dei singulariter sp̄s factus accipitur. **A** quo sp̄s factus lex duabus in tabulis lapideis in mōte Sinai scripta narratur. **I**p̄e em̄ scripsit: q̄ scribēda dictauit idē sp̄s factus. **D**e quo sp̄s factus dominus in euāgelio. **S**i ego indigito dei ei. **D**emo. id est. **S**i ego i sp̄u dei eitio de. **S**icut em̄ digitus cū manu v̄l brachio: manus vero vel brachiū cū corpore vnum sūt in natura: ita p̄r filius et sp̄s factus tres quidē p̄sone: sed vna s̄ba diuinitatis. **D**igiti dei pluraliter facti intelligūtur p̄pheti: p̄ quos sp̄s factus libros legis ac p̄phetaz sua inspiratōe scripsit: de q̄bus scriptū est. **G**lidebo celos tuos opa digitorū tuorū. **P**er celos em̄ libros legis et p̄phetaz. **p̄ digitos vero sc̄t̄as**

vt dictum est. p̄phetas insinuauit.

Imago dei p̄ris inuisibilis vnigenitus filius: de quo ap̄ls. **I**mago dei inuisibilis. **A**lter nāq; est ymago dei in filio suo quoniā non aliū de sed ex semetipso h̄ est ex s̄ba sua: p̄ oīa sibi similit̄ genuit et equalē. **A**lter dō aiām hoīs quaz nō ex se id est de sua s̄ba sicut pleriq; heretici opinati sunt genuit. sed ex nihilo creauit. **S**icut aliter ymago est cuiuslibet regis in filio eius. quē ex semetipso sibi similit̄ genuit: id est hō hoīem. **A**lter vero in annulo eius: siue intera ymago eius expressa que nō est qd̄ ip̄e: sicut filius qui naturaliter h̄ est qd̄ et p̄r. **C**or dei p̄ris archanū sapientie eius mystice innuit. **E**x quo verbū idē filiū suū impassibiliter sine initio genuit: ip̄o dicente p̄pheta. **E**rucauit cor meū verbum bonū. **A**las h̄re dicit̄ de p̄o q̄ more auis electos suos: tanq; pullos: s̄ se iūgit: fouet: et ab insidijs dyaboli et malorū hoīm p̄tegit: bñ p̄pheta ait. **S**ub ymbra alarū tuarū p̄tege me. **S**capulas dicit̄ h̄re deus: q̄ infirma mēbra ecclesie: quasi in scapulis suis portat. **D**e quo in psalmo. **S**capulis suis obūbrabit tibi. zē. **V**enter dei secreta origo s̄be eius accipitur. vnde in psalmo. **E**x utero ante lucifex. **A**lter venter dei incomprehensibilia iudicia eius. que rimari nequeūt mystice insumātur. **D**e quo occulto iudicio eius in libro Job scriptuz est. **D**e cuius utero egressa est glacies: et gelu. de celo q̄s genuit. **P**osteriora filij dei incarnatio eius accipit̄. **D**e qua posteriori parte: fili⁹ in mōte synai ad moysen p̄ angelū loquens ait. **P**osteriora mea videbis faciē aut̄ meā videri non poteris. **P**edes dei stabilimētū x̄ntis eius: eo q̄ vbiq; p̄sens et vniuersa illi s̄ba iecta sunt: ip̄o dicente per esaiā p̄pheta. **K**elū mihi sedes est. **T**erra aut̄ scabellū pedū meorū. **A**lter pedes filij dei incarnatio intelligit̄ que diuinitati s̄biecta ē.

membroꝝ ⁊ actuum dei

tanq̄s capiti: pedes sicut p̄ caput diuini-
tas: ita p̄ pedes eius hūanitas exprimi-
tur. De qua hūanitate in exodo scriptū
est. Videbāt dñm h̄ est moyses ⁊ aaron
et nadab ⁊ aliud ⁊. lxx. de seniorib⁹ po-
puli sub pedibus eius quasi lapides sa-
pphiri. ⁊ quasi celū cū serenū est. Sicut
aut̄ p̄ lapidē sappirinū celestes creatu-
ras: vñ factos angelos: ita p̄ celū serenū
factā ecclesiā electoꝝ: ex hoibus assūp-
tā figuratim monstrare voluit. Sup̄ q̄s
creaturas hō assūptus dei filius imper-
petuū regnat. De quo in psalmo. **D**ia
subiecisti sub pedib⁹ eius. **A**lter aut̄ pe-
des dñi idē ih̄u xp̄i significati sūt sancti
p̄dicatores. De q̄bus in deut. scriptū ē
Qui appropinquāt pedib⁹ ei⁹ accipient
de doctrinis ei⁹. **V**estimētū filij dei ali-
quā caro eius q̄ a diuinitate assūpta ē. in
diuinis libris figuratim accipiūt. De q̄
idūstro carnis esa. vaticinās ait **Q**uis
est iste q̄ venit de eodē. ⁊c. **K**ursus ve-
stimētū eius idē dñi facta ecclesia accipiūt.
q̄ p̄ fidē ac dilectōem ei cōiuncta est. De
q̄ scriptū ē in psalmo. **D**ñs regnauit de
corē indutus ē: ⁊ in alio psalmo. **L**ōfes-
siōem et decorē induisti: amict⁹ lu. sicut
vesti. **S**aliū xp̄i ecclia eius intelligit̄.
De q̄ i. l. gen. scriptū ē: lauit in vino sto-
lā suā h̄ ē in sāguie passionis carnē suā:
et in sāguie vne palliū suū idē ecclesiā.
suā. **C**alciamētū dñi n̄r̄ ih̄u xp̄i mistice
signat incarnatōem ei⁹ quā ex mortali-
tate hūani generis assumere dignat⁹ ē.
De q̄ incarnatōe sua ip̄e p̄ p̄phetam in
psalmo ait. **I**nidumeā extēdā calciamē-
tū meū idē ante plebē gētiū manifesta-
bo incarnatōem meā. **E**gressus aduēt⁹
filij dei in mōm ⁊ regressio ad p̄rem de q̄
bus psalmista ait. **V**isi sunt gressus tui
de⁹ gressus dei mei q̄ ē in sācto. De celo
venit in vteꝝ virgīs de vtero dño nascē-
do posit⁹ ē in p̄sep̄io. **P**ostq̄ oīa imple-
uit p̄ q̄bus a p̄re missus venerat apen-
sus ē i lingno crucis: de cruce aut̄ depo-

sit⁹ corp⁹ sepultū ē: scdm̄ dño aiām ad i-
ferna descēdit: tertia aut̄ die p̄ potētiaz
sue diuinitatis carneꝝ suā de sepulchro
suscitauit: ⁊ post diē resurrectōis sue q̄-
dragesima die vidētib⁹ aplis ascēdit in
celuz. sedet ad dexterā p̄ris: id ē in glia
ei⁹. **H**ij sūt gressus filij dei. **I**ste descen-
dēs in sacris scripturis legit̄. **A**scēdere
dicif̄ d̄s cū fili⁹ carnē ex nobis assūptā
in celū captiam enexit: sicut in psalmo.
Ascēdēs in altuz captiuā duxit. cap. qz
naturam hūani generis q̄ a dyabolo in
mōdo captiuā retinebat assumēs in celū
secū vbi nūq̄ antea fuerat tāq̄ captiuā
deportauit. **A**bscōde dicif̄ d̄s facies
suā cū se q̄busdā eoꝝ exigētibus culpīs
abscōdit: sicut i p̄lo iudeoꝝ: nūc imple-
tū videm⁹ qz negātes filiū dei sciētā ve-
ri dei ita pdidit: vt similes foret gētib⁹
q̄ deū nō nouert. **O**ndere dicif̄ d̄s faciē
suā: cū respectu gr̄e sue q̄b⁹ vult scilicet
electis suis seipm̄ in corda eoꝝ occulta
inspiratōe instituat: et ad diligēdum se
amorē suū infūdīt. **S**edere dicif̄ nō cor-
palit̄ hūano more h̄ potētōnalr̄ sup̄ oēs
creaturā rōnalē p̄sidere: vt ē illd̄ in psal-
miste. **R**eguit dñs sup̄ gētes de⁹ **S**ede-
re etiā dicif̄ d̄s sup̄ cherubi: q̄b⁹ iterptat̄
mltītudo vñ pleītudo scie: p̄ q̄b⁹ signifi-
cāt̄ sc̄ti angli seu mētes sp̄ualiū viroꝝ i
q̄b⁹ d̄s visibilit̄ p̄sidet et regnat. **I**n ill⁹
em̄ sedet q̄ scia ei⁹ dilectiōe pleni sunt.
In puerbys̄ q̄ppe salomōis scriptū est.
Sia iusti sedes est sapie. **S**apia dño dei
p̄ris xp̄s ē q̄ i aiab⁹ sc̄toꝝ dicif̄ sedē **D**e-
scēde dicif̄ in mōm̄ qñ aliū nouū q̄d an-
tea n̄ fecerat i creatura hūana opat̄: sic
fili⁹ dei p̄ris descēdisse narrat̄: qñ verā
carnē d̄ maria x̄gic̄ pp̄e redēptōez n̄r̄az
suscepit: ⁊ ver⁹ hō fieri digt⁹ ē: n̄ amittē-
do quod erat sed assumendo quod non
erat. **D**e cuius descēsiōe idem incarna-
tōe scriptū ē i ps̄. **E**t incliuit celos ⁊ de-
scēdit: ⁊ tli s̄p̄e ei⁹. **C**elos incliuit qñ
ante aduētū suū p̄nūcios angelos siue

pphetas misit q̄ ei⁹ aduētū hoibus nū:
ciarēt. **L**aligo s̄b pedibus ei⁹ fuit q̄ im:
pij hoies ob suā maliciā incarnatōez ei
us agnoscere noluerūt s̄ neq; adhuc p̄nt
Stare dicit̄ deus cū nos infirmos id ē
suam creaturā ad penitētiā ⁊ cōuersi:
onē paciēter sustinet: vt est illud in aba:
cuk ppheta. **S**tetit et mēsus est terraz
et dissoluit gētes. **T**ransire dicit̄ de⁹ cū
de cordibus quorū dā hoīm in quib⁹ an:
tea p̄ fidem crediderūt: postea surripie:
te p̄fidia: vel quolibet delicto: ab eis re:
cedit et ad alios transit quēadmodum
de iudeis ad gentes: de hereticis ad ca:
tholicos: seu de quibuslibet irreligiōsis
et negliētibus p̄uitio suo. **R**ecedere di:
cit̄ deus et ad alios trāsire: qui nō loca:
liter aut visibiliter: sed inuisibiliter oc:
culto iustoz iudicio facere p̄sueuit. **A**m:
bulare dicit̄ deus non de loco ad locuz
trāsēdo: q̄ est impiū credere: s̄ ambu:
lare eius est in cordibus factoz delecta:
ri: sicut scriptū est: et in habitabo in eis:
in ambulabo et ero illoz deus: v̄ certe
ambulare dei est in factis p̄dicatozibus
suis de loco ad locū trāsire loqui dei est
inuisibiliter sine sono vocis: vel q̄libet
strepitu occulte in mētib⁹ sanctoz volū:
tatem suā: atq; rectū intellectū inspira:
re: seu futura factis reuelare. **Q**ue locu:
tio dei vt quidā volūt tribus modis ac:
cipi. **P**rimo nāq; mō p̄ subiectā creatu:
ram: sicut ad moysen in rubo igne appa:
ruit: vel sicut ad abrahā: vel iacob et ce:
teris factis: quibus in angelis apparere
dignatus est. **S**ecūdo vero mō in som:
nis sicut ad iacob et ad zachariā pphē:
tam: et ad ioseph spōsū marie ⁊ in alijs
factis quibus secretuz reuelare voluit.
Tercio aut̄ mō neq; p̄ creaturā visibilē
neq; p̄ hoīem sed occulta t̄m̄ inspiratōe
inuisibiliter corda suoz tangēdo loque:
tes effecit: quēadmodū in libris pphē:
taz scriptū est cū ipi pphete subito af:
flati spū diuino exclamabāt dicentes: h̄

dicit d̄s. **A**lter videre dei est mala ho:
minū sciēdo reprobare: sicut esa. pphē:
ta. **E**t vidit et malū aperuit in oculis ei:
us. **I**tē aliter videre dei est nos viden:
tes facere: vt est illud in psalmo **P**roba
me deus et scito cor meū. **M**od⁹ iste lo:
cutōis et in libro beati **J**ob similiter re:
perit: vbi de sapiētia p̄ris p̄ q̄ plurima
infima locutus est de deo patre adiecit.
Tunc vidit illā et enarrauit ⁊ inuestiga:
uit et p̄parauit: idem vidētes facit atq;
p̄dicātes et inuestigātes atq; alijs an:
nunciantes. **C**ognoscere dei est cogno:
scentes facere sicut ait ad abrahā. **N**ūc
cognoui qm̄ timeas d̄m. **N**eq; enim i
tempore cognouit qui fecit oīa: anteq;
fiant: s̄ cognoscere deus dicitur cogno:
scentes facere: vbi qui prius de se qua:
les essent incogniti erant post eius inter:
rogatōem p̄batōem sibi metip̄i manife:
sti fierent: sicut est et illud in lege moysi
de ip̄o israhelico vt tentez eos inquit
vtrū custodiāt mādāta mea an nō. **N**e
scire dei est quosdā reprobos reproba:
re: sicut illud in euāgelio. **N**escio vos.
Zelare dicit̄ deus cum creaturā suam:
q̄ nō vult perire sepe castigat: corripit:
atq; flagellat: et flagellando ad se redu:
cit: vel zelare dicit̄ deus cum nullū pec:
catum impunitū vult relinquere iustus
est em̄: et ideo omnis iniusticia execra:
bilis est illi: q̄ vt dictum est nullomo:
do impunitā patitur. **I**raisci dicit̄ deus
non anime motus: vel qualibet pertur:
batōe: que illi omnino accidere non po:
test: sed creature delinquēti id est homi:
nibus impijs: et peccātib⁹: iustam di:
citur inferre vltionem hoc est reddere il:
lis q̄ meruerunt: et vltio diuina iste fu:
ror dicit̄. **P**enitere d̄s dicit̄: nō q̄ mo:
re hoīm p̄ trāsactis opib⁹ suis peniteat
Qui em̄ omnia nouit anteq; fiāt: p̄ ter:
renis actibus suis penitere non potest.
Sed penitēcia dei est statuta mutare: ⁊
q̄ temporaliter inchoatū fuerat i aliud
mutare et aut de bono exigentibus cul:

De voluntate dei

pis in malū. Sicut de saul legit penituisse deum: q̄ constituit eū regez. Vel sicut nūc videmus in p̄lo iudeoz actiū qui cū esset p̄ls dei ob impietate suam: facti sunt synagoga sathane. De malo vero bonum sicut accidit p̄lo gētūz q̄ ante p̄ls dyaboli: mō factus est dei: hec quippe mō occulto dei iudicio iudas p̄ditor de aplatus gradu lapsus: in inferni baratro demersus est: latro x̄o post crimen rapacitatis de cruce ad paradysum translatus est. Hanc quoq; mutatoem de bono ad malū dictum est: siue de malo ad bonum vt dictū est: quae occulto iustoq; iudicio dei per seueritatez iusticie siue per misericordiaz eius fiat: penitentiam dei dicimus: quod expressus in libro. Jeremie scriptum est. Non penitere dei est statuta mutare nullo mō vt est illud in psalmo. Iurauit dominus et non penitebit eum: id est pater ad filium tu es sacer. in eternum. Sacerdos dei patris dictus est filius dei. nō secundum diuinitatem: sed scdm hūanitatez in qua se pro nobis p̄passionem et mortem suam acceptabile sacrificiū deo pater obtulit: vt esset sacerdos qui et sacrificium est. Obluisti dicis deus: cū quibusdam impijs et peccatoribus non miseretur: quod vtiq; nō facit per crudelitatem que in deo nō est: sed p̄ occultum iustūq; dei iudiciū. Indurare dicis de quorūdam maloz corda: sicut de pharaone rege egipti scriptū est: nō q̄ op̄s deus p̄potētiā suam eozū corda indurauit: q̄ impiū est ita credere: sed exigētibz eozum culpīs: cuz duricia cordis quā sibi ipsi oīa mala p̄petrāda nutriunt nō aufert quasi illos ip̄e induret: quos iudicio indurari p̄mittit. Dormire dei ē cū vnigenitus filius patris in assumpta carne mori dignatus est p̄ nobis: cuius mors recte somnus p̄dictus est. ip̄o dicente per Jeremi. p̄phetam Ideo quasi de somno excitatus et iudi. Et somnus

mutare: et aut de bono exigentibus culmēs dulcis ē mihi. Aliter dormire dicis de cū fides ei inter p̄speritates huius mūdi et inter quorūdam corda fidelium nō vigilat sed dormit. Hāc dormitōez ip̄e tūc significabat cū in mari inter fluctus maris dormiuit. Vel certe dormire dei est an x̄ijs tardius subuenire: sicut est illud in psalmo. Exurge quare obdor. domine. Vigilare dei est indefensioem electozum suoz et vltionē inimicorū suozum se manifestum demonstrare.

Explicit expositio membrorū vestimētorū et actuum dei.

Incipit liber Anselmi Episcopi de voluntate dei.

Humanara ratio cū de deo semp̄ debeat tractare: et ad laudē eius aliquid cōueniēter dicere noīa per que p̄prie loquatur nō habet: sed noīa hoībuz data et imposita accipit: et p̄ ip̄m effectū omnipotētiā ei saltem vltenui ofoe aperire conat̄: et hoc facit ex istis rebus colligēs effectū voluntatis dei scdm occultā iusticiā vlt secū dū miam: vel scdm ire ip̄ius vindictaz. Ad incōprehensibile em̄ deitatis p̄prietatem aspirare non p̄t. Hinc nos quoq; de voluntate dei aliquid dicere cupiētes actum rez adtēdimus: qm̄ ad ip̄ius celsitudinis culmē anhelare nō valemus. Volūtatem igit̄ dei appellam⁹ q̄cqd̄ in nobis ip̄e misericorditer opatur reuocā donos ab errore vel pie confirmādo iusticie. Volūtas quoq; dicis pena et reprobatio quorūdam dei occulta: districtōe facta iusticie. Volūtas dei est vt breuiter dicā quicqd̄ fit: vt fieri inuenitur in creaturis. Sed dicis si oīa p̄cedūt ex voluntate dei: quā constat semp̄ bonam et rectam esse: tunc oīa et recta sunt: et si

best: tunc frustra iudicatur aliquis ini-
 quus: vlt dānat impius: quod fateri cō-
 trariū inuenitur catholice fidei. Dicen-
 dū est igitur volūtātē dei multipliciter
 accipi: vt quicquid postea opponat sine
 omni difficultate opulentiū aperiat
Volūtās itaq; dei accipit aliquādo in
 scripturis equipollens omnipotenti suo p̄-
 scientie: et ordinatōi sagaciter omnia di-
 sponētī: vnde dicit. **O**mnia quecūq; volu-
 it dñs fecit. hoc est quicquid deus ab eter-
 no facturū se ordinauit nihil in expletū
 reliquit. Accipit etiā dei voluntas no-
 men rex secūdū quendam effectū mise-
 ricordie dei: vt ibi vult deus oēs saluos
 fieri quod est dicere: facit sāctos velle vt
 oēs saluificāt quod ip̄e tamē vult hoc ē
 non disposuit: sed sāctos facit velle dei
 et proximi inspirādo dilectōem: qua di-
 lectōe nō incōueniēter sūt in ecclia ora-
 tiōes a sāctis: p̄ scismaticis et hereticis
 iudeis quoq; et gētilibus. **I**nstitutio di-
 uina dei volūtās nō improprie appellat
Deī aut institutio in duo diuidi potest:
 in p̄cepta diuināz scripturāz: et in legē
 naturalez quecunq; homini insita ē na-
 turalis: que ē qd tibi nolueris alteri nē
 feceris zc. **Q**uicūq; obuiat: dei volūta-
 tem non seruat. **P**recepta etiā diuināz
 scripturāz: et recte obseruatōes ecclēsia-
 rum. volūtās dei non immerito appella-
 tur: quibus quicūq; obseruātur non ac-
 quiescit: a dei voluntate deuiare penit̄
 cum tamē ab ordine p̄scientie eius nul-
 latenus valeat exorbitare. **E**cce volun-
 tās dei quatuor modis accipit a docto-
 ribus: magistris: scilicet pro sciētia dei:
 pro volūtate sanctorū: qui volunt et in-
 iustos ch̄c itatiue saluari: p̄ ratōe hūa-
 na: quarto p̄ p̄ceptis diuinis. **S**i q̄s
 vero oculo mentis hos modos cōside-
 rat: non vlt̄erius in die volūtate deter-
 minanda impeditus laborabit: s̄ vocis
 acceptōe fideli intēdens ingenio de ver-
 bis facile diiudicabit. **I**taq; cuz dicitur

adulterium vel homicidiū vult vlt non
 vult deus fieri. **H**ec vero p̄positōes nō
 repugnant sibi: nec contradicunt: ambe-
 em vere sunt: et indubitabiles: si q̄s hu-
 ius vocis equiuocatōem multiplicez q̄
 est vult fideliter attendat. **N**az de^o vult
 adulterium hoc est p̄scit p̄uidet. **U**n-
 de nullus dubitat quia omnia videt: et
 omnia p̄scit. **I**tem nō vult hoc est nō p̄-
 cepit vel mentibus fidelīū inspirādo nō
 facit velle. **V**el non vult deus adulteri-
 um: id est ex vi rationis anime: ex natu-
 rali scilicet lege data a deo: nō habem^o
 q̄ quis in hec: nec etiā in alio debeat of-
 fendere proximū. **J**uxta has aut deter-
 minatōes potest quilibet has dei volū-
 tates determinare aperte. **S**ed vidē-
 dum est quoddā satis subtilius: qd oc-
 currit huic. de voluntate disputationi.
Nam volūtate dei voluntas hominis
 adheret p̄teritū sed inde damnatur ho-
 mo volūtate dei quoq; non adheret ho-
 minis volūtās: et inde remuneratur ho-
 mo. **I**tem vult homo quod nō vult de-
 us: et habet inde premiū a deo: nō vult
 homo quod vult deus: et inde cōsequi-
 tur laudem: et multis alijs hanc volun-
 tatem variari modis sagarū industria:
 per se poterit indagare. **S**ed nūc ad ex-
 spositōem supradictorū redeamus vult
 deus quod vult homo: si damnose: vt
 homicidiū: vel adulteriū: quod vult
 de^o hoc est p̄scit: sed homo etiā hac
 voluntate damnatur. **P**rohibitū est em̄
 ei. **V**ult deus vt pater alicuius moriat̄
 vel vult alicuius hominis mortē quod
 homo nō vult affectu naturali: vel com-
 passione proximi: et remunerat̄ ex h̄ ta-
 li affectu: si in ceteris regulam recte vi-
 uendi non exceßerit: in omnibus tamen
 que vult: et que facit diuine volūtati cō-
 cordare intendit: et nihil cōtra eū facere
 disponit: qz tūc tñ est bōa volūtās hūa-
 na q̄ vult illud qd de^o vult illā velle: et
 sic cōcordat diuine q̄ maḡa est hūane.

magna quidem volū-
 tatis est: sicut ip̄e
 vult homo quia nō pl-
 nod in futuro erit. **N**az
 effectus eius p̄cipit se
 prohibet: et illi obedir
 tatis nō ē equū intel-
 ligit vel sup̄flūū dic-
 tū: auctōritatē. **I**tem
 homo in em̄. **P**ropter
 essentia dñi requisita
 est: vt et miro et in-
 sp̄it volūtate eius q̄
 itatem fit: quod non
 nec: vt q; nolens su-
 met bonus fieri ma-
 vult posse face bene. **E**-
 tatis diuisio. **A**lia et
 alia approbans alia:
 et. **E**fficiēs volūta-
 vult efficiēs in hoīe
 vult ip̄o actu. **A**ppo-
 beat aliquid: et hec ad
 ad deū approbans i-
 vult saluos fieri qm̄ m-
 ad se saluū fieri imm-
 vult approbat. **P**ati-
 approbans in homi-
 concedit vt fiat aliq-
 vult volūtate vult de-
 vult non p̄posuit vt
 vult voluntas est qu-
 vult fieri et si displiceat q-
 vult deus velle male-
 vult vnde dicit quez vult
 vult miseretur. **A**ugustin-
 vult. **L**um dicitur deus m-
 vult vt quib^o lenis erat: **E**-
 vult vt asper illi pocius q̄
 vult mutatur sol oculis sa-
 vult quodāmodo ex muti et e-
 vult vultas efficitur cum ip̄e
 vult idem qui fuit. **D**icitur
 vult q̄ facit in cordibus
 vult vultas eius pe qua d-

nselmi

rel homicidii vult
ri. hoc vero ppositio
bi nec contradicent
et in dubitabilem
uocatem multiplex
iter attendat. Nam de
hoc est pfecti pceder. U
abitat quia omnia videt.
Iam non vult hoc est nō
nibus fidiū in pcedit
Hic non vult deus adu
: vi rationis amittet
ege data a deo: nō hō
: nec etiā in alio vob
imū. Juxta hanc aut
test quilibet has vob
in are aperte. Sed
lā fati subitū
e voluntate dispa
tate dei voluntas hō
rūg sed inde damna
te dei quog non adho
tas: et inde remunera
runt homo quod nō vult
inde premiū a deo: nō
d vult deus: et inde dicit
: et multo alio hanc vob
riari modis sagari in dubi
tenti indagare. Sed mō
y supradictū redemptio
d vult homo: si damno
m: vel adulteriū: quod v
pcedit: sed homo etiā h
damnatū. Prohibitiū et
eius vt pater alicuius mo
icuius hominis moctā p
vult affectu naturā vob
proximi: et remunera
si in cetera regulam nō
n excesserit: in omni
: et que facti dicitur mō
ntendit: et mō hō hō
: q: sic tū est hō vob
al illud qd de vult hō
dat diuine qd qd est hō

De cōcordia presciētie et predestinatorū

Digna quidem voluntas dei incomprehensibilis est: sicut ipse deus contra quā vult homo quia nō plene eā cognoscit: quod in futuro erit. In presenti vō quosdā effectus eius precipit scdm pceptionē vlt phibitōez: et illi obedit. In hīs autē supdictis nō ē equū intelligere aliquē aliqd falsū vel supflūū dictū fuisse: vel cōtra factōz auctoritatē. Dicit enim Augustinus in ench. Propterea magna voluntas eiusdē dñi exquisita in oēs volūtaez eius: vt et miro et in effabili mō nō fiat pter volūtatē eius qd etiā cōtra ei⁹ volūtatē fit: quod non fieret si non sinneret: nec vtiq; nolens sunt: sed volēs nec sinneret bonus fieri male nisi oēs. et de malo posse facē bene. Est et alia hui⁹ voluntatis diuisio. Alia em̄ p̄t dici efficiēs. Alia approbans alia pcedēs. Alia pmittens. Efficiēs volūtas in deo facit qd vult efficiēs in hōie: quod potest hō et vult ipō actu. Approbans est que approbat aliquid et hec ad homiē pertinet et ad deū approbans in deo est que vult oēs saluos fieri qm̄ nulluz phibet quātū ad se saluū fieri immo si quis ad hec laborat approbat. Patens est quidē que sit approbans in homine. Concedēs est que concedit vt fiat aliquid. Concedente autē volūtatē vult deus vt homo qui melius non pposuit vxorem ducat. Permittēs voluntas est que permittit aliquid fieri et si displiceat quādoq; et hoc mō dicit deus velle mala que pmittit fieri vnde dicit quez vult indurat et cui vult miseretur Augustinus de ciuitate dei. Cum dicitur deus mutare volūtatē vt quib⁹ lenis erat (Uerbi gr̄a) reddatur asper illi potius q̄ ipse mutatur sicut mutatur sol oculis sauciatis et asper quodāmodo ex miti et ex delectabili molestus efficitur cum ipse apud se maneat idem qui fuit. Dicitur etiā voluntas dei q̄ facit in cordibus obediētium mandatis eius de qua dicit apo-

stolus. Deus qui operat in nobis et velle scdm hanc volūtatē etiā velle dicit quod ipse nō vult sed ipse suos id volentes facit sic orant p quibusdam pie sancteque inspirati ab eo sancta voluntate et quod orant nō facit. Secūduz vero volūtatē suaz que eius presciētia sempiterna est omnia quecūq; voluit fecit non solum preterita vel p̄sentia sed etiā futura. Sic. Deus vult omnes hōies saluos fieri id est nulli saluatur: nisi quos vult saluari vel de omni genere hōim aliquē saluatur. Vel vult omnes saluos fieri: id est non cogit aliquē damnari. Itē de coniuge in fideli dimittendo dicit opoztet non dimittat quia et si licet nō expedit. Item in libro de paruulorū baptisimo. Sicut bono male vti maluz ē. Sic malo bene vti bonū est.

ExPLICIT liber Anselmi de voluntate dei.

Incipit tractatus Anselmi Cantuarien. archiepiscopi de concordia p̄sentie et predestinationis et gratie dei cum libero arbitrio.

Detrīb⁹ illis questionibus i quib⁹ dei presciētie atq; predestiationi nec non et gratie liberū arbitrium repugnare videt quod mihi deus dignabitur aperire trutabo ipso adiūuete: scribendo ostēdere.

Que presciētia dei videatur discordare a libero arbitrio quod nō est.

Videtur quidē presciētia dei et liberū arbitrium repugnare: qm̄ eā que deus prescit: necesse est esse futura: et que per liberū arbitriū fiunt nulla necessitate pueniunt. Sed si repugnant impossibile est simul et p̄scientiam dei esse que omnia p̄videt et aliud p̄ libertatē arbitriū fieri. Que impossibilitas si ab eē intelligit repugnā

Decōcordia presciētīe

tia que videt inesse penitus remouet. **P**onamus itaq; simul esse p̄sciētā dei quā sequi necessitas futuraz rex videt et libertatē arbitrij p̄ quā multa sine necessitate fieri vident: et videamus vtrū impossibile sit h̄ duo simul esse. **Q**uod si est impossibile: orit̄ inde aliud impossibile. **I**m possibile siquidē est quo posito aliud impossibile sequit̄. **S**ed si aliud est futurū sine necessitate h̄ ip̄m p̄scit de⁹ qui p̄scit oīa futura: quod aut̄ p̄scit de⁹ necessitate futurū ē: sicut p̄scit. **N**ecessesse est itaq; aliud esse futurū sine necessitate. **R**equaq; ergo recte intelligētī h̄ repugnare videt̄ p̄sciētā quā sequit̄ necessitas: et libertas arbitrij a qua remouet necessitas: qm̄ et necesse est quod deus p̄scit futurū esse: et deus p̄scit al̄ aliquid esse sine omī necessitate. **S**ed dices mihi. **N**ō remoues tamē a me necessitatez peccādi: vel nō peccādi: qm̄ deus p̄scit me peccaturū vel nō peccaturū: et ideo necesse est me peccare si pecco: vel non peccare si nō pecco. **A**d quod ego. **N**ō debes dicere prescit me deus peccaturū vel non peccaturum: sed prescit me deus peccaturū sine necessitate: vel nō peccaturū: et ita sequit̄ qz siue peccaueris siue nō peccaueris: vtrūq; siue necessitate erit: quia p̄scit deus futurū esse: sine necessitate h̄ qd̄ erit. **V**ides igit̄ nō eē impossibile: simul esse p̄sciētā dei p̄ quam futura que p̄scit dicuntur esse ex necessitate: et libertatē arbitrij p̄ quā multa fiunt sine necessitate. **S**i em̄ est impossibile: sequit̄ aliud impossibile: s̄ nulla nascit̄ ex hac impossibilitas forsitā dices. **N**ō, dū auferis a corde meo vim necessitatis cū dicis: qz necesse est me peccaturū esse: vel nō peccaturū sine necessitate: qz h̄ p̄scit d̄s. **N**ecessitas em̄ videt̄ sonare coactionē vel phibitōem. **Q**uare si necesse est me peccare ex voluntate: intelligo me cogi aliqua oculata vi ad voluntatē peccādi: et si nō pecco a peccādi voluntate p̄

hiberi. **Q**uapropter necessitate videoz inde peccare si pecco vel non peccare si nō pecco. **E**t ergo. **S**ciēduz est: qz sepe dicim⁹ necesse est qd̄ nulla vi esse cogitur: et necesse nō esse qd̄ nulla phibitōe remouet. **N**ā dicimus necesse est deum immortale esse: et necesse esse deū nō eē iniustū: nō quod vis aliqua cogitat cū esse immortale: aut phibeat esse iniustū s̄ qm̄ nlla res potest facere vt nō sit immortalis aut vt sit iniustus. **S**ic itaq; si dico necesse est esse te peccaturū: vt non peccaturū: sola voluntate sicut deus p̄scit nō est intelligēdū qd̄ aliud phibeat voluntatē que nō erit: aut cogat illā eē: quo erit: h̄ ip̄m nāq; p̄scit deus: qui preuidet aliquid futurū ex sola voluntate. **S**ed voluntas nō cogit aut phibet vlla alia re: quia sic ex libertate fit quod fit ex voluntate. **S**i igit̄ h̄ diligētē intelligūtur puero qz et presciētiam dei: et libertatez arbitrij simul esse: nulla phibet incōueniētia. **P**eniq; si quis intellectū verbi proprie p̄siderat: hec ip̄o quod p̄sciri aliqd̄ dicit̄ futurū esse p̄nūciat. **N**ō enim nisi quod futurū est p̄scit: quia sciētā nō est nisi veritatis. **Q**uare cū dico quia si p̄scit aliquid: necesse est illud esse futurū: idē est ac si dicā si erit: ex necessitate erit sed hec necessitas nō cogit: nec phibet aliquid esse: aut nō esse. **I**deo em̄ qz ponitur res esse: dicitur ex necessitate esse aut quia ponitur non esse: affirmantur nō esse ex necessitate: nō quia necessitas cogat: aut phibeat rem esse: aut nō esse. **N**am cū dico **S**i erit ex necessitate erit hic sequit̄ necessitas rei positōem nō p̄cedit. **I**dez valet si sic p̄nūciat. **Q**uod erit: ex necessitate erit. **N**on em̄ aliud significat hic necessitas: nisi quia qd̄ erit: non poterit simul nō esse. **P**ariter autē vtz est qz fuit et est: et erit aliqd̄ nō ex necessitate et qz necesse est fuisse omē quod fuit: et esse quod est: et futurū esse qd̄ erit. **Q**uipe nō est idēz rem esse p̄teritam:

et predestinationis

et rem preteritam esse preteritā: aut rez esse presētem: et rem p̄sentem esse p̄sentem: aut rem esse futurā: et rem futuram esse futurā: sicut non est idem rem eē albam: et rem albā esse albam: lignuz em̄ nō est semp̄ necessitate albū: quia aliq̄n̄ priusq̄ fieret albū: potuit nō fieri albus et postq̄ est albū: potest fieri nō albū: lignū vero albū: semp̄ necesse est eē albū: quia nec anteq̄ sit: nec postq̄ est albus fieri potest: vt albū simul sit nō album.

Similiter res non necessitate est p̄sens qm̄ anteq̄ esset p̄sens: potuit fieri vt p̄sens nō esset: et postq̄ est presens: p̄t fieri non p̄sens. Rem aut̄ p̄sentem necesse est esse p̄sentem semp̄: quia nec priusq̄ sit: nec postq̄ est p̄sens: potest p̄sens simul esse: et non p̄sens. Eodē mō res aliqua: vt quedā actio: nō necessitate futura est: quia priusq̄ sit: fieri potest vt nō sit futura. Rem vero futurā necesse ē eē futurā: qm̄ futurū nequit esse simul et nō futurū. De p̄terito aut̄ similiter rez est: quia res aliqua nūc est necessitate preterita: qm̄ anteq̄ esset: potuit fieri vt nō esset: et quia p̄teritum semp̄ necesse ē eē p̄teritum: qm̄ non potest simul esse p̄teritum: et non esse p̄teritum. Sed in re p̄terita: est quoddā quod nō est in re p̄senti: vel futura. Nunq̄ em̄ fieri potest: vt res que p̄terita est: fiat non p̄terita: sicut res quedā que p̄sens est: potest fieri nō p̄sens: et aliqua res que non necessitate futura est: potest fieri vt non sit futura.

Itaq̄ cū dicī futurū de futuro necesse ē esse quod dicitur: quia futurū nunq̄ est non futurū: sicut quotiens idem dicim̄ de eodem. Cū em̄ dicimus quia omnis homo est homo: aut si est homo: hō est: aut omne albū est album: et si est albus albū est: necesse est esse: quod dicī quia non potest aliquid simul esse et nō esse.

Quipe si nō est necesse omne futurū eē futurū. quoddā futurū non est futurū: quod est impossibile. Necessitate ergo

omne futurū: futurū est: et cum futurum dicī de futuro: si est futurū: futurū est: sed necessitate sequēte que nihil esse cogit. **L**uz aut̄ futurū dicī de re: non semper res necessitate est: quāvis sit futura. **N**am si dico cras seditio futura ē in populo: non tamen necessitate erit seditio. **P**otest em̄ fieri anteq̄ sit vt nō fiat: etiā futura est. **A**liquādo vero est vt res sit ex necessitate: que dicī futura: vt si dico cras esse futurū ortū solis. **S**i ergo cū necessitate pronūcio futurum: de re futura: hoc mō seditio cras futura necessitate futura ē: aut ortū solis cras futurū necessitate futurū ē. **S**editio q̄dez q̄ nō erit ex necessitate sola sequēti: necessitate futura asserit q̄ futura de futura dicītur. **S**i em̄ cras futura ē necessitate futura est: ortus vō solis duabus necessitatibus futurū intelligitur: scilicet et p̄cedenti: que facit rem esse: ideo em̄ erit: q̄ necesse est. vt sit: et sequēti que nihil cogit esse qm̄ idcirco necessitate futurū ē quia futurū est. **Q**uapropt̄ cū dicim̄ quia quod deus p̄scit futurū: necesse est esse futurū: non asserimus semp̄ rem esse necessitate futurā: sed rem futurā necessitate esse futurā: non em̄ potest futurū simul nō esse futurū. **I**dem sensus est si sic dicī. **S**i deus p̄scit aliquid non ad dendo futurū: qm̄ in p̄scire intelligī futurum. **N**am nō est aliud p̄scire: q̄ sci re futurū: et ideo si p̄scit de: aliquid necesse est illud esse futurū. **N**ō ergo semper sequitur p̄scitiam. dei rez necessitate futuram esse. qm̄ quāvis oīa futura p̄sciat: nō tamē p̄scit cūcta futura necessitate: sed quedā p̄scit ex libera rationalis creature volūtate futura. **N**otan dum quippe est: quia sicut necesse nō est deum velle quod vult: ita necesse nō est in multis velle hominem quod vult: et similiter necesse ē eē q̄cqd̄ deus vult: ita necesse est esse q̄ vult hō in hīs que de ita subdit humane nature: et volunta

De cōcordia p̄sciētie

ri: vt si vult fiant. si non vult non fiant
Quoniam enim quod deus vult non potest
nō esse: cū vult hominis volūtatē nō
la cogi vel p̄hiberi necessitate ad volē-
dum vel ad non volēdum: et vult effe-
ctum sequi volūtatē tūc necesse est vo-
lūtatē esse liberā: et esse quod vult. In
huiusmodi ergo verū est quia necessita-
te fit opus peccati: quod vult homo fa-
cere: quāuis non necessitate velit. Quod
si querit̄ de peccato ip̄ius volūtatē: cū
peccat volendo: vtrū sit necessitate: re-
spōdēdum est quia sicut nō vult neces-
sitate: ita non est peccatū volūtatē ne-
cessitate: nec necessitate operat̄ eadē vo-
luntas: quia si non vellet sponte nō ope-
rare: quāuis quod facit necesse sit fieri vt
supra dixi. Nā qm̄ nō est aliud ibi pec-
care q̄ velle quod nō debet: ita non est
peccatū volūtatē necessariū: sicut vel-
le non est necessariū: tamē verū est quia
si vult homo peccare: necesse est eū pec-
care: sed ea necessitate quā supradixi ni-
hil cogere: aut p̄hibere. Itaq; qd̄ vult
libera volūtas: et potest: et nō potest nō
velle et necesse est eū velle. Potest nāq;
nō velle anteq; velit: q; libera est: et cuz
vult non potest nō velle: sed eā velle ne-
cesse est: qm̄ impossibile illi est: idip̄m si-
mul et velle et non velle: opus vero vo-
lūtatē cui datū est vt qd̄ vult sit: et qd̄
nō vult nō sit volūtarū: siue spōtaneū
ē qm̄ spōtanea volūtatē sit: et bifariū est
necessariū: q; et volūtatē cogit fieri: et qd̄
fit non potest simul non fieri. Sed has
necessitates facit volūtatē libertas: que
prius q̄ sint eas cauere potest. Ihec oīa
deus qui scit oēm veritatē et non nisi ve-
ritatem: sicut sūt spontanea vel necessa-
ria videt: et sicut videt ita sunt. Hac er-
go consideratōe palam est: quia sine oī
repugnantia: et deus p̄scit oīa: et multa
fiunt ex libera volūtatē: que anteq; sint
fieri potest: vt nunq; sint: et tamē quod-
ammō sūt necessitate: que necessitas vt

dixi descendit de libera volūtatē. Cog-
nosci potest etiā: non oīa que p̄scit de-
us esse ex necessitate: sed quedā fieri ex
libertate volūtatē: per hec quia cū vult
aut facit deus aliquid siue secūdū eter-
nitatem dicat immutabilē p̄sciētiaz:
in qua nihil est p̄teritū aut futurū: s; om-
nia simul sūt sine omni motu: vt si dici-
mus quia non voluit aut voluit: nec fe-
cit nec faciet aliquid: sed tamē vult fa-
ciat siue scdm̄ tempus velut cū p̄ferimus
quia voluit aut faciet: quod nōdū factū
esse cognoscim⁹ negari nequit scire que
vult: et facit p̄scire que voluit atq; faci-
et. Quare si scire atq; p̄scire dei neces-
sitate ingerit oībus que scit: aut p̄scit
nihil sūt scdm̄ internitatem: aut secūdū
vllum tempus vult aut facit ip̄e facit ex
libertate sed oīa ex necessitate. Quod
si absurdū est vel opinari nō necessitate
est: aut nō est omne quod scit deus: aut
p̄scit esse: vel non esse: ergo nihil p̄hibet
aliquid sciri vel p̄sciri: ab illo in nostris
volūtatibus. et actōibus fieri: aut futu-
rū esse per liberū arbitrium: vt quāuis ne-
cesse sit esse quod scit aut p̄scit: tñ mul-
ta fuit nulla necessitate. sed libera volū-
tate: quēadmodū supra mōstrauī. Rē-
pe quid mirū si hoc mō aliquid est ex li-
bertate: et non ex necessitate: cuz multa
sint que recipiūt opposita diuersa ratōe
Que nāq; magis opposita sunt: q̄ ad-
ire et abire. Videmus tamē cū trāsit ali-
quis de loco ad locū: quia idē ire est ad
ire et abire. Abit em̄ de loco: et adit ad
locum. Item si cōsideremus solē s; ali-
qua parte celi cū semp̄ celū lustrādo ad
eādē partem festinet. videmus q; idē
locus est a quo recedit: et ad quem acce-
dit et indefinēter ei eodem tpe appropin-
quat a quo elongat̄. Patet etiā cursum
eius non ignorātib;: quia si celū cōsi-
derem⁹: semp̄ trāsit ob occidētalē par-
te: ad orientalem. Si vero terrā atten-
dim⁹ nunq; nisi ab orientali ad occidē-

et predestinationis

talem: et sic semp contra firmamētū va:
dit: et licet tardius cū firmamēto: quod
ipm in oibus planetis cernit. Ita ergo
nulla oīē repūgnātia: si scdm pdictas
rationes asserimus idem aliquid eē ne:
cessitate futurū: quia est futurū: et nulla
cogi necessitate esse futurum: nisi ea ne:
cessitate quā supradixi fieri a libera vo:
luntate. Si vero per hec quod de hoīe
dicit Job deo: cōstituisi terminos eius
qui ptertri nō po. vult aliquis ostēdere
quia nullus potuit accelerare vel differ:
re diem in qua moritur: quīs aliqū no:
bis videat aliquid facere ex libera vo:
luntate vnde moriē. Sed nō est qd obi:
citur contra hec: quod supra diximus.
Nam qm̄ deus nō fallitur: nec videt ni:
si veritatem: siue ex libertate: siue ex ne:
cessitate veniat: dicif constituisse apud
se immutabiliter: quod apud homines
priusq̄ fiant mutare potest. Tale etiam
quod paulus ap̄s de hīs qui scdm p:
positum vocati sunt facti dici: quos p:
sciuit ⁊ pdestinavit: cōformes fieri yma:
ginis filij sui: vt sit ip̄e primogenitus in
m̄tis fratrib. **Quos autē pdestinavit.**
hos et vocavit. et q̄s vocavit: hos ⁊ iu:
stificavit: q̄s autē iustificavit: illos ⁊ ma:
gnificavit. Hoc q̄pe ppositū scdm qd
vocati sūt facti: in eternitate: in q̄ nō est
p̄teritū: vel futurū: sed tm̄ p̄sens immu:
tabile est sed in ip̄is hoībus ex libertate
arbitrij aliquādo ē mutabile. Sicut em̄
quīs in eternitate nō fuit: aut erit aliqd
sed tm̄ est: et tamē in tpe fuit: et erit ali:
quid sine repūgnātia: ita quod in eter:
nitate mutari nequit in tpe aliquādo: p
liberam volūtatem anteq̄ sit: esse muta:
bile pbatur absq̄ in conueniētia: quīs
ibi nihil sit nisi p̄sens nō est tamē: illud
p̄sens tpale sicut n̄m: sed eternum: in q̄
tempora cūcta continentur. Si quidem
quēadmodū p̄sens tps continet omnes
locū: ⁊ que in quolibet loco sūt: ita eter:
no p̄senti simul claudif omne tps. et que

sunt in quolibet tpe. **Luz** ergo ait ap̄s
quia deus p̄sciuit sanctos suos: p̄destia
uit: vocavit: iustificavit: magnificavit:
nihil horū prius aut posterius apud de:
um est sed oīa simul eterno p̄senti sūt in
telligenda. Habet em̄ eternitas suam si
mul in quo sunt oīa que simul sunt loco
vel tpe: et que sunt diuersis in locis vel
temporibus. **Ut** autē ostēderet idē apo:
stolus. non illa verba se p̄ temporali si:
gnificatōe posuisse: illa etiā que futura
sunt: p̄teriti temporis verbo p̄nūciauit
Modū em̄ quos p̄sciuit adhuc nascitu
ros: iaz temporaliter vocavit: iustifica:
uit: magnificavit. **Unde** cognosci p̄t eū
p̄pter indigētiā verbi significātis eter:
nam p̄sentiam: vsū esse verbis p̄terite
significatiōis: qm̄ que tpe p̄terita: sunt:
ad similitudinē eterni p̄sētis oīno im:
mutabilia sunt. **In** hec siquidē magis
similia sunt eterno p̄senti temporalit̄ p̄:
terita. q̄ p̄sentia: qm̄ que ibi sunt: nūq̄
possūt non esse p̄sentia sicut temporis p̄:
terita: non valet vnq̄ p̄terita nō esse: p̄:
sentia vero tpe oīa que transeūt fiūt nō
p̄sentia. **Hoc** ergo mō quicqd de hīs q̄
libero fiunt arbitrio: velut necessarium
sacra scriptura p̄nūciat: scdm eternita:
tem loquit̄: in qua p̄sens est oē vez im:
mutabiliter nō scdm tempus in quo nō
semp sunt volūtates ⁊ actōes nostre: et
sicut dū nō sunt: nō est necesse eas esse:
ita sepe nō est necesse vt aliquādo sint.
Nam nō semp scribo: aut volo scribere
et sicut dum nō scribo: aut non scribere
volo: nō est necesse me scribere: aut vel:
le scribere: ita necesse nō est vt aliquādo
scribam: vel velim scribere. **Cū** autē res
aliter esse cognoscat̄ in tpe: q̄ in eterni:
tate: vt aliquādo vez sit: qm̄ aliqd non
est in tpe: quod est in eternitate: ⁊ quod
fuit in tpe: quod ibi nō fuit: et erit tēpo:
raliter: quod ibi nō erit: n̄lā rōne nega:
ri videt̄ posse: similiter aliqd in tpe esse
mutabile qd ibi ē immutabile. **Quippe**

De cōcordia presciētie

non magis opposita sunt: mutabile intē-
pore: et immutabile in eternitate: q̄ non
esse in aliquo tempore: et esse semper in
eternitate: et fuisse vel futurū esse secūdu
tempus: atq; non fuisse vel nō futurum
esse in eternitate. **S**iquidez nō dico ali-
quid nunq̄ esse in tpe: quod semp est in
eternitate sed tm̄ in aliquo tpe non esse.
Non em̄ dico actōem meā crastinā nul-
lo tpe esse: sed hodie tm̄ nego eā eē: que
tamen semper est in eternitate. **E**t quā-
do negamus fuisse vel futurū ibi esse ali-
quid quod in tpe fuit aut erit: non asse-
rimus id quod fuit aut erit nullo modo
ibi esse: sed tantum preterito: vel futuro
modo dicimus non ibi esse: quod ibi in
desinēt: est suo p̄senti modo: in hīs ve-
ro nulla videtur aduersari cōtrarietas.
Sic utiq; sine vlla repūgnantia dicitur
aliquid esse mutabile i tpe anteq̄ sit: qd̄
in eternitate manet immutabiliter: non
anteq̄ sit: vel postq̄ est: sed indefinēt
quia nihil est ibi scdm̄ tps. **N**am h̄ ipm̄
ibi est eternaliter: quia temporaliter ali-
quid est: et anteq̄ sit potest nō esse sicut
iam dixi. **S**ufficienter ex hīs que dictā
sunt puto patere quia presciētia dei: li-
berū arbitriū: hequaq; inuicē repugnat
qd̄ facit vis eternitatis que claudit om-
ne tps. et que sunt in quolibet tempore.
Sed quo nō hōibus libez habemus ar-
bitriū: vidēdum est vbi: et que sit illa li-
bertas arbitriū quā semp habere credi-
tō: et quod sit illud arbitriū. **N**ō enim
idem est arbitriū: et libertas qua dicitur
liberum. **I**n multis dicit libertas et ar-
bitriū: vt cū aliquem dicimus libertatē
habere loquendi aut tacendi: et in eius
arbitrio esse quid horū velit. **I**n pluri-
bus q̄s alijs similiter dicit libertas et ar-
bitrium: que nō semp assūt: aut ad salu-
tem aie nobis necessaria sunt. **P**ro illo
autē arbitrio: tm̄: et p̄ illa libertate: ista
ventilat̄ questio: sine quibus hō salua-
ri neq̄t: postq̄ potest illis vti. **N**ā ideo

conquerūtur multi: quia putāt ad salu-
tem vel damnatōem nihil valere libez
arbitrium: sed solā necessitatem: p̄pter
dei p̄scentiaz. **Q**m̄ ergo nō saluat hō:
mo postq̄ ad intelligibilem puenit eta-
tem: sine sua iusticia: ibi est inuestigādū
hoc arbitriū: et hec libertas vnde agi-
vbi sedes iusticie est: primū itaq; offen-
denda est iusticia: deinde ista libertas:
et istud arbitriū. **E**st quidem iusticia q̄:
libet magna: vel parua rectitudo volū-
tatis p̄pter se seruata: libertas aut̄ ista
est potestas seruādī rectitudinem volun-
tatis p̄pter ip̄am rectitudinem. **Q**uas
dissimilitōes puto me apertis rōib; mon-
strasse priorē quidem in tractatu quez
feci de veritate: altera vero in eo quem
edidi de hac ip̄a libertate: in quo etiam
ostensum est quō naturaliter: et insepe-
rabiliter sit in homie hec libertas: q̄uis
non ea semp vtatur: et q̄ sit ita fortis vt
nulla res hōi fortitudinem alias certitudi-
nem p̄dictā id est iusticiā quā h̄ valeat
q̄ diu hac libertate voluerit vti: auferre
Iusticia vero non est naturalis sed fuit
seperabilis in principio ab angelis i ce-
lo: et hōibus in paradiso: et est adhuc in
hac vita: nō tamē necessitate aut necessi-
tatis vi impellente: sed habētū illaz p̄-
pria volūtate. **S**ed qm̄ iusticiā qua iu-
stus est aliquis: constat esse rectitudinē
volūtatis quā dixi: que rectitudo tunc
tm̄ est in aliquo: tamē ip̄e vult quod de-
us vult eū velle. **P**atet quia deus can-
dez rectitudinē non potest inuito aufer-
re qm̄ nō potest hec velle. **S**ed neq; vel-
le potest: vt eaz habens nolens vlla ne-
cessitate eā deserat. **Q**uipe vellet illuz
non velle quod vult eū velle. quod esse
nequit. **S**equitur ergo deū velle h̄ mō
rectam volūtate. ad volendum recte. et
ad seruādū eandē rectitudinē esse libe-
rā q̄ quando potest quod vult libere fa-
cit quod facit vult. **U**nde q̄ aptissime
cognosci potest. aliq̄ esse liberā volun-

sciētie

De predestinationis

tatem cū actione sua: non repugnante dei prescientia: sicut supra monstratum est. **Donamus nūc exemplū aliquod in quo appareat et recta et iusta volūtas et libertas arbitriū: et ipm arbitriū: et quomō recta volūtas impugnetur vt deserat rectitudinem. et qualiter eā libero seruat arbitrio.** Habet aliquis in corde vt veritatem teneat: quia intelligit rectū esse amare veritatē. **Hic vtiq; rectā iam habet volūtatē: et rectitudinem volūtatē.** Aliud autē est volūtas: et aliud rectitudo qua recta est. **Accedit aliq; et nisi mēcia minas illi mortem.** Videmus nūc in eius esse arbitrio: an deserat vitā pro rectitudine volūtatē: an rectitudinem p vitā. **Hoc arbitriū. quod et iudiciū dici potest: libere est qm ratio qua intelligit rectitudo: docet rectitudinem illā eiusdē rectitudinis amore semp esse seruādā et quicquid obtēditur vt deserat esse cōtēpnendū. atq; volūtatē est: vt ipa q; reprobet: ac eligat: quēadmodū ratio intellectus mōstrat: ad hec em maxime date sunt rationali creature volūtas et ratio.** Quapropter idē volūtatē arbitriū. vt eandē rectitudinem deserat: nulla cogit necessitate: q;uis mortis impugnet difficultate. **Licet em necesse sit: aut vitā aut rectitudinem relinquere nulla tamē necessitas determinat quā fuerit aut deserat.** **sempe sola volūtas determinat ibi quid teneat: nec aliquid facit vis necessitatis: vbi operat electio sola volūtatē.** **At cui nō est deserēdi rectitudinem voluntatis quā habet necessitas: palā est q; nō de est seruādi ptās siue libertas.** **Semp enim hec ptās libera est.** **Hec em est libertas quā esse dixi ptātes seruādi rectitudinem volūtatē. ppē ipsam rectitudinem.** **Hac ipa libertate rationalis nature et arbitriū libere et volūtas libera dicitur.** **Restat nūc vt cōsideremus cū deus oīa pscire siue scire credat vtz eius sciētia fit a rebus: an res habe**

at esse ab eius sciētia. **Nā si deus a rebus habet sciētia: sequit q; ille prius sint: q; eius sciētia: et sic a deo nō sint: a quo nequeunt esse nisi p eius sciētia.** **Si xō q; cūq; sunt a sciētia dei sumūt essentiaz: deus factor et auctor: maloz opey est: et ideo iniuste punit malos quod nō suscipimus.** **Hec autē questio facile solui p si prius cognoscit bonū quod est iusticia vere aliquid esse: malū vero quod est iniusticia oīno carere existentia: qd in tractatu de casu dyaboli: et in libello quez de cōceptu virginali: et peccato origiali titulauit aptissime monstrauit.** **Nō est em iniusticia qualitas: aut actio: aut aliqua essētia: sed tm absētia debite iusticie: nec est nisi in volūtatē: vbi debet eē iusticia.** **Per quā volūtatē iusticia vlt iniusticia dicit oīs rōnalis natura: et q; libet eius actio: iusta vel iniusta.** **Oīs quippe qualitas: vel oīs actio. et quicquid aliq; habet essentiaz a deo est: a quo est oīs iusticia: et nulla iniusticia: facit igit deus oīa que iusta vel iniusta volūtatē fiunt: id est bona opa et mala.** **In bōis quidē facit q; sūt: et q; bona sūt: in malis vero facit q; sunt: sed nō q; mala sūt.** **Nā oīni regi est iustā vel bonā est aliqd esse: nulla vero rei est aliqd esse iniustā: vel malū esse.** **Siquidē bonū vel iustuz esse: est iusticiā hēre: qd ē aliquid malum vero esse: vel iniustū ē non hēre iusticiāz quā debet hēre qd non ē aliqd.** **Iusticia nāq; aliqd ē: iniusticia vero nihil: sicut dixi.** **Est autē aliqd bonū qd dicit cōmōdū: cuius cōtrariū ē malū: quod ē incōmōdū: hec malū aliquādo nihil ē: vt cecitas aliquādo ē aliqd vt dolor.** **Sed h malū cū aliqd ē deū facere nō negam:** **quia ipē ē sicut legif faciēs pacē: et creans malū.** **Ipē nāq; creat incōmoda: q bus exercet et purgat iustos: et punit iniustos.** **De itaq; tāto malo qd ē iniusticia. p quā dicit iniustū: certū ē: q; nūq; ē aliquid: nec alicui rei ē esse aliqd iniu-**

fram esse. Et sicut deus nō facit iniustitiam: ita nō facit aliquid iniustū eē: qui tamē facit oēs actōes: et omnes motus quia ipse facit res: a quibus et ex quibus et per quas et in quibus fiunt: et nulla res habet vllam p̄tatem. Volendi aut faciendi nisi illo dante. Ipsuz q̄q̄ velle qd̄ aliquādo iustū est: aliquādo iniustum: nec est aliud q̄ vti p̄tate volēdi et volūtate quas deus dat in q̄tum est bonum est: et est a deo. Quod tūc quidem quādo recte est: bonum et iustum est: quando vero nō recte: hec solo: quia nō recte est: malū est et iustum. Est autē aliquid recte esse: et hec est a deo: nō eē vero recte non est aliquid nec est a deo. Nam sicut cū aliquis vtitur gladio: aut ligua aut lingua: siue p̄tās: cū rectus est eoz v̄sus: et aliud cū non est rectus. Ita voluntas: qua vtimur ad volendum: sicut ratione vtimur ad rationādum: non est aliud: quando quis illa recte vtitur: et aliud quādo non recte. nec magis: nec minus est hoc quod est essentialiter: cū est iusta: q̄ cū iniusta est volūtās: per q̄ dicitur aut s̄ba: aut actio iusta: vel iniusta. Sic itaq̄ facit deus in oibus voluntatibus et operibus bonis: et q̄ essentialiter sunt: et quod bona sunt: in malis v̄o non q̄ mala sunt: sed tm̄ q̄ per essentiā sunt. Quēadmodū enī non est essentia rerū nisi a deo: ita non ē recta nisi ab ipso. Hui⁹ v̄o rectitudinis de qua loquor absentia q̄ ē in iusticia: non ē nisi in volūtate rationalis creature: que semper debet habere iusticiā. Cur aut nō habeat quā semp debet habere: et quō deus bona faciat sola bonitate: et mala non sua culpa: sed hoīs vel dyaboli: et qualiter hō bona faciat per liberū arbitriuz presulante gr̄a: et malū sola sua operante pp̄ria volūtate. et quid habeat deus in malis sine culpa sua: et homo in bonis cuz laude sua et tamen bona homi-

nis videantur aperte imputāda deo: et mala homi: cū deo gr̄a et libero arbitrio tractaturi sumus: vtp̄uto deo donante apperius patebit. Nunc aut tm̄ dico q̄ malus angelus ideo iusticiā non habet quia eaz deseruit: nec postea recepit hō vero idcirco illa carer: quia i primis parentibus eū abiecit: et postea aut nō illā recepit: aut receptā reiecit. Puto q̄ gr̄a dei adiuuāte mōstrauimus: q̄ prescientiā dei. et liberū arbitriū simul esse: si diligerent considerētur que diximus non sit impossibile neq̄ possit aliquid obici quod non sit dissolubile.

Quod sit predestinatio et q̄ predestinatio nihil inferat necessitatis libero arbitrio.

Nunc ergo in eo sperātes: q̄ huc vsq̄ non p̄duxit discordiā que inter p̄destinatōem et liberū arbitriū videtur esse: aggrediamur dissoluere. Ad quod p̄ ea que supra disseruimus sicut in sequētibus patebit: nō parū p̄fecimus. Predestinatio videtur idem esse q̄ p̄ordinatio: siue p̄stitutio: et ideo quod deus p̄destinare dicitur: intelligit p̄ordinare quod est stature futurū esse. Quod aut deus statuit futurū esse: necessitate videt futurū esse: quare quicquid deus p̄destinat necesse est futurū esse. Si ergo deus p̄destinat bona et mala que fiūt nihil fit p̄ libez arbitriuz sed oīs ex necessitate. Ac si tātuz bona p̄destinat: sola bona sunt ex necessitate nec est liberuz arbitriū: nisi ad mala qd̄ nimis ē absurdū. Non ergo sola bona p̄destinat deus. Si aut bona quedam opa facit liberū arbitriū: p̄ que fiunt iusti. absq̄ p̄destinatōe. nō p̄destinat de⁹ oīa bona opera que iustos faciūt. Quare nec illos iustos qui sunt p̄ opera liberi arbitrii. Non ergo p̄sciunt de⁹ eos quos p̄sciuit hos et predestinauit. Sed falsū est deū nō p̄scire aliqua bona opera. aut aliquos iustos. Nō igit quedā

liberi arbitrii
sed illa sola que
ergo deus p̄destinat
sunt ex necessitate
arbitriū necessitate
bil esse libez arbitriū
hōe: aut si statimus
arbitriuz perire in illis
omnis itaq̄ ante questi
obediū est: q̄ p̄destin
sed malo p̄t
mala: que nō faci
p̄t. Nā dicit hoīs
conuoluit: ac inducere
liberā. Nō est ergo
nō p̄destinare dū mal
quod corrigi. Sed bon
p̄destinare dicitur
et q̄ bona sūt in n
sunt essentialiter: nō
dictū est. Sciēdū
non in deo dicit pp̄ri
noq̄ illi nec ante nec
omni illi simul p̄sentia
in ali qua possint p̄de
arbitriū futura. Dubit
eius p̄destinatio et
sicut p̄scit ita
in questione de p̄scē
aliqua p̄sciri apert
arbitriuz: sine om
de veritate q̄ euidē
p̄sciri: similiter p̄ lib
futura: absq̄ omni in
p̄scit deus: neq̄ p̄de
nō iustū futurū: ex nec
iusticiā: q̄ eaz nō se
p̄t. Pariter igit: q̄m
que p̄scit: et que p̄de
necessitate: que p̄cedit
que p̄ se sequit sicut sup
p̄scit ea de⁹: q̄m p̄destina
p̄scit: aut volūtati
p̄tate dimittendo.

De cōcordia gr̄atie ⁊ liberi arbitrii

solius liberi arbitrii opa bona iustificauit: sed illa sola que deus p̄destinat. Si ergo deus p̄destinat oīa: et p̄destinata sunt ex necessitate: cum nihil p̄ liberum arbitriū necessitate fiat: sequi videt̄ nihil esse libez arbitriū manente p̄destinatione: aut si statuimus in ali q̄bus liberū arbitriūz perire in illis p̄destinatōi. In primis itaq; ante questiōis respōsiōem videndū est: q; p̄destinatio nō solū bonoz est: sed maloz p̄t dici quēadmodū deus mala: que nō facit dicit̄ facere: q; p̄mittit. Nā dicit̄ hoīem indurare cum nō emollit: ac inducere in tēpratiōem cū nō liberat. Nō est ergo incōueniēs euz h̄mō p̄destinare dū malos et eoz mala opa nō corrigit. Sed bona specialius p̄scire: et p̄destinare dicit̄: q; in illis facit q; sunt: et q; bona sūt in malis aut nō nisi q; sunt essentialiter: nō q; mala sūt vt supra dictū est. Sciēdū q; q; sicut p̄sciētia non in deo dicit̄ p̄prie: ita nec p̄destinatio: q; illi nec ante nec post aliqd̄ ē: s; oīa sunt illi simul p̄sentia. Cōsiderem⁹ nūc an aliqua possint p̄destinari: p̄ liberū arbitriū futura. Dubitari vtiq; nō debet: q; eius p̄destinatio et p̄sciētia nō discordat: sed sicut p̄scit̄ ita quoq; p̄destinat. In questiōe de p̄scientia cognouim⁹ aliqua p̄sciri aperte futura: per liberum arbitriūz: sine omni repugnantia. Unde veritas q; euidēs ⁊ ratio docet p̄destinari: similiter p̄ libez arbitriū quedā futura: absq; omni incōueniētia. Nā neq; p̄scit̄ deus: neq; p̄destinat: quēadmodū iustū futurū ex necessitate. Nō em̄ habet iusticiā: q; eaz nō seruat libera volūtate. Pariter igit̄: q;uis necesse sit fieri que p̄sciūtur: et que p̄destinātur: q; dā tamē p̄scita: et p̄destinata non euentunt ea necessitate: que p̄cedit rē: ⁊ facit: sed ea que rē sequit̄ sicut supra dixim⁹. Nō em̄ ea de⁹ q;uis p̄destinat: facit volūtate cogēdo: aut volūtati resistēdo: s; in sua illa p̄tate dimittendo. Quis ta-

men sua voluntas vtat̄ p̄tate: nihil tamē facit quod deus nō faciat in bonis sua gr̄atia in malis nō sua: sed eiusdez. Volūtatis culpa qd̄ sicut p̄missim⁹ clarior cū de gr̄a loq̄mur apparebit. Et sicut p̄sciētia q; nō fallit: nō p̄scit nisi vez sed erit aut necessariū: aut sp̄taneū: ita p̄destinatio: q; nō mutat̄ non p̄destinat nisi sicut est in p̄scientia: et quēadmodū qd̄ p̄scit licet in eternitate sit immutabile: tamē in tpe aliquādo anteq; sit mutari p̄t: ita est p̄ oīa de p̄destinatōe. Patet igit̄ ex hīs q; dicta sūt: si bene considerētur: q; nec p̄destinatio: excludit libez arbitriū nec libez arbitriū aduersatur p̄destinatōi. Siquidē oīa illa q̄bus supra mōstrauim⁹ libez arbitriū p̄scientie: nō repugnare pariter: oīdunt illud p̄destinatōi p̄cordare. Nō ḡ rōnabiliter quotiēs aliqd̄ p̄tingit opante sp̄tanea volūtate velut cū hō hoī facit iniuriā vnde ab illo occidit̄ quidā clamāt dicētes. Sic p̄scit̄: et p̄destinātū erat a deo: et ideo necessitate factum est. nec aliter fieri potuit. Quippe nec qui alium iniuria irritauit: nec qui se vindicauit hoc fecit necessitate sed sola voluntate: quia si nō sp̄tē voluisset neut̄ qd̄ fec̄ fecisset.

De cōcordia gr̄e ⁊ liberi arbitrii.

Restat nūc vt de gr̄a ⁊ eodē libero arbitrio: eadē gr̄a adiūuante cōsiderem⁹. Questiō ista inde nascit̄: q; diuina scriptura ita loquitur aliquādo vt nihil videat̄ libez arbitriū p̄desse: ad salutē: sed sola gr̄a: aliquādo vō ita velut tota n̄ra salus in libera n̄ra p̄sistat volūtate. De gr̄a siquidē dicit̄ dñs. Sine me nihil potestis facere. Et nemo venit ad me nisi p̄f̄ meus traxerit eū. Et paul⁹ apls. Quid at̄ habes qd̄ non accepisti. Et de deo L. ius vult miseref̄. et quē vult indurat ⁊ neq; volētis neq; currētis s; miserētis ē dei. Abul ta q; alia legūtur q; soli gr̄e sine libero arbitrio bona n̄ra opa ad salutē nostrā

Decōcordia grātie

vident attribuerē Plures etiā afferunt experimēto se pbare q̄ hō nequaq̄ vlt̄o libero fulciat arbitrio qm̄ multos absq̄ numero immēso mētis et corpōis conatu nitūtur vt bene viuāt q̄ quadā difficultate immo ī possibilitate aggrauati nihil pficiūt: aut post magnū pfectum repēte irreperabiliter deficiūt libez aut arbitriū mōstrat eadē scriptura nos habere h̄ mō. **Dicit de^o p̄ ysaiā.** Si volueritis et audieritis me bona terre cōmeditis. **Et dauid.** Quis est hō q̄ vult vitā di. di. vi. bo. phibe linguā tuā a malo et la. t. n. lo. do. **Diuerse a malo et fac bonū.** **Et dñs in euāgelio.** Venite ad me oēs q̄ laboratis et onerati estis et ego reficiā vos. **Tollite iugū meū sup vos: et discite a me q̄ mitis sū et hūilis corde et inuenietis requiē aīabus vris.** Plura etiā alia et innumerabilia sūt: q̄ vidētur libez arbitriū ad bene opandū excitare et quia monita p̄temnit exprobare. **Ad auctoritas diuina nequaq̄ faceret si volūtatis libertatē nullā in hoīe cognosceret.** Sed nec vllō mō esset cur de^o bonis vel malis: p̄ meritīs singulorū iuste retribueret si p̄ libez arbitriū null^o bonuz vel malū faceret. **Qm̄ ergo in sacra scriptura quedā inuenimus que soli gr̄e fauere vident et quedā que solū libez arbitriū statuere sine gr̄a putātur fuerit q̄ dā supbi q̄ totā virtutē efficacitā: in sola libertate arbitriū cōsistere sūt arbitrati et sūt nro tpe multi q̄ libez arbitriū eē aliqd̄ penitus desperāt.** In hac itaq̄ questione hec erit intētio vt libez arbitriuz simul esse cū gr̄a cū ea opari in multis mōstremus sicut illud p̄sciētia atq̄ p̄destinatōe cōcordare repimus. **Sciēdū ē q̄ sicut nō de alio libero arbitrio sit hec vt supra dixi qm̄ nisi de illo sine quo salutē nemo meref: postq̄ intelligibilem habet etatē ita nō de alia gr̄a: q̄ de illa sine qua null^o saluat hō.** **Dñs em̄ creatura gr̄a existit q̄: gratis facta est et mul-**

ta bona dat deus p̄ gr̄am in hac vita sine q̄bus hō saluari nō potest. **In infantib^o q̄dem q̄ baptizati moriūtur anteq̄ suo possint vti libero arbitrio nō apparet p̄cordia quā querim^o qm̄ in illis gr̄a sola operat salutē sine illoz libero arbitrio.** **Nā h̄ quoq̄ gr̄a est q̄ dat alijs volūtas vt illis sua vide subueniāt.** **In habētibus itaq̄ intelligibile etatē mōstrādū est qd̄ inuestigam^o q̄ de hīs solum versat h̄ questio.** **Quicūq̄ aut̄ ex hīs saluatur p̄ iusticiā saluari dubiū nō est.** **Iustus em̄ p̄mittit vitā eterna q̄ iusti imppetuū viuēt et apud dō. est mi. coz.** **Et aut̄ iusticia sit rectitudo volūtatis: sacre sepe mōstrat auctoritas.** **Qua de re sufficit vnū exemplū p̄ponere.** **Lum em̄ dixisset dauid nō relinquet dō. ple. f. et heredi. s. nō dē. quoadusq̄ iusticia tomēt. ni. iudi. vi doceret nos: qd̄ eēt iusticia: interrogādo ait.** **Et q̄ iuxta illā Ad qd̄ ip̄e sibi respōdens ait.** **Dñs q̄ recte sūt corde h̄ est q̄ recta sūt voluntate.** **Quis em̄ corde credam^o et intelligam^o sicut corde volum^o nō tñ iudicat spūss̄: ctus illum rectū h̄re: coz q̄ recte credit et intelligit et nō rectē vult q̄ nō vti rectitudinē fidei: et intellect^o ad rectē volēdū p̄pter qd̄ datū est rōnabili creature rectē credere et intelligere.** **Nā neq̄ rectū intellectū dicēdū est h̄re q̄ scōm̄ illū nō recte vult opari: p̄t qd̄ fides dicat et dat.** **Recte igit̄ intelligam^o dauid dixisse rectos corde: rectos volūtate.** **Sed ne q̄s ext̄riet auctoritate diuina dici iustū illuz vel rectū q̄ nō nisi p̄t aliqd̄ tenet rectitudinē volūtatis: dicim^o iusticiā rectitudinē eē volūtatis p̄t se seruataz: q̄ em̄ solū p̄t aliqd̄ illā seruare nō eā diligit: s̄ aliud p̄t qd̄ illā fuit et ideo nō ē dicēdū iust^o nec talis rectitudo noīnāda est iusticia.** **Quādo de p̄sciētia et libero arbitrio tractabamus exēplo quodā mōstrauim^o esse posse simul rectitudinē hāc quā voco iusticiā: et libez arbitriū p̄ qd̄**

de liberi arbitrii

planū ē intelligere in alijs multis simili
lit eē. Si ḡ possum⁹ oñdere nullā crea-
turā hāc adipisci posse rectitudinē: nisi
p grām: manifesta erit inter grām ⁊ libe-
rū arbitriū ad saluādū hoīem: ꝓcordia
quā q̄rim⁹. Dubiū itaq; nō ē: q; volun-
tas nō vult recte nisi q; rectā ē. Sic nāq;
nō ē acut⁹ visus q; videt acute: s; ido vi-
det acute q; acur⁹ ē: ita volūtas ē recta:
q; vult rectē: s; rectē vult qm̄ ē rectā. Cū āt
vult rectitudinē ꝓculdubio rectē vult.
Nō ḡ vult rectitudinem nisi q; recta est.
Idē autē ē volūtatī rectam eē: ⁊ rectitudi-
nē hēre. Palā igit̄ ē q; nō vult rectitudi-
nē nisi q; rectitudinem hz. Nō nego volū-
tatē rectam velle rectitudinem quā nōdū
hz: qm̄ vult maiorē quā habeat s; illā di-
co nullā eā posse velle rectitudinem: si nō
hz rectitudinem: q̄ illaz velit. Cōsiderem⁹
nūc vtz aliq; hāc rectitudinem nō habēs
eā aliq̄ mō a se habere possit. Utiq; a se
illā hēre neq;: nisi aut volēdo aut nō vo-
lēdo. Volēdo qdā null⁹ valet eam p se
adipisci: q; neq; eā velle: nisi illā habe-
at. Nō autē aliq; nō habēs rectitudinem
volūtatē illā valeat p se nō volēdo as-
qui mēs null⁹ accipit. Nullo igit̄ mō
p̄t eā creatura hēre a se. S; neq; creatu-
ra valet eaz hēre ab alia creatura. Sicut
nāq; creatura neq; creaturā saluare: ita
nō p̄t illi dare p qd̄ p̄t eā saluare. Sed q̄
itaq; q; nlla creatura rectitudinem hz: quā
dixi volūtatē nisi p dei grām. Hāc autē
rectitudinem p libez arbitriū fuari posse
sicut sup̄ dixi mōstrauim⁹. Deo igit̄ lar-
giēte inuenim⁹ grām ei⁹ ad saluādū ho-
minē: cū libero arbitrio ꝓcordare: ita vt
grā sola possit hoīez saluare nihil ei⁹ li-
bero arbitrio agēte: sic fit ifātib⁹ et iitel-
ligētib⁹ ipā sp̄ adiuuet libez arbitriū na-
turale qd̄ sine illa nihil valet ad salutē:
dādo volūtatī rectitudinem quā fuet p li-
bez arbitriū. Et q̄uis nō oibus det qm̄
cui vult misereē: ⁊ quē vult indurat: nll-
li tñ dat ꝓ aliq̄ ꝓcedēti merito qm̄ q; p-

or deo dedit et retribuet ei. Si āt volū-
tas p libez fuado arbitriuz: qd̄ accepit
mireē aut augmētū accepte iusticie aut
etiā p̄tātē ꝓ bona volūtatē: aut ꝓm̄ium
aliq̄d h oīa fruct⁹ sunt ꝓma grē ⁊ grā ꝓ
grā ⁊ ido totū imputādū ē grē: q; neq;
volētis ē q; vult neq; currētis ē q; cur-
rit: s; miserētis ē dei. Dīb⁹ em̄ excepto
solo do dicit̄ qd̄ habes q; nō accepisti?
Qd̄ si accepisti qd̄ gl̄aris q̄si nō accepe-
ris? Quō qdē libertas volūtatē tenen-
tis acceptā rectitudinem nlla necessitate vt
illā deserat expugnat: s; difficultate im-
pugnat: nec eidē volūtatī muta sed vo-
lētes cedat i tractatu de libertate arbitrii
puto me oñdisse. Quib⁹ āt moīs p⁹ eā-
dē rectitudinem acceptā libez arbitriū grā
adiuuet vt fuet qd̄ accepit: q̄uis n̄ oēs
valeā enumerare mltifariā em̄ h fac: tñ
non erit in vtile aliq̄d mihi dicē. Nemo
certe fuet rectitudinem hāc acceptā nisi vo-
lendovelle āt illā aliq; neq; nisi hñdo.
Habēdo illā nllaten⁹ valet: nisi p grām
Sicut ḡ illā null⁹ accipit nisi grā ꝓueniē-
te: ita null⁹ eā fuet nisi eadē grā s; se q̄n-
te. Nēpe q̄uis illa fuet p libez arbitriū
ñ tñ ē tñ iputādū libero arbitrio: q̄tuz
grē. cū h rectitudo fuet qm̄ illā libez ar-
bitriū n̄ nisi p grām ꝓueniētē: ⁊ s; seque-
tē hz ⁊ fuet. Sic autē grā subseq̄t donū
suū vt nūq; siue parū siue magnū sit:
illd̄ dare deficiat: nisi libez arbitriū vo-
lēdo aut rectitudinem quā accepit deserat.
Nūq; em̄ sepat h rectitudo a volūtatē ni-
si qm̄ aliqd̄ vult. qd̄ huic rectitudini n̄ ꝓcor-
dat sic cū q; accipit rectitudinem volēdi so-
brietatē ⁊ reicit eā volēdo imoderatam
bibēdi voluptatē. Qd̄ cū fac sua volun-
tate: ⁊ ido sua culpa p̄dit grām quā ac-
cepi. Adiuuat etiā grā libez arbitriuz:
q̄ndo vt deserat rectitudinem acceptā ipu-
gnat mitigādo aut penitus remouēdo
vim tētatois ipugnātis aut agēdo affe-
ctū eiusdē rectitudinis. Deniq; cū oīa sub-
iaceāt dispositōi dei q̄cqd̄ p̄tigit hoī qd̄

De cōcordia gratie

adiuuꝝ libeꝝ arbitriū ad accipiēdū aut ad fruādū hāc de q̄ loqꝝ rectitudinem: tuo gr̄e iputādū ē. **D**ixi oēm iusticiā eē rectitudinem volūtatis pp̄ se fruātā: vñ seq̄ oēm hūitē hāc rectitudinem h̄re iusticiā: z eē iustū: qm̄ oīs h̄is iusticiā iust⁹ ē. **N**ō tñ sentio iustus oīb⁹. p̄missā eē vitā p̄petuā: s̄ ill' tñ q̄ sūt iusti sine oī iniusticiāz. **I**lli em̄ pp̄a z absolute dicūt iustiz recti corde. **E**st ei aliq̄s scōm aliq̄d iust⁹ z se cūdū iust⁹ vt q̄ cast⁹ ē iud⁹. **T**alib⁹ nō p̄mittit b̄ritudo iustoz qm̄ sic x̄a b̄ritudo ē sine oī idigētia: ita nllī dat nisi iusto sine oī iniusticia. **N**ā qm̄ b̄ritudo q̄ iustis puniē: erit similitudo angelozū dei sic in anglis bonis nlla est iniusticia: ita null' ill' sociabit̄ cuz aliq̄ iniusta. **Q**uō at̄ fiat hō sine oī iniusticia. n̄ ē hui⁹ n̄ri. p̄positi oīdē. **S**cim⁹ tñ p̄fecta studia hec xp̄iano: z p̄ gr̄az dei eē: possibile. **S**i bñ p̄siderēt q̄ dicta sūt apte cognoscūt quia cū aliq̄d dic̄ sacra scriptura. **P**ro gr̄a: si amouet oīno liberū arbitriū: neq̄ cuz loq̄t p̄ libero arbitrio excludit gr̄az: q̄si sola gr̄a aut libeꝝ arbitriū solū sufficiat ad saluādū hoīez: sic videt̄ ill' q̄ hāc faciūt qōem. **I**ta q̄pe itelligēda sūt dicta diuina vt h̄ excepto qd̄ dixi d̄ infātib⁹ nec sola gr̄a: nec solū libeꝝ arbitriū salutem hoīs opet̄. **Q**uipe cū dic̄ dñs: sine me nihil potest̄ facere: n̄ ait nihil valet nob̄ ym̄ libeꝝ arbitriū sed nihil p̄t sine mea gr̄a. **E**t cū legi neq̄ volētis neq̄ currētis s̄ miserētis ē dei: n̄ negat̄ i volēte neq̄ i currēte aliq̄d p̄desse libeꝝ arbitriū s̄ significat̄ n̄ eē iputādū libero arbitio: qd̄ vult z q̄ currit s̄ gr̄e. **N**ā cū ait neq̄ volētis neq̄ currētis ē: subaudiēdū est qd̄ vult: z q̄ currit: velō cū aliq̄s nudo: tui nihil d̄z q̄ nllū a se p̄t idumētū h̄re dat vestē n̄ tñ: q̄uis ip̄e habeat p̄tatem vtēdi: et non vtēdi accepta veste: si ea vtrif̄ iputādū ē iduto: qz idut⁹ ē: s̄ danti vestē. **Q**uapropt̄ ita dici p̄t **N**ō ē iduti q̄ est indutus. sed miserētis idest vestē

dātis. **M**ulto vero magis hec dicere: si ille q̄ dedit vestē dedisset etiā potestatem fruādi eā: et vtēdi: sic d̄s hoī cū dat rectitudiez sepefatā: dat etiā p̄tatem fruādi: z vtēdi: qz dedit p̄us libeꝝ arbitriuz ad fruādū illā z vtēdū. **S**i dō nudo cui nihil debet̄ si daret vestē aut si ip̄e acceptā p̄iceret: nllī nisi ip̄i iputaret̄ ei⁹ nuditas. **I**ta cū d̄s alicui p̄ceptor nato i peccato: cui nihil nisi penā d̄z: dat velle: et currere: n̄ ē volētis neq̄ currētis s̄ miserētis ē dei. z q̄ eādē gr̄am n̄ accipit: aut acceptā reicit: ei⁹ ē n̄ dei: q̄ i sua duricia et iniquitate p̄manet. **I**dē intellect⁹ h̄ndū ē i alijs i q̄b⁹ scriptura loq̄t p̄ gr̄a vt scilicet liberū n̄ excludat̄ arbitriū. **S**ist̄ qm̄ ita loquūt̄ diuina doct̄a vt libero arbitrio soli videat̄ salutē hoīs attribuere: nllō intellectu gr̄a sepanda ē. **S**ic ḡ q̄uis natural' vsus n̄ p̄creet plē sine p̄re. nec nisi p̄ m̄sem: n̄ tñ remouet vll' intellect⁹ aut p̄rez aut m̄sem a ḡneratōe. plis ita gr̄a z libeꝝ arbitriū: n̄ discordat̄ s̄ p̄ueniunt ad iustificādū z saluādū hoīez. **I**n h̄is tñ i q̄b⁹ videt̄ scriptura libeꝝ arbitrium ad rectē volēdū: z opandū iuitare qz cur hoīez iuitet ad rectē volēdū z q̄re arguit n̄ obediētē: cū ip̄az rectitudiez nemo possit nisi gr̄a dāte h̄re vt̄ accipe. **S**ciēdum qz sic terra innumerabiles herbas z arbores siue q̄b⁹ hūana natura alr̄: aut etiaz q̄b⁹ p̄mitit̄: sine oī hoīs cura p̄fert: illa x̄o q̄ nob̄ad vitā nutriēdū maxie sūt necessaria n̄ sine magno labore atq̄ cultore: nec absq̄ semib⁹. **I**ta corda humana sine doct̄ria siue studio: sp̄dte q̄si germi nāt cogitatōes: z volūtates nihil vtilis salutē: aut etiā noxias. **I**llas x̄o sine q̄b⁹ ad salutē aīe n̄ p̄ficiunt̄ neq̄q̄ sine generis sui semie: z laboriosa ctura p̄cipiunt z germināt. **U**nde illos hoīez q̄bus tal' cturā ip̄ediē agriculturā dei vocat ap̄ls. **E**st at̄ semē hui⁹ agriculturē x̄bum dei imo n̄ x̄bū: s̄ s̄sus: q̄ p̄cipit p̄ x̄bus. **V**ox nāq̄ sine s̄su nihil p̄stituit i corde

hec soli s̄sus x̄bi s̄
o' rectitudis: quē mē
tū: siue p̄ lectōem s̄
bet: z alio mō p̄cipit
Null' nāq̄ velle p̄t qz
p̄t: velle at̄ credere qd̄
velle: **N**emo ḡ p̄t h̄vell
vella ē. **C**ū ei p̄misset a
hoc auerit nomē dñi sa
Quō iuocabūt i quē n̄ c
nō credēt ei quē n̄ audi
vll' sine p̄dicatōe. **Q**uō
m̄t̄. **P**aulo post̄. **E**
vna audir' x̄o p̄ x̄bū xp̄i
vna audir' i intelligēdū ē:
q̄ p̄cipit mēs p̄ auditū m
optio mētis faciat fidē i
vna ē neq̄ sine p̄ctōe. **A**
audier' volēdi: p̄ceptor p̄
vna qd̄ audit. **A**udit
p̄t̄ p̄ x̄bū p̄dicatū xp̄i
vna m̄t̄ m̄t̄ s̄ q̄ m̄t̄
p̄t̄ ē vitatio gr̄e ē: qz gr̄
vna gr̄a: z audit' ē gr̄a: z
vna gr̄a z rectitudo volēdi
vna p̄dicatio: audit' itel
vna voluntas vult qd̄ mē
vna scire neq̄: nisi a
vna nāq̄ vult: cū vult
vna audit' vbi p̄cipit ē p̄
vna ē itremētū. qd̄ d̄s de
vna dat neq̄ q̄ rigat ē alit
vna dat d̄s. **S**ic ḡ d̄s i p̄nci
vna ē fructū: z alia d̄ terr
vna d̄mētū hoīm: sine cultore
vna hūana doct̄ria mirabi
vna p̄p̄tate ap̄lo: nec n̄ z e
vna salutarib⁹ semib⁹: v
vna salubrit' i agricultura d
vna s̄ fuitam⁹: sic n̄ nisi de
vna habem⁹. qd̄ ad nutri
vna p̄p̄gam⁹. **S**ic qd̄dē nihil
vna ip̄ualē p̄dicam⁹ qd̄ fac̄ i
vna tracto fecit data n̄ p̄tule
vna p̄ncat. **N**ā si qd̄ rōe:

et liberi arbitrii

Nec solū sēsus vbi s; oīs sēsus vltelle-
ctus rēctitudis: quē mēs hūana: siue p au-
ditū: siue p lectōem siue p rōem siue q̄li-
bet r alio mō p̄cipit semē recte volendi.
Nullus nāq; velle p̄t qd̄ p̄us corde n̄ p̄ci-
pit: velle at̄ credere qd̄ ē credēdū ē recte
velle: **N**emo ḡ p̄t h̄ velle: si nescit qd̄ cre-
dēdū ē. **L**ū ei p̄mississet ap̄ls oīs q̄cumq;
iuocauerit nomē dñi salu⁹ erit: s̄biūxit.
Quō iuocabūt i quē n̄ crediderūt. **A**ut q̄
mō credēt ei quē n̄ audierūt. **Q**uō x̄o au-
diēt sine p̄dicatē. **Q**uō x̄o p̄dicabūt nisi
mittat̄. **E**t paulo post. **E**rgo fides ex au-
ditu audit⁹ x̄o p̄ x̄bū x̄pi. **E**t at̄ dicit fidē
ēē ex auditu: itelligēdū ē: qz fides ē ex h̄
qd̄ p̄cipit mēs p̄ auditū neq; ita vt sola
p̄ceptio mētis faciat fidē i hoīe: s; qz fi-
des ēē neq; sine p̄ctōe. **A**ddita nāq; re-
ctitudie volēdi: p̄ceptōi p̄ gr̄az sit fides
qz credit qd̄ audit. **A**udit⁹ at̄ est p̄ x̄bū
x̄pi: h̄ ē p̄ x̄bū p̄dicatū x̄p̄z p̄dicatēs x̄o
n̄ sūt: nisi mittat̄ s; qz mittit̄ gr̄a ē. **Q**ua-
pp̄t r̄ ē ditatio gr̄e ē: qz gr̄a ē qd̄ defcē-
dit ex gr̄a: r̄ audit⁹ ē gr̄a: r̄ intellect⁹ ex au-
ditu: gr̄a r̄ rēctitudo volēdi gr̄a ē. **U**lex
missio: p̄dicatio: audit⁹: intellectus: nihil
sūt nisi volūtas velit qd̄ mēs itelligit qz
volūtas: facere neq;: nisi accepta rēctitu-
die. **R**ecte nāq; vult: cū vult qd̄ d; ita qz
mēs ex auditu vbi p̄cipit ē p̄dicatū r̄ re-
ctitudo ē itremētū. qd̄ d; dat: sine q̄ ne-
q; q̄ plātat neq; q̄ rigat ē aliqd̄ s; q̄ icre-
mētū dat d; **S**ic ḡ d; i p̄ncipio p̄ mira-
culū fec̄ frumētū: r̄ alia d̄ terra nascētia
ad alimētū hoīm: sine cultore et semib⁹
ita sine hūana doctria mirabilē fec̄ cor-
da p̄phetaz r̄ ap̄loz: nec n̄ r̄ euāgelista-
rū fecūda salutarib⁹ semib⁹: vñ accipi-
m⁹ q̄c̄q; salubrit̄ i agricultura dei: ad ali-
mētū aīaz fuiam⁹: sic n̄ nisi de p̄mis ter-
re semib⁹ habem⁹. qd̄ ad nutrimentū cor-
porū ppagam⁹. **S**ic qd̄ ē nihil vtili. ad
salutē spūalē p̄dicam⁹ qd̄ fac̄ scriptura
spūff. miraclo fecūdata n̄ ptulerit aut i-
tra se nō p̄tineat. **N**ā si qd̄ rōe dicimus

aliqñ qd̄ in dicitis ei⁹ apte mōstrare: a ut
ex ip̄is p̄bare neq; m⁹ h̄ mō p̄ illā cogno-
scim⁹: vtz sit accipiēdū aut respuēdū.
Si at̄ apta rōe colligif r̄ illa ex nllā pte
p̄tradicit: qm̄ ip̄a sicut nllī aduersat ve-
ritati ita nllī fauet falsitati: h̄ ip̄o qz n̄ ne-
gat qd̄ rōe dicit: ei⁹ auctoritate suscipif.
Ac si ip̄a nfo sē sui idubitatē repugnat
q̄uis nob̄ rē n̄fa videat̄ ic̄pugnabilis
nllā tñ veritate fulciri credēda est. **S**ic
itaq; sacra scriptura oīs veritatis: quā
rō colligit auctoritate p̄tinet: cū illā aut
apte affirmat: aut nullaten⁹ negat. **U**-
deam⁹ nūc i exēplis: quō x̄bū sit semen
audiuit qd̄ dicit. **S**i volueritis r̄ audie-
ritis me itelligūt r̄ cogitāt qd̄ d̄f velle r̄
audire h̄ ē obedire. **Q**ui ei audit r̄ non
obedit d̄f n̄ audire. **S**; obedire neq;unt
nisi velint. **V**elle at̄ obedire ē rctē velle
rctē x̄o velle nemo p̄t: nisi habeat rctitu-
dinē volūtati: qz null⁹ h; hō: nisi p̄ gr̄az
Ulex rēctitudo volēdi aliqd̄ nllī dat̄ ni-
si itelligēti velle: r̄ qz velle d; **U**ideam⁹
itaq; qz dicitū ē si volueritis r̄ audierit⁹
mō semē esse neq; p̄ se ad aliquē fru-
ctū germinās sine adiectōe rēctitudis:
nec ip̄am rēctitudinē dari nō semibus
Similiter cum dicit deus cōuertimini
ad me semē ē sine germie q̄diu hoīs vo-
lūtate n̄ p̄uertit d; ad volēdū p̄uersioez
qz cogitat cū audit p̄uertimī: sine q̄ scie-
null⁹ p̄t velle p̄uertī. **D**icit et̄iā p̄sis cō-
uertimī aut vt magis p̄tāt aut fuēt qz
p̄uerse sūt. **Q**ui x̄o dicit p̄uertē nos d; d;
iā aliq̄ten⁹ p̄uersi sūt: qz rctāz volūtate
h̄nt cū volūt p̄uertī. s; orāt p̄ h̄ qz iā ac-
ceperūt augeat̄ p̄uersio: sic illi q̄ credē-
tes auge nob̄ fidē dixerūt. **A**c si dicerent
illi: et isti. **A**uge i nob̄ qd̄ dedisti perfice
qd̄ cepisti. **Q**d̄ d̄ h̄is oñdi i similib⁹ qz
itelligēdū ē. **S**ic igit̄ terra n̄ germinat
naturalr ea q̄ maxio necessaria sunt sa-
luti corporis n̄ri sine semib⁹: et h; d; n̄ det
icremētū oī semī n̄ tñ cessāt agricolē n̄ri
seminare i spe messis aliquātule ita ter-
ra cordis humani: non profert fructum.

De concordia gratie

fidei iusticie sine gratia semib' r' quis
ds si faciat cuncta huiusmodi semina ger-
minare tñ p'cipit agricol' suis i spe istatit:
sime x'bu suū seminare. **D**idim' vt puto
quō nō sit supuacū hōies ad fidē xpiz
ad ea q' fides exigit inuitare. Quis non
oēs hāc imitatōem suscipiāt. Dixi etiā
posse queritur arguātur illi: qui verbus
dei non suscipiūt cum hoc facere neque
ant nisi gratia eorū volūtates dirigēte.
Dicit em̄ dñs d' spūs. Ille arguat mōm
d' pctō q' nō credidit in me. **A**d qd licet
fortit' difficile sit r'ndere: qd tñ dō dāte
possum tacē si debeo. **N**otādū ē q' ipo-
tētia q' descendit ex culpa si excusat ipo-
tētē culpa manētē. **U**nde i infātib' i q'
b' exigit ds a natura hūana iusticiā: q'
accepit i p'mis parētib': cū prāte fuādi
illā i oēm plē suā: nō excusat eā ipotētia
hūdi iusticiā: qm̄ pp' culpā i hāc corru-
it ipotētia h' ipm̄ nāq' q' si h'z qd p se re-
sumē neq' h' ē illi habēdū ipotētia iquā
isō cecidit q' spōte defuit qd fuare po-
tuit. **Q**m̄ g' peccādo deseruit iusticiā ad
pctm̄ illi iputaf' ipotētia quā ipa peccā-
do sibi fecit. **N**ec solū ipotētia iusticiāz
hūdi h' etiā ipotētia illā itelligēdi. **S**ilr
in nō baptisatis iputaf' ad pctm̄ qm̄ pa-
rix descendit a pctō possum' etiā rōnabi-
lit' asserere: q' q' a p'ma cōditōis hūane
dignitate ac fortitudine: atq' pulcritudie
miorata. z corrupta ē: illi ad culpā ipu-
taf'. **P**er h' nāq' miorauit quātū i ipa fu-
it: honorēz laudē dō. **Q**uipe fm̄ digni-
tate ap'is: laudaf' z pdicaf' sapia opifici.
Quāto igif' natura hūana p'ciosuz op'
dei. **U**nde ipse gloriā d' erat i se mino-
rauit: atq' sedauit tātō sua clpa deū ex-
honorauit. **Q**d illi ad tātū statuit pctm̄
vt si nisi p'mortē dei deleaf'. **S**i qdē ip-
sos mor' siue appetit' qb' pp' pctm̄ ade-
sicut bruta aialia sbiacem' q's ap'ls vo-
cat carnis p'cupiam quā iuitū se tolera-
re māifestat cuz dicit. **Q**d odi illd' fatio
id ē nolēs p'cupisco: fati' ofidit sac' aucto-

ritas ipurari ad peccatū. **Q**uipe cū de
solo motu ire siue opeyl' voce: dic' dñs:
q' irascif' fratri suo reus erit iudicō: apte
mōstrat culpā eē nō leuē: quā tā g'uis: sez
mortis seq' dānatio. **A**c si dicat. **Q**ui
facit q' hō nō dz facē nec facēt si nō peccat:
set auferri dz ex hoib'. **E**t cū paul' d' ill'
q' carnē id ē p'cupias scēcūt: nolētes ait.
Nihil dānatōis ē hūis q' sūt in xpo ihu:
q' nō scdm̄ carnē ambulāt h' ē si volūta-
te p'sētiūt: sine dubio s'g't eos: q' sūt in
xpo: seq' dānatōem q'ties s'etiūt carnem
etiā si nō scdm̄ illā ambulāt: qm̄ sic fact' ē
hō: vt etiā s'etire sicut de ira dixi nō debe-
ret. **S**i q's igif' q' dixi diligētē p'siderat
nullaten' eos q' pp' culpā suā x'bu dei
suscipere nequeūt rctē arguēdos dubi-
tat. **Q**uib' ar' daf' g'ra fidei xpiane sicut
ill' in baptismo dimittit' origial' iusticia
cū q' nascūtur: ita oīs culpa impotētiet
toti' corruptōis quā pp' pctm̄ p'mi ho-
mis incurrerēt: et p' q' in honoraf' deus
ignoscif'. **D**e nllā nāq' culpa q' ante ba-
ptismū in ill' erat post baptismū arguif'
q'uis ipa corruptioz appetit' q' sūt pena
pcti: non statim in baptismo deleaf' nec
illū ill' imputaf' delictū post baptismuz
nisi qd sua volūtate fecerit. **U**nde appa-
ret q' corruptioz mala q' fuesit pena pec-
cati. z post baptismū remanēt nō sūt p se
pctā. **S**ola nāq' ē p se iniusticia pctm̄ z
illa q' sequūtur iniusticiā pp' causā suā
iudicanf' pctā: donec ipa remittat'. **N**ā
si peccata essēt in baptismo delerētur in
quo oīa peccata in sāguine xp' i lauātur
Item si pp'ie pctā dicerentur eēt inbru-
tis aialib' pctā ad q'zū similitudiez illa
pp' pctā nra sustinet natura. **E**st z ali-
ud qd valde timēdū ē qd in p'mo pecca-
to hūane nature cognosci p't. **Q**m̄ em̄
hō ē spūs vadēs z nō rediēs postq' spō-
te cadit vt de volūtarijs pctis nūc loq'
mur tñ nullo mō p't resurgere: nisi g'ra
releuef' h' merito suo: de pctō in pctm̄ vl'
q' in abisū pctōz sine fūdo h' ē p'fudat

et liberi arbitrii

sue estimatōe demergat nisi misericor-
dia retineat ita vt etiā illi bonū vertat
in odiū et fit ei in mortē. Unde dicit do-
min⁹ apls. **S**i in dōs vos odit scitote qz
me pozē vob odio habuit. **E**t apls. **B**o-
n⁹ odor sum⁹ deo: alijs q̄dez odor: mor-
tis in mortē: alijs aut odor vite inuitaz:
pp̄t q̄d dicit de eo qz cui vult miserē z
quē vult indurat. **V**erū q̄z miserē nō
oim cōlit miserē: neqz q̄s indurat oēs
cōlter indurat. **C**ur aut in hac vita p-
seueret in nobis pena pcti delero pctō:
alia questio est. **D**e q̄ licet nūc tractare
nō pposuerim⁹: breuit tñ dico: qz si cor-
ruptōem statim in baptismo vl in mar-
tiro mutarētur fideles: p̄meritū: vt
homies nisi illi qui p̄mi siue exemplo
credēter nullo merito saluarētur. **N**e-
pe deficeret fides: et spes: sine quibus
null⁹ hō habēs intellectū: regnū dei me-
reri p̄t fides nāqz et spes sūt eaz rerum
q̄ nodū vidētur. **C**ū em vidētur hoies
q̄ ad xpm̄ p̄uenterētur: statim trāsire ad
icorruptibilitatē: null⁹ esset: q̄ saltē velle
posset se subtrahere a tāta beatitudine:
quam videret. **E**t glorioz⁹ p̄ fidei atqz
spei meritū b̄itudinem quā desideram⁹
adipiscamur: manem⁹ q̄ diu in hac vi-
ta sum⁹ in h̄ q̄d iā nō imputat ad pctm̄
q̄uis euenerit pp̄t pctm̄. **D**eniqz nō pu-
nit nob p̄ baptisimū et fidē xp̄ianā b̄i-
tudo quā habebat adā ante pctm̄ in pa-
radiso s̄ quā habitur⁹ erat q̄do cōple-
tus eēt numer⁹ hoim: q̄ assumēdi erant
ad pficiēdā ciuitatē sup̄nā: q̄ z de ange-
lis z de hoib⁹ ē cōplēda vbi nō genera-
būt hoies sicut facerēt in paradiso. **S**i
q̄ p̄uersi ad xpm̄ mox trāsirēt in illā cor-
ruptibilitatē: nō eēt hoies de qb⁹ col-
ligi posset ille numer⁹ qm̄ ad b̄itudiez
quā vidētur: null⁹ posset non festinare.
Hoc puto eē q̄d dicit apls de illis q̄ p̄ si
dē opati sūt iusticiā: z h̄y in q̄t oēs testi-
monio fidei p̄bati: n̄ acceper̄t rep̄omis-
siōem deo p̄ nob meli⁹ aliqt̄ p̄uidēte ne

sine nob p̄sumarētur. **S**i em̄ q̄rit q̄d no-
bis meli⁹ p̄uiderit: ex h̄: qz illi nō acce-
per̄t rep̄omissiōem: nihil cōueniēti⁹ re-
spōderi posse video: qz q̄d supra dixi qz
faltē si ill⁹ p̄pagatis nō differē p̄missa
iustis b̄tudo periret meritū in ill⁹ q̄ nō
p̄fidē h̄ sp̄ experimētū cognoscerēt p̄-
pagatio em̄ hoiz de q̄ nati sum⁹ deficeret
qm̄ oēs ad incorruptibilitatē quā p̄ntē
vident currerēt. **M**agnū itaqz bonū
nob p̄uidit d̄s tñ factis testimonio fidei
p̄batū distulit acceptōem rep̄omissiōis
nis vt z nos p̄pagemur z maneret fi-
des p̄ quā cū ill⁹ rep̄omissiōem p̄merē-
mur z simul cū ill⁹ p̄sumaremur. **A**lia q̄z
qz rō ē cur baptizati atqz m̄res non sta-
tim sūt incorruptibiles. **N**epe si q̄s ser-
uū suū quē p̄posuerat magnis aliq̄m dē
rare honoribus grauiter verberet p̄cul-
pa pro qua nullo mō per se queat satisf-
facere post hāc x̄beratōem p̄stituto tpe
detrusurus eū in horredū carcerem vbi
grauissimis torqueat supplicijs z sit alijs
q̄s potēs apud d̄m̄ q̄ p̄ illo satisfaciēs
eū recōciliet vtiqz plage: q̄s reus ante
satisfactōem dū erat in culpa merito sus-
cepit nō delētur sed maiora tormēta in-
que dū retrursus fuerat recōciliatōem p̄-
ueniēte auerterentur honores q̄ suos q̄s
suo tpe accepturus erat si nō peccasset z
q̄bus caritur⁹ erat post culpā suā si non
recōciliaret pp̄t p̄fectā satisfactōem: si
cut p̄us statutū fuerat: sine oī mutatiōe
tradūtur. **Q**uipe si ante recōciliatōem
ex hereditatē eēt illis honorib⁹ quē ad-
modū exhereditat⁹ erat post culpā irre-
cupabilē si n̄ recōciliaret: nō h̄ret locū
s̄bueniēdi vlla recōciliatio. **S**z qm̄ non
potuit exhereditari honore quē noduz
habebat: nec habere debebat: hāc exhe-
reditatōem p̄uenire p̄t recōciliatio z eā
auertere. **S**i tamē seruus ille dum iacet
in egritudine vapulatiōis: donec ip̄a trā-
seat corde et ore d̄no suo fidelitatē z cor-
rectōem vouet: z soluit ita ē inter deū z

De concordia gratie

hoiem. Quippe quādo hūana natura primū peccauit: hac pena flagellata est vt nūq̄ plem naturaliter nisi talē quāle videmus infātes nasci generaret: ac post hāc vitā in inferno: a regno dei ad quod facta erat imppetuū exularet: nisi aliq̄s illā quā vel q̄d ip̄a sola p se sola facere nō poterat recōciliaret. A quo at recōciliari queat nō est nisi x̄ps. In oībus igit̄ infātibz naturaliter genitis: in peccato: et flagellata nascit̄: que cū recōciliatōem accedit: flagellatio merito remanet quā ante recōciliatōem suscepit. Que aut̄ in inferno tormēta passura erat: in illis quos x̄ps redemit remittunt̄: et regno dei q̄d post conuersiōem paradisi terreni suo tpe acceptura erat donat̄ si tamē i fide quā pmittūt in baptismo vsq̄ i fine pseuerēt. Quod aut̄ quidā experimēto existimāt pbare nihil valere libez arbitriū qz multi immēso conatu nitūtur vt bene viuāt z quādā (vt aunt) impossibilitate obstāt: nihil pficiūt aut post pfectū irrecupabiliter deficiūt nō destruūt: q̄d rōnabiliter mōstratū est liberū scilicet arbitriū cum grā valere: Ut aut̄ nitētes nō pficiant: aut post pfectū deficiāt nō impossibilitate sed aliquādo graui aliquādo facile supabili difficultate fieri existio Sepisime nāqz asserere solemus impossibile nob̄ esse: q̄d sine difficultate pficere nō valemus. Si em̄ diligenter vnusquisqz mor̄ volūtatis sue cōsideret: itelligit se nūqz rectitudinem volūtatis acceptā: p grām nisi aliud volēdo: q̄d simul velle nequit deferere. Quod certe nō facit deficiēte ptāte seruādī eandē rectitudinem que ptās est ip̄a libertas arbitriū sed deficiēte volūtate seruādī q̄ p se nō deficit sed alia volūtate illā vt dixi expellente. Quā aut̄ ista cōsideratio magis versat̄ in volūtate aliquid altius de volūtate: qz vtpuro nō erit in vtile dicēdū existio Sic em̄ habem̄ in corpe mēbra z quīqz

fēsus singla ad suos vsus apta quibus quasi instr̄is vtimur vt sūt manus apte ad capiēdū: pedes ad ambulādū ligua ad loquēdū visus ad vidēdū: ita z aīa habet in se quasdā vires q̄bus vtiē velut instr̄is ad vsus cōgruos. Est namqz ratio in aīa qua sicut suo instr̄o vtiē ad rōnādum et volūtas qua vtiē ad volēdū. Nō em̄ ē rōnalis volūtas tota aīa: sed est vna queqz aliud in aīa. Quā ergo singla instr̄a habēt z h̄ qz sūt z apertitudines suas z suos vsus discernam̄ in volūtate ppter q̄ ista dicim̄ instr̄m z aptitudines eius z vsū ei⁹ quas aptitudines in volūtate possum⁹ noiare affectiones. Affectus quippe ē instr̄m volēdi aptitudinib⁹ suis. Unde dicim̄ hoīs aīa cū velle hēmet̄ vult aliqd affectū eē ad volēdū illud vel affectuose eē vel velle. Volūtas vtiqz dici videt̄ equoce tripliciter. Aliud em̄ ē instr̄m volēdi aliud affectio aliud vsus eiusdē instrumenti. Instr̄m volēdi est vis illa aīe qua vtimur ad volēdū sicuti ē ratio instr̄m rōnandi qua vtimur cuz rationamur et vsus instr̄m vidēdi quo vtimur cū videmus. Affectio huius instrumenti est: qua sic afficit ip̄m instr̄m ad volēdū aliqd etiā quādo illud q̄d vult nō cogitat vt si venit i memoriā aut statim aut suo tpe illud velit. Nā sic ē instr̄m volēdi affectū ad volēdū salutē. z quādo illā nō cogitat applicare vt mox cū venerit in memoriā statim eā velit. Et sic est affectū ad volēdū sōpnū etiā quādo illū nō cogitat: vt cū venit in mentē velit illū suo spe. Nūqz em̄ ita ē affectū vt aliquādo velit egredier̄ aut vt velit nūqz dormire. Inuisito quoqz hoie: similiter est affectū idēz instr̄m ad volēdū iusticiā. etiā cum dormit vt cū eam cogitat statim eam velit. vsus vero eiusdē instrumenti ē: quē nō habem⁹ nisi cū cogitam⁹ rē quā volum⁹. Dicim̄ aut̄ volūtas z instr̄m volēdi: et affectio eius: et vsus eius. Instr̄m qui

volūtatem vocam
mus nos conuere
tem: mō scilicet ad v
mō ad volēdum ledē
aliud et aliud. Hoc in
vno: quia non semp
vult vtiē: qui est instr̄m
quādo illo non vtiē: vt
vtiē: cōuertit illū mō:
mō ad vidēdū terrā
vult aliquid aliud. Et sic
instr̄m rōnandi hoc est
vitiē vtimur: et qz rōnā
vult anim⁹. Affectio
volēdi dicit̄ volūtas: q
vult semp habere volūta
vult: vocamus nāqz h̄ v
vult illā eiusdem instrum
vult: sibi esse. Eodē mō
vult cū dormit: et nō
vult habere volūta
vult. Et cū hanc volūta
vult alio maiore h̄re: nō ali
vultate quā illā affectōz
vult qua vult iuste viuere
vult in alio maius: et in
vult huius instrumenti
vult cū dicit̄: aliqz mō ha
vult legidū ē mō volo le
vult volūtatem scribēdi:
vult scribere. Sicut em̄
vult q̄ est instr̄m vidēdi et
vult vel visus. quādo visus
vult qz visus: significat em̄ et
vult vtiē: velle est vtiē
vult volēdi: et visus eius et
vult nō est nisi quādo cogita
vult. Volūtas igit̄ que in
vult dicit̄ est instr̄m volēdi
vult sicut vna sola est rō: it
vult instr̄m rōnandi. Volūta
vult illud afficit duplex est
vult plures habet aptitudie
vult dicit̄ lucē: et p lucē ad v
vult ad vidēdū colore: ita

et liberi arbitrii

dem volūtatē vocamus: quādo dicimus nos conuertere ad diuersa volūtatē: mō scilicet ad volēdū ambulare mō ad volēdū sedere: mō ad volēdū aliud et aliud. Hoc instrūm semp habet homo: quāuis non semp illo vtatur: sicut habet visū: qui est instrūm vidēdi: etiāz quādo illo non vtif: vt cū dormit et cū eo vtif: cōuertit illū mō ad vidēdū celum. mō ad vidēdā terrā: mō ad vidēdū aliquid aliud. Et sic semp habem⁹ instrūm rationādi hoc est rōem qua non semp vtimur: et quā rationādo ad diuersa puerit anim⁹. Affectio xō instrumēti volēdi dicif volūtas: quādo dicim⁹ hoīem semp habere volūtatē: vt bene sibi sit: vocamus nāq; h volūtatē affectōem illā eiusdem instrumēti. qua vult hō bene sibi esse. Eodē mō cū factus hō asserif etiā cū dormit: et nō hec cogitat indefinēter habere volūtatē iuste viuēdi dicif. Et cū hanc volūtatē asserimus aliū alio maiorē hfe: nō aliud dicimus volūtatē quā illā affectōez ipius instrumēti qua vult iuste viuere. Instrūm xō non est in alio maius: et in alio minus. Vfus autē huius instrumēti volūtas nominat cū dicif aliq; mō habeo volūtatē legēdi: id ē mō volo legere: aut mō habeo volūtatē scribēdi: hoc est mōdo volo scribere. Sicut em̄ videre ē vtī visu q est instrūm vidēdi et vsus eius ē visio vel visus. quādo visus significat idē q visio: significat em̄ etiā visus instrūm ipm: ita velle est vtī volūtatē que ē instrūm volēdi: et visus eius est volūtas que nō est nisi quādo cogitamus q volumus. Volūtas igit que instrūm ē: vna sola est: id est instrūm volēdi vnū solū est in hoīe sicut vna sola est rō: id est vnū solū instrūm rōnandi. Volūtas xō qua instrūm illud afficit duplex est. Nā sicut visus plures habet aptitudies: scilicet ad vidēdū lucē: et p lucē ad vidēdū figuras: ad vidēdū colores: ita instrūm vo-

lēdi duas habet aptitudies quas voco affectōes. Quāz vna est ad volēdū cōmoditatē altera ad volēdū rectitudinem. Nēpe nihil vult volūtas que ē instrūm nisi aut cōmoditatē aut rectitudinem. Quicqd em̄ aliud vult aut ppter cōmoditatē aut ppter rectitudinem vult et ad has etiā si fallif: putat se referre quod vult. Per affectōem quidem que ad volēdū cōmoditatē ptinet semp vult hō beatitudinem et btūs esse. Per illā xō que nūc est ad volēdū rectitudinem: rectitudinē vult: et rectus. id est iustus esse: ppter cōmoditatē autē vult aliqd vt cū vult arare vel laborare vt habeat vnde tueat vitā et salutē: que cōmoda iudicat esse: ppter rectitudinē xō vt cū vult laborare discere vt sciat recte id est iuste viuere. Voluntas vero que est vsus sepe dicti instrumēti nō est nisi cū cogitat aliq; quod vult: vt dictū est: huius volūtatē multiplex est diuisio: de qua nō mō sed forsitā alias dicem⁹. Velle autē equiuocū ē sicut videre. Quēadmodū nāq; dicif videre q vtitur visu et q non vtif: sed q habet aptitudiez vidēdi: ita asserif velle et q vtif instrūo volēdi: cogitando quod vult et q nō vtif: qm̄ affectōem h est aptitudinem habet volēdi. Per h etiā cognosci potest aliā esse volūtatē instrūm volēdi: aliā eius affectōez aliū vsū: eiusdē instrumēti: q; si dicitur iustus hō: etiā cū dormit et nihil cogitat hfe volūtatē iuste viuēdi et iniust⁹ hō: mo negat hfe cū dormit volūtatē iuste viuēdi: eadez volūtas negat de iniusto que asserif de iusto. Palam autē ē quia cū dicimus nō esse iniusto dormiēti volūtatē iuste viuēdi: nō negat voluntas in eo esse q; dixi instrūm: qm̄ eā semp habet oīs hō dormiēs et vigiliās. Quapropter qm̄ nō alia volūtas pnūciat h mō i bono eē hoīe q; illa q remouet: a malo nō significatur in bono esse voluntas: que est instrūm: sed illa qua afficitur instrūm.

De concordia gratie

Quia autem in dormientia nisi somniet non sit voluntas que est usus: dubium non est. Quare cum dicis in dormiente iusta voluntas iuste viuendi: non intelligis voluntas usus. Non est igitur voluntas affectio voluntas instrumenti aut voluntas usus. voluntate quod instrumenti non est voluntate usus nullus igitur notat: quoniam cum dico me non habere voluntatem scribendi: nemo intelligit me non habere instrumentum volendi. Alia est ergo voluntas instrumenti. Alia voluntas affectio. Alia voluntas usus. Voluntas quidem instrumenti mouet omnia alia instrumenta quibus sponte utimur et que sunt in nobis ut manus lingua visus: et que sunt extra nos ut scissis. et securis. et facit omnes voluntarios motus. Ipsa vero se suis affectibus mouet. Unde dici potest instrumentum seipsum mouens. Dico voluntatem instrumenti omnes voluntarios motus facere si diligenter consideramus ille verius dicitur facere: omne quod facit natura aut voluntas qui facit naturam et instrumentum volendi cum affectibus suis sine quibus idem instrumentum nihil facit. Ex hijs duabus affectibus quas etiam voluntates dicimus descendit omne meritum hominis siue bonum siue malum. Que due voluntates etiam nihil differunt quia illa que est ad volendum commodum inseparabilis est: illa vero que est ad volendum rectitudinem inseparabilis fuit: ut supra dixi in principio in angelis et in primis nostris parentibus et est adhuc in hac vita manentibus. In hoc quoque differunt quia illa que est ad volendum commodum non est hec quod ipsa vult. Illa vero que ad volendum rectitudinem vult nisi rectitudinem habens neque potest aliquis rectitudinem velle nisi rectitudine. Palam autem est eius voluntatis que est instrumenti. Istam esse rectitudinem hanc pronunciamus cum iusticia designatur rectitudo voluntatis propter se seruata: hec est etiam veritas illa voluntatis in qua arguitur a domino: dyabolus nos

stetisse quod dixi in tractatu de veritate. Nunc considerandum est quod ex hijs duabus voluntatibus quas voco aptitudines siue affectiones procedat sicut dixi merito hominis siue ad salutem siue ad dampnam. Rectitudo quidem quantum in ipsa est: nullius mali causa est et omnis meriti boni merito est hec enim fauet spiritui concupiscenti aduersus carnem et delectat lege dei secundum interioremem hominem id est secundum eundem spiritum. Si autem ex illa malum aliquando sequi videatur non est ex ipsa sed ex alio. Per rectitudinem quippe apostoli erant boni odor deo. Sed quod quibusdam erat odor mortis in mortem non procedebat: ex apostolorum iusticia: sed ex malivolorum nequicia. Illa vero voluntas que est ad volendum commodum: non semper mala: sed quando consentit carni concupiscenti aduersus spiritum. Sed ut hoc planius intelligatur investigandum est unde tam viciosa et tam prona sic ad malum ista voluntas. Non enim credendum est talem illam deum fecisse in primis nostris parentibus. Cum enim protuli naturam humanam propter peccatum incurrisse corruptionem et appetitus ad similitudinem brutorum animalium non dixi quod talis voluntas orta sit in homine. Aliud namque sunt appetitus viciosi aliud viciosa voluntas appetitibus consentiens. De tali ergo voluntate querendum puto unde homini acciderit. Sed si primam rationalem nature conditorem consideremus: facile nobis huius talis voluntatis causa patebit. Intentio namque dei fuit ut iustam faceret atque beatam naturam rationalem ad fruendum se: sed neque iusta neque beata esse potuit sine voluntate iusticie et beatitudinis. Voluntas quidem iusticie est ipsa iusticia: voluntas vero beatitudinis non est beatitudo quia non omnes habet beatitudines que habent voluntatem. In beatitudine autem secundum omnem sensum est sufficientia competentium commodorum sine omni indigentia: siue angelica intelligitur beatitudo

que illa: quia habebat
omnis enim maior: sit
que illa que erat boni
meo ideo negari pote
nem habuisse. Sicut
est sine omni frigore
omnis maior: calor: et que
est sine omni calore cum ta
est frigus efficitur nihil
non fuisse in paradiso si
na dicit maior esset ang
Pompe alium minus al
et indigere: sed aliqua
non potest carere: quod
et indigere: ubi vero est
volens. Non autem fecerit
volens culpa: rationalem
nam quia ad intelligendum
fuerit: fecit igitur deus
non omni indigentia. Simu
litas natura et beatitu
diem et beatitudinem iustit
nam que est ipsa iusticia
non sine quo iusticia serua
ta sunt: deus ordinavit has
et sine affectibus ut volu
ntas videret ea que est iusticia
non docere ipsum: et me
mora videret ad obedientiam
voluntate Beatitudines quod
vult angelis taceat ad com
muni vero ad honorem sui
ita ut illa posset deserere
non desereret: sed perseue
raret: mereret ad consocium
quod si illa desereret nullus
provinceretur resumere posse
nem angelorum non adipiscer
ta habebat priuare et in fi
morum animalium cadens cum illis
et sine appetitibus subie
tas tamē beatitudinis mane
rent: tunc bonorum que didisse
vult puniret. Quia ergo
vult quod dicit beatitudinem et

et liberi arbitrii

sue illa: quā habebat adāz in paradiso
Quis em̄ maior sit beatitudo angeloz
q̄ illa que erat hoīs in paradiso non ta
mez ideo negari potest adam beatitudi
nem habuisse. **S**icut nāq; calor magn²
est sine omni frigore: et tamen potest eē
alius maior calor: z que admodū frigus
est sine omni calore cū tamē maius vale
at frigus esse: ita nihil phibet adāz bea
tuz fuisse in paradiso sine omni indigē
tia: licet maior esset angelica beatitudo
Nempe aliud minus alio habere nō sp
est indigere: sed aliqua re cū eam habe
ri oporteat carere: quod nō erat in adāz
est indigere: vbi vero est indigētia ibi ē
miseria. **N**on autē fecerit deus sine pre
cedente culpa rationalem creaturā mi
seram quā ad intelligēdum z amādum
se creauit: fecit igit̄ deus hoīem beatus
sine omni indigētia. **S**imul ergo accepit
rōnalis natura et beatitudinis volūta
tem et beatitudinem iustitie id est rectitu
dinem que est ip̄a iusticia z liberū arbi
triu sine quo iusticiā seruare nō potuit.
Si autē ds ordinauit has duas volūta
tes sue affectōes vt volūtas est instru
mētū vtereq; ea q̄ ē iusticia ad imperiū z
regnū docēte spū: q̄ et mēs z rō dicit̄ z
altera vtereq; ad obediētiā sine oī incō
moditate. **B**eatitudines q̄ dē dedit homi
vt de angelis taceā ad cōmodū eius: iu
sticiā vero ad honorem suū. **S**ed iusti
ciā ita vt illā posset deserere quaten^o cū
illā non desereret: sed pseuerāt seruaret
puebi mereret ad consorciiū angeloz
Quod si illā desereret nullatenus eam
p se deinceps resumere posset: z beatitu
diem angeloz non adipisceret: et illam
quā habebat priuaret z in similitudinē
brutoz aīaliū cadens cū illis corruptōi
et sepe fans appetitibus subiaceret. **V**o
lūtas tamē beatitudinis maneret vt p in
digentiā bonoz que pdidisset graui mi
seria iuste puniret. **Q**m̄ ergo deserunt
iusticiā pdidit beatitudinem z voluntas

q̄ bonā z ad bonū suū accepit fruēs de
siderio comodoz que non velle neq; qz
vera comoda rōnali nature cōueniētia
que pdidit h̄re nō valet ad falsaz bruto
rum aīaliū cōmoda que bestiales ape
titus suggerit: se conuertit et ita cum ea
vult inordinate rectitudinē: aut ne acci
piat oblatā repellit aut expellit cū vero
licite vult eā non hec facit. **H**oc igit̄ mō
volūtas instrumēti creata bonū i q̄ntū
habet esse z iusta z fortis ad seruādum
acceptā iusticiā p liberū arbitriū facta ē
mala: non in quātū est: sed in quātū iniu
sta facta est p absentīā spōte deserte iu
sticie quā semp h̄re deberet. **I**nfirmā q̄
mō facta est ad volēdū iusticiā desertā.
Non em̄ p libez arbitriū: ita potest eaz
velle tamē illa nō habet que admodum
valet eā seruare cū habet. **V**olūtas etiā
am cōmodi condita bonū: in q̄ntū ē ali
ud mala id est iniusta facta est: quia nō
est subdita iusticie: sine qua nihil velle
debet. **V**olūtas ergo instrumētū: cum
spōte facta sit iniusta post desertā iusti
ciā manet in quātū in ip̄a ē necessitate i
iusta z ancilla iusticie qz p se redire ne
q; ad iusticiā sine qua nūq; libera est qz
naturalis libertas arbitrii sine illa ocio
sa est: ancilla etiā facta est sue affectōis
que ad cōmodū est: quia remota est iu
sticia: nihil potest velle nisi qd̄ illa vult.
Dico autē et instrumētū z affectionē ei^o
velle quia et instrumētū est voluntas z
affectio volūtas. **N**ec incōgrue vtraq;
voluntas velle dicit̄: qz illa vult q̄ affe
ctōe sua vult z affectio vult p q̄ illa vult
sicut videre dicit̄ z hō q̄ visu videt z vi
sus q̄ videt. **U**nde nō absurde possum^o
dicere affectōes ei^o volūtat̄: q̄ instrum
dixi aīe q̄si instrumēta eiusdē instrumē
ti eē qz illa nihil nisi istis opat̄. **P**erdito
igit̄ instrumēto volēdi iusticiam id ē re
ctitudinē nullo mō nisi p grām reddat̄
potest volūtas instrumēti velle iusticiam:
Quapropt̄ qm̄ nihil velle debet: nisi iu

De concordia gratie

ste quicquid vult sine rectitudine vult in iuste. Appetitus vero: quos omnes vocat apud carnem et concupiscentiam in quantum sunt: non sunt mali vel iniusti: sed quia sunt in rationabili creature: ubi non debet esse dicitur iniusti. In brutis siquidem animalibus non sunt mali vel iniusti: quia ibi debent esse. Nam ex hijs que sunt dicta sunt agnosci potest hominem ideo non habere semper iusticiam: quam sine intermissione debet habere: quia nullo modo potest illam per se adipisci: vel recuperare. Malum etiam est quia deus bona facit opera sua sola bonitate: quam ipse creat voluntatem cum libero arbitrio: dat illi iusticiam per quam operatur. Mala vero facit sola culpa hominum quia ea non faceret si homo illa facere non vellet facit tamen hoc quod sunt quam perdidit in hominis voluntate qua sine iusticia vitur sola culpa hominis mala sunt que operatur. Non enim est culpa dei qui creavit in eo cum libertate arbitrii voluntatem et contulit ei iusticiam ut nihil nisi iuste vellet. Sed culpa hominis qui iusticiam deseruit quam servare potuit. Deus igitur habet in bonis quod bona sunt per essentiam et quod bona sunt per iusticiam: in malis vero solummodo quod bona sunt per essentiam: non quod mala sunt per absentiam debite iusticie que non est aliquid. Homo autem habet in bonis quod mala non sunt: quia cum possit deserere iusticiam et mala fecere non deseruit sed servavit per liberum arbitrium dante et sub sequente gratia. In malis vero hoc solum quod mala sunt: quia ea sola propria id est iniusta voluntate facit. Puto me iam cogere posse finem ponere tractatus de tribus difficilibus questionibus que in spe auxilij dei incepti in quo si quidem dixi quod querenti cuilibet sufficere debeat non mihi imputo sed gratie dei mecum. Hoc autem dico: quia si quis mihi querenti de questionibus eiusdem quando in eis mens mea rationem querendo fluctuabat ea que retuli respondisset gratias egisse

quia mihi satisfecisset. Quia ergo quod in de manifestate deo cognovi mihi valde placuit intelligens quia similiter quibusdam placeret: si hac scriberem quod gratias accepi gratias volui petentibus impedere.

Explicit liber de concordia gratie et liberi arbitrii.

Incipiunt capitula in libris de libero arbitrio.

Quod potestas peccandi non pertineat ad libertatem arbitrii. **Cap. I.**
Quia tamen homo et angelus peccaverunt per hanc potestatem et liberi arbitrii: quia quis potuerunt servire peccato non tamen eis potuit dari peccatum. **Cap. II.**
Quo postquam se fecerunt servos peccati liberi habuerunt arbitrium: et quid sit liberi arbitrii. **Cap. III.**
Quo potestatem habeant servandi rectitudinem quam non habet. **Cap. IIII.**
Quia nulla temptatio cogat inuitum peccare. **Capitulū. V.**
Quo sit nostra voluntas potes contra temptaciones licet videatur impotes. **Cap. VI.**
Quo forcior sit quam temptatio etiam cum ab illa vincitur. **Capitulū. VII.**
Quia nec deus potest auferrē voluntatis rectitudinem. **Capitulū. VIII.**
Quo nihil liberi sit recta voluntate. **Cap. IX.**
Quo peccatus sit servus peccati et quod malus miraculum sit cum deo reddit rectitudinem illa deserenti quam cum mortuo reddidit vitam. **Capitulū. X.**
Quia ista servitus non auferat libertatem arbitrii. **Capitulū. XI.**
Cur cum homo non habet rectitudinem magis dicitur liber: quia non potest ei auferri cum habet: quam cum eam habet servus: quia cum non habet per se non potest recuperare eam. **Cap. XII.**
Quia potestas servandi rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem sit perfecta definitio liberi arbitrii. **Cap. XIII.**
Divisio eiusdem libertatis. **XIII**

Incipit dialogus beati marientis archiepiscopi cetero. De potestas pertinet ad libertatem arbitrii. **Capitulū. I.**

Quod potestas peccandi non pertineat ad libertatem arbitrii. **Cap. I.**
Quia tamen homo et angelus peccaverunt per hanc potestatem et liberi arbitrii: quia quis potuerunt servire peccato non tamen eis potuit dari peccatum. **Cap. II.**
Quo postquam se fecerunt servos peccati liberi habuerunt arbitrium: et quid sit liberi arbitrii. **Cap. III.**
Quo potestatem habeant servandi rectitudinem quam non habet. **Cap. IIII.**
Quia nulla temptatio cogat inuitum peccare. **Capitulū. V.**
Quo sit nostra voluntas potes contra temptaciones licet videatur impotes. **Cap. VI.**
Quo forcior sit quam temptatio etiam cum ab illa vincitur. **Capitulū. VII.**
Quia nec deus potest auferrē voluntatis rectitudinem. **Capitulū. VIII.**
Quo nihil liberi sit recta voluntate. **Cap. IX.**
Quo peccatus sit servus peccati et quod malus miraculum sit cum deo reddit rectitudinem illa deserenti quam cum mortuo reddidit vitam. **Capitulū. X.**
Quia ista servitus non auferat libertatem arbitrii. **Capitulū. XI.**
Cur cum homo non habet rectitudinem magis dicitur liber: quia non potest ei auferri cum habet: quam cum eam habet servus: quia cum non habet per se non potest recuperare eam. **Cap. XII.**
Quia potestas servandi rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem sit perfecta definitio liberi arbitrii. **Cap. XIII.**
Divisio eiusdem libertatis. **XIII**

De libero arbitrio

Incipit dialogus beati anselmi can-
tuariensis archiepiscopi de libero ar-
bitrio. **D.** potestas peccandi non pri-
ueat ad libertatem arbitrii.

Capitulum I. Discipulus.

Quomodo liberum

arbitrium videat repugna-
re gratie predestinationi et
prescientie dei. ipsa libertas arbitrii quod
sit nosse desidero. et vtrum illa semper ha-
beamus. Si enim libertas arbitrii est pos-
se peccare et non peccare. sicut a quibus-
dam solet dici. et hoc semper habemus:
quomodo aliquando gratia indigemus?
Si autem hoc non semper habemus: cur no-
bis imputatur peccatum. quando sine li-
bero arbitrio peccamus? **A.** Liberta-
tem arbitrii non puto esse potentiam pecca-
di et non peccandi. Quippe si hec eius
esset definitio nec deus nec angelus qui
peccare nequeunt liberum haberent ar-
bitrium. quod nequias et dicere. **D.** Quod
si dicitur aliud esse liberum arbitrium dei
et angelorum bonorum. aliud nostrum.

A. Quamuis differat liberum arbitrium ho-
minum a libero dei arbitrio et angelorum
bonorum. definitio tamen huius liberta-
tis in vtrisque hoc finem nomen eadem de-
bet esse. licet enim animal differat ab anima
siue substantialiter siue accidentaliter
definitio tamen finem nomen animalis om-
nibus animalibus est eadem. Quapropter
propter talem oportet dare definitio-
nem libertatis arbitrii que nec plus nec
minus illa contineat. Quoniam ergo li-
berum arbitrium diuinum et bonorum an-
gelorum peccare non potest: non pertinet ad
definitioem libertatis arbitrii posse pec-
care. Denique nec libertas nec potestas liber-
tatis est peccandi potestas. Quod ut pla-
ne intelligas: intende ad ea que dicam.
D. Ad hoc sufficit. **A.** Que tibi
voluntas liberior videtur: illa que sic
vult potest non peccare ut nullatenus

valeat flecti a non peccandi rectitudi-
ne. an illa que flecti aliquo modo potest
ad peccandum. **D.** Cur non sit li-
berior illa que ad vtrumque se habet non
video. **A.** An non vides quoniam
qui sic habet quod decet et quod expedit
ut hoc amittere nequeat: liberior est quam
ille qui sic habet hoc ipsum ut possit pro-
dere et ad hoc quod dedecet et non expedit
valeat adduci. **D.** Nulli dubium
hoc esse puto. **A.** Hoc quoque non
minus indubitabile dices. quia pecca-
re semper dedecet: noxium est.

D. Nullus sane mentis aliter sentit. **A.**
Liberior itaque voluntas est. quo a recti-
tudine non peccandi declinare nequit
quam que illa potest deserere. **D.** Nichil
mibi rationabiliter asserti posse vi-
detur. **A.** An putas quod additum
minuit et separatum auget libertatem
id autem libertatem esse. aut partem libertatis?
D. Non hoc putare possum. **A.**
Potestas ergo peccandi que addita
voluntati minuit eius libertatem. et si de-
riuat: auget. nec libertas est: nec pars
libertatis.

D. Tamen homo et angelus peccauerunt
per hanc potestatem et liberum arbitrium.
et quis potuerunt seruire peccato: non
tamen eis potuit dominari peccatum.

Capitulum II. Discipulus.

Nihil consequenti? **A.** Non
pertinet ad libertatem arbitrii.
quod sic est extraneum a libertate.
D. Rationibus tuis nullatenus tra-
dicere queo. Sed non parum me mouet
quia et angelica et nostra natura in princi-
pio habuit potestatem peccandi. quam si
non habuisset: non peccasset. quare si
per hanc potestatem: que sic aliena est a
libero arbitrio peccauit vtraque predicta
natura: quomodo dicemus eam peccasse
per liberum arbitrium? Aut si per liberum arbitrium
non peccauit: ex necessitate peccasse vi-
detur. Nempe aut sponte. aut ex ne-

cessitate, aut si sponte peccauit quomodo nisi per liberū arbitrium. Quare si non per liberū arbitrium utique ex necessitate peccasse videtur. Est et aliud quod in hac peccandi potestate memoratur. Qui enim peccare potest seruus potest esse peccati, quoniam qui facit peccatum seruus est peccati. Qui autem seruus potest esse peccati huic potest dominari peccatū. Quomodo libera fuit illa natura, aut cuiusmodi liberū arbitrium illi erat cui peccatū dominari poterat. **Et** per potestatem peccandi et sponte per liberū arbitrium et non ex necessitate nostra et angelica natura permissus peccauit et seruire potuit peccato, et tamen non illi peccatum dominari poterat, unde illa non libera aut eius arbitrium non liberū dici possit. **De**us habeo ut quod dicitur apias, quia clausum est mihi. **Per** liberū arbitrium peccauit apostata angelus siue primus homo, quia per suum arbitrium peccauit quod sic liberū erat, aut nulla alia re cogi posset ad peccandū, et ideo iuste reprehenditur, quia hanc haberet arbitrii sui libertatem, non aliqua re cogente, nisi aliqua necessitate, sed sponte peccauit, peccauit autem per arbitrium suum: quod erat liberū: non per hoc unde liberum erat, id est per potestatem quam poterat non peccare: et peccato non seruire, sed per potestatem quam habuit peccandi, quia nec ad non peccandi libertatem iuuebatur nec ad peccandi seruitutem cogebatur. Quod autem consequi tibi videtur, quia si potuit seruus esse peccati: potuit ei dominari peccatū, et ideo nec illi, nec eius arbitrium liberū fuisse, non ita est. Etenim quod sue potestatis est ut non seruiat nec aliene potestatis est, ut seruiat quous potestate sua seruire possit quod diu non illa que est seruiendi sed illa que est non seruiendi utique potestate nulla res potest illi dominari ut

seruiat. Nam etsi diues liber possit se facere seruum pauperis quod diu hoc non facit, nec ille nomen amittit libertatis nec pauper illi proprie dicitur dominari, aut si dicitur improprie dicitur, quia hoc non in eius: sed in alterius est potestate. Quamobrem nihil prohibet angelum et hominem ante peccatum liberos fuisse aut liberū arbitriū habuisse. **Quomodo** postquam se fecerunt seruos peccati liberum habuerunt arbitrium. **Capitulum. III.** **De** Ati fecisti mihi quod nichil certe hic prohibet ante peccatum. **Sed** postquam se fecerunt seruos peccati quomodo liberum arbitriū seruare potuerunt. **Licet** peccato se subdidissent: libertatem arbitrii tamen naturalem in se interimere nequiverunt sed facere potuerunt ut iam non sine alia gratia quam erat illa quam prius habuerunt illa libertate uti non valeat. **Credo** et intelligere desidero. **Consideremus** cuiusmodi arbitrii libertatem habuerunt ante peccatum, quod certum est eos liberū arbitriū habuisse. **Hoc** expecto. **Ad** quid tibi videntur habuisse illam libertatem arbitrii. **An** ad assequendum quod vellet, an ad volendum quod deberent et quod illis velle expediret. **Ad** volendum quod deberet et quod expediret velle. **Ergo** ad rectitudinem, voluntatis habuerunt libertatem arbitrii. **Quamdiu** namque voluerunt quod debuerunt rectitudinem habuerunt voluntatis. **Ita** est. **Dubium** est ad huc cum dicitur quia libertatem habuerunt ad rectitudinem voluntatis, si non addatur aliud. **Quero** igitur quomodo habebant illam libertatem ad rectitudinem voluntatis an ad capiendum eam sine datore cum illam nondum haberent, an ad accipiendum nondum habitam si daretur ut haberent an ad desc-

endum quare accep-
tum deservam an ac-
ceptam. **De** Ati
indinem sine datore
boni libertate, quon-
habere quod non accep-
endum vero a datore
habent ut eam haberet
eos habuisse libertatem
endum eos factos sin-
re ignis non negandum
habuisse recipiendi eam
non si eam desererent,
primo illis redderetur,
suo sepe videmus qui d-
estiam supra gratia
Inde est quod dicitur ee
perditam rectitudine
liberos illam libertatem e-
peccare querimus
liberū habuerunt arbit-
er nullus indiget si ni-
derisset. **De** Prose
respondendo ad ea que rest-
erro gasti. **Ad** deservere
rectitudinem eam libertatem
erunt, quia deservere v-
conditio est peccare, et po-
nti nec libertatem nec p-
tatis supra monstrasti.
um vero per se rectitudinem
tatem non acceperunt cum
tudo illa data sit ut nun-
sua namque potestas resume-
generaret negligentiam
pessā. **Quapropter** restat
erunt dicitur esse rationali et
tate ad seruandas accepta
nem voluntatis. **De** B
rogata respondisti. **Sed** a-
tatem seruare docet rat-
tam an propter ipsam rectit-
tate propter aliud. **De** Si non
peccata esset illi nature, et ve-

De libero arbitrio

rendum quas acceperant et per se resumendum desertam. an ad semper seruandam acceptam. **D** Ad capiendum rectitudinem sine datore non puto illos habuisse libertatem. quonia nihil potuerunt habere quod non acceperant. Ad accipiendum vero a datore quam nondum habebant ut eam haberent non est dicendum eos habuisse libertatem. quia non est credendum eos factos sine recta voluntate quibus non negandum sit eos libertatem habuisse recipiendi eandem rectitudinem si eam desererent. et ab ipso datore primo illis redderetur. quod in hominibus sepe videmus qui de iniusticia ad iusticiam superna gratia reducantur. **A** Unde est quod dicitur eos posse recipere perditam rectitudinem si reddat. sed nos illam libertatem quam habuerunt antequam peccarent querimus cum sine dubio libere habuerunt arbitrium non illam qua nullus indigeret si nunquam veritatem deseruisset. **D** Prosequar itaque et respondebo ad ea que restant de his que interrogasti. Ad deserendum autem eandem rectitudinem eos libertatem habuisse non est verum. quia deserere voluntatis rectitudinem est peccare. et potestatem peccandi nec libertatem nec partem esse libertatis supra monstrasti. Ad resumendum vero per se rectitudinem desertam libertatem non acceperunt cum ad hoc rectitudo illa data sit ut nunquam deseratur. Ipsa namque potestas resumendi desertam generaret negligentiam seruandi habitam. Quapropter restat libertatem arbitrii datam esse rationali creature vel nature ad seruandam acceptam rectitudinem voluntatis. **A** Bene ad interrogata respondi. Sed adhuc oportet ut consideremus propter quod illam rectitudinem seruare debeat rationalis creatura. an propter ipsam rectitudinem. aut propter aliud. **D** Si non illa libertas data esset illi nature. et voluntatis

rectitudinem propter ipsam seruaret rectitudinem. non valeret ad iusticiam. quia constat iusticiam esse rectitudinem voluntatis propter se seruandam. Sed ad iusticiam potest esse arbitrii libertatem credimus. **Q**uare indubitanter asserendum est rationale naturam non esse accepisse nisi ad seruandam rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem. **A** Quoniam omnis libertas est potestas. illa libertas arbitrii est potestas seruandi rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem. **D** Non potest aliud esse. **A** Jam itaque clarum est liberum arbitrium non esse aliud quam arbitrium potens seruare rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem. **D** Clarum itaque est. Sed quid iam rectitudinem habuit seruare potuit quod debuit. Postquam autem illam deseruit: quomodo potest seruare quod non habet. Absente ergo rectitudine que seruare possit non est liberum arbitrium quod eam seruare valeat. Non enim seruare valet quod non habet. **A** Etiam si absit rectitudo voluntatis non tamen rationalis natura minus habet quod suum est. Nullam namque potestatem habemus ut puto que sola sufficiat sibi ad actum: et tamen circa ea desinit: sine quibus ad actum minime perducuntur nostre potestates. non minus eas quantum in nobis est habere dicimur. sicut nullum instrumentum solus sibi sufficit ad operandum. et tamen cum desunt illa sine quibus instrumentum uti nequimus instrumentum nos cuiuslibet operis habere sine falsitate fatemur. **A** Sicut in multis aduertis in vno tibi monstrabo. Nullus visum habens dicitur nullatenus videre posse montem. **D** Qui montem videre non potest profecto nullum habet visum. **A** Habet ergo potestatem et instrumentum videndi montem qui visum habet. et tamen mons abest. et dices ei vide montem res.

spondet tibi. Non possuz. quia abest: si adesset possem videre. Itē si mons adesset: et lux abesset responderet se montem non posse videre: quia non possz absente luce. Sed si lux adesset tunc posset. Rursum si visum habenti lux et mons p̄sens esset: et aliquid visui obstaret velut si aliquid illi oculos clauderet diceret se non posse videre montem: sed si nihil visui eius obsteret: tunc sine dubio montem videndi potestatem haberet. **¶** Hoc totum omnibus notum est. **¶** Uides ergo quia potestas vidēdi aliquid corpus: alia est in vidente: alia est in re videnda: alia in medio idem neq; in vidente neq; in videnda et ea que est in medio: alia est in adiuvante: alia in nō impediēte: id est cum nihil quod impedire possit impedit. **¶** Video plane. **¶** Quatuor igitur iste potestates sūt quarū si quelibet una desit alie tres sūt: nec singule: nec omnes simul aliqd possunt efficere: nec tamē absentibus alijs negamus: aut enim qui visum habet habere visum aut instrumentum siue potestatem videndi aut rem visibilem posse videri aut lucem posse visum iuvare. **¶** Quomodo potestatem habeant seruandi rectitudinem quam non habent.

Capitulum. III.

¶ Quarta autem potestas impro-
prie dicitur quod enim solet im-
pedire visum non ob aliud dici-
tur dare potestatem videndi: cum non
impedit: nisi quia nō aufert. Potestas
autem videndi lucem non nisi in tribus
rebus est: quia tunc est idem et quod vi-
deretur et quod adiuvat. Nam hoc est oī-
bus notum. **¶** Nulli itaq; est igno-
tum. **¶** Si ergo absente re que vi-
deri possit in tenebris positi et clausos si-
ue ligatos oculos habentes quantū ad
nos pertinet videndi quamlibet visibi-
lem rem potestatem habemus: quid p̄-
hibet nos habere potestatem seruandi re-

ctitudinem voluntatis: propter ipsam
rectitudinem etiam absente ipsa rectitu-
dine q̄d diu et ratio in nobis est: qua eam
valemus cognoscere et voluntas qua il-
lam tenere possumus. Ex his enim con-
stat prefata libertas arbitrij. **¶** Sa-
tis fecisti intellectui meo potestatem ser-
uandi rectitudinem voluntatis rationa-
li nature semper inesse atq; hanc pote-
statem in primi hominis et angelozū ar-
bitrio liberaz fuisse quibus inuitis recti-
tudo voluntatis nō poterat auferri.

¶ nulla temptatio cogat inuitum
peccare **¶** Capitulum. V.

¶ Sed nūc quomodo est humane
voluntatis arbitrium hac pote-
state liberum cū sepe rectam ha-
bens homo voluntatem ipsam rectitu-
dinem inuitis cogente temptacione de-
serat. **¶** Nemo illam deserit nisi

volendo. Si ergo inuitus dicitur nolens
nemo deserit illam inuitus: ligari enim
homo potest: et inuitus quia nolens po-
test torqueri inuitus: quia nolens po-
test occidi: velle autem non potest inui-
tus: quia non potest velle nolens velle
nam omnis volens ipsuz suū velle vult.
¶ Quomodo dicitur inuitus mentiri
qui mentitur ne occidatur: cum hoc nō
nisi volens facit. Nam sicut inuitus men-
titur sic inuitus vult mentiri: et qui inui-
tus mentiri vult: nolens vult mentiri.

¶ Ideo forsitan inuitus mentiri di-
citur quia cum sic vult veritatem vt nō
mentiatur nisi p̄pter vitam: et vult men-
daciū: quia propter vitam et non vult
mendaciū propter mendaciū ipsuz
quoniam vult veritatem: et ideo volens
et nolens mentitur. Alia namq; volūtas
est qua volumus aliud p̄pter se: vt cuꝫ
volumus salutem propter se et alia cum
aliud volumus p̄pter aliud: vt cū volu-
mus absinthcum bibere p̄pter salutem.
¶ Unde potest forsitan dici fm̄ has diuer-
sas voluntates: quia inuitus et non inui-

us mentitur. Quap-
inuitus mentiri: qui
tum vult veritatem
tencie qua dico nemi-
rere rectitudinem vo-
tando vult eam de se
fin quam voluntatem
deserit: sed volens de
loquimur: de illa namq;
vult mentiri p̄pter vit-
am non vult mendaciū
creo certe mentitur inui-
tus occiditur aut mentit-
ur in hac angustia vt e-
tiam vnum quodlibet fi-
esse sit illum aut occidi:
tamen necesse est illum oc-
cideri si mentitur: ne-
cē qui potest non me-
ntiri: sicut enim est de-
serere: quia vtrūlibet ei
vel potestate. Ita quoq;
occidatur aut mentiatur:
loquimur vt inuitus menti-
tus occidatur. Est et alia
volūtas habet visus cur inui-
tus necessitate dicitur alie
nolens volens facit. Nam
vult facere valemus et ideo
nolens hoc nos facere nō
volūtas nos siue inuitos d
faciunt: difficultate dimittere n
volumus facimus hoc nos in-
te et necessitate facere as-
sequi modo qui mentitur n
mentiri inuitus et nolens di-
citur: quia mendaciū v
let in motis difficultate. S
qui mentitur p̄pter vitam im-
peditur: ita non proprie dicit
volentem: quoniam hoc e-
st vult. Nam sicut cum
volumus mentiri: sic cū vu-
lumus velle. **¶** Non

De libero arbitrio

us mentitur. Quapropter cum dicitur inuitus mentiri: quia id non vult inquit vult veritatem non repugnat illi sententia qua dico neminem inuitum deserere rectitudinem voluntatis: quia mentiendo vult eam deserere propter vitam. In quam voluntatem non inuitus eam deserit: sed volens de qua voluntate nunc loquimur: de illa namque loquimur qua vult mentiri propter vitam non de illa qua non vult mendacium propter se. Aut idcirco certe mentitur inuitus: quia inuitus aut occiditur aut mentitur: id est inuitus est in hac angustia ut ex necessitate horum unum quodlibet fiat: quis enim necesse sit illum aut occidi aut mentiri: non tamen necesse est illum occidi: quia potest non occidi si mentitur: nec necesse est illum mentiri quia potest non mentiri si occiditur. Neutruique enim est determinate in necessitate: quia utrumlibet est in voluntate vel potestate. Ita quoque licet inuitus aut occidatur aut mentiatur: non tamen ideo sequitur ut inuitus mentiatur: aut ut inuitus occidatur. Est et alia ratio qua frequens habet usus cur inuitus et nolens et ex necessitate dicitur aliquis facere quod tamen volens facit. Nam quod non nisi difficile facere valemus et ideo non facimus dicimus hoc nos facere non posse et ex necessitate nos sive inuitos deserere: et quod sine difficultate dimittere nequimus: et idcirco facimus hec nos inuitos et nolentes et ex necessitate facere asserimus. Hoc igitur modo qui mentitur ne moriatur mentiri inuitus et nolens dicitur ex necessitate: quia mendacium vitare non valet sine mortis difficultate. Sicut igitur qui mentitur propter vitam impropie dicitur inuitus mentiri: quoniam mentitur volens: ita non impropie dicitur inuitus vellemur: quoniam hoc non nisi volens vult. Nam sicut cum mentitur: vult ipsum mentiri: sic cum vult mentiri: vult ipsum velle. Non possum ne-

gare quod dicis. **Q**uomodo itaque non est libera voluntas quam aliena potestas sine suo assensu subicere non potest. **N**onne simili ratione possumus dicere voluntatem equi esse liberam: quia appetitui carnis non seruit nisi volens. **N**on est hoc similiter: in equo namque non ipsa voluntas se subicit: sed naturaliter subiecta sepe necessitate appetitui carnis seruit. In homine vero quod diu ipsa voluntas recta est: nec seruit: nec subiecta est cui non debet nec ab ipsa rectitudine vlla vi aliena aueritur nisi ipsa: cui non debet volens consentiat quem consensus non naturaliter: nec ex necessitate sicut equus: sed ex se aperte videtur habere. **S**atisfecisti huic obiectioni me de voluntate equi. Redi ubi eram. **A**n negauimus omnem rem liberam esse ab ea re a qua cogi non volens vel prohiberi non potest. **N**on video quomodo negem. **D**ic etiam quomodo superat recta voluntas: et quomodo superatur. **V**elle ipsam rectitudinem pseueranter est illi vincere: velle autem quod non debet illi vinci. **P**uto quia temptatio rectam voluntatem non nisi volentem: aut ipsa rectitudine prohibere: aut ad id quod non debet cogere potest: ut illam velit: et istud nolit. **E**st hoc vlla ratione falsum esse video. **Q**uis ergo potest voluntatem dicere non esse liberam ad seruandam rectitudinem: et liberam a temptatioe et peccato: si nulla temptatio potest illam nisi volente auertere a rectitudine ad peccatum: id est ad volendum quod non debet. **C**um ergo vincitur: non aliena vincitur potestate: sed sua. **H**oc monstrant ea que dicta sunt. **N**onne vides ex his consequi quia nulla potestas potest vincere rectam voluntatem. **N**am si potest habet potestatem vincendi: et sua potestate vincit: sed hoc esse non potest: quoniam voluntas non nisi sua vin-

atur potestate. **Q**uare nullatenus potest temptatio vincere rectam voluntatem: et cum dicitur improprie dicitur. **N**on enim aliud intelligitur quam quia voluntas potest se subicere temptationi: sicut e converso cum imbecillis dicitur posse vinci a forti non sua potestate dicitur sed aliena quoniam non significat aliud nisi quia fortis habet potestatem vincendi imbecillum.

Quomodo sit nostra voluntas potens contra temptationes: licet videatur impotens. **C**apitulum sextum.

Quamuis sic omnia impugnata voluntati nostre subicias: atque nullam temptationem illi dominari permittas: ut in nullo possim obviare assertionibus tuis: non tamen possim dissimulare quandam impotentiam esse in eadem voluntate: quam fere omnes exprimitis: cum violentia temptationis superamur. **Q**uapropter nisi illam potentiam quam probas: et illam impotentiam quam sentimus facias convenire: non potest animus meus in quietem huius questionis pervenire. **I**stam impotentiam quam dicis voluntatis in quo putas esse. **I**n eo quia non potest perseveranter rectitudini adherere. **S**i per impotentiam non adheret aliena vi avertitur a rectitudine.

Credo. **Q**ue est hec vis? **H**ec vis non avertit a rectitudine: si ipsa non vult quod suggerit temptatio. **I**ta est. **S**ed ipsa temptatio: ipsa sua vi: cogit eam vellet quod suggerit.

Quomodo cogit eam velle. **A**n ita ut possit eam quidem nolle: sed non sine gravi molestia: an ita ut nullatenus possit nolle.

Quamuis fateri me opteat nos aliquando sic premi temptationibus: ut sine difficultate non valeamus nolle quod suggerunt: non tamen possum dicere quod sic nos unquam opprimant: ut quod movent nul-

latenus nolle possimus. **R**espondeo scio quomodo possit dici. **S**i enim vult homo mentiri: ut non sustineat mortem ut seruet vitam ad tempus: quis dicit impossibile velle eum non mentiri: ut vitet eternam mortem: et sine fine vivat. **Q**uapropter iam dubitare hanc impotentiam servandi rectitudinem non debetis: quam dicis in nostra voluntate esse: cum temptationibus consentimus non esse ex impossibilitate: sed ex difficultate. **F**requenti namque visu dicimus nos non posse aliquid: non quia nobis est impossibile: sed quia sine difficultate non possumus. **H**ec autem difficultas non permittit libertatem voluntatis. **I**mpugnare namque potest in vitam voluntatem exprugare nequit in vitam. **H**oc itaque modo puto te posse videre: quomodo conveniant potentia voluntatis: quam ratio veritatis asserit: et impotentia quam humanitas nostra sentit. **S**icut enim difficultas nequaquam voluntatis interimit libertatem: ita illa impotentia quam non ob aliud in voluntate dicimus esse: nisi quia non potest tenere suam rectitudinem sine difficultate: non auferit eidem voluntati perseverandi in rectitudine potestatem.

Quomodo voluntas fortior sit quam temptatio: etiam cum ab illa vincitur. **C**apitulum VII.

Sicut nequaquam valeo quod probas negare: ita nullatenus queo voluntatem fortiozem esse temptationi: cum ab ea superatur: affirmare. **N**am si voluntas servandi rectitudinem fortior esset quam temptationis impetus: fortius illa volendo quam tenet resisteret: quam illa insisteret. **N**on enim aliunde scio me magis vel minus fortiozem habere voluntatem: nisi quia magis vel minus fortiter volo. **Q**uapropter cum minus fortiter volo quod debeo: quam temptatio: mihi suggerit quod non debeo quod

modo temptatio fortior
mea non video.
equivocato voluntas
Ipsam velle equum
scere. **S**icut
atur: ita et voluntas:
sum instrumentum vic
um procedentem per o
mas lucem et ea que su
mas visu: instrumentu
illo videtur: id est visio
de dicitur voluntas ip
volens: quod est in anima
pms ad volendum: do
visum ad videndum di
mas: dicitur voluntas
litatis: quod est instrumentu
et visu: visu ei? visu qui
videndi. **S**icut igitur vi
strumentum videndi de
um non videmus: visu
me eius non est nisi cu
voluntas instrumentum
emper est in anima: etiam
vid: velut cum dormit:
quam dico visu sine
strumenti non habemus
voluntatis aliquo. **I**lla u
quam voco instrumentum
radem semper est qui co
illa vero que opus est tan
pualta: et sepe volumu
notum visu: que etiam in
tatis oculis habemus sem
quod videamus. **V**isu
opus eius qui et visio notati
visus est: numerosa et quod in
tam. **D**ane video
voluntatis distinctiones: et
tas videre quam ex ei? ignora
receptionem. **S**ed tamen
one quod incepit. **A**
videtis duas voluntates: e
nam volendi et opus eius i
namque intelligit fontu

De libero arbitrio

modo temptatio fortior non sit voluntati mea non video. **¶** **U**t video equiuocatio voluntatis te fallit. **¶** Ipsam vellem equiuocationem cognoscere. **¶** Sicut visus equiuoce dicitur: ita et voluntas: vocamus enim visum instrumentum videndi: id est radium procedentem per oculos quo sentimus lucem et ea que sunt in luce: et dicitur visus instrumenti ipsius opus: quoniam illo utimur: id est visionem. Eodem modo dicitur voluntas ipsum instrumentum volendi: quod est in anima: et quod conuertimus ad volendum: hoc vel illud: sicut visum ad videndum diuersa conuertimus: et dicitur voluntas visus eius voluntatis: quod est instrumentum volendi sicut dicitur visus visus eius visus qui est instrumentum videndi. Sicut igitur visum qui est instrumentum videndi habemus etiam cum non videmus: visus autem quod est opus eius non est nisi cum videmus: ita voluntas instrumentum scilicet volendi semper est in anima: etiam cum non vult aliud: velut cum dormit: voluntatem vero quam dico visum siue opus eiusdem instrumenti non habemus: nisi quando volumus aliquid. Illa itaque voluntas quam voco instrumentum volendi vna et eadem semper est quicquid velimus. Illa vero que opus est tam multiplex est quam multa: et quam sepe volumus: quemadmodum visus que etiam in tenebris vel clausis oculis habemus semper idem est: quicquid videamus. Visus autem id est opus eius qui et visio notatur tam numerosus est quam numerosa et quam numerose videmus. **¶** Plane video et amo hanc voluntatis distinctionem: et iam mihi video videre quam ex eius ignorantia patitur deceptionem. Sed tamen tu profitebare quod incepisti. **¶** Cum ergo videas duas voluntates esse instrumentum volendi et opus eius in qua harum duarum intelligis fortitudinem con-

stare volendi. **¶** Nulla que est instrumentum volendi. **¶** Si ergo scias vtrum ita fortem ut eo tenente thaurum indomitum thaurus non posset se mouere: et videas eundem virum ita tenentem arietem ut ipse aries sese de manibus eius excutiat: putabis ne illum minus fortem in tenendo arietem quam in tenendo thaurum. **¶** Illum quidem non dissimiliter fortem in vtroque opere iudicabo sed eum sua fortitudine non equaliter vti fatebor: fortius enim operatur in thaurum quam in ariete. Sed ille fortis est qui fortitudine habet: actio vero eius fortis dicitur: quia fortiter fit. **¶** Sic intellige voluntatem quam voco instrumentum volendi: inseparabilem fortitudinem habere: qua aliquando magis: aliquando minus vtitur in volendo. Unde quod fortius vult nullatenus deserit: ablato eo quod minus fortiter vult: et cui offertur fortius quod vult statim dimittit: quod non pariter vult: et tunc voluntas quas dicere possumus actionem instrumenti huius quoniam agit opus suum cum vult aliquid. Tunc inquam voluntas actio magis vel minus fortis dicitur: quoniam magis vel minus fortiter fit. **¶** Aperta tam mihi esse que explicare necesse est ut fatear. **¶** Cides igitur quia cum homo habitam rectitudinem voluntatis aliqua ingruente deserit temptatione nulla vi aliena abstrahitur: sed ipse conuertit se ad id quod fortius vult. **¶** Nec deus potest auferre voluntatis rectitudinem. **¶** Caplm. VIII. **¶** Quid vult deus potest illi auferre rectitudinem. **¶** Cui de quomodo non possit. **¶** Totam quidem substantiam: quam de nihilo fecit potest redigere in nihilum. A voluntate vero habentem rectitudinem non valet illam separare. **¶** Huius tui mihi inaudite assertionis multa te rationem expecto. **¶** Nos

quimur de illa voluntatis rectitudine : qua iusta dicitur voluntas: id est: q̄ propter se seruatur. Nulla autem est iusta voluntas: nisi que vult quod deus vult eam velle. **D** Sic oportet fateri que hoc non vult plane iniusta est. **A**

Seruare itaq; rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem: est vnicuiq; seruanti eam velle quod deus vult illum velle. Si itaq; deus separat hanc rectitudinem ab alicuius voluntate: aut volens facit hoc aut nolens. **D** Volens nō potest. **A**

Si itaq; auferat alicuius voluntati prefatam rectitudinem vult quod facit. **D** Absq; dubio vult. **A** Et itaq; alicuius voluntate vult separare eandem rectitudinem non vult eū rectitudinem seruare voluntatis propter ipsam rectitudinem. **D**

Sic sequitur. **A** Sed iam positū est seruare hoc modo rectitudinem voluntatis esse omni seruanti velle qd̄ deus vult illum velle. **D** Si positus non esset ita tamen esset. **A**

Ergo si deus hanc rectitudinem tollit ab aliq̄ non vult eum velle quod vult eum velle. **D** Nihil cōsequentius et nihil impossibile. **A** Ugitur nihil magis impossibile: q̄ deum rectitudinem voluntatis auferre. **A** tamen facere dicitur quando non facit vt eadē rectitudo non deseratur. Porro dyabolus vlt̄ temptatio ideo dicit hoc facere sine voluntate ipsā vincere: et a rectitudine quā tenet abstrahere: quoniam non promitteret ei aliquid aut minare auferre: qd̄ magis q̄ ipsam rectitudinem: vult nullatenus ipsa se ab illa quaz aliquatenus vult posse auertere. **D**

Sic planus videtur mihi quod dicit vt nihil cōtradici posse existimem. **A** Nihil liberius sit recta voluntate. **Capitulum. IX.** **A.**

Cernis itaq; nihil liberius recta voluntate: cui nulla vis aliena

potest suam auferre rectitudinē. Nam: pe si dicimus: quia cum vult mentiri: ne perdat vitam: aut salutem: cogitur deserere timore mortis aut tormenti veritatem: non est verum. Non enim cogitur magis velle vitam q̄ veritatem: sed quoniam vi aliena prohibetur: vtrūq; seruare simul ipsa eligit qd̄ mauult sp̄o te vtiq; et non inuita q̄uis in necessitate vtramlibet deserendi posita sit non sp̄o te sed inuita. Non enim minus fortis ē ad volendum veritatem: q̄ ad volēdū salutem: sed fortius vult salutem. Nam si presentem videret gloriaz eternā quā statim post seruata veritatem assequeretur: et inferni tormenta quibus post mēdaciū sine mora deputaretur: proculdubio mox virium sufficientiam ad seruandam veritatem habere cerneretur. **D.**

A pte hoc videtur eum maiores vires exhibere ad volendum salutē eternam propter se et veritatem propter premium q̄ ad salutem temporales seruandam.

Quomodo peccās sit seruus peccati: et q̄ maius miraculuz sit cum rededit rectitudinem illam deserenti: q̄ cum mortue reddit vitam.

Capitulum. X. **A.** Imper itaq; habet rationalis homo liberum arbitrium: quia semper habet potestatem seruādi rectitudinem voluntatis: propter ipsam rectitudinem q̄uis aliquando cum difficultate. Sed cum libera voluntas deserit rectitudinem per difficultatē seruandi: vtiq; post seruit peccato per impossibilitatem per se recuperandi. Sic ergo fit spiritus vadens et non rediens quoniam qui facit peccatum seruus est peccati. Quippe sicut nulla voluntas ante q̄ haberet rectitudinem potuit eam deo non dante capere: ita dum deserit acceptam non potest eam nisi deo redente recipere: et maius miraculum exi-

mo cum deus voluit rectitudinem: q̄ dicit vitam amissam. Et si quis recipiat voluntatis rectitudinem deserendo: me per in digear. Et si quis deserit non auferit sibi auctus. Qui vero vult deserit: hoc ab ipso erat seruaturus. Et quod dicit de seruatur peccati qui facit peccata recuperandi deserit: non vult ab eo a quo prius deserit: vt illam semper tunc considerandum est.

ista seruitus non auferit. **Capitulum. XI.** **A.** Et hac sententia: nisi exultationem putabam esse seruatur habentem libertatem ipsam seruitutem: forte libertati q̄ videatur. Et itaq; seruus est in voluntate liber aut seruus est: quomodo seruus. **A.** tamen quando non habet rectitudinem sine repugnantia lib. Nam q̄ enim est eius rectitudinem capere cum nō potest est eius potestatis seruatur. Per hoc quia rediren peccato seruus est per hoc quia non potest a rectitudine liberari et eius seruitute non potest reuerti. Rectitudinem per se potest auertere: a libertate enim naturaliter liber est: et rectitudinem si eam b-

De libero arbitrio

¶ Nemo cum deus voluntati desertā red-
dit rectitudinem: quā cum mortuo red-
dit vitam amissam. Corpus enim neces-
sitate moriendo non peccat ut vitā nū-
quā recipiat voluntatis vero per se recti-
tudinem deserendo meretur: ut illa sem-
per indigeat. Et si quis sponte sibi mor-
tez infert nō aufert sibi aliud nunquā erat
amissurus. Qui vero voluntatis recti-
tudinem deserit: hoc abicit quod ex de-
bito erat seruaturus. **¶** Valde ve-
rum quod dicitur de seruitute: quia fuus
fit peccati qui facit peccatūz de impossi-
bilitate recuperandi desertaz rectitudi-
nem nisi ab eo a quo prius data erat red-
datur: et ut illam semper teneant indefe-
nenter considerandum est omnib⁹ quib⁹
datur.

¶ **Q**uista seruitus non auferat liberta-
tem arbitrij. **¶** Capitulum XI.

¶ **E**d hac sententia multum rep̄f-
sisti exultationem meā quā itaz
putabam esse securum hominez
semper habentem libertatem arbitrij.
Quare ipsam seruitutem exponi mihi
postulo: ne forte libertati prefate repug-
nare videatur. **¶** Utrazq; enim scz hec lib-
tas et seruitus est in voluntate: sicut quilibet
aut liber aut seruus est homo. **¶** Si er-
go seruus quomodo liber est. **¶** Aut si li-
ber quomodo seruus. **¶** **S**i bene
discernas quando non habet prefatam
rectitudinem sine repugnantia et seruus
est et lib⁹. Nunquā enī est eius potestatis
rectitudinem capere cum nō habet: sed
semper est eius potestatis seruare cum
habet. **¶** Per hoc quia redire non potest
a peccato seru⁹ est per hoc quia abstra-
hi non potest a rectitudine liber est. **¶** S-
z a peccato et eius seruitute non nisi p̄ ali-
um potest reuerti. **¶** A rectitudine vero nō
nisi per se potest auerti: et a libertate sua
nec per se nec per alium potest priuari.
¶ **S**emper enī naturaliter liber est ad ser-
uandam rectitudinem si eam habet: eti-

am quādo quā seruet nō hz. **¶** **S**uf-
ficat mihi hic huius libertatis et seruitu-
tis ut in eodem homine possint esse siml-
facta concordia.

¶ **C**ur cum homo nō habz rectitudinē
magis dicitur liber quia nō potest ei au-
ferri cum habet: quā cum eam habet ser-
uus: quia cum non habet per se: non po-
test recupare eam.

¶ **C**apitulum XII.

¶ **E**d multum nosce desidero cur
quando non habet rectitudinē
magis dicitur liber quia nō po-
test ei ab alio auferri cum habet quā cum
rectitudinēz habet seruus quoniam eā
non potest recuperare per se cum nō ha-
bet. **¶** Per hoc enī quia redire non po-
test a peccato: seruus est: per hoc quā ab-
strahi non potest a rectitudine liber est
Et sicut nunquā abstrahi potest: si habet
ita nunquā potest redire si nō habet. **¶** Qua-
propter sicut semper habz illam liberta-
tem ita semper habere videtur illam ser-
uitutem. **¶** **Q**uista seruitus non est
nisi impotentia. **¶** Siue enī dicam⁹ eaz
impotentiam esse redeundi ad rectitu-
dinem: siue impotentiam recuperandi:
aut iterum habendī rectitudinem nō ob-
aliud est homo seruus peccati: nisi per
hoc quia nequit redire ad rectitudinem
aut recuperare aut habere illam nō po-
test homo non peccare. **¶** Cum autem ha-
bet eandem rectitudinem non habet im-
potentiam non peccandi. **¶** Quare quā-
do habet rectitudinem illam non est ser-
uus peccati. **¶** Potestatem autem seruandī
rectitudinem semper habet: et cum re-
ctitudinem habet: et cum non habet: et
ideo semper est liber. **¶** **Q**uā autem queris
cur quando non habet rectitudinē ma-
gis dicitur liber: idcirco quoniam ab alio
non ei potest auferri quādo habet quo-
niam seruus tunc cum habet rectitudi-
nem ideo quā nō potest eā recuperare per
se quā nō habet: tale est ac si quāz cur hō

cum sol abest magis dicitur habere potestatem videndi solem: propter hoc quod intueri illum potest cum adest: quoniam dicitur cum sol abest habere impotentiam videndi solem: quoniam quando abest non potest eum facere sibi presentem. Sicut enim et quando sol abest habemus in nobis visum quo illum videmus cum adest: sic etiam quando voluntatis rectitudo nobis deesse habemus tantum in nobis aptitudinem intelligendi et volendi qua eum possumus seruare propter se cum eam habemus. Et sicut quando nobis nihil deest ad videndum solem nisi presentia eius: tunc solummodo non habemus illam potestatem quam nobis facit eius presentia: sic tantummodo quando nobis illa rectitudo deest: tunc habemus illam impotentiam quam facit nobis eius absentia. Semper igitur homo habet arbitrii libertatem sed non semper seruus est peccati: sed quando non habet rectam voluntatem. **¶** Si intente cogitarem que supra dicta sunt quando videndi potestatem in quatuor potestates distribuisti non hec dubitarem quare fateor culpam huius dubitationis mee. **¶** Parcam tibi curam nunc sed deinceps ea que dicimus sic presentia cum opus erit huius ut ea nobis necesse non sit repetere. **¶** Gratias habeo tuam indulgentiam. Sed ne mireris si ea que non consueui: non sunt mihi propter unam auditionem semper omnia ad intueendum in corde presentia. **¶** Potestas seruandi rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem sit perfecta definitio liberi arbitrii

Capitulum XIII. **¶** Quid

¶ Sed adhuc si quid in definitione libertatis arbitrii quam fecimus dubitas. **¶** Unum est quod adhuc me aliquantulum in ea sollicitat. Nam sepe habemus potestatem seruandi aliquid que tamen libera non est ut aliena

vi impediri non possit. **¶** Probem cum dicis quia libertas arbitrii est potestas seruandi rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem. **¶** Uide ne forte addendum sit quod illam potestatem tam liberam designet esse ut nulla vi superari possit. **¶** Si potestas seruandi rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem aliquando inueniri posset absque illa quam perspeximus libertate expediret: ut quod dicis adderetur. **¶** Sed cum dicta definitio sic perfecta: sit ex genere: et differentibus: ut nec minus aliquid claudat: nec plus quam illa quam querimus libertas nihil illi addendum aut demendum intelligi potest. **¶** Est enim potestas libertatis genus. **¶** Ad autem additum est seruandi sepe eam ab omni potestate: que non est seruandi: sicut est potestas ridendi: aut ambulandi: ad dendo vero rectitudinem decernimus eam a potestate seruandi aurum: et quicquid non est rectitudo per additamentum voluntatis segregatur: a potestate seruandi rectitudinem aliarum rerum ut virge aut opinionis. **¶** Per hoc autem quod dictum est propter rectitudinem ipsam diuidit a potestate seruandi rectitudinem voluntatis propter aliud: ut cum seruatur propter peccatum aut naturaliter. **¶** Seruat enim naturaliter canis rectitudinem voluntatis: cum amat catulos suos aut dominum suum sibi beneficientem. **¶** Quoniam igitur nihil est in hac definitione quod non sit necessarium ad concludendam libertatem arbitrii rationalis voluntatis: et ad alia excludenda: et sufficienter illa includit: et alia excluduntur: nec habundans est: nec indigens est hec nostra definitio. **¶** Ita ne tibi videtur. **¶** Adhibitis perfectis videtur. **¶** Dic quoque si quid vis amplius de libertate hac propter quam imputatur illam habenti: siue faciat bonum siue malum. **¶** De hac sola nunc noster est sermo.

Diuisio eiusdem
Capituli XIII.

Est autem nunc ut
libertatem: quoniam
hanc definitio

omni rationali creaturam
tamen differt illam
que rationalis natura
inuenitur.

Ad hoc autem est a se que nec
accepta que est solutio
accepta que est accepta
sive accepta aliam
quam seruetur:

aliam tenet separabiliter
habere. Illa quidem que
angelorum est
conferuntur:

est omnium hominum
habent rectitudinem
vero tenet inseparabiliter
angelorum et hominum
electorum post mortem
que caret rectitudinem
irrecuperabiliter: alia
omnium hominum
illam multi non
irrecuperabiliter
angelorum: et angelorum
post mortem: et bonorum
libertatis huius deo
nihil queam
necesse habeam de illa

liber de libero arbitrio
prologus Anselmi

Restra

pertinentes ad studium
scripture quondam se
in quibus consimiles: in

Restra

De veritate

Diuisio eiusdem libertatis.

Capitulum XIII. Discipulus.

Restat nunc vt diuidas eandem libertatem: quoniam enim secundum hanc definitionem communis

est omni rationali creature vel nature: multum tamen differt illa que dei est: ab illis que rationalis nature sunt: et ille ab inuicem. **L**ibertas arbitrii alia est a se que nec facta est: nec ab alio accepta que est folius dei: alia a deo facta et accepta que est angelorum. Facta autem siue accepta alia est habens recititudinem quam seruet: alia carens habens: alia tenet separabiliter: alia inseparabiliter. Illa quidem que separabiliter tenet: sicut angelorum omnium antequam boni confirmarentur: et mali caderent: et est omnium hominum ante mortem qui habent recititudinem eandem.

Que vero tenet inseparabiliter est electorum angelorum et hominum. Sed angelorum electorum post reproborum ruinam et hominum post mortem suam: illa autem que caret recititudine alia carere recuperabiliter: alia irrecuperabiliter.

Que recuperabiliter caret: est tantum in hac vita omnium hominum illa carentium: quibus illam multi non recuperent.

Que autem irrecuperabiliter caret: est reproborum hominum: et angelorum. scilicet angelorum post ruinam: et hominum post hanc vitam. **D**e definitione et diuisione libertatis huius deo annuente mihi satisfecisti: vt nihil queam inuenire quod necesse habeam de illis interrogare.

Explicit liber de libero arbitrio.

Incipit prologus Anselmi in librum de veritate.

Restrictat?

pertinentes ad studium sacre scripture quondam feci diuersis temporibus consimiles: in hoc quia

facti sunt per interrogationem et responsum et persona interrogantis nomine vocatur discipuli respondentis: domino nomine magistri. Quartum enim quod simili modo edidi: non inutilem vt putato introducendis ad dyalecticam: cuius initium est de gramatico: quoniam ad diuersum ab his tribus studium pertinet istis nolo connumerare. Unus horum trius est de veritate: quid scilicet sit veritas et in quibus rebus soleat dici: et quid sit iusticia. Alius vero de libertate arbitrii quid sit: et vtrum eam semper habeat homo: et quot sint eius diuersitates in habendo vel non habendo recititudinem voluntatis: ad quam seruandam est data creature rationali: in quo naturalem tantum fortitudinem voluntatis ad seruandam acceptam recititudinem: non quomodo necessarium ad hec ipsum illi sit: vt gratia subsequatur ostendit. Tercium autem est de questione qua queritur: quid peccauit dyabolus: quia non stetit in veritate cum deus non dederit ei perseverantiam: quam nisi eo dante habere non potuit: quoniam si deus dedisset: ille habuisset sicut boni angeli habuerunt illam quia illis dedit deus. Quem tractatur quis ibi de confirmatione bonorum angelorum dixerit: de casu dyaboli intitu laui: quoniam illud contingens fuit de bonis angelis: quod dixi. Quod autem scripsi de malis: exposito fuit questione. Qui videlicet tractatus: quis nulla continuatione dictaminis coherant: materia tamen eorum et similitudo disputationis exigit: vt simul eo quo illos commemorari ordine conscribantur: licet itaque a quibusdam festinantibus alio ordine sint transcripti antequam perfecti essent: sic tamen eos vt hic posui volo ordinari.

Explicit Prologus.

Incipit liber de veritate anselmi archiepiscopi.

cantuariensis sub dyalogo editus

Quoniam de

um veritatem esse credimus: et veritatez in multis alijs esse dicimus: vellem scire: an vbiunq; veritas dicitur: deum eam esse fateri debeat. Nam tu quoq; i monologio tuo per veritatem orationis probas summam veritatem non habere principium vltimum: dicens. Cogitet qui potest quando incepit: aut quando non fuit: hoc verum scilicet: quia futurum erat aliquid: aut quando desinet et non erit hoc verum scilicet: quia preteritum erit aliquid. Quod si neutrum istorum cogitari potest: et vtrumq; horum sine veritate esse non potest impossibile est vel cogitare q; veritas principium aut finem habeat. Deniq; si veritas habuit principium aut habebit finem anteq; ipsa inciperet verum erat tunc quia non erat veritas: et postq; finita erit verum erit tunc: quia non erit veritas atq; verum non potest esse sine veritate.

Erat igitur veritas anteq; esset veritas: et erit veritas postq; finita erit veritas: quod inconuenientissimum est. Siue igitur dicatur veritas habere: siue intelligatur non habere principium vel finem: nullo claudi potest veritas principio vel fine. Quapropter veritatis diffinitionem a te audire expecto.

Non memini me inuenisse diffinitionem veritatis si vis queramus per rerum diuersitates in quibus veritatem dicimus esse quid sit veritas. Si aliud non poterit vel audiendo inuabo. Queramus ergo primum quid sit veritas in enunciatione: quoniam hanc dicimus sepius veram vel falsam. Quere tu: et quicquid inueneris ego seruabo.

Quando est enunciatio vera. Quando est quod annunciat affirmando siue negando. Dico autem qd enun-

ciat: et quando negat esse quod non est: quia sic enunciat quemadmodum res est. An ergo tibi videtur q; res enunciata sit veritas enunciationis? Quare? Nihil est verum nisi participando veritatem: et ideo veritas in ipso vero est. Res vero enunciata: non est in enunciatione vera. Unde non eius veritas: sed causa veritatis eius dicenda est. Quare propter non nisi in ipsa oratione querenda mihi videtur eius veritas.

Unde ergo an ipsa oratio aut eius significatio: aut aliud eorum que sunt in diffinitione enunciationis sit quod queris? Non puto. Quare?

Quia si hoc esset semper esset vera: quod eadem manent omnia que sunt in enunciationis diffinitione. et cum est quod enunciat: et cum non est. Eadem est enim oratio et eadem significatio et cetera similia. Quid igitur tibi videtur ibi veritas? Nihil aliud scio nisi cum significat esse quod est tunc est in ea veritas: et est vera. Ad quid facta est affirmatio? Ad significandum esse quod est.

Hoc ergo debet. Certum est. Cum ergo significat esse quod est: significat qd debet. Quod est? Quod debet: recte significat. Ita est. Cum autem significat recte: recta est significatio. Non est dubium. Cum ergo significat esse quod est recta est significatio. Ita sequitur. Veritas cum significat esse quod est vera est significatio. Vere et recta et vera est cum significat esse quod est.

Idem igitur est illi et rectam et veram esse id est significare esse quod est. Idem. Ergo non est illi aliud veritas quam rectitudo esse rectitudinem. Similiter cuius enunciatio significat non esse quod non est. Ideo quod dicitis. Sed doce me quid respondere possim: si quis

dicat: quia etiam oratio
hoc esse quod non est
pariter namq; accepto
est: et quod non est.
Igitur significare esse etiam
id significare. Quare
dicat esse quod non est:
dicit. Sic si quod debet
et vera est sicut ostendit
nam cum enunciat esse
vera qd est non sole
est qd non est: veritas
non habet: quia facit
significat esse quod
quod debet: quoniam
significat et ad qd
hanc rectitudinem
significat esse quod
vera dicitur enunciat
significat esse etiam
phas enim debet pro
significationem qd
accepto. Non enim ac
non esse cum non est
quia non potuit illa
modo significare esse
igitur est rectitudo et
quia significat a
facta est. Alia ve
accepto significat
mutabilis est oratio
habet: hanc namq; se
vero non semper. Ita
habet: illam vero ac
nam cum dico
dicendum esse quod est
significationis oratio
facta est: ideo tunc recte
et cum vero eadem ora
esse quod non est: non ea
non ad hoc facta est: et n
idcirco significatio et
quibusdam enunciatio
sunt istae due rectitu
et cum dicimus h

Summ

De veritate

dicat: quia etiam oratio cum significat hoc esse quod non est: significat quod debet pariter namque accepit significare esse quod est: et quod non est. Nam si non accepisset significare esse etiam quod non est non id significaret. Quare etiam cum significat esse quod non est: significat quod debet. Ac si quod debet significando recta et vera est sicut ostendisti: vera est oratio etiam cum enunciat esse quod non est.

Quia quod non solet dici cum significat esse quod non est: veritatem tamen et rectitudinem habet: quia facit quod debet. Sed cum significat esse quod est dupliciter facit quod debet: quoniam significat et quod accepit significare et ad quod facta est.

Sed secundum hanc rectitudinem et veritatem qua significat esse quod est versus: recta et vera dicitur enunciatio: non secundum illam qua significat esse etiam quod non est. Plus enim debet propter quod accepit significationem quam propter quod non accepit. Non enim accepit significare rem esse cum non est vel non esse cuius est nisi quia non potuit illa dari: tunc solummodo significare esse quando non est.

Alia igitur est rectitudo et veritas enunciationis: quia significat ad quod significandum facta est. Alia vero quia significat quod accepit significare. Quippe ista immutabilis est orationi ipsi: illa vero mutabilis. Hanc namque semper habet illam vero non semper. Ista enim naturaliter habet: illam vero accidentaliter et secundum usum. Nam cum dico dies est: ad significandum esse quod est recte utitur huius significationis oratione: quia ad hoc facta est: et ideo tunc recte dicitur significare. Cum vero eadem oratione significo esse quod non est: non ea recte utitur: quia non ad hoc facta est: et tunc non recta eius idcirco significatio dicitur: quamuis in quibusdam enunciationibus inseparabiles sint istae due rectitudines seu veritates, ut cum dicimus homo animal

est: aut homo lapis non est. Semper enim haec affirmatio significat esse quod est, et haec negatio non esse quod non est: nec illa possumus uti ad significandum esse quod non est. Semper enim homo animal est: nec ista ad significandum non esse quod est: quia homo nunquam lapis est. De illa igitur veritate quam habet oratio: secundum quod alicuius ea recte utitur inceptum querere, quam secundum hanc veram eam iudicat versus communis locutionis. De illa autem veritate quam non habere non potest: postea dicemus.

Redi igitur ad id quod inceptum est: quam sufficienter mihi inter duas veritates orationis discernisti: si tamen aliquam eam veritatem ostenderis habere: cum mentitur sicut tu dicis.

De veritate significationis de qua incepimus iterum ista sufficient. Eadem enim ratio veritatis: quam in propositione vocis perspeximus: consideranda est in omnibus signis que fiunt ad significandum esse vel non esse: ut sunt scripture vel digitorum loquela.

Ergo transi ad alia. **C**ogitationem quoque dicimus veram: cum est quod aut ratione aut aliquo modo putamus esse et falsam cum non est. **I**ta usus habet.

Quid ergo tibi videtur veritas in cogitatione. **S**ecundum rationem quam in propositione vidimus nihil recte dicitur veritas cogitationis quam rectitudo eius. Ad haec namque nobis datum est posse cogitare esse: vel non esse aliud ut cogitemus esse quod est: et non esse quod non est. Quapropter qui putat esse quod est putat quod debet: atque ideo recta est cogitatio. Si ergo vera et recta est cogitatio non ob aliud: quam quia putamus esse quod est: aut non esse quod non est: non est aliud eius veritas: quam rectitudo.

Recte consideras. Sed et in voluntate dicit ipsa veritas veritatem esse cum dicit dyabolum non sterisse in veritate. Non enim erat in veritate: neque deseruit

veritatem nisi voluntate. **I**ta cre
do. Si enim semper voluisset quod debuit:
nunc peccasset qui non nisi peccando
veritatem deseruit. **D**ic ergo quod
ibi intelligas per veritatem. **N**on
si rectitudinem. Nam si quod diu voluit quod
debuit ad quod scilicet voluntatem accepe
rat in rectitudine et veritate fuit. et cum
voluit quod non debuit rectitudinem
et veritatem deseruit. **N**on aliud potest ibi
intelligi veritas quam rectitudo. quoniam
sive veritas: sive rectitudo non aliud in
eius voluntate fuit quam velle quod debu
it. **B**ene intelligis. Verum in acti
one quoque nihilominus veritas creden
da est sicut dominus dicit. quia quod male agit:
odit lucem: et quod facit veritatem: venit ad
lucem. **V**ideo quod dicis. **C**onsidera igitur quod sit veritas si po
tes. **N**isi fallo: eadem ratione qua
super veritatem in aliis cognouimus in
actione queque contemplanda est. **I**
ta est. Nam si male agere et veritatem
facere opposita sunt. sicut ostendit do
minus cum dicit. qui male agit odit lu
cem. et qui facit veritatem: venit ad lu
cem id est veritatem facere quod est be
nefacere. Bene namque facere ad male fa
re contrarium est. Quapropter si veri
tatem facere et bene facere idem sunt in
oppositione non sunt diuersa in signifi
catione. Sed sententia est omnium. quod
qui facit quod debet. bene facit. et recti
tudinem facit. Unde sequitur quia recti
tudinem facere et facere veritatem. **N**on
stat namque facere veritatem esse benefa
cere. et benefacere esse rectitudinem fa
cere. Quare nihil aptius quam veritatem
actionis esse rectitudinem. **U**n
lo video titubare estimationem tuam. **C**
onspice an omnis actio que facit quod
debet veritatem facere conuenienter di
catur. Est quippe actio rationalis: ut da
re elemosynam. et est irrationalis actio
vel actio ignis que calefacit. **U**nde si an

conuenienter dicamus ignem facere veri
tatem. **S**i ignis ab eo a quo habet
esse accepit calefacere cum calefacit fa
cit quod debet. Ideo non video quod in eo
uenientia sit: ignem facere veritatem et re
ctitudinem cum facit quod debet. **A**
bi quoque non aliter videtur. **U**n ad
uertit potest rectitudinem seu veritatem
actionis aliam esse necessariam: aliam non
necessariam. Ex necessitate namque ignis
facit veritatem et rectitudinem cum calefa
cit. et non ex necessitate facit homo recti
tudinem et veritatem cum bene facit. facere autem
non solum pro eo quod proprie dicitur facere.
sed pro omni verbo dominus voluit intel
ligere cum dixit. Quoniam qui facit ve
ritatem venit ad lucem. Non enim separat
illum ab hac veritate sive luce. qui patitur
persecutionem propter iustitiam. aut qui est qui
et ubi debet esse. aut qui stat et sedet qui
debet et similia. Nullus namque dicit tales
non bene facere. Et cum dicit apostolus quod recipi
et unusquisque prout gessit. intelligendum
ibi est. quicquid solemus dicere vel beneface
re vel malefacere. **U**s quoque com
munis locutionis hoc habet ut et pariter
multa alia dicat facere: quod non sunt facere
Quare rectamque voluntatem de cuius veri
tate ante veritatem actionis super contem
plati sumus inter rectas actiones: nisi
fallar computare possumus. **N**on
falleris. Nam qui vult quod debet recte et
bene facere dicitur nec ab his qui veritatem faci
unt excluditur. Sed quoniam de veritate inuesti
gando illam et dominus de illa veritate que est
voluntate est specialiter videtur dicere cum
dicit de dyabolo. quia in veritate non ste
tit. ideo separatim quid in voluntate ve
ritas esset considerare volui. **P**la
cet mihi ita factum esse. **C**um
ergo constet actionis veritatem aliam
naturalem esse: aliam non naturalem.
sub naturali ponenda est illa veritas ora
tionis quam super vidimus ab illa non posse se
parari. Sicut enim ignis cum calefacit veritatem

ab eo accepti a q
oatio (scilicet dies est
significat que esse. sicut
non sit quoniam h
cepti facere. **C**um
falsa esse veritate. **A**
propter summam veri
tatem autem veritatis.
facere autem veritatem
quod quod tractasti. non i
est illa. **E**st quod
propter veritatem facere
autem nos aliquam veri
aliquando pro medi
autem me visus. quod
autem corpus quod vid
autem esse coloris c
autem sit colo
autem vitru h
autem ultra video cu
autem alia in quibus
autem. **N**on
autem vel falsitas in ser
autem esse. **I**psa nam
autem non illi menti
autem aliquando facile
autem difficile. **C**um e
autem diaconem ap
autem. quia hoc non
autem alia puero renit
autem puerilis sensus int
autem sit discere inte
autem. **T**ale est enim c
autem autem similem
autem est cui similis est. aut c
autem vocem non hoiis pu
autem vocem. **N**am et hec fac
autem. **Q**uod autem dicit de
autem cum visus transit per co
autem aerei coloris. non aliter
autem similitudinem coloris
autem cum transit per aera nisi
autem corpus quod transit sp
autem esse. ut cum transit p
autem ad est cui nullus a

De veritate

facit q: ab eo accepit a q habz esse: ita
z hec oratio scz dies est veritatem facit
cū significat diē esse, siue dies sit, siue
dies non sit quoniam hoc naturaliter
accepit facere. **D** Hunc p̄mū video
in falsa orōe veritatē. **A** Putasne
nos preter summam veritatem omnes
sedes inuenisse veritatis. **R** Remi-
niscor nūc cuiusdam veritatis quā in
his de quib⁹ tractasti nō inuenio. **A**
Que est illa? **R** Est quidem in sen-
sibus corporis veritas sed non semp.
Ram fallunt nos aliquando. **R**ā cuz
video aliquando p̄ medūm vitrum
aliquid: fallit me visus, quia aliqui renū-
ciat mihi corpus qd video vltra vi-
trum eiusdem esse coloris cuius est et
vitru, cum alterius sit coloris, aliqui
xō faciunt me putare vitru habere colo-
rem rei quā vltra video cū nō habeat.
AIta sunt alia in quibus visus z alij
sensus fallūt. **A** Non mihi videt
hec veritas vel falsitas in sensibus: sed
in opinione esse. **I**psē nan qz scul⁹ in-
terior fallit se non illi mentitur exteri-
or. **Q**uod aliquādo facile cognoscit
aliquando difficile. **C**um enī puer ti-
met sculptum draconem apto ore faci-
le cognoscitur, quia hoc nō facit vis⁹,
qui nūhil aliud puero renūciat qz seni-
bus, sed puerilis sensus interior q nō
dum bene scit discernere inter rē et rei
similitudinem. **T**ale est enī cū vident-
es hominem alicui similem putamus
illum esse cui similis est, aut cum audi-
ens quis vocem nō hoīs putat eē ho-
minis vocem. **R**am z hec facit sensus
interior. **Q**uod autē dicis de vitro idō
est, quia cū visus transit p̄ corpus ali-
quod aerei coloris, non aliter impedi-
tur assumere similitudinē coloris q vltra
videt qz cū transit p̄ aera nisi in qntū
illud corpus quod transit spiss⁹ z ob-
scurius ē aere, vt cū transit p̄ vitrum
sui coloris, id est cui nullus alius ad-

mixt⁹ est color: aut p̄ purissimā aquaz
aut p̄ cristallum aut p̄ aliud simile ha-
bens colorē. **C**um vero transit idē vi-
sus p̄ alium colorem aut p̄ vitrum nō
sui coloris, sed cui ali⁹ color est addit⁹
ipm colorem q prius occurrit accipit.
Quapropter quoniam post vinum acce-
prum colorem fin q illo affectus ē ali-
um quemcūqz occurrat aut nullaten⁹
aut minus integro accipit. **I**deo illuz
quem prius cepit aut solum aut cū eo
qui prius occurrit renūciat. **S**i enī vi-
sus qntum capax est coloris tñ affici-
tur priore colore non potest alium sen-
tire simul colorem. **S**i autē minus qz co-
lorem sentire possit priori afficitur: po-
test aliu sentire vt si transit per aliqō
corpus velut per vitrum, q ita perfe-
cte sit rubicundum vt omnino ipse vi-
sus afficiatur ei⁹ rubore nequit diuerso
simul affici colore. **S**i autem nō tā
perfectum inuenit ruborem qui por oc-
currit quantum coloris capax est qua-
si nondum plenus adhuc alium valet
assumere i qntum eius capacitas pri-
ori colore nō est satiata. **Q**ui ḡ hoc ne-
scit putat visum renūciare, quia omnia
que post prius assumptū colorem sen-
tit, aut omnino aut aliqtenus eiusdem
sint coloris. **U**nde contingit vt sēsus
interior culpam suam imputet sensui
exteriori. **S**imiliter cuz fustis integer
cuius pars est intra aquaz pars extra
putatur fractus, aut cū putam⁹ q vi-
sus noster vultus nostros inueniat in
speculo, z tum mltā alia nobis aliter
videntur visus z alij sensus nunciare
qz sint, non culpa sensuum est qui re-
nunciant quod possunt: quoniam ita
posse acceperunt. **S**ed iudicio anime
imputandū est quod non bene discer-
nit quid possint illi aut quid debeant
Quod ostendere: quoniam magis
laboriosum est: quoniam fructuosū: ad
hoc quod intendimus in hoc modo.

tempus consumendum nō arbitror.
 Hoc enim sufficit dicere, quia sensus
 quicquid renūciare videant. siue ex
 sua natura hec faciant siue ex alia cau-
 sa hoc faciunt quod debent, et ideo re-
 ctitudinē et veritatem faciunt et cōtinent
 hec veritas sub illa veritate quę est i ac-
 tione. **D** Satisfecisti mihi tua ra-
 tione: et nolo te amplius morari i hac
 de sensibus quę rō ē. **A** Jam considera
 an p̄ter sūmā veritatē in aliqua re ve-
 ritas sit intelligēda exceptis his que
 supra p̄spectas. **D** Quid illud esse
 potest. **A** An putas aliquid eē ali-
 quando aut alicubi quōd nō sit in sūma
 veritate, et quę inde nō acceperit quę in-
 q̄tum est aut possit aliud esse quē quod
 ibi est. **D** Non est putandum. **A**
Quicquid igitur est vere est in q̄tū hec
 est quod ibi est. **D** Absolute p̄clude-
 re potes, quia omne quod est vere est quā
 non est aliud quē quę ibi est. **A** Est igitur
 veritas in omni quę sunt essentia, quia hec
 sunt quōd in sūma veritate sunt. **D** Vi-
 deo ita ibi esse veritatē, ut nlla possit eē
 falsitas, quā quōd falso est nō est. **A**
Benedicis. Sed dic an aliquid aliud
 debeat esse quē quōd est in summa verita-
 te. **D** Nō. **A** Si ergo oia hec sūt,
 quę ibi sunt, sine dubio hec sunt, quōd de-
 bent. **D** Vere hec sunt quod debent.
A Quicquid vero est quōd debet eē: re-
 cte est. **D** Nihil consequenti? aliter
 non potest esse. **A** Igitur oē quōd ē
 recte est. **D** Nihil cōsequenti? **A**
Si ergo veritas et rectitudo idcirco sūt
 in rerū essentia, quia hec sūt, quod sūt
 in sūma veritate certum est veritatem
 rerū esse certitudinem. **D** Nihil pla-
 nius q̄tum ad conscientiam argumē-
 tationis. Sed s̄m rei veritatē quā pos-
 sumus dicere, quia quicquid est: debet eē,
 cum sint multa opa mala: que certuz
 est nō esse debere. **A** Quid miruz
 si eadem res debet eē et non eē. **D**

Quomodo potest hoc esse. **A** Scio
 non te dubitare: quia nihil oīno est, nec
 deo aut faciente aut p̄mittente. **D**
Nihil mihi certius. **A** An audeb
 dicere, quia deus aliqd faciat aut p̄-
 mittat aut sapienter aut non bene. **D**
Dico et assero, quia nihil nisi bene sa-
 pienter. **A** An iudicabis non debe-
 re esse quōd tanta bonitas et tanta sapia
 facit ac p̄mittit. **D** Quis intelligēs
 audeat hoc cogitare. **A** Debet igitur
 esse pariter quōd faciente et quōd p̄mit-
 tente deo fit. **D** Patet quod dicis.
A Dic etiā an putes eē debere ma-
 le volūtati effectum. **D** Idē est ac si
 dicas an debeat esse opus malū quōd nō
 sensatus p̄cedet. **A** Permittit
 tamē deus aliquos male facere quod
 male volūt. **D** Utinam non tam se-
 pe p̄mitteret. **A** Idem igitur debz
 esse et non esse. Debet enī esse quia bñ
 et sapienter ab eo quo nō p̄mittēte fie-
 ri nō posset p̄mittitur, et non debet eē
 q̄tum ad illum cuius iniqua volūta-
 te p̄cipitur. Hoc igitur modo: quia dñs
 ihesus solus innocēs erat non debuit
 mortem pati, nec vllus eā illi debuit i-
 ferre, et tamē eā debuit pati, quia ipse sa-
 pienter et benigne et vtiliter voluit eā
 suscipere. Multis enī modis eadem res
 suscipit diuersis cōsiderationibz con-
 traria, quod in actione sepe contingit
 ut in p̄cussione. Percussio nāq; et agē-
 tis est et patientis, vnde et actio dicitur
 passio potest. Quis s̄m ipm nomē actio
 vel p̄cussio et que similiter dicta a pas-
 sive in actiu a significatōe dicuntur ma-
 gis videant esse patientis quē agentis.
Quipe s̄m id quod agit magis pro-
 prie videt dici agentia vel p̄cutiētia
 et s̄m id quod patitur actio vel p̄cussio.
Nam agentia et p̄cutiētia ab agēte et
 p̄cutiente dicuntur sicut p̄videntia a p̄-
 uidente et p̄tinentia a cōtinēte que scz
 agens et p̄cutiens p̄uidēs et cōtinens

actua sunt: actio
 p̄cussio que passiva si-
 qm vt in vno p̄dicam
 intelligas sicut p̄cutiē-
 cussio: nec p̄cussio ab
 cōtinētia et p̄cussio fin-
 ont: imo vna e cadē
 ma. b? s̄m diuersas p̄-
 arco p̄cussio et p̄cutiē-
 est. Quapropter s̄m q
 eadem subiacent i
 res: ipa q̄ actio ex vt
 videtur aut contra-
 p̄cutiēte p̄cutit et q̄ p̄-
 cutit: vt cū peccas ab ec-
 cōtinētiā et vt itaq; p̄-
 moq; p̄te debet esse p̄-
 quā ab iniquo iustus q̄
 la p̄cutiēte sic p̄cutiē-
 p̄cutiēte recto est: quē
 p̄cussio. Cū vō pecc-
 p̄cutiēte p̄cutit: qm et
 riller non debet p̄cutiē-
 re: esse p̄cussio: et ideo
 p̄cutiēte potest. Ad si ad
 cōtinētiā q̄ cōsideres
 itera tñ: s̄m ex vtraq;
 nō p̄cutiētiā nō debeat
 aliter negare debere e-
 cōtinēte et sapientia p̄mit-
 tere p̄cutiēte vero nō.
 Quid etiā si s̄m naturā n-
 nō dicitur ferri iū p̄cussio
 nō can vices fragilē carni-
 si penetrari: aut acuto fer-
 no dicitur dolere. **D**
 potest
 re et debeat esse s̄m nat-
 cussio que s̄m agēte vel
 ipa: qm nec ille agere nec
 p̄cutiēte igitur sepissime pos-
 videt actio debeat esse et
 cōsiderationibus
 ostendit vt nō possit

De veritate

actiua sunt: actio x̄o percussio ab actu
percussio que passiuua sunt demant. **S**ed
qm̄ vt in vno dicam quod in ceteris in-
telligas sicut pcutiens non est sine per-
cussio: nec percussus absq; pcutiente: ita p-
cutientia z percussio sine inuicem esse neq;
unt: imo vna z eadē res est diuersis no-
minib; fm̄ diuersas ptes significata: id.
circo percussio z pcutientis z percussus eē di-
cti. Quapropter fm̄ q; agens vel pati-
ens eodem subiacent iudicio: vel cōtra-
rijs: ipa q; actio ex vtraq; pte similiter
iudicabitur aut contrarie. **C**ū ergo et q;
pcutit recte pcutit z q; pcutitur recte per-
cutit: vt cū peccās ab eo ad quem; peri-
net corrigi ex vtraq; pte recta ē quia ex
vtraq; pte debet esse percussio. **E**contra-
rio qm̄ ab iniquo iustus pcutit: quia nec
iste pcutit: nec ille pcutere debet. ex vtra-
q; pte nō recta est: q; ex neutra pte debz
esse percussio. **C**ū x̄o peccās ab eo ad que
nō p̄inet pcutit: qm̄ et iste debet percu-
ti. z ille non debet pcutere: debet z non
debet esse percussio: z ideo recta z nō recta
negari nō p̄t. **Q**uod si ad superne sapiē-
tie bonitatisq; cōsideres iudiciū: siue ex
altera tm̄: siue ex vtraq; pte agentis. s.
z nō patientis. nō debeat esse percussio. q; s
audebit negare debere esse quod tanta
bonitate z sapiētia p̄mittit. **D**e **C**he-
get q; audeat: ego vero nō audeo. **Q**uid
etiā si fm̄ naturā rerū cōsideres.
vt cū clauī ferrei imp̄si sūt in corp; do-
mini: an dices fragile carnem nō debu-
isse penetrari: aut acuto ferro penetratā
non debuisse dolere. **C**ontra natu-
ram dicerem. **P**otest igit; contin-
gere vt debeat esse fm̄ naturā actio vel
passio: que fm̄ agentē vel patientē esse
nō d;: qm̄ nec ille agere nec iste d; pati.
Nihil horū negare possum. **Q**uides
igitur sepissime posse cōtingere
vt eadē actio debeat esse z nō debeat eē
diuersis cōsiderationibus. **I**ta ap-
te hoc ostendis vt nō possum nō videre

Quā inter hec te scire volo: q; de-
bere z non debere aliqui dicit; improprie
vt cū dico quia debeo amari a te. **S**i ei
debeo: vere debitor sum reddere qd; de-
beo: z in culpa suz si non amor a te. **I**t
ita seq̄tur. **S**ed cū debeo amari
a te nō est a me exigendum: sed a te. **D**
Gateri me ita optet. **C**ū ergo dico
q; debeo amari a te. nō ita dicit; q̄si ego
aliquid debeam: sed q; tu debes amare
me. **S**imiliter cū dico: q; nō debeo ama-
ri a te: non aliud intelligit; q; nisi nō de-
bes amare me. **Q**ui modus loq̄ndi est
etiā impotentiaz in impotentia: vt cum
dicit; hector potuit vinci ab achille: z a-
chilles non potuit vinci ab hectore. **N**ō
enī fuit potentia in illo q; potuit vinci: s;
in illo qui vincere potuit: nec potentia
in illo q; vinci non potuit: s; in illo q; vin-
cere non potuit. **P**lacet mihi qd; di-
cis. **Q**uippe vtile puto hoc cognoscere
ad recte putas: sed redeam; ad v̄ita-
tem significationis a q; ideo incepti vt te
a notioribus ad ignotiora perducerem
Omnes ei de veritate significationis lo-
quunt;: v̄itatem x̄o que est in rerum es-
sentia pauci cōsiderant. **P**rofitur mi-
hi q; hoc ordine me dixisti. **C**ū
deamus ergo q; lata sit v̄itas signifi-
cationis. **N**amq; non solum in his que si-
gna solemus dicere: sed et in alijs oib;
q; dixim; est significatio vera vel falsa.
Quoniā nāq; nō est ab aliq; faciendum
nisi qd; q; debet facere: eo ip̄o q; aliquis
aliqd; facit: dicit; z significat hoc se debe-
re facere. **Q**uod si debet facere qd; facit
vex dicit. **S**i aut; non debet mentitur.
Quāuis videar mihi intelligere: tm̄
q; mihi inauditū hactenus fuit: aptius
ostende qd; dicis. **S**i eēs in loco
vbi scires eē salubres herbas z mortife-
ras. sed nescires eas discernere: z eēt ibi
aliqs de q; nō dubitares: q; illas discer-
nere sciret tibiq; infrogātī q; salubres es-
sent z q; mortifere: alias x̄o salubres di-
sent z q; mortifere: alias x̄o salubres di-

Liber anselmi

ceret eē. alias cōderet cui magis crede-
deres verbo an actioni eius. **N**on
tū credere x̄bo q̄tū op̄i. **P**lus ḡ
tibi diceret q̄ salubres eēt ope q̄ x̄bo.
Ita ē. **S**ic itaq; si nescires nō
eē mētiendū: z mētiret aliqs corā te: eti
am si diceret tibi ip̄e se nō debere mētiri
plus ip̄e tibi diceret ope se mētiri debe-
re: q̄ x̄bo nō debere. **S**ilr dū cogitat ali
qs aliqd: aut vult aliud: si nescires an
deberet id velle: siue cogitare: si volūta
tē ei⁹ z cogitatōz videres: significaret ti
bi in ip̄o ope: q; h̄ debere cogitare z vel-
le. **S**i ita deberet: vey diceret: si nau-
tē mētiret. **I**n rex q̄ existētia ē silr vera
vl̄ silr significatō: qm̄ coipo qz ē: dicit se
debere eē. **V**ideo nūc apte qd̄ hac
ten⁹ nō aiadūti. **P**rogredeamur
ad ea q̄ restāt. **P**recedez seq̄r. **S**
ūmā at̄ vitatē nō negabē rectitudi-
nē. **I**mmo nihil aliud illā possum
fateri. **C**ōsidera: qz oēs sup̄dicte
rectitudines ideo sint rectitudines. qz il-
la in quib⁹ s̄t: aut fiūt. aut faciunt qd̄ de-
bet: sūma vitas nō ideo ē rectitudo. qz
debet aliquid. **D**ia ei illi debet: ip̄a x̄o
nulli q̄c̄q; debet: nec vlla rōe est: qd̄ est:
nisi qz est. **I**ntelligo. **V**idē
etiā quō ista rectitudo sit oim̄ aliarū vi-
tatū z rectitudinū z nihil sit cā illi⁹. **V**
ideo z aiaduerto in alijs q̄sdā eē tū
effecta. z cū vitas q̄ est i rex existia sit ef-
fectū sūme vitatis: ip̄a qz cā est vitatis:
q̄ cogitatōis ē: z eius q̄ est i. pp̄ocē: i iste
due vitates nulli⁹ sūt cause vitatis. **C**
ōsideras. **U**n̄ iaz intelligere potes:
quō sūmā vitatē i meo monologio p̄ba
ui: nō habere p̄ncipiū vl̄ finē p̄ vitatem
orōis. **I**n ei dixi qm̄ nō fuit vey: qz futu-
rū erat aliqd̄: nō ita dixi: ac si absq; p̄nci-
pio ista orō fuisset: q̄ assereret futurū ali-
qd̄ eē: vt ista vitas eēt de⁹: s̄ qm̄ nō pōt
intelligi qm̄ orō ista eēt vitas illi deesset
vt p̄ h̄ qz nō intelligit: qm̄ ista vitas esse
nō potuerit si eēt orō in q̄ eē posset: itel-

ligat illa vitas sine p̄ncipio fuisse: q̄ p̄
ma cā est hui⁹ vitatis. **Q**uipe veritas
orōis nō sp̄ posset eē: si ei⁹ cā nō sp̄ esset.
Et eni nō est x̄a orō: q̄ dicit futurū eē ali-
ud: nisi re ip̄a aliquid futurū: neq; ali-
quid ē futurū si nō sit i sūma vitate. **S**i
milis de illa intelligēdū est vitate orōis:
q̄ dicit: qz p̄teritū est aliquid. **N**ā si nō
intellectu vitas orōni huic si factā fuerit
deesse poterit: necesse ē: vt ei⁹ vitatis q̄
sūma cā est isti⁹ null⁹ finis intelligi pos-
sit. **I**dcirco nāq; vere p̄teritū dicitur eē
aliquid: qz ita est in re: z ideo est aliquid
p̄teritū: qz sic est i veritate sūma. **Q**ua-
p̄pter si nūq; potuit nō eē vey futurū eē
aliquid: z nūq; poterit nō eē vey: p̄tere-
ritum aliud eē: impossibile ē p̄ncipium
sūme vitatis fuisse aut finē futurū eē. **N**
ihil tue orōi objici posse video. **R**
edeam⁹ ad indagatōem vitatis quaz
incepim⁹. **T**otū hoc p̄tinet ad inda-
gandā vitatē: verūtamē redi ad qd̄ vis
dic ḡ m̄hi an tibi videat eē alia re-
ctitudo aliq; p̄ter has: q̄s p̄tēplati sum⁹.
Nō alia p̄ter has: nisi illa: q̄ est in re
bus corp̄is: q̄ multū est aliena ab istis:
vt rectitudo x̄ge. **I**n q̄ tibi illavi
deē differre ab istis. **Q**uia illa q̄ vl̄
su corp̄eo cogsci pōt: istas rōis capit cō-
tēplatio. **N**ōne rectitudo illa cor-
p̄oz rōe intelligit p̄ter subiectū: z cogsci-
tur. **A**n si de alic⁹ corp̄is absentis linea
dubitet si recta sit: z mōstrari pōt: qz in
nullā p̄tē flectit. **N**ōne rōne colligit: qz
rectā eā necesse est eē. **E**t iā. **S**za
dē q̄ sic rōe intelligit: visu sentit i subie-
cto. **I**lle x̄o nō: nisi sola mēte p̄cipi pos-
sūt. **P**ossumus ḡq; nisi fallo: dif-
finire: qz vitas ē rectitudo sola mēte p̄ce-
ptibil. **N**ullo mō h̄ dicētē falli vi-
deo. **N**ēpe nec pl⁹ nec min⁹ cōtinet ista
diffinitio vitatis: q̄ expediat: qm̄ nomē
rectitudinis diuidit eā ab oi re q̄ rectitu-
do nō vocat. **N**ō vero sola mēte p̄cipi
pōt dē: sepat eā a rectitudie visibili. **S**

qm̄ docuisti me oēm veritatē esse rectitudi-
nem: et rectitudo idē videt̄ mihi esse qd̄
iusticia. **I**usticia quoḡ doce me quid̄ est
se intelligā. **V**idet̄ nāq; qz oē qd̄ rectuz
est eē: iustū est: et esse: et puer sim: qz qd̄ iu-
stū est eē: rectū est eē. **I**ustū ei et rectum
est ignē calidū esse: et vniū quemq; homi-
nem diligētē se diligere. **N**ā si qd̄ debet
esse: recte et iuste eē: nec aliud recte et iuste
est: nisi qd̄ debet eē: sicut puto nō potest
aliud eē iusticia: q̄ rectitudo. **I**n sūma
nāq; et simplici natura: quis nō ideo sit
recta et iusta: qz debeat aliud: dubiū tā-
mē nō est idē eē rectitudinem et iusticiam.
Habes igit̄ diffinitionez iusticie: si
iusticia nō est aliud q̄ rectitudo. **E**t qm̄
de rectitudine sola mēte pceptibili loqui-
mur: invicē se diffiniunt veritas et rectitu-
do et iusticia: vt qui vnā earz nouerit: et
alias nescierit: p notā ad ignoratū scie-
tiā ptingere possit. imo q̄ nouerit vnaz
alias nescire nō possit. **Q**uid ergo
An dicem⁹ lapidē iustū cuz a supiorib⁹
inferiora petit: qz h̄ facit qd̄ debet: que-
admodū dicim⁹ hominem iustū: q̄ cū quod
debet facit. **N**ō solemus hui⁹ a iu-
sticia iustū dicere. **C**ur ḡ magis hō
q̄ lapis iust⁹ est: si vterq; iuste facit. **C**u-
ipe an nō putas facere hoīs a facere
lapidis aliq̄ mō differre. **S**cio qz
homo spōre: lapis naturaliter et nō spō-
re facit. **I**dem qz lapis: nō dicitur
iust⁹: qz nō est iustus: qui facit qd̄ debz:
si nō vult q̄ facit. **D**icemus ḡ iustū
eē equū cū vult pasceri qz volēs facit qd̄
debz. **N**ō dixi iustū eē eū qui facit
volēs qd̄ debz: s̄ dixi nō est iustū qui nō
facit volēs qd̄ debet. **D**ic ergo quid
sit iust⁹. **Q**ueris vt video diffiniti-
onē iusticie: cui laus debet sicut p̄trario-
ci⁹: s̄z iniusticie debet vitupatio. **I**llam q̄ro.
Constat qz illa iusticia
nō est in vlla natura: qui rectitudinē nō
agnoscit. **Q**uicquid enī nō vult rectitu-
dinē etiā si eā tenet: non meref laudari:

qz teneat rectitudinem: velle at̄ illā nō va-
let: q̄ nescit eā. **D**icit̄. **R**ecti-
tudo igit̄ que tenenti se laudē acquirit:
non ē nisi in rōnali natura: que sola re-
ctitudinē de qua loquimur p̄cipit. **I**-
ta sequit̄. **E**rgo qm̄ oīs iusticia
est rectitudo: nullaten⁹ iusticia que ser-
uantē se facit laudabilē nisi in rationabi-
lib⁹. **N**ō p̄t aliter eē. **U**bi
igit̄ tibi videt̄ ista iusticia i hoīe que ra-
tional est. **N**ō est nisi in voluntate
aut scientia: aut in ope. **Q**uid si
quis recte intelligit: aut recte opatur: nō
at̄ recte velit laudabit eū qd̄ de iusticia
dicit̄. **E**rgo nō est ista iusticia
sciētiē rectitudo aut rectitudo actōis: s̄ re-
ctitudo volūtatis. **A**ut h̄ erit aut ni-
hil. **V**idet̄ tibi sufficienter esse dif-
finita iusticia quā querim⁹. **T**u vi-
de. **Q**uicquid vult qd̄ debet: putas
eū recte velle: et habere rectitudinē volū-
tatis. **S**i quis nesciens vult quod
debet: vt cū vult hostiū claudere s̄ illuz
qui ip̄o nesciente vult in domo aliū occi-
dere siue iste habeat siue nō habeat ali-
quā volūtatis rectitudinem: non habet
illā quā querim⁹. **Q**uid dicis de
illo qui scit se debere velle qd̄ vult. **P**-
otest cōtingere vt intelligēs velit qd̄
debet: et nolit se debere. **N**āz cū latro co-
git̄ ablatam reddere pecuniam: palam
est: qz nō vult se debere: qm̄ igitur cogit̄
velle reddere: qz debuit sed h̄ nullaten⁹
laudād⁹ est hac rectitudine. **Q**ui
cibat esurientē pauperē ppter inanem
gliam: vult se debere velle qd̄ vult. **I**-
dem nāq; laudatur: quia vult facere qd̄
debet. **Q**uid itaq; de isto iudicas. **N**on
ē huius rectitudo laudāda: et ideo
non sufficit ad iusticiā quā querimus.
Sed ostēde iā que sufficiat. **O**m-
nis volūtatis sicut vult aliquid: ita vult
ppter aliud. **N**ā quēadmodū cōsiderā-
dū est qd̄ velit: ita vidēdū est cur velit.
Quippe nō magis recta debet eē volens

la est recta significatio q̄ significat q̄ nō est rectū significari: aut q̄ nō exigit rectitudinem. **A**lla igit̄ significatō ē rectā: alia rectitudie: q̄ illa q̄ p̄manet p̄tereūte significatōe. **D** **P**ala ē. **A** **A**n itaq; nō vides: q̄ nō ido ē rectitudo ī significatiōe: q̄ tūc incipit eē cū significat eē qd̄ est v̄l nō est. **S**z q̄ significatō tūc fit fm̄ rectitudinem q̄ sp̄ est: nec ob̄ h̄ abest a significatōe: q̄ p̄st cū sicut nō debz: aut cū nlla sit significatio s̄ qm̄ tūc significatō deficit āte: deficiēte rectitudie. **D** **S**ic video vt nō possim nō videre. **A** **R**ectitudo itaq; q̄ significatio recta dicitur nō habet esse z nō esse aut aliquē motū p̄ significatiōē quocūq; moueatur ip̄a significatio. **D** **H**ibi nihil iā clarius. **A** **P**ōt ne p̄bari colorē s̄lt se habere ad corp̄: quo mō rectitudo se habet ad significatiōē. **D** **P**roptioz nūc sum p̄bare q̄ valde dissimiliter. **A** **P**uto q̄ iā tibi notū est: qd̄ de volūtate z eius rectitudie z de alijs q̄ rectitudinem habere dñt s̄tiedū est. **D** **V**ino video hac ip̄a rōe p̄bari quoquo mō ip̄a sint rectitudinem īmobilē p̄manere. **A** **Q**uid itaq; p̄seq̄ existimas de ip̄is rectitudinibus. **S**ūt alie ab inuicē: aut ē vna z eadē oīm rectitudo. **D** **S**up̄ cōcessū est: q̄ si ideo s̄t plēs rectitudines qm̄ plēs s̄t sunt res in quibus considerantur: necesse est eas existere z variari fm̄ res ip̄as: q̄ nequaq; fieri demonstratū ē. **Q**uapropter nō ideo s̄t plēs rectitudines: q̄ plures s̄t res ī q̄bus s̄t. **A** **A**n habes aliquā aliā rōem cur tibi plēs videant̄: p̄ter ip̄az rerū pl̄alitatē. **D** **S**icut istā nullā eē cognosco: ita nullā aliā inueniri posse cōsidero. **A** **U**na itaq; z eadē est oīm rectitudo. **D** **S**ic me fateri necesse ē. **A** **A**mpl̄. **S**i rectitudo si est ī reb̄ ill̄ que dñt rectitudinem: nisi cū s̄t fm̄ q̄ dñt: z h̄ solū est ill̄ rectas esse: manifestū est eaz oīm vnā eē rectitudinē. **D** **N**ō pōt negari. **A** **U**na igit̄

in oib̄ illis ē veritas. **D** **E**t hoc negari impossibile ē. **S**z tñ ostēde mihi: cur dicim̄ hui⁹ v̄l illius rei x̄itatis velut ad distinguēdas x̄itatis differētiās: si nullā ab ip̄is reb̄ assumūt diuersitatē. **A** **N**āq; vix p̄cedūt nullā eē dñtiā inter x̄itatis volūtatis: z eā q̄ dñt actōis: aut alie cui⁹ alioz. **A** **I**mprobe hui⁹ vel illi⁹ rei esse dicif: qm̄ illa nō in ip̄is reb̄ aut ex ip̄is aut p̄ ip̄as in q̄b̄ eē dicif h̄z suū eē: s̄ cū res ip̄e fm̄ illā s̄t q̄ sp̄ p̄sto ē his q̄ s̄t: sicut debēt: tūc dñt hui⁹ vel illi⁹ rei x̄itatis: vt x̄itatis actōis volūtatis que ad modū dicif tēp̄ hni⁹ v̄l illi⁹ rei: cū vnū z idē sit tēp̄ oīm: q̄ s̄t ī eodē tpe sit: est nō eēt h̄ v̄l illa res nō min⁹ eēt idē tēp̄. **N**ō ei dicif ideo tēp̄ hui⁹ vel illi⁹ rei: q̄ tēpus est in ip̄is reb̄: sed q̄ ip̄e s̄t ī tpe. **E**t sicut tēpus p̄ se consideratū nō dicif tēpus alicui⁹: sed cū res que ī illo sunt: cōsideram⁹: dicim⁹ tēpus hui⁹ vel illi⁹ rei: ita sūma x̄itatis p̄ se subsistēs nullius rei est: sed cū aliqd̄ fm̄ illa ē: tūc eius dicitur veritas vel rectitudo.

ExPLICIT LIBER DE VERITATE.

INCIPIT LIBER BEATI ANSELMI ARCHIEPI SCARUARIENSIS DE SIMILITUDINIBUS: DE DIVISIONE VOLUNTATIS.

Voluntas tri-

Pliciter intelligif. **V**oluntas etenī dicif ill d̄ anime instrumentū: quo vult: z affectō eiusdē instrumentū. **A**ffectio x̄o est affectio instrumentū volēdi. **H**ec voluntas q̄ dicif affectio: est ad tēpus q̄ si sopita: q̄ est eoz que mēs nō memorat: sed mox vt ea recolat z instrumentū volēdi appetit. **I**te voluntas dicif velle vel vsus ip̄sus instrumentū.

Similitudo inter mlierē z volūtate

Voluntas itaq; illa que est instrumentū volēdi. **S**ic est inter deum z dyabolū: quo modo mulier inter suū legitimum virum: z aliquem adulterū. **U**t ei p̄cipit vt sibi cōiugat̄:

multo vero persuadetur. **S**icut si soli legimus: legimus ē: z ip̄i nos generat. **S**i ei ad adultera ē: ip̄a filioz: vt. **S**icut de impat v̄l ip̄i soli. **D**abolus x̄o ē: vt cōiugat̄ z sibi. **S**icut enim. **S**icut sp̄us suū bonū recipit: fit eū malū: q̄ legitimos generat: opa bona: mox generat oēs aie z coz: quod p̄cepit deu

De sensibus

Nāq; ap̄t̄fectionē z ad v̄ memoria x̄o ad cogitatio ad intellectus ad discē: v̄l memoria d̄: si tūc ad caritatis deponit: ad patie virtutes generat

De sensibus corp̄

Similiter z corp̄

nūc ad impiū

ad recte vidē

lōdū d̄: x̄ba: gust⁹ a

ad odorāda: tact⁹ a

ad vidēdū z plorāda

ad d̄: ad recte c

ambulan d̄: quo debe

na volūtate: postq̄ dei

tor virtutes generat

De obedienti

Una ē volūtate

vsus obediēs vt

alitra dicif: q̄ de

est d̄: v̄l. **S**i h̄c v

rum eū volēdi dyabo

re recipiendo suggestio

malū semē adultera mal

volūtatis: id ē vna

De similitudinibus

Adulter vero persuadet: vt et sibi copuletur. Si itaq; se soli legitimo viro coniungat: legitima ē: et ipsa filiosq; legitimos generat. Si ei adultero se iūxerit: adultera ē: et ipsa filiosq; adulterinos parit. Sicut & deo impat voluntati: vt societ ipsi soli. Diabolus vero ex alia parte suggerit: vt coniungat et sibi. Si itaq; se soli deo iunxerit. i. sancti spiritus suggestionē velut semē bonū recipit: fit ei cōiunx legitima: filiosq; legitimos generat: id ē virtutes et opa bona: mox ei ad impium ei⁹ aperiant oēs aīe et corpis sens⁹: et ad implēdū quod pcepit deus.

De sensibus anime.

Ipsa nāq; apitur ad virtutum affectionē et ad volendū optanda memoria vero ad memorādū memorada: cogitatio ad cogitādū cogitanda: intellectus ad discernēdū quod sit volendū vel memorādū: siue cogitandum. Animus q̄ ad caritatē erigit: ad humilitatē deponit: ad patientiā roborat: ad alias virtutes generandas aperit.

De sensibus corporis.

Similiter et corporis sensus aperiant ad impium ei⁹: vtz visus ad recte videnda: audit⁹ ad audiendū diuina: gust⁹ ad gustāda: odorat⁹ ad odorāda: tact⁹ ad tāgēda. Oculi q̄ ad vidēdū et plorādū. Os ad bñ loquēdū. Man⁹ ad recte opandū: pedes ad ambulandū quo debent. Sicq; vna sola voluntas: postq; dei voluntati ē iuncta: tot virtutes generat et opera bona.

De obedientia.

Huius autē voluntatis affectio siue vsus obediēs voluntas vel obediētia dicitur: q; dei voluntati obediēs ea habet aduocatā: si quā cur hoc vel illud velit. Si hec voluntas q̄ dicitur instrumentū volēdi dyabolo se iunxerit: eius recipiendo suggestionē velut inordinatū semē adultera mater effecta filios adulteros: id ē vitia et opa mala generat: vniuersos ei hoīs sensus claudit ad ea q̄ precipit deo: pādit: ad ea q̄ iubet diabolus ipsa nāq; p̄us apitur ad affectōz vitioz: et ad ea volendū: ac deinde hominis sensus apit ad ipsa perpetrandum.

nerat: vniuersos ei hoīs sensus claudit ad ea q̄ precipit deo: pādit: ad ea q̄ iubet diabolus ipsa nāq; p̄us apitur ad affectōz vitioz: et ad ea volendū: ac deinde hominis sensus apit ad ipsa perpetrandum.

De inobedientia et propria voluntate

Huius vero affectio siue vsus inobediēs voluntas vel inobediētia vel etiā propria voluntas dicitur: propria quippe voluntas ē que dei voluntate sibi aduocatā habere nō potest: vt si quā cur hoc vel illud velit: respondere dicitur non valet: q; et deo vult et hoc velit. Affectō autē siue vsus ille ex dyabolica nascens suggestionē dei voluntate sibi aduocatā non potest habere: vtraq; igitur voluntas ē propria. Cuius propria voluntas: que quia dei voluntate porro p̄uat: ob hoc propria recte noīat. Hec autē propria voluntas: supbia ē illa: quā inuitiū oīs p̄cti scriptura nūcapat.

Supbia idē vocat: q; sup̄ quam debeat gradif. Supbia namq; supgressio dicitur. Propria itaq; voluntas: q; dei voluntati nō subicit: sed sup̄ eā extollit: ob hoc recte supbia dicitur. ipsa q; oīs p̄cti est inuitiū: q; ex ea nascit oēs p̄cti: et quō homo illa habet a se: nec voluntatē dei quā sequitur vult habere sup̄ se ipso deo aufert: qd̄ p̄pe et singulariter dicitur h̄re.

Multus autē deus quicquid vult: dicitur velle. Propria voluntate: ita vt aliā quam sequat nō habeat sup̄ se. Cuius igitur tur hō vult aliqd̄ p̄ propria voluntatē: deo aufert q̄ si suā coronā: sicut ei corona soli regi cōperit: sic propria voluntas deo soli. Et sicut regē aliquē inhonorat: q̄ suam coronā ei coronato auferret: sic hō inhonorat deū: q̄ aufert ei p̄pe voluntatis p̄uilegiū: habēdo qd̄ ille debet habere solū: sicut propria voluntas dei fons ē et origo totius boni: ita propria voluntas hominis toti⁹ est exordium mali.

Similitudo inter propria voluntatē et fontē

Hec enim est velut fons quidam: q̄ in

tria capita diuiditur: e quibus riuu diuersi innumerabiles demant: q locis in quibus dā ab inuicē sepantur: aliqb^o xō duo z duo: vel ples plurib^o iungant. Ita qz ppa volūtas i genera tria diuidit: e qb^o vitia diuisa z sine nūero nascūt q aliqñ i hoie sē disiūcta: qñqz xō duo vl' pla iūcta.

De trib^o generibus ppevolūtatib^o
Propria nāqz volūtas aut est i delectatōe: aut in exaltatōe: aut curiofitate. **De delectatione.**

Delectatōis genera sūt duo pncipalia: vnū exteri^o in qñqz corpis sētib^o: aliud interi^o in aīe affectōib^o. **De qñqz**

Sunt at corpis sen (corpis sētib^o) sus visus: auditus: gust^o: odorat^o z tactus q ideo sensus dicūtur: qz p eos exteriora sentiunt: p visū enī forme z colores. p audituz soni: p gustū sapores: p olefactū odores: p tactū dura vl' mollia calida vl' frigida: aspa vel leuia: grauiā vel leuia sentiūtur. **H**oz at sensus sensum delectatio rari^o est bona: sepi^o vero mala. Bona etenī est cū dei volūtatē sibi aduocatā habet: mala xō cum eam sibi aduocatam habere non potest.

De generibus delectationis male.

Huius aut delectatōis male genera sūt triginta z vnū: e quib^o quinqz sūt simplicia: decē duplicia. Alia decē triplicia: qñqz qdruplicia vnū xō ex quinqz ptibus constat.

De simplicibus generibus.

Quinqz itaqz sūt simplicia: qz plerūqz delectat p se vnusqz qñqz sensuū. Aliqñ enī solus vane delectat visus: vt i cōcupiscēdo eqnos certatim pcurrere: aut accipitres volantes alias aues cape. Aliqñ solus audit^o vt cū hoīem delectat ad aurē suā dumulam pcutere: qz eā audit dulciter sonare. Aliqñ solus gust^o: aut i comedēdo mel imoderate nō tñ visu delectable. Aliqñ solus olefact^o: vt cū aliqz defert feniculu narib^o suis suspēsū vt sibi suauiter re

doleat. Aliqñ solus tactus: vt cū aliqz imoderate refectum cōtrectare oblectat vētrem suū.

De decē duplicibus

De Ecē xō sūt duplicia: qz plerūqz delectant simul duo z duo idēz sensu. Aliqñ enī cū delectantur visus z audit^o: vt cū nimis delectando canes bestias inseq^o vidētur: z clamare post ipas audiunt. Aliqñ visus z gust^o vt cū maiori delectatōe vinū limpidiū mū cōspiciat saphirino citho: z bibitur. Aliqñ visus z olefact^o: vt in vidēdo sil^o z olefaciēdo nimis rubentes rosas. Aliqñ visus z tactus: vt in pspiciēdo z conplanādo aliqz municipes albū. Aliqñ audit^o z gust^o: vt cū aliquem sic bibere delectat: vt inter labia sua sonitū quēdā pulsando facit. Aliqñ auditus z olefact^o: vt cū aliqz bibēdi auuiditate delectat auscultare mustū: ebuliēs applicata aure: z eius odorē narib^o attrahere. Aliqñ audit^o z tact^o: vt cū aliqz nimis delectat citharā resonātem audire: z eādē pcutiēdo tāgere. Aliqñ gust^o z olefact^o vt cū imoderate edūtur galline: pipe cimini diligētē p dute. Aliqñ gustus z tactus: vt cū gulostate madūtur sic maturo: dulces ad edēdū: z leues z molles ad tangēdū. Aliqñ olefact^o tactusqz: vt cū yngēto bñ olēti qz yngit.

De x.

De Ecē qz sūt triplicia: qz (triplicib^o) sepe tēni z tēni delectant corpis sensus supdicti. Aliqñ enī cōdelectant visus auditus z gust^o: vt cū nimis aude celeride edūtur: q quasi nix candidē vident: spōteqz manib^o z dētib^o sic atterunt: vt resonare audiant. Aliqñ vis^o z audit^o z olefact^o: vt cū aliqz i ortu refidet: vt virides herbas aspiciat: fabulas audiat: flores olefaciat. Aliqñ visus auditus z tactus: vt cū mlier speciosa delectatōis causa pspiciat: luxuriosa loq^o audiat: s̄ in tea tāgit. Aliqñ vis^o: gust^o z olefact^o: vt cū aliqñ delectat inspicere vinū herbis cōfectū: cū tillare: bibere: z olefa

De similitudinibus

cere. Aliqñ vis^o z gust^o z tact^o: vt cū ali
q̄s est saturat^o racemis: vineā tñ deabu:
lat: vt q̄ pulcre i ea racemi depēdeāt vi
deat: z hos atq; illos p̄tractās degustat
Aliqñ vis^o z olefact^o z tact^o vt cū diu ni
mis lilia p̄spicit: olefacit z tangit. Aliqñ
audit^o gust^o z olefact^o: vt cū diuites de
lectāt ceruos i siluis clamātes audire q̄:
rūdā iā captorū carnes pipe p̄ditas inte
riz edere. Aliqñ audit^o gust^o z tact^o: vt
cū aliq̄s i balneo residēs fabulas audit
edit z bibit aq̄ tēporē circūq; tāgit. Ali
qñ audit^o olefact^o z tact^o: vt cū aliq̄s cā
tilenas audit: duz i lecto mollib^o strato
q̄scit: vbi z herbas sp̄sas olefacit. Ali
qñ gust^o olefact^o z tact^o z cū nocte ma
diunt immoderate poma sapida odife
ra mollia. **De quinque q̄druplicib^o.**

Quinq; q̄druplicia sūt q; plex
q; sil^o q̄terni delectāf. Aliqñ de
lectant^o siml^o vis^o z audit^o z ole
fact^o: vt cū i nuptijs ludi vidētur: cātile
ne audiunt: cibi z por^o deliciofi sumūf
eorūq; odor: sentit. Aliqñ audit^o gust^o:
olefact^o z tactus: vt cū in nocte nihil sibi
videt quo delectat^o vis^o: s; cū auditu: gu
stus z olefactu delectat^o: z tact^o: vt cū sp̄o
sus z sp̄osā amplexat: aut aliud ab alio
libidinosē tāgit. Aliqñ gust^o z olefactus
tactus z vis^o: vt cum ibi nihil delectabile
auditu audit: s; assūt alia q̄b^o ceteri sen
sus q̄sq; suo mō delectatur. Aliqñ olefa
ctus z tactus z vis^o z auditus: vt cū ibi
nihil gustat: s; flores ibi asp̄sos delectat
puiuas olefacere tāgere insp̄icere diuer
sos musicorū sonos auscultare. Aliqñ ta
ctus vis^o auditus z gustus: vt cū ibi ni
hil habet quo delectet^o olefact^o: sed tñ
q̄bus ceti q̄tuor: sens^o condelectantur.

De vltimo genere delectatōis male.

Uiz at ex q̄nq; p̄tibus p̄stat: q;
q̄nq; delectant^o siml^o hi oēs cor
porū sens^o. Aliqñ ei delectat ho
minē dom^o interius ornatā consp̄icere:
ebrios i ea decātātes audire: ibidē z ip̄

sū de comib^o deauratis potare: z flores
p̄ domū disp̄sos olefacere: ip̄os v^o cor
nua v^o alia tactu cōtrahere delectabilia
Trigita vtiq; z vñū genera sūt delecta
tōis ad q̄nq; corpis sēsus p̄tinentia: qui
his trigita z vno delectant^o mōis: ex q;
bus duplicia simplicib^o sūt peiora du
plicib^o: triplicia triplicibus: q̄druplicia
q̄druplicib^o: illd q̄b ex q̄nq; p̄tibus con
stat. Q̄to enī p̄les sēsus i delectatōe so
cianf: tāto ip̄a delectatō peioraf. Attñ
aliqñ peior ē vñū q̄ oim sil^o delectatio.

Srauius ē enī detractatōez libēter
audire q̄ flores pulcros asp̄icere:
tāgere: olefacere: infea bibere semel aut
bis plusq; est necesse aliq̄ otiosū v̄bus
audire. S; i eodē parib^o ve pctis peius
est p̄les q̄ pauciores sens^o delectari: pe
ius ē enī delectari visu z auditu inhone
sti ioci: q̄ visu tñ: aut auditu tñ. Item
peius ē immoderate delectari gustu: et
olefactu por^o confecti: q̄ tñ gustu: aut
tñ olefactu alicui^o deliciofi cibi. Itaq;
ex ill^o trigita z vno generib^o delectatōis
alia sūt mala: alia peiora. Mala in qui
bus pauciores delectant^o sens^o: aut si fu
erint p̄les oblectant^o in leuiorib^o. Peio
ra in quib^o delectant^o: aut si fuerit pauci
ores: in grauiorib^o delectant^o. Tot igif
z talia sūt genera delectatōis: q̄ delecta
tur q̄sq; sēsus corpis **De aie delectatōe**

Ilius x̄o q̄ delectat^o aia: genera sē
mlto pla. Quicq̄ enī extiores sē
sus sētiūt: sentiēdo aie innuūt: q̄le sit il
lud q̄b sentiūt vtq; q̄litate rei rep̄senta
uerūt sibi: z q̄b sentiebāt sentire omise
runt: delectāt aiaz idē cogitare: z totidē
mōis q̄t sibi sēsus rep̄ntare. Sicut ei
sens^o singlos aut binos: aut ternos: aut
q̄ternos: aut siml^o oēs delectat illd v^o il
lud sentire z aie rep̄ntare: ita z aiam de
lectat cogitare: q; sens^o eisdē mōis illud
v^o illd sēserūt: sētiēdoq; sibi rep̄ntare
rūt: sed si sēsisset rep̄ntare possent. Tot
mōis delectāt aiaz cogitare q̄t sibi sēsus

valent representare. Nunq̄ enim vis⁹ representavit ei domum auream totam q̄ nō vidit. Nec audit⁹ sonū toto mundo diffusū: q̄ nō audit. Nec gust⁹ panē melle dulciore: q̄ nō gustavit. Nec ole⁹ factus vinū balsamo flagrātū: q̄ non olefecit. Nec tact⁹ indumēta lanea lineis leuiora: q̄ nō tetigit: nec alia mlt̄a ei rep̄ntauerūt sensus: q̄ nō senserunt: s̄ si sensissent: rep̄sentare possēt. Et tñ ad h̄ aut alia hm̄oi inania imaginari delectat aut si sens⁹ sensisset: ei⁹ singuli aut bini aut trini aut q̄terni aut siml̄ oēs rep̄sentassent. Sūt ⁊ alia delectatōis genera: q̄ nec sens⁹ valēt ei rep̄sentare: nec ip̄a p̄t p̄ imaginatōnē cogitare: vt cū in sup̄bia delectat sine oī imaginatōe. Hanc etenim sens⁹ nō valēt illi rep̄sentare: q̄ nec visus p̄t discernere: vt ⁊ sit alba vel nigra: nec audit⁹ an sit sonora aut rauca: nec gust⁹ an sit dulcis vl̄ amara: nec olefact⁹ an sit redolēs vel vetida: nec tact⁹ an sit mollis vl̄ dura: leuis vl̄ aspa: calida vel frigida. Ip̄a q̄z aīa nō valet imaginari: vt ⁊ sup̄bia sit tal̄ aut tal̄: q̄ est i exaltatōe solius cogitatōis. Alto igi⁹ pl̄a genera sūt delectatōis q̄ aīa delectatur: qm̄ illi⁹ quib⁹ q̄nq̄z corpis sens⁹ oblectant: q̄ ⁊ eadē delectat illa memorare: q̄ illos sentire ⁊ totidē mōis q̄t sibi rep̄sentare: ⁊ alia imaginari q̄ illi sibi non rep̄ntauerūt: q̄ nūq̄z senserūt: s̄ si sensissent: rep̄sentare possent: ⁊ q̄dā cogitare: q̄ nec illi p̄t sentire: nec ip̄a p̄ imaginatōnem cogitare: s̄ simplr̄ sine oī imaginatōe.

De q̄nq̄z generib⁹ exaltatōis
Exaltatōis at̄ genera q̄ndeciz: e q̄bus q̄tuor sūt simplicia: sex duplicia: q̄tuor triplicia: vnū vero quadruplex.

De quatuor simplicib⁹
Quatuor itaq̄z sūt simplicia: q̄ est exaltatio aliq̄n i sola opinione: vt si q̄s opinē se eē dignū p̄tificatione: nec tñ velit fieri ep̄s. Aliq̄n i sola voluntate: vt si velit fieri ep̄s: nec tñ opinē se eē

dignū ep̄atu. Aliq̄n i sola locutōe: vt si iacet se eē dignū: nec tñ velit fieri: sciēs eē indignum. Aliq̄n i solo ope: vt si q̄s infim⁹ p̄ ignorantia assideat iuxta regē

De sex duplicibus.

Sexo s̄ duplicia q̄z aliq̄n extollit hō i opinioe s̄l ⁊ voluntate: vt cū poratu aliquo se eē dignū estimat: vt hoc vl̄: vt por̄ fiat. Aliq̄n i opinioe ⁊ locutōe ⁊ nō i volūtate: vt cū aliq̄s aliquā nō vult p̄lationē: q̄ sibi offert: ⁊ ex h̄ ip̄e se attollens meliore se alis arbitrat⁹: ⁊ inde se iacet ita tñ ne autat. Aliq̄n i opinioe ⁊ ope: vt si aliq̄s se estimat dignū sedere iuxta ep̄m: ⁊ alt cubi p̄ i grātia assideat iuxta eū. Aliq̄n i volūtate ⁊ locutōe: vt cū aliq̄s volens ep̄atū iacet inde se eē dignū: licet se sciāt esse indignū. Aliq̄n i volūtate ⁊ ope: vt cū aliq̄s i cōuiuio vult residere sup̄iori loco ⁊ ibi se iūgerit inuitate nllō q̄ dignū se estimet loco tam alto. Aliq̄n i locutōe ⁊ ope: vt cū p̄lat⁹ aliq̄s aliquā in se fragilitatē vidit: ob quam si honeste posset ip̄am p̄lationē desereret: ⁊ cuz in verb⁹ ⁊ actib⁹ suis q̄ndā excellētā ostendat: ne ip̄as ei⁹ fragilitatē quis auertat.

De quatuor triplicibus.

Quatuor at̄ sūt triplicia: q̄z aliq̄n delectat hō in opinione ⁊ volūtate ⁊ locutōe: vt cū dignū se p̄lationē estimat: ⁊ eā vult: ⁊ inde se iacet. Aliq̄n i volūtate ⁊ locutōe ⁊ ope: vt cū oīno q̄z vult p̄lationē habere: fingit verbo ⁊ ope ⁊ actu dignus se eē: q̄uis sciat se indignū. Aliq̄n locutōe ⁊ ope ⁊ opinione: vt cū aliq̄s licet iacet dignū se esse p̄latōe: ⁊ ea libētius agat q̄bus dign⁹ videat eē: ⁊ h̄ idē arbitret de se: nō vult tñ p̄latōez h̄re: vt factior iudicet eē. Aliq̄n in ope ⁊ opinioe ⁊ volūtate: vt cū prelat⁹ subditos opprimit imoderate vt suā p̄latōnē q̄ dignū se estimat eē q̄ diu vl̄ possidere sine vllo obstaclo habere possit.

De vno quadruplici.

Ubi est q̄dru... hō i opinioe... tōe ⁊ ope: vt... aliq̄n: ⁊ eā appetit: ⁊ i magna ope: vt laudat: q̄z sit excellēte gen... sit mala. Sex du... Quatuor triplicia: q̄z aliq̄n q̄druplex: q̄d... Quatuor ei⁹ pl̄ib⁹ hō ex... ita ip̄a peioct. Itē sci... excellētā: q̄ sp̄ ē pig... ar̄ locutōis peioct... nis pessima. Solut⁹ ai... nis peioct. Stultū e... p̄ ignorantia assidet... stultus est cum inde... stultū sicut cū bu... stultū at̄ stultū: cū v... sciat se inde eē i... excellētā q̄ est i op... tatus suens ad m... iūmo loco. Cōtra... Salomō dicit: laud... tuū. Cōtra eam q̄... stultū alit̄ sape h̄... est i volūtate dñi... Qui voluerit... vt suus. Cōtra... ip̄e dicit. Dis... q̄ se humiliat... De curiositate. Curiositas est studiū... q̄ sciri nulla ē vtil... it̄ sedez sūt genera... simplicia. Sex duplicia: q̄z aliq̄n q̄druplex... De quinq̄z simplicib⁹... Curiositas est i si... aliq̄s aliq̄s studiose cog... cretū scire valeat. Ali... illō curiose interroge... circa illū deabula... q̄ querit iudicio

De similitudinibus

Uñ est quadruplex: qz plerūqz se hō i opinioe z volūate z locu- tōe z ope: vt cū laude dignū se estiat: z eā appetit: z ipe se laudat: z qdā magna opef: vt laudē acqrat. **Quidecū itaqz sūt extollētie genera: qtuor simpliciā: q sūt mala. Sex duplicia: q sūt peiora. Quatuor triplicia: q sunt pessima. Unū xō qdruplex: qd cētis oib' pei' ē. Quāto ei i plib' hō extollit: tāto excellētia ipa peiorēf. Itē sciēdū qz soli' ope- ris excellētia: q sp ē p ignorātiā ē mala. Soli' at locutōis peior. Soli' xō op- mōis pessima. Soli' aut volūtatē oib' bus alijs peior. Stultū est ei cū aliq vil' psona p ignorātiā assidet iuxta dignam. S; stultius est cum inde se iactitat dig- nā. Stultissimū xō cū huic se estimat di- gnā. Multo at stulti' cū vult residere iux- ta eā: cū sciat se inde eē indignā. Con- tra eā excellētiā q est i ope ipe deus ait. Cū inuitatus fueris ad nuptias: recūbe in nouissimo loco. **Contra xō eā q est i lo- cutōe. Salomō dicit: laudet te alienum z nō os tuū. Contra eam q est i opinione ap'ls ait. Noli altū sape s; time. Contra eā vero q est i volūate dñs itez dicit di- scipul' suis. Qui voluerit inter vos pri- mus eē: erit v' suus. Contra xō extollen- tie genera itē ipe dicit. Dis q se exaltat: humiliabit: z q se humiliat exaltabitur.****

De curiositate.
Curiositas est studiū pscrutādi ea q sciri nulla ē vtilitas. Hui' at sedeciz sūt genera e qbus qn- q sūt simplicia. **Sex duplicia. Quatuor triplicia. Unū xō qdrupliciter.**

De quinque simplicibus.
Quinqz itaqz sūt simplicia: quia aliqñ curiositas est i sola cogita- tione: vt cū aliqz studiose cogitat: quō alteri' secretū scire valeat. Aliqñ in ver- bo: vt cū illō curiose interrogat. Aliqñ in actu: vt cū circa illū deābulat: qñ aliō qrat: si forte qd querit iudicio aliquo co-

gnoscere valeat. Aliqñ in visu: vt cū sol- licate p'siderat: quo ille intēdat: qd agat quō sedēdo: stādo: ambulādo: vel aliq alio mō se habeat. Aliqñ i auditu: vt cū intēte auscultat qd ille de illo aut alijs de illo dicat. **De sex duplicibus.**

Sex xō sūt duplicia: qz aliqñ est in xbo z actu: vt cū ei amicabi- liter allo qtur: z interim ei aliqd opa'f: vt cū sermonib' blādis cuz fuitio qd ei facit extorqat ab eo qd querit. Ali- qñ i xbo z visu: vt cū aliū rogat vt cū se cū aspiciat dicēs. Putas ne iste ita vel ita ageret: nisi tal' v' talis esz. Aliqñ in xbo z auditu: vt cū ante eū vadat: z ve- nit auscultare ea que dicit. Aliqñ in vi- su z auditu vt cū curiose q agit p'siderat z studiose q dicit auscultat vt p' b' secreta q querit ag'icat. **De quatuor triplicibus.**

Quatuor at sūt triplicia: qz aliqñ est in xbo z actu z visu: vt cū ali- qd enumerat z mēsurat z p'side- rat qñ sol vel luna distent a terra: vel qz magna sint ipa lumina. Aliqñ i actu visu z auditu: vt cū aliqz se occultat cā vidēdi z audiēdi alioz secreta. Aliqñ in visu z auditu z xbo: vt cū iuxta vias re- sident: vt videat trāseūtes audiat: z inter- roget rumores. Aliqñ i auditu z xbo et actu: vt cū cā audiēdi z interrogandi fu- tura: demonib' sacrificat.

De vno quadruplici.
Uñ xō est quadruplex: qz aliqñ ē in visu z auditu z xbo z actu vt cū aliqz intuet z auscultat: quos p'silia- ri cōspicit z de qb' suspicaf aliqd mali: vt z cōsiliū eoz quos quō ag'icere possit accedēs ad eos qrit: an viderit aliqd q se circa eos pdidisse fugit: z interea in- spiciēdo auscultādo circa eos qrit q nul- lū pdidit. **De generib' curiositatis.**

Itē curiositat' g'ia. xx. z. viij. e qb' tria sūt simplicia nouē duplicia. De- ce triplicia: qnqz qdruplicia: vnū xō ex qnqz ptib' p'stat. **De trib' simplicib'**

Curiosa sunt simplicia. Quia aliquis quoniam curiositas est in solo gustu: et cum defert piscis alicui pisci comedet: et prout ipsa consumperit: degustat cuius saporis sit piscis. Aliquis in olefactu ut cum eum nasu suo apponit: ut sciat cuius odoris sit. Aliquis in tactu: ut cum aliquis pannum videns novum pretercat solummodo ut sciat utrum sit asper vel levis: an grossus siue subtilis.

De novem duplicibus.

Novem vero sunt duplicia: quoniam aliquis est in gustu et visu: ut cum quis degustat ferculum sibi appositu antequam presumperit primum: et interim considerat si his que residet iuxta eum melius habeat ferculum. Aliquis in gustu et verbo: ut cum illud degustat: et an pipere conditum sit interrogat. Aliquis in gustu et olefactu: ut cum degustans olefacit. Aliquis in gustu et tactu: ut cum gustu scire querit an sit sapidum: et tactu an sit calidum: frigidum vel tepidum. Aliquis in olefactu et visu: ut cum aliquis dum legat herbam iuxta incognitam invenit et a legendo cessans eam: si naso suo apponens olefacit: diuque intuens eam studet agnoscere que sit. Aliquando in olefactu et verbo ut cum eam olefaciens querit ab alio que sit. Aliquis in olefactu et tactu: ut cum eam olefacit: et contrectat ut sciat utrum sit mollis an dura: levis vel asper: quod totum non ideo facit ut sibi necessaria sit: sed tamen ut sciat: que vel qualis sit. Aliquis in visu et tactu: ut cum aliquis veniens ante mensam ubi est presurus: mox subleuata mappa que panis est cooperatus intuetur an sit candidus: et eum perstringit. et cum eum non discooperit sed interrogat an calidus vel ex quo coctus sit: et eum cooperatum perstringit et perimit ut sciat an sit calidus.

De decem triplicibus.

Decem vero sunt triplicia: quoniam aliquis quando est in visu aut verbo et gustu: ut cum alicubi quis residens: et ante se positum cibum deferri videns statim assurgit: et intuens cuius coloris sit: que-

rit etiam quis potus sit: et degustat an bonus sit. Aliquis in visu et verbo et olefactu: ut cum eum non degustat sed olefacit: interrogat considerare quis sit. Aliquis in visu et verbo et tactu: ut alicui comedenti defert cibum inter duas scutellas: et antequam finierit quod primum edebat: scutellis aptis quis ille sit cibus considerat: et an bonus sit coctus: inuestigat: et eum contingit an calidus seu frigidus sit agnoscit. Aliquis in visu et gustu et olefactu: ut cum de eo nihil interrogat: nec eum pretercat: sed est curiosus eum videre: et eum degustare olefacit. Aliquis in visu et gustu et tactu: ut cum de eo nihil inquit: nec eum olefacit: sed cum curiositate videndi eum degustat: et pretercat causa que dixi. Aliquis in visu et olefactu et tactu: ut cum de eo nihil inquit nec eum degustat: sed tamen intuetur olefacit atque pretercat. Aliquis in verbo et gustu et olefactu ut cum aliquis coniuuatur supuenit: et an cibi et potus quis habent sint boni querit: et quodam degustans alios olefacit. Aliquis in verbo et gustu et tactu: ut cum non facit eos sed panem contrectat aut alios cibos. Aliquis in verbo et olefactu et tactu: ut cum de eis nihil interrogat: sed tamen degustat olefacit et pretercat.

De quinque quadruplicibus.

Quinq; vero sunt quadruplicia: quoniam aliquis est in visu et verbo et gustu et olefactu: ut cum aliquis deambulans inuicinis: has vel illas merces considerat: cuius bene vel ille precij sunt inuestigat: vana vel poma vel alios fructus degustat olefacit: pipere vel ciminum: vel alia bene uolentia hoc totum ea tamen faciens de causa: ut sciat que vel qualia sint ista vel illa. Aliquis in visu et verbo et gustu et tactu: ut cum supradicta facit excepto quod nihil ibi olefacit: sed merces contrectans voluit eum euoluit. Aliquis in visu et verbo et olefactu et tactu: ut cum ibi nihil degustat sed alia facit supradicta. Aliquando in visu et gustu et olefactu et tactu: ut cum non requirit cuius bene vel illa sint precij. Sed cetera que diximus facit. Aliquis in verbo et gustu et olefactu et tactu

ut cum non est curiosus
ut talia: sed cetera facit
De ultimo genere
Hum vero est
quod: aliquis et
gustum et olefactu et tactu
hoc vel ad illa oculos
na que supradictus fa
na que quatuor: curios
quibus octo sunt simp
quibus: quatuordecim ti
simplicia: vni. et ex qu
hoc aut tam multiplex
cunctio et delectatio d
et vniuersus oes ex pro
aut. Hic enim homo pu
tatum delectandi vel
olefactu nulla ibi est ut
delectabitur vel extol
nulla scrutabitur: sed
aut preceit voluntas si
aut ex ea. Ex his v
delectatione enim nati
cum somnatio: immo
que: ebrietas: et alia
delectatio: et in man
nata: et auaricia: et ali
nata: aut in quetudo: si
na: et cetera alia. Quia
et produmatis existit: et
et magni faciunt illi
autam domine obedunt.
Ropia namque vol
quedam adultera re
dam regi adultero
et vni tres filios habi
et vni tot alij filij et nep
et vni multiplicati ut nu
ones autem in familia illi
et consistit: eosque iusta
iunt. Rex itaque cum regi
regi aduersus: collecto
et vni exercitu regis illius
et vni hic aut exercitus si
ga iunabit: et aut ples au

De similitudinibus

vt cū nō est curiosus videre: qz sepi^o vidit talia: s̄ cetera facit supradicta.

De ultimo genere curiositatis.

Primo vero ex p̄tibus p̄sistit q̄n: qz: qz aliq̄n est in visu z verborz gustu z olfactu z tactu: vt cū curiose ad hec vel ad illa oculos cōuertit. z cetera omnia que sup̄diximus facit. **Quadragesima itaqz quatuor curiositatis sūt genera e quibus octo sūt simplicia: quindecim duplicia: quatuordecim triplicia. Sex quadruplicia: vnū x̄o ex q̄nqz p̄tibus p̄stat.** **Hec aut tam multiplex curiositas q̄s et exaltatio z delectatio de quibus superior diximus oēs ex pp̄ria voluntate nascunt̄.** **Nisi enī homo p̄us habuerit voluntatem delectandi vel inuestigādi curiose: que nulla ibi est vtilitas: scire nū q̄ delectabitur vel extollet̄: vel curiose inutilia scrutabitur: sed cū horz vitiorū mala p̄cedit voluntas secunt̄: z ipsa ita nascunt̄ ex ea.** **Ex his vero alia omnia: ex delectatione enī nascit̄ luxuria: adulterium: fornicatō: immūditia: v̄etris ingluuias: ebrietas: z alia huiusmodi vitia.** **De exaltatōe x̄o inanis gl̄ia: iuidia: irastificia: z auaricia: z alia similia.** **De curiositate aut̄ inq̄etudo: susurratō: detractio. z cetera alia.** **Quia x̄o in familia pp̄rie voluntatis existit: z exequendā exercitiū magnū faciunt illi voluntati: velut cuidam domine obediūt.**

Propria nanqz voluntas ē velut quedā adultera regina: q̄ se cui dam regi adultero cōiungit: ex quo etiam tres filios habuit. **Ex his vero tribus tot alij filij z nepotes sūt geniti: itaqz multiplicati vt numerari nō p̄sit omnes autē in familia illius regis z regine cōsistūt: eorūqz iussa quisqz suo mō p̄ficiunt.** **Rex itaqz cū regina ista cuidā alij regi aduersat̄: collectoqz filiorū z nepotum exercitu regū illius aggressus p̄datur.** **Hic aut̄ exercitus sic suos illi^o regis iuuabit: z aut p̄les aut vnus vnum**

aut vnus p̄les aggrediatur. **Quoscumqz x̄o deuincere p̄nt victos z adductos in carcerem tradunt: exigētes ab eis q̄ntum nūqz p̄soluere p̄nt: sed oibus affecti miseris in carcere illo deficiunt.** **Hec aut̄ regina pp̄ria est volūtas oim inobedientū.** **Quiaqz ideo vocat̄ adultera: qz se parat a deo cui esse deberet cōiuncta: et dyabolo cōiungit̄: a quo deberet eē disiuncta.** **Ipe x̄o dyabolus idcirco rex dicitur: z adulter: qz i hoibus regnās per volūtatē pp̄riā aiabus eorū dei videlicet sp̄s abute^r: cui post se q̄m pp̄ria voluntas iunxerit ex illius semie: id est p̄uersa suggestionē tria p̄ncipalia vitia. s̄ delectationē: extollētā: curiositatē concipit: p̄ quinqz corpis sens^u velut ea pariens emittit.** **Ex his x̄o tribus tot alia vitia nascunt̄: sicqz multiplicant̄ vt ab q̄ numero habeant̄.** **Quia x̄o ex familia dyaboli pp̄rie qz volūtat̄ existit: z ex se ip̄is q̄ndam admirandā multitudinem reddūt.** **Dyabolus itaqz pp̄ria voluntas deo regi regū aduersant̄: z p̄gregata vitioz milicia regnū illi^o hūc scz mūdū aggrediētes p̄dant̄.** **Hec at̄ militia scz huiusmanū gen^o inuadit: vt aut vitia p̄la homines p̄les: aut vnū vnū: aut p̄la vnum: aut vnū p̄les: diuersis in locis accipiāt.** **Quicūqz x̄o sup̄are p̄nt mala cōsuetudine ligatū in infernū detrudūt: vbi ab eo vnū quodqz vitiiū exigit: q̄cqd vnūqz p̄ illud cōmisit: qz nunqz p̄soluere poterit: nec ei misericordia nunqz deerit.**

Similitudo int̄ pp̄riam voluntatem: z venenosam herbam

Ursus pp̄ria voluntas cuidāz herbe venenose atqz mortifere assimilatur: quam medicus quidam peritissimus progenie cuiusdā interdixit primis parentibus cōminans: quia si ex ea comederent: leprosi effecti proculdubio interirēt. **At illi p̄cepti ei^o obediē noluerūt: s̄ ex eadē herba cōederūt, vñz leprosi effecti leprosos q̄s filios**

Libri Ambrosii Anselmi

genuefunt: atq; vt modicus eius comi-
natus fuerat mortui sūt. Quoz filij: li-
cet p̄res suos agnouerint herba illa in-
firmatos fuisse: z mortuos seq; ipos lep̄
p̄culos z mortuos: eadē est herba sup̄
oēs alias diligūt: indeq; cibos vniuer-
fos suos p̄dunt: in aīe quoq; surgentes
ex eadē quasi p̄ medicamēto accipiūt:
sed z somnū sero capturi sūt: faciūt. Ibi
igit qm̄ sint demētes oīs q̄ audit aduer-
tere p̄t: sed nec min⁹ demētā: qz p̄p̄a
volūtate vtūtur. Ipa est enī herba dya-
boli venenosa suggestione venenata: z oī-
bus eis vtentib⁹ pestifera. Hāc de⁹ qui
n̄s pie medetur: petis p̄m̄s humāi ge-
neris pentib⁹ inēdēt: cū eos comedere
pomū sub mortis p̄minatōne p̄hibuit q̄
qz p̄ceptum ei⁹ trāsgressi ex eo cōcederēt
mox pctōres z ī aīa mortui postq; alios
pctōres genuerūt z ipi carne mortui sūt
hoies tñ eadē volūtate p̄ cetis dīligunt
z eā inuiscēt oibus p̄te q̄ agūt: nihilq;
istis demēt⁹: q̄ nihil vtuntur sua morte
libentius.

Distensio q̄ omnia vitia p̄p̄e rē.
Hic deniq; p̄p̄e volūtati post-
q̄ suā in hoīe sedē p̄struxit: alia
vitiōz seruiūt quasi milites ter-
ras tenētes. Alia velut p̄ solidatis mi-
litātur. Illa etenī vitia q̄si terras tenen-
tes ei obediūt: q̄ p̄ seip̄s ī homib⁹ cōsi-
stūt: vt adulteriū. Qui enī adulteratur
hēa solū facit de cā: qz eū vitū ipm̄ de-
lectat. Illa vō seruiūt ei velut militātes
p̄ solidatis que sūt in hoīe p̄ alijs vitijs
vt cupiditas p̄ciosarū vestīū p̄ gloria l-
ani: nemo ei p̄ciosas vestes nisi ad ina-
nē gloriā querit. Irē vitū aliqñ huic ali-
qñ illi vitio fuit: vt auaricia aliqñ ven-
tris ingluuiei: aliqñ exultatōis. Rurs⁹ ali-
qñ alterz alii cedit: vt luxuria glorie ina-
ni. Aliqñ enī luxuria repellitur: ne laus
cōcupita p̄datur. Quia vō siue h̄ siue il-
lo mō p̄p̄e volūtati: dyabolo quoq; fa-
mulātur e quib⁹ in hoīe tribus mōis p̄-

creata nascūtur. Dyaboli ei suggestione
z carnis delectatōe spūs q̄ cōsensu vnū
quodq; vitium conseruatur.

Similitudo inter suggestionem: z de-
lectationem: z consensum: z canem.

Ex his igitur trib⁹ suggestione vt
delicet delectatōe z p̄sensu. Sug-
gestio est velut canis p̄deros⁹
Delectatio vt leuis z acer cattulus. Cō-
sensus at̄ q̄si canis fortis z imens⁹. P̄de-
rosus etenī canis cū quēpiā iuxta se trā-
seūtē audierit semel vel bis post eum
latrans statim quiescit. Si tamē ille viā
suam in directum tenuerit. Si verō res-
piciēs instigauerit eū. Canis quoq; la-
trādo licet nō mordeat insequitur eum.
Cattulus leuis z acer instat acriter: et
nisi cito rep̄cussus fuerit: acius mordet
fortis vero canis z imens⁹ z fortis in-
stat: z nisi magna vi obzuarur: hominez
stragulat. Quare p̄derosus canis nec
est respiciendus. Cattulus vō mor rep-
cutiendus. Canis aut̄ viriliter obzuen-
tus Similiter at̄ si peccati suggestio ani-
mū pulsat: qui ab amore p̄ntium tendit
ad eterna: mox eū deserit: si intentionez
suā tenuerit firmē. Si at̄ ad eā attēdes
in se recepit z cogitādo q̄si eā incitando
reuoluerit et ipa sepius eū instat q̄si
nō vulneret dū nō est suggestio sola: sed
si diutiūs eā replicauerit ponderos⁹ cō-
nis in cattulum: trāsit suggestio in dele-
ctationē: que acriter instat: z nisi cito re-
scitur aīam vulnerat. Quare mox vt in-
uenire cepit debet eā repellere aīa spon-
sa christi cogitans quia magna est igno-
minia illi vt in eius conspectu apparet
fedata delectatōne tam turpi: nisi enim
repulerit delectationem: cattulus trāsit
in immensum canem: id est delectatio in
consensum transit q̄ si arripens animā
eam nō magna vi obzuarur occidit: sed
mox vt ceperit aduentare: debet eum a-
nima magna vi obzuerē: id est immen-
so terrore mortis eterne in se destruere.

Suggestioni q̄ ne attē-
onē mox rep̄nam⁹. cō-
nis: sicq; cor n̄m sūt
vt nec vna sup̄flua co-
illa valcat violare.
Similitudo inter cor: h̄
nam. rē.
Qui n̄m sūt et
molen: quod dñ
suo suo custodie
mox vt suā tñ anno-
tūm oden: vt enī auer-
mox qd̄ moluerit z y
mox qd̄ inimicaf: qui
mox qd̄ q̄si q̄si illd̄ v-
mox qd̄ ibi statim: p̄c-
mox p̄cē q̄ cōglutinat:
mox: aut palca q̄ tñ ill-
mox ille si molē dñm
mox sui tñ anno-
mox ex eo farina egre-
mox q̄ int̄mōlī. E-
mox: dño suo fuit: sū-
mox. Si vō inimicū suū
mox p̄m̄erit mala ex-
mox mala ē annona qua
mox vt demētē displic-
mox sibi victū sed famē
mox qd̄ aliquid m-
mox aliquid cogi-
mox hōi suā dñ tradū
mox illos tñ cogitat
mox cogitātū: aliq̄ vt fr-
mox: aliq̄ vt auena sūt.
mox sūt q̄s aīa replic-
mox posita pure se deo
mox assimilant: quib⁹
mox q̄ d̄ laborē ascē-
mox licet sūt boni: m-
mox sūt p̄cēti. Illi vō sūt v-
mox m̄dū suā deserere vt
mox sūt sūt tñ imp̄fectio-
mox itaq; oēs vult de: vt
mox: vt eis d̄ sibi victū et
mox q̄ hōi sūt aduentat dy-

Inselmi

De veritate

Suggestioni g̃ ne attendam⁹: delectati onē mox repmā⁹. cōsensū fortit obzua mus: sicq; cor nfm studeam⁹ custodire vt nec vna supflua cogitatōe dyabolus illud valeat violare.

Similitudo inter cor humanū & molen dinum. 7c.

Cor ei nfm sile est molēdino sp molēti: quod dñs quidā cuidaz suo suo custodiendū dedit: p̃cipiens ei: vt suā tñm annonā: vcz frumen tū: aut ordeū: ṽ etiā auenā in ea molat & ex eodē qđ moluerit & ip̃e viuat: verū illi suo qđā inimicā: qui huic molēdio sp insidiat: qui si qñ illd vacuū inuenē rit: aut arenā ibi statim p̃iciat: q̃ illd dif sipat: aut picē q̃ cōglutinat: aut aliquid qđ fedat: aut paleā q̃ tñm illd occupat. Seru⁹ igit ille si molēdinū suū bñ custo dierit: dñs q; sui tñm annonā in eo molue rit: mūda ex eo farina egredif iuxta ge nus annone q̃ inēmolit. Ex eodē at qđ moluerit: & dño suo fuit: sibi q; ip̃i victū acquirat. Si x̃o inimicū suū violare mo ledinū suū p̃miserit mala ex eo farina p cedit: q; mala ē annona quā molit. Hec at farina & vehemēter displicet dño illi: vt fu⁹ ex ea sibi victū sed famē p̃querit: s̃ itaq; molēdinū sp aliquid molens corē humanū assidue aliquid cogitās. Hoc de⁹ vnicuiq; hoi suādū tradidit: iubēs vt i eo voluat illos tñm cogitat⁹: q̃s ipse sugerit q̃z cogitatuū: alij vt frumētum alij vt ordeū: alij vt auena sūt. Cure q̃p pe vt frumētū sūt q̃s aia replicat cuz in p̃templatōe posita pure se deo cogitat. Hi at ordēs assimulant: quib⁹ de x̃tute i x̃tute quā p̃ qđā labores ascēdere me ditant. Hi etiā licz sint boni: min⁹ tamē supiorib⁹ sūt p̃fecti. Illi x̃o s̃ vt auena quib⁹ hō intēdit sua deserere vitia: bo ni nāq; sūt & isti s̃ tñm imp̃fectiores p̃di ctis. Hos itaq; oēs vult de⁹: vt h̃ corde reuoluāt: & ex eis dē sibi victū eternū ac quirāt. S; q; hoi sp aduersat dyabol⁹:

& sp insidiat cor di illi: q; si aliqñ vacuū bonis cogitationib⁹ inuenerit: replz si pōt malis. haz at malarū: alie cor dis sipat: vt ire & inuidie. Alie conglutināt: & coinquināt: vt castrimargie & luxurie Alie tñm occupāt vt rane non nimis no ciue. Hic igit homo si cor suū bñ custo dierit: sanctosq; bene cogitatus in eo re uoluerit: mūda p os x̃ba: velut per fora mē molendini emittūtur: mūdus p oculo visus: mūd⁹ per aures audit⁹: mūdus p os gustus: mūdus p nares odo ratus: mūdus p totū cor⁹ tact⁹: sed ge nera cogitatōnū mūdaz que int⁹ voluū tur. Ex his aut cogitatōibus mūdus et deo eas cogitādo: deseruit & eternaz si bi vitā acquirat. Si x̃o dyabolo cor suū corrupere p̃miserit: mox vitia p sen sus p̃grediunt iuxta genera cogitatio num malarū: q̃ intus voluunt. Hec at & deo vehemēter displicēt nec hō ex eis victū sibi acqrit s; mortē. Lū ei ad finē quisq; puenerit q̃tū boni vel mali nūc moluerit tñm & ad vitam ṽ mortem sibi p̃paratū inuenerit. Verū sciendū quia hoz molētū: id ē in hac vita laboratiū tria genera sunt.

Similitudo inter laborantes & molen tes. 7c.

Hec autē velut tres sūt hoies de mane vsq; ad vesperam manu molētes: hoz itaq; p̃m⁹ quic quid molit i saccū suscipit & abscondit. Alter x̃o p̃tem capit: p̃tem i flumē neg ligētia cadere sinit: p̃tem x̃o ventus rapit. Terci⁹ autē quicquid molit imper⁹ flumis secū tollit: ṽ ṽetus dissoluit: ve niēte vespa qñ a labore cessat & fructus laboris inquirif: quid putas singulos habituros qui farinā totam reseruauit totū laborez suū bene recognouit. Qui vero p̃tem collegit: inde letatus ē quod habuit: inde aut mestus q; ṽeto vel flu mine amisit eo tristior fuit: flumen p se culi decursu accipitur: vento x̃o gloria

...tatur. dyaboli ei fustia...
...lectatōe sp̃iq; cōsensū...
...um conseruatur.
...udo inter suggestionem...
...et cōsensum: & canem...
...his igit tñm suggestionem...
...habet delectatōe p̃sensū...
...ho est velut canis p̃sidero...
...p̃ ṽleua & acer canis. Cā...
...i canis s̃ ṽleua: ṽleua...
...diert semel vel b̃es p̃sidero...
...nim quiescit. Si tñm...
...rectum tenuerit. Si ṽ...
...igauerit eū. Canis ap̃...
...nō mox dēdit inleclatō...
...eius & acer instat: ac...
...cussus fuerit: ac r̃...
...canis & in mētus: tñm...
...magna vi obzuarit...
...Quare p̃dēro hō...
...endus. Catulus ṽ...
...i. Canis aut ṽleua...
...alter at si peccat suggestionem...
...qui ad amore p̃sum...
...amor eū delectat: si p̃sum...
...erit fuit. Si at ad eū...
...p̃t & cogitādo h̃i eū in...
...nt et ip̃a legens eū inleclat...
...eret dñs nō est suggestio...
...eā replicauerit & pondero...
...tulum: tñm suggestio...
...pe acriter in d̃at: & ṽ...
...n vulnerat. Quare mox...
...vt debet eā repellere...
...cogitans quā magna...
...i vt in eius conspectu...
...delectatōe tam turpē...
...delectatōnem: canem...
...nsum canem: id est p̃...
...um transe q̃ si p̃...
...magna vi obzuarit...
...ceperit aduersat cor...
...magna vi obzuarit...
...re: mortis atq; ṽleua

designatur inanis. Volendinū qđ to-
ra die molit pñs labor est huius scđi qđ a
mane vsqz ad vesperā nūqz sinit mane
nobis erāt qñ nati fuimus. Vespereo
erit qñ p mortis debitū hic trāsibimus.
Tepus itaqz pñs est dies quo laborare
debeim⁹. vnde in vespa viuam⁹ et sicut
mola circūducta ad eūdem splocum re-
uertit. Sic labor iste singulis ānis mo-
re solito reiterat. **P**odo nāqz arat. se-
minat. metit. panificat. cōedit. qđ itaqz
ad idem reuertat. In vespa g̃ cū dice-
tur. **V**oca oparios z redde illi mercedē
Terabūt iusti tota farina fuata. i. vita
sua. Alij autē qđ non totā seruauerūt in h̃
me scierūt leti tñ qđ expte laboris sui de-
um recognouerūt. **T**erun alij qđ omne
temp⁹ suū in vanitate ponūt. vt qđ faci-
unt nō ab humana laude abscondūt qñ
omne studium vite sue in decursū sumi-
nis p̃cipiunt: farina m̃qz suā ṽeto p̃mit-
tunt. vnde z in fine patie vite eterne ca-
rebūt. vt illis. zc.

Bonitas vniuscuiusqz fidelis deo
z omnibus bonis sit vtilis.

Quod diligentior ad studium boni-
tatis q̃libz efficac̃ quo fruct⁹ vbe-
rior vñ puenire pbat. **S**ciēdū
itaqz est qđ bonitas cuiusqz omni creatu-
re est vtil⁹ z bona exceptis demonibus z
dānatis hoibus. deo etiā qđ null⁹ est in-
digēs: qđā rōe pdesse videt. hoib⁹ est
vtilis qñ etiā ex vite merito qđ ad eter-
nā btitudinem puenit numerus elctōruz
incremētū accipit. **Q**ui q̃sto ampli⁹ cre-
uerit: tāto min⁹ etna retributio iustozuz
mor accipiēda erit tūc qđez ī corporib⁹
quā habēt in aiabus. **S**i autē vnusqzqz
fidel⁹ mor vt hāc vitā deserit corpe siml⁹
z aīa eternā btitudinē psequetur omnis
qđ hoc videret eius seq̃ sctitatē p̃pelle-
ret. itaqz meritū fidei quodāmō videre-
tur euacuari. **B**onus itaqz vñs est his qđ
cū dō sūt. qz eoz numerū sua pñtia au-
get. z illis qđ in pñtiāz sūt vel adhuc fu-

turi sūt pdest. qz locū in illo cetu beato-
rum implet. qz nullo modo in fine vacu-
us eē potest. facit etiā aliud maliciā siq̃-
dem puerozum excludit exeplo sue bo-
nitatis. **S**oli ac lune bonus homo cete-
risqz creaturis est vtilis. qz in cōsumma-
tione iustoz cōmutabunt in melius. qđ
qd est oim creaturarū. **S**ol q̃ppe sicut
ppheta ait septemplex lucebit: sicut
lux septez diez z luna erit sicut sol. **A**lie
creature licet pulcre sūt mutabunt ī me-
li⁹ cū illis de⁹ mutabit in statum exinde
nō p̃mutādū. **A**ngel⁹ quoqz bon⁹ homo
vñs est. qz se oib⁹ illis amicū facit. **Q**ui
et mihi amicū acq̃reret: qđ me tanqz ipm
diligeret. z quē tanqz meipm amare ma-
gnas ei gr̃as haberē. **Q**uisqz g̃ bonus
studuerit eē in bonoz amicitā trāsibit.
ita vt vnūquemqz tanqz semetipm ama-
bit. z omnis eū eodē mō charuz habebit.

Tantusqz amor tātaqz p̃cordia inerit oi-
bus. vt oēs amici vni⁹ sint amici alteri⁹

Quātrāt bon⁹ z dō sit vñs videamus
Dps de⁹ ciuitatē magnā qñdā z admo-
dū spōsā ad suā gl̃az edificauit. quā co-
piofa ciuū mltitudine repleuit. **Q**uorū
nōnulli cū ppriā volūtate poti⁹ eligerūt
facere. qñ sub volūtate z ordiatōne dei
remanerēt miserabiliter corruerūt. z do-
mus z edificia magna z spaciōsa ex pre-
vacua remāserūt. **U**t igit aliqđ qđ vibem
magnā fieri ordiasset: qđ mltā ī ea palla-
tia cōstruxisset. mltasqz māstōes ad ṽb
edificatōz fecisset: s̃ habitatores nō ha-
beret. z oēs qđ scūqz potuisset ad se inui-
taret. **S**ic facit de⁹. oēs ei vt ad se veni-
ant z vt sibi ad sue ciuitatē edificatōez
subueniāt. p̃ca. admonet. mutat bonas
leges pollicēs pacē z securitatē p̃mittit

Cōmendatio superne hierusalem

Si nāqz iura legū imobilia op-
time ibi p̃suctudies: ibi enī nō
ex timore alic⁹ suas occurrūt opes
imo gaudēt dū palā oib⁹ apparēt. **N**ull⁹
siqđ ē ibi icurs⁹ maloz pesti vlla. violē-

De
... rapina pcul
... locus amen⁹
... domus parat
... ouerfi generis māfio
... minus In domo pñs
... sūt. sct. p̃pba vsqz
... na domus de⁹: z qđ ing
... onis cr⁹: magnus z nō
... ellus z imēlus. **T**ene
... mēfite circūlucere i
... mas idēfēsa nūb̃l incē
... Ad hanc itaqz edifi
... os oīs dices. **V**ente
... honozati estis z ego n
... qz venire voluerit di
... modū aditior erit. **C**
... ntes sumus dei edific
... qđ quicūqz steterit nō
... reare vñs erit: sed et
... ṽ dūto vt diximus bi
... eteni ciuitas facta:
... Si vel vnus hom
... p̃ficiatur.
... bonitas hominis
... z demenibus sit
... Quidū etiam q
... hois bonis hoib⁹
... mēfite: sic demonibus
... tatis ad detrimētū. i
... qđ oib⁹z dānatis s̃ā
... tōent interminabil lucu
... tō. **S**i cū ipi obtinebū
... ne gaudū sempiternū: tū
... vōit in supplicū eternū. s̃
... tōtāt mōis oibus labora
... cōmētum impedire: quōd q̃
... mas illoz eis associet nō
... abēt p̃tāz temptādo cle
... us qđ p̃vōat inueniēt di
... tōe coronentur: victi vō at
... miter puniātur: vigile
... admonet: qđ aduerfat
... quereā que decoret. **I**
... que sua su ggefiōe i mal
... tōtādū etiā qđ qui b

De similitudinibus

ria: oisq; rapina. pcul inde remota. Pre-
terea locus amen⁹ z magna dulcedie re-
fectus: domus parate: edificia ampla:
diuersi generis mansiones. **Uñ** z ipse do-
minus. In domo pñs mei mansiones ml-
te sūt. Et ppha ysaias. **I**srael q; mag-
na domus dei: z q; ingēs locus possessi-
onis ei⁹: magnus z nō hz psumatōz: ex-
celsus z inēsus. Tenebre tibi nulle luce
indeficiēte circūlucēte ifirmitas nlla: sa-
nitas idefessa nihil in cōmodi oīa ad nu-
tū. Ad hanc itaq; edificatōnem inuitat
nos dñs dicēs. Venite oēs q; laboratis
z honorati estis z ego reficiā vos. Qui
ergo venire voluerit dī. pcul dubio quē-
admodū adiutor erit. **Uñ** apłs. Dei ad-
iutores sumus dei edificatio ē. In boni-
tate q; quicūq; steterit nō solū sibi z om-
ni creature vtilis erit: sed etiā ipi suo z om-
niū pdito: vt diximus bñficiū p̄stabit
hec eteni ciuitas s̄cta: cui se sp̄ore asso-
ciat. Si vel vnus homo defuerit bon⁹:
nunq; pficietur.

Qu bonitas hominis hoibus dñatis
z demonibus sit inutilis.

Notandū etiam q; sicut bonitas
hoīs bonis hoibus est ad leticie
incremētū: sic demonibus z hoibus dā-
natis erit ad detrimētū. Demonib⁹ nā-
q; z hoibus damnatis s̄ctoꝝ cōsumma-
tio erit interminabil luc: us z eterna dā-
natio. Nā cū ipi obtinebūt corpis z ani-
me gaudiū sempiternū: tūc similiter z il-
li ibūt in supliciiū eternū. **Q**u demones
nō latet mōis oibus laborant: sctōꝝ in-
cremētum impedire: quō dēz donec vl-
timus illoꝝ eis associet nō includent: s; z
habēt ptātez temptādo electos dei q̄te-
nus q; probati inuenient digna remune-
ratōe coronētur: victi dō atq; reprobi p-
henniter puniātur: vigilentus q; vt sal-
uator admonet: q; aduersator noster cir-
quit querēs quē deuoret. Illū autē deuo-
rat quē sua suggestiōe i malis actib⁹ in-
durat. **N**otādū etiā q; qui bonis alteri⁹

arridet s̄ctis cōsentit q; dō inuidet dy-
abolis. **S**iquid ē magis puto ei⁹ salua-
tionē sperādā qui parū boni facit: z be-
neficijs alioꝝ fauet: q; illius qui multa
z inuidet: is eteni cui beneficia alioꝝ um-
placēt si damnatus etiā eēt iuste taliter
p̄queri potuisset. **Q**uos scti de v̄sa iu-
sticia certe sp̄ letat⁹ fui itaq; si beatitudis
nostre pticeps nō fuero inde dñatōem
accipiā: vnde semp gaudebam.

Similitudo inter deum z quemlibet
regem suos iudicaturum.

Inter saluandos si q̄dem z dam-
nādos sic d̄s discernit quōd ex q̄-
daz inter fideles z infideles im-
perij sui. **H**ic itaq; rex p̄parato ex vna
pte z ex alia q̄ddā cōiunio nigra carce-
re tenebroso disposuit: q; quoscūq; sibi
fideles poterit cōp̄obare postq; omnes
p̄gregati fuerint: faciet simul discubere
Quoscūq; autē sibi esse infideles cōiun-
cere poterit: postq; z ipi fuerint p̄grega-
ti in tenebroso illū carcerē simul faciat
detrudi. **O**ēs itaq; de se inuitat vt quis
fidel: quis vero sit infidelis cognoscat.
Hoz autē fideliiū z infideliiū qui oēs inui-
tatur alij p̄cedūt: alij subsecūtur. **F**ideli-
um igit cuicūq; vt venerit postq; de eē
fidelis p̄probatu fuerit: datur mixtum
interea sibi donec cōueniāt oēs qui cuz
eo sunt cenaturi: vt simul incipiāt om̄s
epulari. **I**n fideliiū vt venerit d̄s q; post-
q; cōiunctus fuerit infidelis eē flagella-
tur interiusq; quo p̄gregētur z alij q; cū
eo in carcerē sūt detrudē dī: vt siml i co-
inciāt oēs cruciari. **H**oz ergo vt fue-
rint oēs p̄gregati: z fideles vl infideles
eē fuerint cōprobat. **H**i siml oēs in iui-
uiū collocati sociant. **I**lli dō i carcerem
trussi fame z siti moriunt. **H**ic igit rex ip-
se deus est qui sic discernit inter bonos
z malos mūdi istius. **I**p̄e eteni p̄parator
huic paradiso: huic inferno p̄stituit: q; z
quoscūq; sibi fideliter obsequētes inue-
nire poterit postq; oēs ad eū ex h̄ seculo

trāseñtes fuerint et regati: insimul oēs in paradisu i corpe et aia collocabit. Quoscūq; x̄o repire potit p̄ceptis suis resistētes: postq; et ip̄i cōueniūt oēs sil' in infernū horribilr cū dyabolo detrudet. Oēs itaq; p̄ p̄dicatores suos ad se inuitat: vt quō sibi q̄sq; velit obedire agnoscat: vt r̄u ei' p̄ceptis alij obediūt: alij x̄o resistūt. Utrūq; aut̄ alij p̄us alij moriuntur posteri: et ex animi representant. Quicūq; itaq; ei obediēs fuisse p̄robať reſces ei s̄ i aia sola interiz dat: q̄c qd̄ x̄o de inobediētia cōuincit: h̄ ip̄e i aia sola cruciatur. Postq; at̄ oēs mortui: vt dcm̄ est: singularim̄ exaiati fuerit: finitoq; seculo cūctisq; resuscitati: illōz generale iudicium patū fuerit: boni oēs i celū trāslati i aia siml' z in corpe letabūt. Mali x̄o in infernū detrusti z ip̄i i aia siml' z corpe torquebūtur.

M De quatuordecim beatitudinibus corporis z anime. Multi hoies quibus nonnūq; boni mores z iusta opa pponunt: vt z se in eis seculi postposita vanitate exerceat admonent in q̄rere solēt. q̄obrem q̄ premio q̄ retributōe. Respondet itaq; illis qd̄ scriptus est. Nec oclis vidit: nec auris audiuit: nec in cor h̄ om̄is ascēdit: q̄ p̄parauit deus diligētibus se. Quoz illi dare qd̄ sit aduertere p̄nt reſpetit hoc ip̄m alij d̄bisz dicif̄ eis. Premiū qd̄ q̄ in hac vita dō seruiūt in futura vita recōpensat: vita eterna: beatitudo eterna: eterna iocūditas. Sufficiētia scz oim̄ cōmodoz: s̄ volūtate sine oī indigētia. Hec ḡ cū illis h̄ mō dicūtur: bono qd̄ est magna vt sūt vidētur: sed qz nō intelligūt qd̄ i ip̄a vita habituri sint: nec subito qd̄ sit oim̄ cōmodoz fin volūtate sufficiētia: z sine oim̄ indigētia p̄cipere p̄nt h̄fet aīo: nec mltū efficaci sapore ad audita trabunt. Quid igit̄ agendum: vt h̄ illis aliq̄ten' sapiant: z sic ad opa bona euigilent p̄ueroz more cibandos estimo eos q̄ si aliq̄ grossum aliq̄

potū edēdū p̄cipiūt: illud ob dētū tenentudiez: z ois angustia assumere nequeūt: s̄ p̄ illoz capacitate p̄ns non fuerit p̄ticularim̄: diuisim̄. Itaq; diuidam' i p̄tes magnas dixim': vt inde possint ad vitā nutrirī: de q̄bus agim'. Que vt melius eluciāt p̄siderem': q̄ in hac vitamens auidus amet humana: et ex his p̄ ut possumus cōiectem' illa eos habituros in vita eterna. Alto excellētius siq; dē int̄ mltimoda mūdi picula cōstituti: dñi fuerit p̄cepta secuti: atq; cū ip̄a illic adepti fuerint: plenitudie desiderij: q̄ se nequaq; fraudatos p̄ticipēt. Hoc igit̄ vt p̄carāmē confaciam': z a minimis paulatim̄ p̄grediamur. Quatuordecim igit̄ tur sūt beatitudinis p̄tes: q̄s finito generali examē p̄fectius oēs electi habebūt totidē miserie genera: q̄ mali tūc sustinebūt. Hec sūt beatitudinis p̄tes atq; miserie sic sibi inuicē sunt oīno p̄rie quē z ip̄i queas accipiunt in remuneratione.

Hec sunt quatuordecim p̄tes beatitudinis. **P**ulcritudo: agilitas: fortitudo: libertas: sanitas: voluntas: lōgeuitas: sapientia: amicitia: concordia: honor: potestas: securitas: gaudiuz. Ista vt estimo sūt que p̄pter se z p̄pter q̄ aliaqueq; ab hoibus appetunt. Si aut̄ in his aliqua sūt q̄ aliq̄ fui dei nō mō nō appetūt: sed etiā magnope in hac vita curare subterfugiūt. Et sunt d̄bigfa pulcritudo corporis atq; voluptas: vtiq; idcirco nō ea fugiūt q̄ hec naturaliter noluit: s̄ ne dominū in his quoq; mō possint offendere. Nā si p̄ ea nihil offensiois in deū cōtrahi posse certe sentiēt: vt se ab eterno: uoz amore impediri bonoz nō p̄timeſcerēt. p̄fecto iocūdius in ip̄is q̄ in eoz cōtrariis se deducerēt. Partes x̄o miserie s̄ p̄te p̄libatis btitudibus p̄rie hee sunt.

Hec sūt. xiiij. p̄tes miserie. **P**ulcritudo: pōderositas: seruitus: infirmitas: anxietas: vites

ueritas. Inſipientia: dedecus: impositio: Floridū q̄ sepe potest ad corpus btitudinis ad aie panēt. Sicut' miserie p̄tes corporis miserie p̄ticipit mēlas oēs btitudinis p̄tes corporis z aie btitudinis: ut x̄o has oēs miserie p̄ticipit: sicut' corpus z aie. Utrū in hac vitamens z hui' miserie p̄ticipit: nec rur' exiit' x̄o vita aut p̄fecta i miserie nullaten' subterfugiat: miserie oīne. Qd̄ vt totū p̄robari uultus btitudinis atq; nō miserie. De pulcritudine. Hec igit̄ prima btitudinis miserie: turpido. Illa x̄o cōcupiscit carere: vt habere p̄fecta: vt nequeam' est illa speciositas: pulcritudine sic ut illi cadet: q̄sue vt ro pulcritudine: turpitudini subiacet. Hec p̄ticipit: nec eis i hac vita. In illa x̄o p̄fecte vitat. Altera: oīno carebit. Hec boni qd̄ d̄ est: z qd̄ sicut' haberi amat. In illa pulcritudo inſoz sol pulcritudo qmō sit splēdidus: q̄ scriptū est: fulgebit i cōspectu dei. Amplius claritate solis p̄ticipit: vt ambigere. Hui' ar' sicut' q̄ aut. Retomabit oīne nē cōfiguratiū corpi: cōtinet' i aucto: vitate: cōprobe: vti s̄ rōe cōprobari cred

De similitudinibus

breuitas. Inspicientia: inimicitia: discordia: dedecus: impotentia: timor: tristitia. Notandum quod septem pores illius beatitudinis partes ad corporis beatitudinem, septemque posteriores ad anime pertinet. Sic quod septem pores huius miserie partes corporis. Septemque vltime miseria perficiunt mentis. Quicunque ergo illas omnes beatitudinis partes habere poterit: perfectam corporis et anime beatitudinem possidebit. Quicunque vero has omnes miserie partes tollerare poterit: summe corporis et anime miserie subiacerebit. Verum in hac vita: nec vna illius beatitudinis et huius miserie partes partemque quam potest habere: nec rursum ex toto ea carere. In alia vero vita aut perfectam habebit beatitudinem miserie nullatenus subiacebit. Aut summe subiacens miserie omnino beatitudinem carebit. Quod ut totum probare possumus: per singulas beatitudinis atque miserie partes curramus.

De pulcritudine et turpitudine
Ars igitur prima beatitudinis est pulchritudo miserie: que per contrarium turpitudine. Illa vero omnes habere hac vero concupiscunt carere. Verum hic neutra habere perfectam: vel neutra potest carere. Que nam est illa speciositas hominis que multo est minor pulcritudine flosculi. Quis enim ut lilium cadet: que sive ut rosa rubet: qui cumque est pulchritudine habet: nec summe turpitudini subiacet. Non ergo vel illa vel ista perfecte: nec eis in hac vita potest omnino carere. In illa vero perfecte vitam alteram habebit. Altera quoque omnino carebit. Pulchritudo etenim bonum quoddam est: et quod naturaliter a cunctis haberi amant. In illa siquidem vita pulchritudo iustorum sol pulchritudini que septemplex: quomodo sit splendidior erit adaequabitur. Unde scriptum est: fulgebunt iusti sicut sol in conspectu dei. Amplius corpus domini cum claritate solis preluere nescio quam posse ambigere. Huic autem siles teste apostolo erimus que ait. Reformabit corpus humilitatis nostre conformatum corpori claritatis sue. Hec autem auctoritate comprobata si quis etiam velit sibi ratione comprobari credo nulli debe

re incredibile videri iustos pulchritudine non solum in illa vita ubi mortale hoc absorbit tantummodo sentiri cum vere dicantur et sint templum et sedes dei que nunquam in diuina pagina de sole isto visibili meminimus legi. Ac igitur tali et tanta pulchritudine iustus rutilabit. Si vero iniustus fuerit sceleris non et omnino caduere fetidior erit: ubique pulchritudinem perfectam aut summam habebit turpitudinem.

De agilitate et poderositate
Secunda pars beatitudinis est agilitas miserie: vero contra poderositas. Has vero nec omnino habere nec rursus his potest homo penitus habere carere. Illa quanta est hominis agilitas quam minus passurum superat quod tamen quomodo mouere se potest nec summe poderositati subiaceat. In futuro autem aut perfecte agilis erit: aut si poderosius ut se mouere non possit. Sed velocitas que pulchritudine non minus amat tanta nos comitabitur: ut ipsi angelis dei equales celeres sumus: que a celo ad terras et e conuerso dictus citius dilabuntur. Que celeritas si vix sic in angelis prebari necesse esset. Exempli gratia dici posset hominem mortali adhuc carne grauatum mox a iudea in caldea per angelum delatum: indeque tradito peradio: quod deferebat sine mora relatum. Ergo cum istis omnium par velocitas nobis erit quibus sicut premissa est illorum equalitas inerat. Aplos etiam que corpora nostra que tactumque locorum intercapedie sepata membrati fuerit: siue dispersa in ictu oculi asserit in resurrectione satis innuit quam velocitate eadem corpora iam incorruptibilia sint futura. Corruptibile quippe hoc sicut ipse testatur induet incorruptibile: et mortale hoc induet immortalitate. Huius quoque velocitatis exemplum in radio sol licet intueri: qui statim orto sole in plaga orientalis pertingit usque ad vltima plage occidentalis: ut se eo perpendamus non esse impossibile quod de nostra dicimus futura velocitate. Prefertim cum rebus animatis soleat inesse maior velocitas quam inanimatis. Huic

etiā radio solis sile exemplū velocitatis habemus in nobis. Radius quippe octoz nroz subleuatōe palpebray vsq; ad celum ptngit. z ictu earū totus i semet ac integer erit. Amplius cōstat qdem animas scōz que iam celestia tenēt: necdū plena felicitate frui donec incorruptibilitatē corpū suoz patiant: quā cū adeptē fuerint nō erit qd ampli⁹ velint. Hec itaq; corpa si eas a sua velocitate aliq̄te nus tardiores aut grauiorē efficere deberēt: ni mirū potius eoz p̄fortiū abhorerent q̄ apeterēt. Igit̄ ea qua dixim⁹ velocitate donabit homo sāctus cū ad veram vitā fuerit translat⁹. Malus vō tanto penaz pondere premet: vt nec pedem quidē vel man⁹ vel aliquid sui corporis possit mouere. Unde z illud i euāgelio: ligatis manib⁹ z pedibus mittite eū in tenebras exteriores zc.

De fortitudine z imbecillitate.

Tercia ps beatitudis fortitudo dicit: miserie vō imbecillitas: q̄ ei apponit. Sed que ē hominuz fortitudo in hac vita: quoz plenā nauiz etheimis i mari retentat. Q̄ tamē imbecillia quendā supare valet: nec oīno imbecillitati subiacet. Itaq; nec fortitudie p̄fectaz: nec summā hanc habet imbecillitatem. Clez p̄stabūt viribus q̄cūq; supnis meruerit ciuibus associari intantū vt nullatenus illis q̄cūq; obfistere valeat vel si mouēdo qd aut euertendo voluerūt: a suo statu: qui illico cedat. Nec in eo q̄ dicim⁹ maiori laborabūt conatu q̄ nos mō in oculoꝝ nostroz motu ve q̄so silitudo illa angeloz nro excidat ab aīo quā adepturi sum⁹ in futuro quatenus in hac fortitudine aut i his q̄ dicturi sumus ad exemplū nō occurrit vel ipsa p̄ quā angelis adequabit ad ea cōprobāda p̄sit. Si igitur in q̄bus angelos valere cōstat nra nihilomin⁹ fortitudo valeat neminez qui dubitat puto existere angelos ea que volūt fungi fortitudine

Cū igit̄ similes eis fuerimus nunq̄ imbecilliores illis erim⁹. Sed fortassis q̄ret aliquis quid nobis tūc illa fortitudo p̄stabit cū singul⁹ tam cōuenienter vt cōuenientius neq̄ant vbiq; dispositi nihil incitandū: nil euertēdū: nil statuendum sit: in q̄ vires suas exercere possit. Qui hoc dicit paucis nobis cū qd in huiusmodi habeat vsus humanus attendat et vīdeat: qz nō semp oibus q̄ habemus z q̄ nos habere nō parū gaudemus in actu vtimur. Sicut vbigra ip̄o visu potestāte aliqua nōnullarū sciētia rerū z multū in hūc modū: sic z tūc de qua agit fortitudie erit. Sola nāq; possessio eius nobis grata erit: z exultatio gaudij: licet i actu nequaq̄ sit necessaria nobis cūctis vt dictum est in suo statu puenienter locatis. Hec eadem q̄stio si aut de velocitate aut de aliq̄ beatitudinis p̄tium mouet hac solutione si nō aptiorē lector inuenit saluat. In futuro igit̄ vt iā p̄bauimus: z sic iustus fortis erit: vt etiaz si velit terram pmouere possit: z sic ecōuerso iniustus imbecill: vt nec etiā vermes amouere queat ab oculis suis.

De libertate z seruitute

Quartā ps beatitudis libtas dicitur: miserie vō seruitus: liber est qui cogi nō pōt ad ea q̄ noluit: nec p̄hiberi ab eo qd velit. Sed q̄s i hac vita valeat esse q̄ hanc possit libertatem habere: q̄s nō quotidie patit̄ quod nolet quicq; valeat asse q̄ oīne qd velle. Quia tū non ad oīa homo que nō vult cogit̄: nec ab omnibus q̄ vult p̄hibetur nec oīno libertate p̄iuat̄: nec c̄ino seruituti subijct̄. In futuro aut̄ aut p̄fectam habebit libertatez: aut oīmodam inibit seruitutem. Sed vt iā p̄diximus z auctoritate aplica idip̄m cōfirmauim⁹ angelis cōsimiles erimus. Quicunq; angelis assimilabunt̄: eoz q̄ libertatē necessario assequent̄. Itaq; sicut angelis nihil obfistit: nec aliqd eos impedire p̄

vel cōstringere quā penent liberrimū stacim quod nos rā q̄ nobis nullatenus qd nobis ad v nō oīno nō existet. nica corpus cui cor Paulus testat̄ vti claulo sepulchro a nemum ad discipul palpanū introiuit re libertatis grande In illa eteni vita si t̄ nec qd nolit: s̄ agere luent. Si vō fuit ma re cogit̄: z ab oibus De sanitate z infir q̄ Quinta ps beat rās miserie vō at homo ab o nū incipit tollerare. p̄ma vor eius indica nōq; incipit elurire: s̄ in panis sordescere. dū: mutus: vel claud scibosus: lep̄: ofus: p meo afficitur infirm et infirmias leniri q̄ tas potest: nec s̄ iūe in vō in futuro z sic san me infirmabit: sed si fuit. De hac sanitate t̄ vti qd psalmista can dū: a dño. Quibus: vera sanitas que surrip tas. Q̄rū de ista sanita futuro habebimus: quo re queam: vt que sic inte q̄ nil sanitas qd ei coo ego i me aut aliquis sub ame sensu in se. hic et̄ vident̄: cū in nobis n̄ mus: fallimur tamē non si frequenter in aliq̄ p̄e nec tamē hoc ip̄m ni

De similitudinibus

vel cōstringere quin p velle suo cuncta penetrent liberrime: ita nō erit aliq̄ obstaculū quod nos retardet: nulla clausura q̄ nobis nullatenus obstat: nō elementum q̄ nobis ad velle nostr̄ p̄sum non nō oīno nō existet. Amplius certe dominicū corpus cui corpora nra cōfiguranda Paulus testat̄ vt iaz sup̄ memimimus: clauso sepulchro a mortuis surrexit. At demum ad discipulos obseratis ianuis palpanū introiuit nobisq̄ in hoc futuro libertatis grande documentū reliq̄t. In illa etenim vita si bonus fuerit nil patiet̄ q̄ nolit: s̄ agere p̄mitter̄ q̄cunq̄ voluerit. Si v̄o fuit malus ad oīa q̄ noluerit coget̄: et ab oībus q̄ voluerit p̄hibet̄.

De sanitate et infirmitate.

Quinta ps beatitudinis est sanitas: misericordie dō infirmitas. Ille aut̄ homo ab ortu suo carere. Hāc aut̄ incipit tollerare. Ex quo ei nascitur p̄ma vox eius indicat q̄ patit̄: mor deniq̄ incipit esurire: stire: lacescere: suis in pannis sordescere. Hinc cecus: v̄l surdus: mutus: vel claudus: tarduatus v̄l scabiosus: leprosus: paralyticus: alio v̄o morbo afficitur infirmus. Quare tamē ei infirmitas leniri q̄busdā medicamentis potest: nec sūma infirmitati subiacet verū in futuro et sic sanus erit q̄ nullatenus infirmabit̄: sed sūma sanitate p̄fruet̄. De hac sanitate q̄d meli⁹ dici poterit q̄ q̄d psalmista canit. Sal⁹ indens iustoz a dño. Quibus aut̄ fuerit a dño vera sanitas que surripi valebit infirmitas. Tercū de ista sanitate quā in seculo futuro habebimus: quod exēpluz afferre queam: vt que sic intelligat̄ nō video q̄ nil sanitatis q̄d ei cooperare possit: aut ego in me aut aliquis sub mortali degēs carne sensit in se. Hic etenim tū: nobis sanū vident̄: cū in nobis nihil q̄d doleat sentire: fallimur tamē nonnunq̄ in hoc: nā frequenter in aliq̄ pte corpis infirmamur: nec tamē hoc ipm nisi aut motu cor

poris: aut tactu aliquo v̄llo pacto exprimur. Ac de his que nec ita infirmantur: s̄ ex omni pte sibi sani esse vident̄. Quid dicemus vt vtrū sint sani: aut non sint: p̄bemus. Pone tibi quemlibet suscipissimum corpe et de sanitate illius sciscitare sanus est suo iudicio. Hic talis Paulo durius tangatur: aut in aliqua sui corporis pte artius cōstringat̄: et statim videbit̄ quia clamabit siue ledis me: veras me. Quid ē hoc: nonne prius se esse sanum dicebat: et nūc modice tactus ita dolētis subclamat: iste ne tibi sanus videat̄. Nō puto nequaquā salus huiusmodi nob̄ dabitur: quoz salus a dño futura eē p̄mittitur. Nā absterget deus oēm lacrimā ab oculis sanctorz: et iam nō erit amplius neq̄ luctus neq̄ clamor: neq̄ vllus dolor: quō primo transferūt et esurient neq̄ sitient amplius: neq̄ cadet sup̄ illis sol neq̄ vllus estus. Dextera ei sua deos et brachio factō suo defendet illos. Quid itaq̄ eis nocere valebit: quibus dextera dei tegimentum erit. Qual̄ aut̄ illa sit sanitas certe scio me nec meo nec alicuius sensu vel expimento accepisse febrium dō et diuersarū infirmitatum q̄ litates: scz cuiusmōdi sint interrogaret facile eas a me expositas forsitan intelligeret: tamē q̄ ego illas in me tamen quō ab eis accepi que sint q̄ eas experimēto didicerūt in se. At q̄d nec sensu p̄cepi: nec ab v̄llo q̄ p̄cepit vt dixi accepi nō eodē modo credere: tamen et incūctāter vt vias q̄d faceret opinio astruere licet sanitatem vite future ita viget ac immutabilem ac inuiolabilem fore: vt ineffabili quadam dulcedine suauitatis totum hominē repleat: et q̄d offe alicuius in se vicissitudinis mutabilitatis aut lesionis suspitionē p̄tendere queat paul arceat atq̄ repellat. Sic igitur iustus erit sanus. Ac quemlibet iniustū tanta ibi infirmitate scias infirmari: vt nullo postmodū medicamine queat medicari: et.

De voluptate et anxietate.

Exta pars beatitudinis est voluptas: miserie vero anxietas. Illam homines appetunt: hanc vero refugunt. Verum cum iam in hac vita quirit non nisi per anxietatem inuenire possit: cumque ad id pervenerit quod voluptatem putat: non nisi laborando eodem modo profui valet. Quod si etiam vbi fuerint immoderatus rursus eis in anxietate pervertit. Quare tamen in eo quilibet cum delectant: nec omnimoda anxietatem patiunt. Post hanc vero vitam omnimoda voluptate aut omnino replebuntur anxietate. **Similitudo ferri igniti.**

Sicut enim ferrum ignitum quae sui parte continet ignem sic in se habet voluptatem. Quali vero in se sentit anxietatem. Hanc vero voluptatem neminem in hac mortalitate vivere esse putat: vel fuisse: qui eam ut est: senserit vel gustaverit ut illius saporis vel habitudinis aliquid declarari possit. etc.

De duabus beatitudinibus totidem miseris.

Dicamus tamen aliquid ad hanc declaranda. Dicamus duas beatitudines. Et iteque miseras esse duas: maiorem videlicet atque minorem: maiorem regnum dei: minorem vero in qua ad primum fuerat positus: paradisi gaudium dicimus. Item maiorem miseriam eternam ignis gehene: minorem autem erumpnas fatemur vite presentis: quod dum vivimus incessanter patimur. Beatitudinem quippe neutraque aliquando experiri sumus: quod si scilicet illam per vnam beatitudinem quam adam in paradiso positus habuit: experiri essemus forte per hanc illam maiorem aliam modo coniectando videre possemus sicut nunc in minori miseria nati: nutriti et adulti: multa de maiori miseria times volumus edicere et explanare valemus. Itaque cum voluptas de qua agimus consistet esse vna portio summe beatitudinis: quo illam modo explicemus ut capiamus: non videro nisi forte agamus aliquam contrariam similitudine magne miserie quam ex minori celestamus: sit tibi ante oculos cordis positus exempli causa: homo aliquis qui tam in ipsius oculorum suorum pupillis: quam in singulis membris ferrum ignitum et cadens infixum habet: ita ut medulle nec intestina nec omni modo quicquam in toto ipso cruciatus in maniffeste illius careat: vel eam levius quam in oculis aliquatenus sentiat. Quid dicam angustiam. Quis hunc estimet sane mentis inter ista? Eodem modo sed penitus contraria consideratione in illa futura vita delectatio quedam ineffabilis bonos inebriabit: et inestimabili dulcedine sui totos eos in enarrabili enundantia satiabit. Quod dixi totos oculos: aures: nares: os: manus: guttur: cor: iecur: pulmo: ossa: medulle: exstant: etiam ipsa et cuncta singulatim singulaque membra eorum in communi tam mirabili delectationis et dulcedinis sensu replebimur: ut vere totus homo torrens voluptatis dei potest: et ab vberibus domus eius inebrietur. **Verum contrarium ut dictum est credimus de iniusto. etc.**

De longevitate et vite brevitate.

Prima pars beatitudinis est longevitas: miserie vero vite brevitates. Illam beatitudinem corporis: habet miseriam proficit. Cum enim primum predicat beatitudinis partes corpus habere potest: cum eas diu retinere valet. Nam si eas omnes haberet et statim moriendo amitteret: quod eas sibi habuisse perdesset. An longevitatem habere perfectam non potest: qui aliquando mortuus est. Quotlibet enim vivat diutius sompnum sibi esse videt: quod vixit cum moritur non longevitatem homo hic habet: verum quod moriturus est: quod tamen quod mori citius posset: nec vitam omnino brevem hic habet: in futuro autem aut longissimam aut vitam habebit brevissimam. Si enim bene vixerit nunc tunc vivet quantum et deus. **Unde scriptum est. Iustus in perpetuum vivet. Si vero male vixerit: non nisi moriendo vivere tunc potuit nihil brevius illa vita cui mors fuerit semper iuncta. Nunc autem quem pater beatitudinis ad corpus principatur ad animam.**

per iuncta. Nunc autem quem pater beatitudinis ad corpus principatur ad animam. De sapientia. Quia itaque animam principem sereno inspicere carere homo se vult quod alius nesciat: scire valeat cuiusmodi veniit quale sit corpus posthinc: etiam exterius et alia: que quomodo in eo in inspicere. ut peccata sapiens aut o sapientia in quibus oculus niter am ar: ita i futurum corpus que scire voluerit. **Non enim peccata nentia replebit: ea que fuerit. Quia dum ita plenus natura videbitur in seipsa consistit. Tunc sciam quod deus fecit: tunc quod postmodum in quibus oculus: ubi ab omni nent: nec quicquam omnino laqueum: quod strupe quis eadem in vita sua fecerit aut. etc.**

peccata singulorum. Quid est hoc peccatum. Sed hoc ea celeriter et oblitus amplius perderent: benedicta quia ab omni crimine: tunc tunc si prout asiteris: in omni esse per tanta misericordiam remissis illis et illis delictis unde in gratias agere iure gratias illas de memoria habeas. **Unde scriptum est. Iustus in perpetuum vivet. Si vero male vixerit: non nisi moriendo vivere tunc potuit nihil brevius illa vita cui mors fuerit semper iuncta. Nunc autem quem pater beatitudinis ad corpus principatur ad animam.**

De similitudinibus

per iuncta. Nunc aut notandū quia se-
ptem pdicte beatitudines misericor-
dies ad corp^o ptineant: cetera vō q̄ secu-
tur ad animam.

De sapientia et insipientia.

Octava itaq; ps beatitudinis ad
aiam ptinentis est sapiētia: mi-
serie vō insipientia. Illā habere
hacq; carere homo se estiat: si qd agno-
uerit qd alius nesciat: q̄s enī pfecte agno-
scere valeat cuiusmōi res sit aīa sua: q̄s
ve nouit quale sit corp^o interi^o: v̄l quale
posterius: etiā exterius. Quare tamē et
se et alia: que quomodo cogscere potest
nōne oīno insipiens ē. Verū in futuro
aut pfecte sapiēs aut oīno erit insipiens.
Sapiētia igit quā oēs in hac vita nō vi-
ri-liter amāt: tāta ī futura vita hoīs erit
vt eorū que scire voluerint: nihil sit qd
ignozēt. Bon^o enī pfectā que de^o est sa-
pientiā replebit: eāq; facie ad faciē intu-
ebitur. Quā dū ita pspexerint creaturē
totius naturā videbit que ī deo melius
q̄ in seīpa consistit. Tūc q; enī iūsti cun-
cta scient q̄ deus fecit: sciēda tā ea q̄ pre-
terita q̄ q̄ postmodum sūt futura. Ibi a
singulis oēs: ibi ab oīnibus singuli cog-
scen^t: nec quēq; oīno latebit qua patria
q̄ gente: q̄ stirpe quis editus fuerit. vel
qd etiā in vita sua fecerit: h̄ fortassis ali-
quis ait. rē.

De peccata singulorū singul^o pateant

Quid est hoc pctā q̄ feci: sciēt om-
nes. Ad hoc ea cōfessus sum vt
deleant^r et obliuiscerent^r: vt nul-
li amplius paderent^r: bene. Sed cū tu ī
illa glia ab oīni criminūz sorde purgat^o
vultui dī p̄ns astiteris: ingrat^o ne cū po-
teris esse p̄ tanta misericordia quāz tibi
fecit remissis ill^o et illis delictis nō in q̄es
Et vnde in q̄s gratias ages: si nihil eorū
vnde iure gratias illas debeas: in tua
memoria habeas. Et igitur in laudibus
illius eternaliter iocunderis semper de
q̄sta miseria sis erutus vt puto corā ha-

bebis. Cū ergo singulorū cōscientie sin-
gulis pateant fateri audeo ea q̄ pecca-
ta cūctis electorū patrie p̄ quorū curatōe
tu deo gratiofus existis assidue: non ad
tuam cōfusiōnē: sed ad magnā dei mise-
ricordiā eiusq; glorificationē tuāq; cō-
gratulationē. Nō enī tūc p̄ peccatis tu-
is te maior angustia cordis p̄met: scele-
rū ve tuorū magis pudebit q̄ aliquēz in
grauis oculi vulnerib^o sauciū iamq; ex
oīni pte sanatū aboliti languoris mole-
stia p̄mit. vel nūq; eorū que in cumis po-
situs infans egerat nūc grādeuū pudet
tūc q̄pe cū integra sanitas: p̄fecta mur-
dicia: plena remissio: secura oīm offensi-
onū impunitas tibi certe arriserit: cog-
nitio vel recordatio peccatorū tuorū ī n̄-
lo tibi magis horron esse vel confusiōnē
valebit q̄ est mō b̄tō petro ap̄loz p̄nci-
pi q̄ x̄pm negauit: abnegatio sua: beate
marie magdalene pctā sua et multis alijs
multa que secun^t iā donata criminalia
Verū sup hoc agnitis delictis velut in-
enormi ac feda īfirmirate sua pietas vir-
tus sapiētia medici: q̄ te sanat sublimis
a cūctis admirabitur: laudabitur mag-
nificabitur. Laus autem et magnificen-
tia gloria dei: tua si b̄n̄ aduertis gloria
est: si dices et quidē cōsentio laudem dei
gliam esse meam. Verum cuz hinc inde
tot et tot ad mei cōparationē innocētes
p̄deant: que cōsideratis vite mee obscu-
ritatib^o me oīno sic vt equū erit horri-
habēdū iudicēz. Quid dicā ī iusticia nē-
pe suū: et suū iniusticia p̄miuz exigit. In
his insup nolo timeas: aliter enīz erit q̄
existimas: illū si quidē quē cū tibi cōpa-
ratum iudicas innocentē: penitus non
ibi reperies de te quēadmodū putas sci-
entē. Namq; vidēs ille de quo agis pla-
ne intelliget te nequa q̄ se sed deuz quā-
do peccasti offendisse. Cū ergo viderit
deū tibi tua debita fundit^o dimississe: nec
in cor sibi ascēdet vt te inde aliq̄ten^o iu-
dicet. In hoc enī ipse deū offendere se co-

Liber Anselmi

gnosceret si te deo p oia recōciliatū pro
his que olim feceras vllatenus ptemnē
dū cogitaret. **M**agis at gratiosus inef-
fabilez dei clemētā admirabif : nō solū
in te: s̄ in se. in te: q̄ te de tā pfundo int-
qtatis eripuit: in se: q̄ sola gfa eius ne i
ididē pfundū rueret tenuit: se lauando
igif magnificabit in te post grām dei vi-
ui atq; cōstantiā quibns nitēs voragiez
tanti mali viriliter euasisti iuxta quā q̄
z ipe cōsiderabit nisi a deo adiutus fui-
set: nō ita forsītā iter iusticie tenuissz. **U**-
des igitur: qm̄ nil impij fulgata cognitō
peccati tui: imo q̄ multum laudisz gra-
tiam cognita remissio sui seruabit. rē.

Altericatio inter hoīem iustū z angē
P̄ si etiā angē si te societate sui
ppter peccata tua indignū vel-
lent iudicare: haberes q̄liter cō-
tra eos iure te posses defēlare. **Q**uō in-
q̄s mō: audi p̄pone angelū aliq̄ue qua-
si talia tibi pperantē. **T**u homo de pul-
uere factus: tu puluer q̄nq; future: con-
tra deū te extulisti: cōtra p̄ceptū eius in-
scenū ois peccatiz immūdicie tumidus
deiecisti: z nūc nri s̄llis eē q̄ris q̄s nunq̄s
in aliquo volūtati dei contraille cernis.
Ad hec ita respondeat. **S**i q̄ vt dicis de
puluere factus s̄: certe nō mix si vento
tempratiōis impulsus in sordes siue cri-
minū lapsus. **C**lez agnita z credita mi-
sericordia xpi sp̄retis oibus que illū vel-
le scire potui: in cūctis q̄ illū velle intel-
lexi eminet ip̄m exēmi. **U**nde tribulatō-
nes angustias i fame: siti: vigilijs: xbe-
ribus: cōtumelijs: alijsq; mōis inumeris
ad honore ei⁹ sustinere nō rēnui. **E**t q̄s
mūdana p viribus meis nihil ipendēs
ip̄ius tantūmō solius gfe p singula recō-
ciliari studui. **C**los aut qd̄ hoz vnq; sui
causa sustinuistis semp vos glā sp̄ iocū-
ditas comitata sp̄ vos tenuit dextera di-
atq; defendit impuḡtione ois peccati:
ita vt nulla vobis surripet macula eius
Itaq; si a volūtate illius non cecidistis

ip̄ius dñi est: a quo iugiter tenti estis: s̄
quia hec ratio illos tātmōdo re-
spicit: qui pditionis sue viui fecerunt: z
regnū celoz violenter rapuerūt. **A**lij q̄
in illo sūt sed alio mō intraturi: alia rōe
paritatē angeloz sibi sūt vendicaturi.
Sz queris q̄ forsītā ista. **D**icēt q̄ illis in
regno dei nra q̄rimus eq̄litate beari do-
no z gfe iesu xpi dñi nri id ascribimus q̄
ad hec dignatus est hō fieri: pati: mori:
vt nos ab oīni delicto in sanguie suo iu-
stificatos ip̄ius regni cōfortes efficeret.
Vos igit̄ considerate an sanguis xpi q̄
p nobis est effusus: q̄at nobis esse p̄cā
causa salutis: qd̄ ad hoc angeli q̄ libēter
eo q̄ boni sūt rationi acquiescere volūt
dicerēt nisi que dicta sūt ratōi nri z hu-
iūsmōi hoies iure suam eq̄litate debere
fortiri. **C**ū itaq; angeli atq; hoies quos
magis te iudicaueras innocētes: tibi cō-
sentiant: tibi i cūctis p veritate rōis ho-
norē deferāt: pp̄de si vales q̄grata sit
sapiētia ista: qua tu sicut ab oīnibus sic
oēs a te cognoscenē in vita tua: si autēz
fueris malus: x̄a oīno sapientia priuar⁹
tantis virgeberis doloribus: vt non so-
lum insipiens: verum omni modo fias
z amens.

De amicitia z inimicitia.
Ona pars beatitudinis est ami-
citia: misericōdia inimicitia. **P**er-
fecta autē amicitia est: que in in-
imicitiam p̄uerti nō potest. **S**ed q̄s ha-
bet amicitiam tantam z filius erga pa-
trem: quia cum nec vllus habet hic ini-
micitiam tantamq; conuerti nō possit i
amicitiam. **N**ec oīno hic habet inimici-
tiam sūmam: in futuro autē aut amicitia
am perfectam: aut inimicitiam q̄s in-
ueniet summā. **B**onū etenim quemq; sic
deus oīnesq; alij diligēt boni: vt eū h̄e
odio vltra non possint. **E**tum nāq; q̄s
q; seip̄m: it̄m z eam diu diliget: z alteruz
nec enī video quō aliter esse possit. **P**re-
sertiz cū oēs vnū corpus xpi sint: z chri-

De similitudinibus

his q̄ est ip̄a pax sit oim caput: nec mi-
norī sese affectu p̄lectant: qm̄ membra
vni⁹ corp̄is sibi uicē copulant. Putas
habundans in dilectione qm̄ hoc tibi fu-
erit in possessione. Attamē ip̄a transi: et
cōtemplare ip̄m p̄ quē hec bona tibi p̄-
uenere ⁊ p̄cipies: q̄ ille plus q̄ tu teip̄m
⁊ q̄ oēs alij se: incōpabiliter amet te. et
tu sup̄ teip̄m: ⁊ sup̄ oēs alios ineffabili
quadam suauitate illū amabis. Maluz
aut̄ quemq̄ sic de⁹ oēsq̄ boni habebūt
odio: vt nec filius quidē pietatē habeat
de patre in penis cōspectu ⁊c̄.

De concordia ⁊ discordia.

Decima ps̄ beatitudis est concor-
dia: miserie x̄o discordia. Con-
cordiam homo tam̄ rarā hic ha-
bet: vt nec sibi sp̄ concordet. Sic enī cor-
pus ⁊ aīa dissident sibi: vt qd̄ vnū ape-
rit: alterū nolit. Verū q̄ nō semp̄ h̄ faci-
unt: sed aliq̄n̄ idē volūt: nō in discordia
sūma p̄sistunt. In alia x̄o vita vel i con-
cordia vel i sūma p̄sistūt discordia. Cor-
pus enī ⁊ aīa cuiusq̄ facti imo cōcordie
tate erūt om̄es iusti: q̄te in p̄nti sūt oclī
nostri. Sicut enī oculus vnus x̄ti non
pōt: quo nō vertat ⁊ alius: sed in eandē
ptē sp̄ voluunt. Sic etiā corp⁹ ⁊ aīa v̄l
societas illa iustoz̄ nil poterūt velle di-
uersū: s̄ eadē sp̄ volūtate hēbūt. Corp⁹
enī vnū hēbim⁹. Ecclia vna erim⁹. sp̄o
x̄pi erim⁹: quicūq̄ ibi erim⁹: ip̄a dī volū-
tas nō erit a tua diuersa: sed sicut tu qd̄
ille ita ⁊ ille volet i cūctis qd̄ tu. Caput
nāq̄ a suo corpe quoniam discreparet.
⁊ oēs iusti idē velint.

Hic forsitā dices: eya si de⁹ ⁊ om-
nis ille btōz̄ cer⁹ volēt: ego tunc
⁊ augmētū mei boni mecū volēt qd̄ ego
ibi nō velle nō poterō. Ero itaq̄ p̄ vel-
le meo de maioribus in celo. Huic tue i-
becillitati respōdeo. Quia si etiā beato
petro in gl̄ia par eē volueris: eris i gl̄ia
dico q̄ vt petrus sis in p̄sona velle non
potis. Nāq̄ si h̄ velles teip̄m nihil esse:

velles qd̄ velle neq̄s. S̄ nec in gl̄ia illi
eq̄ri si meritis ei⁹ impar fueris velle po-
teris: q̄ pulcerrimā illius corp̄is cōposi-
tionē quā in h̄ cōspiceres violari. Plus
oim̄ p̄modo amabis: nec etiā in humāo
corpe v̄l peg loco aut officio manus: v̄l
manus pedis fungi exoptat: aut os si-
ue nas⁹ vbi oclī sūt: aut oclī vbi os aut
nasus relictis sedib⁹ suis cupiunt trans-
ferri. Aut si trāsserent cōueniēter ⁊ sine
iniuria nō id paterent. Eodē mō nulla
admirabili ⁊ gl̄ificata dispositōe ⁊ eq̄
disposita gl̄ificatōe btē ciuitat̄ di: ita qd̄
q̄ qd̄ adepr⁹ fuerit amabit: vt statū suū
potiori gradu imutari nō velit. Quare
q̄ tui q̄ satis erit sua felicitas ⁊ beatitu-
do sibi p̄ meritis suis misericorditer im-
p̄ta. Ampli⁹ si hi q̄ iā tūc in ip̄ius cor-
poris vnitate locati fuerint in maiora q̄ s̄
adepti desiderarēt: eo ip̄si miseri essent:
quo nō dū haberē qd̄ vellent. In q̄ enī
alicui qd̄ cupit deē: in eo miser sit neces-
se ē. Sed absit ab illo regno ois miseria
aderit itaq̄ oibus ois iufficiencia quaz̄
p̄ficiet in singulis vnanimis ⁊ plena cō-
cordia. Mali x̄o i discordia tāta p̄sistēt
vt eoz̄ corpus ⁊ aīa sp̄ dissideāt: nam et
corp⁹ aīam odio habebit: eo q̄ male vn-
q̄ cogitauerit ⁊ aīa corp⁹ q̄ mala cogi-
tata ope p̄pleuit: p̄ quib⁹ oib⁹ torquent̄
penis.

De honore ⁊ dedecore.

Vndecima pars beatitudis ho-
nor dicit̄: miserie x̄o dedecus.
Honorari homo ab omnib⁹ ap-
petit. aut eoz̄ verbis aut factis: verbis
quidem vt eum collaudēt. factis aut̄ vt
sibi eū p̄ponant. Sed cum honore hu-
iusmodi appetit idem est ac si vn⁹ mus
querat ab alio laudari: ei⁹ in regimi-
ne proponi: hunc tamen honorem licet
mollius sit: pene nemo p̄t hic ad plenuz̄
habere. Nullus enī vel imperator lau-
datur a cunctis: ⁊ oibus alijs p̄ponitur
quia tamē nec vli⁹ a cūctis blasphemaf̄
v̄l alijs oibus substernit̄: nec oīno in ho-

norat. In futuro autem aut honorabitur: aut econtra omnino exhonorabitur: quod honor cuiusmodi sit: breui sub exemplo consideremus.

De paupere in regem adoptato.

Ecce sic ante oculos nostros positus aliquis pauper omni solacio destitutus: vlcera et aliarum infirmitatum feditate corruptus: et omni quod vult ab frigiditate asperitate defendat tegumie nudus. Hunc igitur talē tali modo iacentē: et in nullo semet iuuare valentem. Si rex aliquis potentissimus transiens videret: et miseratus eius vulneribus mederi iuberet: curatusque suis regalibus ornamentis indutum sibi presentari precipere: et ad ductum in filium adoptaret. Ac deinde precipere: ut in regno suo filius suus a cunctis habere: atque in nullo quod imparet a quocumque contradiceretur: heredemque suum filijque sui proprii coheredem constitueret: et eum suo nomine vocari vellet: nonne diceres hunc magnifice et inopiate honoratum. Et certe deus nobis hec omnia faciet. Nam enim de putredie carnis replemur: multis miseris in quibus miseris constitutos: et omni solacio destitutos: omnique infirmitatum passionibus obnoxios. At peccatorum ac corruptibilitatis vlcibus plenos sola misericordia ductus accipiet: et curabit nos: et sanitati restitutos ornamentis perfecte iusticie et incorruptibilitatis ornabit adductosque in filios sibi adoptabit regni sui cōsortes efficiet et heredes: filiosque suo vni genito sibi per omnia equali et cōmunitati cōcorporales statuet: et coheredes: omnique creature videbit: ut in omni quod volumus nobis obediat: vocatosque nos nomine suo deos faciet. Ipse enim dicit. Ego dixi: dii estis: et filij excelsi omnes: sed ipse deus deificans est: tu vero deo deificatus. At fortasse ais: hec ratio tua in illis siquidem magnis apostolis seu martiribus poterit existere rata: in me autem qui vix inter illos minimus esse merear: non

intelligo quo nam pacto consistere queat. Ad hoc intende quod et intellige quod nullum iustorum ab ista deitate excepit deus: vbi ait. **Di estis et filij excelsi omnes.**

Similitudo inter ignem et deitatem.

Utrum ut dicta melius eluceam considera sub exemplo naturam ignis et naturam rerum ignitarum.

Si forte ibi aliquatenus queas imitari qualiter ille summe deitati per modulum quo possis participando deificari. Ecce ignis vnus est: et in sua natura calidus: in hunc ignem pone lignum: plumbum: et ferrum simul: itaque cum lignum fuerit in carbonem conuersum: et plumbum liquefactum: ita ut in carbonibus nihil nisi ignis appareat: et plumbum nihil caloris addi queat: non tamen poterunt ferro in calore coequari quod non dum forsitum incanduit igni: licet igitur aliud alio magis in calore profecerit: singula tamen seruata natura suo visitato locutionis modo quod quod ignitum est: se per dicitur ignis. Sic erit in illa beata supernorum civium societate: de qua loquimur. Nam quemadmodum hi qui summe deitati sunt propinquiores: et ob hoc alijs presentiores: diu dicent. Ita et qui illis sunt inferiores: quod vna et eadem qui ipsi summe deitati per sua capacitate participant. Simili nomine deos dicendos necesse est. Talis honor ut prelibauimus iustis per meritum exhibebit. Quisque vero malus sic econtra exhonorabit: ut in omni fetore deiectionis vermium: etiam domino subiciatur. et.

De potentia et impotentia.

Dodecima pars beatitudinis est potentia: miserie vero impotentia. Vera illa potentia obtinet qui cuique voluerit facere quod quod nullus habet valet facere: nec veraz habet potentiam potest habere: quod tamen quicquid vult facere potest: nec omnino impotentie subiacebit. Verum in futuro aut verere potes ad omnes erit spiritusque impotes. Bonus autem quicquid voluerit facere poterit quod ipsum omnipotentem in omnibus sue voluntati concordantem habebit. Malus vero

quod vult agere quod cum tanto honore et...
...ad eam ad eam fuerit...
...nec eo quod ratione possit...
...igitur diu possessione...
...quas digessimus: felix...
...tibi videbitis: et...
...pre igitur si in omnibus istis...
...causis sit securus...
...sine dubio. Si autem...
...nolentia: et si tot...
...res. Res propterea...
...haberet mentis...
...ca ad ipsi valere...
...sine securus existere...
...nullo eum amitte...
...ut vel cogitare pot...
...ationis tibi esset et.

De securitate et timore.
Erit decima pars beatitudinis preteritam accipere serie vero timorem in omni beatitudinis preteritam per perfecte sine illo nihil quod potest habere valeat esse. Sub eodem quod diuitem mortuus est. Ergo nec alias beatitudinis securitate preteritam non sicut parit timorem potest nec summi timore autem: aut securitate summi habebit timorem quod voluerit habebit: et timorem timet.

De timore.
Ratio quod nullus amittat gratia bona.
Ico enim: quia si ea per aut ipse volent perdere suum aut deus nolet eo nolent. Aut aliquid alius deo formata tollat ab illo deo: si certe nec ipse abiectionis timoribus quas se euasisset timere nolo: nec deo

De similitudinibus

nihil quod velit agere quibit. Quando ergo cum tanto honore et cum ceteris preteritis: hanc adeptam fuerit omnipotentiam: non video quod ratione possis cupere ampliorē. Igitur dum possessione harum beatitudinum quas digessimus: felix fueris: nonne sufficiens tibi videberis: et maxime iniquis. Aye igitur si in omnibus istis vel una die si aut exposita sunt securus viueres: gaude res sine dubio. Si autem mense vel vno anno lenificareris: et si toto tempore vite tue quod facies. Dares precium utique libens: quicquid haberet et memetipsum insuper si sic et non aliter ea adipisci valeres. Si vero ad hec omnino securus existeres: quod ea dum viueres nullo cunctu amitteres: omitto dicere utrum vel cogitare possis: an non quod exultationis tibi esset et cetera.

De securitate et timore.

Undecimam itaque beatitudinis partem accipe securitatem: misericordie vero timorem. Hec alias siquidem omnes beatitudinis partes confirmat: nec haberi potest perfecte sine illa: vix in hac vita nihil quod potest habere: unde securus valeat esse. Sub eodem enim momento pauper ex diuite mortuus ex viuo potest existere. Ergo nec alias beatitudinis partes: nec securitatem perfectam habere. Quia tamen non spero quod patitur timet: sed quandoque effugere poterit: nec summum timorem hic habere. In futuro autem: aut securitatem perfectam aut e contra summum habebit timorem. Bonus autem quicquid voluerit habebit: et nihil ex eo se amissurum timebit.

Ratio quod nullus amittat iam semel adeptam bona.

Deo enim: quia si ea perditurus esset: aut ipse volet perdere sua sponte: aut deus nolet eo nolenti illa auferre. Aut aliquid aliud deo fortior superueniens: ita tollat ab illo deo: et ipso vero nolente: sed certe nec ipse abiecto tanto bono in miseriam quas se euasisse gratiosus exultabit: recidere nolet: nec deus qui illud

lud tam largus clamanti bonitate donauit id ei aliquid auferre volet: nec ullus fortior deo superueniet: qui deo iustum protegente hoc illi inuito aliquid tenus tollet. Malus vero et semper tormenta que patitur pauebit: et nunquam ex eis euadere poterit.

De gaudio et tristitia.

Quarta decima igitur beatitudinis pars gaudium: misericordie vero tristitia est. Gaudium perfectum solus ille potest habere: qui predictas omnes beatitudinis partes potest obtinere. Quarum quod nullam nemo hic habere potest: pater: quod nec gaudium summum hic retinere valet: sic et ille solus vere tristitiam patitur summam: quem predictae omnes misericordie partes omnino cohortant. Verum quod nullus ex toto hinc eas patitur licet quod nec in summa tristitia hic habeat. In seculo autem futuro aut leticia aut tristitia quodque replebitur summa. Bonus enim quisque omnino tunc poterit gaudere: quod predictas omnes beatitudinis partes obtinebit perfecte. Quid ergo beatus isto: quo tunc replebitur iustus gaudio. Adhuc tamen ad culmen beatitudinis sue aliud habebit: unde magis possit gaudere: quod enim quisque sic ut se alter amabit. Patet quod sic de illius felicitate ut de sua gaudebit. Quot igitur et quanta gaudia quodque obtinebit quod de tot et tantis beatitudinibus sanctorum iubilabit. Quod si tamen de alijs quodque ut se diliget gaudebit: quantum de deo quem super se diligit exultabit. Gaudium ei erit ei intus: et extra gaudium sursum atque deorsum gaudium circum circa ubique gaudium plenum. Malus vero e contra: tristitia replebitur summa: quod omnes misericordie partes quibus nihilominus se circumscriptum sentiet: inuitabiliter sine fine patitur et indefinenter.

De cupiditate mundani honoris.

Ita agunt qui mundi huius honores appetunt: quasi pueri qui secantur papilionibus. Papilionibus enim cum volant tramitem rectum nunquam tenent sed huc illucque se agitant: cum te aliquid ubi residere videant. Hos autem cum pueri

cape volunt: cito post eos currere satagunt: et quia non ad suos pedes sed ad papilionum intēdūt: aliqui in foueam cadunt: sequi in manuiter ledunt. Plerūq; xō cū eos vident alicubi resedisse: incedunt suauiter: et caute vt eos valeāt cōprehendere: q̄ dum faciunt: manib⁹ q̄ plaudūt: et ad inuicem leui voce dicunt ecce iam eos habebim⁹. Sed tamē ppius accedētes eos ap̄prehendere temptat papilionum auolat: si quoniā xō eos ap̄prehenderūt: exultant de nihilo quasi magnum quid fuerit adepti. Similiter at̄ faciunt qui huius mundi honores appetūt honores enī huius mundi nunq; certas tenēt viā: s̄ i certis diuersis de vno ad aliū transuolant. Quis sub alicuius subsisteret potestate: nec ibi diu possunt remanere. Hos q̄ cū stiti hoies assequi cupiunt festinant post eos quibuscūq; mōis possūt: et q̄ nō cōsiderāt quo eos mō assequantur: sed vt q̄ quomō adipiscant: sepius migravit crimina decidūt quib⁹ suas aīas vehemēter ledūt. Aliqui vero cū viderint eos alicubi q̄si paratos sibi eē: accedūt illuc latēter: et multū callide: vt q̄si nullo sciente valeāt eos obtinere: q̄ dū appropiant vehemēter gaudēt et exultent: s̄ cū ppius accesserint: eosq; se posse iā ap̄prehendere putauerūt honores de manib⁹ eorū se excutiūt. et aliq; de causa ad alios: aliquos se trāsferūt. Quos si q̄si adepti fuerit gratulant̄ q̄si aliquē verū honorē sint assecuti: cū ad verū honoris culmē puēire nō possint: si nō hos cū suorū satisfactōne cōmissorū reliq̄runt.

Similitudo inter deū et aliquē dñm. **T**a inter deū et hoies agit: quomō inter dñm aliquem et seruos illius q̄ vulgo naturales vocācant. Si ei dñs naturali seruo aliqd̄ iusserit: et seru⁹ dño libēter obedierit: agit seruus qd̄ debet et qd̄ dño placet. Si at̄ dñi sui p̄ceptis resisterit: grām ip̄ius statim amittit. quā si voluerit recupare: ac

deinceps dño suo fideliter seruire: sicut prius debuerat naturaliter fecisse. Si ei tūc dñs iusserit: iurat q̄ eius obediat p̄ceptis: eiq; fideliter seruiet: q̄ diu vixerit. Quo facto dominus ei cōdonat qd̄ deliquit: et si ita sibi placuerit: aliqd̄ p̄betatis vñ viuat habere concedit. Verū aliq̄to t̄pis trāsfacto: fu⁹ paulatim incipit q̄ iurauit obliuisci et ab amore dñi sui tepescit: Et q̄ ea q̄ dñs iubet sibi dura vident̄ prius qd̄am postmodū plura trāsgredif̄ donec in oibus pene piurus habeat. sicq; rursus dñi sui grāz pdit quā prius recupauerat sp̄sione correctōis. Quid aliqd̄ p̄mittere pōt: naturale ius corripit: iurandū violauit. Est tamen aliud qd̄ adhuc faciendū inuenit: seruus licentia dñi sui aliqd̄ retinuerat improbetate vñ se pōt vt antea recōciliare. Postq; q̄ se errasse cognoscit: ad dñm suū redit: euz exorās huiusmōi x̄bis. Dñe inquit cōfitebor meā iniquitatē: q̄ qd̄ tibi naturaliter debueraz: quodq; postmodū iure iurādo p̄miseraz: totū ad meā trāsgressus sū miseriam. Sed adhuc semel indulge mihi si placet q̄cqd̄ deliqui: et ego tibi reddā q̄cqd̄ p̄prietatis p̄ tuā licentiā hactenus retinui: me aut̄ ip̄m ita in tuo seruitio astringam q̄ meam ex toto voluntatē dimittā: tuam xō inq̄tuz potero faciā. Et vt eā sp̄ valeā implere: ponam me in illoz subiectōe: q̄ me illā sciant et velint docere: et admonēdo corripēdo: castigādo faciāt custodire. De quib⁹ oibus faciā tibi iurādū: si mihi indulgetis: q̄cqd̄ hacten⁹ deliq̄. Tū dñs et adhuc inq̄t indulgeo tibi oīa que petis: si tu oīa feceris que p̄mittis. Sed h̄ scias: quia nisi hanc cōuentiōnē custodieris: vel si eam casu in aliquo violaueris nisi ad eam penitendo rediens per aliā cōuentiōnē me placare poteris. Eodez itaq; mō inter deū et hoies agit. De ei p̄mo hoī cuidā p̄cepit: cui si ille obedif̄

is p̄fecto fecif̄ qd̄ deo placuisset. Sed p̄cepit: grām eius si ego si voluerit homo iuber iurat: et in baptis illi seruū iurāsi transgredif̄: delictis oīum tate morābus est saluabitur: aut a Similitudo inter dñm placitorem.

Terum sciendū est qd̄ dicitur in dyabolus cōt̄p̄tus placitorem aliquem p̄betis enī p̄betat rectū: tamē p̄p̄tium veniēs ad placitorem et qd̄ est iustū offēdit. Sed cū enī aliq; vult q̄ nō rectū habeat: dicat esse iniustū: qd̄ ille iustū qd̄ asserbat: iudicatus discedit dolens nō poterit. S; aliq; vult hoc iudicium putat: rursus suam inq̄tā fieri iniuriāz. Quis si hoc asserit esse iniustū: iudicatum. Sed ille q̄ non attendat ad ea que dicitur q̄ semel est b̄t̄: nō p̄t̄ ab inimico suo se liberare. Locus at̄ placitorem dicitur. Ad hūc itaq; locum ad placitorem: et licet si nō habeat: tamē ibi asserit qd̄ fallum est. Et ecōtra ibi cogitatione quā inuenit vobis ap̄petere desideria carere: et hūc illa facere: quod fallum est. Et alia xō p̄t̄: q̄ homo debeat mūdā rel

De similitudinibus

set pfecto fecissz qd facere debuissz z qd deo placuisset. Sed quia illius pceptuz pterijt: gram eius statim pdidit. Hanc ergo si voluerit homo recuperare: sicut deus iubet iurat: z in baptisinate qd audiimus illū seruū iurasse: sed qz z hoc ipsuz transgredit: relicto omnibus cū ppa voluntate monachus efficit: aut g monachus saluabitur: aut aliter dampnabit.

Similitudo inter diabolum z improbum placitorem.

Verum sciēdū est: qz sic placitat dyabolus cōtra hominem q̄ impubus placitator cōtra dyabolū aliquē: im probus enī placitator licet nō habeat rectū: tamē propter improbitatē suam veniēs ad placitum i hoc q̄ est iniustum z qd est iustū osēdere vult iniustum. Sed cū eū aliqs iuris peritus audit: z qz nō rectā habeat causam: agēsit: iudicat esse iniustū: qd ille dicebat iustū z esse iustū qd assererat iniustum. Sic q̄ ille cōuictus discedit dolens qz aliqd facere nō poterit. Sz aliq̄to tpe trāfacto post q̄ hoc iudicium putat obliuioni cē traditū: rursus suam incipit causam dicēs sibi fieri iniuriā. Sz si aliqs sibi dixerit hoc iā esse diffinitū: dicit nō recte esse iudicatum. Sed ille qui semel iam vicit non attendat ad ea que dixit: sed tantum dicat qz semel est bñ diffinitum: nō esse itēz incipiendū. Sic enī sine labore semp ab inimico suo se liberare poterit. Similiter at dyabolus placitat cōtra hoīem. Locus at placiti hui⁹ est cor hoīs alicuius. Ad hūc itaqz locū dyabolus venit ad placitum: z licet sciat qz rectum nō habeat: tamē ibi asserit verum esse qd falsum est. Et cōtra ibi nāqz dicit cogitatione quā immittit verū eē qd homo debeat mūdum diligere: diuitias z honores apere desideria carnis adimplere: hec z his filia facere: quod quidem falsum est. Ex alia x̄o pte dicit esse falsū: qz homo debeat mūdū relinquere

diuitias z honores ptemere: desideria carnis abscidere elemosinis pctā sua redimere: monachātū demuz accipe: hec z alia plura facere. Quod totum verum probatum est esse. Sed cū aliqs q̄ inter rectos nō rectosqz cogitatus scit discernere: audit dyabolū in corde suo. hec dicere iudicat iniustū esse cogitātū: quē ille esse iustum dicebat: z esse iustū: quem iniustū affirmabat. Et hoc iudicio facta abicit iniustum: z seq̄tur iustū: cōtempnentqz sc̄m accipit monachātū. Sicqz dyabolus cōuictus a corde placito recedit: cōtristaturqz: qz vincere nō poterit. sed postqz sperat dyabol⁹: qz homo oblitus fuerit: qz antea sic iudicauerit: putans eū aliqua pte posse inuenire inimicum ad eūdem locū cordis reuertit: renouatoqz placito q̄si non recte diffinito cōqueritur. Sz si ille p certo cognouerit: quia rectum iudicauit. go qz seculum relinquendum esse censuit. Dyabol⁹ statim nō esse rectū respōdet: vs eū tamē cito vel ita oīno desereret: ad huc posse sibi si remanendo in seculo indulgere pauperibus: vel suis ad eū respicientib⁹ subuenire. Sed ille qui sp mūdū ipm qz dyabolū recte supauit: non curat ea q̄ fraudulenter ille dicit: sed firmum teneat: qz qd semel iuste est stabilitū: nō esse denuo destruendū. Et quod recte diffiniuit relinquendū nō esse itēz appetendus. Sic enī facile deo subueniente dyaboluz poterit superare.

Similitudo inter deum z quēlibz regē.

Deus ipse sic inimicitias exercet aduersus dyabolum quo rex q̄dam contra pncipē quendā inimicum suum. Hic aut rex habet i regno suo villam admodum amplam.

De regno villa z castello z diuigiōe.

Villa vero castellum quoddā supra castellū at vnū diuigiōē. In illa qdē dom⁹ sē valide ples ualide. In castello at firmitas ē tanta:

vt si aliq̄s illuc p̄fugerit nisi inde redierit ab aliq̄ ledi nō possit. Tāta x̄o securitas est in diuisione: vt si quis illuc semel poterit ascendere: nunq̄ enim eum inde libeat redire. Hec aut̄ om̄ia ille rex habet in potestate sua. Inimicus x̄o ei⁹ est ita fortis vt quicq̄d extra villā inuēit sine vilo obstaclo cōprehensū abducit. In ip̄am q̄ villā sepi⁹ intrat: et domos q̄s inuenit inualidas violat: eosq̄ q̄ in habitant captiuos cū suis apporat. Illas x̄o q̄s firmas inuenit postq̄ eas irrupere neq̄t: ad extremū inimic⁹ dimittit. In castellū quocq̄ nō pōt ascendere nec illud p̄fugientibus q̄cq̄ malefacere non redierēt ad pliu⁹ ville. S; si amore suoz p̄rētū redierint: q̄ eos audiūt occidi et male tractari: vel p̄ foramē aut fenestrā curiose respexerint tūc eos facile occidere aut vulnerare pōt. Quapropter necesse ē eis vt nūq̄ ad clamorē parentū attēdant: nec ad bellādū reuertantur vel respiciāt: s; sp̄ vt ceperint fugiāt: donec ad sūmitatem diuigiōis pueniāt. Postq̄ enī illuc puenierint erūt oīno securi. Ita q̄ rex ille deus ē qui cū dyabolo bellū habz: hic i suo regno habet christiani sinū. In suo x̄o xp̄ianismo monachatum sup̄ monachatum p̄uersionē tātūmodo angeloz. In xp̄ianismo q̄dam in x̄tutibus sūt validi: plēs x̄o inualidi. In monachatu aut̄ firmitas est tāta: vt si q̄s illuc cōfugiens monachus effect⁹ fuerit: nisi inde penitendo redierit: a dyabolo ledi nō possit. In angeloz x̄o cōuersatōe gaudiuz est securitatis tāte: vt q̄s illuc ascēderit nolit inde v̄m q̄ redire. Hec aut̄ oīa rex idē de⁹ hz in potestate sua. Inimic⁹ x̄o ei⁹: id ē: dyabol⁹ tāte potestatis ē: q̄ oēs iudeos atq̄ paganos q̄s extra xp̄ianū sinū repit nullo obstāte rapit: et in infernū dimergit. In ip̄m q̄s xp̄iani sinū sepi⁹ intrat: et eos q̄s debiles inuenit tēptādo violat: aīas q̄s corp̄ibus militantes captiuas aporat

illos x̄o q̄ fortes sūt: et bñ inimici possq̄ eos supare neq̄t tandē licet tristis dimittit. In monachatu q̄ nō valēt irrūpere: nec his q̄ monachi effecti sūt: q̄cq̄ facere mali: nisi ad sc̄lz redierit: corpe v̄ aliqua pentum affectōne.

Similitudo inter monachum et potonem et medicū et abbatem.

Attēdāt nouicij q̄ sic agit: q̄ monachar⁹ arripit difficultatē quē admodū infirmus q̄ grauē accipit potonē. Plerūq̄ enī contingit vt q̄ aliquē patit infirmitatē corp̄is: potōez q̄rat q̄ ab illa infirmitate curari valeat. Cūq̄ ei medicus dicit vt illam potonē accipiat: et sic sanari poterit. Emit eam: v̄ gratis eā accipit: dat: s; cū potio fortis: ei⁹ viscera rimat: mēbra oīa pcurrit malos humores p̄bit: vires tollit: corp⁹ dissoluit: terre infirmū p̄sternit desiderium maximū bibēdi i eo accēdit: v̄ dormiēdi v̄ foras ad v̄tū eūd: icq̄ medic⁹ hec infōdit cōminans q̄ moriet̄ si h̄ fecerit. Heu me infirmus inq̄t: cur potōez h̄c accēpti: male mihi erat: et mō est peior. Heu q̄to in eo malo illos vidit: q̄ h̄ cōsiliū mihi dederūt: nec mihi: q̄ h̄ me opteret pati p̄dixerūt. Si enī h̄ scissem nūq̄ potōem accepissē. Sic sic iste cōquert dū potōe coartat. H̄az x̄o mali humorē defluere ceperint: totūq̄ corp⁹ paulatim leuigari gaudet et exultat: q̄ potonē accepit: p̄ quā ad p̄stinam sanitatē redire se sentit: et homines q̄ hoc cōsiliū ei dederūt benedicit. Similiter x̄o multotiens accidit: vt aliq̄s qui anime sue infirmitatem cōsiderat: medicinaz inde sp̄ualem querat: qua ab illa vitioz suorum infirmitate mūdari valeat. Cūq̄ ei aliquis spiritualis homo dicit: q̄ per monachatu⁹ posset saluari: dat quicq̄d habz: vt i mōasterio aliq̄ post suscipiat v̄ ei gratis aliq̄ concedit: et suscipitur. Sed cū ordis difficultas cogit eū vigilare dū vellet dormire: esurire: dū vellet

libere tacere cū vellet
tate cū vellet desecre
re: v̄ ambulare aut fl
cū vellet sedere. Inu
ta: s; p̄p̄ā volūtate ei
serū h̄c habitum qua
male agē: s; mō pei⁹
mibi iubent adimplere
tūc aliq̄d boni p̄fice
q̄t ve mihi ve mihi: vt
mibi hoc p̄sulerit. Pu
bites eēt facti. Hec et b
nō oīdo illi in p̄mis v̄
q̄s sentit et secū cōsili
mōt facēdo si oīa sua
mōt q̄s sanitate cit⁹ nec
v̄ta graue vidēbat: p
bat: et q̄s iā nil male hab
tōo gr̄as agit: q̄ mon
meruerit: et oēs q̄ tale
it b̄ndicit. Cōtentic
Lerū q̄ de cōuersi
et nutritis cōgrega
choz: dicēdū q̄: sol
inter nutritos monach
lis. Attēdūt enī nutriti
mūlisse: nec se in seculi
se sed q̄ mūdā ab inf
mōt: i dei seruitio sp̄ lab
v̄ro ecōtrario vixisse;
v̄nto inferiorēs eēt iudi
v̄nti sciētia et gerioz
v̄nterū sapiētē tractant
v̄nta inueniūt ordiem
v̄nt plerūq̄ custodiūt. Ille
v̄nt valere cōsiderāt: idō
v̄nt m̄t: sicq̄ alio alij se p̄
v̄nti alioz infirmitatē attē
v̄nt mōtā eēt: sic cēt inter e
v̄nt mōtū et hoies scōs. B
v̄nt mōtū x̄o hoies q̄s p̄
v̄nt aliq̄ talis respiciūt: q̄ tē
v̄nt v̄ntū: nec sicut anglo
v̄nt v̄ntū p̄tū sūt tēptatio
v̄nt dicit: p̄tū tu dñm n

De similitudinibus

hibere: tacere cū vellet loq̄: legere v̄l cā-
tare cū vellet q̄scere: sedere cū vellz sta-
re: v̄l ambulare aut stare vel ambulare
cū vellet sedere. Iniurias sustinere mul-
tas: pp̄iā volūtate ex toto deserere: mī-
serū hūc habitum quare suscepi. Antea
male agebā: s̄z mō pei' ago: qz totz tāta
q̄ mihi iubent̄ adimplere n̄ valeo: z vix nī
si inuit' aliqd̄ boni pficere valeo. Quid
igit' ve mihi ve mihi: vt q̄ his credidi q̄
mihi hoc p̄sulerūt. Putabā q̄ oēs isti
homies eēt̄ sc̄ti. Hec z his filia nouici'
dī dū ordo illi in p̄mis videf' grauis s̄z
postq̄ sentit z secū cōsiderat: qz h̄ vna-
nimit̄ faciēdo si oīa sua posse aboleri
pctā sicq̄ sanitatē citi' recuperare totum
q̄d antea graue videbat: paulatim leue
efficiat: z q̄ si iā nīl male habēs letari inci-
pit: deo gr̄as agit: qz monachātū susci-
pere meruerit: z oēs q̄ tale p̄siliū illi de-
derūt b̄ndicit. **Cōtentio int̄ cōuersos**

Uerū qz de cōuersis (z nutritos
z nutritis cōgregat' ordo mona-
choz: dicēdū qz solet eē cōtērio
qdā inter nutritos monachos atqz con-
uersos. Attēdūt enī nutriti se nīllā crimi-
na cōmississe: nec se in seculi sordib' con-
quasse: sed qz mūdā ab infātia vitam
dixerūt: z i dei seruitio sp̄ laborauerunt
illos vero ecōtrario vixisse p̄siderat: z
ideo merito inferiores eē iudicat. At cō-
tra qz p̄uersi sciētā ex gerioz habent:
res monasterij sapiēt̄ tractant nutritis
ip̄is necessaria inueniūt ordiem q̄ suoz
feruētius plerūqz custodiūt. Illos vero
parū in his valere cōsiderāt: ido se meli-
ores ill' estimāt: sicqz alijs alijs se p̄ferunt
dū nō suā s̄z alioz infirmitatē attēdunt
Si x̄o monachi eēt̄: sic eēt̄ inter eos q̄-
mō int̄ anglos i cel' z hoies sc̄os. Angli
enī sūt q̄ si nutriti: sc̄ti x̄o hoies q̄ si p̄uersi
s̄z nec angli sc̄tōs despiciūt: qz tēptati-
ones aliqñ victi s̄: nec sicut anglos: qz
nīllā quā vincēt passi sūt tēptationem
Si ei michael dicerz petro tu dñm nega-

sti: possz petr' respōdere. **Uerū qdē qd̄**
dicit: sed tu p̄ dño nunq̄ vel vnū colas
phū sustinuiti: qd̄ oīno nō faciūt: s̄z ita
existūt cōcordes: ac si oēs eēt̄ angli: v̄l
hoies: sic q̄ sūt isti acsi nutriti sint oēs aut
cōuersi. **Similitudo int̄ hoies z anglos**

Ic ē inter monachoz cōgrega-
tionē in terris: z cōgregationez
angeloz in cel': quō inter eos q̄
adhuc sūt exterius in cella nouicioz: et
illos q̄ iam sūt interius in cōgregatōne
monachoz: q̄ vt p̄ualent i oibus se p̄se-
cte custodiūt. Hos enī abbas p̄ semetip̄
sū iā oīa docuit: q̄ vult eos obseruare: il-
lis x̄o mḡros existis p̄ponit: q̄ eos do-
ceat q̄ debeāt custodire. Isti iā p̄bati sūt
in oīni humilitate: obedientia z patien-
tia z obseruatione oīm q̄ ordo exposcit
Illi x̄o adhuc p̄bandi sūt: vt ruz velint
esse humiles: obediētes: patiētes: z ob-
uare oīnia que ordo req̄rit. Anūqueli-
bet ergo illoz is qui ei magister depu-
tatus p̄bat z arguēdo: increpādo. Ple-
rūqz etiā flagellādo temptat an apt' ad
suscipiendū in cōgregatōe alioz existat
Quē si viderit cūcta patienter sustine-
re: z alioz cōsortio p̄ oīnia dignū eē: ve-
nit ad abbatē denūciāns ei corā oīni cō-
gregatione. Domine inq̄t nouitius ille
quē mihi cōmēdastis ita p̄fecte se habet
oīnibus mōis iā est dignus inter nos eē
si iubetis. Quibus auditis abbas aut
eū recipit cōmuni cōsilio fratrū: aut ad-
huc dimittit ad exemplū alioz nouicio-
rū. Sicqz de isto nouitio cōdigne agit
q̄ seruoꝝ dei p̄sortio iam dignius habe-
betur. Illū aut̄ nouiciū quē mḡ su' vi-
derit inobediētē: impatiētē: supbū: su-
sceptōne indignū: postq̄ eū diu tollera-
uit: mltisqz mōis emē dare tēptauit: tan-
dē si nihil pficere p̄t: venit ad abbatē
z illa ei refert. Dñe inq̄t nouici' ille quē
habebam i custodia: vt eum docerem:
quomodo posset esse dignus conuersa-
tione nostra: ita p̄uerse se habet i oibus

que agit: vt nec iter reliquos monitōes dignus sit conuersari. **P**rouidere itaq; nobis conuenit quid potius de eo faciendum sit. **A**d hec ille respōdēs magistrū hortat vt eū adhuc oībus mōis emēdare conef: dicēs melius esse illū inter reliquos tolerare q̄ ad seclm̄ reuerti dimittere. **S**icq; nouicius iste nec ī cōgregatione recipitur: nec a cella nouicioꝝ expellit. **S**ilr̄ ē cōsiderādū p̄ oīa inter deum z angelos z monachos quō inter illū abbatē z magistros atq; nouicios.

Similitudo inter deū z quēlibet imperatorem.

Indendū est sicut esse inter deū z hoīes z angelos: quō inter imperatōrē terrenū z sibi obsequētes **T**ria qui p̄ sūt genera hoīm qui terreno imperatori seruiūt. **A**lij enī seruiunt p̄ terris q̄s habēt nihil aliud q̄rentes nisi q̄s tenēt. **A**lijq; terras recupare volunt: q̄s eoꝝ parētes aliq̄ sua culpa pdiderunt. **A**lij dō p̄ solidatis tñ. **I**llos itaq; dñs honestius tractat qui nihil vnq; deliq; rūt: nec aliud q̄ q̄s habēt q̄runt. **H**i radicati sūt z fūdari nec euelli formidant: dñi seī volūtate dñi sui p̄seruant. **I**llos dō quoz p̄res sibi peccauerūt: quiq; p̄ illoꝝ hereditate sibi seruiūt: aliqñ vili tractat: modisq; diuersis tēptat vcz cōuincādo: cōuiuando: quedā graua iūbendo: qñq; flagellādo. **Q**ui si hec oīa humiliter sustinuerint: z deū sui misericordīa patienter expectauerint: tandem eis dñs hereditatē p̄suoz reddit. **S**i dō noluerint hec tolerare: nec suā valēt hereditatē recupare: nec aliud eis vult dñs dare. **I**lli autē qui nihil aliud q̄runt q̄ soliditatē: z vt bñ pascātur tādū imperatori obsequūtur. **Q**ue si illis abūdāter donauerit: laudant eum: z dicūt: qz de dño tali fuidū est: qz talia seruientibus sibi cōfert. **S**i dō h̄ illis dare destiterit: statim recedūt ip̄o vitupato z incipiunt seruire ip̄is inimico. **T**ria igif b

sūt genera hoīm alicui terreno imperatori militantiū. **S**imiliter autē tria sūt genera eoꝝ qui sup̄no regi deseruiūt. **P**rimū enī genus sūt angeli: qui eterna beatitudine stabiles sibi sine oī intermissio: ne sūt seruiētes. **A**liud dō homies boni qui in q̄stum p̄it sue volūtati obediunt sicq; ad regnū celoꝝ in p̄ris sui adeulpa pditum hereditario iure puenire cōtendūt. **T**erciū autē est h̄i tñ p̄ terrenis seruiūt cōmodis q̄si milites suspēdarij. **S**ic ergo p̄ oīa est p̄siderandū inter hec tria genera z deum quō inter al. a sup̄dicta z imperatorem suum. zc.

Quid monacho p̄sit: si quod bonus est inuitus facit.

Contingit aliqñ quēpiam sic habūdare humoꝝ malis vt nisi faceret alr̄ sanari nō possit. **U**t ergo ab eis possit ex toto mūdari: spōte sua peius se facit ligari: rogās etiā eos qui eū secturi sūt: vt nō eū dimittāt q̄ qd̄ ip̄e dicat: donec eum p̄fecte secuerit. **C**ū ḡ putrediem pingere reperint z resicare clamat: z dici se prius nihil mali habere: cominatq; eos nisi eū dimiserit occidere: sed illi q̄ eū h̄ dicere p̄pter dolorem sciūt: nō d̄ba illius attēdūt: s; vt ceperāt putredinē p̄fecte absidūt. **L**uz at̄ ad plenū mūdatus melius habuerit eisdem quos antea minabat ḡras agit: q non eū volūtate suā dimiserunt. **Q**uid ergo nunq; nō ideo p̄dest ei sectio qz eā tolleravit inuitus cū ad eā tollerandā se fecit ligari spōtaneus. **P**rodest reuera qz p̄ eā abscisa ē infirmitas: z reparata est sanitas. **S**ilr̄ autē plerūq; cōtingit vt aliq; redundet vitijs intelligat q̄ aliter saluari nō valeat nisi a se ferro districtiōnis penitētie fuerit rescata: vt ḡ inde purgari q̄at: alicubi ī monasterio spōte sua se alligat. **P**rofessionē eteni faciēs ibi vilitatē: moꝝq; suozū cōuersionem pmittit. **S**eq; intra monasterij claustra eo tenore recludit: vt medici spūales vi

De similitudinibus

delicet sui pastores: qui eū corrigere debent: q̄cqd̄ ip̄e postea dicat nō eū dimittant: s̄ eius vitia refecēt: z emendēt. At plerūq; cū eū ceperint ad meliora stimulare: z eius vitia corripiēdo refecare. recalcitrat atq; irascit̄ dicens se nō eē culpabilem vñ reprehendit̄: ip̄osq; qui eum arguūt aliqñ perimere minat̄. Hi vero qui hec eū p̄ferre p̄pter ordinis destructionē cogit̄: nō eū ideo dimittūt: sed ab eo districte stulticiam vt p̄ualent nūc hoc nūc illo mō abscedūt. Cum itaq; fuerit emēdatus a vitijs: z minor fact⁹ ad se reuersus eisdē gr̄as reddit: q̄bus irascebat q̄ eū dep̄hensū corrererit. Quid igit̄ nūquid nā ideo nō p̄derit illa anta districtō qz eā infirmitate carnis inuitus sustinuit: ad eā sufferēdā sp̄ote sua in monasterio se alligauerit: p̄derit vitij: qz qz p̄ ea liberaf̄ ab om̄i infirmitate: vitioz: z reddit ad verā sanitatē d̄tutū. Sed diceret: q̄s melius est: vt deo sine p̄fessione fuisz spontaneus q̄s in monasterio se alligans seruire cogeref̄ inuit⁹.

Magna sit spes monachi p̄fessi z c̄. It̄ aut̄ respondenduz: qz tanta distantia ē inter illū qui nō vult facere deo p̄missionē seruiendi sibi: z euz q̄ libenter eā facit: q̄ta int̄ homines duos q̄ ambo ex debito debēt seruire d̄no vni. Sed vnus eoz accedit domino z dicit. D̄ne ex toto corde tibi seruire volo: s̄ me eē tibi fidelez p̄mittere nolo: qz si hoc tibi p̄mitto z postea tibi peccare grauius delinq̄re grauiori vindicā dignus existerē. Q̄to aut̄ melius poterit seruiā tibi: s̄ si quō peccauero tibi: iudica me vt illū q̄ se tibi eē fidelem minime p̄misit. Aliter vero venit z dicit. Domine ex toto corde te diligo: tibi qz fidelitātē z subiectōnem p̄mitto: vt si aliqñ fecero cōtra p̄ceptū tuū: nō me iudices vt alienū: s̄ emēdas vt p̄p̄riuz seruum. His ita dictis euenit: vt ambo idē p̄ctm̄ postea faciāt: ac deinde penitētes ad misericordiam d̄ni sui veniāt.

Dicit itaq; dominus illi: q̄ sibi fidelitātē p̄mittere voluit: q̄re hoc fecisti? At ille. D̄ne inq̄t cōfiteor qz deliq; sed tñ nō me tibi non esse delicturū p̄missi. Sed ille ido ne inq̄t nolui tibi infidelitātē p̄mittere: vt posses contra me liberius peccare. Ergo et ego p̄tra te: nō vt erga meū: s̄ vt aduers⁹ alienū agā: totūq; qd̄ erit mei iuris vsq; ad vltimū quadrantē exigā. Hoc ita iudicatus cōuertit̄ ad aliū z dicit. Et tu fue q̄ fidelitātē p̄miseras: z ido tibi magis cauere debueras: q̄re h̄ fecisti? At ille. D̄ne ait. Cōfitebor me deliq̄sse: tibi qz fidelitātē p̄misisse: s̄ postq̄ me penit⁹ qz deliq; debeo peius pati: qz tibi fidelitātē anteq̄ deliq̄ssem p̄missi: q̄s ille: qui h̄c tibi nō vlt̄ p̄mittere: tibi postq̄ peccauit: ido q̄ppe me nolui eē tuū: vt si qñ peccare: nō me iudicares vt alienū: sed emēdares vt p̄p̄riū. At d̄ns. Ita ē inq̄t vt dicis. Cū ḡ voluero de te vindictam accipiā vt de meo. Sic at̄ deus inter p̄fessū monachū z nolentē p̄fiteri iudicat si eos p̄ eū peccasse peniteat. Nō solum aut̄ p̄fessū inuitus iudicat nō p̄fesso: s̄ etiā q̄libet layco adhuc in sc̄lo cōstituto. Licet enī vterq; idē p̄ctm̄ cōmittat: tamē toto corde monachū peniteat deliq̄sse. Cū qz ordiē cui se subdidit seruēti amore cūstodiat: maiorē quā layc⁹ misericordiā cōsequitur q̄tumlibet ille peniteat sc̄laribus adhuc detentus. Si vero penitere voluerit: maiori q̄ laycus dānatōni subiacebit.

Similitudo inter monachum peccantē z laycum.

Quod z aptius a fili videamus: homines duos vnus d̄ni suos in tucanmur. Ambo itaq; a d̄no illo possessiones p̄p̄as obtineant sibi: Iure iurādo p̄missio fideles existēt. Vnus tñ illoz cōditōe tali h̄ faciat: qz si qd̄ i eū qñq; delinq̄t de p̄prio suo put fuerit iustū sibi emendet. Aliter vō d̄nim a deo di

Libellus anselmi

ligat: vt nihil ppum retinere: sed oibus
et dimissis familiaris sibi malit seruire
Hoc etiā pactū cū eo faciat q̄ si aliqua
do qd cōtra eū cōmittat de seipō nō de
realienā s; vt de pprio quā voluerit vi
dictā assumat. **H**is igiſ actis si culpā eā
dem cōmittat: vterq; ac deinde penitē
tiā duz velint emēdare: sed ille de ppo
qd nec adhuc totū vult dare p illi^o cul
pe satisfactione. **I**ste xō de seipō quo
mō etiā totū iā prius dñi sui macipauer
rat potestati. **V**ideatq; dñs q̄ ille tm̄ fa
cere nolit: vel postq; sibi peccauit q̄ tu
iste p̄s q̄ in eū delinq̄rent: fecit de quo
in q̄ maiorē velle videt habere miaz an
cū illo videt velle mitius agere quē ope
ribus cōprobat se minus diligere. **S**i
hūc velit altero durius arguere: serue i
quiens male tu q̄to mihi eras familia
rior: tātō es culpabilior. **P**ōt iste respō
dere. **D**ñe inquit verū est qd dicis: s; q̄
p̄dū p̄tere volui ac postq; toto ex cor
de penitēto: meq; ipm̄ in emēdationē tra
do nūq; nam peius illo debeo pati: qui
nec illud qd habet tibi totum vult dare
p̄ satisfactōe sui cōmissi. **I**ustum ne vi
detur vt q; te magis dilexi minorē debe
am misericordiā p̄seq̄ imo eā maiorē mi
hi facere debes misericordiā quo nullā
maiorē tibi facere possum satisfactōz.
Quid aliud dñs diceret: q̄ qd veritas
habet. **H**ic ergo miti^o iudicat vt ex to
to ppriū. **I**llū xō seuerius vt minus si
bi p̄uaf. **S**ic ergo r̄ deus celerius indul
get monacho q̄ se ei totū cōmittit q̄ lay
co: dare volenti vel sua p̄bis q̄ cōmissit
Similitudo inter monachū r̄ arborē
Teni rursus a fili pōt videri ac
ceptabilius est deo bonū opus
monachi q̄ hois cuiusq; secularis
Solet q̄ppe accidere deos esse homines
sub dño vno singulas habētes arbores
in ppo silo. **A**rbores aut ille fructū ferūt
bonū vterq; dñi i li q; dñm̄ inequaliter
diligūt: r̄ ei de fructu eoz impariter ser

uiunt. **U**nus enī eoz quia cū min^o dili
git: cū arboris sue fructus fuerit matur^o
colligit: fertq; inde dño suo q̄ tuz fuerit
visuz. **A**deo aut dñs aliū amat vt ad eū
veniens arbozem ipam ei offert. **D**ñe in
qt arbozem habeo q̄ndam: bonū valde
fructū ferentē que q; v̄re cōgruit digni
tati. **N**alo eā v̄re esse iuris q; mei: eam
igiſ offero vobis vt amodo vobis fru
ctificet soli: ipam q; v̄fo assignabo ppo:
sito: vt ea fructū colligat: indeq; vobis
put velle vobis nouerit diligenter des
uiat. **S**ed r̄ ego q̄ta diligentia potero
eādē vestre volūtati custodire curabo.
Lui^o igiſ hoz obsequiū dño illi magis
videt acceptum: an illius q̄ q̄ntumcūq;
voluerit dat ei cū fructu. **S**ic q; r̄ serui
um monachi deo est magis acceptū: q; hois
secularis. **I**pi enī sūt hoies duo q̄
sub deo velut arbores q̄sdam habent se
ipos. **I**pi q; vterq; sūt apti ad deferēdū
fructū opis boni. **A**t q; non eodē modo
diligūt deum: nec ei pariter bñ opando
deseruiūt. **S**ecularis enī q; eū min^o dili
git: tūc tm̄ euz bñ opādi aium habuerit:
boni opis offert deo q̄ntū voluerit. **N**o
nachus xō eū diligit in tm̄: vt ad eū ac
cedens totū ei offerat seipsum factis ac
x̄bis alloquēs eū. **D**ñe inqt mee hacte
nus potestatis erā quodq; mihi libebat
bonū malū ve faciebā. **V**erū q; tu^o om
nino debeo eē: tibiq; soli tm̄ bona opera
fructificare me totū tue tradi potestati.
vt aminō tibi fructificē soli: qd vt meli^o
facere valeam me vni ex ecclie tue plac
subdā: q̄ me custodiens ea tm̄ opa doce
at agere q̄ tibi nouiter magis placere: s; r̄
ego p̄ modulo meo meipm̄ custodire
studebo. **L**uius ergo munus deo est ac
ceptabilius. **A**t illius q̄ sibi offert q̄daz
ex opib^o suis: plurima xō subtrahit: im
mo illi magis q̄ dat ei seipm̄ cū corpib^o
cūctis. **N**ec ideo p̄p̄a priu^o f̄ mercede:
q; sepe bonū op^o cogit agere. **S**icut ei
is q̄ arborē totā cōmissit p̄posito dñi sui

... ea fructū collig
... velle noscer
... nō pdat meritū
... nū paulq; mature
... mittat ecōtra donec
... nactus q̄ se totū cōm
... hōditet ea q̄ opa tm̄ a
... p̄p̄o placare pot^o ne
... nō p̄dit mercedē si e
... cogat anq; velit: vt
... agere velit: donec r̄ ip
... sic agēdi. **N**ō q̄ obmi
... status ei p̄cipiat: vt
... p̄p̄o q̄ eū p̄hibeat
... qd p̄cipiat: qd ve
... sequi eum in bono p
Similitudo inter ma
... voluntatem.
Ledit q̄q; mar
... lias cū ancillis
... vt eas opa m̄seri
... ill xō p̄cipit vt ei ci
... cū dñi m̄serit exp
... itaq; dispositio mg
... p̄cipiat: q̄ntū q̄d
... egrediant̄ oblerua
Tu^o ita sub eū
... gisterio astrictis
... p̄ oia sibi obre
... licētia q̄rere cur
... Halle q̄ s̄t facit
... excepto q̄ instabilior
... eas i custodia dñi
... eoz dñi q̄rūt. **Q**uā q̄n
... nō inde tristant vt m
... q̄ datā. **S**i eis p̄ce
... q̄ eis v̄lū fuerit: cel
... opibus suis. **D**e anc
... r̄ter eas at q̄q; est
... mḡe vis obedire vol
... o dia tedio s; ei existi
... p̄cipit q̄ntū cas q̄ rōna
... quā si obtere nō p
... r̄ vobis: s; q̄ mḡe
... at. **S**i xō agna cū nō

De similitudinibus

vt ex ea fructū colligeret exq̄ z dño suo
put eū velle noscet deseruiret vt inq̄ p
p̄iū nō pdat meritū. Si ille colligat fru
ctū p̄iūq̄z maturescat: aut in arbore di
mittat ecōtra donec putrescat. Sic mo
nachus q̄ se totū cōmisit plato vt eū cu
stodiret ea q̄ opa tm̄ ab eo agēda erigēt
q̄ deo placare poti⁹ nosset. Sic inq̄ p̄p
sz nō pdit mercedē si qd̄ opis boni age
re cogat añq̄ velit: vl̄ eō phibeat cum
agere velit: donec z ipam amittat volū
tatē agēdi. Nō ḡ obmittere dz q̄qd̄ bo
ni platus ei p̄cipiat: vl̄ p̄sumere vt agat
a q̄buscūq̄ eū phibeat. Sic ei illi⁹ pui
dere qd̄ p̄cipiat: qd̄ ve phibeat: hui⁹ ve
ro sequi eum in bono per omnia.

**Similitudo inter matronā z diuinā
voluntatem.**

Acidit qñq̄ matronā aliquā si
lias cū ancillis suis mḡre p̄men
dare: vl̄ eas opa m̄lierib⁹ cōgrua doce
at. Ill̄ x̄o p̄cipit vt ei cūcte obediāt qd̄
q̄ faciēdū iniūxerit expedire adipleant
hec itaq̄ dispositio mḡra eas i vnū cō
gregat: iniūgit cuiq̄ qd̄ agere d̄eat z ne
foras egrediant̄ obseruat. **De filiab⁹**

Quib⁹ ita sub eius ma
gisterio astrictis: bone qd̄ē filie
p̄ oīa sibi obtēperāt: sz nec abeū
di foras licētiā q̄rere curāt. **De ancil
la**

Acille q̄ s̄l̄r faciūt **l**us ei⁹ bonis
excepto q̄ instabiliores existūt. q̄ ei
tenet eas i custodia diuti⁹ eē licētiā fo
ras exeūdi q̄rūt. Quā qñq̄ si obtiere n̄
valēt: nō inde tristant̄ vl̄ murmurāt: tm̄
dicūt qz datā. Sz si eis p̄cessa fu ēit egre
diūt q̄ eis visū fuerit: cessātq̄z interim
ab opibus suis. **De ancilla latrone.**

Ater eas at̄ qñq̄ est latro p̄ceptis
mḡre vis obedire volēs. Hec igif
qz custodia tedio sp̄ ei existit: licētiā ere
undi sepi⁹ q̄rit: z cās q̄ rōnabiles videāt
adiuenit: quā si obtiere nō p̄t p̄tristat ve
hemētē z dolet: sueq̄ mḡre si audet du
ri⁹ r̄idet. Si x̄o apta cā nō fuerit: ei oc

culite detrahit qd̄q̄ faciebat op⁹ intmit
tit. q̄ si opari fuerit iussa: p̄tēdit p̄tinus
q̄ sit ifirma. Ac si qñ se solā viderit: p̄ti
nus exilit: ostiū petit: huc illucq̄ circum
spicit: mādāt illi vt illi licētiā q̄rere secu
lo q̄ndi q̄ si nihil repta fuerit atq̄ corre
pta: p̄silit statim i hm̄oi x̄ba. Quid in
q̄t feci q̄ sic debeā corripī q̄ iura visa suz
agere: qz inferūt z mihi cōtumelie: sz tā
sati apte videt̄ qz iuste p̄ me agat. Ita
qz residet mesta dolēs q̄ ita sit rep̄hēsa.
At postq̄ ad modicū ille dolor recedit
maturitatē q̄ndā p̄tēdit: cunq̄z estiat: q̄
ab alijs reputeat matura licētiā rursus q̄
rere tēptat: quā si h̄re nequerit p̄tin⁹ s̄b
dit. Stult⁹ est inq̄t q̄ bñ agit: cū eq̄z tra
ctent̄ boni tractētur z mali: q̄ si licētiāz
h̄re potit foras p̄festiz egredif: huc illuc
qz vagat̄: iuuenū p̄sortia expedit: multa
nō agēda p̄mittit: vt hac ḡ similitudie pōt
colligi. **Tria sūt genera volūtatis i sub
ditis.** **De obediētia licētiā z inobīa.**

Dz at̄ p̄mū obediētia. Scōm li
cētiā. Tercīū inobediētia. Hec
do genera inueniri p̄nt i mona
chis q̄s matrona qd̄ā mḡre cuidā p̄mēs
dauit: id ē volūtās diuine volūtati ab
batis supposuit. **De licentiā z c.**

Licētiā igif multos decipit. obe
dientia x̄o z inobedientia p̄ria
sūt. Harū media licentiā ē. Sz
ḡque obedientia non p̄stringit claustra
egredi: vult tm̄ exire reguleq̄z districtō
nū licēter declinare q̄uis nolit siue licē
tia id p̄sumere. Et idcirco actū suū licē
tia q̄ p̄ualet conat̄ defēdere. **Peccatum**
p̄fecto h̄z ex illa illicita volūtate. Non
enī postq̄ mortu⁹ mūdū claustra subijt
ad mūdi negotia vel volūtate vllatē
redire debuit: velle tm̄ suū nisi p̄miss⁹ fa
cto implere noluit. **Obediētia ḡ quā in
h̄ amplexus est ipm̄ factū excusabit: sed
velle qd̄ ḡ obediētiā h̄nt p̄ctōsū nisi pe
nituerit illi erit. Ad nōnulli min⁹ ascen
dētes licētiā quā p̄implēda voluntate**

Liber Anselmi

sua expetit sepe fallunt. Ut igitur breuiter loquar et succincte sub ipsa obedientia viuētes sint in fine regal' filie. Ancillarū dōnoie licētie adherētes accipe. Inobediētia dōno que dicitur et ipsa latro rebellioes signatur in ordine monastice.

Similitudo inter monachū et denariū

Rursus a filii possumus videre quod imperfecto monacho debeant esse. Tria cuiusque bono insunt denario. Quod cuiusque perfecto debet inesse monacho. Denarius quippe bono puro ex ere recto potest dēre monetaque legitima debet consistere. Si enim unum ex his defuerit venalis esse non poterit. Et si venalis valeat esse: hec tria pariter debet habere: hec quod debet habere et monachū: ut vere monachus reputetur. Cuius quippe metalli puritas: puta est eius obedientia. Nulla enim inobediētie impuritas: sed sola in eo debet esse obedientia etenim dōno illi potestudo stabilitas est propositi eius. Non ergo leuiter exufflari debet ab eo quod ceperit sed usque in finem perseuerare stabilis. Illius autem moneta habitus est monachalis atque torsura ante et retro et his similia. Sicut enim denarius a moneta dinoscitur cuius sit regis. Sic ab istis monachus cui sit ordinis. Is autem monachus qui adeo est senex ut antea retro iam nequit inclinare: denario illi est similis cuius moneta tempore antiquitas iam deleuit. Iste dōno qui habitus monachalē non adhuc sed vitæ suscepit: et ideo nomen non habet monachi assimilatur numero potestoso: monetam tamen non habet. Et ideo non est venalis: verum sicut quod thesauri congregare desiderat. huiusmodi minimum ita ut habentem monetam habet amat. Sic deus qui thesauro celesti nos omnes reponere curat: huiusmodi hominem est quod ut habitum monachi habentem ibi reponit. Quē autem viderit habitum quod de monachalē habere: sed ex ere imponitur id est inobediēte esse hunc thesauri celestis non reponit. Sicut nullus denarius falsus licet apte monetatus suo thesauro

reponere quirit. Quē viderit obedientem esse. et si aliquando fragilitate peccet: humana non hūc tamen repellit si de peniteat: ut enim a valido denario inualidus: sic a perfecto defertur monachus imperfectus. Inualidus quippe denarius minus habet pondus quam debet: sed illud quod habet puro ex ere constat. Falsus dōno tandem quā bonus moneta prenditur: sed interius latet falsitas eris. Sic falsus monachus eundem quē perfectus habitum habet: sed inobediētie falsitas interius latet. Debit vero si obediēs licet non tantum quod cadat habeat stabilitatem obediētie tamen retinet puritatem. Dōno etenim penitet eum quod deliquit: quod quod ei precipit pura obediētia facit. Ille ergo ut denarius falsus a celesti thesauro repellitur. Huius dōno pro sui modulo vigeris ibi reponitur. Nihil igitur cuius quod potest habitum monachi exteriorē habere si non studuerit et interiorē retinere. Duo quippe sunt ordinis genera vno religioso conuenientia. Unum exterius quod religiosus videtur. Aliud dōno interius quod religiosus habet: et illud quidem exterius facticij. Hoc dōno interius naturalis est ordinis: facticij quippe ordinis facticij sunt consuetudines: ut in ordine monachorum recipiunt plures. Has etenim homines adiuuenerunt quibus dicitur de causis rationabilibus suadentibus instituerunt. Naturalis dōno ordinis naturales sunt virtutes: nec humilitas: caritas: et alie plures. Has enim deus ipse naturaliter inducit hominum suorum causa salutis suadentibus. Ille itaque facticij ordo sine isto nihil homini potest. Iste dōno sine illo saluare hominem potest: ut tamen suari valeat iste valde necessarius sibi ille. et c.

Similitudo inter corrigiam et sotularem et ordinem facticium et naturalem.

Ic enim est inter ordinem facticium et naturalem quod corrigiam et sotularem. Corrigia namque sola colligata pedis nullo est munimēto sibi: imo magis inconueniens videtur esse si sibi sola circumligetur. Sotularis dōno etiam solus pedem mus-

ant: satiq; deceter
dar vt cor' fiat nec
vt liget et ea. Sic
nihil solus p'nt s' n
naral dōno sine illo r
iste firmus teneat
bet. Hinc quippe e q
seruare desiderat d
tem? se alligat: q q
ai e coarguat. Qu
e magis dedecet cu
hoi gra monach' su
tu exteriori humilita
uenientis ee vider
habitu. Docet igit v
mandat et habere inte
teri? h' in hitu v' p'ie
lie qd no eu comouea
bare. De velle
Hoc emigra
t sevlē rep
uet. Qu dōno et
pedes tegit. Hoc
rite vsq; ad finē h'ort
amica e polimita qua
nullē dicit Jacob p'ri
modū sūt crucis: eu l
memoria dñice passio
Quona deniq;
capillo nūq; to
sacerdotē et reg
adotes quippe lege m
tu ad studium au?
reges aut coronis v'nt
me hui? capilli tōdent
stant eū vt sacerdotis
tū. De spūali sacri
quā sacrodot
nis diuersi pec
Duius q' s'nt offi
e crudelitas: lupi r
terians: vulpe astu
sire' solone. equ
salinū pigrinē: alia q
latere. Regis aut offic

Inselmi

De similitudinibus

nit: satisq; deceter couenit ei. Ne tu ca-
 dat vl' tot' fiat necessaria sibi e' corrigia
 vt liget ex ea. Sic sit licz facticius ordo
 nihil solus p'st' s' magis dedecet. **N**atural' do sine illo z pro-
 fit z deceat: vt tu iste firmus teneat necessari' ille sibi ha-
 bet. **H**inc q'ppe e' q' q' religionē interius
 seruare desiderat habitu monachali ex-
 teri' se alligat: q' qd' exteri' dem'rat sep
 eū eē coarguat. **S**i postea noluerit h'
 eē magis dedecet eū habit' iste. **S**i eni
 ubi gra monach' supbus fuerit q' habi-
 tu exteriori humilitate p'tēdit mlto incō-
 ueniētius eē videt q's si careret hūilitat'
 habitu. **D**ocet igit' vt qd' ostēdit exteri'
 studeat z habere interi'. **N**il ei penc ex-
 teri' h'z in hitu vl' p'fessioe sine cōsuetu-
 die qd' nō eū cōmoueat aliqd' interi' ha-
 bere.

De veste monachi.

Quod ei nigras viles fert vestes
 q' vt se vilem reputet: p'ctōrēq; p'mo-
 uet. **Q**uo eisdem a capite vsq;
 ad pedes tegit. **H**oc ei facere a p'ncipio
 vite vsq; ad finē hortat'. **H**ec ei ē talar'
 tunica z polimita quaz filio suo ioseph
 fecisse dicit' Jacob p'riarcha. **Q**uo at eedē
 i modū sūt crucis: eū sp' habere p'mouet
 memoriā dñice passiois.

De corona z

Corona deniq; (tōsura mōachi
 capillorūq; tōsura eū eē debere
 sacerdotē z regē demonstrat. **S**a-
 cerdotes q'ppe i lege mitra tegebant ca-
 put ad silitudinem cui' huic caput radi'
 Reges aut' coronis vtūtur ad cui' silitu-
 dinē hui' capilli tōdent'. **H**ec itaq; co-
 artant eū vt sacerdotis z regis gerat of-
 ficiū.

De spūali sacrificio mōachoz.

Officiū sacerdotis erat i lege ge-
 neris diuersi pectora mactare.
Huius q' silit' officii d'z eē leonez
 ire z crudelitatis: lupū rapacitat': thaurū
 feritatis: vulpē astutie: hircū immū-
 dicie: Hirē sōnolētie: equū z mulū luxu-
 rie: asinū pigritie: aliaq; bestialia vitia
 occidere. **R**egis aut' officii p'pūm e' res

gere regnū hostes eni p'pellere ne iusto
 iniust' iniuriā faciat puidere mal' depl'
 sis bonos exaltare. **H**oc itaq; officii d'z
 eē mōachi vt sue mētis regnū regnat: z
 corpis: hic ei oia expellere d'z vitia: pui-
 dere ne malus bono appeti' resistat: s'
 vt bon' malū sibi sp' subiiciat. **Q**uicqd'
 postremo exteri' ostēdit i habitu vl' cō-
 suetudie vl' etiā i ipā p'fessioe studeat et
 interi' habere. **A**lioqn nil sibi corona si-
 ue tōsura p'derit vllus ve habitus mō-
 nachal'. **A**t sūt pleriq; q' facticio ordini i
 putāt q' naturalē nō suāt. **D**icūt bono
 aio se pati nō posse qd' eis imponuntur
 cōsuetudies tāte. **Q**uerūtur etiā q' i se-
 culo meliores fuerūt: eosq; monach' at'
 detiores effecerit. **C**lerū q'sq; h' dicit de-
 nario falso ē similis.

Similitudo inter monachū z ignem

Falsus q'ppe denari' bon' plerū-
 q; eē videt: ac si in ignem fuerit
 miss': p'tin' falsus eē roboratur
 Sic plerq; male mougerat hō bōis eē
 morib' videt in sclo. **C**ez si rigore ar-
 ripuerit aliq' infictu mōachal' culpifq;
 postmodū existētib' regulariter increpa-
 tus p'tin' pbat nō esse qd' videat. **Q**ui
 eni humil' videat: z paties mor supb'
 inuenit z impaties. **Q**uo si h' imputauit
 ordi tale ē ac si denari' dicat igni tu me
 falsū fecisti. **N**ō at falsū eū fecit s'z quod
 erat oūdit. **S**ic deniq; istū nō ordo ma-
 le mougeratū efficit: sed q' h' iā eē deda-
 rauit. **N**ō igit' ordiem: s'z seipm accuset
 moresq; puerfos i bonos p'mutet nisi ei
 eē bonis morib' videat: bona si q' exte-
 rius agit paruipendunt.

De interiori virtute z exteriori.

Quo q'ppe vtutis sunt genera q'
 inter se sic differūt vt corpus et
 aia. **U**nū eni interi' z inuisibile
 Aliū do exteri' atq; visibile. **I**nteri' nā
 q's est caritas: humilitas: patia: benigni-
 tas: cet'q; silia. **E**xteri' do ieiunare: ele-
 mosynas dare in orationib' vigilare: la-

crinari: aliaq; huiusmodi. Ac sicut corp^o sine aia nō diu subsistere valet: aia vero sine corp^e pōt. Sic exterius genus sine interiori. Diu enī caritatē habere q̄s p̄t etiā si nō ieiunet cū diu p̄ deo ieiunare nō possit: si eū mō amet. Ut tñ plerūq; spūs malignus corp^o assumit: illud et vegetādo subsistere facit. Sic inanis glia cor: hoīs intrat: illudq; virtutis gen^o sī mulat. Sicut enī caritas ieiunare sic et inanis glia facit. At sicut corpus exaia: tum cito feret atq; p̄tēnitur: sic exterius genus sine interiori despiciē. Cū enī q̄s piā ieiunio quidē intētus: s; irasci facile videt. Si de ieiunio laudef aliquo confestim respōdet ab altero q̄s inq̄t de illius curet ieiunio q̄ sic inflat p̄ nibilo. si at frequētius māducare: sed humilis et patiens eē videat: si q; nō ieiunat ab aliquo respōndat. Illico ab altero respōdet. Bñ vtiq; vt māducat p̄meret qui adeo patiens est et benignus rē.

Similitudo inter monachū et ortulan-

ciendū ad virtutes ten-
denti quod agere debeat more
ortulani. Ortulan^o qui plātare
appetit herbas p̄s terrenaz considerat
vbi eas plātet: nisi enī terre cōuenierit:
crescere et fructificare nullaten^o potuerit.
Sic q̄ virtutū facere vult plātarium q̄ i
loco plātet eas sibi est p̄uidendū. Si ei
locus fuerit vitiosus et ipse virtutes i vi-
tia rediguntur. **D**e edificāte domū

Rarus sic eū agere decet velut
qui domū edificare debet. Qui
enī edificiaz facere vult stabile:
soliditatē prius cōsiderat terre: q̄ scz sū-
damētū firmū supponere: parietē erigē
tectū supimponere: tutusq; possit inha-
bitare. Sic qui virtutū vult facere edifi-
ciaz quo securius inhabitat ab insidijs
domū quo in loco sui cōstituat: illud si-
bi est p̄uidendū: si enī locus nō fuerit fir-
mus: nec edificū diu subsistere poterit.
hoc itaq; solū vel terra: bona ē humili-

tas: cuius cūctis virtutib^o cōgruit. nā eas
q; velut firmū fūdamentū sustētat. Nō
est i altū eleuata supbia sicut quidā pu-
tant: sed dimissa et vallis maria bestijs
vitiōz plena et caligine tenebrarū dēfisi-
sima. Nā q̄to ampli^o q̄s supbia inuol-
uitur: tāto lucē virtutis minus intuetur.
Nec clarū iusto ab iniusto q̄ diu in te-
nebris idem in cecitate cordis sui iacet.
discernere supbos pōt sed q̄ sūt distorta
eq; sectas vt recta. Qñ fit vt i valle ista
tenebrosa vitiōz sic copia q̄s bestiarū
crudeliū multitudo magna. Nā leones
crudelitatis: vulpes caliditatis: serpen-
tes quoq; venenose inuidie: rane garru-
litas et iracūdie: cetera etiā vitiōz alia
ibi solēt supabūdare. Que q̄to pl^o cui-
q; familiares habent tāto minus q̄s sint
crudeles vident. Cōsuetudo enī vitiū ē
vt nō facile videat ab illo q̄ eo p̄mit: s;
mox vt cessauerit et ab eo se alienauerit:
tūc deinde cōsiderat in q̄ta fidelitate et
miseria iacuerat et q̄ graues mor^o ma-
larū bestiarū tollerauerat

Humilitas mōs est de septē gradib^o

Humilitas autē mōs magnus est
in cui^o sūmitate lux ē non modi-
ca et honestaz p̄sonaz id ē scāz
virtutū pulcerrima turba. Sed q̄ ad hūc
puenire desiderat necesse ē vt p̄ gradus
q̄sdā ascēdat si hūc mōtē agscere et inha-
bitare affectat.

Nota septē gradus humilitatis.

Primus itaq; gradus i mōte hu-
militatis est cognitio sui: hunc
vniūquisq; sic debet habere: vt
se inferiorē oibus iudic; eē: imitās apl^z
q̄ se oim suorū coaplorū dicit eē minimū.
Si nā eēt aliq; hō q̄ ita peccass; vt do-
min^o eius sibi iusto iudicio pedes et ma-
nus amputaret: oculos erueret: et totū dī-
laniare posset: nec tñ faceret: sed ex sua
miscētia illū tolleraret vehēter se dñi
sui debitozē cognoscere deberet et eo ma-
gis humiliari q̄ se min^o p̄pēderet meru-

de a dño sic tollera-
tro in multis offer-
ri nos et vindicta
nem possit dilamare
p̄titi assūgere: aut p̄-
nos trahere. **E**
nemem creaturam
E qua offen-
p̄meruim?
aduersū nos
seruus altius? a dñi
mō dñi sui adhere
mū exacerbarer: si
hā iustissime irritare
uocē cūctoz offendē
sem creaturā q̄tum
im in irā cōmouim?
ulla cōsideratione terr-
mus vos sustinere s; p̄-
nō a creatore meo nō
erit inimico eius dya-
nō etiā abus dicere
tes vt nos pascere de
vōsūfusione vobis p̄-
uocādo recessistis p̄ q̄
sol q̄ vobis ad salutē
vindicā dñi mei q̄ e-
mīs penitus cohere-
pta queq; creatura p̄-
magabili rōne. Pro
humiliari ne diu dilan-
mīs adueniēdo mal-
equitius tollerant q̄
d̄tergo humiliamur q̄
imū: vel qd fecerim?
et nos viles p̄cōtes m-
agnūmos fore cogno-
scē indicat iam in p̄mo
aris stat. **S**cōs gra-
scandus grad-
sū nōnulla qui
fiterē: sed nullū
bere dños cūtur quib-
stant si veniā mereri
viti ad salutē: vt se cog-

Inselmi

De similitudinibus

isse a dño sic tollerari. Nos igit dño no
stro in multis offendim⁹ oēs: z in tantū
vt nos ex vindicta iusticie sue membra:
tim possit dilaniare: aut iugi languore ī
pñi affligere: aut penis postmodū eter
nis tradere. **¶** Qui in deuz peccat
omnem creaturam contra se excitat.

Ex qua offensione nō solū irā dī
pmeruim⁹: s̄ etiā totā creaturā
aduersū nos excitauim⁹. Etenī
si seruus alicui⁹ a dño suo recederet z ī
inimico dñi sui adhereret nō solū ipm do
minū exacerbaret: s̄ etiā totā eius fami
liā iustissime irritaret. **Lū** igit dñm cre
atorē cūctorū offēderimus aduersū nos
oēm creaturā q̄tum spectat ad merituz
nrm in irā cōmouim⁹. Potest ergo nob
iusta cōsideratōne terra dicere nō debe
mus vos sustinere s̄ potius absorbere q̄
mō a creatore meo nō timuistis recede
re: z inimico eius dyabolo scz adherere
pōt etiā cibus dicere z potus nō merui
stis vt nos pascere debeam⁹: imo poti⁹
vt cōfusiōnē vobis p̄parem⁹. Ab illo ei
peccādo recessistis p̄ quē nec ales esurit
Sol q̄ vobis ad salutē nō debeo lucere
s̄ vindictā dñi mei q̄ est lux lucis z fons
lumis penitus cohercere. Sic etiam sin
gala queq; creatura s̄ nos pñt surgeť ir
refragabili rōne. Proinde expedit nob
humiliari ne diu dilata vindicta: tanto
acrius adueniēdo mala nra puniāt: q̄
to diutius tollerauit q̄b punire poterat
Et ergo humiliamur qd̄ simus: q̄ irati
fuimus: vel qd̄ fecerim⁹ mēte tractem⁹.
Et nos viles pctōres multoq; supplicio
dignissimos fore cognoscem⁹. Qui se q̄
talē iudicat iam in p̄mo gradu humili
tatis stat. **¶** Scd̄s gradus humilitatis

Secundus gradus est dolor: Nā
sūt nōnulli qui se pctōres eē cō
fitem⁹: sed nullum inde doloz
habere dīnoscutur quib⁹ necesse est: vt
doleant si veniā mereri desiderāt: qz nō
valēt ad salutē: vt se cognoscat q̄s pec

catorē si inde habeat dolorē. Nā si dño
q̄s peccaret: z inde dolorē si haberet qd̄
putas: domin⁹ eius de eo diceret Quō
ei offensā posset dimittere q̄ diu eū pro
offensione sua nequa q̄ sciret dolorē ha
bere ridiculū potius q̄ aliud videret si
veniā peteret de hoc. Unde se nō dole
re faceret. Necesse est enī vt doloz ha
beat quisquis de p̄petratis culpīs veni
am consequi desiderat. **¶** Tercī⁹ grad⁹

O Eūde sequit̄ cōfessio quia qua
liter se peccator cognoscat z do
leat cōfiteri studeat. Multi enī
sūt qui se peccasse cognoscut z dolent: z
tamē celāt quō quidē hoc erubescētes
nō audēt. Et quia sciūt p̄fessionē neces
sariā ad salutē fore in cordib⁹ suis corā
deo penitēt z illi cōfiteri p̄ponūt. **¶** Pl
toq; maiorē penitentiā agūt: q̄ si confi
terent̄ eis iniūgeret q̄s sacerdotū. **¶** Vex
in hac re penitus decipiunt qz null⁹ deo
quicq; cōfiteri pōt q̄ ip̄e ignoret. **¶** Dia
enī ei nuda sunt z apta. vult itaq; deus
nec q̄cūq; ei peccauerit ac si ip̄e nesciret
ita suo loco aliū nesciētī cōfiteri ne dissī
milet quaten⁹ hoc iudicio manifeste cō
probet. qz si deus hoc ignoraret ip̄e xas
citer ei manifestaret. Ad hoc si is q̄ ma
iorē penitentiā ex p̄po arbitrio nō cōfes
sus vult agere q̄ aliq̄s si cōfiteret̄ vellet
ei imponere putat maius se fecisse ex p̄
pria volūtate q̄ si cōfiteret̄. **¶** P̄set ap̄d
se quid sibi plus cōfiterit an cōfiteri et
puā penitentiā agere an sine p̄fessioe sp̄o
tanea volūtate longo penitere tpe. **Lū**
q̄ magis eligit penitentiā gratis celare
q̄ reatū suū p̄ cōfessionē māifestare ag
noscat p̄ certo qz nōdū vere confessioni
illā siue sp̄ōtaneā penitentiā q̄libet gra
uis fuerit adequauit: quōqdē necdū si
bi tm̄ cōstitit grauius clā penituisse q̄
tum p̄fessionē cui eā facere debuit fecisse
Quare min⁹ est sp̄ quēlibet grauius si
ne cōfessione penitere q̄q; puro ex cor
de confessionē facere. **¶** Quartus ḡdus

ictis vult⁹ cognoscere
nā si dñm iusticia
nata supra sicut quid
missa z valle maria bo
ta z caligine tenentur
sto ampli⁹ q̄ supra
lucē vitans minus intem
iusto ab iniusto q̄ vult
in ceitate cordis sui
supbos p̄fced q̄ sūt vult
recta. **¶** Q̄ sit vt iust
ritioz sic copia q̄ sūt
ultitudo magna. **¶** P̄
s: vulpes caliditate
venenose inuidiare
cūdie: cetera etiā vint
abū dare. **¶** Que q̄to p̄
habent tāto minus q̄
sent. **¶** Cōsuetudo enī v
videat ab illo q̄ eo p̄m
stauerit z ab eo se alienam
e cōsiderat in q̄ta fidelitate
auerat z q̄ graues mo
arū tolleraret
itas mōs est de septē gradib⁹
Amilitas aut mōs magis
n cur⁹ sumitate lux z non m
la z honestatē p̄notat id ē
alcerima turba. **¶** Sed q̄
e desiderat necesse ē vt p̄ gra
lcedat si hūc mōe aḡceret
effectat.
ta septē gradus humilitatis
Primus itaq; gradus ī mōe
militatis est cognitio sui
vult quisq; sic debet habere
oib⁹ iudicē z cōmū
n suoz coop̄oz dicit eē m
cēt aliq̄s hō q̄ ita peccat
nus sibi iusto iudicio p̄
mputaret: oculos eructo
re posset: nec tm̄ faceret
vultū tolleraret vt
deuōcōe cognoscere
humiliari q̄ se min⁹

Quam itaq; tres gradus i monte humilitatis haberem? seq; psuasio que vnicuiq; habenda e qrt^a ia videt p libate vtutis grad^o. Cu enim necessariu sit vt cofiteamur Sciendum est q; ita cofiteri debem^o: vt hoc ipm qb cofitemur ita esse psuadeamus: tuc eni pura e cofessio: si ea sequit voluntaria p; suasio.

Quintus gradus. **Q**uinto igit gradu cofessio apponaf: vt scz qlem se quis cog; scit: dolet: cofitet; z suadet: tale q; se ab alijs cocedat iudicari. Snt eni pleriq; satis semetipos iudicantes: s; neq; q; pnt ab alijs pati vitupari. Qui enim ad motem vere humilitatis ascndat: necesse est vt sic semetipos despiciendos iudicat sic etiā alios si se iudicādo despererit tollerare sciāt. qua i re op^o est patia q; sexto loco est apponēda

Sextus gradus **H**ec itaq; vnicuiq; familiari^o eē dz vt quicumq; ei aliq; iniuria fit ita eaz suscipiat patienter quasi commodū sibi magnū fieret: pfecto si aliq; seruoꝝ alicuius discreti hoīs peccasset: z dum sibi exinde mlte fierēt molestie nō reclamatz sed potius iuste tlia pati se diceret citi^o apud dñm miam inueniret. Nos itaq; q; multa p; creatoz; nfm comissim^o tāto studiosi^o humiliari dēm^o q;to magis indulgētia ei^o nos indigere videmus. **S**eptimus grad^o.

Nec solū absq; murmuratōne pati debemus molestias s; vt etiā grauius puniamur ad vindictā dei amem^o Supinus eni amor mōtis humilitatis gradus eē videt. Quō qdem tūc e deo grata satisfactio in eius mēte qui satisfact nulla manet murmuratio sed pia iugiter feruet dilectio. **R**ecapitulatio.

Quod autē supius dilatei p partes ostēdimus nūc ea debet breuiter z sumatim sub exēplo recolligam^o. Si ei dñm quispiā haberet quez p culpa sua tradere morti deberet: posita rōne cū eo

suā seruus culpā occultare velut in tenebris vellet.

Cognitio sui. **zē.**
Ut si cogsceret qd est primus humilitati grad^o si ei dolerz
Dolor
Ut si doleret q est secū d^o: corā alijs dño licz iubēte pñteri nollet. **zē**
Ut si cofiteret qd est **C**ofessio **zē** tera^o psuadere nollet ita vt crederetur.

Persuasio.
Ut si vellet inde culpabilis credi: qd est qrtus: pati nō nollet vt dicitur culpabilis. **C**oncessio.

Ut si sibi dici pateret q est qur^o nō tñ pati vellet vt sicut culpabilis pateretur. **P**atientia.

Ut si hoc patiens qd est sext^o non ita tractari. **A**maret qd e septimus licet h velle dñm suū sciret nō ei pfecto culpā illā dñs dimitteret: imo magis vt iniquū seruū eū puniret. Sic nefas nobis culpas dñs dimitteret: si non nos gradib^o iisdē humiliauerim^o: sicut ipse iubet **zē.** Quō vnusquisq; se iu-

niozem omnibus putet.

Veruz q; nōnūq; ideo extollim^o q; nos alijs nō recte cōpamus. Videndū est nobis q; id mō facere debeamus: si eni alijs volumus cōparare q; a nobis sūt q; in nobis sunt: in nobis nō adeo q;si prestita nobis. Sic namq; agit qui de bonis adeo sibi pñtis super aliū extollit: velut q; vestibus alienis indutus gliatur. Non ergo hec alioꝝ bonis cōpare debemus: sed mala tñ nra que in nobis sunt in nobis habemus q; si fecerim^o mala videlicet nra bonis alioꝝ vt cōferamus nō inferiores eē ceteris oibus nobis ipis videbimur. Quod p; q; supbi faciunt etiā si sint oibus detriores cūctis tñ se iudicāt eē viliores: sua eni bona tñ attendētes alioꝝ mal' comparāt quoz mala nullatenus cōsiderare deberēt. **O**bsit pñsideratio alteri^o

Consideratio nāq; vel (peccati) cognitō alieni peccati mala mlta in diuisis parit. Si eniz pctōz

ut qui alterius cul
 us exemplo i suo q
 xō penitēs a pecc
 cit: eodē exemplo
 temptatā facit?
 tēp; ante carebat
 vniū illius confide
 serēdo se illi in sup
 vilgebat etiā in do
 odio mon s; facile
 culpa: cuius pñder
 la: vñs vō ill^o sp
 ratio p; pñt vadit.
 uenti: penitētē penit
 rēpātōi resistere nō
 re iustū humiliari: di
 ligere facit. **A**lber^o h
 suū vniū nō hūitē an
 culmē humilitatis alo
 De duab^o sorob^o
Una at humil
 terrimi mōtis r
 vides vēcūdia sēz q
 rādia q; est apd hoīs
 q; si an mentis sue oc
 mter reduterit: hāc f
 sicut eni sibi ipē loq
 De vēcūdia qu
I ego hoc pe
 ro qñ an deū
 q; me vidēt oc
 vtero qd dicā cū reat
 roci vid: bit: boni z m
 vō me accusabūt neq;
 ppter te dñe morte amē
 hodiāq; vias meas vt
 vō vniūq; pponat. S
 iderz: h; se aburu entib
 s; pñsiderādū q; dēcū
 s; liberat: cultos fidel
Iscrūtāmē illa
 q; e apd hoīs h
 dēz e z latro pessima
 vniūq; mētē alie vbi tā
 mētē e pñstitūē^o bīc

De similitudinibus

est qui alterius culpā considerat malo illius exemplo in suo peccato pseuerat. Si vero penitēs a peccato a penitētia frigescit: eodē exemplo quō si eodē peccato vel temptabatur facilius exemplo supatur: si autē temptatiōe carebat eo ipso temptatus quod vitium illius considerat. Si vero iustus perseverando se illi in supbiam extollit quē si diligebat etiā in deo nūc eū incipit habere odio: non est facile consideranda alterius culpa: cuius consideratio tot generat mala: utus vero illi? sp̄ d̄z attendi: quod ei? consideratio per spiritū vadit. Ipa nāq; peccatiōe cōverti: penitētē peniter: magis temptatū temptatiōi resistere nō temptatū: sic pmanere iustū humiliari: diligētē vero magis diligere facit. Albertus igitur virtutē nō vitium suū vitium nō virtutē attendere d̄z quōs ad culmē humilitatis ascendere studet.

De duabus sororibus huius motus custodi-
Huius autē humilitatis pulcherrimi motus duo sorores sunt custodes decūdia scilicet quae est apud deū et decūdia quae est apud hoīes. Nam cū temptat aliquis si autē meritis sue oculos has duas firmiter reduxerit: hāc facile superari potest. Sicut enim sibi ipse loqui debet.

De verecundia que est apud deum.

Ego hoc peccatū vel illud fecero quāsi autē deū et sanctos eius angelos quod me vidēt oculos meos leuare potero quod dicā cū reatū meū oīs creatura dei vidēbit: boni et mali angeli: diaboli me accusabūt nequē paccabo: imo propter te dñe morte afficiar: tota die custodiāq; vias meas ut nō delinquā. Sic sibi vnusquisq; proponat. Sic semetipsum consideret: sic se aburuentibus bestiis eruat. Sed considerādū quod decūdia quae autē deū sepe est libera: et custos fidelis.

De decūdia
Uerūtāme illa (quae est apud hoīes) quae est apud hoīes decūdia nōnūq; fallax et latro pessima. Solus ei cōtingē ut aliqui mētē alicuius vbi iam sepe dicitur motus humilitatis est constitutō hinc luxurie: lup

rapacitatis vel alia quibus vitioy bestia temptet irrūpe quō cū decūdia quae apud hoīes est ne intrare prohibere dicit: sicut sic sibi metipsum si in dū male cōsulēdo loq̄t. **Pa**gerit inquit p̄fusio si huic temptatiōi luxurie: ut postmodū sciat aditū dedere: sed nullus hoīum hō videbit: et ego bñ celabo nec amplius erit cognitū: modice nūc voluptati cōsētia: et cū voluero memetipsum corrigā. **Ac** deū penitēdo satis melior quā mō sū ero. **Al**ti ei p̄ ruinā surrexerūt: et p̄ modū viliores fuerūt. **Sic** nimirum decūdia quae est apud hoīes malo suo p̄silio nōnūq; fallit: et fallit et malā vitij bestia in mētē quē tueri deberet subintrare p̄mittit: quae cū intrare p̄missa fuerit nō facile expelli potest nā si is qui scelus p̄misit p̄fici aliquid voluit ea cogitatō quae p̄mittit ei quae se emendaret mox ut voluisset p̄ peccatā culpā d̄t. **Quo** cōfitebor: quae frōte reatum meū apiam: nō amplius hōrē hēbo: si me manifestauero: sed quod mō app̄ciō: oī tpe vifero. **Quid** igitur faciā sariabor voluptuose viuēdo nōdū viā iusticie tenere valeo. **Ecce** quō mī hō decipit: quae callide vincit quā astute superat. **Ipe** nāq; humilitatis motus paulatim p̄ficiendo statuit: ipse custodes eius motus p̄stituit: ipse custodes easdē a p̄pugul motus expulit ipse post modū semetipsum male custodiēdo mūcipiū hostibus suis tradidit: in me siquidem est vñ cū dei grā p̄ficio in me etiā: vñ deficio nō mihi p̄ficiēdi aliq̄ vim facit: si ade defcū aliq̄ venire cogit. suggerit deo: suggerit rō: suggerit xtus: ut recte viuā: et in me mea arbitriū scilicet libertas quae h̄ facere possū si volo. **U**erū eō suggerit diabolus: suggerit appetit: et vitium ut voluptuose viuā et h̄o possibilitatē hec faciēdi si contradicere volo.

De fabulatio duarū p̄dictarū sororum.

Liēdū est quod cū verecūdia quae est apud hoīes in dū fallat multosq; modis per eam adit nobis vitioy fiat. **V**erecūdia quae est apud deū nec

fallit nec fallit. Hec etenim cum ad mentem reuocatur postea et locum suum vicem motum humilitatis quem tueri deberet fallente sorore sua vitis subuersum quasi porcorum rostris dissectum inuenit vehementer turbatur: dolet ingemit: sepe etiam lacrimas fundit. misera miserabiliter se querit: qualiter bestia intravit funesta: quae fuerat causa quae exordium quasi ve aditus et dum eam vehementer execratur. Ecce fallax soror fallaciter eam plerumque sic solat. Eya quare tamen doles cur tot tantisque lacrimis temetipsum affligis: grauius te ille vel ille peccauit. et veniam obtinuit: humanum est peccare: nec tamen poteris esse peccatum quanti facis illud. Taliter male consulendo dolorem temptat lenire: sed fidelis custos quem se coram deo formidat accusari sicut fallere nescit sic malum consilium admittere contempnit. Nam promissa et dolendo plangit: et plangendo indefinenter sui conditoris indulgentiam querit: atque locum suum curiosus deinceps custodit etc.

Quod non spero misericordia dei de cogitari

Magnandum est igitur quod tempore temptacionis autem perpetracione culpe nunquam misericordia dei de cogitari: sed iusticia et iudicium eius furor et indignatio illius hec debet pensari. Hec debet ante mentis oculos reduci. Hec sepe numero cum magno honore retractari. Cum quasi temptata non de dicere misericordia domini magna est: sed hec potius horredum est: incidere in manus dei viuentis. Quod appetit luxurie quelibet pulset non cogitet tunc quicquid die peccator ingemuerit omnia peccata eius obliuioni tradent: sed potius sepe recogitando tractet quod maledictus omnis qui peccat in spe. Et illud ysaiie primo. De genti peccatrici pro graui iniquitate filius sceleratis semineque. Si autem pro non cura fuerit peccati admissio tunc demum dei misericordia propensius est cogitatio in despatio venire superueniat. Tempore itaque temptacionis modis omnibus unusquisque debet conari ne superetur. quod licet deo veniam promiserit delinquenti: non tamen sponso dicit ut

ei daret voluntatem penitendi. Cum autem certum sit quod dei gratiam promeretur quod quasi declinat a malo et facit bonum et iram et indignationem incurrit omnis qui operatur peccatum. Magnopere curandum est ut vitia vitentur et virtutibus adhereamus.

Que operatio sit inter ascendentes. Rationes sunt necessariae ascendenti innocentia: beneficium: platio Innocentia talis esse deus ut nulli noceat. Beneficium ut omnibus proficiat. Platio ut se inferioribus iudicet. Unus apostolus superiores inuicem arbitantes. Hinc deus unusquisque alijs impendere: et nihil horum sibi fieri ex debito exigere. Nam si seruus alicuius domini suo in multis peccasset non solum iram domini deseruaret: sed etiam omnium consuetorum indignationem incurreret. et si aliquid iniuria ei interim fieret non iuste conueniri diceret. Dicit aliquis innocentiam et beneficium alijs libenter impedit: sed meo omnibus alijs inferioribus credere nequeo. Sunt etenim homicide adulteri latrones: et huiusmodi. Adhuc quicquid operatio facit inter te et alium nolo ponere in trutinam quod tuum non est: imo quod tuum est vicem mala tua et pro modum bona sua. Talis cooperatio vel talis consideratio spero sit inter ascendentes. Si quid vero boni in te vides non tibi sed deo imputes. Unus apostolus. Quid habes quod non accepisti quod gloriaris quod non accepisti etc.

Silitudo inter cenouerxia et caritatem.

Sic igitur debemus innocentiam beneficio platioe uti in faciendo et recipiendo sicut usualiter portatur cenouerxia. Quippe illa quae subeunt facies ad locum quod tendunt ad locum aut cum veniunt dorsa vertunt. Tribus etiam alijs modis potest sed non conuenienter portari vicem ut facies pro facies vel dorsum contra dorsum vel facies ad locum versus. procedere terga vero quae ire debeant conuertantur. Et notandum quod minus quam a duobus cenouerxia in operando portatur: nec caritas quam pro cenouerxia volumus signari minus quam inter duos potest haberi. Si ergo in motu aliquis edificaret sibi homines plures domum et de valle opteret lapides

dis timentia et alia
mas pmeret cenou
portari si inq illi p
illud ita accipit: y
aut facit vel docta e
vni pcedere vellit:
nec negrent vbiq lin
ragio ad pugnos et ca
inde ad arma. Rogo
pmeret si sic eos bac
uenerit vtiq q inlan
tur b oia considerem
ne in fraterna caritat
le qsi qndā cenouex
eni in excelso mote in
mū nobis edificare fa
i sola virtutū opatoe
sumilitatis gradib⁹ at
esse e vt fiat p innocēti
miles vt quēlibet mlti
s frequenter exhibeo: et
erit patienter tollero
in mote virtutū ad i
ne mibi congruos faci
tuo. si at alijs b imp
hoosū cōtra dorsū ve
re et qsi ancedētē sub
liuēdo. At si mibi
in quo et ille qd postu
bitur quo exigo qsi fa
inhibitione cenouerxia
tuo et ille qd exigit de
operacionem vnto terga x
quae ire debent: et facie
mas. Sic istis trib⁹ mod
pore satagit plerūq lita
stinebit facies q b est in
mus sup innocētiā bñfi
nulla oibus impedamur
regramus. Hoc eni est
illa vicē pñtia et labēt
era et perpetua. et
studo inter qūitate
scit qūitates corpe
na sūt duo qūitates at

De similitudinibus

des timentium et alia que ad edificacionem domus pertinere cenoueris sursum in monte portari si in quibus illi portatores instrumentum illud ita accipient: ut uterque sibi dorsum aut faciem vel dorsa que tenderent facies deo uel precedere uellent: et dum sic ire prepeteter nec nequerent uobis litigare incipient de litigio ad pugnos et capillos ueniret deinde ad arma. **R**ogo quod deberet aliquis preteritis si sic eos hac de causa pugnatem inueniret utique quod insaniret. **I**n nobis igitur hoc oia consideremus: qui tale habitudinem in fraterna caritate tenere debemus ut sic quasi quando cenoueris spiritualis. **N**obis enim in excelso monte in celesti scilicet propria domum nobis edificare satagere debemus: que sola uirtutum operacione constructa: ad quam humilitatis gradibus ascendit. **Q**ue necesse est ut fiat per innocentiam beneficium placidum scilicet ut quilibet in thipi preterea cum habet aliquis frequenter exhibeo: et si mihi exhibita fuerit patienter tollero. **G**radus pergende in montem uirtutum ad domum celestis patrie mihi congruos facio: et cenoueris bene porto. si autem alius hoc impedere detractum que si deorsum contra dorsum uerto dum illum pergentem et quasi antecedere subsequi deberent facies illi uerendo. **A**t si mihi hec quasi per debitum fieri quoro et ille quod postulo facit quis non libenter quod exigo quasi faciem contra faciem in subiectione cenoueris ferre. **C**um uero exigo et ille quod exigit denegat: quod illud per exactorem irritum terga uertimus ad locum ad quem ire debemus: et facies unde precedimus. **S**ic istis tribus modis que cenoueris portare satagit plerumque lites et discordias sustinebit facies que habet intentionem se per habeamus super innocentiam beneficium plationum ut illa omnibus impedamus: et a nullo eadem requiramus. **H**oc enim est terga uertere ad illa uicem preterita et labentia facias deo ad futura et perpetualia. etc.

Similitudo inter qualitates corporis et anime. **S**icut qualitates corporis: sic etiam genera sunt duo qualitates anime. **Q**ualitas

corporis aliqui subitanea: aliqui uero est continua. **S**ubitanea ut cum repentina infirmitate nigrescit vel verecundia rubescit: sed mox hac et illa transiente ad calorem pristinum homo redit. **C**ontinua ut cum assiduam patientiam infirmitate: que sibi continuum parit pallorem. **S**ic anime qualitas aliqui subitanea aliqui deo continua. **S**ubitanea ut cum irruente subita temptacione subito in peccatum nigrescit sed statim per confessionem et penitentiam ad preteritum pulcritudinem reddit. **C**ontinua: ut cum assidue in peccato iacet per quod et assidue anime deus deformis iacet. **H**ec autem genera duo qualitates anime genera sunt duo indignitatis sue. **Q**ue indignus est sed subitanea qualitate habet non ideo tamen ad iudicium sibi assumunt christi corpus et sanguinem. **Q**ui deo secundum continuam indignum existit ille ad iudicium ea sibi assumunt

De cordis immudicis.

Querit quod quoniam discutere intendit infirmitatem tria esse genera immudicie cordis. **P**rimum namque genus est amor: non amorem ueluti luxurie et similia. **S**ecundum deo est odium eorum que odio non debet haberi sicut est odium alieni spiritus. **T**ercium autem nec amor nec odium sed quod cogitacionis uanitas: ut cum cogitamus uel iste ueniat uel que vadat. **S**imilitudo inter corporis infirmitates et anime.

Rursus attendendum duo esse genera infirmitatis. **Q**uedam enim sunt corporis: quedam uero anime. **C**orporis namque infirmitas aliqui est quasi naturalis: aliqui est quasi casualis. **Q**uasi naturalis namque est fuscus ab ipsa hominis infirmitate sibi continuo. **C**asualis uero est ut febrius: que uigore repentino uel alio casu accidit homini. **H**oc utique quod occasione accidit extrinseca facilius curari potest una medicina. **I**lla uero quasi naturaliter adheret homini in una repentina curari sed cum frequenter medicina per minus et alleuari donec facilius valeat portari. **I**taque uiciorum que sunt anime

Inselmi

De similitudinibus

p cōcordiā. Est enī pax carnal' z spūalis
concordia carnal' z spūalis. Pax z con-
cordia carnal' est quaz hūc infideles vel
etiā falsi xpiani vbi in pctō cōcordāt z i
quācūq; pacē obtinēt. Hanc autē pacem
xps nō cōmēdauit vbi dicit. Non veni
pacē mittere i terrā s; gladiū. Per terrā:
terrenos. Per gladiū sepatōem q̄ sepa-
ramur a carnalitate potes intelligere.

Tercius xō modus spūs fit victor: iā s; i
bi pūgāt carnē. De h' z idē dñs ait. Pa-
cē relinq̄ vobis: pacē meā do vobis. Et
ppheta. Pax multa diligētib' deū et i
pace factus ē locus ei'. Quartus vero
modus ē prenūciatōe corruptōe nostra
trāsmutata vt iā dixim' in corruptione

De q̄dripartito statu humāe nature

Ad statū si q̄dē qz humane natu-
re q̄tuor sūt status q̄bus p diu-
sis meritis btā vita v' miseria red-
dit. Duo nāq; pmi beati: duo postremi
miseri. Beatorū autē alius min' beatus:
alius xō beatissim'. Itaq; miserorū ali'
min' miser: alius xō miserrim' ē. Satis
itaq; btūs fuit ille q̄ añ pctm̄ fuit: adā i
padiſo stetit. Btissim' xō ē ille q̄ nūc ē
in celo vbi sctōz aīe sūt. Min' autē mis'
est stat' n' q̄ dū in h' s'clo viuim'. Mis-
errim' vero illo q̄ reprobi pmanebūt i pe-
nis iserni. Ut ḡ in btissimo statu eterna-
liter q̄scam' in dei fuitio t'paliter labo-
rem'. Nā z eternū pmiū eterna pmerē-
dū seruitio eēt: si vtrūq; simul eē posset
hō qz eternū habere nō posset pmiā nī-
si deo laborādo eternū exhiberet obseq̄-
um. deus sue vite pmiū qz ē eterna: vite-
qz hoīs q̄ est t'pal' fuitiū cōparat. Si ei
hō q̄diu vixerit deo fuerit z de' h' ei co-
adiuuat z ipse recōpēsabit qd si nō a p̄n-
cipio vite sue deo deseruire cepit vsq;
in finē pseuerauerit: deus ab vite sue p̄-
cedentis seruitiū nō exiger: sicut nec ipse
a deo vite illius p̄cedētis pmiū. Si autē
hō e' q̄ adiu'xerit deo defuerit: z deus
ei nullū repēdet meritiū q̄diu z ipse vixit

rit: qz si nō a p̄ncipio vite sue male deo ce-
perit seruire: sed ex q̄ cepit vsq; ad finē
voluerit pseuerare: nō ei deus vite p̄ces-
dentis seruitium bonum recompensa-
bit in bonum: sicut nec ipse vite illius p̄-
cedentis premiū habere noluerit maluz
nec z sue vite p̄cedentis bono z dei p̄ces-
dentis vite malo carebit p̄mio. Nō ergo
fuit sp̄ oīs hō qz eo ordie q̄ cōstitur'
ab ip̄o est.

De tribus hoīm ordinibus

Tres q̄ppe sūt ordies hoīm: vicz orā-
tes, agricultores: defēsores. Hos
āt ordies sic ad diuersa officia de' i hoc
mūdo disposuit quēadmodū quidā p̄:
familias oues z boues z canes maxios
in domo sua distribuit. zc.

Exēplum

Oues nāq; (ouū: bouū: z canū
adhuc h'z vt lac sibi z lanā ferāt
Boues xō vt terraz exerceant.
Canes at vt tā boues qz oues a lupis de-
fendāt. Si ḡ h'z q̄cūq; aialitū suum
gerat officiū illud ad vitā seruat dñs qz
ei' sibi vtilis ē vita. si xō officiū qd ē su-
um nō egerit morte sua iudicat' dignuz
qz ei' vita nullū fert fructū. Si enī ouis
lac v' lanā nō attulerit: bos at terrā nō
exercuerit qm̄ aliū fructū ferre potuerit.
Rursus si canis custodie pecudū depu-
tat' eas lupis pmiserit lāiare aut eas dē
ipse vel alios canes ceperit strangulare.
Quid alius dñs agere dz qm̄ eū obauē.
Sic z dñs de ill' ordibus agit qz ad offi-
cia diuersa in h' mūdo disposuit. Quos
dā nāq; vt clicos monachos qz adhuc
ipm̄ disposuit vt p alijs orēt: mites qz vt
oues lacte p̄dicat' oīs eos imbuāt: lana-
qz sui boni exēpli feruētes mūdi amore
faciāt. Alios xō vt agricultores ad hoc
disposuit vt de suo velut' bouū labore ip-
si viuāt z alijs. Quos dā etiā vt milites i
h' instituit vt asp̄itatē put' necesse fuerit
ōndāt tā orātes qz agricultores ab aduer-
sis gētib' velut a lupis defēdāt. Si ad-
go sui quisq; ordinis officiū impleat lō-
gā pmerent' vitā: qz ceteroz viuunt ad

utilitatē. Si xō agere noluerit vita ipā indignus existit: qz fructū nō affert ppter quē vivit. Si enī monachi cleriqz orati onē vel p̄dicatōem alijs imp̄dere v̄l eti am bonū exēplū p̄tere aut terrā agri cole noluerūt extollere: qd aliud poterit officiū explere. Rurs⁹ milites alios de fendere noluerūt aut etiā more rapido rū canū eosdē aut seip̄os occiderint: vel opp̄serint. Quid de illis: nisi qd de rabidis canibus debet fieri. Unusqz sui ordis gerat officiū: ne ⁊ totum qd vidit deputetur mendaciū. De mendacio.

Enī qd ordinis sui ordo ē nō lege rit: ois ei exterior: habitus mentif qui eū ordis illi⁹ eē testaf. Actus qz illi⁹ us ⁊ xba ipa qz mentif cogitatio: qz mē da cū testaf p̄ xō. Cū enī qsp̄iā agit dē v̄l cogitat sic eē agēdū dicēdū cogitan dū qz alijs iudicat plus eteni loq̄tur ple rūqz hō actu qz xbo sicut hec pōt vide ri exēplo. Exemplum de medico.

Medicus nāqz herbā qndā si di ceret egroto salutiferaz eē v̄t ex ea comederet. Aliā xō mortife ra. Ipe cū ex ea gustaret plus ei actu qz verbo diceret: quia plus ei actu qz eam verbo comedēdā suaderet. Cū igit qz p̄iā qz agit vel dicit vel cogitat sic esse agēdū dicēdū cogitandūqz ceteris ma nifestat qz si ita est verū actu ⁊ xbo ⁊ mē te loq̄tur si xō nō est isdē oibus eē mē tif. Inq̄ntū igit v̄x dicit bñ. Inq̄ntuz xō mēdaciū p̄ferē malevincif qz oē pec catū mēdaciū eē p̄ba. Siquidē nō ni si cogitat locutōe ope peccat quibus q tiēs peccat⁹ deo ⁊ hoib⁹ mentiuntur. His itaqz tribus dei timorē ponamus custodē qz testate sc̄ptura Timor dei ex pellit peccatū. Timor deniqz sp̄ssancti est donū aliozqz oim premiū.

De septem donis sp̄ssancti.

Septē sūt dona sp̄ssancti: vicz: timor: pietas: sciētia: cōsiliū: for titudo: intellect⁹: sapiētia. Iho:

rū at donoz v̄t dcm̄ est timor: est primū Aliozqz veluti qdā fūdāmētū. hūc nāqz sp̄ssanctus mētes i cāpo supponit aliaqz dona suo in ordine velut in edifi cio supimponit. Paus enī mēte metuē facit: ne p̄ peccatis suis a deo supetur: ⁊ in penis inferni cū diabolo fuerint torta hinc deniqz timori sup imponit pietatē cū mēti sic metuēti suispius aspirat ⁊ pas sionē: pieqz recolere: facit qz misera erit: si a deo sepata: ⁊ in inferno cū dyabolo fuerit torta. Dehīc xō sciam supimpo nit pietati cū mēs qz sibi timer: sibiqz cō patif: q̄ valeat mō saluari scrutat: ei⁹ sp̄ssanctus hui⁹ rei cognitōem largif.

Exinde aut fortitudiez sup imponit sci entie cū mēs pavidā sibiqz cōpaties iā qz qd agere debeat sciēs fit fortis sp̄s: facti dono ad opandū q̄ didicit qbusqz saluari se posse cōfidit. Post h̄ xō cons iliiū fortitudini supedificat iā fortis ad opandū q̄ pie timēdo scit esse facienda sui expimēto didicit sp̄ssancti grā: qd de his omnibus alijs sc̄sulere debeat ⁊c. Quinqz ad actiū: duo ad cōtemplati uam p̄tinent

Ec̄ at qnqz sp̄ssancti dona ad actiā: duo xō q̄ secun⁹ id est i tellect⁹ ⁊ sapia ad cōtemplatiūā p̄tinet vitā. Ipe tñ sp̄sscūs p̄mis qnqz supim ponit v̄t suoz edificii donoz possit om nino ⁊pleri. Postqz enī sp̄ssanct⁹ mēte facit pauētē: sibiqz ⁊patiētē: eaqz sat eē faciēda fortiter opantē ⁊ de ipis sui exē plo alijs ⁊sulētē accēdet eādē ad intelli gēdū cur h̄ v̄l illa de⁹ p̄cipiat. Cur hō li cet alteri bñfaciat nullā ab eo remunera tionez exigere debeat. De intellectu.

Quoz v̄t intellectuz sp̄rtussan ctus mēti aspirat ad postremū etiā sapiētia sup accumulabit v̄t qd videlicet rōne intelligit sit sibi sa pidū atqz dulcissimum soloqz rectitudi nis amore sequitur quod intelligit esse sequendum. De sapientia.

Hic tamē... ma polium... dūmmerarē... ad timorē a quo... dēcedendo quō... nob edificii al... ita cōposito sc... familiā dom... regit ⁊ ad obse... qualitatibus ani... Incaie qualita... instabiles iam i... mores. Hocce... in habitu iā reda... dicitur cū cito ad... in anima fl... Quis mores boni ⁊ m... Or aut mox ali⁹... mali. Boni igit... arvina dicit... Irates aut bon... vitia xō parium... dicens agit op... ipa vel vitū p̄pe of... p̄pe ba bētur cū ex cō... v̄t ⁊ hoies iusti vel... eū p̄te habent lic... hand tñ dissimili... sapia ⁊ stiticia qz i... Quid ei ex ipis v... atqz stulticia eadē... qz fieri opa. Sicut... dimittere non vult q... bonū videt. Sic ⁊ ille q̄... v̄t hoc deo ille faci... esse v̄t ille dimitrat. Sū... putat. Est aut ali⁹ me... qz metuat falli: nec... in alo qd cepit p̄leverat... sibi videt p̄sepe dimitte... iterius credit consilium... de odio ⁊ amore peccati... Tem p̄cū peccati... qz amor eiusdē. Idē

Inselmi

De similitudinibus

Hac tamē sapiētia quā extre-
 mā posuim⁹ spūscētūs dona sua
 dinumerare p̄ ppham incipit: z
 vsq; ad timorē a quo cepim⁹ ascendere
 dimiserādo ascēdit. Un̄ nōdū qz nob̄ in-
 uuit descēdendo quō ex eis dē donis cō-
 struat in nob̄ edificii ascēdēdo. **H**ec igit̄
 edificio ita cōposito scētūs i eo spūs resi-
 det totāq; familiā dom⁹ interiori. i. oēs
 aīe sēl⁹ regit z ad obsequz sui disponit

De qualitatibus anime z moribus.
Inc aīe qualitates que pa⁹ erāt
 instabiles iam in bonos redigit
 mores. **M**ores q̄ppe qualitates
 sūt aīe in habitu iā redactē: nō enī tunc
 mores dicūtur cū cito adueniūt: cito qz
 recedūt: s; cū in anima stabiles existūt

Quid mores boni z mali sunt.
Mores autē mox alij boni alij vero
 mali. **B**oni igit̄ virtutes: mali
 autē vitia dicūt̄. **D**e virtute z vitio
Virtutes autē bona exterius opa
 vitia x̄o pariunt mala. **N**on tñ
 q̄tiens agit op⁹ virtutis z vitij

**x̄tus ip̄a vel vitij p̄pe dī h̄ri: tūc enī p̄i-
 mū p̄pe habētur cū ex cōiuetudie possi-
 dent. vñ z hoies iusti vel vitiosi dicunt̄**
Lū autē p̄fecte habent̄ licet ip̄a oīno sint
 dissilia: hand tñ dissimilia sp̄ habēt opa

De sapia z stulticia q̄nq; i eodē p̄uētia
Quēdā ei ex ip̄is vt sapia p̄fecta
 atq; stulticia eadē faciūt plerūq;
 fieri opa. **S**icut enī p̄fecte sa-
 piens dīmittere non vult qn̄ agat qd̄ si
 bi bonū videt̄. **S**ic z ille q̄ p̄fecte ē stul-
 tus: vex hoc ideo ille facit qz scit bonuz
 nō esse vt ille dīmittat. **S**tultus vero qz
 sic putat. **E**st autē alius medius nec ita
 sapiens qn̄ metuat falli: nec ita stultus:
 vt i malo qd̄ cepit p̄seuerare velit. **H**oc
 q̄ sibi videt̄ p̄sepe dīmittit qz magi q̄z
 sibi alterius credit consiliū.

De odio z amore peccati.
Item p̄fectū peccati odiū p̄fect⁹
 qz amor eiusdē. **I**dē p̄lex qz op⁹

exhibet exterius. **S**icut enī qui perfe-
 cte odit i se peccatū nō curat qd̄ illud
 aguerit. **S**ic z qui idē delictū in se p̄se-
 cte diligit. **T**erz hec ille vt sibi deus in-
 dulgeat iste x̄o p̄ sua hoc facit impudē-
 tia. **A**lius x̄o medius: q̄ nec ita peccatū
 odit vt hec om̄s velit scire: nec rurs⁹ sic
 amat vt z velit nescire. hic igit̄ z plib⁹
 illud abscondit z vni tñ p̄ cōfessionē pa-
 tefacit. **De humilitate z supbia.**

Alius p̄fecta humilitas p̄fecta
 qz supbia opa qd̄a habent silia
Sicut ei p̄fecte humilis cū pec-
 cat vult vt eius p̄latus suā districte pu-
 niat culpam. **S**ic z valde supbus verū
 hec ille p̄ eiusdē culpe remissioē. iste x̄o
 vult pati p̄ indignatōe: dedignat̄ nāq;
 vt p̄latus sui misertus: vel ad modicuz
 sibi p̄cat: imo magis vt suaz imoderate
 puniat culpā desiderat. **E**st autē ali⁹ me-
 dius q̄ nec oīno districte puniri: nec suā
 sibi culpā vult ex toto donari. **H**ic itaq;
 cū aliqñ peccat ptim puniri: ptim qz dī-
 mitti suam sibi culpam desiderat.

De tribus verecundie generibus.
Tria enī sūt verecūdie genera:
 que z ip̄a opant̄ exterius diuer-
 sa. **A**lia nāq; est corā deo tantū
 alia x̄o tñ corā hoīb⁹. **A**lia autē ptim co-
 rā deo: ptim corā hoīb⁹. **V**erecūdia
 nāq; corā deo est tñ: cū qz sum⁹ q̄les nō
 eē decet: erubescim⁹ oīaq; peccata si nō
 alijs obeesit corā hoīb⁹ fateremur **V**e-
 recūdia x̄o corā hoīb⁹ tñ est cū qz agsci-
 mus q̄les nos eē debem⁹ verecūdamur
 nāq; delicta z vni detegere p̄ cōfessio-
 nē erubescim⁹. **V**erecūdia at̄ ptim corā
 deo: ptiz corā hoīb⁹ ē: vt cū nec ita de
 n̄ris pctis corā dō erubescim⁹: vt ea co-
 rā hoīb⁹ fateri valem⁹: nec vl̄ rursus co-
 rā hoīb⁹ vt ea vl̄ vni p̄ cōfessionē dete-
 gere erubescam⁹. **Q**ue itaq; x̄cundia
 est tñ corā hoīb⁹ ē bona. **Q**ue x̄o p̄-
 tim corā dō ptim corā hoīb⁹ ē melior. q̄
 at̄ corā dō tñ optima ē: b enī postrema

et omni est timor est timor
 ni qdā fidem in
 tus metes i capo sup
 us in ordine vel in
 ut. **P**ane enī metes me-
 ccantē suae odo super
 mi cū diabolo fuerit tota
 timor sup imponit p̄tate
 etim supus aspirat opaf
 ecclere. **T**amē q̄ mēta
 ra: z in inferno cū vrbēdo
Debic x̄o sicut suppono
 mēs qz sicut timor: sicut
 at mō saluari scitū: sicut
 vni⁹ rei cognōcōm laq;
 vntudie z sup imponit
 quida sibi qz cōpatis
 reat scies fit fortis sicut
 pandū q̄ videt̄ qd̄
 cōndit. **P**ost h̄ x̄o cū
 ni supēdicat iā fortis
 e timēdo scit esse fortis
 videt̄ i spūscētū qz
 is alijs scire debet: i
 actiua: duo ad cōtemplā
 at qnq; spūscētū dona a
 hay: duo x̄o q̄ scitū i dī
 ip̄a ad cōtemplātiū p̄p̄
 h̄ spūscētū p̄mō dūq; sup
 op̄ edūcāū dōmō: possit om
Post h̄ enī spūscētū mēte
 sicut opantē: eoz qz sicut
 ter opantē z de ip̄is sui cri-
 lētē accēdet eadē ad imē
 vt illa de papat. **L**ur h̄
 faciat nullā ab eo remanē
 ere debet. **D**e intellectu
 op̄ vt intellectus spūscētū
 us mēti aspirat ad postmā
 iā sapiētia sup accēdit
 elicit rōne intelligit̄
 bulcissimum solat̄
 e loquitur quos
Per...

vt dcm̄ est: si nō obesset alijs: suaz homi
nes cōfiteri culpā coraz hoibus faceret.
Adedia x̄o nec ita est pfecta: vt corā ho
minibus velit: nec ita impfecta vt saltez
corā p cōfessionē suā erubescat culpam
fateri. Prima aut̄ etiā corā vno erubescit
culpā fateri: bona tñ est ipa qz licet s̄b
rubore: culpā tamē cōfitef vni quādoqz.

De tribus que notantur in iuvene.

In iuvene q̄s tria notant̄: quib⁹
ad pb̄itatē venturus p̄noscur
Hec autem sūt taciturnitas corz
poris cōtinētia. verecūdia.

De taciturnitate.

Taciturnitas videlicet vt p̄ taceat
postea dicat.

De corporis continētia.

Orp̄is aut̄ cōtinētia vt nō leuiter
oculos: huc illucqz reducat: manus pedes ne moueat: s̄ oia
corporis sui membra decēter cōtineat.

De verecūdia.

Verecūdia x̄o vt erubescat corā
hoib⁹. cū qz vetitū agit: totusqz
rubore suffus⁹ ostēdat qz erube
scit. Ad h̄ tria iuuenis q̄sqz nitaf: qz vno
quoqz eoz ad altiora puehit si q̄dem ta
cēdo z audiēdo sapientiū doctrinā pau
latim cōcipit scientiā: q̄busdā incremen
tis ad spūalē vitam p eoz x̄ba ptingit

**Similitudo inter diuersa alimēta z p̄
cepta.**

Sicut enī alimētis diuersis ad
pfectā corpis etatez: sic p̄ceptis
dissimilibus ad spūalem p̄duci
tur vitā: vt enī pri⁹ educat̄ simplici lac
te m̄ris de hinc alio aliq̄. Deinde farie
z mixto: postea mitis panis: postmodū
etiā crustis: donec quolibet cibo valeat
vti. Sic enī primū iubef in deū credere
dehinc eū diligere. deide timere: postea
bene operari. postmodum etiam aduer
sa pati: quousqz sibi p̄ceptuz q̄dlibet se
cure possit iniungi.

Exemplū noui vasis semel imbuti.

Quia spūali doctria semel ad ple
nū imbutus: nouo vasi similis
esse videt̄: vt cū vas nouū potu
bono semel affectum: vix eius saporem
amittit: etiā si ab alio postmodū replea
tur diuersi saporis. Sic iuvenile cor spi
rituali doctria imbutū: vix eius dulce
dinē pdit: etiā cū seculari occupaf: po
stea cui intēdit: si aut̄ audiendo sapien
tum x̄ba cōtemnit audire: nec ad nulla
attendit scientiā spūalis vite.

Exemplum cultri.

Vel quia q̄ p̄po caret cultro meri
to esurit si alieno incidere nolit
Sic z iste p̄pria carens scientia
iure spūali fame perit: tum aliena nolit
tacendo scientiā vti. Tacendo igif sapi
entiū verbis attendat: vt ad sciam spū
alis vite doctria eoz ptingat. Cōtinē
do aut̄ corpis mēbra vt sup̄ dictū est in
melius pficit. qz mentē h̄ mō stabiliorē
z placitā reddit. Dēs x̄o stabilis z pla
cida. placida exterius x̄ba reddit z ipa

Exemplū aque quiete z solis radij.

Vel enī aqua quieta cū ex vna p̄
te solis suscipit radium: ex alte
ra q̄etū: z ipm̄ aliq̄ in pariete re
dit. Sic mēs placata suscipiēs aure cu
iuspiam x̄bum: ore remittit z ipm̄ placa
tum: vt x̄o aq̄ cōmota radiū cōmotum.
Sic z mens turbata x̄bis: reddit turba
tū z oēm exterius actū. Ut ḡ ad q̄etam
mentis z oris z opis sibi pficiat iuueis
queqz mēbra decēter cōtineat. Erubel
cendo aut̄ sicut z dcm̄ ē in melius pficit
qz verecūdia penitētiā parit: cuius alia
sicca: alia vero humida.

De penitentia sicca z humida.

Icca nāqz penitētia ē cū aliquē
quidē sui peccati penitet: s̄ hu
more pietatis sui qz ipius compūctōne
caret: humida x̄o est: cū habet vtrūqz.
suisqz luget peccatū magna cordis con
tritione: vt ad hāc ergo sibi p̄sit penitē
tiā: nō iuuenes tñ: verū etiā homo eru

debeat quicquid aq
Exemplū arborē
Et aut̄ scilicet
ius penitē
more arborē
volētis. Sicut enī
tu arbuta prius cu
arborē ipam succer
Sic z huic vitā m
ana p̄a sūt extirp
ipm̄ destruenti ferrā
De de
Extractione
ex ociositatē
est cauendū
tis. Quī beatus dem
ose perit le videlicet fa
De tribus homi
Ria sūt gener
ri pena plect
fratru: detra
am paulus dicit. Si
mordetis videte ne a
mini. Lōdit nāqz alt
sū in eo facit q̄tiēs ali
loquēdo viliorē effici
obinuitē s̄umanf: p̄
bus destruit miserimē
is q̄ alterū detrahēdo
tur: qm̄ morsib⁹ detra
sua. Nā cū eius vitā p
erat: semetipm̄ ante nul
demnat: Sicqz plerūqz
alteri derogat nisi respici
in dānationē cadat is cu
lethonis ex ipa detracōe
aut̄ detractio cōpetur: v
mus z inq̄rendo qd̄ oīe
dicamus: nō ideo qz nesc
vt quod scitur melius to
Exemplū ignis z vni
Olet enī cōtinge
aliq̄ materia aliq̄
ardet: tñ v̄to i
eoz ardorē crescat. Tali

De similitudinibus

bescat quicquid agit illicitum.

Exemplū arborē magnā succidē volēs
St aut sciendū q magni alicu
ius penitiz criminis sibi eē agēdū
more arborē magnā succidere
volētis. Sicut eni ille minora in circui
tu arbusta prius curat succidere: ne sibi
arborē ipam succidētī obesse inueniat
Sic et huic vitia minora alij crimini vi
cina pā sūt extirpāda ne q sibi crimen
ipm destruenti ferāt impedimēta zc.

De detractōne zc.

Detractōnis vitii: qd maxime
ex ociositate solet nasci multuz
est cauendū: qz pnciosū est mul
tis. Vñ beatus clemēs inter cetera q ab
ore petri se didicisse fatef hoc mō scribit
De tribus homicidij generibus.

Tria sūt genera homicidij q paz
ri pena plectuntur. Interfectio
fratru: detractio: odiū: de q eti
am paulus dicit. Si comeditis z inuicē
mordetis videte ne ab inuicē consuma
mini. Cōedit nāqz alter alterz: z qsi mor
ssi in eo facit qtiēs aliquis aliqē male
loquēdo viliozē efficit. vñ necesse est: vt
abinuicē psumant: penis vez gehēnali
bus detrusi miserrime puniant. Si igit
is q alterū detrahēdo comedit psuma
tur: qm mor sib^o detractōis psumere ge
stat. Nā cū eius vitā p detractōem dila
cerat: semetiipm ante iustū iudicē dñi cō
demnat: Sicqz plerūqz cōtingit vt is q
alteri derogat nisi respiscat coram deo
in dānationē cadat is cui detrahit nihil
lesionis ex ipa detractōe sentiat. Quid
aut detractio cōpetur: vel qd sit in qra
mus z inqrendo qd dñs dederit breuif
dicamus: nō ideo q nesciat sed idcirco:
vt quod scitur melius teneat.

Exemplū ignis z vēti z humane mēt
Olet eni cōtingere: vt ignis in
aliq materia aliquādo paululū
ardeat: et si vēto ipellif: ad ma
ioz ardorē crescat. Taliter est mēs hu

mana salubri amonitiōe pulsata ad op
agendū post suggestiōē psciū surgit
ad qd pmū surgere neglexerit: sicut ig
nis vento mouef: sic mens a corpis de
sidia amonitiōe exatāf.

Descriptio detractōnis

Detractio itaqz est quotienscūqz
ca intēde de aliq dicit: vnde ip
se minus amari siue minus app
ctari possit. Detractio malis duriciā pe
nitentibus refrigerationē: tēptatis exē
plū peccādi qsi fomēta malicie prestat.
Naturale siqdem ē vt sicut id qd a null
fieri audio facere formido: sic illud qd a
pluribus vltiā a paucis fieri pncipio fa
cilius psumo: z q ples eandē rem fecisse
cozguero eo min^o eā facere dubito. Bo
nus qz z si nec penitens de aliquo crimi
nali nō fuerit: nec tēptatōem aliquā in
de habuerit: z aliū illa vel illa crimialia
ppetrasse p detractōnē audierit: nisi si
bi vigilāti oculo pviderit: materiā supbi
endi accipit. ppum nāqz ē supbie singu
laritate sp gaudere. Quapropter sum
ope cauēdū est peccatū detractōis quia
fomes ē tante pditōnis.

Commendatio caritatis.

Tollit eni caritatē sine q impos
sibile ē queqz deo placere. Qui
eni nō diligit: manet i morte pl^o
nāqz peccat q amorē pximi a corde alie
rius minuit qz q victū ab ore paupis raz
pit. Nā sicut aia pcciosior est qz corp^o: sic
grau^o est anime victū auferre qz corpo
ris. victū xō anime est amor dei z px
mi. q eni diligit: legē impleuit. Qui igit
tur dilectionē q debet aia sustētari tollit
qstū in se ē aiam occidit. Propterea ca
uendū est ne qsqz aliqd sinistrū de aliq
loq psumat: nisi ppter emēdatōem eius
hoc faciat. Nā plato aut illi quem puto
posse cōsulere peccāti z vitioz vulnera
mederi: debeo alterius maledicta ppter
emēdatōem detegere: q p semetiipm nes
qt vealre: z alius corūpat ipius pffessū

f

one : cōpēdiōse eū posse mouere: ne tali iūgat singulari familiaritate : aliter xō nullo mō de aliquo quicq; aduersi loq; debeo. **Q**uoque noceat detractio. z psit bonū audire.

Uterū sed nocet multis de quolibet malū dicere: sic plibus solz pdesse d alijs bona audire. **N**ā cū bona de aliq; referūtur: hi q; boni sūt: eius facta emulant: eoq; ppensi in sua bonitate pseuerare nitūtur: q; alij ei⁹ bonitatis sectatores laudant. **S**i autē penitentes fuerint: studiosius suā penitentiā vt boni efficiant pagūt: q;to gliosiores bonos eē malis sedula relatōe picipiunt. **P**orro si mali fuerit erubescūt: q; de alijs bona referri audiāt: a q;bus semetip⁹os vacuos esse cōsiderāt: tantoq; facilius ad penitentiā reuocantur q;to ples z forte debiliores se bona opari eis referūtur. **S**ic igit omni christiano cōsuetudie sēp bona de alijs estimare bona loq; nihil mali credere: nihilq; proferre.

De scientia volūtate z vsu actionis. **Q**uā in oibus accidētibus nris sūmope querēdū sit vt boni sumus alioqn beati eē poterimus. **Q**uerēdū est quibus pot⁹ vtenduz sit vt boni efficiamur. **T**ria itaq; mihi eē vidēt: q; necessaria sūt volēti effici bon⁹. scz. scia. volūtās. z vsus. **N**ā nisi q; ha beat sciam bonū faciēdū nequaq; bonū vnde salutē cōsequat opari poterit. z si habet sciētā: s; volūtate opandi nō habuerit bon⁹ nullo mō est. **Q** si boni agnitōem z volūtatem opandi habuerit: nec tamē eius vsu ope cōpleuerit cuz possit: bonus nequaq; erit.

Exemplum cithariste. **S**i is qui cytharista eē debuerit cytharā nō coguit qliter cytharedus erit: si etiā instrumentū illud nō agnouerit: z si aguerit: tāgere illud noluerit: qliter cytharedus erit. **S**i at illō aguerit z tetigerit: s; ei⁹ vsu

habere cōtempserit: nūq; ppter pgnitōnem z volūtate sine vsu huius arti peritus erit. **T**aliter nāq; licet q; habeat sciētā bñ viuēdi z volūtate: nequaq; bonus erit: nisi etiā boni opis vsu tenuerit iuxta suaz possibilitatem.

Similitudo inter desides z peccantes.

Sunt autē quedā factarū scripturarū ignari: z dū aliqd de eis q; possent ad efficaciam sui retinere audiūt: rēpnendo dicūt. **A**d qd istō tantillū tenebo nō ex re tā pua sapiens ero. **C**ū q; mihi labore imponā: dimittā quiescā: viuā: vt potō: q; frustra sapientie ampl⁹ studebo: nō enī oēs peribunt q; sapientes nō sūt. **H**ec z his similia piger sibi pponit: nec pcepit q; antiquus hostis ad interitū eius talia sibi suggerit: q;tenus in oī vita sua nulli intendat vilitati: sed in negligētia z corpe sp; uiuat vt periat. **A**mplius q; satis in q; sūt sapientes in mūdo satis scriptores: satis q; habet peritiā artiū: nō est op⁹ vt ego me discēdo fatigē. **P**ropterea puritiaz extui: tā senectuti appropinq; nec iā posses ad magnā sciētē fructū venire: si mō incipio laborare: sic secū piger: tractat z in sui corpis desidia pseuerat. **S**ili mō nō nunq; peccator: irretitur: ne ad bone opationis exercitiū aliq; exurgat. **S**olent enī ptingere: vt is q; luxurie inq;namento sedat: interdū semetipm cogscat z facti sui peniteat: s; cū itez temptatio aduenerit z locus peccandi affuere dē.

Quare iustā voluptatez pderem: satis etiā admittere potero: sicut z mltas alias feci: z cū in futuro satiatas fuero: oia in siml pfitiboz: z sic bon⁹ efficiar. **S**atiabo: igit donec deo de oibus satisficiam: z tunc tm ieiunabo: tūc tot afflictō nib⁹: tot xberib⁹ corp⁹ castigabo: tm ele mosynis z persimonijs studebo: vt i me non remaneat dignuz supplicio. **C**ū enī adhuc illa z illa in me restāt sine cōfessione cur me ab hac sola cōpescerem dele

atione. Talia nōm
q; prave cōsultā
q;ta erroris caligin
tur. Nam q;to sūt p
abus ac bonitate pa
berēt eē ad oē delect
suggestionis executi
Sic enī virtus xtrū
re. **Q**uidq; q; hodie
nullatenus pducere
Quodcūq; p; manu
ter opare: q; nec opus
eius est apud infero
Similitudo inter
negligentes.
Serū huiusmō
v do negligētes
pes insipientes
insipiens cū obulū acq;
qui munusculi dicit
seruare: nō ppter hoc
tam itaq; hoc i pom
quolibet alia re mihi d
illud custodiendo solli
Sic stolidus dū pu
nūq; p;ficat ad maiora:
qua que habet custodi
bere cōsiderat: eo ma
pessiderat: quaten⁹ e
d maiora querit q; q;
nūis qui se paupem s
tūc semit: debet facere
tūc sciētē ac bonitatis
tam sicut plura genera
tūc enī: z multi nūm diu
multe scientiarū sentent
p;ses bonitatis actōes bo
ficiant. **D**e sciētia et
Am igit sciētia si
bonus efficiatur z
nullū eaz posse cōp
um as eius pes neglig
stere q; subito illum
tūc p; p;ber: querendū est c
tūc illā valeamus acq;re

De similitudinibus

ctatione. Talia nonnulli interdū sibi met
ipsis prave cōsulūt: nec miseri attendūt.
Quāta erroris caligine interi^o obtenebrā-
tur. Nam q̄sto sūt pctis obligati maio-
ribus ac bonitate paupiores: tanto de-
berēt eē ad oē delectamētum dyabolice
suggestionis excutienduz ardentiores.
Sic enī virtus x̄tuti accumulata p̄de-
re. Quisq̄s ḡ hodie q̄cquid opari p̄ōt:
nullatenus p̄ducere debet. Uī salomō
Quodcūq̄ p̄t manus tua facere instā-
ter opare: q̄ nec opus nec ratio nec sapi-
entia est apud inferos.

Similitudo inter paupes stultos et
negligentes.

Verū huiusmōi hoīes ita ī peccā-
do negligētes imitamur: et pau-
pes insipientes. Siquidē paup
insipiens cū obulū acq̄rit: aut aliud qd
pui munusculi dicit Ad qd illud tātillū
seruarē: nō p̄pter hoc diues ero: expen-
dam itaq̄ hoc ī pomis aut nucibus aut
qualibet alia re mihi delectabili. Nō eī
illud custodiendo sollicitus volo habe-
ri. Sic stolidus dū p̄uipendit modica:
nūq̄ p̄ficiat ad maiora. Sapiēs at paup
pua que habet custodit: et quo min^o se
habere cōsiderat: eo magis nacta retine-
re desiderat: quaten^o ex puuloꝝ p̄gerie
ad maiora querit q̄siq̄ p̄tingere. Sic ni-
mirū is qui se paupem scientie ac boni-
tatis sentit: debet facere si ad aliquē ef-
fectū scientie ac bonitatis velit puenire.

Ham sicut plura genera massam et gut-
te flumē: et multi nūmi diuitē faciunt: sic
multe scientiarū sententie sapientem: et
plēs bonitatis actōes bonū quodlibet
efficiunt. **De sciētia et trib^o p̄tibus ei^o**
Cum igit̄ sciētia sit necessaria vt
bonus efficiatur et manifestū sit
nullū eaz posse cōprehendere: q̄
minimas eius p̄tes negligit colligere:
nisi forte q̄s subito illuminet: sicut apo-
stoli et p̄p̄he: querendū est quō per gra-
tiā dei illā valeamus acq̄rere. Trib^o itaq̄

q̄ causis videt̄ mihi illā posse adipisci:
doctrina: experimēto: et ratione.

De doctrina.

Per doctrinā quippe que capitur
lectiōe et sermone sciētia
acq̄ritur. Quisq̄ legit aut legē-
tem siue loquentē aud it. Ad hec vt coz
que legunt siue referunt sciētia habe-
at intendit.

De experimento.

Experimento dō acquirit̄ sciētia
dū rei quā aliq̄s p̄bauit cer-
tam habet noticiā. Ex rōe quo-
q̄ p̄cipit cū p̄ naturalē mentis discretō-
nē in istis q̄ faciēda siue obmittēda sunt
quis solidat̄. Scientia igit̄ his trib^o re-
bus acquirit̄: s̄ q̄ inflat nisi eam caritas
edificet nil p̄sus p̄ficiat absq̄ volūtate
bonitatis. Voluntas itaq̄ bona est que
dei volūtati subiecta ē: q̄ tunc volūtati
dei subiecta est q̄i id vult qd deus vult
illā velle debere: et tūc iusta siue recta di-
cit q̄i id qd de^o vult eā velle debere am-
plectitur.

Non semp̄ de-
bemus velle quod deus vult.

Non enī sp̄ velle debemus qd de-
us vult: s̄ hoc velle debem^o qd
de^o vult nos velle debere. Co-
luit enī de^o b̄t̄m martinū ab hac vita tol-
lere: sed si eius discipuli hoc tūc volu-
issent crudeles vtiq̄ extitissent. At nolue-
runt qd deus noluit sed voluerit quod
deus voluit eos velle debere: et viam iu-
sticie retinere. Qui ergo cum scientia
volūtatem bene opandi portat: maxia
ex p̄te bonitati appropinquat. Unde sci-
endū est qz quicūq̄ bonā volūtate des-
derat necesse est vt a vanitate sese aliena-
re studeat. Nā sicut vna opatio aliā a se
diuersā opatōem excludit: sic cogitatio
cogitationē expellit: et voluntas nihilo-
minus voluntatē repellit. Lū enī manu
scribo nō agrū semino: deinde etiā cū se-
minauero scriptōem excludo. Sic itaq̄
cū et ip̄e mane quid cogito: nō interzvti-
litatē penso. Et cū postea vtile quid p̄-

sauro inanitatem expello. His igitur que diximus de scientia et voluntate transcursumus videamus etiam quod sit necessarius usus bone operationis.

De usu.

Quippe sicut corpus humanum sine frequenti ciborum usu nequit subsistere. Sic anima absque virtutum frequentatione non potest vivere. Qui ergo ad effectum bonitatis venire desiderat: necesse est ut cum scientia et voluntate etiam ipsam usum habeat.

Bonum homo de omnibus sibi bonis bonis et malis utilitatem sibi acquirit. Si quidem cum aliquid boni de homine bono vel malo audit: gaudet deo: inde gratias agit. Quod cum facit mercedem a deo boni voluntatis accipit: ac si operatio fuisset eiusdem operis. Malum autem si audierit dolet: quod sibi in mercedem reputat quasi eiusdem mali destructor fuisset vel diminutor. Sed dicit aliquis de bono et prosperitate inimici mei neque gratulari: neque de danno eius tristari: quod si ore confiteor me pro dano: corde enim metior.

Ratio quomodo inimici diligere possunt.

Habere considerandum est qualiter is qui in bono proficere desiderat sibi: pro viis inferre debet ut proficere valeat: licet carnalis appetitus meus damnus inimici mei appetit: non tamen habere ore confiteri debeo sed potius dandum ei pro plangere: et pro appetitum carnis mee illi pro prosperitati favere. Illius dandum solum verbis si corde simul neque demonstrare: mihi displicere. Nam si rationem consideramus recti agimus quando deo obedimus quam faciamus quando carnali voluptati consideramus. Preceptum enim domini est: ut inimicos diligamus. Si ergo eos affectuose diligere neque quomodo carnalitate mea ad amorem eorum flectere valeo: cum velle deo eos me posse amare et donec valeam habere agere: ubi quod potestati mee peccati subiacet bonum et non malum de illis puulgare. Cumque hoc ago non metior quod dico me illos diligere quomodo velle adiacet mihi: proficere autem non habeo.

De delectatione dominici precepto secundum rationem spiritus mei ut eos diligam quibus corruptibilitas carnis mee repugnet. Nam enim si oportet ego illud sed quod regit in me peccatum. Aliis enim est sentire aliud consentire. Malus homo est sibi de bonis et malis peccatis accumulatur et bonis omnibus invidiat: malis vero favorem exhibeat. Huius finis interitus mors et tribulatio. Iusti autem finis christi vita et exultatio.

De intellectu amore et viciis intellectus: amore et usu. Per intellectum sapimus: pro amore iustificemur: pro usu beatificamur. In quantum quis deum intelligit sapiens est: in quantum deum amat: iustus est: in quantum vult beatitudinis: quomodo quod rationem est videmus: deum pro intellectu mentis sentimus: quomodo quod quicquid rectitudo est ab illo.

Similitudo inter deum et solem.

Sicut enim ex splendore solis ipsi sole sentimus antequam prospicere videamus. Sic ex mentis nostre speculatione deum sentimus quando verum quod ex ipsa veritate luce prospicimus: sicque illum intelligendo et amando pro fide et spe ad paradisum scelerum. In futuro autem non iam pro spe scelerum quod videmus eum sicuti est: non tamen pro eum omnem equaliter videbunt: nec eius amore omnes equaliter calcabunt.

Similitudo inter ignem et dei amorem.

Sicut enim diversis modis lignum et ferrum ardore caluit: sic celestes spiritus vel beatorum anime in equalitate dei amorem fervent.

Quomodo sancti deum videbunt.

Nunc autem videmus eum in enigmate: et quasi in pictura ea quod dicimus veluti pictum sole aut mare videremus. Sole quippe aut mare depicta videmus non sicut est in ipsa re habemus. Cum vero sole clare lucentem prospicimus aut mare turbulenti et tranquillum cernimus: sicuti est vaciter intuemur quibus tamen quantum in se est intueri nequam. Sic facti dei in sancta gloria sua deum videbunt: sed magnitudinem divinitatis sue immensitate potestie illi comprehendere nequebunt. Non enim immensus esset si intellectus illius comprehendendi

De similitudinibus

potuisset. **De** quatuor modis precipiendi: et totidem obediendi.

Aliqui bene precipiunt et bene obediunt: et contra interdum male precipiunt: et male obediunt. Aliqui male precipiunt et bene obediunt. Bona est precipitio et bona obeditio cum precipiunt ne castitate quis violet: et seruetur mala est iniussio et mala obeditio: si videlicet furari et huiusmodi fiat. Bonum precipere et malum obedire: ut si videretur aliquis captiuus: et ad captivitatem perlonem venisset ne fugiat ligatus. Huic autem si forte aliquis dicat: fuge pro te in vinculis istis me ponam: pena ex te accipiam. Bona quidem est talis precipitio: quod ex perfecta caritate descendit: sed mala ad hoc confessio: quod prius obuiat caritati. Nam vbi dicitur est. Alter alteri onera portate: non dicitur est onera imponite mala est iniussio. et bona obeditio: ut si quis poma cedrina vel aliud aliud quod sine periculo haberi non possit: prolatum sibi afferri precipiet. vnde dauid. Aquam de cisterna sibi afferri precipit quod quod periculo suorum ablata est penituit precipitum: noluitque ea bibere sed ea domino libauit.

De timore: comodo: et amore. etc.

Deo quidem tribus de causis homines seruiunt: videlicet timore: comodo: et amore. Sunt namque nonnulli: qui si penas inferni non esse scirent pro nulla re promissione eternorum bonorum a suis voluptatibus cessarent. Qui licet penas illorum quod deum minime verentur euadant: non tamen plenam retributionem inueniunt. Alii autem deo seruiunt: ut magnum habeant commodum siue in presenti vita siue et in hac et in futura. Quibus si deus noluerit quodam ex ratione poterit dicere. Quia comodo vestri mea mandata fuistis: non quod pure me diligebatis sed quod a me lucrari volebatis. Sicuti hi qui regi seruiunt: non regem multi: sed donaria diligunt regis. Alius est qui vere deum diligit et solo amore eius precepta custodit. Iste perfecte legaliter fuit: et bona perfecte et mercedem sibi acquirit. Igitur sicut deo il-

le nihil proposuit: sic illi deus iusta recompensatione reddere debet seipsum quod rebus omnibus excellit.

De in anima tres sunt nature: videlicet ratio voluntas: et appetitus. Ratio autem simulatur angelus: appetitus brutus animalibus: voluntas utriusque: voluntas interiorum et appetitum media est: aliqui enim ad rationem et appetitum se habent: sed quoniam ad rationem se conuertit: quod ea quae sunt rationalia et spiritualia sapit deus homo rationalis et spiritualis. Quoniam vero ad appetitum se tenet: quod ea sapit quae sunt carnalia: et irrationalium animalium deus homo carnalis siue animalis. Quoniam scriptum est. Animalis homo non precipit ea quae dei sunt spiritualis autem diiudicat omnia et ipse a nemine iudicatur. Cum itaque iuxta hoc quod voluntas se habet: dicitur homo carnalis siue spiritualis. Sciendum est quod interdum quaedam sentiunt in carne quibus voluntas anime consentit.

De suggestionibus: dilectione et consensu.

Dies namque dilectiones sunt una quae sentit in carne propter voluntatem quae vocatur suggestio. Alia quae sentitur in voluntate cogitatio: non tamen in voluntate actio: quae dicitur delectatio: tertia quae sentit cum voluntate operandi: et nominatur consensus. Sed illa quae nominatur suggestio: nulla pena committatur: nam vbi non est consensus voluntatis: nulla sequitur pena delectationis. Quoniam apostolus. Nihil damnationis est his qui sunt in christo iesu qui non secundum carnem ambulat. Et alibi condelector legi dei secundum interiorum hominem: video autem aliam legem in membris meis: et captiuum me ducentem in legem peccati: quae est in membris meis. Interiorum hominem vocat ipsam rationem legem membrorum: delectationem sine voluntate legem dei obseruationem mandatorum eius quae et lex mentis dicitur: quod mente seruatur: legem autem peccati propter legem membrorum nominauerant.

De nominibus anime.

Quia quod plura sunt nomina anime: Vocatur enim aliquando spiritus: mens

animus: rō: intellectus: interior hō. **D**icitur enim anima vegetabilis: sensibilis: rationalis. **S**ed cum anima vegetabilis habeat ad illa adhuc redeam: de qua sermo fuit prius: quia voluntas illi aut certe se habet: et erit legitima. aut illa deferendo fornicatrix vilis et abiecta. **N**am si voluntas que est media inter rationem et appetitum rationi concordauit: legitime uiuit. **S**i uero appetitui: fornicatrix erit. **E**st ergo ratio siue spiritus quasi uir uoluntas uel spiritus sanctus. **A**ppetitus carnis quasi adulter: non igitur ei uoluntas aliqua preueniat. **S**criptum est enim. **L**ocus cupiditatis cum appetitum perit: perit cum concupiscentia cum appetitum perit: perit cum concupiscentia fuerit generat mortem. **E**xemplum

Quod admodum si sordidus aliquis et ois fetore plenus occurreret alii dicens se cum e uelle consiliari si deberet mundum consistere: sic nec uoluntas appetitui carnali acquiescere. **D**e quadrato la

Quadratus lapis sex equalia (pide. huiusmodi laquei horum ceciderit firmi tacebit. **S**ic uideendum est viro iusto: ut in suo consistat proposito huiusmodi aut laquei sex sunt: perisitas: aduersitas: sui libertas: subiectio in secreto esse uel in publico: in qua singulis si a dyabolo impulsetur: steret: nec a proposito moueatur. **D**e peccato.

De peccato tribus modis loquimur secundum naturam et districtam iustitiam: ut illud. **Q**ui dixit fratri suo satueret: erit gehene ignis. **S**ecundum gratiam: ut: quicumque hora ingemuerit peccatorum: peccatum suum remittet ei. **C**onuertimini ad me dicit dominus: et ego conuertar ad uos. **S**ecundum disciplinam cum precipit homini tamen uel tamen penitentia: disciplina est sub gratia: quia nullus penitere possit: nisi gratia preueniat. **S**imilitudo

Ideas hominem in uanitate ab (cere uisitata usque ad profundum senectutem conuersatum sola freno sapientie et in his penitentia obduratum. **L**um huiusmodi age de spiritualibus: huic dicit subtilitate diuine contemplationis loquere: huiusmodi secreta rimari celestia doce: et prospicies eum nequaquam posse ad haec uideri. **N**ec mirum indurata est: cetera in istis etate nutriuit aliena ab istis seque didicit. **C**ontra cuius uides

puer etate et scia tenet: nec bonum nec malum discernere ualeat: nec te quidem intelligere debere discere: nec quod mirum. **P**ollis enim est cera: et quasi liques: nec imaginem singilli que quod recipies: **A**bedi horum adolescens et iuuenis est ex tenetudine atque duricia quasi ex senectute atque puericia congrue trahit. **S**i ergo huiusmodi instrueris ad quemcumque utilitatis profectum eum sume honestatis aperte informare ualebis etc. **D**iyabolus contra

Quomodo dyabolus nequit (tra nouitium monachatum alicui dare: odio nititur eum conuersationis in que est subuere fastidio. **E**t igitur illi monachatum propositum tenendum ad horam quasi procedat tamen huiusmodi sub tibi aut etiam inter tales aut in tali loco suscepit multum disorducis fallaciter impulsus penitere nouitium quicquid facit: ut dum illi persuadet inceptum propositum gratum existere: nec ad meliora proficiat: nec quod accepit diu teneat: aut in eo utiliter persistat. **Q**uipe dum incessanter laboriosis cogitationibus demutatur: aut si mutari non ualeat: saltem de improbando proposito meditatur nunquam interim ad finem profectus laboris eum perueniat: sed prius a deo respuit. **N**am quomodo illi fundamentum quod posuit displicet nullatenus illi structuram bone uite super edificare libet: unde fit ut que admodum arbutula si sepe transplantes aut nuplata in eodem loco crebra conculcatone inque nequaquam radicare uales ariditate cito attrahit: nec ad aliquem fructus fertilitatis peruenit. **S**ic infelix monachus si sepius de loco ad locum pro appetitu mouet: aut in uino permanens frequenter ei odio conuertitur. **D**e pueris platis

Ic quomodo si plata arbor (te copatis arboris in orto tuo platares: et mor illa ex omni parte ita concluderes ut ramos suos nullatenus extendere possit cum ea post annos excluderes quales putas ramos extendere: profecto inutilis arbor rugosa: et gippis plena: ramis suis incuruis propleta: huiusmodi utique facitis. **Q**uos puerorum ingratum de pueris uisus que plata sunt

populatione in eo
fructificent deo.
ribus nimis et de
artatis: ut nulla p
tate potiri. **I**taque
et spinarum propleta:
fra se pergerit: fouet
nihil amoris uel p
lentie circa se in no
licum boni in uobis
puitatis in aliuolent
ant. **C**ontigit itaque
cut corpe crescant:
inuidia et suspicio
bis: ipse pui et inclin
diantes: aut quom
natione ualeat eum
lo redire. **A**d la

Idem quomodo
ma auri uel
flonibus im
male non puto. **Q**u
formam ex lamia face
mento leuiter pmitte
dum planat. **H**uiusmodi
leuiter leniat et infor
mos uros cupitis ma
necessitate: ut cum de
ipsis eis pnone pietati
uam et atque subfidu
dem teneris sicut et ipi
no solidu cibum pbenite
fictam etatem puenit

Quomodo cantatem in
pni deo gratias ei si
ad que tamen habe
gras mibi debet deus si
Amplius cui dilectio
solus modum munus p
terbi gratia: beneficium uult
et quodlibet officij gen
tibus. **N**am deo cantate que
tribuit: intrastitue sibi
nem beneficium ab eo que be
t. **C**antas uo ipa que deus

De similitudinibus

poblacionez in ecclie orto: vt crescerent
z fructificent deo. **C**los sūt in tm̄ terro-
ribus nimis z dberibus vndiq; illos co-
artatis: vt nulla penitus liceat sibi liber-
tate potiri. Itaq; indiscrète oppōsi p̄uas
z spinarū pplexas mores cogitatōes in-
fra se pgerūt: fouēt: nutrit: vnde fit qz
nihil amoris vel pietatis nihil beniuo-
lentie circa se in nobis sentiūt: nec illi a-
licui? boni in vobis: s̄ q̄cqd est odij im-
pietatis maliuolētie postea spem habe-
ant. Contigit itaq; miserabili mō: vt si-
cut corpe crescunt: sic z i eis timor tm̄: et
inuidia z suspicio oīs mali crescat ex no-
bis: s̄ p̄ni z inclinati ad vitia secū p̄me-
ditantes: aut quō n̄ras insidias z machi-
nationes valeāt euitare: aut deide secu-
lo redire. **A**d lamia auri z argenti.

Vidistis q̄so vnq; artificē ex la-
mia auri vel argenti solis p̄cul-
sionibus imaginē speciosa for-
masse: nō puto. **Q**uid tūc quaten? aptā
formā ex lamia facerz nūc ea suo instru-
mento leuiter p̄mit z p̄cutit: z postmo-
dū planat. **H**ūc etiā discreto leuamine
leuiter leniat z informat. **S**ic si vos pu-
eros v̄ros cupitis moribus ornatos eē.
necesse est: vt cū de p̄sionibus d̄borum
ip̄is eis p̄one pietatis z m̄suetudinīs
leuamē atq; subsidiū feratis. **T**enēa q̄-
dem teneris sicut z ip̄i teneri sūt: lac scz:
nō solidū cibū p̄bentes eis: nec dū ad p̄-
fectam etatem p̄uectis. **D**e caritate.

Qui caritatem in corde retinet h̄
ad quē tm̄ habet m̄e. **Q**uas ei
gras mibi debet deus si q̄s me diligit.
Amplius is cui dilectio alterius seruit:
soliū p̄modi munus p̄fūctorie suscipit.
Verbi gr̄a: b̄nificiū vnū: honorē vnum:
vel quodlibet officij genus in hunc mo-
dū. **A**lius d̄o caritatē q̄ cōmodi munus
exhibuit: intrāstīue sibi retinuit. **C**ari-
tas enī b̄nificiū ab eo q̄ hec suscipit tran-
sit. **C**aritas d̄o ip̄a q̄ deus est i eo rema-

net qui eā alijs imp̄dit: bonū aut p̄ma-
nēs bono trāseūtī malū est. **H**ec igit cō-
siderādo p̄fecto p̄spiciem? magis esse
nobis gaudendū si alios diligim?: q̄m
si ab alijs diligamur: nihil mibi aliquis
nec ego alicui: s̄ caritas est exhibenda:
nō exigenda.

De tribus ex causis oīs res amat

Amat aut recte aut natura ama-
tur: aut recte: aut spe commodi.
Natura enī est vt oē bonū ame-
mus et vtile. **R**ectū d̄o vt beneficientē
nobis amem? **S**epe p̄modi q̄s res ama-
tur. **A**lia p̄pterysum: vt mel eo q̄ sit bo-
nū z suauē: etiā fm̄ vsū. **A**lia d̄o fm̄ effe-
ctum: vt absinthēū z nōnulla naturalis
porio: q̄ cū dent sanitatem. **T**ribus etiā
his mōis diligēd? est de? **D**e natura

Natura quia oibus melior z vtilior:
z idō plus cētis amād? **D**e rectitudine

Rectitudie quō oia q̄ habem? p̄stat
nobis h̄ etiā ip̄m qd sum? z tāto eū ama-
re debem? nobis ip̄is q̄to maior ip̄e est:
q̄ se p̄ nobis dedit: z nobis eisdē semet-
ip̄m daturus ē. **E**t quō ei p̄sonaliter nō
possumus reddere illud nō enī his p̄fo-
na eius eget ostēdit nobis q̄bus debeat
mus vicem reddere dicēs. **M**ando vo-
bis vt diligatis inuicēz sicut dilexi vos.
Et ap̄ls. **S**icut p̄ nobis xp̄us aiām su-
am posuit: ita debetis p̄ fratribus ani-
mas ponere. **D**iligere igit debem? inui-
cem qz z bruta q̄dā aiālia h̄ faciūt. **T**a-
mē qz vni? familie. s. xp̄i sumus: z in re-
gno eius sinḡlos sicut nos ipsos dilige-
mus: z qz ibi equaliter ab ip̄is diligēur:
indecēs enī est si in h̄ mūdo habuerim?
odio: q̄s ibi sumus habituri carissimos.
Sciendū est enī qz quicūq; ibi aderunt
nobis viscera inuicē reddēt p̄ dilectōne
p̄nti rē. **D**e spe commodi.

Spe etiā cōmodi vl̄ remuneratōis dili-
gēdus est deus: quō immortalitatē z in-
corruptibilitatē nobis pmittit.

De tribus libertatibus rē.

Libertatē siquē modos tres dicitur: eē: libertatē vīc actōis quā oēs volūt: id est vt libere facere possint q̄ volūt. Dicitur etiā libertas intelligētīe quā nō oēs volūt. Est etiā libertas recte volūtatis q̄ sp̄ est bona: hanc paucissimi volūt: id ē: vt ea velint q̄ dñt. Notādū q̄ libertas actōis sine libertate bone volūtatis sp̄ est mala. Verū libertas intelligēdi ē media q̄ bona est q̄ nesciūq; libertati recte volūtatis adhēt. Mala at̄ cū sine illa ē h̄z p̄mo q̄s q̄libz libertatē intelligēdi: id ē scit intelligere qd̄ sibi expedit velut illā ī bono et sic p̄merebit adipisci libertatē intelligēdi q̄c qd̄ expedit volēdi q̄cūq; debet agēdi q̄c qd̄ p̄dest. Sub libertate volēdi est libertas arbitriū. **De venatōne diaboli**

Dabolus p̄ peccati suggestione quidā id ad venādū: eos x̄o intra retia sua retinz q̄s nec dolo: p̄ pctō p̄po afficit. Illos at̄ iā admittē incipit: q̄s p̄ carnis intēperīe lugere iaz p̄spicit. Quosdā at̄ terciū ordīs sanatos id est a carnalibz et spūalibz pctis oīno p̄dit p̄mi oīo lugeāt: doleāt adhuc scōi: terciū vero gaudeāt. **De deo nō hor**

Horere deus dñs (reat peccatū). **Q**uāiam peccatricē: non q̄ horreat pctm̄ qz nihil est iusticia debita quā ibi amaret: vt dicimus nos horere domū in q̄ nec est qd̄ amem: s̄ h̄ et illud improp̄e: virtutibz igif̄ adheream postponēdo vitia: et h̄ patiētā amplectēdo cū iugē exercitio. Patiētā etenī vī q̄libz bet virtus sine exercitio q̄si plūbea lancea est.

Incipit anselm⁹ de mēsuratōe crucis

Quoniam iu-
bēte filio tuo x̄po: p̄fecti estote sicut et p̄f̄ vī celestis p̄fect⁹ est: et ap̄lo exhortāte: vt ad p̄fectionē feramur: oibz mōis ad p̄fectionē vite tendere dēm̄us. Tēdētes at̄ sine ductore er

rare possum⁹ optie consulit nobis in eo bonitas tua de⁹ meus q̄ eūdē vnicū tuuz nobis iductore tradere dignat⁹ es vt nobis factis et verbis vīa veritatē ostēderet ac doceret. Cui etenī vt eū cōfidēter seq̄remur p̄fectionis testioniū phibuiti dicēs: h̄ est fili⁹ meus dilectus in q̄ mihi bñ cōplacui: ip̄m audite. Ip̄e igif̄ vt faceret volūtate tuā qd̄ dā cōpēdium vīe p̄fectōis b̄reuibz sub x̄bis s̄z plimū p̄sderosis nobis ostēdit dicēs. Si q̄svult venire post me: abneget semetip̄m: et tol lat crucē suā et seq̄tur me. In quibz verbis ostēdit paucitatez p̄fectoz libertate arbitriū eū seq̄ volēnū: ip̄e tñ vult n̄f̄ eē ductor. Initiū vīe p̄fectōis mediuz et finis et q̄ intēdōe sit ambulādū. Singula aut̄ ī suis locis patebūt. Paucitate p̄fectoz innuis dñe in eo q̄ dicis. Si quis q̄si aliq̄s ex mltis vult p̄ me venire: et q̄re h̄ deus me⁹ nisi ex qd̄a torpore pusillanimitate nimia eo q̄ pleriq; aim suum ad tēdēdū surrū cogere nolūt: et p̄fectā vīa attemptare nō audēt.

Ascit at̄ pusillanimitas etiā nimio timore: maxie p̄pter pctā p̄terita: eo q̄ minus p̄pa respiciūt merita: p̄p̄ vtilitate q̄ nimis timēt impedimēta: et q̄ statim nō sentiāt se p̄ficere q̄ttidiāos lapsus: et q̄ tuā min⁹ cōsiderāt bonitate. Ista etiā sepe mltos repellūt: ne audēat attēptare vīa p̄fectā: imoz ip̄os incipiētes sepe in tm̄ deiciūt: vt p̄cedere se posse despant. Sed p̄mū s̄z nimī timor: p̄pter pctā p̄terita nō debet nos impedire: qz etsi bñ eis vtimur oīa p̄panf̄ no b̄ in bonū p̄standi nimīa bonitate tuam p̄gscēdi te atq; amādi et laudandi.

Notādū x̄o q̄ p̄ncipaliter tria dāna sūt in pctis. s̄. q̄ ī eis mēm̄ur penā etnā: de mēm̄ur etnā b̄titudiem: t̄ps qd̄ pessimū est sine amore et laude n̄f̄ creatoris expēdim⁹. P̄ia duo p̄tinēt ad hoīem: terciū x̄o ad tuū dānū p̄tinere videt̄ deus de⁹ meus. Cū ḡ ex idebita et nimia mīa

De mensuratione crucis

tua iam morti nos deputatos reuocare digneris ad vitam tuam: tam fideliter ad te deferemus uertit ut danna nostra dissimularem: et modo dis oib' istare: ut laudem tuam quam negleximus saltim in aliquo residuo nostri temporis supplem'.

¶ Tunc est dñe dissimulare timorem pene propter amorem tuum. **¶** Cur propter desiderium beatitudinis nostre minueremus famam laudis tue: cum eam pati eternaliter meruissem' et propter furorem tuum. **¶** Primum quoniam te laudare quod es regnum dei ut dicitur in euangelio. Regnum dei inter vos est et hoc adiuuat uobis ex superbia danti. **¶** Da nobis dñe caritatem non querentem quod sua sit: sed quod tua sit ut non cogat timorem pene tibi fuire pro peccatis uel amoris nostre beatitudinis pro mercede: quia tempus et uires non sufficiunt nobis ad laudandum te cuius bonitas exuperat omnem sensum et sic pusillanimitatem timorem non incutit peccatorum. **¶** Terret etiam nos quoniam nostrorum prauitas merito ne ad perfectiorem uitam tendere audeamus: quia ad eam pro mercedem non sufficiunt. **¶** Sed huic obicit quod tu dñe iussisti nos emere et adiunxisti quod gratiam emere dñe dixisti enim. **¶** Sicut uenite ad aquas. **¶** Quid est dñe quod est uicium feruoris in laude tua et lac munde conscientie absque uoluntate commutatōe debemus emere: nisi quod tibi sufficit gratiamque pariter sit quod habemus tibi dare: imo et huiusmodi quod damus tuum est. **¶** Inducit etiam pusillanimitatem quod indignus nos uideamus eo quod petimus quod uitam uerum est: quia si hoc mille annis fuiret deo etiam feruētissime non mereretur ex indigno dimidiam diem esse in regno celorum. **¶** Sed dñe non dñe considerare tantam nostram utilitatem sed tuam laudem: cuius bonitas exuperat omnem intellectum. **¶** Pusillanimes etiam facit nos quia nimia impedimenta nostra uideamus. **¶** Sed dñe si audaciter te sequi proponimus pro certo habere debemus quod auferas quicquid nos retardat a laude tua. **¶** Quicquid ei non auferas secundum tuam uoluntatem libenter portare debemus. **¶** Stulticia ei nostra sepe putat ea esse impedimenta quae tua ocula sepe sapientia ad nostrum ordinem profert. **¶** Quid terret quod non statim sentimus nos proficere. **¶** Sed dñe sepe differens quod

petit ut excites magis appetitum non differens quod non dare sed ut aucto desiderio habundantiam posses dare. **¶** Sextum est quod retrahit nos se quotidiani nostri defectus. **¶** Sed hoc est remedium ut sepe deputem aliquam horam diei ad exaudiendum nos quoniam habeamus nos in interioribus et exterioribus: et quicquid inuenimus quod nobis sit utile ad perfectum ad hoc firmissime laborare proponamus et defectus quicquid reice studeamus. **¶** Non autem terreat nos si forte non nisi aliquo die se propositum faciamus quod minus proponamus quia longe facilius redit ad te quod ex infirmitate facit se propositum quod statum suum dissimulans se non propositum emendare: imo quoniam maior est ei pena quam culpa et bonitas tua malis nostris nouit bene uiti: sepe faciens defectus nostros ad augmentum humilitatis potest ut uerum sit quod septies in die cadit iustus et fortior resurgit. **¶** Septimo pusillanimes nos facit quod tuam non prope dimittimus bonitatem. **¶** Cum ei tibi oratio loquimur non debere te cogitare quod duplex ad exaudiendum. **¶** Sed primum benignissimum quod etiam aliquando oramus scis quod sit necesse nobis ex naturali bonitate tua in infinitum prior es ad exaudiendum quoniam in te est quod nos audiat ad rogandum. **¶** Da dulcissime dñe ut non sumus pusillanimes sed magnanimes in infirmitatibus nostris nos deicere contederimus: medicina tuam gratiam apponentes non pusillanimes sed magnanimes te sequi firmius proponamus: maxime si non est in nobis tanta fortitudo quod pro te gignat quod exultasti ad curandum uiam currere possim: sed tamen remedium habemus quod pro te clamare possumus. **¶** Trahe nos pro te et clamorem nostrum audiat et exaudiet aures.

¶ Secundo inuis liber: (ris tuis tate arbitri te sequi uolentium in uia perfectiois cum dicitur. **¶** Si quis uult: quia hoc relinquit hominum uoluntati: sed nunquam potest. **¶** Non: sed potest tibi dñe refuisti cum ois potestas a deo sit. **¶** Cur ergo causabilis hoc se te sequi uult et non potest: certe ideo quod te non sequitur: quia licet non possit pro te: tamen pro te quod non ideo reseruaisti tibi potestatem nostram perfectam.

vt non possimus q̄ oīa opa nra oparis. Sicq̄ magis amiremur z laudem abis sū bonitatis tue q̄ eadē q̄ tu facis i nobis grata tibi sint z accepta: z iudicas ea digni mercede: z ita q̄ etiā calices aq̄ frigide nō dimittis absq̄ mercede: z eo: ipō nram allcis volūtate: quā adeo liberā. ppter tui similitudinem fecisti vt cogi nō possit. Multis etiā alijs mōis ad viā x̄tatis z p̄fectōnis nos allcere studuisti. Cū h̄ merebamur dñeyt ad nos descēderes: z humanitatē nram tibi taz mirabiliter vnires: z in ea r̄humiliter cū hoīe conuersareris nisi q̄ nos ad p̄fectōnē tui amoris sic puocare volebas: vt dū visibiliter deū agnoscam⁹ p̄ hunc inuisibiliū zc. Quis ḡ homo dign⁹ erat vt filius dei morte z p̄ eo pateret. Aut ḡ vnq̄ meruit tuo corpe z sanguine refici: nisi q̄ tu deus me⁹ in h̄ ostēdisti auiditatē amoris tui circa nos: vt saltez ex multitudine z magnitudine tam mirabiliū beneficiōz tuoz ad mutuā dilcōnez accēdetes cor nrm z in captiuitatē amoris tui redigeres. Innūerabilia nimis s̄ bñficia tua dñe q̄bus volūtate nostram excitas vt p̄fecte ardēter te seq̄ velim⁹ maxie aut q̄ puocarēt: imo si sic dicere liceret cogeret volūtate nram tue confideratio bonitatis ex q̄ oīa bona creata p̄cedūt. Qui aut pauca exptus est z nō dū exercitatus de te q̄ spūs es spūaliter cogitare voluēt. Sic meditari de te poterit inchoare. P̄amus assumat i mentē suam aliquā aiām x̄tutibus p̄fectam z de illa ita specialiter cogitet quasi nulli corpi sit cōiūctā: imaginet aut in illa oēm p̄fectionē x̄tutū que vnq̄ de aliq̄ aiā poterit cogitari scz q̄ bona: q̄ dulcē q̄ patiens: q̄ misericors: q̄ sapiēs: q̄ caritatus: q̄ fidelē q̄ pia: q̄ iusta: q̄ vera: q̄ humilē zc. in hūc modū zc. Cū aut circa aiām talia cogitauerit cogitet q̄ h̄ aiā est similis creatori in virtutibus: q̄ eam ad similitudinem suā fecit. z postea tran-

sferat se ad creatorē: vt oīa q̄ in aiā p̄fecta poterūt inueniri in creatorē infinita cogitet z immēsa z ea ipā naturā suam esse: z sic q̄dam mō inuisibilia dei p̄ ea q̄ facta sūt cōspiciat intellecta. h̄ est quidē initial modus cogitādi de te dñe quem q̄ sollicitē seq̄tur meditādo te intrabit fontē viuū z dulcediem tue nature: que q̄to maior est oibus beneficijs tuis: tāto magis afficit nram volūtatez vt seq̄mur ardēter iesū filiū tuū ad laudē bonitatis tue nos informantem.

Tercio enī sedit nrm ductorez et instructore cū subdit venire p̄ me. **Q**uātūcūq̄ curramus feruenter seq̄ndo nullus p̄cedit te z nullus vadit iuxta te. **D**ēs nos optet ire post te. Quia tu es p̄mo genitus i mltis fratribus. **P**rimo dicit dñe discipulis venite z videte: postea dicit venite post me vt qd̄ in te viderunt imitentē: deinde dicit vēite ad me oēs q̄ labo. z one. est. z ego reficiā vos zc. vt iugū tuū suauē z on⁹ tuū leue: quod qui susceperint hilariter possint portare ad gl̄iam p̄fis tui. **T**andem dicit: venite bñdicti p̄fis mei: p̄ci. reg. **S**ic dñe iste ē fidelissimus legatus tu⁹ qui p̄mo ponit se nobis in exēplum cū dicit: venite z videte: z postea inuitat ad veniēdū p̄ se. **V**eniētes ad se vocat vt reficiat ne deficiāt. **T**ādē assumet ad req̄em: vbi tū req̄ez nō hēbim⁹ nocte ac die dicētes. sc̄tus. s. s. do. d. sab. **I**bi absterges dñe oēm lacrimā ab ocul⁹ delictoz tuoz qm̄ nō erit ampli⁹ mors vltra neq̄ luc. zc. **S**z dñe quō istō possit esse nō bñ pōt cōphēdere aiā mea q̄ aliq̄ mō expta ē q̄ta sit afflictio noscere te z non posse laudare te: cū z ipā afflictionē generet ppter gr̄itudiez q̄ licet ei affligi p̄ eo q̄ nō p̄t laudare te: imo oīa q̄ vnq̄ ad laudē tuam cogitare loq̄ v̄l agere p̄t afflictionem ei generant: qz his indignam se putat: et quia tibi in nullo poterit respōdere. **S**ic ergo anima incarcerata in-

ymbis collocata: q̄ p̄ laudē tuā: cōfidie aperit ei dicit ad plēnū eā forte dicit mibi d̄ gaudii eius q̄ p̄ tē tuā z illā tā imitāliq̄ creatura plēnē q̄ de bonitate tue tamē ad huc penit laudare nulli aliqui ligarent z possunt tur q̄ tūc p̄mū ole **C**ū si placet tibi cōz afflictio laudis n̄ diabit z alligabit: replēs i bonis desic te laudare q̄tum de q̄ sup̄ desideratū **S**olorbitis z flebitis deuit. **I**usticia v̄: **S**anata aut pena: to qd̄ desideratū laudare tibi sicut n̄ pōt. **T**u etiā nō dāc in numero pōdere z erit amplius fidei s̄ ruerit nobis tuus v̄ volumus post ipm̄ **C**laro ergo **Q**uātūcūq̄ dicit a **Q**uātūcūq̄ in via p̄fectōnē sum laboret p̄mo vt a **A**berito ḡ debem⁹ nō **H**ilarius habeam⁹ in **T**ē cause: q̄rū q̄libet si **P**ellere vt fateat se in **R**e. **P**rima qz tu dñe n̄ **ḡ** nihil i nobis boni ei **N**os ita dignū est q̄ oī **I**n nullo mō licet auferi **S**acrilegiū p̄mittam **Q**uem⁹ nos q̄ n̄ nō s̄ **A**udā a nobis abnegat

De similitudinibus

ymbris collocata: sic insatiabiliter affligit p laude tua: quō satiabitur cū in meridie aperit ei bonitas tua cū utiq; videat ad plēnū eā non posse laudari. Si forte dicis mihi dñe q̄ herit maximum gaudiū eius q̄ pfecte cognosceret bonitatem tuāz illā tā immēsam q̄ eā nō poterit aliq̄ creatura plene laudare. vey credo: q̄ de bonitatis tue immēitate gaudebit: tamē adhuc penitet eā pfecte non posse laudare nisi aliquo mō. **Vulnera ei** aliquid ligarent z pcellere plage eius sanarentur qz tūc p̄mū oleū additū esset camio. **Uñ** si placet tibi dñe credo q̄ etiā pena z afflictio laudis tue quā h̄z aia ibi satiabitur z alligabitur pallio laudis cuz tu q̄ replet i bonis desiderū n̄m t̄m dederit te laudare q̄tum desideram: immo loq̄ge sup̄ desideratū. **Sic enī dixisti** qz vos plorabitis z flebitis nūc mūd' aut gaudebit. **Tristitia v̄sa** vtetur in gaudium. **Sanata autē** pena quā h̄ habuit z impleto qd̄ h̄ desideravit aliā penaz p̄ maiorē laudatōe ibi sicut nec h̄ a se habere non pōt. **Tu etiā** nō dabis ei q̄ oīa disponis in numero pōdere z mēsurā: qz tūc non erit amplius fēdi sed ridendi cū apparuerit nobis tuus vnic' filius nobis: si volumus post ipm venire.

Quarto ergo ostendit nobis in itinēre: quā vie q̄ debem' post xpm venire: cuz dicit abneget semetipsum. **Qui ḡ in via** pfectōis vult seq̄ xpm ihesum laboret p̄mo vt abneget semetipsum. **Merito ḡ debem'** nos abnegare cū nihil iuris habeam' in nobis. **Sūt autē** septē cause: q̄rū q̄libet sufficeret hoīem cōpellere vt fateat se in se nihil iuris habere. **Prima** qz tu dñe nos creasti. **Sicut ḡ** nihil i nobis boni est qd̄ tu nō creaueris: ita dignū est q̄ oīa bona n̄ra sūt tua q̄ nullo mō licet auferri a te sc̄to sc̄to: ne sacrilegiū p̄mittam'. **Cur ḡ** nō abnegarem' nos q̄ n̄ri nō sum'. **Nā** quicūq; aliqd̄ a nobis abnegamus: nec h̄ abne-

gatū p̄p̄ te cōferimus sed aliū de q̄tū: libet etiā modico t̄pis spacio donamus mox alienū inuadimus. **Secūda** cā est: qz nos etni morti deditos tua morte p̄ciōssima redemisti. p̄ oibus mortu' es: vt q̄ viuūt iā sibi nō viuāt s̄ ei q̄ p̄ oibus mortu' ē: vt d̄t vas tuū elc̄m. **Ergo** sicut oēs z totos redemisti. **Sic z omnes z toti tui sūt.** **Qui vult ḡ saluus eē** restituat tibi illū p̄ciōssimū sāguinē quez p̄ eo fudisti. **Tercia** qz nos inq̄tos oīb' bonis tuis z auersos a te p̄p̄ p̄ctā a dyabolo defēdisti postq̄ a te n̄ro dñio recessim' turpiter z iniūque sub tua p̄tectōne esse merito nō debemus. **Sicq; nos** hostis siue defensione captiuos h̄is ad suam volūtatem debuisset in eterna sup̄plīcia demersisse: nisi tu ex sup̄abūdātī bonitate nos defendisses ab eo: z ad penitentiā refuasses: z p̄pter hāc caulaz p̄sumus tui fui q̄si ab hoste fuati. **Similr** tui sūt q̄cūq; p̄ tuā grām laqueos dyaboli euitauerint: z ideo tibi nihil auferri debet ex eo q̄ vel te dāte nō cecidit: vel si ceciderat est erectū. **Quarta** causa est qz cū etnā mortē p̄ctis n̄ris meruissem' tu nos reduxisti ad vitā: eā dimittendo. **Cur ḡ** tibi nō viuem' nos penit' abnegando a q̄ habem' q̄ eternaliter mortui nō sum'. **Quinta** causa est qz eadē bonitate q̄ nos creasti etiā cōseruas ne i nobi lū redigamur. **Quō enī** aliq̄ subsistere valeam' nisi te cōseruāte. **Si ḡ** tu es vita n̄ra: nulli alij viuere debem' sicut nullo alio subsistere valem'. **Sexta** ē securitas. **Qui enī** se totū abnegat vt tu eū habeas q̄ sibi perijt vt tibi valeat q̄ sibi nihil est vt tibi aliqd̄ sit. **Si** nihil in se habet: nihil sui amittere timet: s̄ sp̄ securus est te quod tuum est cōseruare. **Si** minentur ei pene inferni vel ignis purgatorius parum timore eorum afficitur quia cantabit vacuus corā latrone viator: z se nō timet p̄dere q̄ se abnegat. **Si** enī tu eū q̄ tu' est ad penas mittere vel

les: sp tñ de te in bonitate sentiret paratus sustinere qđ velles: nec diceret: cur ita facis. **C**ui p̄dicta sentētia nō placet: da ei dñe se abnegare vt intelligat. **S**eptima x̄o causa deberet maxime nos vrgere: scz vt tibi vices redderemus: siue repēderem: qz puer datus est nobis: et filius datus est nob qđ das q̄tidie te nobis in cibū: z tandē dabis te nobis in p̄miū: z in mercedē magnā nimis. **D**ñe qđ dignū potit esse tātis bñficijs tuis: qđ ad hoc dignū poterim⁹ dare. **A**n optet aliquid p̄ter id nō penitus abnegare et tibi dare dulcissime dñe. **S**i vnus homo esset tanti q̄nti oēs creature q̄s vnq̄ fecisti: q̄ntis esset si daret se totū tibi qđ dedit te totū nobis. **C**uius bonitas in infinitū p̄ponderat: qui se putat meliorē q̄ te tm̄ de se reseruet sibi: q̄nto meliores q̄ tu: p̄pter h̄mōi cām dicit. **S**i quis vult ventre post me: abneget semetip̄m: imo dñe iā cogor dicere saluo x̄bo tuo qđ nullus semetip̄m valeat abnegare. **Q**ñ enī se abnegabit qđ nunq̄ aliqđ iuris i se habuit. **S**z dñe in h̄ x̄bo ostēdis maximā gratitudinem tuā vt h̄ tanti estimes vt qđ cū q̄ in se sibi aliqđ iuris vsurpauerat. **S**i ab h̄ ceciderat z vltimus se tibi rape nō atreptat. **P**a mihi dñe vt me abnegē imo vt reddā qđ rapui violenter. **D**ebe mus aut̄ fm̄ legē ablatū reddere i quadruplū vt nō solū nos s̄ z n̄ra reddam⁹ scz naturalia fortuita z gratuita. **N**aturalia sūt qđ coiter natura oibus hominibus amīstrat. **Q**uedaz in aīa tm̄: vt intellectus z affect⁹: qđdam i corpe mediāte aīa vt quinq̄ sensus interiores. **R**eddamus ḡ intellectū: s̄ suū pp̄m reliq̄ntes qđ nos multū a cognitiōe x̄itatis impedit. **Q**diu enī hō sensu suo ita innititur vt ab eo recedere nolit: vix sensū alterius q̄: tum cū q̄ rōnalem app̄hendit. **F**aciendū igit̄ est fm̄ apl̄m. **Q**uicunq̄ inter vos sapiens esse vult: stultus fiat vt sapiēs sit. **S**i enī humiliter se stultus

reputaret ad tēpus: ille verā sapientiaz a te siue a tuis app̄hendere posset: quia vbi humilitas ibi sapientia. **P**aulus ei credid̄ didicisse euāgelīū in illis trib⁹ diebus cū cetus eēt. **R**eddā⁹ etiā affectū deo sp̄ postponēdo n̄fam volūtātē volūtati diuic: z maxie i orōne n̄ra: qz in oi orōe n̄re vtilitati suā debem⁹ preponere volūtātē: immo sua volūtās si ea recte vtimur sp̄ ē n̄ra vtilitas. **S**epe at̄ venit de p̄po sensu qz nō credim⁹ dñi volūtātē eē qđqd̄ circa nos cōtingit: z ita abutimur ea min⁹ grate suscipiēdo: sicut d̄t aug⁹. **O**ptim⁹ ille tu⁹ mīster ē qui nō h̄ a te audire desiderat qđ ip̄e voluerit. s̄ h̄ velle qđ a te audiet. s̄ cū his duobus scz intellectu z affectu z q̄nq̄ sensus exterioriores reddamus mortificādo eos ab oibus vanitatib⁹ z ad tuū obsequium cōuertēdo. **I**ā aliq̄tulū habem⁹ de prima pte quā nobiscū abnegare debem⁹. s̄ de naturalib⁹ bonis. **S**cōda ps sūt fortuita qđ dicere possum⁹ tp̄alia z amicos. **H**ec enī oīa calcāda sunt ne impediāt tuum amorē. **A**in⁹ enī amat te qđ tecū aliqđ amat qđ nō p̄pter te amat vt d̄t aug⁹. **V**alde deberet hō indignari diligēmodica quē tāte dignitatis fecisti vt ei liceat te amare. **O**cculti⁹ at̄ nocet nimi⁹ amor amicor⁹ q̄ tp̄aliū qz tetigit se velamine caritatis ita qđ sepe putet hō caritate eē qđ dilectio ē carnal: qđ ita dulciter z suauiter mētē captiuā tenz qđ nesciat hō qz duris vincul⁹ fuerit ligat⁹ nisi postqz fuerit absolut⁹. **S**ic totū cor n̄m tuo debem⁹ amorē qđqd̄ de eo alti damus tibi subtrahim⁹. **N**ecessariū ḡ est vt oīa que fortuna nob̄ offert diligēda siue res tēpales siue amicos p̄p̄ te abnegemus. **T**ercia ps restitutōis sūt ḡtuita: scz x̄rutes q̄s in fōtē suū penit⁹ refūdere d̄m⁹ nihil ex his nob̄ ascribēdo. s̄ tibi a qđ oē donū p̄cām p̄ eis ḡtes referēdo. **S**i oīa qđ in his trib⁹: scz bonis naturalibus fortuitis z ḡtuitis inueniunt̄ abnegamus

nos tibi qđ fraud
struum: z h̄ sit tu
sic nosmetip̄os pe
Quinto d̄
dñi p̄fect
vt ambul
n̄ram tollam⁹. **C**ri
dñe si cruce n̄ram
opinione eor⁹ h̄ in
nā iugū tuū sicut
Nec sentit q̄s bo
sp̄s i nobis. **D**ic
tū cordis quē de h̄
sumus ita fidelis:
tuo tuo z laude tua
cruce habet longitu
limitatez atqz p̄fū
go habere cruciatum
hamur vt deberem⁹:
crucis. **R**ō tm̄ ama
rū bonitas tua erig
nō sumus tam fidei
est latitudo qđ nō sp̄
de tua copiose certol
re tot⁹ vltus desistin
do. **A**d p̄fū dū hu
p̄na p̄p̄a cognitio. **I**
ni ad humilitatē cog
si recordamur in q̄ta
qz inique i cōspectu
mus qz reuera tā fid
an in peccatis nobis
mittere: z grāz tuā tā
vellemus largiri es pa
ra q̄s de te p̄sumit q̄tā
cū humilitati qz tāto n
cādo q̄to tu interi larē
grabas. **Q**ñ Verū. **Q**
o tāto indignus dem
p̄ defectus q̄tidiam i
nabiles in laude tua
modē statu p̄manem⁹
not es ad indulgend
nitas z tuā delinq̄re be
las ḡe humilitatē z dep̄

De similitudinibus

nos tibi quod fraudauimus in quadruplum restituumus: et hoc sit nobis initium vite perfecte sic nosmetipsos penitus abnegare.

Quinto considerandum est quale mercedem perfectio sit nobis propositum ut ambulemus per ipsum scilicet crucem nostram tollam. **C**ruce autem a cruciatu dicitur dicitur si crucem nostram tuum iudicium dicere finem opinionem eorum hoc intelligere quod nesciunt quod nostra iugum tuum suauis est et onus tuum leue. **N**ec sentiunt quod bonum et quod suauis tuus sit spiritus in nobis. **D**ico autem crucem esse cruciatum cordis quem de hoc habere debemus quod non sumus ita fideles et seruientes in omni fuitio tuo et laude tua ut deberemus. **H**ec cruce habet longitudinem latitudinem sublimitatem atque profundum. **D**ebemus ergo habere cruciatum eo quod non tamen humiliamur ut deberemus: et hoc est profundum crucis. **N**on tamen amamus et laudamus quod tamen bonitas tua erigit et hoc est sublimitas non sumus tam fideles ut deberemus: et hoc est latitudo quod non semper continuam nec laudem tuam copiose extollimus et ab infidelitate totum uisus desistimus: et hoc est longitudo. **A**d profundum humilitatis cogit nos prima propria cognitio. **S**atis enim est homini ad humilitatem cogitare seipsum: maxime si recordamur iniuriam nostram antiquam: quod inique in conspectu tuo egimus. **D**eus meus quod reuera infidelis nobis es quod etiam in peccatis nobis existibus peccata dimittere: et gratiam tuam tam habundanter sicut uellemus largiri es paratus. **Q**uanto maiora quod de te presumit: tanto magis necesse est eum humiliari quod tanto nequus egit pro te peccando quanto tu interi largi ei benefacere cogitabas. **U**bi Berni. **Q**uanto benigni de illo tanto indignius de me sentire cogor. **I**tem defectus quotidiani humiliat eo quod ita instabiles in laude tua sumus: imo nunquam in eodem statu permanemus. **Q**uanto tu quotidie prior es ad indulgendum: tanto plus humiliat pro tua delinquere bonitatem. **I**tem pondus gratie humiliat et depimit: cum considera-

mus quod ea indigni sumus: quod magis in inferno esse merueramus. **I**tem quod tu tamen humiliatus es pro nobis dicitur deus meus. **I**tem quod in natura diuinitatis tue omnem excedis humilitatem cui si uelimus filari necesse habemus humiliari. **I**tem quod admodum tam fugidi sumus: ut nec amore nec laude: nec in aliquo respondere tue bonitati possumus. **H**ec et multa alia quod magis comita sunt ad humilitatem nobis sufficiunt imo superbia alium locum relinquunt. **U**alde autem necessaria est nobis profunditas humilitatis ad tuam sublimitatem: quod quanto quis se reputat indigniore tanto magis gratus est beneficiis et quanto gratior: tanto magis laudabilior. **E**t quod maxime gratus est maxime te laudabit. **D**ea igitur nobis dicitur ueram humilitatem: id est ita cruciari: quod in hac uita non possumus ad plenum humiliari: ut sic habeamus crucis profundum

Sublimitas crucis est cruciari pro eo quod te ad plenum laudare non possumus et amare quod causa amoris tui habeamus quod lingua dicere uel sensu intellexus sufficiat capere nescio. **S**i aliqui gratis amare uolumus ubi melius quam in te amorem nostrum locabimus. **S**i pro muneribus quis prela dabit. **S**ed quanto plus promittis: tanto magis gratis amari mereris. **S**i amari uolumus eos quod nos amant quis equum tibi nos amat. **E**t si expectamus et desideramus ut quis extorqueat a nobis amari. **N**one tu es deus meus quod tam crebro pulsas et medicas ad ostium nostrum. **D**ebe fili cor tuum mihi imo et sepe repulsus te iterum iugiter impudenter. **S**i uero aliquid uolumus diligere quod bonum cur si potest te imensum bonum quod totum nostrum tibi uedicis affectum ut bonitatem tuam amemus et laudemus. **S**i uero aliquid dignum iudicamus amore nostro quod tanta fecimus pro te: cur non iudicamus sicut de te qui tot et tanta fecisti pro nobis. **S**i uero consideramus passiones tuas tu animam tuam pro nobis dignatissime posuisti ut totam animam nostram possideres. **I**nfinite sunt dicitur deus quod nos te amare compellunt quod om-

nia q̄ creasti tuaz p̄dicāt bonitatē: qm̄ q̄
in oibus nō intelligūt nō tibi sed tuejū
purēt cecitati. Sed qz p̄batio dilectōis
exhibitio est opis. Necesse habet aīa sic
se cōformare ad dilectionē tuā: vt sicut
te habes ad eaz: sic sp̄ se ad te habere ni
taf. Maxime aut̄ in istis. Primo sicut
tu amas sp̄ ita z ip̄a sp̄ amet: z hoc ostē
dere tibi nitaf vt oēm affectū suū tue cō
tēperet volūtati. Sūt aut̄ q̄tuor affecti
ones ad q̄s alie reduci p̄nt. s. gaudium:
dolor: spes: z timor. Prime due sūt cir
ca p̄sentia vel p̄terita: z alie due sunt cir
ca futura. Sici ḡit tibi cōformare n̄ras
affectiones debem⁹ vt de oīnibus q̄ tibi
aduersa sūt timeamus z doleam⁹: z que
tibi honesta de his speremus z gaudea
mus: oēs alias affectōes de cordib⁹ no
stris effugantes q̄nta vtilitas in h̄ esset
q̄ fallas z inutiles affectōes vitaz vti
q̄. Si hō se de fm̄ has q̄tuor affectōnes
exaiar̄ qm̄ aliq̄s motus sentiret: quō tu
eū eripes dñe solus nosti. Si enī originē
motuū n̄roz diligenter aduerteremus:
sepe inuenirem⁹ eē vitij qd̄ putauimus
esse d̄tutis z sepe illo impedimur q̄ cre
dim⁹ p̄noueri. Secūdo sicut sp̄ habes
nos p̄ ocul̄ tuis: ita etiā te sp̄ debem⁹ co
gitare p̄ntem: h̄ cogit nos ab oibus co
gitationibus nostris d̄bis factis z mo
ribus esse sub moderamē discipline: q̄
niā nō auderet sp̄osa inhoneste se habe
re sponso suo p̄sente: imo i oibus inten
deret tibi placere z querere a te cōsiliuz
z auxiliū: vt in oibus fm̄ tuam posset
agere volūtate. Lū aut̄ in oibus tibi pla
cere intendim⁹: sp̄ securā cōscientiā ha
bebim⁹: etiā si se aliqd̄ minus vtile p̄
ter te intentioni n̄re ingesserit incidēter.
Tercio sicut sp̄ z cōtinue seruis nob̄ om
nia opa n̄ra opando vel sustinendo: ne
esse desinamus vel p̄ alios vel quocun
q̄ mō ita nūq̄ p̄tula diei bone dz nos
preterire qm̄ in tuo fuitio exp̄datur.
Quarto sicut sp̄ tueris nos z custodis

ab oibus malis siue p̄ te siue p̄ tuos: ita
diligēter debem⁹ nos abstrahere ab oī
bus q̄ nos possent i tuo fuitō impedire.
Quinto sicut largitas tua nūq̄ lassaf i
dādo: ita nunq̄ debem⁹ volūtarie defi
cere in orādo. Sexto sicut sp̄ es benign⁹
in relaxādo: ita uūq̄ debem⁹ defectib⁹
n̄ris terreri qm̄ statim post culpam veni
am postulem⁹. Quē ei cor hoīs ē distor
tū z a te qd̄ ammō alienū multo est pro
nius ad leuitates z ad querenduz exteri
us falsas p̄solatōes q̄ sibi bñ apud se ef
set. Quē nō est differēda acq̄sio venie
ne diuturnior recessus difficiliorē redi
tū opetur. Taliter nos debemus ad te
habere z sp̄ cruciari. Quē te tm̄ nō ama
mus vt debem⁹. Quō at̄ te laudare de
beam⁹ z de q̄bus gr̄as agere debeam⁹:
est in p̄ncipio sup̄ dcm̄. Da nob̄ dñe to
to desiderio ad amandū z laudandum
te aspirare: z p̄ eo q̄ digne nō possum⁹
cruciari: z hoc nobis tollende crucis sit
altitudo.

Altitudo at̄ crucis ē fidelitas sp̄
sp̄m̄ cruciās z dilatās vt oēs ho
minē subiciat tue laudi ac fuitu
ti. Hoc maxie facit hoīem in orōe cōem
coges vt q̄cqd̄ sibi v̄l aliq̄b⁹ sp̄ealius su
is desiderat qz eos humiles qd̄ amodo
videt nihil tm̄ hoīm si totū ad laudē tue
desiderat bonitatis. Unde cū fidelitas
maxie i orōe p̄sistat cōsiderādnz est q̄lit
deat orare q̄ voluerit exaudiri. Debz ei
orare sapiēter ardēter humiliter: fidelit̄
p̄seuerāter z p̄fidēter. Sapiēter vt oret
q̄ tue laudi sūt expediētia z prior̄ salu
ti. Si xō i q̄busdā dubitam⁹ vtz expe
diāt sicut salus corpis z silia q̄ q̄nq̄ no
cere q̄nq̄ p̄desse p̄nt p̄ his sp̄ sub cōditi
onē ē orādū. s. si tibi sit placitū z hone
stū. Ardēter. s. deuote v̄l ad min⁹ serio
se vt bene videamus qd̄ petēdū sit a te
intente de corde nostro petamus: non
alienis: sed proprijs verbis cordis vel
oris: quia vtraz eq̄ intelligis z auscul

De similitudinibus

tas. Humiliter vt nō de nro merito: sed
tm̄ de tua gratia confidamus: q̄uis enī
peccata dimiseris z q̄i q̄ aliqd̄ tibi ser-
uire pcedas. Sp̄ tm̄ tales nos reputare
debem⁹ quales nos ip̄os peccādo feci-
mus: q̄ nihil nisi malū p nos facere pos-
sumus. Fideliter vt in orōne offeramus
nos ad carentiā ois̄ gaudiū: z ad patien-
tiā ois̄ pene: q̄ ad vtilitatē nram cedere
valeat p tuū adiutoriū: vt in exauditiōe
desiderij nri actio tue laudem attollat.
S̄z dñe merebor sic offerēdo me tibi cū
tū vt totus tuus ad hec teneat etiā si nū-
q̄ volueris me exaudire. ¶ Perseueran-
ter vt nūq̄ cessare pponam⁹ a desiderio
oim̄ q̄ tibi sūt laudabilia z honesta. Si
qua x̄o in nobis vel in nris supuenerit
necessitas q̄uis p hac sp̄ cū intentione
nō possum⁹ orare: tm̄ aliquoties cū omī
fidelitate q̄ possumus p ea orabimus.
z deinceps volūtati tue nram desiderij
pmittem⁹ sp̄ primā fidelitatē z si non in
actu: tamē in habitu retinētes. ¶ Cōfide-
ter vt postulēmus ī fide nihil hesitātes
Sūt autē septē cause q̄ cogūt nos tue cō-
fidere bonitati. Prima qz iustū eē desi-
deriū tu das: z ad qd̄ dares nisi etiā vel-
les exaudire. Secūda: qz nō ad nram vti-
litatē: sed ad tuā glām velum⁹ exaudiri.
Tercia qz maiora que p nobis fecisti
aiant nos vt etiā de minoribus confida-
mus. Quia enī q̄ petere possumus tam
miora sūt q̄ q̄ dignanter p nobis es in-
carnatus z passus. Quarta qz tamfacile
est apud te in maximis q̄ in minimis
exaudire. Quinta qz nos ad hoc puo-
cat tue cōsideratio bonitatis. Sexta qz
intercessorē te iesu chris̄te habem⁹ z oēs
sc̄tōs. Septima qz infinitā ad nos has
bes bonitatē. Si enim modica dilectio
quā ad te habem⁹ ad hoc nos cogit: vt
in oibus tue volūtati libēter parere ve-
linus. Cur idē de inestimabili dilectōne
tua non presumerem⁹. Alioquin fide-
liores vellemus apparere q̄ tu. Si tales

nos tibi exhiberem⁹ qualē te nobis eē
uerso non crederem⁹. Sic dñe orabim⁹
z ppter h̄ in orōne cōfidentij habebim⁹
nihilomin⁹ tm̄ cruciābimur q̄ hoc digne
exequēdo oēm hoīem ad tuā laudem p
effectū trahere nō possum⁹: z amplecti
et hec sp̄ialis nostre crucis est latitudo

Longitudo autē crucis tue to-
ti vite nre debet p̄mensurari vt
q̄uis cōsideremus tecū eē iocū-
dum z te in domo tua laudare z in aby-
so tue dulcedis absorberi tamē nō tede-
at nos portare crucē tuā: cruciari sc̄z in
misera hac vita p tue laudis augmēto.
Quid magni est dñe. Si tecū sim in pa-
tria vbi sum secū: ab omī malo: z vbi
habeam⁹ q̄cqd̄ volo: da mihi dñe: vt nū-
q̄ me pungendo sic supant clauī timo-
ris z miserie hui⁹ vite vt ante veliz de-
scendere vel saltem deponi de cruce: q̄-
niā a te dñe hoc fuerit mādātū. Sed ne-
q̄ hoc desiderare vt cū h̄ cito facias me
deponi. Sed vt semp malle ppter te
pendere in cruce q̄ a miserijs his facias
me ī abscondito sepeliri. Tu enī dñe nec
descēdisti de cruce nec sic te deponi peti-
sti. Voluntas q̄ semp affligendi p aug-
mento tue laudis crucis erit lōgitudo.
Si quis ergo vult ve. p̄ me: tollat cru-
cē suā z seq̄tur me q̄tidie. z sic currat p
mediū vie pfectōis. Si nos tollim⁹: do-
mine tu ip̄e portabis

Ine autē viā pfectōis: id ē pseu-
rantiam in volūtate sp̄ p te pa-
tiendi innuis ī eo q̄ dicis quoti-
die. Si ei vno die pas q̄ tu iusseri cru-
cem deponere volum⁹ eā q̄tidie tollim⁹.
Qui autē pseuerauerit vsq̄ tu eā depo-
nas hic in abundāte laudis tue z sepul-
crū ingrediet pacis eterne. Quis in h̄
x̄bo intelligere possum⁹ q̄ sicut crucia-
tus p tua laude q̄tidie deficiendo cadit
ita crucem quotidie tollere debemus: z
laudis tue desiderij resumēdo. ¶ Crux
q̄to diuti⁹ iacet tanto difficilior tollit.

Libri Anselmi

Qua do intentōne in via ista sit
ambulādū innuis vltimo cū di-
cis seq̄tur me. **Q**uō tam de gres-
su corpis q̄ de mētis possum⁹ intelligē
Quia mltū nō solū protātes crucē sed ⁊
se suspēdētes in cruce te gressu corpis sē
secuti. **S**eq̄mur igit̄ te nō tm̄ gressu bo-
noz op̄ n: s̄ ⁊ intentōe cordiū: vt nō solū
p̄sideremus q̄bus opibus nos p̄cesseris
Sz̄ q̄ intentōe feceris: ⁊ in hac te seq̄ stu-
deamus. **I**nuenim⁹ aut̄ q̄ i oibus cogi-
tatōibus x̄bis ⁊ factis tuis p̄ncipalr̄ q̄
s̄ieris gl̄am tuī p̄ris. **T**u ḡ dñe iesu x̄pe
dirige intentōem nr̄am: vt in oib⁹ gl̄am
eius q̄ramus ⁊ tuā: nos abnegādo p̄fū-
dū: sublimitatē: latitudinem ⁊ longitudi-
nē crucis portādo ⁊ itea p̄seuerando ad
laudem ⁊ gl̄iam tuā. **Q**ui cū p̄fer spū
sctō viuus ac regnas de⁹ p̄ oīa se. s̄. amē
Explicit anselmus de mensuratōe et
laude crucis.

Incipiunt meditationes anselmi.

Domine deus
meus da cordi meo te deside-
rare: desiderādo querere: q̄
rendo inuenire: inueniēdo amare: amā-
do mala mea redimere: redēpta nō ite-
rare: da dñe de⁹ cordi meo penitētie cō-
pūctōez: spūi cōtritiōem: ocul̄ lachryma-
rū fontē: manib⁹ elemosyne largitatem
Rex me⁹ extingue i me desideria carnis
⁊ accēde vim tuī amoris. **R**edēptor me-
us expelle a me spūm supbie ⁊ concede
mibi ppicius thesaurū humilitatis tue.
Saluator meus amoue a me furozē ire:
⁊ indulge mibi seruū patie. **C**reator me-
us euelle a me animi rācorē ⁊ largire mi-
hi mentis dulcediem. **P**a p̄r clemētissi-
me solidā mibi fidē: spem cōgruam: car-
ritatē p̄fectā. **R**ector meus auerte a me
animi vanitatē: mentis incōstantiā: cor-
dis vagationē: oris scurrilitatē: oculoz
elationē: v̄tr̄is ingluuētē: obprobria p̄-
ximoꝝ: scelera detractionum: curiosita-

tis puriginē: diuitiarū cupiditatē: po-
tentatū rapinā: inanīs gl̄ie appetitum
ypocrisis malū: adulationis venenum.
⁊ temptū inopū: opp̄sionē debilū: auar-
icie ardorem: inuidie rubiginem: blas-
phemie mortē. **R**eseca in me temeritatē
me⁹ factor iniquā p̄tinaciā: inq̄rudinez
ociositatē: somnolentiā: pigritiā: mētis
ebetudinē: cordis cecitatē: sensus obsti-
natōem: moꝝ trulentā: boni inobedi-
entiā: cōsilij repugnantōem: lingue effre-
natōem: paupez p̄edā: impotentū vio-
lentiā: innocētū calūniā: subditoꝝ neg-
ligentiā: circa subditos seueritatē: ad-
uersus domesticos impietatē. erga pri-
mos duriciā. **D**eus meus misericordia
mea oro te p̄ dilectū filiū tuum da mibi
opa misericordie: pietatis studia. cōpa-
ti afflictis. **S**ubuenire egenis: succurrē
miseris: cōsulere erroneis: cōsolari me-
stos: releuare opp̄slos. paupes recreare
flebiles refouere. dimittere debitoribus
p̄cē in me peccātib⁹: odientes me dilige-
re. p̄ malis bona reddere neminē despi-
cere s̄ honorare. bonos imitari: malos
cauere: vtutes amplecti. vitia reijcere.
in aduersis patientiā: in p̄speris cōtinē-
tiā. custodiam oris: ⁊ ostiū circūstantie
labijs meis. terrena calcare. celestia sti-
re. **E**cce plasmatorū meus multa rogauī
cū nec pauca p̄merui. **F**ateor heu: fate-
or nō solū q̄ postulo nō debent bona: s̄
multa mibi debent ⁊ exquisita supplicia
Animant me publicani meretrices ⁊ la-
trones q̄ a faucib⁹ hostiū momētane cru-
ti: sinibus recipiunt pastoris. **T**u enim
oim factor de⁹ licet in cūctis tuis sis mi-
rabilis opibus: mirabilior tamē in vi-
sceribus crederis pietati. **V**n̄ de te met
p̄ quēdā tuū dixisti: miseratōes eius su-
per oīa opa eius ⁊ q̄si de singulo loquē-
tem de vniuerso p̄lo tuo dixisti p̄sident
misericordiā meā nō disp̄gā ab eo. **N**ul-
lū enī sp̄nis. nullū abicis: nullū phore-
seis nisi q̄ te forte amēs exhoruerit. **E**r-

Meditationes anselmi

go hōmō nō irat⁹ pcutis: s; te irritātib⁹
dona si queſierit tribuis deus meus cor
nu salutis mee ⁊ ſuſceptor me⁹. **E**go in
felix te irritaui: ego malū corā te feci: ſu
rore tuū puocauī: irā pmerui: peccaui ⁊
paſſus es: deliq⁹ ⁊ adhuc ſuſtines. **S**i pe
nitet pcis: ſi reuertor ſuſcipis: inſup dū
differo pſtolari. **R**euoocas erratē: iuitas
repuḡntē excitat: torpētē aplecterſi rede
untē doces ignoſcātē: merētē mulces: ar
uīa ſuſcitas: p⁹ lapſū repas petētī largi
ris: q̄rentī inueniris: puſſanti apis. **E**c
ce dñe de ſalutis mee qd oſponā neſcio
qd rīdeam iḡro: nullū cōfugiū: nullum
a te patet latibulū. **O**ſtendiſti bene vi
uēdi viā: dediſti gradiēdi ſcientiā: mina
tus es mihi gehennā: ⁊ pollicitus es pa
radiſi glīam. **N**ūc p̄ miā ⁊ totius cō
ſolationis cōfige timore tuo carnes me
as: q̄ten⁹ que minax metuendo euadā
⁊ redde mihi ppicius leticiā ſalutarſi tui
vt q̄ ſpōdes diligēdo p̄cipē. **F**ortitu
do meā dñe firmamētū meū deus ⁊ refu
giū meū ⁊ liberator meus ſuggere quid
de te cogitē doce q̄bus ſermonib⁹ inuo
cem: de quibus opibus te placere. **S**cio
nā q̄ ſcio vnū quo placaris: ⁊ aliud qd
nō ſp̄nis: eſt vtiq; ſp̄s cōtribulatus tibi
ſacrificiū ⁊ acceptas cor cōtritū ⁊ hu
miliatū. **H**is me deus meus adiutor me
us dita munerib⁹. **H**is p̄ inimicū muni
ptectionibus hoc de flaminis vitioꝝ p̄
ſta refugiū: h̄ a deſiderioꝝ paſſionibus
pande pius refugiū fac dñe. **X**tus ſalutis
mee ne ſim i eoz ordie qui credūt tpe: et
recedūt tēptatōis tpe. **O**mbra caput
meū in die belli: eſto ſpes mea in die af
ſictōnis mee ⁊ ſalus in tpe tribulatōnis
mee. **E**cce deus illuminatio mea: ⁊ ſalus
mea: rogauī quibus egeo intimauī: q̄ ti
meo: ſed remordet me cōſciētia: rephē
dūt me cordis ſecreta: ⁊ q̄ amor miſtrat
timor diſſipat: zelus incitat: metus in cre
pat. **A**cta vice fortitudiez ſ; tua iugiter
pietas fiduciā. **T**ua hortat benignitas

mea dehortat malignitas: ⁊ vt veri⁹ fa
tear occurrūt memoriē fantaſmata pec
catorū: q̄ reuerberāt aciem v⁹ audaciam
p̄ſumentū aioꝝ. **C**ū enī odio q̄s dign⁹
ſit q̄ frōte grām req̄rit cū pena debet: q̄
temeritate glīa poſcit lateſcit iudicem:
q̄ poſtpoſita ſatisfactōe delicti p̄m̄is q̄
rit honorari. **R**egi inſultat obnoxi⁹ ſup
plicio q̄ flagitat donari in debito p̄mio:
⁊ dilecti p̄ris affectū ſtultus exacerbat ſi
lius: q̄ poſt illatas cōtumelias aſi peni
tudiem hereditatis vſurpat celfitudiez
qd mi p̄ me egiffe recolo: merui morteꝝ
⁊ peto vitā: cōmouī regē meū: cuius im
pudens nūc inuoco auxiliū: ⁊ tempſi iu
diciū iudicis: quē temere poſtulo adiu
torē: inſolēs rēnui audire patrē queꝝ de
mū p̄ſumo h̄re tutorē. **H**eu mihi q̄ ſero
venio: heu heu q̄ tarde feſtio: heu quia
curro poſt vulnera dedignatus incolu
mis: p̄cauere iactacla: neglexi p̄ſpicere
tela: mō ſollicitor de morte vicina: vul
neribus inſluxi q̄ ſclera ſclerib⁹ adde
re nō timui: recētī tabe cicatrices reſpſi:
q̄ p̄ſca flagitia modernis inq̄natōibus
reciprocaui: ⁊ q̄ diuina ſolidauerat grā
vel medicina mea diſſoluit pauro fren
netica. **C**utis que ſupducta vulneribus
morbū celauerat: ſanie erūpente putru
it: q̄ iterata iniquitas ⁊ ceſſā miām exina
miuit. **N**oui q̄ppe ſc̄ptum. **I**n q̄cūq; die
iuſtus peccauerit oēs iuſticie eius in ob
liuioe erūt. **S**i iuſticia aboleſ iuſti ruen
tis: q̄to magis pctōris in idiḡm ruētis.
Quotiens vt canis redij ad vomitū et
vt ſus petij volutabꝝ: ſateri mihi itaq;
⁊ recordari impoſſibile eſt qd mortaliū
hoies peccare ignoſcātē docui: volentē
bus delinq̄re p̄uaſi: reſiſtētes coegi vo
lentibus cōſenſi: qd ſane gradientes in
laqueum duxi: viam querentib⁹ foueꝝ
retexi: mala patrare nō horruī: obliuifci
nō metui. **S**ed tu iuſte iudex ſignafſi q̄
ſi in ſacculo pecuniā pctā mea: ⁊ obſua
ſti oēs ſemitas meas ⁊ cunctos grefſus

meos dinumerasti: tacuisti sēp: siluisti: patiens fuisti: **U**e mihi demū loqueris q̄i parturiens deus deoz dñe p̄stabilis sup nequitiam: noui qz manifest⁹ venies: noui qz nō semp silebis cū in conspectu tuo ignis exardescet ⁊ ī circuitu tuo tempestas ingruerit valida: cū aduocaueris celū de sursum ⁊ terrā discernere pplm tuū. **E**cce tot milibus populoz nudabunt oēs iniqtates mee: tot agminibus patebūt scelera mea nō solū actū sed etiā cogitationū simulqz locutionū tot iudicib⁹ inops astabo q̄t quot me p̄cesserūt in bono ope tot arguentib⁹ confundar quot quot mihi p̄buerūt s̄cta uideāti exemplā: tot uincat testib⁹: q̄t me nouerūt p̄ficiis sermonibus sepeqz imitādos iustis mihi dederunt actōibus. **D**ñe mi deus nō suppetit qd̄ dicā nō occurrat qd̄ respondeam: ⁊ ecce iā illi infum discrimini: urget me cōsciētia: cruciant cordis archana: coartat auaricia: accusat supbia: cōsumit inuidia: inflammat ꝑcupiscētia: incestat luxuria: dehonestat gula: cōfutat ebrietas: deiractio laterat: ambitio suplātat: rapacitas oburgat: discordia dissipat: ira pturbat: leuitas deicit: torpor opprimit: ꝑpocrius fallit: adulatio frangit: fauor extollit calūnia pūgit. **E**cce liberator meus degētib⁹ iracūdis. **E**cce cum quib⁹ uixi a die natiuitatis mee quibus studui q̄bus fidē seruauī ipsa mē studia q̄ dilexerim damnāt: que laudaueram vituperant. **H**i sūt quibus acq̄cui amici: quibus parui in ḡti: quibus seruiui dñi consules q̄bus credidi: ciues quib⁹ cohabitauī: domesticici quibus consenuī. **D**eu mihi rex meus ⁊ deus meus: qz incolatus meus plonatus est. **U**e mihi illuminatō mea quia habitauī cū habitantib⁹ cedar ⁊ cū sc̄tus dixerit multū q̄to magis ego infelix dicere possū nimis incola fuit anima mea: firmamentū meū nō iustificabitur in cōspectu tuo oīs uiuēs. **S**pes mea si

est in filijs hominū: quē si remota pietate iudicaueris iustū inuenias ⁊ nisi p̄ueneris miserādo impiū nō erit quē glifices piū. **C**redo nāqz salus mea q̄ audiui quō benignitas tua ad penitentiā me adducit: turris fortitudinis: sonuerūt necessaria mihi tua labia: nemo p̄t venire ad me nisi pater qui misit me traixerit eū. **E**niūero qz instruxisti me tāta: qz ꝑpicius institutōe formasti totis mendullis cordis toto adnifu mētis te opsꝑf euz dulcissimo puero: teqz dulcissima ꝑples cū serēssimo inuoco paraclito trahe me quaten⁹ post te currere in odorē yngētoz tuoz delecter. **Q** magna domine de⁹ meus multitudo dulcedis tue quā abscondisti timentibus te. **A**bscondisti quia cōseruasti nō qz abscondisti. **A**bstulisti cū ea magis mltiplicasti. **S**olet aliqñ qd̄ abscondit diligētius inuestigari ⁊ inuentū artius armari: dilata i te nō minuunt s̄ magis crescūt desideria. **N**ō est ḡ tuus amor trāsitorius sed eternus: **Q**ui te diligūt nō tepescūt sed feruescunt nō est tu⁹ amor otiosus: memoria tua sup mel dulcis: meditatio de te plusqz cibus suauis: de te loqui plena est refectio: te nosce ꝑfecta cōsolatio: tibi adherere uita eterna: a te separi mors ꝑpetua: fons uiuus his qui te sitiunt esca indeficiens q̄ te esuriūt. **S**ia te q̄rentibus gaudium inuenientibus: odor tuus suscitatur: respectus curat egrotos: lux tua oēm fugat caliginē: uisitatio tua cūctam repellit tristitiam: nullus apud te meror: ꝑcul a te oīs dolor: nulla tecum mesticia: nulla indigentia: nulla ybi necessitas: nulli boni inē difficultas nunqz ibi tenebre nec terror: nominatur gehenne: nulli⁹ noctis tetra cecitas: nec tumultus improbitas: nūqz famis: sitis: qz inopia frigoris nec estus circa te moratur penuria: nō inualitudo corporis: ꝑrlus nec corruptio mentis: nō zel⁹ nec qz contētio: nec oīno ambitio illinc: ab

si sollicitudo fin
seruetur. la guo
passio aeri ⁊ vari
gna multitudo ou
abscondisti nimen
tib⁹ in te. **Q**z b
ꝑfectio: nō enī bi
gditio s̄ magis c
stificata in semeti
sup aurū ⁊ lapidē
⁊ dulciora sup me
deus meus rogo
mei dilecti filij tu
studia ea. cognos
endis illis retribu
deus meus abscon
incites cupidit: rec
augeas querētis an
doceas ꝑterere: diff
tem ut facias ꝑeu
apientib⁹ querere
re ꝑseuerantibus
ne iudicat illa flebi
nati xpm inter me
duratibus adbu
ras ut q̄reret sed q̄
ueraret: ꝑseuenit f
ras. ⁊ qz i spe ꝑseu
it beata uisio ⁊ ꝑer
gaudiū ⁊ cōsummi
derabilis uultus io
spes ⁊ felix ꝑseueran
nō ꝑseueraret et nisi
ctū nō ꝑcipet. Sic et
ricordia mea abscon
ut inueniaris speran
gari querentibus
seuerantib⁹. **Q**ui el
bū: qui aut expectā
Qui timēt te speren
ra diutor eoz es. **P**
morē. **T**imēdus es:
nō ꝑ: timor tuus sanc
reuerere facit quos

Meditationes anselmi

est sollicitudo finis et cura mortis: labor senectus. languor egritudinis ibi nescitur passio aeris et varietas temporis. **H**ec est ei magna multitudo dulcedis tue domine quam abscondisti timētibz te: sed profecisti sperantibz in te. **Q**uod bona absconditio que efficit profectio: non enim hec absconditio estimatur perditio sed magis conservatio quam sit profectio. **O** gloriose rex que vera sunt tua iudicia iustificata in semetipsa vere desiderabilia super aurum et lapidem preciosum multum utique et dulciora super mel et fauorem. **O** vita mea deus meus rogo te per nomen redemptoris mei dilecti filij tui largiri preciosius ut custodiā ea. cognoui namque quia in custodiendis illis retributio multa. **F**ilia mea deus meus abscondis thesaurum tuum ut incites cupidum: recordis margaritam ut augeas querentis amorem: differis dare ut doceas petere: dissimulas audire petentem ut facias perseverantem. **P**ostremo incipientibus querere permittis ut non nisi vere perseverantibus salutem tribuis: quod plane iudicat illa flebilis que tuum in sepulchro natum christum inter mortuos quebat vivum durantibus adhuc tenebris quam accederas ut quereat sed que retenti dispebas ut perseveraret: perseveravit sperans: et spavit perseverans. et quod in spe perseveravit videre te meruit beata visio et plena exultatio summum gaudium et consummatum desiderium desiderabilis vultus iocundus aspectus. **S**pes et felix perseverantia nisi eum speraret non perseveraret et nisi perseveraret spei fructum non perciperet. **S**ic enim deus meus misericordia mea absconderis timentibus te: ut inveniatis sperantibus in te: sic elongaris querentibus ut appropinques perseverantibus. **Q**ui elongant se a te peribunt: qui autem expectant te non confundentur. **Q**ui timet te sperent in te quod protector et adiutor eorum est. **P**er timorem veni ad amorem. **T**imendus es: ut dominus amandus. **U**t patet: timor tuus sanctus permanet quod scilicet permanere facit quos possidet. **N**ihil de-

est timētibz te: quod oculi tui super eos et aures tue in preces eorum. **M**isericordia mea et refugium meum susceptor meus et liberator meus sic timorem adhibe mihi ut amorem subinferas: sic irrogas metum ut tui augeas desiderium: sicque me participantium te ut et custodientium mandata tua facias ut per timorem fuitur ad amorem pertingere merear gratiam. **I**nuoco te deus meus inuoco te quod prope es omnibus invocantibus te sed invocantibus in veritate. **T**u enim veritas es: doce me quod clementia tua sancta veritas inuocare quod quomodo hoc fieri opteat nescio sed doceri a te beata veritas humiliter imploro. **A**bs te sapere desipere est: te vere nosce profectum est scire. **E**rudi me o divina sapientia: et doce me legem tuam. **C**redo sane: quod tu erudieris beatus es: et de lege tua docueris eum. **D**esidero inuocare te quod quod ut fiat in veritate. **Q**uid est in veritate vocare veritatem nisi in filio patre. **E**rgo sancte pater sermo tuus veritas est principium verborum tuorum veritas. **H**oc quippe est verborum tuorum est principium quod in principio erat verbum. **I**n ipso principio te summu adoro principium in ipso veritatis verbo te perfecta inuoco veritas quod in ipsa tandem dirigas me: et doceas in veritate. **Q**uid enim dulcius quam genitorum in nomine unigeniti exorare preces: recordatione filij ad pietatem flectere: regem carissime preces denotatione mitigare. **S**ic rei solent carceribus eripi: sic mancipati vinculi liberari sic tristem capitis excipientes sententiam non solum vitam sed insuper nasci insolitam gratiam: dummodo iratis preces dilecte preces intinuerint caritatem. **S**ic delinquentes fuuli euadunt supplicia dominorum dum preces interuenit dulcedo filiorum. **S**ic te preces pro omnipotentis filij tui postulo caritatem: educ de carcere animam meam ad confortandum nominis tuo: libera me a vinculo peccatorum procoeternum tibi unicum flagitatum natum: meque cui prope merita letabile minant sententiam

Libri Anselmi

tiam preciose ad dexteram tuam confedentis plis interpellatione restaura placat ad vitam quam alium enim dirigam intercessore pro me tibi nescio: nisi hunc qui est peccatis nostris propitiatio que sedet ad dexteram tuam que etiam coram sibi gloria pietate tua interpellat pro nobis. **E**cce aduocatus meus apud te deum et preme ecce pontifex sum: qui non eget alieno expiari sanguine quia pro fulget profusus cruore. **E**cce hostia sancta bene placens perfecta in odore suauitatis et oblatam et acceptam. **E**cce agnus sine macula qui se coram condentibus obmutuit: que plangis cesus: sputis illitus probris affectus os suum non aperit. **E**n qui peccatum non fecit peccata nostra protulit: et languores nostros suo liuore sanauit. **A**spice pie pater piissimum filium tuum pro me tam impio passum: respice pro clementissime eum qui patitur: et reminiscere benignus pro quo patitur. **N**one hic est ille innocens mihi dominus quem uultu redimeres: filium tradidisti: nunquid non auctore uultu hic est: qui uultu ad occisionem ductus tibi que obediens usque ad mortem factus. atrocis non timuit necis subire genus. **R**ecole totius salutis dispositore quia hic ipse est quem et si ex tua uirtute genuisti: mee tamen infirmitatis precipue fieri uoluisti: uere hic est tua deitas que mea induta naturam crucis ascendit patibulum: qui assumpta carne triste tulit supplicium. **R**educ deus me oculos maiestatis super opus ineffabilis pietatis: intueri dilecte natum toto corpore extensum terne manus innocuas pro manantis sanguine: et remitte placatus scelera que patrauerunt manus me. **C**onsidera latus crudeli fossium cuspide: et renoua me sacrosancto fonte illo quem inde fluxisse credo. **U**ide immaculata uestigia que non steterunt in uia peccatorum sed spiritus ambulauerunt in lege tua diris confixa clauis et profice gressus meos in semitis tuis: fac me odio habere omnem uiam iniquitatis: uiam iniquitatis misericors amoue a me. **F**acque me propicius uiam uirtutis eligere. **D**o

te rex seculorum pro hunc redemptorem meum fac me currere uiam mandatorum tuorum ut ei ualeam spiritum uiri qui non horruit mea carne uestiri. **A**unquid non attendis pie pater adolescentis filij carissimum caput nuda uera ceruice deslexa: preciosa resolutum in morte. **A**spice mitissime conditor dilecte sobol' humanitatem et miserere super infirmi plasmatis debilitatem. **L**andet nudatus pectus: rubet cruentum latus: tena arenis viscera: decora languet lumina regia pallescent ora. peccata rigent brachia: pendente crura marmorea: rigat terebratos pedes sancti sanguis uindicta. **S**pecta gloriose genitor: gratissime plis lacerata membra et memorare benignus que mea est substantia. **C**onspice dei hominis penam et reuela proditi hominis miseriam: uide redemptorum supplicium et remitte redempti delictus. **H**ic est dominus mihi quem propter peccata populi tui percussisti licet ipse sit dilectus in quo tibi bene complacuisse. **H**ic est ille innocens in quo dolus inuenitur non est et tamen cum iniquis reputatus est. **Q**uid commisit dulcissime puer ut sic iudicaretur quod commisit amantissime iuuenis ut sic tractaretur. **Q**uid scelus tuum que noxa tua que causa mortis que occasio tue damnationis. **E**go enim sum tui plaga doloris: tue culpa occisionis: ego tue liuor passionis: tui cruciatus labor. **E**go tue mortis meritum tue uindictae flagitium. **O** mirabilis censure proditio: et ineffabilis misterij dispositio peccati iniquus et punitur iustus: delinquit reus et uapulat innocens: offendit impius: damnatur pro quo meretur malus. patitur bonus. **Q**uod perpetrastis seruus exsoluit dominus. **Q**uod committit homo sustinet deus. **Q**uo nate dei quo tua descendit humilitas: quo tua deus flagrauit caritas: quo precessit pietas: que excreuit benignitas: quo tuus attigit amor: que peruenit compassio ego enim iniquus egi tu pene mulctaris. **E**go facinus admisi tu uultione plecteris: ego crimine edidisti: tu tortore subices: ego superbiui tu huius

militaris: ego tuum
inobediens et tibi
obediens iustus
dicit afficeris: me
cupiscina ardore
ad crucem. ego pro
fili oculum: ego de
patibulo. **E**go fr
clausis. ego pom
stas amaritudinem
gaudet eua: tibi
Maria ecce rex
et claret tua pietas
tua liquet iusticia
meus. **Q**uid retri
retribuisti mihi.
corde boia quod com
premiis: nunquid pot
ribumana tui cop
nec est creature m
creatoris recoper
nate dei in hac tu
one tui mea fragi
dicit. **S**i tua uis
carnem suam cruci
piscenit. **E**t si b
iam tibi incipit co
tu pro peccatoribus
et pro interioribus
ad exterioribus pal
tione spiritali non fe
ci gladio material
tionis si tue compla
tudini ualebit pro uir
ditatis. **E**t hoc cele
stis: hoc cui antidor
antiqum misericordia
uisceribus ut reiect
labe reintegret me in
quo gustato nectare
et me illecebrata mu
tatu despiceret: et nul
reformidare: memore
et si fastidiam uent
mors **N**ihil queso

Meditationes anselmi

militaris: ego tumui: tu attenuaris: ego inobediens extiti: tu obediens p̄i scelus i: obedientie luis: ego gule parui: tu media afficeris: me ad illicitū rapuit concupiscētia ardorē te p̄fecta caritas ducit ad crucē. ego p̄sumpsi vetitum tu subiisti eculeū: ego delector cibo: tu laboras i patibulo. **E**go fruor delitijs: tu lanias clavis. ego pomi dulcediez tu fellis gustas amaritudiem: mihi reus ridens cōgaudet eua: tibi pie plorans cōpatitur. **M**aria ecce rex gl̄iose: ecce impietas mea et claret tua pietas: en mea iniusticia et tua liquet iusticia. **Q**uid de^o me^o et rex meus. **Q**uid retribuā tibi p̄ oibus que retribuisti mihi. **N**ō eni inuenire pōt in corde hoīs qđ cōdigne talibus referat̄ premijs: nunq̄t pōt sagacitas machinari humana tui cōparet̄ miseratio diuina nec est creature molliri officii quo iuste creatoris recōpenset̄ p̄sidium. **E**st autē nate dei in hac tua admirabili dispositione tui mea fragilitas in aliquo suppeditet. **S**i tua uisitatio cōpuncta mens carnē suam crucifigat cū vitijs et concupiscentijs. **E**t si hoc a te conceditur q̄si iam tibi incipit compati vel viuere. qz et tu p̄ peccatoribus dignatus es mori sic qz p̄ interiores victoriā te duce armabit̄ ad exteriorē palmā qua deuicta p̄secutione spiritali nō ferat̄ p̄ amore tuo sibi ci gladio materiali. **I**ta exiguitas cōditionis si tue complaceat pietati magnitudini valebit p̄ viribus respondere cōditoris. **E**t hoc celestis medicine bone iesu: hoc cui antidotū amoris. **P**ro te p̄ antiq̄s misericordias tuas infūde meis visceribus vt reiecta vipee cōtagionis labe reintegret me incolumitati pristine quo gustato nectare tue suauitatis faciat me illecebrosa mundi p̄sp̄era toto affectu desp̄icere: et nulla eius aduersa p̄ te fomidare: memorqz p̄petue nobilitatis sp̄ fastidiam ventos huius trāstorij timoris. **N**ihil queso sine te mihi dulce:

scat: nil cōplaceat: nil p̄ciosū: nil preter te mihi arrideat speciosum vilescat obsecro abste mihi oīa: sordescat vniuersa qđ tibi aduersum est: et mihi molestū sit et beneplacitū indeficiēs desiderium: te deat me gaudere sine te et delectet me tristari p̄ te. **S**it mihi nomē tuū refocillatio et memoria tua mea cōsolatio: fiant mihi lacrimę mee panes die ac nocte tuas inuestigādo iustificatōes sic bonum: mihi lex oris tui sup milia auri et argēti sit obedire tibi amabile: resistere execrabile. **R**ogo te spes mea p̄ oēs pietates tuas vt p̄piciaris oibus iniquitatibus meis. **A**daperi aures meas mādatis tuis et ne declines flagito p̄ nomen s̄ctuz tuū in x̄ba malicie cor meum ad excusandas excusatioes in peccatis. **P**eto etiaz p̄ admirabilem humilitatē tuā nō veniat mihi pes supbie et manus peccatoris nō moueat me. **E**cce oēs de^o pater domini mei dispone benign^o quo mihi miseraris: quō qđcđ p̄ciosius inueni deo te tibi obtuli qđcđ carius reppi supliciter p̄stitui. nihil mihi reliq̄ quin tue exposuerim maiestati: nihil iaz supest qđ adiciam qz totaz tibi delegaui spem meam. **D**irexi tibi aduocatū meū tuum dilectum filiū: missi gloriozam p̄geniem inter me et te mediatorē. **A**disti inq̄ incessorem p̄ quem cōfido veniā: missi verbis qz p̄ meis dixi missuz factis enumerauī s̄ctissime tibi sobolis mortē quam p̄ me fuisse credo p̄pessam. **C**redo a te missam deitatem n̄ram suscepisse humanitatem in qua dignū duxit vīcula alapas sputa irrisionesqz proferre: nec non crucem clauosqz suscipe. **H**anc olim infantie vagitibus demolitā pueritie panis astrictam: sudoribus vexatam: ieiunijs maceratam: vigilijs afflictā: itineribus fessam post affectam flagris: lacertam suplicijs: deputatā cum mortuis. ditatam x̄o gloria resurrectionis celoz gaudijs induxit et in dextera tue celsitu-

dinis collocavit.

Tu placatio mea et propitiatio mea habende prius quam genueris filium et quem redimeris seruus hic aspice factorem et ne despicias facturam: amplectere serenum pastorem: et recipe misericordis allatam propter is humeris ouem. **H**ic ipse est fidelissimus pastor ille qui dudum errabundam ouem per abrupta montium precipicia vallium multis quiescit: variisque laboribus quique iam morienti iam per longa exilia deficienti tandem inueniente gaudens se supponit et miro sibi adnisiu caritatis in nixam de confusionis abissoluauit: priusque coarctatam complexibus ad nonagintanouem unam que pierat deputauit ouem. **E**cce dñe mi rex opus deus ecce pastor bonus defert tibi ouem quam commisisti ei. **S**uscepit te disponente ad saluandum hominem quem tibi restituit omni labe immunem ecce tibi tuum carissimum plasmofilius reconciliat: quod a te percul deuiuerat: in gregi tuo misericors pastor reformat quod perdo violentus abegerat reddit tuis conspectibus seruum quem sua prope fecerat conscientia fugi timere: ut qui pro se penam meruit pro factorem mundi mereatur veniam quique pro culpis suis sperabat gehennam tanto duce iam confidat reuocari ad patriam. **P**otui pro me te sancte perficere offendere: sed non potui pro me te mihi placere: factus est adiutor meus tuus dilectus filius meus participans humanitatem ut curaret infirmitatem quatenus unquam culpa commiserat offendis inde tibi immolaret sacrificium laudis: meque pro hoc tue redderet pietati placabilem quem sedens ad dexteram tuam semper mee substantie ostenderet esse consortem. **E**cce spes mea: ecce tota fiducia. **S**i me pro mea: ut dignum est despicias iniquitate respice saltem misere in me pro dilecte lobolis caritate: in filio attende quod propicius in seruo. **V**ide carnis sacramentum et carnis remittere reatum recolle quod bonus prope filius et obliuiscere quod malus operatus est seruus: quatenus beate plis tibi lau-

tia patet vulnera delatescant obsecro vulnera in ea: quatenus rubeat precioso sanguis pro de latere delecto supplicio tabes mee pollutiois: et quatenus te caro laesciuit ad iram caro te inflectat procor ad misericordiam: ut sicut me caro seduxit ad culpam: caro deducat ad veniam. **M**ultum quippe est quod mea meret impietas: longe autem maius est: quod redemptoris mei poscit pietas: magna est enim mea iniustitia: multo maior redemptoris mei iustitia. **Q**uot enim superior est deus homine: tanto mea malicia est inferior bonitate eius: ut qualitate ita etiam quantitate. **Q**uid enim delinquere posset homo quod non dei filius redimeret factus homo. **Q**ue tamen supbia tumeret quam non tanta humilitas sterneret. **Q**uid nam esset mortis imperium quod nati dei non destrueret crucis supplicium. **A**mirum deus meus si equum lance iniquitas peccatis hominis et redimentis gratia liberet auctoris: non tamen oriens dicat ab occidente seu inferior super infernum a summo celi cardine quatenus pietas redemptoris superat maliciam peccatoris.

Iam lucis optime creator iam culpis ignesce meis pro dilecti filii tui laboribus immensis. **I**am queso eius pietati mea impietas eius modestio mea pueritas et mansuetudini donec ferocitas. **I**am sua humilitas mea supbia: patientia eius mea impatientia: benignitas duricia: obedientia in obedientiam: tranquillitas in quietudinem: dulcedo amaritudines: suauitas iram: caritas lucrifaciet crudelem obstinaciam. **I**am diuini amor numis prope contemptis plisque beatissime sancta conuocatio palite sancte spiritus merentis elemetissime consolato: spiritus alme iam cordis mei penetralibus potenti illabere virtute: et tenebrosa queque neglecti lucis lanbula luminis corusti fulgore pius in habitator letifica: tuique rois habundantia longo ariditatis marcescentia squalore visitado fecunda. **S**aucia interioris hominis archana tui amoris iaculo: et tepentis teoris

medullas flammis
do succende: sanct
firando mentis r
pafec. **P**ota me t
ut iam nil munda
venenare dulcedi
cerne de gente non
Doce me quia deu
litate tuam. **E**n
inhabitaueris in e
li domicilium con
rebitur hospitē ha
silus apud eū faci
ni iam veni benign
cōsolator: in optun
tibus adiutor. **E**
curator vulneris. **E**
lum: relocator: labor
humilium: desfructu
phanor: pius pater
rum. viduarum du
pauim: resollato
dus nauigantium:
veni o omni uiuenti
Dolentia vnica se
me spiritu veni et i
me tibi et condescen
mea tue magnitudi
roboti mea imbecill
tudinem complacet m
Proferre dom
nibus tuis. **T**
rum quotidia
na peccata eorū omni
corū talem intellectum
tibi fideliter seruiant
si tpe i tuo scō fruitio
Amulos et fa
mine frēs et so
gū debitorēs n
re mēte purifica ut
quanti notias delec
tant. **P**er dñm nrm
Regius est mercēna
mcedesua orōibus tu

Inselmi

...medullas flaminis salutarib' penetrādo succende: sanctiq; feruoris igne illustrandō mentis z corporis vniuersa de pascē. Pota me tue voluntatis torrente vt iam nil mundanoꝝ degustare libeat venenata dulcedinis. Iudica me z dilcerne de gente non sancta causā meam. Doce me quia deus me' es tu facere volūtatē tuam. Credo ergo quemcuq; inhabitaueris in eo patris ac pariter filiū domiciliū condis. Beatus q; te merebitur hospite habere quō p te pater z filius apud eū facient mansionem. Ueni iam veni benignissime dolentis anie cōsolator: in optunitatibus z tribulationibus adiutor. Ueni mūdator sceleris: curator vulneris. Ueni fortitudo fragilium: releuator labentium. veni doctor humilium: destrutor supborū. veni orphanoꝝ pius pater. Cōsolator miseroꝝ rum. viduarum dulcis iudex. veni spes paupm: refocillator deficienteꝝ: veni sy dus nauigantium: portus naufragatū veni o oim viuentium decus singulare. Orientiū vnica salus. Ueni sanctissime spirituū veni z miserere mei. Apra me tibi z condescende ppicius mihi vt mea tue magnitudini exiguitas: tuoq; robori mea imbecillitas fm tuaz multitudinem cōplaceat miseratōi. Per iesū z c

Meditatio scti anselmi de redēp. ge. hu.

medullas flaminis salutarib' penetrādo succende: sanctiq; feruoris igne illustrandō mentis z corporis vniuersa de pascē. Pota me tue voluntatis torrente vt iam nil mundanoꝝ degustare libeat venenata dulcedinis. Iudica me z dilcerne de gente non sancta causā meam. Doce me quia deus me' es tu facere volūtatē tuam. Credo ergo quemcuq; inhabitaueris in eo patris ac pariter filiū domiciliū condis. Beatus q; te merebitur hospite habere quō p te pater z filius apud eū facient mansionem. Ueni iam veni benignissime dolentis anie cōsolator: in optunitatibus z tribulationibus adiutor. Ueni mūdator sceleris: curator vulneris. Ueni fortitudo fragilium: releuator labentium. veni doctor humilium: destrutor supborū. veni orphanoꝝ pius pater. Cōsolator miseroꝝ rum. viduarum dulcis iudex. veni spes paupm: refocillator deficienteꝝ: veni sy dus nauigantium: portus naufragatū veni o oim viuentium decus singulare. Orientiū vnica salus. Ueni sanctissime spirituū veni z miserere mei. Apra me tibi z condescende ppicius mihi vt mea tue magnitudini exiguitas: tuoq; robori mea imbecillitas fm tuaz multitudinem cōplaceat miseratōi. Per iesū z c

Miserere domine famulisz famulabus tuis. Et dirige actus eorum quotidie in bonum z omnia peccata eoz dimitte: z mitte in cor eoz talem intellectum: vt ex toto corde tibi fideliter seruiant z tibi placeant: et oī tpe i tuo scō fuitio pmaneat. Per z c

Famulos z famulas tuas q̄s domine frēs z sorores meas omnesq; debitores meos corpore pariter z mēte purifica vt in tua inspiratōe cōpuncti noxias delectatōes vitare p ualeant. Per dñm nrm iesum christum

Dignus est mercēnarius vel operar' mercede sua orōibus tuis credit z optat

iuuari z sarcia ptōꝝ a te subleuari. Per. **E**xplīcūt meditationes anselmi. **I**ncipit meditatio scti anselmi de redēptōe generis humani.

Anua christi ana aia de graui morte suscitata aia de misera seruitute xpi sanguine redēpta z liberata. Excitamentē tuā. memēto resuscitatōnis tue. Recogita redēptionē z liberationem tuam. Retracta vbi z quo sit virtus redēptōis tue. Uersare i meditātōe eius Delectare i cōtēplatōe ei'. Excute fastidiū tuū: fac vim cordi tuo. Intēde in h mētē tuā. Gusta bonitatem redēptōis tui. accēdere i amorē saluatoris tui. māde fauū. xboꝝ. Suge plus q̄ mellicū sapore. gluti salubrē dulcorē: mande cogitando. suge intelligēdo. gluti amādo et gaudēdo: letare mandendo. Gratulare sugēdo. Jocū dare glutiēdo. Ubi g' z q̄ est x̄tus z fortitudo saluatoris tui. Lerte christus te suscitauit. Ille bon' samaritan' te sanauit. Ille bon' amicus per oīa sua te libtrauit xp̄s in q̄s. Ergo virtus saluatōnis tue x̄tus est xp̄i. Utiq; cornua i manib'. Ibi abscondita ē fortitudo ei'. Cornua quidē in manib' eius quia brachijs crucis cōfixe sūt man' ei'. Que gūt fortitudo in tanta infirmitate. Que altitudo in tāta humilitate. Quid venerabile in tanto contēptu. S; certe iā absconditū qz in infirmitate ideo celatū qz in humilitate. Ideo occultū qz i cōtemptu. Fortitudo abscondita: hoīem in cruce pendētē suspēdere mortē eternā. Genus humanū p̄mente hoīe in ligno confixū defigere mūdū p̄petue mortis affixū. Celata potestas hominē dānatū cū latronib' saluare hoīes dāpnatos cū demonibus hominē patibulo extēsū aia trahere ad seipm. Virt' occulta vnam animā emissam de corpore innumerabiles extrahere de inferno ho

t iij

minē mortem corporis suscipere et mortem animarū perimere. **Capitulum II.**

Quare bone domine pie redēptor potens saluator cur tantam virtutem opūisti tanta humilitate. **An** ut falleres dyabolum: quia fallendus hoīem deiecit de paradiso. **Sed** utiq; xitas nullum fallit qui ignorat. **Qui** nō credit xitatem ipse se fallit. **Veritas** itaq; nullum fallit: an ideo ut ipse dyabolus se falleret. **Sed** utiq; sibi veritas nullum fallit. **Ita** non intendit ut aliquid se fallat quāvis hoc dicat facere cū pmittit. **Nō** enī assumpsisti hoīem ut te notū optres sed ut ignotū apires. **Verū** deū verū hoīem te dixisti et opib; ostēdisti. **Res** p se occulta nō studio occulta non sic est facta ut abscondere: sed ut suo ordine pficeret. **Nec** ut aliquem deciperet sed ut quēadmodum oportebat fieret. **Et** si dicis occultata nō est aliud quā non est omnibus reuelata. **Nam** et si xitas nō oībus se manifestat nulli tamē se negat. **Ergo** dñe nec ut falleres nec ut aliq; se falleret sic fecisti. **Sed** ut faceret quod et quā mō faciendus erat p oīnia in veritate pstitisti. **Qui** ergo se sefellit in tua xitate: nō de te sed de ppa queratur falsitate. **An** dyabolus habebat aliquid iuste aduersus deum vel aduersus hominē ppter quod deus deberet aduersus eū p hoīe hoc modo agere quā apta fortitudine. **ut** dū ille iniustū hominē iuste occideret iuste potestatem quā sup iniustos habebat pderet. **Sed** certe dyabolus nec deus debebat aliquid nisi penam. nec homo nisi vincere. **Ita** ut quemadmodum ab illo se facile permisit vinci peccando ita illum vinceret ad difficultatez mortis iusticiam integram seruando. **Et** hō nō nisi deo debebat hō. **Nam** nō peccauit aduersus dyabolum sed aduersus deū. **Nec** hō dyaboli erat: sed et hō et dyabolus dei erāt. **Sed** et quod dyabolus verabatur hominē nō hec faciebat zelo iusti sed neq̄tie.

nec iubēte deo sed pmittēte: nō diaboli: sed dei iusticia exigēte. **Nihil** igitur erat in dyabolo cur deus aduersus eū ad saluandum hoīem fortitudinem suā celare aut differre deberet. **Capitulum III.**

Humana necessitas coegit ut altissimus sic se et opus deus ad redimendum aliquid tamen laboraret. **Si** oīs necessitas et impossibilitas sue subiacet voluntati. **Quippe** quod vult necesse est esse: et quod non vult: impossibile est esse. **Sola** igitur voluntate et quasi omnis eius voluntas semper bona est sola facit hoc voluntate. **Nō** enī deus egebat ut hoc modo hoīem saluū faceret: sed humana natura indigebat ut hō modo deus satisficeret. **non** egebat deus ut tam laboriosa patere: sed indigebat homo ut sic deo reconciliaretur: nec egebat deus ut sic humiliaretur. **Sed** indigebat homo ut sic de profundo inferni euerteret. **Diuina** natura humiliari aut laborare nō eguit: nec potuit hec oīa humanā naturā ut ad hoc restitueretur ppter quod facta erat necesse erat facere. **Si** nec illa nec quicquid deus non est non poterat ad hoc sufficere. **Nam** homo ad quod institutus est nō restituitur si nō ad similitudinem angelorum in quibus nullum est peccatū peccatū. **Ad** est impossibile fieri nisi oīni pcepta peccatorum remissione: que nō fit nisi pcedēte integre satisfactione quā satisfactōem talē optet esse: ut peccator aut aliq; p illo det aliquid deo de suo quod debitū non sit quod supat oē quod deus nō est. **Si** enī peccare ē deū exhonozare: et hō hō facere nō debet etiā si necesse ē quicquid et quod deus nō est pite utiq; imutabilis. **Et** apta ratio exigit ut quod peccat reddat aliquid deo pro honore ablato maius quā si hō pro quo illū exhonozare si debuit. **Ad** quāsi hūana natura sola nō habebat nec sine debita reconciliari satisfactione poterat: ne iusticia in regno suo peccatum inordinatum relinqueret subuenit bonitas dei: et eam in

ia psona assumpt
psona est hō de
nō solū omnem o
Sed omne debitū
res debet. **Et** hic
solueret p alijs q
dere nō habebant
ta hominis illius
et supat oē debitū
res p satisfactōe.
nō supat oē mul
dinē peccatorū qu
sonā dei. **Palam** ē
bona quā oīa pecca
sonā dei sūt. **ham**
debito mori nō de
erat sponte deo
tris cū eam sibi aufe
pmissit: ut exēplū oī
ciā dei ab illis nō e
mortē quā ex nece
Et si iste qui eā non
thicta vitare possit
iusticiam sponte su
humana natura de
debito quod suum era
alijs in quib; quod ex
dere nō habebat.
natura nō est humili
altata nō illa est mi
coditer est adiuta
Et humana
passa est aliq;
sed sola liber
cui violentie subcub
voluntate ad honore
alioz hominū quā illi n
illata laudabiliter et n
mit. **Nec** vlla cogēte
anti disponēte sapie
sunt moreret cogend
sed ppi placitū: et e
mille pti: hoc spōte se
egere potuit p quod ab
vult nec ppi tātus bon

Meditationes anselmi

suā p̄sōrā assumpsit filius dei. Et i ea p̄sona eēt hō deus q̄ haberet q̄d sup̄ar̄ nō solū omnem eētiam q̄ deus non est. Sed om̄e debitum q̄d soluere peccatores debēt. Et hic tamē nihil p̄ se deberez solueret p̄ alijs qui quod debebāt redere nō habebant. Preciosior ē nāq̄ vita hominis illius q̄ oē quod deus nō ē z sup̄at oē debituz q̄d deberēt peccatores p̄ satisfactōe. Si enī illius interfec̄tio sup̄at oēm multitudinem z magnitudinē peccatoz que cogitari p̄nt extra p̄sonā dei. Palam ē q̄z vita eius magis ē bona q̄ oia peccata sint mala q̄ extra p̄sonā dei sūt. Hanc vitā homo iste cū ex debito mori nō debebat: q̄is peccatoz si erat sponte dedit de suo ad honorē patris cū eam sibi auferr̄i p̄pter iusticiam pmisit: vt exēplū oibus alijs daret iusticiā dei ab illis nō esse deserēdum p̄pter mortē quā ex necessitate aliq̄n solue dñt. Cū iste qui eā non debebat z seruata iusticia vitare posset eā sibi illatam p̄pter iusticiam sponte sustineret. Dedit itaq̄ humana natura deo in illo hoie z nō ex debito q̄d suum erat: vt redimeret se in alijs in quib⁹ q̄d ex debito exigebat redere nō habebat. In oibus hīs diuina natura nō est humiliata sed humana exaltata nō illa est minuta sed ista misericorditer est adiuta. **Capitulū. III.**

Nec humana natura in isto hoie passa est aliq̄d vlla necessitate: sed sola libera volūtate: nec alicui violentie subcubuit. Sed sp̄ōtanea voluntate ad honorē dei z volūtatez alioz hominū q̄ illi mala volūtate sunt illata laudabiliter z misericorditer sustinuit. Nec vlla cogēte obedientia s̄z potēti disponēte sapientia: nō enī illi hōi p̄ vt moreret cogendo p̄cepit. Sed ille quod p̄i placituz: z oibus p̄fecturum intellexit: hoc sp̄ōte fecit: nō enī ad hēū cogere potuit p̄ q̄d ab eo exigere nō debuit: nec p̄i tātus honor potuit nō pla-

cere quē tamē bona volūtate filius sp̄ōte obtulit. Sic itaq̄ p̄i liberam obediētiā exhibuit cū hoc q̄d patri placituz sciuit sp̄ōte facere voluit. Deniq̄ quoniam p̄i illi hanc volūtate bonā dedit q̄z uis liberā nō īmerito dicit: q̄z ille velut p̄ceptū p̄is accepit. Hoc vtiq̄ mō obediens fuit p̄i vsq̄ ad mortē. Et sic mādātū dedit illi pater sic fecit. Et calices quem dedit illi p̄ bibit. Hec est enī perfecta z liberrima humane nature obediētia cū voluntatē suā liberā sponte voluntati dei subdit: z cū acceptam bonaz volūtatem sine om̄i exactōe spontaneā libertatē ope pficit. Sic homo iste redemit oēs alios: cū hoc q̄d sp̄ōte dedit dō cōputat pro debito quod illi debebant. Quo p̄cio nō semel tñ a culpis hō redēmit. Sed etiam quotiens cū digna penitētia redierit recipit. Que tñ penitētia peccati nō pmittit. Sed q̄m in cruce factus est: p̄ crucē n̄ christus nos redemit. Qui q̄ ad hanc grām volunt euz digno affectu accedere saluant. Qui q̄ illam p̄temnūt: q̄z debttū q̄d debēt non reddunt iuste damnant. **Caplm. V.**

Ecce aīa christiana hec est virtus creationis tue: hec est virtus libertatis tue: hoc est p̄cium redēptōnis tue. Captiua eras: sed hoc modo redempta. Ancilla eras z sic liberata. Sic es exul reducta: pdita: restituta z mortua resuscitata. hoc mādāt homo hoc ruminet: hoc sugat: hoc glutiat cor tuū. Cū eiusdē redēptoris tui carnem z sanguinē accepit os tuū. hoc fac in hac vita cotidianū panem victum z viatū cum tuum. Quia p̄ hocz non nisi per h̄ z tu manebis in xp̄o z xp̄s in te. Et in futura vita erit plenū gaudium tuum. Sed o tu domie tu q̄ vt egoviuere mortem suscepisti. Quō letabor de libertate mea que non est in fide nisi de vinculis tuis. Qualiter ḡtulabor de salute mea: cum nō sit nisi de doloribus tuis. Quō

Libër Anselmi

gaudebo de vita mea q̄ nō ē nisi de morte tua. **An** gaudebo de his q̄ passus es. **An** de crudelitate illoꝝ q̄ ea tibi fecerūt. **Quā** nisi isti fecissent tu passus non eēs. **Et** si tu passus nō eēs hic mea bona nō eēt. **Aut** si de illis dolebo. **Quō** de istis q̄ ppter illa fuerūt z que nō eēt nisi illa fuissent gaudebo. **Sed** certe illoꝝ nequitia nihil facere potuit nisi qz tu spōte pmisisti: nec tu passus es nisi qz pie voluisti. **Illoꝝ** itaqz debeo crudelitātē excrari: mortem z labores tuos cōpatiendo imitari. **Diam** volūtātē tuā gratias agēdo amare. **Ac** sic secure de bonis mihi illatis exultare. **Capitulum III.**

Ergo homūcio illoꝝ crudelitates dimitte de iudicio z tota de his que debes saluatori tuo cōsidera quid tibi erat z quid tibi factū sit z pensa q̄s hoc tibi fecit. **Quāto** amore dign⁹ sit intuere necessitatē tuā z benignitatē eius. **Et** vide q̄s gr̄as reddas et debes amorē eius in tenebris sine luce ī descēsu subter irremediabli inferni eras immēsu z q̄si plūbeū pondus pendens in collo tuo te dorsis trahebat. **Onus** ītolleabile desup te p̄mebat hostes inuisibiles te toto conatu impellebant. **Sic** eras sine omni auxilio z nesciebas qz sic p̄ceptus z nat⁹ eras. **Q̄d** tibi tūc erat z q̄ te ista rapiebāt expauesce memorando: p̄temisce cogitādo. **O** bone dñe iesu x̄pe sic nec peccāti nec perēti nec opinātī vt sol mihi luxisti. **Et** mihi q̄d eras ostēdisti: abiecasti plūbū q̄s deorsus me trahebat: z remouisti onus q̄ desuper me p̄mebat: impellētes me repulisti: ac illis te p̄ me opposuisti. **Locasti** me nomine meo q̄ mihi de tuo noie dediti z incuruatū ad conspectū tuū erexisti me dicēs cōfide: ego te redemi. **Niam** meā p̄te dedi. **Si** adheres mihi z mala in q̄bus eras euadis z in pfundū q̄ p̄perabas nō cades sed pducam te ad regnū meū z faciā te heredē dei z coheredem

meum. **Exinde** accepisti me in tuitōem tuam vt nihil noceret aie cōtrayoluntatem suā. **Ecce** licet adhuc nō adheferis tibi sicut cōsuluisti: nōdū tamē in infernū me cadere pmisisti. **Sed** adhuc expectas vt adheream z faciā q̄d promisisti. **Certe** dñe sic erā z hoc fecisti mihi in tenebris eras: qz nihil nec meipm sciebam in lubaco: qz imbecillis z fragil: ad lapsū peccati erā. **In** descēsu sup cabos inferni. **Quia** in p̄mis parentibus descenderā de iusticia ad iniusticiaz p̄ quā descendi ad infernū. **Et** de beatitudine ad t̄palem miseriam de qua cadit ad eternā miserā. **Pondus** originalis pcti dorsū me trahebat. **Et** onus importabile iudiciū dei sup me p̄mebat z inimici mei demones vt me alijs peccatis damnabiliorē facerēt q̄tū in ipis erat vehemēter insistebant. **Sic** destititō omni auxilio illuxisti mihi z q̄ hoc eram ostēdisti. **Et** ego nondū hoc noscere poterā alios: q̄ p̄o me essent: z postea meipm anteq̄ postularem hec me omnia docuisti: plūbū trahens z onus grauians z hostes impellentes reiecasti. **Quia** peccatum in q̄ natus z conceptus eram z damnationē ei⁹ amouisti. **Et** malignus spūs ne vim anime mee faceret p̄hibuisti chustianū me fecisti vocari de noie tuo: per quod z ego p̄fiteor: z tu cognoscis me inter redēptos tuos et erexisti z eleuasti me ad noticiam z amorē tuum: fecisti me confidere de salute aie mee p̄ qua dediti animā tuā z mihi si te sequer pmisisti gloriam tuā. **Et** ecce cū nōdū sequar te sicut consuluisti sed insup multa peccata fecerim que tu p̄hibuisti. **Adhuc** expectas vt te sequar z dones quod promisisti. **Considera** anima mea intendite oia intima mea: qm̄ illi debeat substantia mea. **Certe** domine quia me fecisti debeo amorē tuo me ipsuz totū: quia me redemisti debeo meipm totū: qz tñ pmisisti debeo meipz totū: imo tñ debeo amorē

no plus q̄ meipm
quo dediti te
m: fac p̄cor domi
nem: quod gusto p
p̄ affectū q̄s sentu
beo q̄ meipm toti
hoc ipm possim pe
Trabe tu dñe in a
uū q̄ sum: tuū el
uolēdo. **Ecce** dñe c
59 p̄ senō p̄o: fa
Admitte me inter
p̄o q̄o pullo: .
fac z accipe. **Das**
doceas pulsare a pi
gas petenti: q̄s in
straf. **Qui** ap̄s si p
das nō orati. **Si** an
n aliqd te habeo de
impeccare: adheere
ne aia mea. **Bone**
as eam: fame amo
la eā faciet eā dilec
eā affectus tuus: o
fideat me totū. **Q̄**
de? solus b̄ndict⁹ ī
Explicuit medi
de redemptione ga
Incipit Anselm
orie domini nostri
Bcatu
mus long
crimis z te
aram v̄ginem vt ei
a? passus fuerit. **Ta**
paruit ei z dixit. **Tā**
filius meus dilectus
stare lacrimaz exp̄m
ta sū: amplius flere n
mē filij mei p̄ odier
ula tibi explicabo. **E**
singula q̄sunt: z b̄tā
lūā ā sic. **Dic** carissi
milio filij tui inchoa

De passione domini

tuo plus quā meipsum quāto tu es maior: me pro quo dedisti teipsum et cui permittis te ipsum: fac pro corde domine me gustare per amorem quod gusto per cognitionem. **Sentias** per affectum quod sentio per intellectum plus debeo quā meipsum totum: nec plus habeo: nec hoc ipsum possum per me reddere totum. **Trahe** tu domine in amorem tuum vel hoc ipsum totum quod sum: tuum est conditio factum tuum dilectio. **Ecce** domine coram te cor meum conatur. **Sed** per se non potest: fac tu quod ipsum non potest. **Admitte** me inter cubiculum amoris tui. **Peto** quod pro pulso. **Qui** me facis petere. **fac** et accipe. **Das** querere: da inuenire: doces pulsare apertum pulsati. **Cui** das si ne gas petenti: quod inuenit. **Si** querens frustratur. **Cui** apertum si pulsati claudis. **Quid** das non orati. **Si** amorem tuum negas orati aliquid te habeo desiderare a te habeam impetrare: adherere illi: adhere impetune anima mea. **Bone** domine pie domine ne reijcias eam: fame amoris tui languet: refacilla eam satiet eam dilectio tua. **Impinguet** eam affectus tuus: occupet me totum et possideat me totum. **Qui** es cum patre et spiritu sancto deo solus benedictus in secula seculorum Amen.

Explicuit meditaciones beati Anselmi de redemptione generis humani.

Incipit Anselmus tractans de passione domini nostri iesu christi.

Beatus Anselmus longo tempore orationibus et lacrimis et ieiunijs rogabat beatam virginem ut ei reuelaret qualiter filius eius passus fuerit. Tandem beata virgo apparuit ei et dixit. **Tanta** talia passus est filius meus dilectus quod nullus sine effusione lacrimarum exprime potest: tamen quod glificata sum: amplius flere non possum. **Cum** passionem filij mei per ordiem sicut facta est per singula tibi explicabo. **Et** beatus Anselmus per singula quod fuit: et beatus virgo respondit. **Quae** fuit at sic. **Dic** carissima domina qualiter fuit passio filij tui inchoata. **Respondit** ma-

ria. **Quoniam** filius meus a cena facta surrexit cum discipulis suis: Judas scarioth ad principes sacerdotum abiit: et filium meum tradidit. et per triginta denarijs vendidit. **Quales** fuerant illi denarij. **Ab** Sima helitici quibus et ioseph venditus fuit ante quatuor milia annorum et hereditaria fuerunt successione duoluti ad illos iudaeos qui christus emerunt: et valet vnum tantum quantum decem vsuales. **Et** nota quod iudas ita auarus fuit quoniam vidit quod christum per eis vendidit: et tamen christus sibi sepe predicauerat: et nunquam eum conuertere poterat. **Fuisti** tunc cum filio tuo et discipulis eius. **Ad** hoc: sed scias quod cenauerat: et pedes discipulorum lauerat: et corpus suum et sanguinem eis dederat: et dulciter eis predicauerat. et Judas pontifex adierat: filius meus de monte syon cum discipulis suis descendit: et pedem montis oliueti ubi erat ortus introiuit: et discipulis dormientibus ascendit ad pedem montis oliueti quantum est ictus lapidis a discipulis: et orauit patrem sic. **Exaudi** me domine quoniam benigna est misericordia tua: secundum mulierum. mi. tue. ref. i me. **Intende** anime mee et libera eam propter inimicos meos: respice in me. **Quare** sic orauit. **Propter** tres rationes. **Prima** quod delicate nutritus fuit: ut pote filij virginis de stirpe regis natus: quod nobiles magis dolent quam rustici. **Secundo** quod tanta angustia cum inuasit: quod guttas sanguinis sudauit de toto corpore suo: quod fuit deo: ideo omnia quae pati debuit prescruit: conspectorem flagitationem: blasphemias: perfixionem et humilitatem. **Tercio** prescruit quod iudei non debuerunt eius misereri: et quoniam sic orauit. **Pro** si fieri potest traseat a me calix iste: angelus ei appuit confortans eum et dixit. **Costans** esto domine quod modo debes totum genus humanum redimere: postea ad discipulos redijt: eosque dormientes inuenit: quibus dixit. **Non** potuistis vna hora mecum vigilare: et dixit: ecce appropinquabit qui me tradet. **Et** ecce Judas venit cum turba magna in ortum et dixit iudeis. **Duo** itaque pares sunt scilicet Jacobus et iobes

Unde do vobis signū. Quem oscular
fuero ipse est tenete eū. Et cū iudas pce-
deret cū turba ihesus pcessit ad eos di-
cens: quē queritis. Qui respōderūt: ies-
sū nazarenum. Quibus ipse. Ego sum.
Et cū dixisset: ego sum: oēs ceciderūt re-
trosum. Ad bis factū est: et postea dix-
it: si me queritis: sinite hos abire: vt ser-
mo adimpletur: qz quos dedisti mihi: nō
pddidi ex eis quēqz. Tūc accedēs iudas
osculatus est eū. Cui xps. Iuda osculo
tradidisti filiū hoīs. At illi iniecerūt ma-
nus in iesū: et tenuerūt eū. Et petrus ex-
traxit gladiū: et percussit seruū q̄ vocabat̄
malchus. **A** Cuius ibi aliqd factū mi-
raculū. **A** Filius meus apphēdit
seruū: et statim sanauit eū: et dixit petro.
Pitte gladiū in vaginam eius: oīs enī
q̄ accepit gladium gladio pibit. **N**ōne
putas q̄ possum rogare p̄rem meuz: vt
mitteret mihi plusqz duodecim legiōes
angeloz. Tūc oēs discipuli eius relicto
eo fugierūt. **A** Cuius tūc cū eo. **A**
Non An. Quare cū eo nō eras cum
eū diligeres. **A** Nox erat: nec expe-
diebat vt tūc iuuecle foris iuenirēt. **A**
Sed vbi fuisti. **A** Cui in domo soroz
mec m̄ris iohannis euangeliste. **A**
Quō ergo et a quo nunciatum ē tibi qd̄
factum fuit. **A** Audi nūc qd̄ nimis ē
lamentabile. **T**enerūt discipuli lamen-
tabiliter currentes et clamātes carissima
dñā dilectus filius tuus captus est: et ne-
scimus quo ducit̄: nā ligat̄: et nescimus:
vtr̄ iā sit occisus: vel qd̄ factū sit ei. **A**
Fleuisti tūc dñā. **A** Licet scirem: qz
humanū genus redimere deberet: tamē
ppter magnū affectum doloris gladi-
symeonis tūc aīam meam transiit. **A**
Quo tūc ductus fuit. **A** De orto p
vallem iofaphat p portā q̄ vocat̄ aurea
ductus fuit p plateam scribar̄ et phari-
seoz et pphetaz et pontificū iuxta tem-
plū in domū anne. **E**t quesuit anna de
doctrina et discipulis. **A**t ipse dixit. Ego

palam locutus sū: et in occulto locutus sū
nihil. **Q**uid me interrogas: interroga
eos q̄ audierūt ipi sciūt quid dixeri ego
Tūc assistens vnus ministroz: dedit ei
alapam dicens. Sic respondes pōnifici.
Cui iesus. Si male locutus sū: testimo-
nium phibe de malo. Si autē bene: cur
me cedis. Tūc lanauit panniculū de ca-
missa: et ligauit oculos eius tanqz furi.
quod tū nulli sit: nisi p̄us dānef. **E**t illu-
serūt ei tota nocte: et spuerunt in faciem
ei: et illuserūt de lumine dicētes: pphe-
tiza q̄s est q̄ te percussit. Tūc iohānes exi-
stans intus: qz norus erat pontifici: intro-
duxit petz: quē videns hostiaria dixit.
Tu ex discipulis es huius hominis. Tūc
petrus ter negauit cū iuramēto qz eū nū-
qz nouisset et vidisset: et statim gallus cā-
tauit. **E**t respexit dñs petrum. **E**t recoz-
datus petrus vbi dñi qd̄ dixerat: atēqz
gallus cantet ter me negabis: exiuit fo-
ras: fleuit amare. **A** Cui fuisti carissi-
ma dñā cū hec fierēt. **A** Statiz vt di-
scipuli nūciassent mihi qd̄ factū fuerat:
cucurri cū magdalena iuxta templum et
tumultū audiēs in domo anne volebaz
intrare: sed nō fui pmissa. **T**ū foris sta-
bam: et clamās et plorans: heu dilecte fi-
li mi lumē oculoꝝ meoꝝ. **Q**uis dabit ca-
piti meo aquā: et oculis meis fontem la-
crimaz: et plorabo die ac nocte. qz longe
factus est a me solator. **E**t maria mag-
dalena circuitbat vndiqz introspicēs p
fenestras. et ego stabā audiēs oīa q̄ tota
nocte fiebāt scz: illusiōes et blasphemias et
cōtumelias q̄s filio meo inferebāt: et pe-
trū negantem: et cū ter negasset: et filius
meus ipm̄ insperisset: ppter quod egre-
diens foras fleuit amare: inuenit nos fo-
ris stantes et eiulātes: clamauit: heu ca-
rissima dñā tam miserabiliter tractatur
filius tuus: quod nullus tibi explicare
pōt: et currēs abscondit se in petra pre-
timor: que vocatur galli cātus: et nō cō-
paruit donec xps mortuus in cruce fuit

Quid qd̄ factū
ne facto eduertu
duerūt eū ad ca-
capnis est vidi e
na capnis senbus
bilēm faciē spu-
t crines dilaniat.
alta voce et dixit.
miserabiliter te m
am in sumo aspec
eum amplecti sed
tūc tristis huc e
nota: et populus
cut qz fures et lar
habuisti aliquan-
ter. **A** Sciebā
et faciūda: et spera
sua iudiciū pueni
mus innocēs et mā-
os suum. **I**tem fu-
eius misereri: et n
fuit cōspatus: qz
et inuenerūt multa
tra ipm̄ dicētes eū
et populi subuerfo-
stes accesserūt dice-
destruere hoc tēph-
ficare illū. **E**t cap-
si tu es christus ies-
ro vobis mō: et si in-
respondetis mihi:
Amen dico vobis.
tum: et filiū hoīs sedi-
tis dei. Tūc pnceps i
sumēta sua dicens: e
testes: audistis blas-
phē. Tūc oēs clam-
tis. tūc itez gladi-
et aīam meā. **A**
Ad iudicē pilat-
tic aut quid carissima
peraueram cū turba
tūc p̄dicauerat et qu-
erat: qz i deserto pa-
tibus iudeoz eripe de

De passione dñi

Adic qđ factū fuit postea. **A**Da
ne factō eduxerunt eū de domo anne: et
duxerūt eū ad cayphā: et tunc primo qñ
captus est vidi eū: et accurrēs quasi lee-
na captis fetibus videbā illā desidera-
bilem faciē sputis iudeoz maculatam,
et crines dilaniatos. **E**t eiulās et clamās
alta voce et dixit. **H**eu dulcissime fili qđ
miserabiliter te mō video: qđ toties tuo
amātissimo aspectu gaudebam: et volēs
eum amplecti sed nō fuit pmissa a iude-
is: sed trusa huc et illuc et cōtumeliose a-
mota: et populus vndiq; cōcurrebat: si-
cut qñ fures et latrones cōdemnant. **A**
Habuiſti aliquam spem qđ liberari pos-
set. **A** **S**ciebā qđ ita ingeniosus esset
et faciendus: et speraueram qđ se excusaret
si ad iudiciū pueniret: tūc stetit quasi ag-
nus innocēs et māsuetus: et non aperuit
os suum. **I**tem fuit amabilis qđ deberēt
eius misereri: et modico tpe lapsō adeo
fuit cōsputus: qđ qñ leprosus apparebat.
et inuenerūt multa falsa testimonia con-
tra ipm dicētes eū esse legis destructorē
et populi subuerſorē. **T**andē duo falsi te-
stes accesserūt dicētes. hic dixit possūm
destruere hoc tēplum: et in triduo reedi-
ficare illg. **E**t cayphas dixit. **D**ic nobis
si tu es christus iesus. **R**espōdit. si dixe-
ro vobis mō: et si interrogauero vos: nō
respondetis mihi: neq; me dimittetis.
Amen dico vobis. **T**idebitis celū ap-
ertum: et filiū hoīs sedentē a dextris xtu-
tis dei. **T**ūc pnceps sacerdotū scidit ve-
ſtimēta sua dicens. **Q**uid desideramus
testes: audistis blasphemā: quid vobis
videt. **T**ūc oēs clamabant. **R**eus ē mor-
tis. tūc iter gladii symeōis trāſſixit cor
et aiām meā. **Q**uo tūc ductus est?
A **A**d iudicē pilatus. **A** **S**perasti
tūc aliquid carissima dñia? **A** **A**ltū
speraueram cū turba cōueniret cui sepe
dulce p̄dicauerat et quoz infirmos sana-
uerat: qđ i deserto pauerat: qđ eū de ma-
nibus iudeoz eripe deberēt: tūc vnani-

miter corā pylato clamauerūt crucifige
crucifige eū. et impropauerūt sibi qđ dix-
isset se filiū dei: et phibuiſſet tributa da-
re cesari: tūc pylatus quesuit de regno
suo. **I**esus autē dixit. **R**egnū meū non ē
de hoc mūdo: esset regnū meuz ministri
mei vtiq; decertarēt vt nō traderer iude-
is: nūc autē regnū meū nō est hic. **D**ixit
itaq; pylatus: ergo rex es tu. **D**ixit illi
iesus. **T**u dicis quia rex ego sū. **E**go ad
hoc natus sum: et ad hoc veni in mūdū
vt testimoniā phibebam xitati. **R**espō-
dit pylatus. **Q**uid est veritas. **H**anc for-
tissimā questionē ideo noluit soluere qđ
si soluiſſet vtiq; eū liberasset: et ideo ge-
nus humanū redemptū nō fuisset. **N**o-
ta ibi textum. **Q**uomodo **J**udas videt
eū damnatū retulit argentū dicens: pec-
caui tradēs sanguinē iustū. et laqueo se
suspendit. **A**it autē pylatus ad pncipes
sacerdotū et turbas. **N**ihil inuenio cau-
se in hoīe isto. **A**t illi inualescebāt vo-
cibus dicētes. **C**ōmouit populū a gali-
lea vsq; huc. **T**ūc pylatus audies qđ ga-
lileus eēt misit eū ad herodez. **H**erodes
xō viso iesu gauisus est valde. **I**nterro-
gabat eū autē sermonibus vicz si eēt ille
quem pater ei volebat occidisse: et ppē
eū multos puulos necauerat. **I**tem si il-
le esset qđ celum illuminauerat et qui lazari
resuscitauerat: et adoleſcētes filiū vidue
et multa alia fecerat. **R**ogauit eum vt si-
gnū faceret. p̄mittens ei qđ de manib; iu-
deoz eū eripet. **I**esus autē ei nihil respō-
dit. et posuit coronā sup caput ei. **H**ac
corona oēs impatores coronant: et p̄mi-
sit ei: si signū faceret qđ p̄ticipem regni et
coheredem faceret. **I**esus autē nō respō-
dit ei xbum: tunc spreuit eum herodes
et pylatus. **N**ota ibi textū totum fin lu-
cam: **Q**uomodo pilatus volebat illū di-
mittere iesum et illi petebant barrabam.
Tunc clamabat turba. **T**olle hunc et di-
mitte nobis barrabam et clamabāt. **C**ru-
cifige crucifige eū. **I**lle tercio dicit. qđ

Liber In Anselmi

enī mali fecit: nullam causam mali inuenio in homine isto. **C**orripiam ergo illū et dimittam. **A**t illi instabāt vt crucifigeret. **N**ota q̄ vxor pylati ad euz misit sicut legitur ī matheo. **N**ihil tibi et iusto illi. et vsq; ppter illū. **P**ylatus sperās satisfacere iudeis et crudelitati eoz vt legitur in iohāne: fecit eū ligari ad statuā et flagellari et a planta pedis nō est in eo sanitas vsq; ad d̄ticem inuenta. **H**ec statua adeo spissa fuit q̄ bñ circa duas palmas man⁹ manū tāgere nō potat. **C**ū accipiebāt corrigias et man⁹ ligabāt: et milites plectentes coronā de spinis et capiti eius impresserint: **N**ota de ista corona q̄ nō fuit de spinis sed de marinis iūctis: qui habent acutiores aculeos q̄ x̄e spine. **H**āc coronam cū lancea pcutientes impmentes capiti eius sanguis p faciem eius defluebat. **H**anc coronā habz rex francie fm iohānem. **T**ūc duxit eū ad iudeos flagellatum et indutus veste purpurea: et coronatū corona spineaz dixit. **E**cce homo. **Q**uē cū vidissent pontifices clamabāt crucifige crucifige eum. **D**ixit eis pylatus. **A**ccipite euz vos: et fm legē vestrā crucifigite eū. **R**espōderunt. **N**os legem habemus et fm legem debet mori: q̄ filiū dei se fecit. **C**ū ergo audisset pylatus sermonē hunc magis timuit. **I**ngressus itez pylatus in p̄torium dixit ad iesū. vnde es tu. **I**esus aut nō respondit ei verbum. **D**ixit pylatus. **A**bihi nō loqueris: nescis quia potestatem habeo dimittēdi te: et potestātē habeo crucifigere te. **R**espōdit iesus. **N**ō haberes in me potestātē vllam nisi datū tibi desup fuisset: ppterca q̄ me tradidit tibi magis peccatus habet. **N**ota textū iohānis. **E**xinde querebat pylatus dimittere iesū: iudei aut clamabāt dicētes. **S**i hūc dimittis: nō es amicus cesaris. **O**m̄is q̄ se regē facit contradicit cesari. **V**idens aut pylatus: vt legī in matheo q̄ nihil pficiebat accepta aqua lauit ma-

nus suas corā cōm̄i populo: et dixit. **I**n nocēs ego sū a sāguine iusti huius vos videritis. **R**espondit vniuersus populus dicēs. **S**anguis eius sup nos et sup liberos n̄ros. **A**t illi instabant magnis vocibus postulantes vt crucifigeretur. et inualescebant voces eoz. **E**t pylatus adiudicauit satisfacere petitionib⁹ eoz. **Q**uid fecerūt dñi a carissima postea? **A** Susceperūt dilectū filiū meū iesū: vt scribit iohannes et baiolans sibi crucem exiuit in eū locū vbi crucifixerūt. et nota q̄ hec crux ita magna fuit q̄ habebat duodeci pedes in lōgitudine. **E**t adeo debilitatus fuit tota nocte p̄tea q̄ eaz portare nō poterat. **U**nde in Luca. **A**pprehēderūt quendam symeonē cyrenēū nomie: et imposuerūt ei crucē vt portarz post iesum. qd̄ nō fecerūt causa miserationis quasi compaterēt sibi: sed q̄ p̄ debilitate illud portare nō poterat. **S**equebant aliqui eū cū educerēt? **T**ota turba concurrebat: sicut qñ fures educunt ad suspendiū: vt lucas. **S**eq̄batur illū turba multa et mulieres lamētabant eū. **S**eq̄bant etiam eū pueri picientes lutum sup eū et lapides. **C**onuersus aut filius meus ad mulieres dixit: filij ierusalē nolite flere sup me flete super vosmetipsos et sup filios vestros: qui lutū et lapides sup me mittūt nesciētes qd̄ faciūt: q̄ adhuc dies venient in quibus dicent. **B**eate steriles et ventres que nō genuerūt: et vbera que nō lactauerunt. **I**ncipientes dicere. in oēs cadite super nos: et collibus: coopite nos: q̄ si in viridi ligno hoc faciūt: in arido qd̄ fiet: hoc est in sanctis meis. **D**ucebant aut duo neq̄ cū eo vt crucifigerent: hoc fecerūt ad maiorem confusionem eius. **E**t post q̄ venerunt ad caluarie locū vbi crucifixerunt eum et latronem vnū a dextris: et vnū a sinistris. **Q**uomodo fecerūt ei. **A** Audi quod modo referam est nimis lamentabile: et nullus euange-

litarū scribit cū v
ne nudauerūt eum
ego ex animis f
capitis mei circū
hoc deposuerunt
refug extenderūt
manebant a deo
potuit emanare v
Postea accipient
ad brachium et sin
nū. Postea pedes
rūt: clauos in cui
ba et ossa appareb
ret ps. **D**numera
tūc iplata ē p̄phet
dicentis in ps. **A**
car fili⁹: audi caril
looz: et vide qualit
des meos cōfiterūt
patere mihi. **T**ūc
dius symeonis at
bec crederūt crucē
it adeo alte suspen
des suos attingere
fuisse tunc ppter
oia v̄stnera dilacē
primo de manib⁹ et
emanauit. **N**ota q̄
fuit qd̄ vestre: qua
gnis vti solēt: qua
num corpus: et est qu
veste quasi totum sa
et pedibus dilecti filij
ista vestis tota sang
Quid factum fuit p
qui crucifixerūt eum
ta sua sup yestem ei
vt impleatur quod
dicentē. **D**iuiserūt si
sup ye. et. **E**t sedent
fm iohannes scrip
cipit eius literis gre
nis. **I**esus nazareu
merūt iudei. **N**oli
sed qua dixit rex su

De passione dñi

listarū scribit cū venerūt ad locū caluarie nudauerūt cum totaliter vestib⁹ suis et ego exanimis facta fui: tamē velamie capitis mei circūligauī lumbos eius. p^o hoc deposuerunt crucem sup terrā et eū desup extenderūt. et primo vnū clauum incutiebant a deo spissum q̄ sanguis nō potuit emanare vulnus clauo replebat^r. Postea accipientes funem traxerūt aliud brachium et similem clauum incusserūt. Postea pedes etiā cū funib⁹ traxerūt: et clauos incutiebant ita q̄ oīa membra et ossa apparebant. Ita q̄ illō impletes ps̄. **Di**numerauerūt oīa ossa mea: et tūc iplēta ē p̄phētia dicēs id ē ip̄ius xp̄i dicentis in ps̄. **A**udi filia et vide: q̄si dicat fili⁹: audi carissima mater sonū malleorū: et vide qualiter manus meas et pedes meos cōfixerūt. **A**udi et vide et compatere mihi. **T**ūc hec audiens itex gladius symeonis aīam meā transfixit. **P**ost hec creperūt crucē cū magno labore et fuit adeo alte suspensus q̄ nunq̄ etiā pedes suos attingere poterāt. **E**t cū erect⁹ fuisset tunc p̄pter ponderositatē corp̄is oīa v̄lnera dilacēata fuerūt et apta: et tūc primo de manib⁹ et de pedibus sanguis emanauit. **N**ota q̄ beata virgo induta fuit q̄dā veste: qua mulieres illius religionis vtī solēt: qua tegitur caput et totum corpus: et est quasi lintheum. **I**sta veste quasi totum sanguinē de manib⁹ et pedibus dilecti filij sui suscepit: et fuit ista vestis tota sanguine cōspersa. **A**. **Q**uid factum fuit postea. **P**ost h⁹ qui crucifixerūt eum diuiserūt vestimēta sua sup vestem eius sortē mittentes. vt impleteretur quod dictū est p̄ p̄phētā dicentē. **D**iuiserūt sibi vestimēta mea et sup ve. 7c. **E**t sedentes obstrabant eū. **E**t s̄m iohannes scripsit pylatus super caput eius litteris grecis hebraicis et latinis. **I**esus nazareus rex iudeorū. **E**t dixerūt iudei. **N**oli scribere rex iudeorū. **S**ed quia dixit rex sum iudeorū. **R**espō

dit pylatus. **Q**uod scripsi scripsi. **P**retēreūtes autē blasphemabant eū: mōuerūt capita sua dicētes. **V**lach qui destrūis templū dei: et post triduum reedificas illud. **S**alua temetip̄m. **S**i filius dei es: descende nūc de cruce et credimus tibi. **S**imiliter et p̄ncipes sacerdotū illudentes cum scribis dicebāt. **A**lios saluos facit: seip̄m nō potest saluum facere: saluū fac temetip̄s: si rex israel es: descēde nūc de cruce. **C**ōfidit in deo: liberet eū nunc si vult. **D**ixit enī quasi filius dei s̄m. **A**. **Q**uid ad huiusmodi insultus fili⁹ tuus? **R**espondit. **A**. **S**c̄dm lucā. **P**̄r dimitte eis quia nesciūt quid faciūt. et stabat p̄pls expectans et deridebat. **T**ūc potuit dicere m̄ri. **A**udi filia et vide. **A**udi voces blasphemantiū filiū tuum et vide dolorē meū. **S**c̄is enī q̄ te sp̄scō concepisti me: q̄ virgo genuisti me: et qualiter me aluisti. **T**ūc ex quo isti nō credūt i me tu saltem crede: q̄ filius dei sum: et mihi cōpatere. **T**ūc itex gladius symeonis et **A**udiens hec latro qui a sinistris pendebat insultabat ei dicens s̄m lucam. **S**i tu es christus saluum te fac et nos. **R**espondit autem qui a dextris pendebat et increpabat illum dicens. **N**ec tu times deum qui iniuste damnatus est: et nos qui digna factis recipimus. **H**ic autē itez quid fecit. **E**t dicebat. **M**emēto mei domine dum veneris in regnum tuum. **E**t dixit illi iesus. **A**mē dico tibi: hodie eris mecum in paradiso. **A**. **Q**uid tunc fecisti domina mea. **A**. **S**tambam iuxta crucem: et cum v̄disset me et discipulum suum iohannem quem diligebat conuersus ad me ait. **M**ulier ecce filius tuus. **H**ic q̄ miserabilis licentia. **D**einde dicit discipulo: ecce mater tua. **S**c̄dm lucam. **E**rat autē hora sexta et tenebre facte sunt super vniuersam terrā vsq̄ ad horam nonam. **E**t circa horam nonā exclamauit iesus voce magna dicens. **H**ely hely lamazababani. hoc est

deus etc. Quidam dicebāt: helyam vocat iste. Sinite si veniat helyas et liberz cum. Et s̄m Johem. Post hoc sciens iesus q̄ oīa cōsummata eēt: dixit. Sitio. Et vas erat positum plēnū aceto et currens vnus spongyam plēnā aceto recipiens dabat ei bibere vt citius moreret̄. Et cū accepisset acetū dixit. Consummatum est. Et post hoc s̄m lucam dixit. In manus tuas commendo sp̄m meū. Post hoc s̄m Johannē Inclinato capite emisit sp̄m. Sc̄m Matheū. Et velū templi scissum ē in duas ptes a summo vsq; deorsū: et terra mota est: et petre scisse sūt et maxime illa petra in q̄ crux ch̄isti stabat scissa fuit: vt manus imponi potuissent: et monumēta apta sūt: et multa corpora sc̄torū q̄ dormierūt surrexerūt et apparuerūt multis: et introierūt in sanctaz ciuitatē. Centurio autē et q̄ cū illo erant: custodientes iesū visu terremotu et h̄is que fiebant timuerūt valde. Sc̄m iucā. Ip̄e cēturio glificabat deū dicens. Vere hic homo iustus erat. Ecce oīa elemēta quō x̄p̄o cōpatiebant̄: soli autē in dei misereri indurati erāt. Sc̄m Lucā. Omnis turba eoz qui simul aderant ad spectandum istud et viderant que fiebat p̄cutiebant pectora sua et reuertebantur. Stabant autē oēs amici eius a longe et mulieres que secute fuerant iesum a galilea hec videntes. **C**arissima d̄na: habuit adhuc finem sūma doloris eius. **N**on quia nonduz plena p̄phetia s̄m eonis fuit cōpleta. sc̄z: tuam ipsius animam. etc. Audi ergo quod super omnia est lamentabile. Sc̄m Iudei ergo quomodo parasceue erat rogabat vt nō remaneret corpora. Erat enī magn⁹ dies ille sabbati rogauerunt pylatum: vt frangerent eoz crura. Venerunt ergo milites et p̄ami quidem frēgerūt crura et alterius qui crucifixus erat cū eo: ad iesum autē cum venissent vt viderent cum iam mortuum nō frēgerūt ei⁹ crura. **S**

vnus militū lancea latus eius aperuit. et cōtinuo exiuit sanguis et aqua. et cum hoc viderē q̄ talez crudelitatem exercerent in iā mortuū: exanimis facta fui: et tunc vere impleta fuit p̄phetia symeōis. **E**t tuam ipsius animam etc. Et tunc incēpi clamare et ululare sed iam omnino lacrimę in me defecerant t̄m fleuerā nocte preterea et illa die. Dicebam o dulcissime fili mi vbi est cōsolatio mea: quam semp in te habui. Quis mihi det vt ego moriar p̄ te fili mi. His et alijs similibus deplaxi mortē filij mei dilectissimi. **Q**uid factuz fuit postea. **I**oseph rogabat ab aramathia vt tolleretur corp⁹ iesu dicens inter alia: d̄ne nisi corp⁹ reddideris: citius pulcerrimam dominanz pdemus. scilicet matrem illius qui occisus est que tantuz dolorem ostendet qd̄ ei compatimur. Tunc pylatus quesituit si iam mortuus esset? Et expertus a cēnturione de omnibus que ibi acciderant iussit reddi corp⁹ iesu: et venit et tulit corpus iesu. Nota hic nimium lamentabile. **C**ū Ioseph deponeret corpus iesu **M**aria stabat sursum p̄spiciens vt eoz brachium solueretur tangeret et oscularetur: quod fecit: et cum depositus esset de cruce posuerunt eum ad terram bene ad tres passus de crucis loco et maria caput eius in sinū accipiens amarissime flere cepit dicens. Heu dilectissime quales cōsolationē nūc habeo q̄ mortuuz te coram me video. Tūc accurrez Johānes euangelista cecidit sup pectus eius plorans et dicens. heu heu a pectore tuo portabam dulcia: modo tristitia et lamentabilia. Tunc petrus aduenit et q̄ ch̄istū negauerat amarissime fleuit. Tunc maria magdalena plus omnibus flere cepit super dominuz dicens. Quis mihi modo peccata dimittet q̄s me excusabit ap̄d symeōnē et sororē meam. Tūc ceteri discipuli accurreztes oēs lamentabant super dominū suum. Tunc deus ad consolati

onem matris su
glorificatus fuit
la plaga nec lu
preter quinq; v
est in diem iudi
apparuit: acti n
fuisse: de quo m
dicum solati fu
lent brā virgo ce
et sepeliri nō pm
hannes relinqui
mei mortuū quē
Sed si sit necessē
vt me cū eo sepe
rissima d̄na scis
nus humanū rec
inuita p̄misit vt se
pulo positus esse
it: et sup sepulcrū
rabiliter inuēsit q
Et cū eā iohānee
ter: et a sepulcro a
liter clamauit dicit
mi carissime nō m
am: vt separet me
hic expectabo dor
fiere ceperūt. Qu
piens quasi violen
uitatē. Quam cū
ste aspsa sanguine
rat et sāguis sup eā
clamabat gemētes:
iuria bodie facta est
pulcerrima et filio ei
Explicit anselmu
one d̄ni nostri iesu c
Incipit speculum
quo d̄no n̄ iesus xp̄
speculari edutū a b̄d̄
tūmulus amoris eius
Iuz nazaret
ter cōdemna
cūrum nos c
uocemus obsequijs
nos qui ch̄istiani sum

De passione dñi

onem matris sue et discipulorū suorum glorificatus fuit ibi corā suis. Ita q̄ nulla plaga necliuor in corpe suo apparuit preter quinque vulnera que reseruatū est in diem iudicij: et adeo clarus et sanus apparuit: ac si nūq̄ aliquam penā passus fuisset: de quo mater et discipuli nō modicum solati fuerūt. Et cū sepelire vellet bēta virgo corpus fortissime tenuit: et sepeliri nō pmisit dicens. **C**arissime iohannes relinque mihi saltem corp⁹ filij mei mortuū quē habere nō poterā viuū. Sed si sit necesse vt ei hoc facias rogo: vt me cū eo sepelias. **C**ui iohannes carissima dñia scis q̄ aliter eē nō pōt et genus humanū redemi sic debuit. Tandē inuita pmisit vt sepeliretur. Et cū in sepulcro positus esset ad eā intrare voluit: et sup sepulcrū se pstravit: et adeo mirabiliter incessit q̄ oēs discipuli fleuerūt. Et cū eā iohānes ad ciuitatē ducere vellet: et a sepulcro amouere adeo miserabiliter clamauit dicens. **I**ohannes amice mi carissime nō mihi facias hanc iniuriā: vt separes me a dilecto filio meo qz hic expectabo donec mouar: et itez omnis flere ceperūt. Quā iohānes tandē accipiens quasi violenter deducēs intro ciuitatē. Quam cū videret populus veste aspsa sanguine sicut ante crucē steterat et sāguis sup eā stillauerat: vnanimi clamabat gemētes et dicētes. **Q**uāta iniuria hodie facta est in hierusalem ī ista pulcherrima et filio eius et ei cōpatiebantur.

ExPLICIT ANSELMUS TRACTANS DE PASSIONE DÑI NOSTRI IESU CHRISTI.

INCIPIT SPECULUM EUANGELICI SERMONIS QUO DÑS NŔ IESUS XPVS PŔT TANQ̄ PŔSENS SPECULARI EDITVS A BŔO ANSELMO EPO ALIAS STIMULUS AMORIS EIUSDĒ NŔCUPATUS.

Iesu nazarenū a iudeis innocēter cōdemnatū: a gentibus crucifixum nos cristīa diuinis honoramus obsequijs. **S**aluatoris infirma nos qui christiani sumus reuerenter ve-

nerari et amplecti: et fortiter imitari dignū est et salubre. **H**ec enī sūt instrumēta fortissima quibus christus virtus et inuestigabilis sapientia dei patris restorationē mūdi potenter ac mirifice opata ē et vsq; mō operat. **H**abitus dñs innotatus est ab angelis: vt nos equaret angelis. **H**abitus dñs pro peccatis nŕis crucifixus est: vt crucis arma suis studinibus dulcoraret. **A**portuus est: et mortē enecauit: vt viueremus pro illum. **E**t quis propter christū se non humiliet? **E**t quis nō amet christū: et quis nō patiatatur pro christo. **I**psus pro crucis ignominiam ad supne claritatis glām ptransiuit: et data est ei pro sua reuerentia a deo patre oīs potestas in celo et in terra: et adorēt eum oēs angeli dei: et in nomine iesu oē genu flectatur: celestium terrestriū et infernorum. **U**bi est gloriatio tua o christiane: nisi in noie crucifixi domini dei tui iesu christi: in noie quod est super omne nomen in quo q̄ est benedictus super terrā benedicetur in celis. **G**loriamini in nomine sancto eius filij redemptionis: date honorem saluatori vestro. **A**dagna fecit in vobis: et magnificate nomen eius mecum dicentes. **A**doramus te iesu christe rex israhel lux gentiū: princeps regum terre et virtus dei omnipotentis fortissima. **A**doramus preciosū nostre redemptionis precium o hostia pacifica que odorum tuorum ineffabili: patrem qui in altis habitat ad respiciendū humiliā inclinasti: et filijs ire placabilem reddidisti. **T**uas iesu christe misericordias predicam⁹: tue suauitatis habundantie memoriam eructamus: tibi christe sacrificiū laudis imolamus pro multitudine bonitatis tue quaz ostēdisti nobis semī neq; filijs sceleratis. **U**z enī adhuc essem⁹ adhuc inimici tui dñe: et mors antiqua in oēm carnem iniquum exercebat dominium: semē ad lege primordialis culpe obnoxius erat: recondatus es vberī me misericordie tue:

Speculum

z p̄spexisti de sublimi habitatione tua in hanc vallem plorationis z miserie: vi disti dñe afflictōez populi tui z tacto dolore cordis intrinsec⁹ opposuisti cogitare sup nos cogitatōes pacis z redemptionis. **Et** quidē dñi eēs filius dei verus deus deo p̄ri sanctoq; sp̄u coeternus et consubstantialis: lucem inhabitans inaccessibilem: portansq; oīa x̄bo virtutis tue nō despexisti in hoc n̄se mortalitatis ergastulū inclinare te vt n̄sam gustares z absorberes miseriā. **Et** tu dñe vniuersoz qui nullaz habes indigētā inter ipsa natiuitatis tue initia nō horuisti abiectissime paupertatis degustare incōmoda. **Parū** enī fuit caritati tue ad consu mandū opus n̄se salutis cherubyn aut seraphin: aut vnū ex angelis destinare: ip̄e ad nos venire dignatus es: p̄ mādātū patris: cuius nimīā caritatē sum⁹ in x̄pti. **Venisti** nō locū mutando sed p̄nitentiā tuā nobis p̄ carnē tuā exhibēdo **Venisti** a regali folio sublimē glie tue in humilem z abiectā ancillaz ī oculis suis: et puellā: imo virginalē p̄tinētē voto sigillatā. **In** cuius sacro vtero sp̄s sancti inenarrabilis virtus te cōcipi fecit: z nasci in x̄a humanitatis natura: ita vt nec maiestatez diuinitatis tue in te: nec integritatē virginitatis in se violaret natiuitatis occasio. **Amāda.** **Admirāda** dignatio deus in eē glie vermis cōtemp tibilis fieri nō despexisti: deus omnium cōseruus apparere voluisti. **Ut** enī ait scriptura tibi: cum nasceris nō erat loc⁹ in diuersorio: nec cunabula que teneritu diem tuā acciperēt habuisti. **Sed** in vili p̄sepio sordētis stabuli tu qui terrā palmo cōcludis inuolutus p̄aniculis reclamatus es: z hoc ip̄m a brutis aialib⁹ multo accepisti. **Consolamini** consolamini: q̄ in sordibus paupertatis enutrimini: qz vobiscū est deus ī paupertate nō cubat in delitijs splēdidi cubilis: nec inuenitur ī terra suauiter viuētū. **Quid** vltra glo

riaris o diues in re lutea in volutabro lecti picti cū rex regū suo recubitu stramēta pauperū honestare maluerit. **Quid** dura strata detestaris: cū tener infantulus. **In** cuius mauu sūt oīa tuis sericis plumis duras iumētōz stipulas p̄elegerit. **Sed** et hec tenella chaste tua infātia a p̄secutorū gladijs tuta nō fuit. **Ad** huc enī inter dulcia matris vbera sugēs dependebas qñ apparuit angelis ī somnis **Joseph** dicēs. **Surge** z accipe puerū z matrē eius z fuge in egyptū. z esto ibi vsq; dñi dicam tibi: futurū est enim: vt herodes querat z nimā pueri ad perdendū eū. **Idēo** extūc bone iesu pati cepisti. **Non** solū autē illam vexationem in te ip̄o pertulisti: sed z mortem in p̄filijs tuis quozum multa milia int̄ mamillas matrum pro te trucidauit immanitas exceperisti. **Infātia** vero teneriori decursu x̄itatis z humilitatis nobis exemplū p̄buiisti. **Nō** enī sedisti cū cōcilio vanitatis. **Sed** in medio doctorū interrogans z audiens illos cum dñs scientiarū eēs atq; dei patris sapientia. **Sed** z nobis obediētē formā p̄buiisti dñi parentū imperio impator mūdi humiliter subditus extitisti. **At** x̄o vbi robustioris etatis plenitudo aduenit misurus manus ad fortia egressus es in salutem populi: vt gygas fortis ad currēdam viam toti⁹ n̄se miserie. **Et** primū quidem vt p̄ omnia te fratribus assimilares seruum baptizantem peccatores ad penitentiā tanq; peccator odisti: baptizari quoq; te postulasti innocens agne dei quem nulla peccati stibba vel cōtagio vnq; maculauit. **Baptizatus** enī nō te in aquis est sed aqual in te sanctificans vt p̄ eas sanctificares nos. **De** baptismo in desertum in sp̄u fortitudinis ingressus es vt vite solitarie in te nō deesset exinde. **Solitudines** z ieiuniū quadraginta dierū famis acerbitatē tēptamēta illusozis sp̄s eq̄nimitē tollerasti: vt oīa h̄ tollerabilia efficerēs.

Remū venisti ad
sit oīuini x̄bi lāp:
illuatoz obis ter
ans cūctis obtepe
nē sc̄q̄ntib⁹ signis
ne potēnā ostēdit
bus oīa oibus ḡtie
rū arguebāt vt oēe
sc̄ratū ē in sp̄ies o
frōes tuos retros
oīa mirabilia q̄ op:
pauca nobilibus a
ma z abiecta mūdi
na mirifice expugn
ḡuitis tuis b̄nificij
lis affecerūt te dñi
te q̄cūq; voluerit te o
nemo ali⁹ fecit z qd
hō a deo in p̄ncipe
monia demonū h̄z
rar est: z potator v
z p̄ctōz. **Quid** h̄z
susties x̄boz iniuri
p̄pter te ī dñs iesū
Si p̄rem familias be
ḡso magis domesti
z his s̄lla blasphem
dib⁹ te impetēs: ie
stimulisti: z factus es c
diēs: nō h̄is ī ore s
Rouissime aut̄ iustū
ne iesu a discipulo filio
gētis app̄ciati sūt: v
tuā ī mortē sine cā. **Et**
traditoris tui p̄fidia
na oblationis etiā co
cūbēs maledictos pe
effū dēdū manib⁹ attr
gere dignus es. **Et** ex
mbulas o terraz cini
tuaz adhuc ip̄atiētiā
ne h̄uilitatis speclm d
ante terre sc̄tōz tremē
sup mortū aī pedes
tūi genua in cūmūti

euangelici sermonis

Demū venisti ad oues q̄ pierūt domus
isrl̄ diuini x̄bi lāpadē palā extollēs: ad
illuatiōez orbis terre ⁊ x̄bū dei annunci
ans cūctis obtēperātib⁹ x̄bo tuo sermo
nē seq̄ntib⁹ signis cōfirmasti diuinitatis
tue potētā ostēdisti: i cūctis male habēti
bus oīa oibus ḡtis exhibēs q̄ salutē eo
rū arguebāt vt oēs lucrifaceres. **S** ob
scuratū ē insipiēs cor eoz dñe: ⁊ piecēt
fines tuos retrosū: nec attēderunt ad
oīa mirabilia q̄ opatus es in eis exceptis
paucis nobilibus athletis: q̄s inter infir
ma ⁊ abiecta mūdi elegisti: vt p̄ ip̄a for
tia mirifice expugnares. **N**ec solū in ḡti
ḡtuitis tuis bñficijs extiterēt. s̄ ⁊ cōtume
lijs affecerūt te dñm dñantū ⁊ fecerūt i
te q̄cūq; voluerūt te enī faciēte opa i eis q̄
nemo ali⁹ fecit ⁊ qd̄ dixerūt. **N**ō est hic
hō a deo: in p̄ncipe demonioz eicit de
monia. demoniū h̄z: seducit turbas: vo
rax est: ⁊ potator vini: amic⁹ publicāoz
⁊ pctōz. **Q**uid flēs suspiras o hō di dū
susties x̄boz iniurias. **N**on audis q̄ta
p̄pter te i dñz iesū ceciderūt obprobria
Si p̄rem familias beelzebub vocauerūt
q̄to magis domesticos ei⁹. **N**ec quidez
⁊ his filia blasphemātes ⁊ aliq̄tēs lapi
dib⁹ te impetētes: iesu bone patiēter su
stinuisti: ⁊ factus es corā eis q̄i hō nō au
diēs: ⁊ nō h̄ns i ore suo redargutōnes.
Flouissime autē iustū sanguinem tuū bo
ne iesu a disciplo filio pditionis. xxx. ar
gēteis app̄ciati sūt: vt p̄cipitarēt animā
tuā i mortē sine cā. **E**t te qd̄ p̄ditissimi
traditoris tui p̄fidia nō latebat: q̄n̄ in ce
na ablutionis etiā corā ip̄o genuflexo. p̄
cūbēs maledictos pedes ei⁹ veloces ad
effūdēdū manib⁹ attrectare: lauare: extē
gere diḡtus es. **E**t extento collo adhuc
ambulas o terraz cinis adhuc supbia te
eleuat adhuc ipatiētia te exagitat. **I**ntu
ere hūilitatis spec̄lm̄ dñm iesū x̄pm vni
uerse terre factōz tremēdū iudicē viuoz
atq; mortuū añ pedes etiā hoīs tradito
ris sui genua in curuāt. **D**isce q; mitis

est ⁊ humil̄ corde. **C**ōfūdere i supbia tua
erubescere in impatiētia tua. **H**oc q̄erat
māsuēdis dñe iesu q; p̄ fidū illū i cetū
fratrū detegere noluiisti: s̄ leuīe mōituz
accelerare iussisti qd̄ parabat. **I**n oibus
his nō est auersus furor ei⁹ a te: s̄ egres
sus foras sata gebat circa freqēs malefi
ciū. **Q**uomō cecidisti de celo lucifer. q̄
mane oriebaris: in delitijs paradisi glo
riosus apparuisti: ciuium celi socius: ⁊
verbi diuini cōiua. **Q**uomodo quoq;
deputatus es inter filios tenebrarum. q̄
nutriebaris i croceis: quomodo amplex
xatus es stercoza: tunc clarificata est fa
milia tua ch̄riste i modū societatis angli
ce. **T**ūc demū diuinissimi eloquiū vber
rīma inūdatione puent⁹ ille facer ex ore
tuo potat⁹ est. **S**i qd̄ corrup⁹ ille vter
foris miss⁹ suēat quē illa limpidissima li
q̄ris ifusione sciebas indignuz. **D**ato
āt caritatis mādato ⁊ patiētie ⁊ disposi
to fratrib⁹ regno p̄ris tui ad locū traditi
toz tuo notū cū ill⁹ diuisti sciēs oīa que
vētura erāt sup te ostēdisti aie tue tristi
ciā quā ex imminēte passiōe spōte assū
psisti: sicut ⁊ cetera q̄ passus es vsq; ad
mortē. **P**ositis ḡ genib⁹ p̄cidisti i faciē
tuā orēs i agonā ⁊ dicēs. **A**bbā mi p̄:
si possibile ē trāseat a me calix iste. **E**t an
gustias qd̄ cordis cui certissime indica
bat sudor: ille sāguine⁹ q̄ orōis tpe de s̄a
ctissima carne tua guttā decurrebat i ter
rā. **D**ñator dñe vñ aie tue tā vehemens
tristitia: vñ tāti sudoris anxietas: ⁊ tam
anxia supplicatio. **N**ōne volūtariū: imo
tuo p̄ri sacrificiū obtulisti: ⁊ nihil inuit⁹
pertulisti: vtq; domine arbitramur au
tem: q; et hoc quoq; ad consolationem
infirmozū membrorū tuoz: ⁊ assumpsisti
ne forte despet q;: si caro infirma remur
muret: vbi ad passiōē p̄optus est sp̄i
ritus. **A**imirū ⁊ vt maioris erga te amo
ris ⁊ gratitudinis stimulos haberemus
naturalē carnis ifirmitatem: huiuscemo
di iudicij exp̄fisti: quibus docemur q;
v iij

vere languores nostros portasti: et non absque sensu doloris passionis sentes percurristi. Vox enim illa carnis fuisse videtur non spiritus: eo quod subiunxisti. Spiritus quidem promptus est caro autem infirma. **Q**uod promptus enim fuerit spiritus tuus bone iesu ad passionem euidenter ostendisti quando venientibus una cum perditore viris sanguinum et querentibus animam tuam cum laternis facibus et armis vultro occurristi: et signo dato quod acceperat a te flagitij perpetratores te ipsum manifestasti. Nam accedentem ad osculum sanctissimi oris tui cruentam bestiam auersatus non es. **S**ed os in quo dolus inuentus non est os quod habundauit malicia dulciter applicuisti. **I**nnocens agne dei quid tibi et lupo illi. **Q**ue conuenticio christi ad belial? **S**ed et hoc benignitatis tue domine ut omnia illi exhiberes que perui cordis pertinaciam emollire potuissent. **N**am et verbis amicitie illum commouisti dicens. Amice ad quid venisti. **E**t horrorem sceleris sui cor impij ferire voluisti cum dicebas: **J**uda osculo filij hominis tradis. **E**t ecce philistim super te sampson. **N**on illos abs te abstraxit quod in hora comprehensionis tue omnipotenti brachio terre eos allisisti non quidem defensionis causa: sed ut cognosceret presumptio humana: nihil se posse aduersum te nisi quantum permitteret a te. **E**t quis audiat sine gemitu qualiter in illa hora homicidas manus tibi iniecerunt: et innocentes manus tuas bone iesu vinculis confringentes te agnum mansuetissimum: nihil obloquentem ad instar latronis pertumeliose traxerunt ad victimam. **S**ed nec tunc misericordiam tuam super inimicos tuos distillare fauor dulcedinis tue christe cessauit. **M**an et mutilata a discipulo tuo auricula iam inimici tangens sanasti: ac defensoris tui zelum a lesione trahentium te compescuisti. **M**aledictus furor eorum quod peritiam quem nec maiestas miraculi: nec

pietas beneficij confringere potuerunt. **O**cilio malignantium aduersum te pontificum peritatus es et veritatem perdidisti confessus quasi de blasphemia adiudicatus es morti. **A**mantissime domine iesu quanta illic indigna a propria gente perulisti? **U**ltimum tuum honorabilem in quem desiderant angeli prospicere quod omnes celos adimplet leticia: quem deprecatur omnes diuites plebis: polluti labij sui sputum inquinauerunt: sacrilegis manibus ceciderunt: velo operunt in derisionem: et te dominum vniuersae creature tanquam seruorum preceptibilem colaphizauerunt. **A**dhuc autem aiam tuam in circunciso tam glutinandum tradiderunt. **C**inctum quidem ante faciem pylati perfidis te perduxerunt: postulantes supplicio crucis interimere te: quod peccatum non noueras: et virum homicidam donari sibi: agnum lupo: aurum luto proponentes. **I**n indignum et infelix cambium. **E**t quidem non ignorabat ille per inuidiam hoc fieri: nec tamen abstinuit temerarios a te manus: sed repleuit amaritudinem aiam tuam sine causa. **I**lludendum herodi te misit. **I**lesum recepit: nudum in conspectu irrisus stare iussit: nec pepercit amarissimis verberibus agineam carnem tuam diuelleret: plagas plagis: liuores liuoribus infligentes. **O**electe puer domini dei mei: quod tanta amaritudinem quod confusione dignum commiseras prosum nihil. **E**go homo perditus totius contritionis totius confusiois tue tibi causa extitit. **E**go uiam acerbam comedi: et dentes tui obstupuerunt: quia que non rapuisti tunc exoluebas. **I**n omnibus his non est perfidiorum iudeorum satiata impietas. **N**ouissime autem in manum in circuncisorum deuolutus es morte turpissima consumendum: pax non erat sacrilegis illi crucifigere te nisi per te ipsi repleuisset illusionem aiam tuam. **Q**uid enim de illis ait scriptura. **E**t congregauerunt vniuersum cohortem in praetorium: et exertes eum vestimentis suis induunt eum tunicam purpuream et clamide coccinea circumdedit

nit est: et plebs
posuerunt capiti
tera eius et genu
tes. **A**ue rex iude
et expuente in e
et partibus capu
hulerunt ei induer
dixerunt cum ut cru
bi crucem. **E**t per di
nos: et dabat ei vit
tum bibere: et cum
Tunc crucifige
cum eo hinc et hic
sus autem dicebat.
nesciunt quid faci
sus: quod oia consum
consumeret dicit. **E**
ex eis acceptam sp
et imposuit ardim
ergo gustasset ace
rum est. **E**t clama
Pater in manus
rum meum. **T**unc vn
et aperuit: et prim
Expiscere nunc
de puluere et coram
bilem quod memorab
eu angelici sermon
Attende anima mea
ditur habes una agri
minus serui despect
pletus. **C**oronatus i
corona cruciatus est
speciosum eius vertic
li purpura induitur
tur quod honorat. **S**e
sed eo ipso caput citi
Adorat coram ipso po
coclamant. et continuo
biles genas eius sub
mis cocunt: et boni
rosant. **U**nde aia ma
de coartat et spernit
repositum curuare iul
nomina ad locum ded

De passione dñi

rūt est: et plectētes coronā de spinis im-
posuerūt capiti eius: et arūdinem in dex-
tera eius et genu flexu illudebant ei dicē-
tes. Ave rex iudeoz: et dabant ei alapas
et expuentes in eū accipiebant arūdiem
et percutiebāt caput eius. **Et postq̄ il-**
luserūt ei induerūt eū vestimētis suis: et
duxerūt eū vt crucifigeret baiulantē sibi
bi crucē. **Et perduxerūt illum in golga-**
tha: et dabāt ei vinū mirratū cū felle mix-
tum bibere: et cū gustasset noluit bibere.

Tūc crucifixerūt eū et duos latrones
cum eo hinc et hinc: mediū autē iesū. **Je-**
sus autē dicebat. Pater dimitte illis: qz
nesciunt quid faciūt. **Postea sciens ies-**
sus: qz oīa cōsummata erāt vt scriptura
cōsumere dicit. **Sitio. Et currens vn⁹**
ex eis acceptam spongiā impleuit aceto
et imposuit arūdinē et dabat ei bibere: cū
ergo gustasset acetum dixit. **Cōsumma-**
tum est. **Et clamans voce magna dixit.**

Pater in manus tuas commendo spīri-
tum meū. **Tūc vnus militū lancea lat⁹**
ei⁹ aperuit: et p̄tinno exiuit sāguis et aq̄.

Exp̄giscere nūc anima mea: et excute
de puluere et cōtēplare virū hunc mira-
bilem q̄ memorabilem: ecce in speculo
euangelici sermonis q̄s p̄ntem intueris
Attēde anima mea quis est iste q̄ ingre-
ditur habēs imaginē q̄s regis: et nihilo-
minus serui despectissimi cōfusione re-
pletus. **Coronatus incedit: sed ip̄a eius**
corona cruciatus ē illi et mille p̄cturis
speciosū eius verticē diuulserat. **Rega-**
li purpura induitur: s̄ plus in ea despici-
tur q̄ honorat. **Septy in manu gestat**
sed eo ip̄o caput eius reuerēdū feritur.
Adorat corā ip̄o positis genub⁹ et regē
cōclamāt. et cōtinuo ad cōspuendū ama-
biles genas eius subsiliūt: maxillas pal-
mis cōcutiūt: et honorabile collū exho-
norant. **Gl̄ide aīa mea quō per oīa vir**
iste coartat et spernit. **Sub crucis one-**
re dorsum curuare iubet: et suā ip̄ius ig-
nominā ad locū deductus supplicij mir-

ra potat et felle: in cruce subleuat: et di-
cit: Pater dimitte illis: quia nesciūt qd
faciūt. **Qualis est hic qui in omnib⁹ p̄f-**
suris suis nec semel os suū aperuit: vt
aut querele: aut excusationis aut cōmia-
tionis aut maledictionis verba aduer-
sus maledcōs canes illos pfery. **Et no-**
uissime x̄bum benedictionis quale a se-
culo non est auditum sup inimicos effu-
dit. **Quid hoc viro mansuetius. Quid**
benignius aīa mea vidisti. **Adhuc autē**
attentius intuerē: qz et grandī admirari-
one et tenerrima cōpassione dignus ap-
paret. **Gl̄ide nudū et verberibus lacera-**
tus: in medio latronū tgnominiose affix-
um: aceto in cruce potatū: et post mortē
lancea ī latere vulneratū: et copiosos sā-
guinis riuos ex quinq; vulneribus ma-
nuū pedum et lateris effundentē: fletus
deducite oculi mei: et liquece aīa mea
igne cōpunctionis super contritōe ama-
bilis viri illius quē in tanta mansuetu-
dine tantis vides afflictū doloribus. **Et**
iam quidez infirma aīa mea vidisti:
et miserta es: nunc autē maiestatē atten-
de et amplius miraberis. **Quid enī ait**
scriptura. **A sexta at̄ hora tenebre facte**
sunt in vniuersa terra vsq; ad horaz no-
nā. et obscuratus est sol: et velum templi
scissum ē a summo vsq; deorsum: et ter-
ra mota est: et petre scisse sūt: et mltā cor-
pora sc̄toꝝ qui dormierāt surrexerunt.
Qualis est hic qz celū et terra cōpatian-
tur ei: et mortu⁹ mortuos viuificat. **Log-**
sce aīa mea coḡsce: hic est dñs n̄r ies⁹ sal-
uator: tu⁹ vnigenitus dei filius: ver⁹ de-
us verus homo: qui solus sub sole sine
macula inuētus est. **Et ecce quō cū sc̄le-**
ratis deputat⁹ est et tanq; abortiuus qd
p̄cip̄ ab vtero et nemo curat: sic iste for-
mosus p̄ filiis hoīm p̄ictus ē ab vtero
matris infelices synagoge. **Sicq̄dē vul-**
neratus est p̄pter inīqtates n̄ras attrit⁹
est p̄pter scelera n̄ra. **Et fact⁹ ē holocau-**
stū suauissimi odoris in cōspectu tue p̄s-

ne glorie: vt auerteret indignationē tuam a nobis: z confedere nos faceret sibi in celestibus. **R**espice domine sancte pater de sanctuario tuo: z de excelsis celorum habitaculo: z intuere hanc sacrosanctam hostiā quaz tibi offert magnus pōtifex noster puer tuus: dñs noster iesus chāstus pro peccatis fratrum suorum z esto placabilis super multitudinem malicie nostre. **E**cce vox sanguinis fratris nostri iesu clamat ad te de cruce. **Q**uid enim est domine quod pendet i ea. **P**ēdet in q̄ quia p̄terita q̄ p̄sentia corā te sūt. **L**ognoſce pater tunicā filij tui xi Joseph. **H**ec est fera pessima que deuorauit z conculcauit in furore suo vestimentum eius: z omnē decorem illius reliquīs cruoris inquinauit. z ecce quinque scissure lamētābiles i eo reliquit. **U**nde domine palliuz quod in manu adultere generatōnis pudicus ille adolescēf reliquit: meliorem estimans iacturā vestimenti q̄ innocentie sancte. **E**t nūc domine pater scimus quia uiuit fili⁹ tuus z dominat in tota terra egypti: imo in oīni loco demōstratōnis tue. **E**duct⁹ enī ad imperium tuum de carcere mortis z infernoz z attōsus mortalitatis comam mutata veste carnis in immortalitatis decore reſloruit: z cuz gloria suscepisti eū. **S**ubneruauit diri pharaōis imperium: z cum triumpho nobili uirtute pp̄ria celos penetrauit. **E**t cū gloria z honore coronatus z dextera maieſtatis tue assistit uultui tuo pro nobis. **F**rater enī z caro nostra est. **R**espice domine in faciem chāsti tui qui tibi vsq; ad mortem obediens factus est: nec recedāt ab oculis tuis cicatrices vulnerum eius in p̄petuum: vt memineris q̄tam satisfactiōnem p̄ peccatis nostris suscepis. **U**tinam dñe appendas in statera peccata nostra quibus iram tuaz meruim⁹ z calamitatem quam passus es pro nobis innocens filius tu⁹ certe hec grauior

apparebit: z magis digna q̄ sint illa: vt p̄pter ipsam effundas misericordiaz tuam super nos vt pro peccatis nostris cōtineas intra te misericordias tuas. **G**ratias tibi dñe pater referat omnis lingua de sup̄abundantia pietatis tue q̄m vnicō filio cordis tui non pepercisti: sed p̄ nobis illum tradidisti in mortem: vt tū tamq; fidelem aduocatum haberemus in celo coram te. **E**t tibi domine iesu fortissime zeloteo quid gratiarū: quid retributionis digne retribuam ego hō puluis z cinis z vile figmentum. **Q**uid enī p̄ me facere debuisti z nō fecisti. **A**b imo pedis vsq; ad verticem capitis totum i aquis passionis tue te dimersisti: vt me totuz de illis extraheres. **E**t intrauerūt aq̄ vsq; ad aiām tuā: nā z aiām tuaz in mortē tradidisti: vt aiām meam pditaz mihi redderes. p̄ tua autē p̄ciosa anima contribulata quid ab homine digne repēdi possit nō inuenio. **N**ā si celum et terram z oēm or̄natum p̄ ea possem expendere: nec sic vsq; ad mensuram debiti possez attingere. **E**t autē ipm quod debeo z mihi possibile est tibi tribuā tui muneris ē. **D**iligēdus es in toto corde tota aiā: tota mēte: z tua mihi sequēda uestigia q̄ mori dignatus es p̄ me. **E**t quō fiet istō nisi p̄ te i me. **A**dhereat aiā mea p̄ te: qz tota uirtus ei⁹ depēdet ex te. **E**t nūc redēpro: me⁹ dñe te vt ueruz deū adoro: in te credo: in te spero: z quibus possū desiderijs ad te suspiro. **A**d iuuā imp̄fectōem meā qz ad tue passiōis gliosa insignia q̄bus salutē meā operatus es: totū me inclino. **T**ue uictoriose crucis regale rex illū i noie tuo x̄pe adoro: tuū spineū dyadema: tuos rubentes sanguie clauos: tuo sc̄to lateri mineras laceā: tua vulnera tuū sanguinez: tuam mortē: tuam sepulturam: tuā uictoriosā resurrectionē z gloāficationēz x̄pe supplex adoro z gliſico. **O**do: enī uite mihi spirat i oib⁹ his: hoz uiuifico odoro

meū dñe a peccat
uitate ab astutis
qz cōfōta: z vt i
suaue mihi fiat:
de bauulare me i
leue sit atq; poz:
do mea: vt iuxta
di p̄ssuras tam i
uictō sustineam.
tamq; ceruoz vt d
spinas z cōfraga
team. **S**ed audi
mdina sup̄ salm i
cem que lignū vi
derūt eā: vt z sp̄
tem: infatigabilite
cruem post te. **M**
cruce humeris mei
tudo est caritas su
tendens: cuius lō
sublimitas om̄ip
tas inscrutabilis
illi manus mease
formam passionis
um. **D**a mihi obſec
bus carnis que od
quam dilexisti: vt i
gliam sinistram qu
temperantie: dexte
ce in illa sublimi cr
nor. **D**a menti mee
getuar: cogitatum
vt dexterum pedem
te prudētie clauo aff
spiritus mei sensual
patis uite infelix fel
phennis uite prima
uiter quoz pes mei
no in cruce tenebitur
capitis tui aliqua sim
nur obſecro menti
nante compunctio:
p̄lio: z stimulus zel
chōm te: z vt ad te c
meū triplex mihi

De passione dñi

meū dñe a peccati morte resuscita. **H**or-
xute ab astutijs sath̄ae me custodi me-
q̄s cōforta: z vt iugum mandatorū tuorū
suauē mihi fiat: z crucis onus quod p̄
te baiulare me iubēs humerū anime mee
leue sit atq̄ portabile. **Q**ue enī fortitu-
do mea: vt iuxta p̄ceptum tuum mun-
di pressuras tam multiplices animo in-
uicto sustineam. **N**unquid pedes mei
tanq̄s ceruorū vt te velociter currentes p̄
spinas z cōfraga passionum consecq̄ va-
leam. **S**ed audi queso vocem meam et
indina sup̄ salin tuum suauem illaz cru-
cem quelignū vite est: his qui apprebē-
derūt eā: vt z spiritu currā alacriter por-
tem: infatigabiliter eā que ab inimicis ē
crucem post te. **I**llam inq̄s diuinissimaz
cruce humeris meis impone: cuius lati-
tudo est caritas sup̄ oēm creaturā se ex-
tendens: cuius lōgītudo eternitas: cui⁹
sublimitas onipotētia: cuius pfundī-
tas inscrutabilis sapientia est. **C**onfige
illi manus meas z pedes meos z totam
formam passionis tue indue famulū tu-
um. **D**a mihi obsecro cōtinere ab operi-
bus carnis que odisti: z facere iusticiam
quam dilexisti: vt in vtroq̄ tuam q̄rens
gliam sinistram quidem manum clauo
temperantie: dexteram vero clauo iusti-
cie in illa sublimi cruce cōfixam me arbi-
tror. **D**a menti mee iugiter meditari i le-
ge tua: z cogitatum meum iactare in te.
vt dexterum pedem meū eidez ligno vi-
te prudētie clauo affigat. **D**a vt sinistra
spiritus mei sensualitatem: nec eneruet
p̄ntis vite infelix felicitas: nec cōturbet
phennis vite prima felix infelicitas z si-
nister quoq̄ pes meus fortitudinis cla-
uo in cruce tenebitur. **E**t autē spinarum
capitis tui aliqua similitudo appareat:
detur obsecro menti: mee z salubris pe-
nitentie compunctio: z aliene miserie cō-
passio: z stimulus zeli emulātis: qd̄ rēn-
est corā te: z vt ad te conuertar i erūpna
mea: dū triplex mihi cōfigit spina: mihi

libet vt z spongēā p̄ arūdinem: oī meo
porrigas: z aceti amaritudinem gustu
meo adhibeas. libet vt p̄ scripturas tuas
rōem conferas gustare z videre quoniā
factores: hic mundus tanq̄s spongia in-
anis est: z oī cōcupiscētia ei⁹ aceto ama-
rior. **I**ta pater i me fiat vt calix iste aure
us babilonis inebrians oēm terraz nec
me inani splēdore seducat: nec falsa dul-
cedine inebriet: quē admodū eos aut te-
nebras lucem: z lucem tenebras amarū
dulce: dulce amarū arbitrāt. **C**inū mir-
ratū cuz felle mixtum suspectū est mihi
p̄ eo q̄ tu ex eo bibere noluisti: forte qm̄
acerbitatem inuidie z nequitie crucifix-
orum tuorū indicabat. **T**ue quoq̄ viuifi-
ce morti famulum cōfigura faciens i me
vt mortar quidem peccato fm̄ carnem:
viuam autē iusticie fm̄ spiritum. **E**t
autē integram crucifixi ymaginem por-
tare me gloriē illi⁹ quoq̄ qd̄ p̄ mortez
tuā insatiabilis malicia in te exercuit in
me similitudinem exp̄me. **C**ulneret cor
meum viuax z efficax sermo tuus z pe-
netrabilior omni lancea acutissima: z p-
tingens vsq̄ ad interiora anime mee p-
ducat ex eo tanq̄s ex dextro latere vite
sanguinis z aque amorem tuum domie
z fratrum meorū. **P**ostremo z mūda sin-
done p̄me stole sp̄m meū: inuolue i qua
requiescam ingrediens ad te in locū ta-
bernaculis admirabilis z abscondas me
donec p̄transeat furor tuus. **D**ie autē
tercio post diem laboris post diem sim-
plicis glorie mane p̄ma sabbati p̄petui:
inter filios tuos me indignuz resuscita:
vt in carne mea videam claritatem tuā
z adimplear leticia vult⁹ tui. **D** salua-
tor meus z deus meus veniat oro tem-
pus: vt quod nunc credo reuelatis tan-
dem oculis aspiciam: quod nunc spero
z a longe saluto apprehendam: qd̄ nunc
p̄ virib⁹ meis desidero vlnis aie ample-
cter: z de osculer z i amorū tui abyssu to-
tus absorbear. **D** saluator me⁹ z d̄s me⁹

Liber Anselmi

Sed nūc interiz benedic anima mea do-
minum saluatorem tuū: z magnifica no-
men eius quod est sanctū: z sanctissimū
delicys plenū. **Q**uod bonus z suavis es
domine iesu aie querēti te. **I**esu redē-
ptor captiuoz: saluator pditor: spes ex-
ulum: laborantiuz fortitudo: angustiati
spūs. latitudo anime lacrimose: z p^o te
in sudore currentis dulce solatium: z su-
ave refrigerium: corona triumphatium
unicus merces z leticia oīm supnoꝝ ci-
uū uerberimus fons oīm gloriarū inclita
ples summi dei. **S**ūme deus te benedi-
cat oīa que in celo sunt sursum: z que i ter-
ra deorsum: qm magnus es tu z magnuz
nomen tuū. **I**mmarcessibilis decor ex-
cellsi: z purissima claritas lucis etne vi-
ta oēm vitam uiuificans: lux oēm lumē
illuminans z conseruans in ppetuo splē-
dore: mille millena milia luminū fulgē-
tia ante thronum diuinitatis tue a pme-
uo diluculo. **E**ternuz z incessabile cla-
rum z dulce pfluuium fontis abscondi-
ti ab oculis nostris: qui solis ortum nel-
cir: fundo caret. cretū scriptōis terminū
nō habet: nihil pturbationis admittit.
Eruclauit te cor dei altissimi de sue pfi-
ditatis in penetrabili abyfso: vita vitaz
lux lucem: deus deū: eternus eternū: im-
mēsus immensum: ac per oīa sibi coe-
qualem z de plenitudine tua oīes acce-
pimus. **T**u enī largissime sōs omnis bo-
ni septemplex gratie p̄ciosum lumē in-
q̄ pūssime spiritus. **D**e p̄cor vt si qua p
fragilitate in veritate maiestatis tue mi-
nus intellexi: z in p̄ceptis dñicis intelle-
cta p̄ lasciuā carnis neglexi: tua visita-
tōe illustrare digneris quibus ea decen-
ter z mihi necessarie corrigam: mei q̄ er-
roris p te misericordiam p̄sequar vt p te
quam in piculoso huius vite pelago in
auxiliū aduocauī sine naufragio adop-
tatum p̄hennis regei licitus p̄ducar.
Te ite q̄ pater clementissime peto vt
qui me p̄mit^o creasti: per passionē vni-

geniti tui recreasti quicquid ad laudem
tuam p̄tinet me cogitare facias z amare
Sed quia fragilis sum: nec possuz p̄fice-
re: sedula tamē deuotōe cōcedas me stu-
dere vt redemptōis ac saluationis tue
grām cōsequar. **E**t quicquid deinceps opis
agā: ex tua z p̄ tuā z i tua grā ad laudem
tuā totū p̄uēire facias meq̄ deiceps tue
re a peccatis z in bonis opibus validio-
rem esse p̄cipias: z vt q̄ diu i hoc corpu-
sculo viuā aliqd̄ seruicij tibi sp̄ exhibeā
post exitum x̄o aie mee a corpe veniam
oīm peccatoꝝ cōsequi: z vitā eternā me
p̄cipere cōcedas. **P**er eū qui tecū uiuit
z regnat per omnia secula seclōꝝ. **A**mē
Incipit p̄fatio b̄ti anselmi epi i exposi-
tione euangeliij **I**ntrauit iesus in quod-
dam castellum.

Intrauit iesus in quoddam ca-
stellum: **Q**uid ad gloriosam dī
genitricē lectio ista p̄tinet vt i
festiuitate eius legat̄ pleriq̄ solent q̄re-
re. **C**ū qd̄ ego sentirem i cōuentū fratꝝ
put potui vulgariter iam plus exposui
z quia quod dixi auditorib^o placuit: di-
cta litteris mādare z ab eisdem dñis ab-
batib^o wilhelmo viscanēsi arnolfo rwar-
nensi iussus: imo coactus sū. **Q**uod ido di-
xi vt exposiūcula ista tanq̄ a p̄supuo-
so edita nō displiceat: qm nō p̄sumptio
sed obediētia edidit. **I**n nūc q̄ oracū-
culā istā salua fide ac sine p̄iudicio meli-
oris ad laudem eiusdē virginis z m̄is ies-
su humiliter scribere aggrediar

Explicit p̄fatio

In illo tpe **I**ntrauit iesus in qd-
dam castellum: z mulier quedā
martha noie excepit illū in do-
mum suam.

Comelia lectōis eiusdē b̄ti anselmi epi
i scriptura sacra res vna z eadē
eiusdē locutōnis inuenit diūsa
significare: sicut leo: hedus: ig-
nis: aqua: vl̄ etiam sol: z alia m̄lta. **E**st
enī leo de tribu iuda: z ē leo qui circūit

querēs quem d
sarius qui pecc
a simitris qui d
dñs m̄lit in ter
deat: est ignis
non videant so
na fuit de vent
us tempestas n
iusticie qui nos
nos v̄at per die
als malū signifi
tur. **I**n calce
vbi plane mani
men hoc castelli
singulariter inte
iesu genitricem
p̄ similitudinem
eni dicit̄ quelibet
cūtu e^o. **Q**ue d
ita vt hostes p̄
ro p̄ arcem arce
nō incongrue vi
qm̄ uirginitas m
si murus v̄ndiq̄
q̄ libidini esset ad
sus eius aliqua c
Et quia uirginit
solet impugnare
gine rursus humil
ginitatis oēm rep
militatem cū supb
pugnare libido mu
re oūmilitatis oēm
Ita hec duo muru
turris humilitatis
tur vt nūq̄ in hum
supbia uirginitas
tas: sed sp̄ in eadē
uirginitas z virgini
tas aut̄ quod dicit̄
v̄nis fides christi
ponamus tamē ali
uirginitatis z humi
litate cū ab ange
lū r̄p̄dit. **Q**uon

querēs quem deuoret. Est hedus emis-
 sarius qui peccata nra portauit se hedus
 a sinistris qui damnatur. Est ignis quē
 dñs misit in terras: et quē dñs vult vt ar-
 deat: est ignis qui sup impios cadit: vt
 non videant solem. Est aqua cuius flumi-
 na fluūt de ventre credentis: est aqua cu-
 ius tempestas nō nos demergat. Est sol
 iusticie qui nos illuminare solet est sol q̄
 nos vrat per diem: licet ergo castellum
 als malū significet: vt illud de quo dici-
 tur. Ite in castellum qd̄ contra vos est.
 vbi plane manifestatur qd̄ significet ta-
 men hoc castellū in qd̄ intrauit iesus sin-
 gulariter intemeratam virginem ei⁹
 iesu genitricem salua scripturarū reglā
 p̄ similitudinem accipimus. Castellum
 enī dicit̄ quelibet turris et murus in cir-
 cuitu ei⁹. Que duo sese inuicē defēdūt:
 ita vt hostes p̄ murum ab arce: et a mu-
 ro p̄ arcem arceant. Huiusmodi castello
 nō incongrue virgo maria assumulatur.
 qm̄ virginitas mentis et corpis ita qua-
 si murus vndiq; vallauit vt nullus vn-
 q̄ libidini esset ad eam accessus: nec sen-
 sus eius aliqua corūperent illecebria.
Et quia virginitatē cū libido nō possit
 solet impugnare supbia est in eadē vir-
 gine turris humilitatis: quia muro vir-
 ginitatis oēm repellit supbiam: et q̄ hu-
 militatem cū supbia nō possit: solet im-
 pugnare libido mur⁹ virginitatis a tur-
 re humilitatis oēm repellit libidinem.
Ita hec duo murus vitz virginitatis et
 turris humilitatis ab alterutro muniun-
 tur vt nūq; in humili virgine fuerit: nec
 supbiā virginitas: nec inq̄nata humili-
 tas: sed sp̄ in eadē p̄manserit et humilis
 virginitas et virginalis humilitas. Quis
 autē quod dicit̄ ita verū sit: vt nihil
 verius fides ch̄ustiana credere possit.
Ponamus tamē aliqua de euāgelio ei⁹
 virginitatis et humilitatis testimonia.
Quippe cū ab angelo filius ei⁹ p̄mitte-
 ret respōdit. Quomodo fiet istud qm̄

virū non cognosco. Si cuilibet virgini
 desponsate in animo suo disponenti nu-
 bere diceret filiū habebis: nō miraretur
 neq; interrogaret quō istud fieret vt pu-
 ta que se desponsatā et in primo nuptu-
 ram sciret: et a viro grauidari vsu natu-
 re speraret: hec autē nō immerito mirata
 est: et quomodo fieret qd̄ p̄mittebat scil-
 citata qm̄ quis desponsatā tamē se nū-
 q; nupturam neq; vix cognitaz certissi-
 me sciebat. Hec de virginitate de humi-
 litate vō dicēdū est: q̄ cum ab angelo sa-
 lutaretur: mater dei eligeret: quō fieret
 salua virginitate: cui tñ timebat doce-
 ret: benedicta sup oīs mulieres p̄dica-
 retur respōdit. Ecce ancilla dñi. et i alio
 loco. Quia respexit humilitatez ancille
 sue. **S**ublimis virgo mater dei. **M**̄
 humil̄ ancilla dei. **Q**uid sublimi⁹ eē pos-
 set. quid humilius de se sentire posset.
Sūt qui castellum hoc magdalum esse
 arbitrant: a quo maria magdalena cog-
 noiatur. **Q**uod si verum est p̄dicte in-
 pretatōni famulat. **M**agdalum enī tur-
 ris dicitur: et humilitati p̄paratur. **H**ic
 vero nō noiatur sed tñ quoddā dicitur
 qd̄ indiscussū p̄terire nō debemus. **Q**d
 idē singulare castellū fuit virgo maria.
Quis enī et multe alie murū virginita-
 tis habeant: et turrim humilitatis: idem
 et vrgines sint et humiles: tamē salua vir-
 ginitate: m̄es esse nō p̄nt: neq; filios ge-
 nerare: q̄ ista sola fecit. et ideo castellum
 hoc quoddā idē singulare merito dicit̄:
 q̄ ista singulariter et mater fuit et virgo
 q̄ nulla alia est potuit vel poterit. **N**ex
 cōcedam⁹ aliqua et m̄em eē et virgiem:
 q̄uis sit impossibile. **E**tia sic maria vir-
 go singularis erit: q̄ vnicū dei filiū ge-
 nuit: q̄ sicut ē vnic⁹ vnicō p̄ri: ita ē vni-
 cus vnice m̄ri: et ideo etiā si virgo pari-
 at: nulla vel eūdē vel talē generabit ali-
 um. **E**st ḡ castellū qd̄ daz in qd̄ intrauit
 iesus. **P**orta vero p̄ quā intrauit ē fides.
Qui enī credidit p̄fecta sūt a dño que ei

✠

ab angelo dicta sūt: sicut ait ad eā elyza-
beth: Nec q̄ iesus intrauit castellū hoc.
violatum est iesus enī saluat nō violat.
cōtracta solidat: nō solidata cōfringit.
Scdm̄ nomē ei⁹ ita ⁊ opus eius. Et mū-
lier quedam martha nomie excepit eum
in domū suā: ⁊ huic erat soror: noīe ma-
ria. Due iste sorores sicut p̄ses facti ple-
nissime nobis exposuerūt duas in facta
ecclesia vitas designant: martha scilicet
actiuā: maria cōtemplatiuā. Ista laborat
ad exhibēda indigēti om̄ia humilitatis
officia: illa vacat ⁊ videt quoniam deus
est. Ista circa exteriora occupat: illa in-
teriora cōtemplat. Sicut enī mater dei
est singularis: ita ⁊ istarū vitarū effect⁹
quax̄ iste sorores typū tenēt in ea extitit
singularis. Nunq̄ in aliq̄ p̄sona: imo in
oibus sicut martha opata ē: nūq̄ alias
sic. Maria cōtemplatōi vacauit. Nun-
q̄ illa vel hec alias quod suū est sic exhi-
buit. Cū marthā vel mariā dico eoz̄ sig-
nificatā intelligo. Sed iā videam⁹ acti-
onem huius marthe. deinde conticiamus
cōtemplationē huius marie: ⁊ vt plani-
us id faciamus: quod aliq̄ p̄ marthā ope-
rant: ⁊ quod est ista opata cōferamus.
Alij hospitem quemlibet i domo sua su-
scipiūt: ista nō quemlibet s̄ pp̄m dei fi-
lium q̄ nō habet vbi caput reclinet: non
in domo: s̄ in vtero suscepit. Alij nuduz
quēlibet veste mutabili atq̄ corruptibili
vñ libet p̄posita apiūt: illa x̄bū dei i ea
dē x̄gine carne i vnitāte p̄sone assūpsit
q̄ sine fine icōmutabil atq̄ icōruptibil
p̄manebit. Alij quēlibet esuriētē ⁊ sitien-
tem cibo vel potu exteriori reficiūt: ista
deū ⁊ hoīem humanitus indigētē non
solū exterioribus cibis vel potibus pa-
uit: verū etiā suo lacte aluit. Et vt breui-
ter illa sex misericordie opa p̄curramus
que cū vñ ex minimis suis sūt deus sibi
facta cōfitef̄ ista nō quēlibet ex mini-
mis: sed summū dei filiū suscepit: nudū
carne vel etiā pannis opuit: esurientem

pauit: sitientem lacte potauit. infirmuz
p̄ infantia ⁊ iacētē nō solū visitauit sed
etiā balneando: fouēdo: liniēdo: gestan-
do frequētauit: vt merito de ea dicatur
martha satagebat circa frequēs ministe-
rium p̄prehēso ⁊ crucifixo q̄m̄ in carcere
posito affuit sicut scriptū est. Stabat iux-
ta crucē iesu mater eius. Inter hec autē
turbabat ⁊ sollicita erat cū suggeret i egi-
ptū a facie herodis qui suū talē filium a
deo p̄sequēbat: vt multos suspecte eta-
tis pueros occideret. Turbatat cum vi-
dens insidiantes ⁊ mortē ei inferre moli-
entes cognoscerz: ad vltimū turbata est
valde ⁊ iuxta symeonis vocē suam ip̄s-
us q̄iam p̄tranlūt gladius cū vidisset su-
um talem filiū cōprehēdi ligari: flagella-
ri: cōspui: spinis coronari: derideri: cola-
phizari: mori: sepeliri. Unde ei cōgruit
quod dicit. Martha marta sollicita es ⁊
turbaris erga plurima. Nemo dubitat
quod beata maria filium suū vellet libe-
rari de om̄i tribulatōe ⁊ seipam in turba-
tione adiuuare a diuinitate: q̄m̄ eidem
filio in esse sciebat p̄ theoricaz q̄ est pars
marie: hoc est q̄ martha p̄uenit q̄ eam
soror reliquerit ministrare solam: ⁊ eius
auxiliū in ministerio flagitat. Hec de p̄-
te marthe. Porro de parte marie q̄ opti-
ma predicat q̄ta vel qual in brā maria
fuerit q̄s digne loq̄tur. Si talis est vt di-
ximus: imo q̄ melior est q̄ diximus: in
brā maria ps marthe q̄ tamē a dño non
laudat: sed tamē nō vitupat: qualis est
ps quā optimā maria elegit q̄ sic lauda-
tur vt ab ea nō ditat auferrī. Q̄ mag-
na multitudo dulcedinis dei fuit in bea-
ta x̄gine: q̄m̄ sp̄s sanctus sup eam ve-
nit: ⁊ virtus altissimi obumbravit: ⁊ de
eodē sp̄s sc̄to cōcepit. Quid de deo nō
sapiebat in q̄ sapiētia dei latebat: ⁊ i car-
nē vtero corpus sibi aptabat. Chastus
est vt ait ap̄ls: virtus ⁊ dei sapiētia: q̄ i
eo sūt oēs thezauri sapientie ⁊ scientie
abscondit: ch̄st⁹ autē i maria. Ergo dei

et uer sapient
⁊ scientie in m
sed ⁊ ad capu
ex ore eius: h
geloꝝ ⁊ pasto
nily sui cōferen
q̄ sicut ista gu
nus. Inebriat
⁊ torret volu
miz q̄m̄ apud
te de q̄ manab
vite. Circa plu
bat: circa vñ
vñ est necessa
vñ manet. Si
elegit: s̄ para n
nō erit sollicita
ro cui oēs ordie
dño. Iā nō tute
cū eo a facie h
lum: ⁊ herode
ae eius. Jam n
fecerit suo filio
ei. Jam filius n
bus nō flagella
gēs iā nō moni
bitur. Pars autē
no suo. Pars x̄
auferef̄ ab ea. E
ros angeloꝝ rep
deniz suti: vider
cuti est: gaudet ci
ps optima que ni
⁊ nos p̄ncipes su
eius. Per iesū x̄
regnat cū deo p̄
p̄ oia secla scloꝝ: ⁊
Epistole dñi
ariensis exhorat
habite.
S̄ cr
rus dei
cmanet
h̄m̄ dilecto: filio

Epistole anselmi exhortatorie

Xtus sapiencia z oēs thezauri sapiētie
 z scientie in maria : hec nō tm̄ ad pedes
 sed z ad caput dñi sedēs audiebat x̄bus
 ex ore eius : hec cōseruabat oīa x̄ba an-
 geloz z pastoz vel maiorz necnō ipsius
 filij sui cōferens ī corde suo. **N**emo vn-
 q̄ sicut ista gustauit q̄ suauis est domi-
 nus. **I**nebriebat ab vbertate domus ei⁹
 z torēte voluptatis eius potabat. **H**ec
 miz qm̄ apud eā imo inter erat fons vi-
 te de q̄ manabat tanta pfectio vtriusq̄
 vite. **C**irca plurima x̄o martha occupa-
 bat : circa vnū enī maria delectabat : qz
 vnū est necessariū plurima auferuntur :
 vnū manet **S**ingularē igit̄ partē maria
 elegit : s̄ pars marthe ei auferē. **I**ā enī
 nō erit sollicita vt ministrēt ei sicut pue-
 ro cui oēs ordies anglozū ministrāt sicut
 dño. **I**ā nō turbabit̄ fugiens in egyptū
 cū eo a facie herodis qz ip̄e ascēdit in ce-
 lum : z herodes descēdit in infernū. a fa-
 cie eius **I**am nō turbabit̄ erga plima q̄
 fecerūt suo filio iudei qz oīa subiecta sūt
 ei. **I**am filius marie a iudeis vel militi-
 bus nō flagellabit̄ : nec occidet̄ : qz refur-
 gēs iā nō moriet̄ : mors illi vltra nō dñā-
 bitur. **P**ars aut̄ marthe ei auferē : s̄ bo-
 no suo. **P**ars x̄o marie ei pficiet̄ q̄ non
 auferet̄ ab ea. **E**xaltata est enī sup cho-
 ros angeloz repletum est in bonis desi-
 deriuz suū : videt deū facie ad faciem si-
 cuti est : gaudet cū filio in eternū : hec est
 ps optima que nō auferetur ab ea : cuius
 z nos pticipes sum⁹ z meritis z p̄cibus
 eius. **P**er iesū x̄pm̄ filiu⁹ eius q̄ viuūt et
 regnat cū deo p̄re in vnitāte spūs sancti
 p̄ oīa scla secloz **A**mē **E**xPLICIT omelia
Epistole dñi Anselmi archiepi cantu-
 ariensis exhortatorie ad suū auunculu⁹
 habite.

Seruus seruo
 ru⁹ dei in beccēsī monasterio
 emanentium frater Anselm⁹
 fratri dilecto : filio desiderato : helmādo

bene incepta feliciter pficere **B**enedict⁹
 deus a quo om̄e datum optimū : z om̄e
 donū pfectum descēdit : q̄ auertit oculos
 tuos ne videāt vanitates : z erexit aiām
 tuam ad sequēdam x̄ritatē. **R**estat igit̄
 mi desiderate vt sedula sollicitudie per-
 tractes : qz nemo mittēs manū ad aratz
 z respiciens retro aptus est regno celoz
Antiquus enī hostis tāto enix⁹ nō ces-
 sabit mltimodis te calliditatib⁹ inuade-
 re q̄sto te videt studiosus laq̄os ei⁹ vel-
 le euadere. **S**epe nāqz reducet ante mē-
 tis oculos q̄ delectabilia sint ea in q̄bus
 solitus es cōuersari : vt cōtinuo subinfe-
 rat q̄ difficile sit affueta voluptate carē
 quia sit impossibile in q̄dam austero ri-
 gore z rigida austeritate tota etate pfe-
 uerare : quaten⁹ ex memoria assuete de-
 lectationis plus horreat animus sobrie-
 tatē vite sublimioris : aliqui sub specie di-
 scretionis finget se salubrius tibi q̄ p-
 posueris cōsulere : vt scz prauitatē dese-
 rens in clericali pposito religiose viuē-
 do velis psistere : vt p vite correctōnem
 animā tuam possis saluare : nec p indi-
 scretionem subeas onus quod nō possis
 portare. **Q**uod si te ab intentione pfee-
 tionis vite nullaten⁹ auerti posse cogno-
 uerit q̄si tecū ire approbando ppositum
 se stimulabit : sed iuxta etiā laqueos po-
 nere mltimodos nō cessabit. **A**lij quidē
 hinc oblata optunitate peccādi illinc sti-
 mulāte tēptatione suasio m̄ callidus ad-
 det huiusmōi **T**am bonū est qd̄ decreui
 sti facere vt quālibet immēsitatem pec-
 catoz possit destruere. **I**nteriz q̄ satiffa-
 cere volūtati tue cur hestitas : cū cito si-
 ue multa siue pauca peccata sint pariter
 delenda nō dubitas. **A**lij vero taliter
 conabit̄ decipe. **B**onū quidē est qd̄ vis
 facere sed nō oportūe sit nisi cū tepescē-
 te lasciua iuuenili : q̄ pondus illi⁹ regu-
 laris censure non tolerat ip̄a maturitas
 etatis religiose grauitati se cōtemperat
 qz si viderit te ita imbecillem vt impē-

diri tua possit intentio: si manifestetur: omnino conabitur: vt his a quibus retie- ri aut vi aut amore aut aliq̄ psuasione pos- sis: qlibet occasione publice. Promit- tet etiā q: si bonū qd̄ intendis aliq̄tum differre volueris: multo fructuosius at- q: vtilius facere hoc poteris z plurioꝝ salute quos tecū attrahes z cōmodo pe- cunie mōasterio p̄ future q̄ vndiq; col- liges qd̄ est q: te leuitate z incōsiderata acceleratōe temptabit arguere: q: te nō solum p̄mittendo: sed z pignus p̄mit- tendo indissolubili voto voluisti p̄strin- gere: cū nihilomin⁹: z fortassis meli⁹ ad ipm̄ libera posses volūtate p̄ficere. Ad hec om̄ia carissime quid respondenduz sit vellē aliq̄to diffusū scribere: nisi lex epistole cogeret me breuitatē nō excedē. Breue igit̄ z vix amici tui suscipe p̄tra- ista cōsiliū. Qui putat voluptate sc̄li carere: z in exercitio p̄seuerare virtutū ni- mis austerū z impossibile nūq̄ gustabit q̄tum sit nō seruire sed impare vitijs p̄ amore z spem celestis regni laudanduz z delectabile. Qui putat melius sibi eē in habitu clericali religiose viuere q̄z in tre monachice vite: pondus imprabile cōsideret p̄ totū mūdūz q̄nta hylaritate vtriq; sexui om̄i etati: om̄i generi hoim̄ sit pondus illud cātabile. Sciat etiā: q: valde difficult̄ est intra seculares per liberā voluntatem q̄z intra claustr̄ mōa- choz sub disciplina custodire vite sanc- titatē. Nō dico nūc q: p̄positū vite inter oēs vitas altioꝝ gradū cōtingat hu- militatis quē altioꝝ seq̄tur exaltatio: nisi q: nullus vt melius viuat monachi p̄- positū deserit: z oē genus hominum ad monachitā vitā vt magis dō p̄pinquet cōcurrat. Qui peccatis addit peccata: q: peccatoꝝ hoim̄ expectat remissionēz amādo pctm̄ p̄bat se nō amare: z ideo nō mereri peccatoꝝ absolutionē. Qui differt in futuram z forsitan nō futuraz etatē suā vitā corrigere: certū bonū di-

mittit p̄ dubio z cōtemnēdo qd̄ perdit: p̄bat se nō amare qd̄ expectat: z mereē nō accipe. Qui certus nō est se tante eē cōstantie: vt nullo mō possit flecti a bo- no p̄posito: oīno celet bonam volūtatez vt nō nisi cū in opus exit appareat i pu- blico. Qui bonū qd̄ vult facere vt meli- us fiat differt: bonū est si melius certuz est. Q: si melius bonū dubiū est: z p̄de- re minus bonū: min⁹ est damnosū z in- recuperabile: cōsiliū est vt acceleret facere bonū minus: ne minus expectando ma- ius nō faciat maius nec minus. Qui iu- dicat leuitatē voco se ligare ad faciēdū quod bonū est vt iā non sit liber ad non faciēdū: iudicet doctozē leuitatis illuz q̄ dicit: vouete z reddite. Nullaten⁹ eni rephendendus est: qui quod bonū ē vo- uit: sed qui nō reddit quod vouit. Certū quippe est: quia q̄ bene vouet: ipso voto deo placet. Qui ergo aliquid boni vo- uit nō peniteat q: fecit vnde deo place- at: sed festinet reddere qd̄ vouit: vt pl⁹ placeat. Hec fili carissime cōsilia: has cō- solationes in p̄senti maxime tibi necessa- rias iudicauit: hec paterna sollicitudine ego quem patrez z cōsiliariū nō meo vo- luntate: sed tua volūtate elegisti dicta- ui. Hec interim reminisci nō desinas: do- nec quod deo inspirante vouisti: ipō ad iuuatē perficias. Vale desiderate cordi meo z festina satisfacere de te desiderio meo qd̄ vtinā facē placeat oipotētī deo.

Item alia eiusdem de contemptu se- culi: z eterni desiderio regni.

Omnino z amico carissimo hu- goni incluso: Frater anselmus dictus abbas becci: a malis ex- cludi: i bonis includi. Duo viri layci nu- per ad me venerūt: dicentes se a vestra dilectōe missos: quatenus ex nostra ex- hortatione aliquid assumerent: vnde se ad patrie celestis amorem ascenderent. Per quos etiā vt referēbāt postula- st̄ vt aliquid a me breuiter scriptū accipe-

etis. vnde see
ad dēni ad hū
regni desider
lino p̄ vos effi
bauritis vite
quod ego qua
stu sentitis: z e
mino: vos cog
eni ego de sac
intelligo: vos
ego vt cūq; lo
statis. Quāt
unus cruciat:
monitio quod
car. Sed quor
nequo volun
penis in lanua
to melius inuen
fm̄ penitēem v̄
tempore ar gu
litteratum z q̄
beatitudinis: c
posse mutari: fr
rum clamari deu
quidē regnū cel
rudicem z glām
talis possit vide
cor cogitare vt
possit cogitare:
ruerit qd̄ ipse
in terra: quicquid
lo nec et in terra.
intra deū et eos q̄
inuenit: vt oēs sen
ipō: sed plus am
Et p̄pter hoc nul
deus: qd̄ volēt
qd̄ vnus vel oēs:
Quapropter qui
hoc erit et de saipō
ita creatura et de
trūt p̄fecti reges
im̄ hoc erit: z oēs
t quali vnus dō. q
quod volent erit.

De contemptu seculi

retis. unde seculariū hoim mentes vos
adētiū ad huius seculi cōtēptū: z etni
regni desiderū incitaretis. **Q**d tāto me
lius p vos efficere potestis q̄to liberius
hauritis vite dulcediem celestis. **N**am
quod ego quass a longe intueor: vos gu
stu sentitis: z ego qd mēte ieiuna ore ru
myno: vos cordis affectu glutitis. **Q**d
enī ego de s̄acte vite rectitudie vtcunqz
intelligo: vos operibus tractatis: z qd
ego vtcūqz loqui possū vos faciēdo gu
statis. **Q**uāto ergo satur suavius q̄ ie
iunus eructat: tāto dulcius vestra com
monitio quod persuadere nititur incul
cat. **S**ed quoniā vestre aliquid negare
nequeo voluntati: q̄uis hoc quod a me
petitis in latitudie sancte scripture mul
to melius inuentatis: tamē dicam aliqd
fm petitiōem vram ne me velut eius cō
tempore arguatis. **S**ic itaqz aliquem il
litteratum z q̄ altiora nō possit cape ad
beatitudinis eterne desiderū existimo.
posse mutari: frater carissime regnū celo
rum clamat deus se habere venale. **Q**d
quidē regnū celoꝝ tale est vt eius beati
tudiem z glām: nec oculus homis mor
talis possit videre: nec auris audire: nec
cor cogitare vt tamē aliquomodo illud
possis cogitare: q̄squis ibi regnare me
ruerit q̄qd ipse volet: hoc erit in celo z
in terra: quicquid x̄o nolet: nō erit in ce
lo nec et in terra. **T**anta enī erit dilectio
intra deū et eos q̄ ibi erūt z intra seipos
inuiçē: vt oēs seinuiçē diligant: sicut se
ipos: sed plus amēt oēs deum q̄ seipos.
Et ppter hoc nullus ibi volet: nisi quod
deus: z qd volet vnus: hoc volēt oēs. z
qd vnus vel oēs: hoc ipm volet deus.
Quapropter quicqd vnusquisqz volet
hoc erit et de seipo et de oibus alijs z de
tota creatura et de ipso deo. **E**t sic singu
li erūt pfecti reges: qz quod singuli vo
lent hoc erit: z oēs simul cū deo vn⁹ rex
z quasi vnus hō. qz oēs vnū volent: et
quod volent erit. **H**anc mercedē clamat

deus de celo se habere venalem. **S**i q̄s
querit: quo p̄cio: respōdet illi. **N**on in
diget terreno p̄cio qui vlt dare regnū
in celo: nec aliq̄s potest deo dare qd nō
habeat: cuius est totū quicquid est. nec
tamē dat deus tantā rem sine omni p̄cio.
quia nō dat illam nō amāti. **N**emo enī
dat quod carum habet: illi cui carum nō
est. **Q**uō ergo deus tua re nō eget: nec
dare debet tantā rem contēpnti ama
re illam nō querit nisi amorem sine quo
dari nō debet. **D**a ergo amorem: z accipe
regnū: ama z habe. **D**eniqz quoniā reg
re in celo nō est aliud q̄ sic glutinare cū
deo z cū oibus sanctis angelis z hoib⁹
p dilectionē in vnā voluntatē: vt omnes
vtant simul vna potestate: ama deū pl⁹
q̄ teipm: z iam incipis tenere qd ibi p
fecte vis habere. **C**oncorda cum deo et
hominibus: si tm̄ ipi a deo nō discordēt
z iam incipis cū deo z cū oibus s̄actis
eius regnare. **N**ā fm qd tu cōcordabis
mō cum deo z cum hoibus in voluntate
illoꝝ: concordabit tūc deus z omnes s̄a
cti tecum in tua voluntate. **S**i ergo vis
esse rex in celo ama deū z homines sicut
debes z mereberis esse qd optas. **H**unc
amorem non poteris habere p̄fectum nisi
euacuaueris cor tuū ab omni alio amore.
Quipe sic est de corde hominis z de h
amore quō de vase et oleo. **N**am sicut
vas q̄ntomagis habet aquam aut aliuz
similem liquore tanto minus capit oleū
ita cor in q̄tū occupat alio amore: intan
to excludit istū. **E**stz aliud: quia sicut fe
tor est prius odori z tenebre luci: sic oīs
alius amor huic amori. **S**icut igitur cō
traria nūq̄ simul integre cōueniunt: sic
nec iste amor cum villo alio amore i vno
corde. **H**inc est q̄ qui cor suū implent dī
lectōne dei z pximi nihil aliud volunt:
nisi quod deus vult: aut quod vult ali⁹
homo tm̄ si nō sit cōtra deum. **H**inc est:
q̄ instāt orōibus z celestibus colloquijs
z cogitationibus: quia dulce est illis de:

siderare deum: et loqui et audire: et cogi-
 tare de illo: quē in se amat. Hinc est quod
 gaudent cū gaudentibus: fient cum flē-
 tibus: miserentur miseris: donant indi-
 gentibus: quia alios homines tanquā se-
 ipsos amat. Hinc est quod contemnūt diuitias:
 potestates: voluptates: et honora-
 ri et laudari. Qui enim hec amant: sepe
 faciunt aliquid contra deum et contra p-
 rimū. Sic enī ex his duobus preceptis
 vniuersa lex pendet et pphete. Qui er-
 go vult illuz amorem habere pfecte quod re-
 gnū celoz emif: amet cōtemptrū: paup-
 tarē: laborē: subiunctiones: sicut facti viri
 faciūt. Sic enī qui se humiliat exaltabitur.
 Breuiter hec vobis carissime sicut
 postulastis dixi: sed in hoz expositione
 prudētia vstra multa pferre poterit:
 quā dixi. Si tamē de plenitudine beatitudinis
 eterne a me aliqd latius dictū sā-
 critas vstra legere voluerit in fine libelli
 mei qui pfulogion appellat vbi de ple-
 no gaudio tractat: reperire hoc poterit.
 Valete orate p me. Idē de sacramē-
 tis ecclesie quō vno mō fiunt vbiq. **S**
 diuersis modis in diuersis locis tractatur
Domino et amico walerādo grā
 dei Huwenburgensi venerabili
 epo. Anselmus seruus ecclesie
 cantuariensis. Salutē. seruitiū: orōnes
 dilectionis affectuz. Gaudeo et gratias
 ago deo quod sicut scribitis glorificat eum
 in vobis catholica ecclia: quā in vstra imi-
 tatōe diuine bonitatis appareat gratia
 et deū pape pascalis amicitia habetis et
 familiaritatē vt iā mihi liceat vstram ami-
 cabiliter salutare sanctitatē. Quod ve-
 stra sublimis humilitas me compat mi-
 nerue: et vocat mōtē: non in me accipio:
 quā nihil in me: cur hoc dici de me debe-
 at intelligo. Nō tamē debeo esse ingra-
 tus vestre benignitati quod hoc facit abun-
 dantia vstre erga me volūtatis. Solem-
 enī sepe sentire meliora de his quos di-
 ligimus quā ipsi mereant. De laude igitur
 que ad me non pertinet cor meū non

gloxat. Sed de dilectione que semper
 amāda ē gratias agendo letat. Querit
 vestra reuerentia de sacramentis ecclie
 quomō nō vno mō fiunt vbiq: sed diuisis
 modis in diuersis locis tractantur.
 Atq; si p vniuersam eccliam vno mo-
 do et concorditer celebrarētur: bonū eēt
 et laudabile. Quoniā tamē sūt multe di-
 uersitates: que nō in sūma sacramēti ne-
 q; in virtute eius aut fide discordāt: ne-
 q; oēs in vnā cōsuetudinem colligi pos-
 sunt: estimō eas potius in pace concor-
 diter tollerādas quod discorditer cū scāda-
 lo damandas. Habemus enī a sanctis
 patribus: quod si vnitas seruat caritas: si
 fide catholica nihil officit cōsuetudo di-
 uersa. Si autē querit vnde iste nate sint
 cōsuetudinū varietates nihil aliud in-
 telligo quod humanoz sensuū diuersitates.
 Qui quis in rei vritute et veritate nō dis-
 sentiant in aptitudine tamē et decētia a-
 ministratōnis nō concordant: quod enī
 vnus aptius esse iudicat. alius sepe mi-
 nus aptum existimat. Neq; in huiusmo-
 di nō consonare puto ab ipsius rei veri-
 tate exorbitare. Nāq; quod alij in sacrificā-
 do corpe et sanguine dñi singulas cru-
 ces singulis faciūt ab initio in causatōe
 alij solūmodo singulas singulis vbi: sin-
 gillatim panis vel corpus: et
 singillatim calix vel sanguis vbi vno ob-
 latio vel hostia noīat: vnā crucē ambo-
 bus faciūt. quoniā sicut vnus est christus
 qui seipm obtulit p nobis: ita vnā ē ob-
 latio et vnā hostia in pane et vino quod of-
 ferrim: nō video istos magis in hoc di-
 scordare a christo qui singillatim vtiq;
 benedixit quā oēs illi discordāt: quod calicē
 post cenā nō sacrificant sicut xps fecit:
 neq; semp ad vespm sicut christus fecit
 et qui vtrūq; simul vno nomine vocant:
 oblationē vel hostiam quod christus nō
 fecit. vnde possumus colligere: quod a no-
 bis inuicem in huiusmōi actione: serua-
 ta rei veritate possumus esse dissimiles.
 siue reprehensione cū ab ipso auctore ip-

sus sacrificij
 ne. vbi autē
 ra hec sacra-
 ni et vino sin-
 vna cruce du-
 deo in hac du-
 scordiam nisi
 bo vna cruce
 benedictionis
 hoies aut diu-
 nō singulis sit
 sed oibus vni-
 quod nō null
 quidā corpali-
 ter custodiam
 tū calicē sicut
 est: vt sic signū
 uelātā non mag
 repōndi ppte
 ficat ab illis
 mōstrant i eoc
 um extra ciuit
 do celo. Que
 tione. Nā xpīe
 nobis relinque
 vestigia ei: h
 emplum ppter
 rabilem cōtemp
 cōtempni habu-
 tus vt nec mori
 quam hoim habi-
 munes nisi inter
 eto aliq nisi sub
 it: vt fm ppheta
 abiectio plebis
 fuit vt venies in
 aliena domo nate
 piam loci in pscpi
 retur: et viues in
 apur suū reclinat
 uditatē suam teg
 molucretur: nec
 corpus mortuū co
 magis sūt viuēdo
 gūmitāda quod p
 ta christi signūcā

Epistola exhortatoria

stus sacrificij simus diuersi sine offensio-
ne. vbi aut̄ dicimus hec dona: hec mūe-
ra hec sacra sacrificia: siue singillatiz pa-
ni et vino singule cruces assignent̄: siue
vna cruce duo simul sanctificent̄ nō vi-
deo in hac diuersitate reprehensibile di-
scordiam nisi q̄ forsitan cōuenienti⁹ am-
bo vna cruce notant̄: sicut vno verbo
benedictionis sanctificant̄. Cū enī ples
hoīes aut diuersas res siml̄ benedicim⁹
nō singulis singulas cruces reddimus:
sed oibus vnā crucē sufficere credimus.
Et x̄o nōnulli ab initio calicē operiunt
quidā corpali aliq̄ panno cōplicato pp̄-
ter custodiam mūdiciē: nec nudū dimit-
tūt calicē sicut christus nudus crucifix⁹
est: vt sic significat̄ oīderet se mūdo re-
uelatū nō magis intelligo eos debere
rephendi pp̄ter nuditatē xp̄i q̄ nō signi-
ficat̄ ab illis i sacrificiādo q̄ quia nō de-
mōstrant i eodē sacrificio eū eē crucifixū
extra ciuitatē extra domū: et sub nu-
do celo. Que tamē magna nō carent ra-
tione. Nā xp̄us qui passus est p nobis:
nobis relinquēs exemplū vt sequamur
vestigia ei⁹: i his quoq; dedit nobis ex-
emplum pp̄ter iusticiā sustinēdi incōpa-
rabilem cōtemptū z paupertatē. Adeo ei
cōtemptui habitus ē z execrabil̄ iudica-
tus vt nec mori dignus haberet̄ int̄ ali-
quam hoīm habitationē: neq; inter ho-
mines nisi inter execrables: neq; sub te-
cto aliq̄ nisi sub celo, sub q̄ eijci nō potu-
it: vt sim pphetam obprobriū hoīm et
abiectio plebis estimaret̄. Paup̄ x̄o ita
fuit vt veniēs in mūdū nō in sua sed in
aliena domo nasceret̄: z notus pp̄ ino-
piam loci in p̄sepio brutoꝝ aīaliū pone-
retur: et viuēs in mūdo nō haberet vbi
caput suū reclinaret: nec moriens vnde
nuditatē suam teget: nec mortuus vñ
inuolueretur: nec sepulcrū aut locū vbi
corp⁹ mortuū collocaret̄. Que omnia
magis sūt viuēdo p effectū: cū ratio exi-
git imitāda q̄ p nuditatē sacrificij nudi-
tas christi significāda. Neq; coniectare

possum cur potius curandū sit ne pāno
operiat̄ sacrificiū quia xp̄s nud⁹ passus
est: qm̄ nec sub tecto vñ intra ciuitatē fiat
qm̄ xp̄us sub nudo celo extra ciuitatem
passus ē. Si aut̄ vsus nō habet vt extra
tectū fiat pp̄ter pturbationes aeris: si-
milis cā videt̄ vt calix i sacrificiādo non
discoopiat̄ pp̄ter quasdā q̄ ptingē p̄nt
incōmoditates. Tutius itaq; et diligen-
tiue puto vt calix ne aut musca aut ali-
quid indecēs in illū cadat: qd̄ sepe cōti-
gisse cognoscit̄: opiat̄: q̄ discoopitus cō-
tingētib⁹ immūdicijs exponat̄. Hec sa-
pientie vfe p meo sensu nullius meliorē
rōnem respuens respōdeo. De his qui
sacrificāt de fermētato misi vobis olim
quandā eplam. Idē hortat̄ amicū
vt p̄set qd̄ sit finis: z in fine q̄s fructus
quidē primum: z ecōtra que sit expecta-
tio mūdi gloriā conculcantium.

Omnio fratri amico hērico fr̄an-
selmus abbas becci bone volū-
tatis pfectōem z effectū. Būdi-
ctus de⁹ in donis suis: et sc̄tūs i oibus
opibus suis: q̄ vfe dilectioni t̄m de nro
desiderio pp̄ter qd̄ iuistis cōcessit efficē
quē oram⁹ vt qd̄ deest adhuc d̄ voto no-
stro et de v̄ro mercede dignet̄ perficere.
De q̄ re n̄rm cōsiliū p fr̄es n̄ros mando
de gr̄a et dilectiōe ducis de q̄ scripsistis
mibi mltum gaudeo: z p ea deo z illi et
vobis gratias ago. Quod etiā illi p lit-
teras facere cogito: cū nūcij v̄ri sicut au-
diui cōstitutū eē ad illū redibūt. Et qm̄
nescio si hoc necesse erit fieri ahiq; redeā
cū pus poteris mādare mihi pnomē ei⁹
z noia vxoris et filioꝝ ei⁹. Solū enī no-
men eius teneo q̄ vital̄ vocat̄. Sed qm̄
dulcis mihi v̄ra dilcō sic me sibi sua p-
bitate pglutinauit: vt idē de vobis qd̄ de
me desiderat cor meū: vñ eā sp̄e magnā
ex v̄ris smonib⁹ p̄cepi: nō p̄t meas mea
q̄escere donec ip̄m desiderū meū de vo-
bis satiet̄. Quis igit̄ null⁹ sermo suffi-
ciat mihi donec deus quod opto perficiat:
pauca tamē q̄ nō nescienti loquor

phoc ipso amica familiaritate comemo-
 ro. **P**ensa igitur dulcis amice: quodlibet
 mundi gloria poritus fueris: quid sit fi-
 nis: et in fine quis fructus. quid premiū
 et ecotra quod sit expectatio mundi glam co-
 culcātū. **S**i dicis nō soli monachi ad sa-
 lutē pueniūt: vix est. **S**ed quod certi qui al-
 tius: illi quod deū solū conant amare: an il-
 li quod amorē dei et amorē scli volūt copu-
 lare. **S**ed forsita dicit aliq̄s quod et in ordi-
 ne monachoz est piclm. **H**ō quod hoc di-
 cit quod nō cōsiderat quod dicit. **R**ationa-
 lis natura: an est hoc rationabile cōsiliū
 ut quod vbiq̄ est piclm: ibi eligas manere
 vbi maius ē piclm. **D**eniq̄ si ille quod solū
 deū nitit amare seruat ppositū vsq̄ i fi-
 nē: certa ē salus. **S**i x̄o ille quod mundum
 vult amare nō deserit suū ppositū ante
 finē aut nulla aut dubia aut minor ē sa-
 lus. **E**t certe satis pbat quod nullatenus aut
 parū aliquod bonū diligit: quod illud vbi
 certū et meli⁹ cognoscit nō eligit. **S**ed mlti
 dicūt. **G**rauius irascit de peccātū mōa-
 cho quod alio: quod de pposito altiori cadit.
 hoc verū est quod diu cadit i pctō. **S**ed certe
 benign⁹ et fāliario: suscipit de mōachū
 penitētē. si ad suū ppositū redit quod non
 monachū quod ad idē ppositū non venit.
Plus nāq̄ placet deo etiā p graue pec-
 catū: cui⁹ ppositū est et añ et p quod maius
 habere nō pōt quod ille quod nec añ nec p sile
 pctm nō vult pponere quod meli⁹ nō pōt.
Si ḡ et innocētib⁹ et penitētib⁹ melius ē
 ad vitā mōachicā venire et redire quod ab-
 sistere quod moraris. **S**i pri⁹ de hac vita
 tolleris dānū est irrecupable. **A**pta ca-
 rissime de mōachice vite altitudine et cer-
 titudie de quiete et iocūditate dicere pos-
 sem si eplā modū nō excederet. **F**estia
 ḡ ad tm bonū: quod nullo bono efficaci⁹ ve-
 nies: ad sūmū bonū. **P**les vidi pmit-
 tentes et differētes: quod ita mors tulit: ut
 nec hoc pficerēt quo se impediēbāt: nec
 hoc inciperēt quod pmitterbāt. **Q**uod valde
 timeo de te sed auertat deus a te. carissi-

me. vale et noli tardare.

Idem hortat quandam domiua ad
 habitum et ppositum abiectum redire.
Aselmus dei ordiatōe archiepi
 scop⁹ cātuarieñ. mūdū nō xpm
 cōtēnere. et xpm plusq̄ mūdum
 diligere libentissimē si possem tecū loq̄-
 rer: sola vere mihi in deo dilecta. quod cari-
 tas qua oēm hoīem volo saluū fieri. et
 officiū mihi iniūctū exigūt a me ut esse
 no et pno affectu diligā: et p eandē dile-
 ctōem sollicitudinem de salute aie tue ge-
 rā. **S**ed quā in nobis euenit oportunitas
 colloquēdi: incūbit mihi necessitas scri-
 bēdi: quē aim de te habeā et quod de te de-
 siderē. **O**bscero igitur te: ut nō cōtēpnas
 dilectionē: quod te ppter deū et hōrē dei et
 ad salutē tuā diligo: neq̄ reicias cōsiliū
 meū. **S**i enī mihi acq̄escere volueris: cer-
 ta esto quod valde tibi i fine placebit: et erit
 sup te gaudiū magnū angelis dei. **S**i
 x̄o nolueris scito quod nimis tibi displice-
 bit et inexcusabil⁹ eris in districto iudicō
 dei. **A**udiui soror mea quod diu portasti ha-
 bitū sacre cōuersatōis. **Q**uē quō reliq̄-
 ris quid ve passa sis: vel quod feceris: nō
 later: sed multū aptū est. **C**ōsidera igitur
 iā nūc carissima quāntū distēt viriles am-
 plexus et carnal⁹ delectatio ab amplexi-
 bus xpi: et a delectatōe castitatis. et cor-
 dis mūdicia. **A**mplexus quod xpi dico si
 corpales s̄ quales p amorē et desiderū
 eius inter bonā cōsciētā facit aīa fami-
 liaris ei⁹. **C**ōsidera inq̄ quod sit differentia
 inter has duas delectatōes: non loquor
 nūc de legitimo cōiugio. **C**ōsidera in-
 quā quāta sit in spiritali delectatōe mū-
 dicia. quāta sit i carnali imūdicia: quid
 spiritalis pmittat: et quid carnal⁹ minet
 quāta sit in spiritali spes: et quod delectabi-
 lis expectatio xpi. quāta etiā i hac vita se-
 curitas et cōsolatio. quāta sit in carnali
 timor iudicij di: quāta etiā i pnti ē vita cō-
 fusio. **L**ogita quale sit xpm spōsum ce-
 lestis regni dotem pmittētē cōtēnere: et

hoīem mortal
 tem pntia d
 dei regi regu
 gū cōcupit
 gūtime. **Q**u
 carnis tue pul
 roī mea: quō d
 spōsa dei dgo
 et cōuersatōe a
 do te esse filia
 quoz ut gaude
 gaudeat deus
 cōuersiōe et sal
 ergo dicam: si
 uertis si dico: si
 et signata et spō
 bōlar cō nobilit
 dire: et ego ppte
 lectionē erubesc
 sīma s̄ hoc ppe
 tus dolor debe
 et tam graui casu
 ter doles: cōdō
 si vero nō doles
 multo magis do
 saluten tuā sper
 si dānāte n tuā
 possibile nanq̄ e
 uari nisi ad habi
 redieris. **Q**uis er
 nō fueris: nec corā
 doc solus tamē est
 nō potest p̄fessio:
 bitū sacri ppositi
 bus te videntib⁹
 minus qm p̄fessio
 p̄fā anteq̄ fuerit
 bitū ppositi p̄fess
 nita vtriusq̄ ser:
 ius ēc ppositi p̄f
 sonā p̄fessio sū
 reb ac p̄fessio e
 un p̄fessio e
 cōfessio ergo es
 hūc p̄fessio e

Epistole monitorie

hōiem mortālē nō nisi corruptionē z cō
tempnibilia dāntem et pollicentem fil o
dei regi regum pponere. Certe ille rex re
gū cōcupiuit speciem tuam vt sponie le
gitime. Qualiter autem ille quem scis
carnis tue pulcritudinē appetuerit so
ror mea: quō dicā: feia nobil quō dicaz:
spōsa dei xgo fueras electa: z do habitu
z cōuersatiōe assignata. Quid dicā mō
do te esse filia mea: deus scit: non ita lo
quor vt gaudeā de p̄fusione tua: sed vt
gaudeat deus: z cōgaudeant angeli de
cōuersiōe z salubri penitētia tua. Quid
ergo dicam: si nō dico: forsitā non aiād
uertis si dico: forsitā irasceris. De electa
z signata z spōsa dei: qd facta es. Erub
escat eē nobilitas tua qd erubescis au
dire: et ego ppter nobilitatē tuam z di
lectionē erubescō dicere. Ecce filia caris
sima si hec pponis in conspectu tuo qn
tus dolor debet eē in corde tuo de tanto
z tam graui casu tuo. Si enim vehemē
ter doles: cōdolendo tibi valde gaudeo
si vero nō doles: nō est vñ gaudeam: s̄
multo magis doleo. Nā si doles: adhuc
salutem tuā spero: si aut nō doles: qd ni
si dānatōem tuā expectare queo. Im
possibile nanqz est te vllō mō posse sal
uari nisi ad habitū z ppositum abiectū
redieris. Quis enī ab ep̄: copo sacrata
nō fueris: nec corā ip̄o p̄fessionē legeris
hoc soluz tamē est manifesta z q negari
nō potest p̄fessio: qz publice z secrete ha
bitū sacri ppositi portasti: p quod om̄i
bus te videntibz deo dicataz te esse non
minus qm p̄fessionē legendo affirmasti.
Nā anteqz fieret ista nūc v̄sitata mona
chici ppositi p̄fessio z sacratio: multa
milia vtriusqz sexz hōim solo habitu se
ip̄ius eē ppositi p̄fessio celsitudinem
z coronā p̄secuta sūt. Et qui tūc habitū
sine hac p̄fessione z sacratione assump
tu n̄ reiciebāt: apostate iudicabānt. In
excusabilis ergo es si deseris sc̄m ppo
sitū: qd diu habitu z cōuersatiōe p̄fessa

es: qmuis p̄fessionē nūc v̄sitatā non le
geris: z ab ep̄o cōsecrata nō fueris. Cer
te filia carissima adhuc te expectat dñs:
z creator: z redēptor tu: rex ille q cōcu
piuit sp̄m tuā vt eēt legi: tum sp̄s tu
us: adhuc te expectat z reuocat vt sis le
gitima spōsa ei: z si nō xgo: salti casta.
Scim̄ enī p̄les sc̄tās m̄heres q p̄ am̄i
sā x̄gitatē pl̄ placuerāt deo: z magis il
li familiares fuerūt p penitentiā in casti
tate qz p̄les alie qmuis sc̄tē in x̄gitate.
Redi ḡ m̄lier xp̄iana redi ad cor tuū: et
cōsidera! quē pot̄ debeas diligere: cui
pot̄ adherere: illi q te ad tātā honesta
tē elegit: eligēdo vocauit: vocādo habi
tu sp̄sali sibi assignauit: z adhuc quīs
cōtempus z reiect̄ expectat: z reuocat
an illi p quē vt m̄it̄ dicā in h̄ in q te vi
des delectā de tātā celsitudie cecidisti: p̄
fertim cū ip̄e te iā sicut puto cōtēnat aut
sine dubio p̄temptur z desertur. Et
utinā sic vos inuicē cōtēpnatis: vt vos
de nō cōtēpnat: sic vos inuicē deserat
vt vos de nō deserat: sic vos inuicē re
iciatis vt vos de a facie sua nō p̄iciat
sic ab inuicē cōuertami: vt ad deū p̄uer
tamini. Certe melius z valde honorabi
lius ē z illi z tibi vt ab illo sis cōtemp
tā qz retēta qz q̄ diu eris ei retēta p̄culda
bio vt de illo nūc taceā tueris dei p̄tēp
ta. Et si cōtemptra ab illo ppter deū illū
cōtēpseris: vtiqz nō cōtēpta s̄ suscepta
z dilecta dei eris: velut ei sanguie p̄po
redēpta. Antēde filia cui salutē desides
ro intēde benignitatē ei qui cōtemp
a te cōtemnētē reuocat: vt te in regalem
suū thalamū nō terrenū s̄ celestē intro
ducat: intēde z cōcute cor tuū: dole ve
hemēter casū tuū. Reice z cōculca sc̄lā
rē habitū quā assūpsisti z resume habi
tū sp̄se xp̄i quē p̄ieicisti. Nullaten̄ enī
te cognosset xp̄s aut suscipiet nisi in illo
habitu quo te sibi signauit: z quo te eius
sponsā eē publice z secrete es testata. In
hoc habitu reditu ad benignitatez eius

Liber Anselmi

ingere te oportune in cōspectu ei⁹. Accu-
sa tu ip̄a cōsciētiā tuā: laua lacrimis cul-
pā tuā. **D**ra eū ifatigabilē: adhere illi i
sepabili. **D**ificors ē: nō te reiciet s̄ po-
tius gaudēs de reditu tuo te benigne su-
scipiet. **S**i h̄ feceris gaudiuz erit de te in
celo z in terra: omnibus s̄ctis angelis et
hoibus cognoscētibus. **S**i v̄o hoc face-
re cōtempseris oēs tibi aduersi erunt: et
ego z ecclesia dei faciemus qd̄ de tali re
faciendū intelligem⁹. **D**ps deus visitet
cor tuū z infūdāt in te amorem suū filia
carissima.

Idem hortat quendam z vxorem su-
am vt ponāt añ oculos suos finem suū.

Anselmus seruus ecclesie cātuari-
ensis suis carissimis: burgūdio
z vxori eius richere: salutē z bñ-
dictionē dei. **Q**ualiter me habeaz nūci-
us vester melius poterit vobis verbis
ostendere q̄ ego scribere. **N**ihil aut̄ tm̄
me delectat m̄ dare vobis q̄stū vt curā
habeatis de vobis. **E**xhonorauit vos
deus: abstulit vobis oēm occasionē mū-
di hoc sc̄lm: z dedit vobis oēm optuni-
tatē amādi salutē v̄sam. **P**onite quoti-
die añ oculos v̄ros finem v̄rū. cogitate
intētissime cuius erūt z qd̄ vobis p̄ode-
rūt q̄ post vos remanebūt. **C**ogitate q̄
ibitis: qd̄ vobiscū portabitis: qd̄ ibi qd̄
p̄missum sit a vobis inuenietis. **C**erte n̄
portabitis vobiscū: nec inuenietis ibi a-
liud q̄ merita v̄ra siue bona siue mala.
v̄i dete q̄ merita p̄missistis. **S**i p̄la bona
q̄ mala gaudere potestis qd̄ non puto.
Si p̄la mala q̄ bona: multū debetis ti-
mere: p̄sertim cū multū necesse sit homi-
ni volenti saluari habere multo p̄la bo-
na merita q̄ mala. **H**ec cogitate: h̄ inter
vos die ac nocte: in secreto z in publico
tractate: hec sint colloq̄a v̄ra inuicē. **P**o-
mine mi amica mea qd̄ facimus qd̄ tar-
damus: p̄pe est vltima dies n̄ra. **Q**uō
expēdim⁹ vitam n̄ram: quō satisfacim⁹
deo p̄ peccatis n̄ris. **P**reparemus nos

q̄si videamus in p̄ximo diē vocatōnis
nostre: z ita aptemus nos: vt securi ea-
mus ad iudiciū: qz recepturi sumus sine
dubio. put gerimus i hac vita: siue bo-
nū siue malū. **D**eus iūxit nos in hac vi-
ta: faciamus vt simul nos iūga t in eter-
na vita: z videam⁹ ibi plem n̄ram quā
sibi de⁹ iā assumpsit. **H**ec sint studia ve-
stra: hec sollicitudo: hec suspiria vestra.
Quod m̄ado vobis p̄ nūcium istū neve-
niatis ad me nisi a me m̄adatus p̄ sigil-
lū meum: vobis dico dñe z frater carissi-
me burgūdi suscipite bono animo si me
amatis. **D**ps deus regat corda v̄ra: et
dirigat ad gaudia eterna. **A**men.

Idem monet quosdā fr̄es abbati suo
obedire: z adinuicē pacēz cōcordiā h̄re
a **A**nselm⁹ archiep̄us fratrib⁹ z filijs
suis carissimis monachis in cāstrē:
si cenobio S̄cte werburge cōmanenti-
bus **S**alutem z bñdictionē dei z suam
Bñdictus de⁹ in donis suis z sanctis in
oibus opibus suis q̄ vos facit z nume-
ro crescere z augmētō religiōis p̄ficere
Quāuis enī de oim seruoꝝ dei p̄fectu
gaudeam: in vobis tm̄ aliqd̄ habeo spe-
ciale: cur de v̄ro letari p̄fectu debeā q̄ p̄
me deus cōgregationis vestre dignat⁹
est instituire p̄ncipiū: z dare vobis p̄-
mū abbatē dñm sc̄z Ricarduz filiū n̄rū
carissimuz. **G**ras igi⁹ ago deo p̄ gratia
sua quā ostendit in vobis et oro vt sicut
eadē gr̄a vos puenire dignatus est: ita
indefinenter subsequat⁹: q̄tenus nunq̄
vos de hoc ad quod vos p̄uerit p̄mit-
tat deficere: sed sēp ad meliora p̄ficere.
Quod p̄ certo ip̄e faciet si nō negligē-
tes fueritis bona ad q̄ iā puenistis sua-
re. **C**ū enī dei sit sua gr̄a ip̄ nos puenire
nostrū est qd̄ accipim⁹ eius auxilio stu-
diose custodire. **N**am q̄uis nec habere
nec suare possim⁹ aliqd̄ nisi p̄ illū p̄dere
tm̄ et deficē: nō est nisi ex n̄ra negligētia
q̄ sepissime incipit a minimis in qb⁹ nos
callid⁹ hostis solet decipe cum nobis p̄-

Anselmi

Epistole monitorie

fradet ea nō magnipēdere. **I**nde nāq;
sequit illud dānū execrabile quod legi-
tur. **Q**uia qui modica despicit: paula-
tim decidit. **L**ertissimum namq; est:
quod in multis ecclesijs experimēto di-
dicimus: q; in monasterio vbi minima
districte custodiunt: ibi rigo: monacho-
rū inuolabilis pmanet: ibi pax inter fra-
tres z in capitulo pclamationes cōqu-
escūt: vbi vero minimi excessus negligū-
tur ibi totus ordo paulatim dissipatur:
z destruit. **S**i ergo de virtute in virtute
z de pfectu ad pfectum vultis ascēde:
re semp timete in singulis minimis deū
offendere. **N**on debetis cōsiderare q; p-
ua sit res q; contra phibitionem factis:
sed qntum malū sit inobedientia: q; p-
pua re incurritis. **S**ola enī obedientia
potuit hoīem in paradiso retinere. **V**nde
p inobedientiā eiectus ē: neq; ad reg-
nū celoꝝ aliquis nisi p obedientiā pdu-
citur. **P**ensate q; si hō per vnā solaz in-
obedientiā in tātā miseriā quā patimur
in hoc mūdo pictus ē: qntū debeam⁹
eā horrere z obedientie bone studere. **I**n
obedientia totius vigor bene viuēdi cō-
struitur in eius negligētia destruit. **A**b-
bati ergo vřo obediētiā nō solū opere s
etiā in volūtate p oīa exhibete: z ad inui-
cēm pacē z cōcordiā p mutuā dilectōez
habete: quam dilectionē sic nutrire z ser-
uare poteritis si vnusquisq; nō vt alius
suā sed vt ipse alteri⁹ volūtatē faciat stu-
duerit. **O**ciositatē quoq; sicut rem ini-
micā aīarū vestrarū a vobis excludite:
z vnusquisq; cōsideret. q; de singul⁹ mo-
mentis vite nře reddituri sum⁹ do rōez
Cuicūq; ergo deus dat aliquā gratiam
ad quamlibet vtilitatē ea vřat in qntū
habuerit oportunitatē. **Q**ui enī nō vti-
tur potestate bene faciēdi quam habet ī
die iudicij quasi nō habēs iudicabitur z
ab illo aufere: hoc ipm qđ habere vide-
tur: q; z p̄mio quod mereri potuit care-
bit: z deinceps nullā alicuius boni ope-

ris potestate in penis habebit. **Q**uasi
aut alio dabit quod ab illo aufere: qñ
illi qui bñ opatur fm donum quod acce-
pit p̄m̄ium augebit: q; iuxta illum q; ne-
gligenter vixit ei⁹ exemplo a bono ope
nō defecit. **G**ratias ago vobis: quia p
me oratis: et oro vt ab hac caritate nō
desistatis. **I**dem hortat monachū nu-
per cōuersū ad custodiendā mētis qētē
Reflecto: dilectus: amico amicus
O frater fratri lauroni anselmus
tpalis vite sanctitatē: et eterne
felicitatē. **L**ū meū et tuū carissime desi-
deriū quo nos inuicem desideram⁹ con-
sidero: vnū est quod me de nřa cōsolabi-
tur separatione: q; in futura vita eternā
nřam coniūctionē per diuinaz spero de-
mentiam. nam certus sū de mea: nec du-
bito de tua cōscientia quā quelibet nos
regionū diuersitas distineat: de duab⁹
tamē animabus nostris caritas vnā
cōficiat: vnde fit vt aīe nře et dilectione
p̄ntes sese āplectant: et conuersatiōe ab-
sentes sese desiderēt. **S**ed cōsummata
huius vite pegrinatione illo adiuuāte
ad quem tendimus et in quo speramus
in patria ad quā suspiramus quasi diū-
sis itineribus cōueniemus **U**bi tāto ve-
hementius deo annuente de inuicē con-
gaudebimus qnto nūc de nobis diuinā
dispositionez patientius tolerauimus.
Interim tamē qm̄ facere quod caritatē
renouat et accēdit nō est dei dispositōz
reniti sed obedire debemus nos vel mu-
tuis salutationibus cum licet reuifere.
Quod cuz hactenus in hac epistola me
fecisse possit sufficere: aliquid tamē nře
amonitionis quaz tibi semp dulcē fecit.
nō mea fatuitas: sed tua caritas instāte
dño z cōi nostro amico vřsiōe cogoz sub-
icere. **N**am etiā si nihil tibi dicere possiz
quod ignozes plus tamē herebit memo-
rie quod a dilecto dilectore dictū susci-
piēs. **I**ngress⁹ es carissime p̄fessusq; tri-
sti militiā in q non solū apte obfistentis

Libertinorum Anselmi

hostis violentia e ppellēda: sed et quasi
cōsistentis astucia cauēda. Sepe nanq;
dū tyronē tristi vuluere male volūtatis
apte maliuolus nō valet perimere: sicut
tem eū poculo venenose rōis maliuole
callidus temptat extinguere. Nā cū mo
nachū neq; obruere vite qm p̄fessus est
odio nitit eū cōuersationis in q̄ est sub
ruere fastidio. Et licet illi monachatus
ppositū tenēdum q̄si cōcedat: tamē q;
hoc sub talibus aut intra tales aut in eo
loco vbi incepit illū stultū nimis impu
dentēq; nimis mltimodis versutis ar
guere nō cessat. vt dū illi psuadet incep
to dei b̄ficio inq̄tum existere iusto iudi
cio: nec ad meliora p̄ficiat: nec qd̄ acce
pit teneat: aut in eo inutiliter persistat.
Quipe dū incessanter laboriosis cogi
tationibus demutāde: aut si mutari non
valet saltē de improbādo initio medita
tur. nūq; ad finē p̄fectionis tēdere cona
tur. Nā qm̄ illi fūdāmētū qd̄ posuit di
splicet nullatenus illi structurā bone vi
te sup edificare libet. vñ fit vt quēadmo
dum arbuscula si sepe transplantet aut
nup plantata in eodē loco crebra puul
sione inq̄tetur: nequaq; radicare valēs
quiditatē cī to attrahit: nec ad aliquam
fructus fertilitatem p̄uehit. Sic infelix
monachus si sepius de loco ad locū p̄
prio appetitu mutat: aut i vno pmanēs
freq̄nter eius odio cōcutit: nūq; amor
stabilitus radicibus ad oē vrile exerciti
um languescit: et nulla bonoz opm yber
tate ditescit. Cūq; se nequaq; ad bonuz
sed i malū p̄ficere si forte hoc recogitat
ppendit oēm sue miserie cām nō suis: s;
alioz moribus iniust^o attendit: atq; in
de se magis ad odiū eoz inter q̄s. cōuer
satur infeliciter accēdit. Quapropter q̄
cūq; cenobitarz forte p̄positū aggredif:
expedit ei: vt in quocūq; monasterio p̄
fessus fuerit: nisi tale fuerit. vt ibi maluz
inuitus facere cogat: tota mētis intētōe
amoris iudicib^o ibi radicare studeat: at

q; alioz mores aut loci cōsuetudies si
diuina p̄cepta nō sūt etiā si inutiles vi
deant dijudicare refugiat. Gaudeat se
iā tandē inuenisse vbi se nō inuitū s;
voluntariū tota vita mansurū omni trans
migrandi sollicitudie ppulsa deliberet
vt quietus ad sola pie vite exercitia exq̄
renda sedulo vacet. Qd̄ si sibi videtur
maiora quedam acyriliora sp̄iali seruo
re appetere: q; illi p̄fisis monasterij insti
tutionibus liceat estimet aut se falli siue
p̄ferendo paria paribus et minora maio
rib^o siue p̄sumēdo se posse qd̄ nō possit:
aut certe credat se non meruisse qd̄ desi
derat. Qd̄ si fallif agat gr̄as diuine mi
sericordie: q; ab errore suo defēditur: ne
sine emolimēto aut etiā cū iactura locū
vel vite ordiem mutando incōstantie le
uitatisq; frustra crimē subeat aut maio
ra iuribus suis experiēdo fatigatus de
ficiat. Si autēz vere meliora illis que in
p̄mptu sūt nondū meritis oprat: patiē
ter toleret diuinū iudiciū q; vlli aliqd̄ i
iuste nō denegat nec p̄ impatientiā iudi
cē gustū exasperās increat: qd̄ nō habet
nō accipēz qd̄ accepit amitte aut q; non
amat inutiliter tenere. Seu vero miseri
cordiā seu iudiciū erga se in illis que nō
habet et optat p̄ sentiat letus ex his que
accepit largitati supne gratias dignas
psoluat. Et q; ad q̄lemcūq; portū de p̄
cellosis mūdi turbinib^o ponit p̄tingere
caueat in portus tranquillitatē ventum
leuitatis et impatientie turbine inducere
q̄tenus mēs: cōstantia et māfuetudo tu
rantibus quieta: et diuini timoris sollici
tudini: et amoris delectatōni sit vacua.
Tam timor p̄ sollicitudinem custodit:
amor vero p̄ delectationez p̄fecit. Scio
quia hec maiorē aut scribēdi aut collo
quendi exigāt amplitudinem: vt plenius
intelligatur quib^o scz dolis antiqu^o ser
pens ignarum monachum in hoc gene
re temptationis illa quecet: et ecōera qui

his rationibus
callidas p̄uasio
let. Sed qm̄ iā b
stola excessi et to
dū sūt ad custo
p̄inet: huius bre
niam terminet. T
ne dicere id circo
de inquietudie l
oīs vñlo cogit m
scribere: melio q̄
neq; cauere bo
tatis scio nouicij
ripe. Quapropter
lectissime cōsultit
dilectus dilector
vt totis viribus q;
ne q̄ nulli licet call
cūspicere: vel sem
mas p̄ficere. A
qui i monasterio
nullaten^o valet:
tudine: q̄ mansue
mes est patiente: et
stuta q̄ diuinis n
etiā si rōnem eoz
ola studuerit obse
minus p̄ficiat gre
is: vt nō moueant
sticia appareas in
cū apparuerit ḡtia
cūq; ego oro vt
Idem respōdit e
dam comite excomu
leborantibus miscuit
unāribus: et secrete
Quomodo
bati willhelm
in hac vita e
in futura eternā felice
p̄bitas mibi suā dig
tam tantam eius co
temp eius mibi du
cū exp̄tus sū nō im
miam vestram amo

Epistole anselmi

bus rationibus prudens monachus ei⁹
callidas psuasiones dissoluat ⁊ annu-
let. Sed qm̄ iā breuitatē quā exigit epi-
stola excessi ⁊ totū qd̄ hinc dixi aut dice-
dū fuit ad custodiendā mentis quietem
ptinet: huius breuis exhortatio epistolā
nram terminet. Nec putes carissime hec
me dicere idcirco qd̄ suspicer te aliq̄ mē-
tis inquietudie laborare: sed qm̄ p̄dic-
tis visio cogit me aliquā amonitōz tibi
scribere: nescio qd̄ potius scribā vel mo-
neā q̄ cauere hoc qd̄ sub sp̄e recte volū-
tatis scio nouicijs quibusdā solere sub-
ripi. Quapropter amice mi ⁊ frater di-
lectissime cōsultit monet: p̄catur te cuius
dilectus dilector totis cordis viscerib⁹
vt totis viribus quiete mētis studeas si-
ne q̄ nulli licet callidi hostis insidias cir-
cūspicere: vel semitas xtutū angustissi-
mas p̄spicere. Ad hanc x̄o monachus
qui i monasterio conuersat̄ pertinere
nullaten⁹ valet: sine cōstantia ⁊ mansue-
tudine: q̄ mansuetudo indissolubilis co-
mes est paciētie: ⁊ nisi monasterij sui in-
stituta q̄ diuinis nō prohibent̄ mād ar-
etiā si rōnem eoz non puidert̄ vt religi-
osa studuerit obseruare. Vale ⁊ oēs do-
minus pficiat gressus tuos i semitis su-
is: vt nō moueant̄ vestigia tua vt iniu-
sticia appareas in cōspectu dei ⁊ saties
cū apparuerit glia eius. Ora vt ego te-
cū: qz ⁊ ego oro vt tu mecū.

Idem respōdit ad inquisita de quo-
dam comite excommunicato: q̄ se diuina ce-
lebrantibus miscuit: ⁊ de p̄sbyteris incō-
tinētib⁹: ⁊ secretē tamē confitentib⁹.

Quomodo ⁊ patri reuerendo ab-
bati wilhelmo frater anselmus
in hac vita diurnā p̄speritatē
in futura eternā felicitatez. Ex quo v̄sa
p̄bitas mihi suā dignata est p̄bere noti-
ciam tantam eius concipi dilectionem:
vt semp eius mihi dulcis sit memoria.

Qd exptus sū nō immerito fuisse qm̄ ⁊
vitam vestram amore ⁊ reuerētia dig-

nam agnouī existere: ⁊ paternitatē v̄saz
nō sine affectu dulcedinis erga prauita-
tē meā esse. Sepe nāqz frēs a vobis ve-
niētes me nō solū sanctitatis v̄se relati-
one edificauerūt: sed ⁊ dignationis v̄se
salutatione honorauerūt. Quare licet:
qcqd̄ est i me toto minime possit tantis
meritis respondere: meum tamen est q̄-
tum amoris ⁊ reuerentie possum exhibē

Sed hec deo in nobis seruāda ⁊ agēda
comittens ad ea de quib⁹ meam p̄uita-
tem cōsulere dignata est v̄sa prudentia
nō presumēdo: sed obediendo: respōde-
bo forte nō qd̄ mihi sufficiat: sed quod
mihi videtur. Comes quidem vester q̄
excōicatus vobis diuina celebrantibus
se miscet mihi videt̄ humiliter amonen-
dus: ne cōtemnēdo sententiā eoz quib⁹
deus affirmat se audiri cum audiunt̄: et
sp̄ni cū sp̄nūtur: se ligare cū ligant̄:
⁊ soluere cū solūt̄: aggrauet sup se dei
iudiciū: a quo fugere nusqz homo p̄t.

Quare illi melius esse vt p̄ salubrez hu-
militatē abstineat ab his a quibus cum
ap̄lica segregat sententiā: quā p̄ presump-
tionis cōtemptū se ingerat in illa q̄ nū-
qz nisi p̄ humilitatē q̄sita p̄sunt: at semp
inordiāte p̄sumpta obsūt: nec debe-
re cū v̄llo suo cōmodo ⁊ grauissimo suo
malo cogere vos: vt cū eū offendere no-
litis deū ⁊ ap̄lici auctoritatē grauit̄ ir-
riteris: ad quos pacandos illum adiu-
torē habere nō possitis: facilius q̄ ac be-
nignius apostolicum eius rationes su-
scepturū si suā illū sententiā cognouerit
reueritā. Quod si comes idē hanc amo-
nitionē respuerit: scitis qz deus plus est
timēdus q̄ homo. Quapropter aut fm̄
iam platam apostolicam sententiā erga
illum agendum aut ip̄m apostolicum si
ue aliquem vices eius gerentē de hoc ip-
so denuo cōsulendū existimo. De pres-
byteris vero qui se apte reproba libidi-
nis cōuersatione: deo reprobabiles exi-
gent omnino tenendum est q̄ ap̄lica p̄-

uidencia ecclesiastico iustoq; rigore con-
stituit. **N**empe nullatenus couenit vt ibi
reuerenter astet: vbi pertinaciter apta et im-
pudenti libidine ferentes dei et factorum
prohibitionem contemnendo sacris altaribus
deseruiunt: imo non deseruiunt: sed quantum ad
ipsum commaculant. **N**on quo quis ea que
tractant contemnenda sed tractantes ex-
crandos existimet: vt qui dei et angelo-
rum presentiam non reuerenter: vel hominum
detestatione repulsi: sacra contaminare
desistant. **N**ec vllatenus oportet vt illi sint
consortes de altari participantium que per
immunditiam se faciunt exortes altari des-
eruentium. **D**elapsis autem sacros ordines
habentibus et spontanea humilitate se-
crete quibus debent confitentibus nequaquam
asserendum est: quod eisdem ordinibus ampli-
us vti nullatenus possint: si per sacrificium
spiritu contribulati cordisque contriti et humili-
tati deum placantes ad virtutum profectum
studiose contenderunt. **N**am nec apud deum
reprobatur officium alicuius propter culpam
quam ipse ignoscit: nec apud homines deco-
loratur sacri ordinis dignitas: propter per-
sonam cuius ipsi peccatum non cognoscunt: que-
bus duabus causis carnalis lapsus pro-
hibet ad sacros ordines accessum aut re-
ditum. **S**ed quoniam ferme semper occultum est
quorum remisse sunt iniquitates: et quorum te-
cta sunt peccata: quorum deo minime tutius
semper est conscium sibi criminis ab his:
que placitam personam expescunt per laudabilem
humilitatem abstinere: que per culpabilem se-
curitatem presumere. **I**llud namque spiritus potest
deum non improbante: hoc deo non debet nisi
si deo approbante. **Q**ui autem hinc senten-
tie que ad sacri ordinis officium reditum post
lapsum concedit nequaquam aliqua ratione: nisi
auctoritate fulcia scripturarum vult consen-
suum attribuere: legat epistolam beati calixti
pape directam vniuersis episcopis per galliam con-
stitutis et beati gregorius ad secundum in-
clusum vbi ipsi hanc sententiam sic firmis et
pene eisdem rationibus et auctoritatibus con-

firmant vt nullatenus aliorum approbatio-
ne indigeat. **S**ed quoniam idem beatus grego-
rius idipsum in alijs suis quibusdam epi-
stolis studiose prohibet: ne sibi ipsi parius
sit de apertis quidem prohibuisse de occultis
deo post condignam penitentiam concessisse
intelligitur. **N**am crimen quod a deo im-
putatur: nec ab hominibus esse putatur: non re-
probet nec decolorat: vt iam dixi: cum tamen
in tali re cuius tutius sit coram deo plus ti-
mere quam confidere. **P**rohiberi autem inuitum
deberi que occulte crimine humili professione
sponte que occulte detegit minime existio-
ne multis obuiauit vita salubris confessio-
nis qui potius eligent penitus in mortem
occultari quam hac occasione in certitudine
vel in suspicionem alicuius criminis addu-
cti. **H**ec enim illi confitentur: statuitur ad
peccatum: sed confitentem absque eius con-
sensu cessare a sui ordinis officio non co-
git: sed potius magni criminis reus esse
videtur si cogit que sic et confitentem penite-
re confessionis et plures non dum confitentes hor-
rere confessionem compellit. **N**am satis pa-
tet: que minus malum sit cuiuslibet peccatori
ad altare cum amore confessionis pacte: et
spe misericordie humili mente accedere:
que se cum odio confessionis et desperatione
venie indurato corde desiderio aut etiam
actu ingerere. **I**lle itaque cui confessio fit:
nequaquam particeps estimandus est mio-
ris culpe in qua alium permittit non consen-
tendo: sed maiorem prudenter precau-
do maioris vero potestatis auctoritate e-
videtur: ad quos multos impellit: et si non
volendo tamen inordinate plus quam mi-
nus quam quod maius erat timendo. **S**ed ma-
nifestum est quia illi qui humili contritione
supbiam verecundiam conculcando semet-
ipsum iudicantes radicenti cessatiom sponte
consentiunt: multos tutius ministrant
permitti seu etiam iussi quam illi cum vere-
cundia humana inter deum et se iuste iu-
dicare refugiunt: licet is cui confitentem val-
de periculosius prohibeat: istos inuitos

vt supra dicitur
et eum vtriusque
pus abstinere pu-
ter cessant ad qu-
trm relaxandi. **L**
ment ad quod no-
Nam in illis si r-
gime presumptio-
militas obediens
reuocatio non ind-
lari confessione ful-
cienda est. **S**epe
non per inimicum
vim humilitatis
seper: sed per stulti-
tie duriciam fed-
no sentiat: et per ne-
no appetat. **Q**ui
que ad sacri officium
uocandus est. **S**e-
supplicat humilitate
tercedit: vite mu-
no tam de meritis a-
sericordia et de mi-
dei illi confortis a-
ficij: que non tam ter-
se videat. **N**ec eni
uenienda pusillan-
tempus suspicio:
exhibenda compassio-
les sunt: quanto benigni-
ad perfectionem pro-
in bono proposito sig-
scriptis primis his in-
becuitas que se iam
non consentit: simplici-
gatis sentit paterni-
posui. **Q**ui omnis vo-
bus que nobis agend-
ne veritatis dirigat:
his retribuatur. **S**i pri-
uam sanctam congregatio-
bona a multis cocord-
matorum corpus: per
que de operat

Epistole anselmi

vt supra dictuz est q̄ illos spontaneos.
Et eum vtriusq; necessariū sit vel ad tē-
pus abstinere puto: quia illi qui nō libē-
ter cessant ad quod nō bene pperāt: sūt
tīm relaxandi. **H**i vero qui sponte absti-
nent ad quod nō psumūt etiā reuocādi.
Nam in illis si reuocent obedientie te-
gimē presumptio palliat: in istis x̄o hu-
militas obedientie robore adiuuat. que
reuocatio nō indifferenter sed magna p̄-
lati cōfessionē suscipientis discretōne fa-
cienda est. **S**epe nāq; contingit vt quis
nō per immēsum criminis horrore z per
vim humilitatis humanā verecūdiam
sepet: sed p̄ stulticie tenebras z impudē-
tie duriciam feditatē sceleris z pudorez
nō sentiat: z p̄ negligentia officium suū
nō appetat. **Q**ui aut̄ huiusmōi est: nun-
q̄ ad sacrū officū aut vocandus aut re-
uocandus est. **S**ed cū p̄ ipso penitente
supplicat humilitas suggerit: cōtritiō in-
tercedit: vite mutatio: tūc numiq; si p̄lat̄
nō tā de meritis aliq̄b? q̄ de magna mi-
sericordia z de multitudīne miserationū
dei illū cōfortās ad sui vsum imutet of-
ficij. qz nō tam temere qm prudēter egis-
se videat. **E**st enī sepe in huiusmodi p̄-
uenienda pusillanimitas: excludēda cō-
temptus suspicio: ostēdēda beniuolētia
exhibēda cōpassio. hoc enī modo q̄ ta-
les sūt: q̄nto benignius tanto efficacius
ad p̄fectionē prouocant: z tanto stricti?
in bono p̄posito ligant. **P**otui p̄la de
scriptis p̄m his interē: sed quia eplārū
breuitas que se iā nimis extēdi reclinat:
nō cōsensit: simpliciter quid de interro-
gatis sentire paternitati vestre iuss? ex-
posui. **D**ns dñs vos et in his z in omni-
bus que nobis agēda sūt sic in rectitudi-
ne veritatis dirigat: vt p̄ eis seipsū vo-
bis retribuatur. **S**i p̄ns eē corā vobis z
coram scā cōgregatione v̄sa: de q̄ mlta
bona a multis cōcorditer audio: sup̄lici
mēte totū corpus p̄sternerē: z vt me bo-
noz que de? operat̄ in vestro monaste-

rio imppetuū p̄cipē in fraterna carita-
te concederetis peterem. **S**ed quomo-
do ego hoc non possum: p̄sumo non de
meis meritis: sed de vestra s̄citate ro-
gare: vt vos hoc p̄ me nō humiliato cor-
pore: sed benigna mente ab eisdem filijs
vestris mihi petatis: z cū illis conceda-
tis. **V**alete.

Idem excusat se apud suspicātes eū
archiepiscopatus cōcupiscētia detineri
Olcissimo z dilectissimo dilec-
tori episcopo beluacensi **F**ulco-
ni: frater **A**nselmus eterna dei
p̄tectione et cōsolatōne gaudere. **S**cio
mi dulcis amice q̄tuz dilectio vestra de
illius quem sup̄ oēs homies diligit: in-
sperata corporali amissione contristare.
nisi se sapienter diuine dispositionis cō-
solatione cōsolaretur. **S**icut enī in cor-
dibus diligentius sese inuicē spes z op-
tunitas cōfruenti se nutrit: quandaz de-
lectabilem dulcediem: ita eiusdē rei de-
speratio ingerit molestam amaritudinē.
De qua re vestra prudentia meam p̄t
cognoscere conscientiam. **S**ic enī agno-
sco vestre dilectionis erga me sincerita-
tem: vt sim certus vos nō ignorare mee
dilectionis erga vos: z erga eos quibus
illā ostēdebā z maxime erga monachos
beccēses veritatem. **N**am nullus sic co-
gnoscit amici veri cōscientiā: sicut illi q̄
vere gerit amicitiam. **C**onsiderate ergo
que possit esse in corde meo integra leti-
cia quem tot amicorū me desiderantiuz
z a me desideratorū cōtristat inreparabi-
liter pdita in hac vita presentia. **U**nus-
quisq; eorum de me solius amissione cor-
porali dolet: z anima mea de omnib?: qz
ab eoz p̄ntia inuita tam inopinata scin-
dit dolet. **N**am etsi maior multitudo si-
mitem exhibentiuz dilectionē in anglia
me videat letificare: nullatenus tamen
tam longo tpe radicatum z nutritā pri-
orem dilectionē de corde meo valet era-
dicare. **V**era enī caritas nō minus dili-

git priores amicos interius etiā si exteri
us pariter nequeat opari cū ad plēs ex-
tendit: sicut nec a priorib⁹. Si veri ami-
ci sūt minus: timet diligi cum a plurib⁹
diligitur. Et quidem si qua mihi conso-
lacio est multitudinis amicorū presen-
tia ad angozem quem gero ad priorū ab-
sentia illud vtiq; efficere nequit: vt non
trister de illorū qui q̄to magis me di-
ligūt: tanto magis contristant de absen-
tia dilecti z dilectoris sui tristitia. Dele-
ctat me cum dulci amico meo scribo de
caritatis sinceritate: z de ei⁹ efficacia diu
tractare: s; qm eplāris breuitas hoc nō
patitur cum z aliud velim dicere necesse
est me iam materiam mutare. Quidam
vt audiui suspicātur me archiepiscopa-
tus concupiscentia ad quem dolens z ti-
mens trahor detineri. Quod siue suo er-
roze siue aliena p̄uasiōe faciant: peccat
illis deus: qui videt qz fallunt z peccāt.
Non me excuso apud vestram fraterni-
tatem mihi dilectissimā: que ex quo me
cognouit familiarissimā z longa cōuer-
satione: meam indubitāter didicit z cre-
didit de secularis honoris ambitōne cō-
scientiam. Quam tanto verius cognō-
uistis q̄to vos securius z totam vitam
vestram sensui meo iudicioq; p̄misistis.
Sed apud eos me excuso quicunq; hāc
lecturi sūt eplām vt sciant quid mihi di-
cat cōscientia mea corā deo z alijs igno-
rantib⁹ cum opus erit respondeant pro
me si nō p̄pter me vel p̄pter deuz. Ab-
lutum enī nocet infirmis i ecclesia dei opi-
nio alicuius vitij: siue vera siue falsa sit
de aliquo homine: z maxime de eo q̄ sic
est in ecclesia catholica cōstitutus: vt et
verbo z exemployte alijs debeat z pos-
sit prodesse. Sciant ergo oēs sicut mea
cōscientia mihi dicit coram deo quem
inuocare testē mendacij nephas eē scio:
quia nō me rapit aut alligat ad archie-
piscopatum angloꝝ cupiditas alicui⁹
rei: quam seruus dei cōtempzor mundi

contemnere debet: sed timor dei me cō-
git pati: vt q̄uis dolens z timens ab ec-
clesia dei trahat. Et quia si mihi liceret
seruata obedientia z caritate quas deo
debeo z ecclesie ei⁹ matri mee p̄pter euz
potius z libentius eligerem sub abbate
z sub regulari disciplina i monastica pau-
peritate z humilitate esse z obedire z ser-
uire q̄ regnare in hoc mūdo: seculariter
aut dominari aut archiepiscopatum si-
ue episcopatum possidere vel abbatiā
aut hominibus quibus licet p̄esse ad
animarū gubernationem siue ad corpo-
rum sustentationē in magna terrarum z
rerū terrenarū possessione z opulencia.
Quod ego ipse non imputo mihi tantū
ad virtutem q̄tum ad hoc quia talem me
scio tam parū vtilem: parū fortē: parū
strenuū: parū prudentem: parū iustū
vt potius mihi congruat z expediat eli-
gere subesse prelato q̄ alijs p̄esse: obe-
dire q̄ p̄cipere: seruire q̄ dominari: mi-
nistrare q̄ ministrari. Logoꝝ hec de me
confiteri: s; malo hec i simplicitate mea
vt puto sine omni duplicitate de me di-
cere q̄ pati: vt alij homines peccent i me:
aut malū exemplū sumant p̄ ignorantia-
m z erroꝝ suum de me. Qui mihi hec
de me confitenti credit: certus sit: qz hoc
credendo nō fallitur si mea me conscientia
coram deo nō fallit: z qui non credit
verum est quia ipse falso z temerarie de
me iudicādo se fallit. Omnipotens domi-
nus faciat vos in hac vita z in futura i-
deficiente sua protectione et consolatioe
gaudere.

Idem ostendit clericos monachorū
ppositum appetentes libros esse debe-
re ab episcopis ad mōasterioꝝ ingress⁹

Domino z patri reuerendo epo
parisiensi Goffrido frater An-
selm⁹ dei disponentis omnia di-
spōsitione electus archiepiscopus cātū-
arie presentis vite deo placitatem sanc-
tatem et future eternā felicitatem.

nis diuina dīp
reuerentia vestra
nulla tamen lo
meam quā vel
benignitas fid
quid de vestra
mibi sit cōgna
et si quid cogne
mutare deocat
ritate et humi
Dicit qd dñs
cantor ecclie vñ
sanctē cōuersat
me petēs in n
ni de campis ec
sceptus z inde
ad modū non n
De qua re q̄m
silio nō egeat: ec
quas vobis et v
vestre reuerētia
loqr sapientiō:
lut ea q̄ melius
rādo. Si p̄ fl c
cuius magis q̄ i
siliarius de fort
sult ad pfection
quāt et sequātur
e sequentibus se
illo in iudicio iu
israel. Ipe est q̄ i
ratos amoz e cur
veniat z requiesc
in monachico q̄ v
pleri facti patres
q̄ gregorius in li
quidā mander de
qui diuina in spir
monachice cōuerf
s; hortē cum dē e
o mō impeditat: se
it pastoralī amon
mō cōceptus in co
nōre eū q̄ monaf
la ecclesiasticarū

Epistole anselmi

uis diuina dispositio valde longe a reuerentia vestra mea separat paruitatez nulla tamen longinqtas debet minuere meam qua vestra multis modis meruit benignitas fidelitatem. Quapropter si quid de vestra celsitudine audio: vnde mihi sit cogaudedu sp volo cogaudere et si quid cognosco q vestra dignitatez mutare deceat familiari fiducia eam caritatiue et humiliter debeo commouere. Didici qd dñs walerann carissimus nř cantor eccie vře deo inspirate habitum sancte couersatōis studiose et intentissime petētes in monasteriū sancti martini de campis eo gaudio q̄ debuit sit susceptus et inde violenter a vobis et quē ad modū non necesse fuerat abstractus. De qua re quāuis vestra prudētia meo cōsilio nō egeat: cogūt tñ fidelitas et dilcō quas vobis et illi debeo mentē meaz vt vestre reuerētie aliquid suggerat. Non loqr sapientio: i me quasi docēdo sed velut ea q̄ melius me scit breuiter cōmemorādo. **Si** p̄ si oia facienda sūt cū cōsilio cuius magis q̄ eius qui amirabilis consiliarius de fortis dicit. Ipse quippe cōsulit ad p̄fectionē nitentibus: vt oia reliquat et sequatur. **Ipse** oia relinquētibz et sequentibus se p̄mittit qz sedebāt cuz illo in iudicio iudicantes tribz duodeci israel. **Ipse** est q̄ inuitat laborātes et oneratos amore et curis secularibz vt ad se veniāt et requiescāt. Hoc cōsiliū magis in monachico q̄ in alie vite p̄posito impleri facti patres intellexerūt. **Beatus** nā qz gregorius in libro. xiiij. registri: scitis quidā mander desiderio ep̄o de quodā qui diuina inspiratōe cōpunctus grām monachice couersatōis appetierat quō scz hortē eundē ep̄m vt p̄positū ei nř lo mō impediāt: sed magis eū q̄stum vallet pastoralī amonitione succēdat ne feruor cōceptus in eo tepescat nec vllatenz debere eū q̄ monasterij portū petijt rursum ecclesiasticarū pturbatōibus impli-

cari. **In** colecano cōcilio quarto legistis clericos monachoz p̄positū appetētes qz meliorē vitā seq̄ cupiūt liberos eē debere ab ep̄is ad monasterioz ingressus.

Pauca dixi de multis. **Si** q̄ dicere contra dñm et cōtra tot sc̄tōs p̄fes dicta deum veraciter intelligētes peccatum est facere cōtra manibz non dicā quō sed q̄ modo scitis quid ē. **Si** quis separat p̄ciosū a vili id est aiām a seculo tanq̄ os dei sicut scriptū est erit. ille cui os et manus retrahūt aiām adherentē post deū ad seculum quid erit. **Abst** mi dñe nolite deus vt sup ep̄m cadat qd dñs dicit: q̄ nō colligit mecum disp̄git: et q̄ nō est mecum p̄ me est. **Horredū** est ei etiā auditui: vt qd christus elegit de mūdo ep̄s religeret in mūdo vt qd christz trahit ad portum de pcellis et tempestatibus mundi hoc ep̄s retrahat a portu i naufragos turbines mundi vt quod xps abscondit in ouili a multitudie insidiantiaz lupoz hoc ep̄s rapiat de ouili: et exponat multitudiem lupozum. **Si** reuerēde p̄ne si molestum prudētie vestre qz sic loquor. **Nō** enī hoc dico qz velim ostēdere qd huiusmōi sitis: sed qz desidero vt huiusmodi non sitis. **Cōsideret** et retractet prudentia vřa qd fecit qd mutāduz intelligat: nō eā pudeat facere qd magis deceat. **Non** enī adeo mirandū si subito motu de tam strennuū clerici amissione aliquid nō premeditate fecistis: sed hoc est valde laudandum si mutatis: quod mutandū intelligitis. **Saluto** dominos et amicos nřos canonicos vřos: quos etsi singulos nō cognoui: hos tamen diligere et omnibus seruire volui. **Quos** oēs vobiscū supplex p̄cor vt cōsecrationē meam que in dñica qua cantatur populus syon ordiata est deo annuente fieri suis orōibus nō meis meritis sed sua caritate p̄ueniant. **Op̄s** dñs sic vos vsqz in finem huius vite dirigat et custodiat vt post hanc vitā eternā be-

atitudinem vobis retribuatur. Sigillum hec ep̄la non habet: quia et abbas iā nō sum et archiepiscopus nōdum sum: nec me delectat pingi quod non sum.

Idem quendā mouet monachū vt ī pposito qđ assūpsit imobil' pmaneat

Anselmus gratia dei archiep̄s fratri et filio ricardo monacho: salutem et benedictionē. Audiui frater mi quia anteq̄ monach' fieres in egritudine vouisti te iterū ad sc̄m egyptiū. Et idcirco mō timid' et nis sollicit' es de voto illo soluēdo ita vt requiescere cor tuū nō possit nisi ad sc̄m egyptiū iueris. De qua re nō tm̄ debes credere tibi q̄ntum abbati tuo cuius cōsilio et ordi nationi aiā tuā pm̄issisti: et alijs q̄ melius sciunt te quid magis placeat deo et magis p̄sit anime tue. Quapropter cōsulo tibi et p̄cipio: vt om̄imodo dimittens intentionem p̄fati itineris et sollicitudinem voti illius in pposito quod assumpsisti quietus et immobilis pmaneas et in quiete ad hoc quod pposuisti id ad obediētiā ad penitentiā p peccatis tuis: et ad alios bonos mores proficere: studeas. Cetus enī eē debes qz cum te ipsum deo totum vouisti et reddidisti per monachicā professionē soluisisti oīa mōrayora quarumlibet actionū que prius sine iureiurādo et fidei allegatione pm̄issisti. Esto ergo quietus et securus: et ego te ea auctoritate quam per gr̄am dei habeo super te a voto illo absoluo. valete

Pascalus papa anselmo cantuariensi scribit ep̄scopo de inuestitura eccliarū

Pascalus ep̄scopus seruus seruorum dei Anselmo cantuariensi venerabili fratri et coep̄o salutem et apostolicam benedictionē. Suauiissimas dilectionis tue suscepimus litteras caritatis calamo scriptas. Neq̄ enī aliud carte calamus indidit q̄ quod de fonte caritatis intinxi. In his reuerentiā deuotionis tue cōplectimur et pp̄e-

dimus fidei tue robur et pie sollicitudis instantiā exultamus qz gr̄a dei tibi p̄stāte auxiliū te nec in me cōcutiunt: nec p̄missa sustollūt. Dolemus at: qz cū fr̄es n̄ros ep̄scopos legatos regis anglorū benigne suscepissemus que nec diximus eis nec cogitauimus redeūtes ad pp̄ria retulerūt. Audiui enim eos dixisse qz si rex in alijs bene ageret nos inuestituras nec p̄hibere nec factas excomunicare: et qz ideo volebamus carte cōmittere ne sub hac occasione et ceteri p̄ncipes in nos inclarerēt. Unde iesum qui renes et corda scrutat in animam nostram testes inducimus si ex quo huius sancte sedis curam cepim' gerere immanescerit vel descendit in mentē. Et hoc a nobis deus auertat vt est et nō subrepēdo nos inficiat: et aliud habeamus ore pm̄ptū et aliud corde reconditum cū contra mendaces p̄pheta imprecetur: dicens. Disperdat dominus vniuersa labia dolosa. Si vero nostro silentio pateremur ecclesiam felle amaritudinis et impietatis radice pollui qua rōne possem' ap̄s internū iudicem excusari cum dñs sub specie sacerdotis dicat propheta speculatorē dedi te domui israel. Nō bene custodit vrbem q̄ in specula positus dum nō obsistit eam hostibus diripiendā exponit. Si ergo virgā pastor alitatis signum si anulum signaculum fidei tradidit laica manus quid in ecclesia pontifices agunt. Ecclesie honor atteritur: soluitur discipline vigor et omnis religio christiana conculcatur si quod nouim' sacerdotib' solis deberi laica patiamur temeritate p̄sumi. Non est laicorum ecclesiam tradere: nec filiorum matrem adulterio maculare. Jure ergo priuandus est patrimonio quia matrem polluit adulterio. Nec merei ecclesiastice benedictionis consortium qui eam impia infestatione insequitur: laicorū enī est ecclesiam tueri nō tradere. Quas quidē us

illatū sibi fa
cillus ē: filij
posuerūt igni
nū est enī ab
est inibitū:
inuestituras
ep̄oz audeat
tūma q̄ p̄e sym
Et at vniuer
nē laicorū p̄nc
re electōi vt
aaro qz ignē a
puniti sūt isti
ecclesiam suscep
riunt. Ep̄os:
mutauerūt ip̄
introduca a t
te excludim' o
faciat et reat' su
cūqz vo intra q̄
yuras seu cōse
sotio fratū et
lienos habem
deceptō suffici
decept' nec ideo
itere caritatē tu
mēdari vt q̄nto
tū accelas nobi
redas. Ep̄os de
uit ad cursū seli
pm̄ium.

Anselmus
dolco ami
cantas vi
dis sup̄ore de q̄b
q̄ a memoria vob
niam cōmemorē.
vni in estimatōe
stimat de se q̄ deb
altū sapē. Et tunc
q̄ dicit. Nō non
secum. Ali' est i
se vlt tractari ali
q̄ dicit. Quō po
quis abinūcē. et o

Epistole anselmi

illicitū sibi sacerdotiū vēdicaret lep̄ per
cussus ē: filij q̄s aaron qz alienū ignē im
posuerūt igne diuino cōsūpti sūt. **Alie**
nū est enī ab ecclia z a sacris canonibus
est inhibitiū: ne p̄ncipes z seculares viri
inuestituras nō solū n̄ dare s̄z nec electōi
epoz̄ audeāt se violētē inserere. **In sep**
tima q̄pe synodo vt nostis scriptus est.

Sct̄az vniuersal' synod' diffiniuit nemi
nē laycoz̄ p̄ncipū vl' potētū se vix inge
rere electōi vl' p̄motōi epoz̄. **Si** q̄ filij
aaro qz ignē alienū intulerūt cozpaliter
puniti sūt isti qz laycis a q̄bus alienus ē
eccliam susceperint spiritali gladio fe
riunt. **Ep̄os** at̄ q̄ x̄itate in mēdaciū cō
mutauerūt ip̄a x̄itate q̄ deus ē in mediū
introduc̄ta a b̄ti petri gr̄a z n̄ra societa
te excludim' donec romane ecclie satisf
faciāt z reat' sui p̄odus agnoscat. **Qui**
cūq; x̄o intra p̄dictas inducias inuesti
turas seu cōsecrationē acceperūt a con
sortio fratrū z ordiatos z ordiatores a
lienos habem': nec eis ad excusationez
deceptō sufficit qz z p̄p̄ha ab alio p̄p̄ha
decept' nec ideo mortē euasit. **Rogam'**
it̄ere caritatē tuā nos tuis sc̄is p̄cib' cō
mēdari vt q̄nto p̄p' ad d̄ni passib' x̄tu
tū accelās nobis orōnū tuarū man' ex
tēdas. **D̄ps** de' qui te hui' stadij inuita
uit ad cursū felici cōsūmatōe p̄duc̄at ad
p̄m̄ium.

De tribus mōis supbie.

Anselmus seru' ecclie cantuarien
dilcō amico cūno salutē. **Exigit**
caritas v̄sa vt de trib' illis mō
dis supbie de q̄bus vob̄ locut' sū duos
q̄ a memoria vobis exciderunt p̄ eplam
n̄ram cōmemorē. **Tres** q̄dē illos eē dixi
vnū in estimatōe idē q̄n aliq̄s alti' ex
stimat de se q̄s debeat: p̄ quē dicit'. **Moli**
altū sape. s̄ time. **Et** quē negat in se fuis
se q̄ dicit. **D̄ne** non ē exaltatū cor meū z
q̄ secunt'. **Ali'** est i volūtate q̄n aliq̄s al
ti' se vlt tractari aliq̄ mō q̄s debeat p̄tra
quē dicit'. **Quō** potestis credere q̄ glaz
q̄ritis q̄binuicē. z diē hois nō desideras

ni tu sc̄is. **Ali'** est i ope: p̄tra quē d̄ns d̄t
Cū inuitat' fueris ad nuptias nō discū
bas in p̄mo loco. **Iste** ē q̄n hō seipm tra
ctat alius q̄s debeat. **Contra** singulos
istos modos plā inueniunt' dicta i sacra
scriptura si inq̄rant'. **Contra** oēs d̄f. **Qui**
se exaltat humiliabit' z supbis de' resi
stet z mltā alia. **De** his trib' q̄n singula
queq; sola ē illa ē lenior q̄ in solo ope ē
qz nō sit nisi p̄ igr̄atiā z t̄n vitiū ē qz coz
rigēdū est. **De** alijs duab' illa q̄ est i so
la volūtate d̄nabilior ē qz scienter pec
cat. **Illā** q̄ est in estiatōe sola insanabi
lior ē: qz non se ostēdit z iusta sibi videt'.
Si ergo iste tres supbie singule confide
rent' tres simplices possunt dici supbie.
Si x̄o bine z bine intelligāt tres dupli
ces inueniunt'. **Si** x̄o tres siml' cōiūgāt
tur erit vna triplex: z sic est septē. **Tres**
simplices tres duplices vna triplex. **Con**
tra istas supbias sūt mēbra humilitat'.
id est vt humiliter q̄s sentiat dese et q̄s
tum ad tractatum z conuersationē alio
ruz humiliter velit de se z ip̄e humiliter
tractet se. **Pro** singulis modis superbie
dicitur homo supbus. s̄z pro singul' mē
bris humilitatis vel pro duobus nō om
nia membra simul sint non dicitur ho
mo humilis sicut vno membro languēs
te dicitur homo eger: sanus aut' non di
citur nisi sanis omnibus membris. **Hec**
breuiter commemorauī caritati vestre.
Que si prudentia vestra sepius tracta
uerit: plenius ea intelliget: q̄s hic dicta
sint. **Valete** et orate p̄ me: vt sicut de'
dedit mihi superbiam z humilitatē in
telligere: sic mihi det illam cauere z istā
acquirere. **Salutate** d̄m z amicū n̄m
reuerēdū ep̄m̄ attrabaten̄sē ex pte n̄ra

**Incipit liber' Honorij inclusi de ima
gine mundi.**

Mundus itaq; dicitur quasi vn
diq; motus. **Est** enim in perpe
tuo motu. **Huius** figura est in
modum pyle rotunda. **Sed** instar ouī

Liber Anselmi

elementis distincta. Quia quippe exteriori testa vndique ambitur: teste album est: album: vitellum vitello gutta pinguedinis includitur. Sic mundus vndique celoyt testa circumdatur: celo vero purus ether. vt albumen: etheri turbidus aer vt vitellum: aeri terra vt pinguedinis gutta includitur.

De creatione mundi.

Creatio vero mundi quinq; modis describitur. Primo vero quod ante secula temporalia vniuersitas mundi in mente diuina concipitur. que conceptio archetypus mundus dicitur. vnde describitur. quod factum est in ipso: vita erat. Secundo cum ad exemplar archetipi hic sensibilis mundus in materia creatur. Sicut legitur. Qui manet in eternum creauit omnia in simul. Tercio cum per species et formas sex diebus hic mundus formatur. sicut describitur. Sex diebus fecit deus opera sua bona valde. Quarto cum vnum ab alio vtputa homo ab homine: pecus a pecude: arbor ab arboze. vnum quodque de semine sui generis nascitur sicut dicitur. Pater meus vsque modo operatur. Quinto cum adhuc mundus innouabitur sicut scribitur. Ecce noua facio omnia.

De elementis.

Elementa dicuntur quasi ylem ligamenta syle autem est materia. Sunt enim quatuor elementa ex quibus constant omnia. scilicet. Ignis. aer: aqua terra. que in modum circuli in se reuoluunt. Ignis in aerem. Aer in aquam. Aqua in terram conuertitur. Rursus terra in aquam. aqua in aerem. aer in ignem commutatur. Hec singula proprijs qualitibus quasi quibusdam brachijs se inuicem tenent et discordem sui naturam concordia federe vicissim commiscunt. Nam terra arida et frigida: frigide aque connectitur. aqua frigida et humida humido aeri constringitur. aer humidus et calidus

calido igni associatur. Ignis calidus et aridus aride terre copulatur. Ex his terra vtputa grauissima in ignis. vtputa leuissimus supremum obtinet locum. alia duo medium quasi quoddam soliditatis vinculum. quorum aqua grauior terre proximum aer leuior igni proximimum possidet locum. Deputantur vero terre gradientia. aqua natantia. aeri volantia. igni radiantia.

De septem nominibus terre.

Hinum elementum septem nominibus denotatur. quia terra: tellus. humus. arida. sicca. solis ops nuncupatur. Terra a terendo dicitur et totum elementum intelligitur. Tellus quasi tollens fructum que est fructibus apta vel vinetis. fructiferisque arboribus confita. Humus ab humore que est palustris et inarabilis. Arida in aquosa que semper feruore solis ardet vt libia. Sicca que aliquando compluta cito exiccatur vt iudea. Solum a soliditate vt sunt montana. Ops ab opibus: vbi diuitie scilicet aurum et gemme habundant: vt in india.

De terre forma.

Terre forma est rotunda. Unde et orbis est dicta. Si quis enim in aere positus desuper eam inspiceret: tota enormitas montium et concavitas vallium minus in ea appareret quam digitus alicuius: si pilam pregrandem in manu teneret. Circuitus autem terre est: et lxxx. milibus stadiorum mensuratur. quod duodecies mille miliaria est. l. duo computatur. Hec centrum in medio mundo vt punctus in medio circuli equaliter collocatur et nullis fulcris sed diuina potentia sustentatur. sicut legitur. Non timeatis me ait dominus: qui suspensam di terram in nihilo. Fundata est enim super stabilitatem suam sicut aliud elementum occupans sue qualitatis metam. Hec in circuitu oceano vt lin: bo cingit

ur: vt scribitur
rum amicus e
rum vt copue
quibus aridit
Et vbi quicq;
De
Quinq;
9
quinq;
duo ex
algore. mediu
sol nuncq; reco
Abduo duo ha
de rigore temp
hyme sub diu
as efficere scit
duas circū geli
tas. Qui si vt
circulos redder
septentrionalis
cus equorialis
australis noiat
habitari a nob
Habitatio
pues mediterr
vna alia altera
dicitur
Sia a se
q; ad me
dente vt
frica a meridie vt
Asia a regina ciu
Humus pma re
ente est paradisi
nitare conspicuus in
qui igneo muro vlc
In hoc est lignū
fructu qui comede
mortalis pmanebit
tur qui in qtuor flu
De quatuor
Que quor: flumia
dicitur. Sed in a
undunt. Nam phi
lia de monte oceob
vntē fluxus oceca

De imaginemundi

tur: vt scribitur. Abyssus sicut vestimē-
tum amictus eius. Interi⁹ meatib⁹ aq̄-
rum vt corpus venis sanguis penetrat
quibus ariditas ipsius vbiq; irrigatur.
Cū vbiq; terra infoditur aq̄ reperitur.

De quinque zonis.

Quinq; autē zonis id est circulis
quinque terra distinguit. Quorū
duo extremi sunt inhabitabiles
algorē. medius inhabitabilis calore a q̄
sol nunq; recedit ad illos nunq; accedit
Medij duo habitabiles: hinc ardore in-
de rigore temperati: verbigra. si ignis i
hyeme sub diuo accenditur quinque line-
as efficere scitur: vna in medio feruidā
duas circūgelidas: duas intra has tpa-
tas. Qui si vt sol circuiret: qn q; nimirū
circulos redderet. Ex his circulis p̄m⁹
septentrionalis: secundus solstitialis: ter-
cius equinoctialis: quart⁹ brumalis: qnt⁹
australis noiatur: sed solus solstitialis i
habitari a nob̄ noscitur. **De trib⁹ ptibus**
Habitata zona q̄ a nobis icolitur in tres
p̄tes mediterraneo mari dirimit: quarū
vna alyā: altera Europa. tertia affrica
dicitur. **De asia**

Asia a septentrione p̄ orientē vsq;
ad meridiē. Europa ab occi-
dente vsq; ad septentrionē. Af-
frica a meridie vsq; ad occidentē extēdit
Asia a regina eiusdē nois appellat.

Huius p̄ma regio i ori. **De paradiso**
ente est paradisu: locus vicz om̄i ame-
nitate cōspiciuus inadibilis hominibus
qz igneo muro vsq; ad celū est cinctus.
In hoc est lignū vite vicz arbor de cui⁹
fructu qui comederit sp̄ in vno statu im-
mortalis p̄manebit. In hoc etiā fōs ori-
tur qui in quatuor flumina diuidit.

De quatuor fluminibus.

Que quatuor flumina infra paradisu terra
cōditur. Sed in alijs regionib⁹ longe
fundunt. Nam phison q̄ z ganges i in-
dia de monte orcobares nascit: z cōtra
orientē fluens oceano excipit. Seon q̄

z nilus iuxta montē athlantez surgens
mox a terra absorbet: p̄ quā occulto me-
atu currēs in littoze rubi maris denuo
fūdūt: ethiopiā circuiens p̄ egyptū labi-
tur in septē hostia diuisus: magnū ma-
re iuxta alexandriā ingredit. Tigris at
z eufrates de mōte parchoatra fūdunt
z cōtra meridiē vergētes mediterraneo
mari immergunt. **Post paradisu sunt**
multa loca deserta z inuia: ob diuisa ser-
pentū z ferarum aialia. **De india.**

Inde est india ab indo flumie
dicta: qui ad septētrionē de mō-
te caucaso nascit: z ad meridiē
cursum suum dirigens: a rubro mari ex-
cipitur. Hec india ab occidentē claudit.
z ob hoc indicus ocean⁹ dicit: in q̄ est
sita taprobane insula. x. ciuitatib⁹ incluz
ta. Hec duas estates z duas hyemes v-
no anno habet: z in omni tpe viuet. In
hac etiā sūt chrysa z argire insule auro z
argento fecūde: z sp̄ floride. Ibi inueni-
untur bdellium z lapis onichin⁹. **Boel-**
lium est arbor aromatica colore nigra:
magnitudine oliue. **Onix** est appellat⁹
q̄ habet in se p̄mixtū candorē in simili-
tudine vnguis humāe. **Geci** enī vnguē
dicūt nichem. Ibi sūt z mōtes aurei: q̄
p̄pter dracones z grifes nō possunt ad-
iri. In india est mōs caspius a q̄ caspiū
mare vocat. Intra quem z mare gog z
magog ferocissime gētes a magdio ale-
xandro incluse ferunt: que humāis car-
nibus z crudis bestijs vescunt. **India**
habet. xliiij. regiones: populos multos
garamannos: orestas: coatras: quorum
silue tangūt ethera In mōtanis pigme-
os duorum cubitorum homines quibus
bellum est contra grues: qui tercio an-
no pariunt: octauo senescūt. **Ap̄** hos
crescit piper colore quidem albo. Sed
cum ipsi serpentes qui ibi habundant:
flamma fugant: nigrum colorem trahit
de incendio. **Item** **Macrobites** sunt
duodecim cubitorum: qui bellant con-

Liber Anselmi

tra grifes. Qui corpora: alas: et ungues
pferunt aquilarum. Item agrostas et brag
manos qui se in ignem mittunt vltro: amo
re alterius vite. Sunt et alij qui parietes
iam senio confectos mactant: et eorum car
nes ad māducandum parant: isque impi
us iudicatur: qui hoc facere abnegat.

Sunt et alij qui pisces ita crudos edunt:
et falsum mare bibunt.

De monstris
Sunt ibi et quedam monstra: que quor
dam hominibus: quidam ascribunt besti
is: vt sunt hi qui aduersas habent platas.
et octonos in pedibus digitos: et alij qui
habent canina capita: et ungues adun
cos: quibus est vestis pellis pecudum:
et vox latratus canum. Ibi quedam eti
am matres semel pariunt canos partus
edunt qui in senectute nigrescunt: et longa
nse etatis tempora excedunt. Ibi sunt et
monoculi: qui et arimaspi: et cyclopes et
cinopede qui vno tantum fultu pede au
ram cursu vincunt. et in terra positi um
bram sibi planta erecta faciunt. Sunt alij
absque capite: quibus oculi sunt in hume
ris: per nasum et ore duo foramina in pecto
re: setas habent vt bestie. Sunt et alij iux
ta fontem gangis fluij: qui solo odo
re cuiusdam pomi viuunt: qui longius si
exiunt: pomum secum ferunt: moriuntur enim
si prauum fetorem trahebunt.

De bestiis
Sunt ibi serpentes tam vasti vt ceruos
deuoret: et ipsum etiam oceanum transna
tent. Ibi etiam est bestia ceu homini con
creta: cuius corpus asini: clunes cervi:
pectus et crura leonis: pedes equi: ingens
cornu bifidum: vastus oris hiatus: vs
que ad aures: in loco dentium os solidum:
vox pene hois. Item est alia bestia eale:
cuius corpus equi: maxilla apri: cauda
elephantis: cubitalia cornua habens: que
rum vnum post tergum reflectit: cum alio
pugnat: illo obtuso: aliud ad certamen
vibrat. Nigro colore horret: in aqua et in
terra equaliter valet. Ibi sunt fului tauri
vltis setis horridi: grande caput oris tri

ctus ab aure ad aurem patet. Ibi etiam
cornua vicissim ad pugnam producunt vel
deponunt. omne missibile duro tergo res
pellunt: qui si fuerint capri: nulla possunt
arte domari. Ibi quoque mantithora bes
tia facie homo: triplex ordo in dentibus
corpore leo: cauda scorpio: oculis glau
cis: colore sanguinea: vox sibilus serpen
tium: fingens discrimina vocum: velo
cior cursu quam avis volatu: humanos car
nes habens in vsu. Ibi sunt etiam boues
tricornes: pedes quinos habentes. Ibi
quoque monoceros: cuius corpus equi: ca
put cervi: pedes elephantis: cauda suis
vnum cornu in media fronte armatum que
tuor pedum longum: splendens et mire acur
tum. Hec bestia nimis ferox diros habet
mugitus. Omne quod obstat cornu trans
uerberat: captum potest perire: non potest do
mari. In gange quoque sunt anguille tre
centorum pedum longae. Ibi quidam etiam
vermes qui instar cancri bina habent bra
chia. vii. cubitorum longa: quibus elephan
tes corripunt: et vndis immergunt. In
dicum quoque mare gignit testudines: de
quarum testis capacia hospicia faciunt
homines. India quoque magnetem lapidem
gignit: qui ferrum rapit. Adamantem
etiam qui non nisi hircino sanguine fra
gi potest.

De parthia.

Ab Indo flumine vsque ad tygrum est
parthia. xxxiiij. regionibus distenta: dicitur
autem parthia a parthis venientibus a
scitia: in ea regio aracusia ab oppido a
racusia dicta. Est in ea etiam assyria ab
assur filio sem nominata: qui eam primum
incoluit. Est in ea quoque media a medo
rege dicta: qui ciuitatem construens me
diam nominauit: de qua et regio nomen
assumpsit. In ea et persida a perseo rege
dicta: qui ciuitatem persipolim edifica
uit: de qua et regio nomen accepit. In
hac primum orta est ars magica.

Persida lapidem piridem mittit quem ma
num prementis vrit: et sine litem cuius cas

et cum luna
De
Cogni flum
sopotamia: a
in medio du
In hac est ciuit
tri a nuro rege
hac et regio bal
ne notata: hanc
m: sed sepe mur
muri latitudo
ducentorum
quadringentor
portis ercis est
p medium eius
arx babel. iij. m
bitur. In eo qu
mū inuenta est
bia que etiam saba
vel a fluuio saba
et in hac est mor
lex a moyses scri
dian fuit: in qua
In qua sunt gentes
idumei: saraceni
De
Ab eustrate vi
neū est syria: a qu
qua est damasce
berto structa et c
ab antiocho rege
blata vocata. Est
cia. Est et fenicia a
hac terra inuenitur
lio agenous dicta.
sydon ciuitates sic
libanus: ad cuius
nis fluius. Est in
uitate palestina que
Est in ea et iudea a
cuius tribu reges et
nam chanaanica a cl
dicta. In hac est
luis noe construens
uelius filius chan

De imaginemundi

dos cum luna crescit et deficit

De Mesopotamia.
Magni flumine usque ad eufraten est mesopotamia: a duobus fluuijs grece dicta quod in medio duum fluminum sit constituta. In hac est ciuitas ninive: itinere trium dierum a nino rege constructa et nominata. In hac est regio babilonia a ciuitate babilone nominata: hanc nemroth gigas fundauit: sed sepe miramis regina reparauit: cuius muri latitudo est .l. cubitorum: altitudo ducetorum cubitorum: ambitus ciuitatis quadringentorum .lxxx. stadiorum. Fontis portis ereis est firmata. flumen eufrate per medium eius currente irrigua. Huius arx babilonia .liij. millium passuum alta scribitur. In eo quoque est caldea in qua primum inuenta est astronomia. In ea et arabia que etiam saba dicitur a saba filio chus vel a fluuio saba. In hac thus colligitur. et in hac est mons synai: qui et oreb: in quo lex a moyses scribitur iuxta quem verbum madian fuit: in quo sacerdos ihetro presuit. In quo sunt gentes multe moabite amonite idumee: saraceni: madianite et alie multe

De syria.

Ab eufrate usque ad mare mediterraneum est syria: a quodam syro rege dicta: in qua est damascus a damasco abrahe liberto constructa et dicta. Ibi et antiochia ab antiocho rege cognominata: olim reblata vocata. Est in ea comagena puincia. Est et fenicia a fenice aue: que sola in hac terra inuenitur: siue a fenice rege filio agenous dicta. In hac sunt tyrus et sydon ciuitates sic. In hac est etiam mons libanus: ad cuius radices oritur iordanis fluuius. Est in ea etiam palestina a ciuitate palestina que nunc ascalon vocatur dicta. Est in ea et iudea a iuda filio iacob: de cuius tribu reges erant nuncupati. Hec etiam chanaan a chanaan filio chaam est dicta. In hac est hierusalem quam sem filius noe construens salem nominauit. Sz ieruseus filius chanaan in habitauit: vni

a ierusalem salem dedit ei nomen rex dauid ierusalem: quasi ierusalem: quam salomon filius eius auro et argento et gemis decorauit: et ierusalem que est iherosolymania appellauit. Quam a babilonijs subuersam zorobabel reedificauit. Sz romanus populus funditus deleuit. Hanc per modum helyus adrianus imperator reparauit et helyam nominauit. **De palestina.**

Est etiam in palestina regio samaria a ciuitate samaria dicta. que nunc est sebastia dicta. In hac est que galilea regio: in qua est nazareth ciuitas iuxta montem thabor sita. In hac est pentapolis regio a quibusque ciuitatibus dicta in qua olim fuit sodoma et gomora. In hac est mare mortuum a quo iordanis fluuenta absorbetur. In hac que saraceni a sara dicti: qui et agareni ab agar. Idem ysmahelyte ab ysmahel nuncupati. In hac et nabarthei a nabaioth filio ysmahel dicti. quorum gentes sunt .xij.

De superius dicte regis. **De egypto** ones ab oriente incipientes recta linea ad mediterraneum mare extenduntur: quibus versus austrum egyptus connectitur in quo .xxiij. gentes esse feruntur. Hec in oriente a rubro mari surgit terminum suum versus occidentem in libia figit. Hec prius euria. i. bona copia dicta: postea ab egypto rege fratre danai egyptus est vocata. Hec fluuio nilo vndique cincta in modum deltae est formata. c. milibus villarum inclita. Hanc nubes non obscurat: pluuie non irrigant: sed nilus inundans eam fecundat. In hac est puincia thebaida a thebis ciuitate cognominata: quam cathamus a genouis filio in egyptum veniens edificauit: et thebas secundum illam quam in boecio construxit nominauit regioque nomen ab illa mutauit. In hac mauricius principabatur. et ab hac thebei dicuntur. Huic maria adiacet solitudo in qua olim conuersabatur monachorum multitudo. Cabises rex egyptum superas ciuitatem condidit: cui nomen babilonem indidit: que nunc caput regni illius existit. In hac etiam victor alexander ciuitatem edis

ficauit quam ex suo nomine alexandriā nuncupauit. **De caucaso**

Sup̄scriptis regionib⁹ versus aq̄lonē annectunt hec regiones. Mons caucalus a caspio mare orientis attollitur. et p̄ aquilonem vergēs pene vsq; ad europam porrigitur. Hāc inhabitāt amazones femine: vicz vt viri pliantes. His cohabitāt massagete et colchi et sarmate. Seres est oppidū orientis: a quo est serica regio et gēs et vestis dicta. **Post** hanc est bactria ab actriona amne vocata. Hanc sequit̄ Albania a candore pl̄i dicta: eo q̄ ibi albo crine nascant̄. Huic adiungit̄ scythia et bithinia: als hunia: q̄ rū gentes sūt. xliiij. Ibi sūt ypborei mōtes. Huic cōiungitur hircania ab hircania silua noiata. In hac sūt aues q̄rum penne splendent p̄ noctes. Cui connectitur armenia: in q̄ est mons ararath. super quem archa noe post diluuium requiuit: cuius vsq; hodie ibi ligna vident̄. Huic copulat̄ hyberia illi x̄o capadocia a ciuitate eiusdē nominis dicta. In hac eque a vento cōcipiunt: sed fetus nō amplius triennio viuunt.

De asya minore.

His minor post hanc constituitur que pene mari vndiq; cingitur. In hac est ephesus ciuitas: ab amazonibus cōstructa. In qua requiescit Iohannes euangelista. **Prona** puincia asie minoris est bithinia appellata: in q̄ est ciuitas eiusdē nominis prius berica dicta post migdonia: postea a bythimio rege est bythimia appellata. In qua est ciuitas nicea: in qua est magna synodus facta. In hac etiam ciuitas nichomedia a nichomede rege cōstructa: et dicta.

De regionibus asyē.

Bithymia quoz maior dicit̄ frigia: i qua ē ciuitas simirna a theseo cōstructa. Hāc sequitur frigia a filia europe frigia appellata. Hec et dardania a dardano iouis filia dicta. Huic iungitur galacia a

gallis dicta: quos Bithimius rex in auxilium euocauit: et post victoriam eisteram diuisit. Et in ea ciuitas eiusdē nominis ab eodē constructa. In hac ē etiā ciuitas troia a troo rege cōstructa et nominata. Hec et illum ab ylo rege est decā huius menia dicūt̄ p̄gamia. Huic adiacent licaonia et caria vbi fuit bernius fluuius aureis harenis famosus. Inde est lidia a lido rege fratre turrenti appellata. In hac est ciuitas thiatira: deinde est ysauria ab aura qua vndiq; pl̄at̄ dicta. Post hanc est cilia a ciuitate eiusdem nominis nūcupata quā cili filius agenoris p̄struxit: et ab illa nomē regio accepit. In hac est mōs amana q̄ et taurus: in qua est et Tharsis ciuitas a p̄seo constructa. Pauli apostoli inhabitatōe gloriosa. Deinde est licia psidia et pamp̄philia. Exinde est pont⁹ regio multarū gentiū: a qua et ponticū mare appellat̄. in quo ouidius et postea clemens exilio relegant̄. **Post** decursam asiā transeamus ad Europam.

De Europa.

Europa ab Europe rege: vel ab europa agenoris filia est noiata. In qua in p̄mis x̄sus septentrionem sūt risei mōtes: et tanais fluuius a tanai rege dictus: et meotides paludes magno mari iuxta theodosiā urbē se iūgētes.

De Sithia.

Atthangan fluuius est scythia inferior q̄ x̄sus meridiē vsq; ad danubiū porrigitur. In hac sūt iste puincie: alania: dathia: gothia.

De Germania superiori.

A danubio vsq; ad alpes est germania superior q̄ a germinando p̄lo dicitur versus occasū rheno x̄sus a q̄lonē albia flumie terminat. In hac est sueuia regia a mōte sueuo dicta. Hec et alemania ab alemāno lacu appellata hec et recia dicta. In hac danubius nascit̄ et in. viij. hostiay nilus diuisus p̄oticū mare ingredit̄. Est i ea noricus q̄ et bayaria in q̄ est ciuitas Ratis-

ponas est et orie
ci. Thuringia:
bermania ihero
mania inferior:
no excipit. In h
Adanubio. im
orientē vsq; ad r
mānū p̄cū dicit
interior et vulgari
sio iaphet octā
et urbem cōstanti
cōstructā et dictā
ratico mari ē gret
olim vocat:
gno mari termin
tur. Est i ea puin
cio vocat. Est i
illa dicta. In ep̄i
accens e certū quō
cādū tur. Est ex
dem nois appella
hectori edificauit
chaonis chaonia
sua a ciuitate mole
sus piri filius p̄st
lisa vocat. Est i
rege filio deutalio
sua est et amica ab att
p̄ria siue ab atthi
indigena gretie.
na. In hac est ciuit
rege cōstructa. Ibi
na. qua cadimus fil
nes bonis vutatu ei
has constructit et pu
copauit. De hac the
thebei. Eadem pu
re aon: musa secre
r. Ibi est peloponē
ciuitate eiusdem no
nalia a rege thesa
onia a mecedōe re
matia ab emathe
est mōs olim q̄
at thesalocica a n

De ymaginemundi

ponas est et orientalis fracia cui coniu-
git. **Thuringia**: qua sequit saxonia de
Germania inferiori: ab albia fluuio e ger-
mania inferior: que versus aqilon e ocea-
no excipit. **In hac e dania** et norwegia
Ad annubio. immo circa danubiū flus
orientē vsq; ad mediterraneuz mare est
messiū puētu dicta. **Deinde panonia**
inferior et vulgaria. **Inde tracia** a traco
filio iaphet dcta: hec habet hebrū flumē
et vrbem cōstantinopolim a cōstantino
cōstructā et dictā. **De grecia**. **A medit-**
raneo mari e gretia a rege greco dcta: ce-
thim olim vocata: et versus austrū ma-
gno mari terminat: qui et illiricus voca-
tur. **Est i ea puincia dalmacia** a dalma-
cio vocata. **Est et epir** a pirro filio ach-
illis dicta. **In epirō e fons** in quo faces
accense extinguitur: et itez extincto ac-
cēdū tur. **Est et chaonia** a ciuitate eius-
dem n ois appellata: quā helenus frater
hector edificauit: et ab amorē fratris sui
chaonis chaoniā noiauit. **Hec et molo-**
sia a ciuitate molossia dicta: quā molo-
sus pirri filius pstruxit: et a noie suo mo-
lossia vocauit. **Est ibi elladia** ab ellada
rege filio deualionis et pure dicta. **Ip-**
sa est et attica ab attico rege: ipa: et vera
gretia siue ab athico filio cuiusdā q̄ fu-
it indigena gretic. **Ipsa est et vera gre-**
tia. **In hac est ciuitas athene** a cetropo
rege cōstructa. **Ibi est boecia** a boue di-
cta. quia cadimus filius agenor illo ve-
nies bouis ducatu eū dijs immolās the-
bas construxit et puinciam boeciā nun-
cupauit. **De hac thebani dicunt** de alia
thebei. **Eadem puincia dicitur et aonia** a
fōte aon: musis psecrato siue a rege ago-
ne. **Ibi est peloponēsis** a pelope rege: et
a ciuitate eiusdem nois appellata. **Ibi et**
thessalia a rege thessalo dicta. **Ibi et ma-**
cedonia a mecedōe rege appellata. **Hec**
et emathia ab emathe rege vocata. **In**
hac est mōs olimp⁹ q̄ excedit nubes **In**
hac: et thessalocica a thessalo rege: filio

greci cōstructa. **Ibi est et achaia** ab ach-
eo rege et ciuitate eius nois dicta. **Ibi et**
archadia q̄ et sicionia a sitione rege nū-
cupata. **In hac e corinthus** a chorintho
filio orestis dicta. **Archadia abeston la-**
pidem mittit: q̄ semel accēsus: extingui
non poterit. **Deinde est panonia superi-**
or vsq; ad penninū mōtem. **Ad aquilo-**
nē ei⁹ histria ab histrio fluuio q̄ et danu-
bi⁹ noiaf. **De italia** **Italia** olim mag⁹
grecia e dicta postea saturnia a saturno
post latrū: eoq; saturnus pulsus a **Jo-**
ue ibi latuit e dicta. **Deinde ausonia** ab
ausone rege: tātum ab ytalo rege situlo-
rū italia noiatā. **Hec ab alpibus surgit:**
et in magno mari terminū figit. **In hac**
est vrbis. **Roma** a romulo rege constru-
cta et sic dicta. **Antiqui ciuitates suas se-**
cūdū p̄cipuas feras formabāt ab signi-
ficatōem. **Uñ roma** formas leonis h3 q̄
ceteris bestijs quasi rex p̄ceest. **Hni⁹ ca-**
put est vrbis a romulo cōstructa. **Late-**
ra vero edificia vtrobq; disposita vnde
et lateronis dicit. **Brūdusū** autē formā
cerui: carthago bouis troia equi figurā
habuit. **Est in italia tristia** a sacrificijs:
et thuro vocata. **Est et campia** a ciuita-
te capna dcta a capio rege pstructa **Ibi**
est et apulia et ymbria inde dicta qd̄ ym-
brū tpe diluuij supfuerit inuigis a pē-
ni in mōtis sita. **Est et eutruria** ab etru-
sco rege dicta. **Hec est et tyrrena** a thyre-
no fratre didi dicta qui de meonia veit
ad italiam. **Est et longobardia** a longis
bardis vocata. **Padus** qui et eridanus
italie fluuius ab appēninis mōtibus ori-
ac mari imergit. **Venecia** a veneco re-
ge prius benecia dicta: postea venecia.
Gallia a candore ipsi dicitur. **Galla** est
grece lac dicit. **Renus** ab alpibus nasci-
tur et cōtra aquilonē vergēs: sinuoceani
excipit. **Gallia**. **A flumie reno** est gallia
bellgita a ciuitate belgis dcta **Hec a mō-**
te **Iouis** surgit et versus aqilonē britani-
cū oceanū incidit. **Hec et francia** a frāco

rege ē dicta qui de troia cum enea veniens troiam iuxta renū cōdidit z terram franciam cognominavit. **H**āc versus occidentem excipit lugdunensis gallia que et comata ab lōgas comas ē dicta: que versus austrū habet narbonēsem galliā a ciuitate narbona dicta que z togata a lōgis vestibus dicta est: versus occidentē aq̄raneā ab aq̄s rodāo z ligure dictā hispania. **I**nde ē hispāia ab hispāo rege dicta p̄ hiberia ab hiberio fluuio que z hesperia ab hespero rege dicta. **H** versus occasū oceano terminat. **S**unt in ea sex puincie terracona: carthago. Lusitania: galicia: betica tingitania: a pp̄ijs ciuitatibus dicte. **C**ontra hispaniā versus occasū sūt in oceano hec insule britania anglia hibernia thanatos cuius terra quouis gentiū portata serpentes perimit z sole in qua fit solsticiū vt orcaes. xxxiij. scocia thile cuius arborēs folia nunq̄s deponūt z in qua: sex mēsisbus videlicet estiuus ē cōtinuus dies. vi. hibernis mēsisbus continua nox. **U**ltra hanc versus aquilonem est mare cōgelatum et frigus p̄petuum. **E**uropam per ambulauimus ad affricam trāsmigremus.

De Affrica.

Affrica ab affer vno de posteris abrahe ē dicta: hec in oriēte: indi fluminis surgit: et p̄ meridiē vrgens in occidentem tēdit. **H**uius p̄ma puincia est libia a regina eiusdē nominis dicta. **H**ec a parethonia ciuitate: et a mōtibus cathabathmō sumit inicium et maris philenox finit. **D**e hac libicuz mare dicit. **I**nde est cyrenatica a cyrene ciuitate noiata: sed a regina eiusdē nominis cōstructa z dicta. **H**ec z penthapolis a q̄nq̄s ciuitatibus est dicta. s. berenice arsinoe ptholomaida apollonia: cirene a pp̄ijs p̄ditoribus ita dicte. **I**nde ē tripolis a tribus a ciuitatibus dictā que sūt occasia berete z leptismagna.

Post hāc biface a duabus vrbibus dicta: id est ad rumeto z bizancio **K**artago. **D**einde est zeusis i q̄ magna carthago a didone que z ediffa cōstructa z carthada a caritho opido noiata: sed a romanis deleta z denuo reedificata carthago est appellata. **H**uius muri latitudo fuit. xvij. cubitoz. **P**ost hāc gethulia inde est numidia in qua regnauit iugurtha. **I**n hac est ciuitas yppone **I**n q̄ fuit augustinus ep̄s. **I**nde ē mauritania a nigredine dicta maurō em̄ grece ē nigū. **I**n hac ē puincia sitifēsis a sitifi. opido: alia cesariēsis a ciuitate cesaria dicta: tracia tingitania a tingui ciuitate nuncupata. **V**ersus meridiem vero est ethiopia ab etera dicta: vna in oriente: in qua est vrbis saba: de qua fuit illa regina que in euāgelio cōmemorat a domino: altera in occidentē intra quas garamantes sunt a garania ciuitate dicti. **A**puđ quos ē fons tā frigidus diebus: vt nō bibat tā feruidus noctibus vt nō tāgat. **Q**uibus versus oriētem cohabitāt trogodite qui celeri cursu feras capiunt. **U**ltra ethiopiā sunt maxima loca deserta ob solis ardorem z diuersi generis serpētia hoibus incognita. **D**einde ē maxim⁹ oceanus: qui solis calore dicit feruere vt cacabus. **I**n extremis finibus affrice versus occidentem est vrbis gades a fenicibus cōstructa de qua gaditanū mare dicit. **I**n ip̄o vero oceano est mōs altissimus athlas vnde athlanticū mare noiā: athlas aut̄ rex erat affrice frater p̄methci: a quo mōs nomen accepit qz in eo residens astrologiā descripsit: vnde et celū sustinere dicit. **P**etra gratis affrice partibus ad insulas maris tendamus.

De Insulis.

Insule sūt dicte: quasi in salo sitate. **I**n mediterraneo mari est ciuitas insula p̄tra **S**yrīa: a cipro ciuitate dicta: hec et paphus a ciuitate

iusdē. **C**reta: tur. **H**ec tenta tur. **H**ec sita et adriaticū: iudos est insula. **M**elapontus: os insula actio: rotūdo sunt polidib. **S**ūt em̄. **H**ay prima rominis dicta ad hac fuit olizerū altus. **T**ene sita a ciuitate tulsdem nois ē ridiē ip̄us cōpacum mare z rea ad occasū est. **H**ec z p̄osphio cōcladū sita dicta. **H**ec t̄p̄mo cōparuit. **Q**uia de los mariga dicit ab oriēticibus: que p̄ria insula a pueri dicta a qua carensula dionitij qui z stonia rotunda te eiusdem nominis nepote cōstruissimū marmoz: diū lapidē. **L**idon sita nascit. **S**amos in egea mari est sita p̄thagoras z iun sunt repta. **S**icilia dicta p̄ius sicani: minata: p̄tra aliā sitib⁹ mōtib⁹ acrob⁹: vna cui⁹ sulphuri: iū⁹ fredo ē stilla z cōit ciclopea. **I**n hōle isule ab eolei p̄p̄tite. **H**ec z vū

De ymagine mundi

eiisdē. **Creta** a creto rege dicta vel dicitur. **Hec** tentapolis ac vrbibus nūcupatur. **Hec** sita est cōtra libicū mare: quod et adriaticū ab adria ciuitate dicit. **Aiudos** est insula in ellespōto in europa. **Ellespōtus** ab elle ciuitate dicit. **Chios** insula actice **Licades** dicuntur eoq̄ i rotūdo sint posite: cyclon em̄ grece dicit orbis. **Sūt** em̄. liij. cōtra asiā posite.

Rhodus prima rodos a ciuitate eiisdē nominis dicta ad orientem est posita. **In** hac fuit oliz ereus coloseus. lxx. cubitorū altus. **Tenedos** ad septentrionē posita a ciuitate tene z eius cōstructore eiisdem nois ē dicta. **Carpathos** ad meridie ipius cōtra egiptū posita: vñ carpacium mare z carpacie naues. **Cytherea** ad occasū sita a tythero mōte dicta. **hec** z porphiris dicit. **Delos** in medio cicladū sita a ciuitate eiisdē nominis dicta. **Hec** tpe diluuij sb ogiuo facti p̄mo cōparuit. **Andez** delos nomē cepit quia delos manifestū sonat. **Hec** z orthigia dicit ab orthigometris id est coturnicibus: que primū ibi vise sūt. **Crete** insula a puero cretensi naufrago est dicta a qua careum mare. **Maxos** insula dionisij qui z bachus. **Delos** q̄ z stozia rotunda insula. **Paros** a ciuitate eiisdem nominis dicta: a paro iasonis nepote cōstructa. **Hec** gignit candidissimū marmor: quod parū dicit z sardiū lapidē. **Lidon** est insula in qua mastix nascit. **Samos** a samo ciuitate dicta in egea mari est sita. **De** hac fuit sibilla z pithagoras z iuno. **In** hac fictilia vasa sunt repta. **Sicilia** a siculo rege s̄re itali dicta prius sicania a sicano rege cognominata: p̄tra aliā sita. **Hec** z trinarcia. a tribus mōtib⁹ acrib⁹ dicit. **In** hac ē mōs ethna cui⁹ sulphuria exestuāt icēdia. **In** hui⁹ fretō ē stilla z caribdis. **In** hac oliz erāt ciclopes. **In** hac inuēta ē comedia **Eolie** isule ab eole rege dicte iuxta sitiliāz posite. **Hec** z vulcanie qz incēdio sūt

plene. **Sūt** em̄ nouē **Stecades** insule: cōtra massaliā site. **Sardina** a Sardo rege herculi filio dicta p̄tra numidiā sita ē. **In** hac nec serpens nec lup⁹ gignit. **In** ea ē soli fuga animal vt aranea morsu hoies perimens. **In** ea ē herba similis apiastro que comedētibus rictus cōtrahit. z quasi ridētes iterimit. **In** hac sūt fōtes calidi infirmis medela: furib⁹ in ferētes cecitatē. **Corsica** a corza mlie dicta cōtra liguriū sita: que p̄mit⁹ thaurū suū questura illuc venit z referēs loci fertilitatē a liguribus in habitari cepit. **Hec** z cyrene a cyrino herculis filio ē dicta: qz ab eo ē inhabitata. **Ebosus** insula cōtra hispaniā. **Hac** fugiūt serpentes. **Ibi** ē colubnia plena anguib⁹. **Ibi** et baleares insule ibi inuente sūt funde. **Gorgodes** insule in oceano iuxta **Athlantē**. **In** hijs olim habitauerūt gorgocies. **Iuxta** has hesperide ciuitate dicit. **In** hijs oues albi velleris habūdant: q̄ ad purpurā optime valēt: vnde fabulose dicit aurea mala habuisse. **Malō** em̄ dicit ouis. **Ultra** has fuit illa maḡ insula que platone scribēte cū p̄lo est submersa q̄ affricā et europā sua magnitudine vicit: vbi nūc ē al cōcretum mare. **Herce** insula ē in nilo flumine i capite ethiopiē: in qua absumit ymbra in estate. **In** hac ē lignū hebenū. **Iuxta** hanc est ciuitas siene in qua ē puteus a philo sophis factus. lxx. cubitoz altus in cui⁹ fundū splēdet sol recto gradu: in iunio mense. **Est** quedā oceani insula dicta p̄ dita: amenitatez fertilitate oīm rez p̄re ceteris terris lōge p̄stātissima hoib⁹ in cognita q̄ aliquādo casu inuēta questita postea nō ē reperta: z ideo dicit p̄dita. **Ad** hāc fert brādanus venisse. **Insulas** circūuimus: nūc inferna petamus.

De Inferno.

Infernus ideo dicit: qz inferius ē positus. **Sic** em̄ terra ē in medio aere: ita ē infernus i medio

Liber

terre. **U**nde nouissima terra dicitur. Est aut locus igne et sulphure horridus: inferius dilatatus: superius coangustatus: hic lacus vel terra mortis dicitur: quia anime illic descendentes veraciter moriuntur.

De Noibus inferni. **H**ic et stagnum ignis dicitur: quia ut lapis mari ita anime illic immerguntur. Hic terra tenebrosa vocatur: et fumo et nebula fetoris obscuratur.

Hic terra obliuionis nuncupatur. quia si ipsi obliti sunt dei: ita eorum obliuiscitur misereri deus. **H**ic dicitur tartarus ab horrore et tremore: quia ibi est fletus et stridor dentium. **H**ic et gehena: id est terra ignis notata. **S**e. enim terra dicitur. Cuius ignis noster ignis umbra esse dicitur vel videtur.

Huius profunditas et recessus dicitur heribus draconibus et igneis vermibus plenus. **H**uius os patens dicitur barathrum quasi atra vorago. **H**uius loca fetorem exhalantia dicitur acheronta id est spirantia: sicut et immundos spiritus emittentia.

Hic etiam dicitur stix: quod latine sonat tristitia. **F**legeton est fluuius infernalis obuiositatem ignis et sulphuris fetore et odore horribilis. **S**unt et alia multa loca: sive in terris sive in insulis penalia: aut frigore et ventis horrentia: aut igne: et sulphure iugiter feruentia. **I**gnea inferorum loca insperimus: ad refrigerium aquarum confugiamus.

De Aqua.

Aqua que secundum elementum ponitur ab equalitate dicitur. **U**nde et equor quod sit planum: hoc in mari colligitur in flumina diffunditur: in fontes diuiditur. per annos connectitur: per terras dissipatur: per aera attenuatur. **T**ota terram cingit omnes regiones et puincias diuidit. **H**uius immensa profunditas dicitur abyssus quasi abest fundus. **H**abet tamen fundum quibus nimis profundum. **O**ceanus dicitur quasi zonarum limbus. **Q**uoniam enim zonis mundi in modum limbi ambit. **E**stus oceanus: id est accessus et recessus lunam sequitur

cuius aspiratio: retrahitur eius impulsu refoditur. **C**ontidie autem bis effluere et remanare dicitur vel videtur. **C**um luna crescente crescit: et cum decrescere decrescit. **C**um luna est in equinoctio: maioris oceanus fluctus surgunt ob viciniam lune cuius in solsticio: minor est ob longinquitatem eius. **P**er al. xvij. annos ad principia motus et paria incrementa ut luna: refertur.

Antipostis quod est vorago in oceano in exortu lune maiori est fluctus inuoluit et reuomit. **H**ec autem vorago que tota aquas et naues absorbet et reuomit in de fit quod est in terra abyssus profundissima. **D**e qua scribitur. **R**upti sunt fontes abyssi magne. **J**uxta hunc sunt cavernosa loco et spelunca late patentes. **I**n hijs veteri de spiramine aquarum concipiuntur: qui etiam spiritus pellax dicitur: et huius suo despiramine aquas maris per patentes terrarum cavernas introitus in abyssum attrahit: et ea exundante iter magno impetu repellunt.

De hijs ventis fit etiam tremor. **N**am venti concavos locis inclusi: dum erumpere gestiunt terribili fremore terram concutiunt eamque tremere faciunt. **H**inc etiam fit terre hiadus dum loca caua: et continuis aquis fragilia: ventis concussa rumpuntur et introitus cadentia in hiatus aperiuntur: quibus multe ciuitates deuorare leguntur. **H**oc est autem in terra tremor: quod in nubibus tonitruum. **H**oc hiatus quod ibi fulmen fiunt autem cum terre motu inundationes maris eodem videlicet spiritu infusi vel residentes sinu recepti. **D**e Sicilia. **U**nde tellus sicilie. quod cavernosa et sulphure ac bituminis strata: ventis pene tota et ignibus patet: spiritum introitus cum igne concertante: multis sepe locis fumum vel vaporem. vel flamas eructat: vel etiam vento acrius incubere fauillarum lapidumque moles egerit. **D**e Ethna. **I**nde motus ethne ad exemplum gehene ignium. tam diutinum durat incensum quod insularum incolae dicunt vndis nutrir: dum aquarum concursus spiritum

in profundum sec
cat donec veni
accendat. **D**
nes latrare hinc
tes vndarum fren
te foragine tolli
in alij etiam terr
nem a possedit.
calor de igne: it
Unde extreme
lu et perpetuo frig
solis caret. **P**
um orbem diuic
uet: quia solis u
Dulcibus aqu
occurru non au
partim salis: v
tis: aut vapor
per occultos me
uertitur. **D**
durat salus to
irrigatus: quia
nui quod liquor: e
tra hic oes aspe
Ideo summa mar
funda amaro: **D**
dulcibus aquis fo
mari rubro. **C**
ecit: sed rosei col
tota sanguineo co
tota inficit. **D**
at quod sit amaz
culto meatu discen
terra deponit: vul
in seipsum iterum r
locum vnde exiit si
ite: fluant. **O**mn
re et mare non ren
aque natura: sic de
Salsa maris et gra
iurinum et leuor. **A**
vntem in paradise
nos diuidens tota
in partibus rigare
ruptio oim fontium

De ymagine mundi

in p̄fūdum secū rapiens tamdiu suffo-
cat donec uenis diffusus fomēta ignis
accendat. **De Scilla.** Hinc scilei ca-
nes latrare fingitur: dum p̄cul navigā-
tes vnday fremore terrētur: quas sorbē-
te foragine tollit estus. Simili de causa
in alijs etiā terris incēdium surgit: z ge-
hennā postēdit. **De Frigore.** Sic
calor de igne: ita frigus nascit̄ de aqua
Unde extreme ptes oceani frigidus ge-
lu z p̄petuo frigore horrent: quia calore
solis carēt. Pars aut̄ oceani que medi-
um orbem diuidit: ido iugiter calore fer-
uet: quia solis iter super se habet. **De
Dulcibus aquis.** Oceanus fluuioꝝ
occurso non auget: quia fluentia dulcia
partim salis vadis cōsumūt̄ur vel ven-
tis: aut uapore solis arripūt̄ur partim
per occultos meatus in suos amnes re-
uertūt̄ur. **De Amaris.** Idcirco p̄-
durat salus tot fluminibus ac p̄fluuijs
irrigatus: quia ex hausto a sole dolci te-
nuī q̄ liquore: quē facili⁹ ignea vis cō-
tra hīc oēs asperior crassiorq̄ relinquit̄
Ideo sūma maris vnda est dulcior. p̄-
funda amarioꝝ. Lune aut̄ alimētū est in
dulcibus aq̄s: solis x̄do in amaris. **De
mari rubro.** Mare rubrū de oceano
exit: sed roseū colorem de terra trahit: q̄
tota sāguineo colore rubet: ac vicina li-
ctora inficit. **De Abare.** Mare di-
cit̄ quod sit amarū. hoc p̄ venas terre oc-
culto meatu discurrit: amaritudinem in
terra deponit: dulce in fōtibus erumpit
in seipm̄ iterum refluit vt scribitur. Ad
locū vnde exeūt flumina reuertūt̄ur: vt
iteꝝ fluant. Omnia flumina intrāt in ma-
re et mare non retūdāt. Dicitur tamē q̄
aque natura: sic duplex s. salua et dulcis
Salua maris et grauior: dulcis fontū z
fluminū et leuior. Et cū legatur q̄ deus
fontem in paradiso p̄duxerit: et in qua-
tuor diuidens totā terrā in quatuor mū-
di partibus rigare p̄ceperit. **Dicit̄ q̄
eruptio oīm fontū vel fluuioꝝ dulcis**

aque de illo fonte vel fluuijs illis decur-
rat et in matricem abissū eiusdem fōtis
refluat. Que licet vniuersa mare isluāt
amaris tamen aquis non cōmīscēt̄: s̄
vtputa leuis sup̄ graues aquas labitur
et in occultū cursū suū reuertitur. Hinc
est quod mare non redūdāt cum omnia
flumina illud intrent. Sed z sup̄ina mā-
ris vnda non est a deo amara: q̄ ea que
in imo ē posita. Quod fōtes in hyeme
sunt calidi: in estate aut̄ frigidi: hec cau-
sa est. In estate calor aeris repellit fri-
gus in terram: z inde fit aqua frigida in
hieme aut̄ frigus aeris pellit calorem in
terram: et inde fit aqua calida: et cū aq̄
oīs aut dulcis sit aut salua: vidēduz vn-
de quedam erūpant calida vel putrida
Sunt quidam specus s̄ terranei natu-
raliter sulphure pleni. In hīs cū vētus
concepitur: eius afflatu sulphur accēdit
quod incēdium etiā eructant quedā lo-
ca vt fit in sicilia. Cum ergo aqua p̄ hec
igne a loca currit calorem z fetores inde
trahit. Est si p̄pe hunc locū erumpit flā-
miuonia ebullit. Si aut̄ longius recesserit:
vix tepescit: deinde penitus frigescit:
Sunt alia loca serpētibus plena: qui vi-
cinam aquā inficiūt veneno. Que dum
de terra surgit: bibētes interimunt: vt fōs
quem stix facit. **De mortuo Mari.**
Aqua maris mortua a vētis non mo-
uet̄: et in se nihil patitur viuere: fit ex fō-
tibus bituminis: quibus edificata ē ba-
bel turris. Bituminis autē natura resi-
st̄it aque: z nō diuidit̄ nisi menstruo sā-
guine. Pisces z aues ideo in aq̄s cō-
morāt̄ur: quia de hīs facti legūt̄ur: q̄ at̄
aues in aere volant: z terram inhabitāt
ideo fit: quia aer est humidus vt aqua
et terra est aqua pmixta: q̄ vero quedā
sialia de terra creata i aquis possūt mo-
rari: vt sunt cocodrilli z ypothami: hoc
ideo fit: quia aqua est terre pmixta. **De
signis.** Luz in nocturna nauiga-
tione scintillat ad renos tempestas erit.

Liber

Et cum delphini vndis sepius exiliunt
quo illi feruntur: inde ventus exurget: et
in de nubes discurrere celum aperient. De
pudis aqru emergat et scriptoria pe
na in aere suspēdat. **De Aere.**

Aer est omne quod in ani simile
a terris usq; ad lunā conspicitur
de quo vitalis et spūs hauritur.
Et quia est humidus: ideo in eo volant
aves: vt in aqua natāt pisces. In hō cō
morātur demones: cū tormento: diez iu
diciū prestolātes: ex quo sibi corpora as
sumūt: dum hoibus apparent. **De vē
to.** **De hoc** pcreatur venti. Ventus
em̄ est aer cōmotus et agittatus: et nihil
aliud q̄ aeris fluctus: qui in duodecim
diuidit̄: et quisq; propriū vocabulum
sortitur. De quibus quatuor sūt cardia
les: alij illoꝝ collaterales. Primus car
dinalis septētrio qui et parcius suis fri
gora faciens et nubes. Huius dexter cir
tus qui et tracias faciēs niues: et grādi
nes: eius et sinister aquilo. qui et boreas
cōstringens nubes. Secundus cardina
lis sbsolanus qui et a filio tes temperat
Cuius dexter vultur: qui et calcias
cūcta desiccans. Eius sinister eurus nu
bes generās Tercius cardinalis auster
qui et notus: humore calozē fulmia gi
gnens. Huius dexter heuro auster cali
dus. Eius sinister euronothus tempe
ratus. Australes venti faciunt maiores
tempestas in mari: quia ex humido flāt
Quartus cardinalis zepirus qui et fa
uonius: hyemem resoluens: floresq; p
ducens. Huius dexter affricus q̄ et libe
tempestatem et tonitrua generās et ful
mina. Eius sinister chorus q̄ et argestes
in oriēte nubula: in india faciēs serēa ex
tra hos: sūt duo vēti aura et altan^o aura
i terra altan^o in pelago **De Nubib^o.**
Vēti suo spiramie aq̄s in aera trahūt q̄
oglobare in nubes densatur. **Dicūtur**
aut nubes quasi nubozū naues. **De**
Tonitruo fulgure. **Quibus** duz ven

ti inclusi erūpere nituntur magno mur
mure concrepant: et nubibus collisis ig
nem terribilem excucunt. Crepitus er
go nubiu et vētoꝝ est tonitruus. ig
nis inde excussus est fulgur: q̄ ignis ido
queq; penetrat que tāgit: quia et nostro
est subtilior: et magna vi vētoꝝ impel
litur. Ad aquilone fulgur. et ab euro to
nitrus ab affrico tempestatē: ab austro
flatus estum p̄cendit. **Arcus** in aere
quadricolor ex sole et nubibus formatur
dū solis radius caue nubi in missus re
pulsā acie in solem restringit. sicut dum
sol in vas aqua plenum fulget: splēdor
in tecto redditur. **De celo igneus:** de
aqua purpureum: de aere iacinctū: de
terra trahūt colozem gramineuz. **De**
Pluuia. **Imber** ex nubibus descēdit
Dum em̄ guttule in maiores guttas co
eunt aeris: amplius natura non ferente
nunc vento impellēte: nūc sole dissolu
te ad terras dilabūtur: lēta aut et iugis
defluxio pluuia repentina et p̄ceps. nim
bus v̄l ymber vocat̄. **Que** licet de ama
ris aquis maris sit hausta: solis igne de
cocta aere dulcescit: vt marina aqua hu
mo infusa dulcem sapore summat. **De**
Grandine. **Stille** pluuie ventis fri
gore congelata in aere coagulatur: et
in lapillos grandinis mutāt̄. **De Ni
ue.** **Nix** aqrum vapore necdū densa
to etiam guttas gelu precipiente forma
que in alto mari nō cadit. **De Rore**
Pluuia. **Ros** de acere venit quando
aq̄s grauat̄ rigore noctis et lune splē
dore distillat. Si vehemētius est frigus
noctis ros in pruina versus candidior
gelu in albescit. **De Nebula.** **Ne
bula** fit dum humide exalatōes vapora
liter in aera trahūt v̄l radijs solis ad
terram repellūtur. **De Fumo.** **Fu
mus** ascēdit etiam de aqua. Omne nā
q̄ corpus contat̄ ex quatuor elementis
Lignū aut est corpus q̄s igni iniectum
cum fuerit ignis materie: que ei inest ar

et terre. et mat
aeris et aque mat
scit in aere. Ideo
ra aque est fallā
De in noctibus
no sunt stelle: sed
nim ab ethere in
madido aere ext
Pelliticia na
calore vel tempel
rando vel edend
temq; generat.
fra lunaz in aere
serenū existit. **E**
etheris ignē cō
Hni
binur q
a luna v
tēditur. **I**stātū
aer aque tenio
etiā ether: qu
splendore per
geli corpora si
missi veniunt
septez stelle sin
feruntur: et ob
id est errantē d
ritate firmamē
raptantur tame
mōm ire cōprob
ta molendini cir
pō motu p̄tra re
tur. **H**ec nunc int
ter obliquitatē
is aut solis per
troga de v̄l staci
na. **L**una est
numa stellaz. **S**e
detur: qui a pro
culo fertur. **H**ui
natura igneus: se
ve et p̄prium lum
um speculi a soli
luna quasi lucina
v̄l. **Q**u aut quasi

De ymagine mundi

det terre & materies vertit in cinerem aeris & aque materies per fumū euaneſcit in aere. Ideo autē ē amarus: quia natura aque est falſa ſiue quia terra pmixta.

Quod in noctibus videtur ſtelle cadere non ſunt ſtelle: ſed igniculi: a flatu ventorum ab ethere in aerem tracti: & mox in madido aere extincti. **De Peſtilētia.**

Peſtilētia naſcitur aeris ſiccitate: vel calore: vel tempeſtate corrupta. Qui ſpirando vel edendo pceptus: lucem mortemque generat. Hoc totū quod dixi infra lunam in aere ſit: ſuperius vero ſemper ſerenū exiſtit. Aerē tranſuolauim⁹. **De etheris ignē cōcedam⁹.**

Ignis qui quartū clemētū ſcribitur quaſi non gignens dicitur: a luna uſque ad firmamētum exceditur. Is tātus eſt aere ſubtilior: quā aer aque tenior: aqua terre rarior.

Hic etiā ether: quod ſi purus aer dicitur: et ſplendore perpetuo letatur: de hoc angelī corpora ſumunt: cum ad homines miſſi veniunt. **De Planetis.**

In ſeptem ſtelle ſingulis circulis ꝑtra mōm feruntur: et ob vagum curſum planete: id eſt erraticē dicuntur. Hec immēſa celeſtate firmamēti ab oriente in occidētes raptantur tamen naturali curſu contra mōm ire cōprobantur: ſicut muſca ſi in rota molendini circūferetur. ipſa tamen ꝑ ꝑo motu ꝑtra reuolutōez ei⁹ ire videtur. Hec nunc inferius nūc ſuperius ꝑ ꝑter obliquitatem ſiguiſeri vagātes radijs aut ſolis perpedite anomale: vel retrograde uel ſtacionarie ſiunt. **De Luna.**

Luna eſt primus planetarū & minima ſtellarū. Sed ideo maior ceteris videtur: quia proxima terre in primo circulo fertur. Huius corpus eſt globosus natura igneus: ſed aqua permixtū. Unde et ꝑ ꝑrium lumē nō habet: ſed in modum ſpeculi a ſole illuminatur: et ideo luna quaſi lucina id eſt a luce nata nominatur. Quod autē quaſi nubecula in ea videtur

ex aque natura creditur. Dicitur enim ſi aqua permixta nō eſſet: terrā ut ſol illuſtraret: imo ob vicinitatem maxio ardore vaſtaret. Globus nāque eius multo terra eſt amplior: licet ob altitudinē circuli ſui videatur vix modū fundo maior: lucet luna ea parte qua ſoli eſt oppoſita ea autē parte eſt obſcura: qua a ſole eſt auerſa. A ſole vero lōgius remota lucet tota. Non enim creſcit nec minuit: ſed ob iectu terre lumē quod a ſole accipit videtur. Hec licet cottidie violētia firmamenti ab oriente in occidētem feratur: tamen ꝑtra mōm nitēs: oīa zodiaci ſignā xxvij. diebus ꝑuagat: circulū autē ſuū .xix. annis ꝑ ambulare affirmat: luna quarta ſi rubeat quaſi aurum vērōs offit: ſi in ſomno comiculo maculis ingreſcit pluuidū mēſis exordiu: ſi in medio plenilunū ſerenum.

De Mercurio Secundus planeta eſt mercurius: qui et ſtilbon: forma globosus natura igneus lunā magnitudine vincens: lumē a ſole accipiens: ſignifex .ccc. xxxix. diebus ꝑcurres.

De venē Tercius eſt planeta ven⁹ qui et helperus: aurore et zephalī fili⁹: lucifer & veſp rotūd⁹ igne⁹ ꝑ mūdū nitēs: ut mercurius ſignifex ꝑcurrē .sccc. xl vij. diebus.

De Sole Quart⁹ planeta eſt ſol: inde dicitur: quod ſolus luceat: ceteri ſtelle obſcurati uel quod ſit ſup oīa lucēs: forma ſperic⁹ natura igne⁹ magnitudie occies terrā vicēs: oīb⁹ ſtelle lumē ꝑbens.

Hic ab oriente in occidēte: īpetu firmamēti fertur ꝑ mōm nitēs ꝑ totū zodiacū. .ccc. lxx. diebus ꝑdiſ: circulū autē ſuū. xxvij. annis ꝑbulare tradit. Hui⁹ ꝑſētia diem: abſētia vero eius efficit noctē. Sic enim tota die ſup terrarū: ſic tota nocte lucet ſub terra. Aquilonarē ꝑtē celi ꝑagrās: fac nobis lōgos dies & eſtatē. Auſtralē vero ꝑcurrēs: induc nobis breues dies & hiemēz ſol ī ortu ſuo macloſus uel ſub nube latēs pluuiā lēdiē ꝑſagit. Si palleat tēpeſtuoſū. ſi ꝑcauus videtur: ita ut ī medio fugēs

Liber

radios ad austrum et ad aquilonē emit
tat tempestatem humidā. et ventuosaz
Si pallidus in nigras nubes occidat:
aquilonē vērum. **De Marte** Quintus
planeta est mars qui z pirois globo
sus: igne feruidus percurrit signiferum
duobus annis. **De Ioue.** Sextus
planeta est iupiter qui z phenon: rotun
dus temporatus zodiacū per agēs duo
decim annis. **De Saturno.** Sep
timus planeta est saturnus qui z phero
spericus gelicus cōtra mōm vt superio
res regiones gradiēs: signiferū. xxx. an
nis percurrēs. In exortu saturni post
xxx. annos qui ymaginem. de ere fude
runt: loqui vt hoīem pbabit. **D**ies
aut post quingētos z. xxxij. duos ānos
circulos suos peragūt: z eosdem vt pri
us repetūt. **A** terre centro absides id
est circuli planetaz altissime sunt: satur
no in scorpione. Ioui in virgie: marti in
leone: sole in geminis: veneri in sagitta
rio: mercurio in capricorno: lune in arie
te medijs oīm partibus: z contrario ad
terre cētrum humilime atqz proxime.
Suus cuiqz color est. Saturno cādid^o.
Ioui clarus. Marti igne^o. lucifero pal
leus. Tespero refulgēs. **M**ercurio raz
diās. Lune plādus. Soli ardēs. **D**u
tāt aut colores appropinqs circulis: naz
frigidior in palozē: ardētior in ruborem
ventosus in horrozē: a terra in obscuri
tatem. **S**ignifer id est circulus. xij. si
gnoz: diuidit in. xij. partes platū Sub
hīs ferūtur. vij. planete Sol s̄ medijs
tīm duabus: luna p totā latitudinē. **V**e
nus excedēs cū binis partibus. **M**ercu
rius s̄ septem partibus duabus in me
dio tribus supra duabus infra. **M**ars
s̄ quatuor medijs. **J**upiter s̄ media et
supra eā duabus **S**aturnus s̄ duabus
medijs vt sol. **V**ij septē orbes cū dul
cisona armonia vouūtur: ac suauissimi
cōcētus eoz circuitione efficiūtur. **Q**ui
sonus ideo ad nostras aures nō puenit

qui vltra aerem fit: et eius magnitudo
nīm angustū auditū excedit. **N**ull^o em̄
sonus a nobis percipitur: nō qui hoc in
aero efficitur. **T**erra aut vsqz ad fir
mamētum celestis musica mēsurat. ad
ad cuius exemplar nostra inuēta affir
matur. In terra nāqz si. **L**. in luna **I**. in
mercurio. **B**. in venere. **L**. in sole. **D**. in
marte. **E**. in ioue. **S**. i Saturno. **S**. po
nitur pfecto mensura musice inuenitur
Unde a terra vsqz ad firmamētum. vij.
toni numerātur. **T**erra em̄ vsqz ad lu
nam est tonus: a luna vsqz ad mercuriū
semitoniū. **M**ercurio vsqz ad venere
semitoniū. **I**nde vsqz ad solem. iij. semi
tonia. **S**ole vsqz ad martem tonus. **I**n
de ad iouē semitonium. **I**nde ad satur
nū semitonium. **I**nde ad signifer. iij. se
mitonia: que simul iūcta. vij. tonos effi
ciunt. **T**onus aut̄ habet. xv. milia. d. c.
xxv. miliaria. **S**emitonium vero. vij. mi
lia. d. ccc. xij. miliaria z senissem. **U**nde
et philosophi nouē musas sinxerunt: qz
a terra vsqz ad celum. ix. cōsonācias de
prehēderunt: quas homini naturaliter
instas inuenerūt. **D**e homine. **S**i
cut em̄ hic mōs. vij. tonis: et nōstra mu
sica vocibus. vij. distinguit: sic compa
go nostri corporis. vij. modis cōiungū
tur: dum corpus. iij. elementis: anima
tribus viribus copulatur. **Q**ue musice
arti naturaliter recōciliātur. **U**nde ho
mo microcosmus id est minor mundus
dicit: dum sic consono miro celesti musi
ce par cognoscitur. **D**e Mensura. **T**erra
vsqz ad lunam sūt. c. xxvj. sta
dia. que sunt. xv. milia. d. c. xxv. milia:
ria. **L**una ad mercurium. vij. milia. d.
ccc. xij. miliaria: z senissem. **I**nde ad ve
nerem tātum. **I**nde ad solem. xxij. mi
lia. cccc. xxvj. miliaria. **S**ole ad mar
tē. xv. milia. d. c. xxv. miliaria. **I**nde
ad Iouem. vij. milia. d. ccc. xij. milia:
ria. **I**nde ad saturnum tantum. **I**nde
ad firmamentum. xxxij. milia. **L**. **L**.

De
miliaria. Summa
centum
miliaria. 3
transcē
penetremus.
De Celo.
Celum dicitur: q
est domus sol
celatum: quia e
Est aut̄ celum s̄
dū er a centro
vndiqz collectum.
vbiqz cerni
cleritate cotidie
reserubet: seren
solum signifi
ca celi oīens qua sol
intrat. **C**umata te
quor. **D**entatis ab
bunali. **A**ustrali
male. **D**ecidētā ex
le **S**eptrionalis:
vsqz ad ortum eiusd
u solis: occidēs ab
Meridies q̄si media
centro aut̄ a septem
trines dicit̄ bos qu
mones quasi septem
us. **H**ec plage grece
e. **D**isis **A**rcion **A**be
romē adaz q̄ est mino
De firmamēto. **S**
mamētum dicitur co q
a quas firmamēto: hoc est
tura aq̄cum. **S**tellis v
natum **E**st aut̄ oīs aq
mo cristalli solidatu
mētum dicitur. **I**n
a poliōdo dicit̄ vnus b
vīs semp videtur. **A**ut
a nobis cernitur: qui
terre tumosempedi
v̄ rotam aze vol
es. **C**elū est vndiqz
noē nō aparent stelle

De ymagine mundi

xxxvi. miliaria. Sunt itaq; a terra vsq; ad celum miliaria centum et. ix. milia et trecenta. lxxv. miliaria. Ignem per globos planetarum tranſcedimus nunc celestem penetremus.

De Celo.

Celum dicitur: quasi casa elios: id est domus solis: vs; quasi vas celatum: quia est stellis insignitum. Est aut; celum sibilis igneeq; nature: rotundū et a centro terre equis spacijs vndiq; collectum. Unde et cōnexū mediuq; vbiq; cernitur: et in enarrabili celeritate cottidie circū agitur. Celū si vespere rubet: serenum diem: si mane tempestuosum significat. **D**ue sūt ianice celi oriens qua sol exit. occidēs qua sol intrat. **L**imitata id est plage celi sūt quatuor. **O**rientalis ab ortu solsticiali: ad bruiualē. **A**ustralis inde ad occasū bruiualē. **O**ccidētal' ex hīc vsq; ad solsticia lē **S**eptētrionalis ab occasu solsticiali: vsq; ad ortum eiusdem. **O**riēs ab ortu solis: occidēs ab occasu eius vocatur. **M**eridies q̄si media dies vocat. **S**eptentrio aut; a septem stellis appellatrix. **A**riens dicit; bos quasi terion. inde. vii. triones quasi septem teriones id est boves. **H**ec plage græce dicuntur. **A**nathole **D**isis **A**rcton **A**desenbra. de quibus nomē adaz q̄ est minor mōs cōponitur. **D**e firmamēto. **S**uperius. **C**elū firmamētum dicitur eo q̄ sit inter medias aquas firmatū: hoc est forma spericū natura aqueum. stellis vndiq; versum ornatum. **E**st aut; ois aquis instar glaciē: imo cristalli solidatum: vnde et firmamētum dicitur. **I**n hoc sūt duo poli: a poliēdo dicti vnus borealis qui a nobis semp videtur. **A**ustralis alter q̄ nūq; a nobis cernitur: quia in deuexo positi terre tumore impedimur. **I**n hīs celum vt rota: in axe voluit. **D**e Stellis. **C**elū est vndiq; stellatū: sed ideo in die nō apparent stelle: quia fulgore so-

lis victel latent: sicut sol nube tectus: nobis nō lucet. **S**tella quasi luna stans dicitur. **S**tant em̄ stelle firmamēto infixæ et non cadunt: ea mire celeritate curren- te. **U**na aut; dicitur stella multe stelle simul astrū vel sidus. **D**e Syderibus **S**ydera dicuntur a cōsidero: eo q̄ nauigantes vel itinērates ea cōsiderēt. **S**ūt aut; omnes stelle rotūde: et ignee: quarū dispositio soli deo cognita est: qui stellas numerat quarū nomina solus. **S**igna. potestates: cursus: loca tempora no- uit. **S**apiētes vero mōi nomina animalium vel hominū eis imposuerūt: vt ab hoībus dinosci poscint. **D**e Zodiaco. **I**n medio firmamēti sunt. xij. signa per trāuersum disposita: equaliter per circūitum distincta: horum dispositio græce dicit; zodiacus: latine signifer: eo q̄ fert signa: que animalū habēt nomina **Z**odui em̄ dicit; animal.

De Signis.

Primū signum est aries cōtans **P**lex pluribus stellis. **S**ecundum fabulam is est qui aureo vellere phryxum et hellen trāsmare ad colchos vexit: qui intra sidera trāslatus ē. **P**ro signe aut; ponitur: quia sicut aries tota estate in dextro latere: ac tota hieme in sinistro cubat: sic sol s; illo signo gradus ens dextram celi partem perambulat. **S**cōm est thaurus os id q̄ iupiter in raptu europe: in thaurum est versus: et intra sidera trāslatus. **O**b significatōes aut; q̄ sol s; illo signo positus radios suos vt cornua forcius crexit et terram arabilem reddit. **T**erciū sunt gemini. **S**cilicet castor et pollux filij **J**ouis: a troia reuersi: et intra sidera translati sūt. **P**ro signo aut; ponitur: quia sub hoc signo duobus diebus amplius q̄ s; alijs moratur. **Q**uartum est cāter. qui maximus herculem percussit: dum ydra ne- reis occidit: et ideo sidera promeruit. **S**ignificat aut; q̄ sicut cāter retrocedit:

Liber

fic sol ad illud signū veniēs: cursū suū retroflectit. Quintū est leo q̄ maximus ab hercule occisus intra sidera ē trāslatus. Designat autē: q̄ sicut leo in anteriori parte calide nature: in posteriori est frigide: ita sol in illo signo augustū mēsem p̄us facit calidū: ac postremo tepidū. Sextū ē virgo. s. erigone: filia y cari sacerdotis intra astra rapta. Obsignuz autem ponit̄ p̄ sicut virgo non parit sic semp̄ tenebo illius signi mēsis nihil gignit. Septimū ē libra: quā tenet virgo. s. balnee astre regis filia: ob eq̄tatē iusticia dicta: et intra sidera trāslata. Perita hoīm pensat: et in libra Joui resp̄entat. Hec p̄ superiore virgine ponit̄. Signat autē q̄ sol cognōxiū faciat: cū s̄ illo signo ambulat. Octauū ē scorpio q̄ maxim⁹ orionē al̄ pcussit al̄ bestias terre occidit: et ob terre gr̄am astra meruit. Pro signo autē gr̄adinū ponit̄ q̄ illo mēse videlicet nouēbre: in quibusidā terris: crebrius fiūt. Nonū ē sagittarius: qui et arcū tenens. s. alchon chetēs: q̄ scorpionē q̄ filiū suū rapuit sagittauit: nec filiū tetigit: et ideo sidera meruit. Designat autē crebros fulminum ictus: q̄ in al̄ decembre contingūt: in aliq̄bus locis q̄ inferina membra desinit: signat: q̄ tunc sol infera petat. Decimū ē capricornus qui iouē paruulū a patre p̄iectū capra clā aluit: q̄ ip̄e post intra sidera trāstulit. Est autē significatio: q̄ sicut capra alta petit: ita sol tunc ad alta celi cōscēdit. Extrema eius pars desinit in piscē: designat finem illius mēsis esse pluuialem. Unde cūmū est aquarius scilicet et ganimedes troili regis filius iouis amasius ab ip̄o intra astra locatus: et pincerna deorum factus. Significat autē q̄ solutis niuib⁹ vndosū est illud tempus. Duodecimū est piscis cū dū typhoeū gigātez insequētem fugent: in egiptū: venus et cupido filius eius versū in pisces latuerunt in aquis. Cūq̄ ho-

mines diu pisces deuitarēt ne forte deos deuoraret illi duo trāslati sunt: intra sidera designat vero illud tempus esse pluuiale.

De Iadibus.

Iades dicūtur pluuiiales. Hya cū grece: latine pluuiā dicitur. Unde latine dicūtur succule: a iuco. Sunt autē septē stelle in frōte thauri. Plides dicūtur quasi plures. Plitō em̄ plura. Sunt nāq̄ septem stelle in genu thauri: fuerūt autē filie athlātis regis et plaie. A p̄e autē athlātides. Amatre plides quasi plaides: ab insula hesperides. Hec autē virgilie dicūtur q̄ verno tpe oriūt. Ex hys vna fuit maria mercurij m̄: a dextris zodiaci versus aquilonē sūt hec signa: iuxta axem arcton: scilicet plaustrū q̄ sydus etiā septērio: et helice nomia: cuius stelle maiores tradūtur: fuit autē calisco licaonis regis filia: a ioue oppressa: scilicet a iunone in vrsā versa: a ioue vero intra astra rapta. Sequit̄ sidus boetes id est custos palustris: q̄ et arthophilax. Erat autē calisco filius a ioue inter sidera positus. Deinde ē arcturus scilicet min⁹ plaustrū. q̄ et cinosura esse dicit̄. Hec autē a ioue oppressa a iunone in vrsam versa: a ioue intra astra est trāslata. Intra duo plaustra est serpens phiton: quē maximū apollo post diluuiū latone: a iunone immisus occidit: et ob insigne intra sidera trāstulit. Iuxta est corona a vulcano facta: a bacho vero a driagne minois et passphe filie data: et intra astra locata. Inde est hercules sydus. Cū gigātes cōtra deos pugnarēt: dijs in vna celi partē veniētibus celū ruere voluit: sed hercules hoc cū athlāte sustinuit: ideo celū p̄meruit. Huic iuxta ē lira a mercurio inuēta. Prope hāc tignus. Jupiter ob amōre lede regie in cignū ē versus et intra sidera trāslatus. Huic coniūgū cepheus rex et casiepheayroz ei. Cui associat̄ p̄seus filius iouis: et

De ymagine mundi

danes habēs iuxta se syd^o adromache
vxo^re eius filie z zephei regis. ¶ Qui-
bus admisceat deloton: quod z triāgulū
videlicet z forma egipti: quia seruauit
deos a facie tiphei. Juxta quod locatur
serpētarius scilicet euctonius: qui et au-
riga qui primus aurigā iunxit: eoq ser-
pentinus pedes habuit. Unde z grece
ophinicus dicit. Ophis enī est serpens
¶ Huic iuxta ponitur pegasus: scilicet
equus alacus z cornutus igneū halitus
et ferreos habens pedes: a sāguine goz-
gonis creatus. Cui coniūgit delphinū q
neptuno amphitricem in cōiugium ab-
duxit: z ideo sidera pmeruit. ¶ Deinde
est aqla iupit^r in aqlā d^ofus Ganimedez
rapuit: z itra sidera trāstulit. ¶ Huic s^o
est sagitta ab hercule philocreti data: p
quez expugnata est troia. ¶ A sinistris
sodiaci versus austrū sunt hec signa.

De hydra.

Hdra q̄ habuit. l. capita ab her-
cule occisa. z ob in signe: intra
sidera trāstata. Super hanc cra-
ter in quo tagatio id est summus deus.
pascam cōmiscuit de quo animas fecit:
de quo adhuc aie leteum poculū bibūt:
cū corpora introiūt. Super hāc aut cor-
uus ab appolline dilectus: z intra astra
raptus. Inde ē orion qui ab vna nat^o
intra sydera est translatus. Huīus stelle
si fulgent serenū erit: si obscuratur tem-
pestas. Juxta hoc prochion quod z an-
ticanis dicitur qui canis orionis fertur:
et ob insigne meritū intra sidera locat^r.
Huic cōnectit canicula que sirī dicit^r: et
ob hoc dies caniculares dicitur: fuit at
canis erigoni fillia ycarī sacerdotis. que
dolens p^rem necatum laqueo se suspen-
dit: dum eū canis ducatu inuenit. Am-
bo aut sunt intra sidera rapti. ¶ De in-
de ē lepus q̄ a ganimedez agitat^r a io-
ue intra astra trāstatus est. Sequit^r eu-
danus fluuius q̄ z padus. Erat aut phe-
ton phebi filius: q̄ currus patris regere

iustius mōm incēdit z ideo fulmine io-
uis in hoc flumine interijt q̄ in eridanus
mutatus intra sydera trāstatus. Cui as-
sociatur cetus: quē p^rseus occidit: dum
andromaden deuorare voluit. quē iupi-
ter ob isigne filij intra astra locauit. Ju-
xta hanc cēthaurus: scilicet chiron ma-
gister achillis: obnūmiaz virtutē in celo
est locatus. ¶ Sacrarū aut id est alta-
re in quo dij iurauerūt cū saturnus z iu-
piter contra se pugnauerūt. Inde ē ar-
go videlicet p^rima nauis: apud argos
ciuitatem iathiphi facta: et in celum trā-
stata. Ad extremū est pistrix siue thyme-
ra q̄ bestia capite leo. media capra dra-
co fuit cauda: a bello foron occisa: z in-
tra sidera est translata. Est et canop^o s^o
dus egipti p^rclarum quod a nobis min^o
me videt: sicut nec a trogoditi iuxta egi-
ptum septentrio. ¶ Ex hīs signis sem-
per dimidia pars super terrā. Dimidia
est s^o terra. Et celi pars que s^o terra ap-
paret hemispermum vocatur id est dimi-
dium celum. ¶ Lactea aut zona q̄ om-
nes stelle fundūt in eā sua lumina idō ē
candida. ¶ De cometa Comete sūt stel-
le flāmis trimitē in lactea zona p^rtra aq-
lonem aparētes regni mutationem aut
pestilentiā aut belluz est^o ve. portē dētes.
Cernūtur aut al. vij. dieb^o diuti^o. lxxx.
Sidera fabulis iuoluta imo polluta p^r
lustrauius alcius scandētes: astra ma-
tutina: solem q̄ solis inspiciamus. Su-
pra firmamētum sunt aque instar nebu-
le suspense que celum in circuitu ambi-
re tradūtur vnde z a que in celum dici-
tur Super quod est al^o spirituale celum
hoibus incognitū: vbi est habitatio an-
geloz per. ix. ordines dispositoz In h^o
ē paradus paradisorum: in q̄ recipiūt
anime sāctoꝝ: hoc est celū quod in pnci-
pio legi^o cū terra creatū. Huic lōge sem-
per eminere dicit^r celū celoꝝ in quo ha-
bitat rex angeloz.

¶ Explicat liber primus.

Incipit secundus.

Digniori libello
 globū totius mōdi oculis cor-
 poris respētāuimus sequēti iā tempus:
 in quo voluif oculis cordis ante pona-
 mus. **E**uū est ante mōm cuz mōdo: post
 mōm. hoc ad solū deū ptinet: qui nō fu-
 it nō erit sed semp est. **T**empora eterna
 sū euo sūt: z hoc ad archetipū mūdum:
 et angelos ptinet: qui aī mōm esse cepe-
 runt: z cū mōdo: z post mōm erūt. **T**em-
 pus aut mūdi ē ymbra cui h cū mōdo in-
 cepit z cū mōdo desinit veluti si funis ab
 oriente in occidentem extēdere: qui coti-
 tidie plicādo collectus tādem totus ab-
 sumere. **P**er hoc extēdūt secula: sub h
 currūt vniuersa in hoc mōdo posita: hoc
 vnuscuiusq; vita mēsurat h series diez
 et annoz terminatur. **T**empus em a tē-
 peramēto dicif: z nihil aliud q; vicissi-
 tudo tempoꝝ intelligif. **H**oc q; in atho-
 mos ostēta momēta: ptes: minuta: pun-
 ctos: horas qdrātes: dies: ebdomodas:
 mēses: vicissitudies: annos tidos: eta-
 tes: seclā diuidūtur athemus dicif inse-
 cabile. **E**st em illud quod in sole volat.
Est aut minimū tempozis spaciū: sicut
 motio palpebre oculi: quod z ictus o-
 culi dicif z ē trecentesima. lxxvj. pars vni-
 us ostenti. **O**stētum dicif quod aliquid
 ostendit aspiciētibus. **E**st aut. lx. pars
 vnus hore habens in se ccc. lxxvj. atho-
 mos. **M**omētū ē motus syderuz: vnde
 et dicif z ē. xl. pars hore cōtinens osten-
 tū vnū z dimidiū. **P**artes a partitione
 zodiaci qui in tricenos dies: p singulos
 mēses partif. **E**st aut. xv. ps hore hīs
 in se duo momēta z duas partes momē-
 ti. **M**inutū esse minus interuallū in ho-
 rologio. **E**st aut. x. pars hore cōtinens
 partē vnā z dimidiā. **P**ūctus ē paruus
 ascēsus pūcti in horologio. **E**st aut. iiii.
 pars in sole alū. v. in luna. hore: habēs

duo minutaz dimidiū. **H**ora ē termi-
 n^o cuiusq; rei. **E**st t hora qdū aq stās
 a iactu lapidis mouet: z est. xij. pars di-
 ci: pstant ex. iiii. pūctis. x. minutis: par-
 tibus. xv. momētis. lxj. ostent. lx. atho-
 nis. xxij. d. xl. j. hō at dicif series vel vni-
 bra et dicif ab horologio. et est certus li-
 mes tēpoꝝ in horologio. **Q**uadrans
 ē. iiii. pars dici: habēs tres horas: natu-
 ralis aut diei. vj. horas. j. dies ē. vij. ps
 ebdomede vulgaris: cōtinens horas.
 xij. **N**aturalis aut. xxiiij. **D**ies aut dicif
 a discernēdo: eo q; lucem ac tenebras di-
 scernat. **E**st aut dies aer sole illustrat^o
 hic. **C**ū em sol est super terrā ibi dies cū
 sū terra ibi ē dies. **C**ū aq lonarez ptē ce-
 li circūit nobis: inde uera terre positis.
 cicius surgit z tardius occidit: z ido lō-
 giores dies facit. **C**ū vero australē p am-
 bulat: nob tardius surgere: z citius occi-
 cidere videt quia tumor terre medie: q
 rotunda est visui nostro obicif: et tunc
 quod nobis breuiorē illi aut parti lon-
 gissimos facit. **Z**odiacus nāq; ex. xij. si-
 gnis cōstans: ab aquilonem austrū por-
 rectus flexuoso lapsu cingit celū sū quo
 sol currēs mōm in. vij. parabellos: id ē
 circulos diuidit: qbus singulis diuisuz
 diez facit. **L**ōgitudō aut zodiaci in. ccc.
 lx. partes secat. **A**titudo ei^o in. xij. par-
 tibus. **P**artiū aut sectio nihil aliud ē q;
 solis vnus diei. pgressio. **U**nūquodq;
 ergo signū p duas horas orif per duas
 occidit: z in vnoquoq; sol. xxx. diebus
 immorat. **Q**ui dum flexuoso draconis
 meatu: sū signis zodiaci obliqui mūdū
 in. viij. circulis diuidit. **P**rimus circu-
 lus ab india versus austrū: per mare ru-
 brū z affricam ad columnas herculis p-
 uenit. **H**ercules em orbem pertrāsens:
 ibi colūpnas fixit: vbi finem mundi esse
 putauit. **I**n hoc ergo circulo equinoctij
 die medie gnomoni: radius horologiū.
 vij. pedum ymbra reddidit. **D**ies lōgissi-
 mus. xiiij. horas equinoctiales habet.

Secundus ab
 dit et perles
 tam: libeū:
 malia affrice
 noctio. xxx.
 longā reddi
 r. v. parte v
 indijs imane
 thaurū: par
 ra culas cati
 mides cūcti
 faciunt lon-
 midie. ac. xj
 altero lateri
 claudz. sepi
 sis gallie ex
 dit ad occal
 cit ymbra
 es habz. xiiij
 us hore. **Q**
 spj maris
 macedoni
 are: sū pa
 dum ymbra
 es horarū.
 as gentes:
 ricos: cam
 hyspanian
 inde perlut
 lx. ymbra. v
 ac nonā pte
 ra calpū ma
 uerū veneti
 transalpina
 riā vadit. **E**
 bre. xxxvj.
 xv. z quinta
 tamis atama
 nathas dacc
 lias ingredi
 rarum. xvj. **A**
 ficte sol qno
 et duos in aq
 inūlā meroer
 riā vibem: yb

De imagine mundi.

Secundus ab occasu indie p medos vadit et per ses arabiam: syriam: cypriū: cretam: lilibeū: mōtem sicilie et septentrionalia affrice ptingit. Umbilicus in equinoctio. xxxv. pedum: vmbra. xx. pedum longā reddit. Dies maxima. xiiij. horarum z. v. parte vnius hore. Tertius orit ab indijs imano p rīnis z p caspias portas thaurū: pamphilā: rodum: cycladas. syracusas catinam z pergades tēdit. gnomides cūcte: vmbra. xxxvij. vinctarū faciunt longissimos dies. xiiij. hore z dimidie. ac. xxx. vnius hore. Quartus ab altero latere imauit p ephesum mare cycladuz. septentrionalia sicilie narbonēsis gallie exortius affrice maritima tendit ad occasum. Gnomio. xxv. pedum facit vmbra. xx. pedū. Longissimos dies habz. xiiij. horas: z tercias duas vnius hore. Quinto circulo ab intro itū caspij maris continēt bactria: armēnia: macedonia: tarentum: tustū: mare: baleares: hispania media. Gnomio septē pedum vmbra sex reddit. Maximus dies horarū. xv. Sextus cōplectit caspias gentes: coucasum samotraciam: illiricos: campaniam eutruriam: massiliāz hispaniam: terraconensem mediam: et inde perlustitaniam. Gnomonis pedes ix. vmbre. viij. lōgissim^o dies horas. xv. ac nonā ptem hore. Septimus ab altera caspij maris hora incipit z p tracie a uersa venetiam: cremonam: rauennam transalpinā galliam pireneum: celtiberiā vadit. Gnomonis. xxxv. pedes: vmbre. xxxvj. Amplissima dies horarum xv. z quintarū ptiū hore trium. Octa tauus atanay p meotium lacum z sarnathas dācos: partem qz germanie: gallias ingreditur. Longissimus dies horarum. xvj. Gnomio vt sup̄ Extra hos facit sol quatuor circulos: duos in austro. et duos in aquilone: verū in austro per insulā meroen et prolomaidā: rubri maris vrbem: vbi longissimus dies. xij. ho-

rarū: dimidia hora amplior. Alterū per syenem vrbē egypti. que est horarū. xiiij vniū in aquilone p hyperboreos mōtes et britaniā horarū. xvij. Alter sciticum: a ripheis iugis in thilen in quo sex mē-sibus est dies: sex alijs nox. Adhuc ī alijs terrarū locis variat sol vmbra. nā vmbilici qui gnomio dicitur vmbra in egypto equinoctiali die: meridie paulo plus qz gnomonis dimidiā mēsuram efficit. In Roma quarta pars gnomonis deest vmbra. In ancuna supest. xxxv. In venetia isdē horis vmbra gnomoni par fit. In syene solstitiali die medio nō la fit vmbra: ibiqz puteus a philosophis ad hoc ipm factus totus interius illuminatur. In meridie sunt populi piscij dicti qui vmbra ex vtroqz latere mittunt. In india super flumen hipasim in solstitiali die vmbra absumit. Apud trogoditas. xlv. diebus ante solsticium: et totidem postea vmbra penit^o absumit. z his. xc. diebus vmbra in meridie iacet. In merore insula nili bis in anno absumitur vmbra cum sol est in. xij. pte thauri. z in. xiiij. leonis. In india sunt loca assicia dicta: ibi non sūt vmbre. z septentris ibi non videtur. Orizon est quātū aspectus cuiusqz in circuitu circūscribit z celū vndiqz terre imminere putat: qd in lato mari melius dinosci potest: vbi nullum obstaculum se prebet. Extendit aut orizon in spaciū longitudinis: ccc. z. lx. stadioz. Centuz enī z. lxxx. stadia nō excedit acies cuiusqz videntis. Sed visus cum ad hoc spaciū venerit deficiens in rotunditatem recuruat. Hic numerus geminatus in ante et retro orizontem efficit. De tribus diuisionibus diei. Dies vulgaris habet tres diuisiones: mane meridiē: sup̄mum. mane ab ortu sol vsqz ad quartā horā dicitur a mano quod est bonū: nihil enī melius luce: vel a manibus. i. dijs infernalibus qui diē tota nocte inclusā mane emittūt

Meridies q̄si media dies: et dicitur a me-
ra. i. pura dies. **S**up̄imus ab hora nona
vsq; ad solis occasu: et dicitur inde q̄ sup̄
primat solis cursuz. **H**ebrei chaldei et p̄
se a mane die inchoates in mane finiunt.
Egyptu ab occasu vsq; ad occasu. **R**o-
mani a medio noctis vsq; ad meridiem
vmbra et athenienses a meridie vsq; ad
meridiem. **C**ristiani a vespera vsq; ad ve-
spera. **De nominibus dierum.**

Sic aut̄ hebrei nominant dies. **U**na
sabbati vel sabbatoꝝ: vlt̄ p̄ria sabbati. se-
cūda sabbati. iij. sabbati. iij. sabbati. v.
sabbati. vj. sabbati. sabbati. **P**aga-
ni vero sic **D**ies sol. dies lune. dies mar-
tis. dies mercurij: dies iouis: dies vene-
ris: dies saturni. **S**ed cū hec nomia a
planetis habeat̄ ydēdū: cur nō eūdem
ordiem seruēt. **S**ed hec causa ē. **D**ies
naturalis diuiditur in. xxiiij. horas. **E**x
quib; i. vnicuiq; planete p̄ circūituz ter-
vna hora tribuit̄: expēs oibus tui pla-
nete prima itez obuenerit. **H**uic nomen
ascribit̄: christiani aut̄ sic dies nomināt.
Dies dñica: ij. feria. iij. feria. iij. feria.
q̄nta feria. sexta feria. sabbatum.

De nocte.

Nox dicitur a nocēdo eo q̄ noceat ocu-
lis. **E**st autē nox: solis absentia: ymbra
terre. **S**it aut̄ ymbra a corpe et luce. **D**ū
enī lux solis est sub terra: corpe terre ym-
brā sup̄ius parit: que vsq; ad lunā prin-
git. **D**icitur aut̄ ymbra quasi ob radium
solis scz. **U**bi lux par ē corpi: ibi par est
ymbra. **U**bi lux maior ē corpe: ibi ym-
bra deficit. **U**bi lux est corpe exilior: ibi
ymbra in infinitū crescit. **L**ū sol austrā-
lem celi p̄te pluſtrat: nobis noctē plon-
gat. **L**ū x̄o aquilonē nobis eā breuiat.
Lū luna ymbra noctis incidit a luce de-
ficit. **E**t hic defectus eclipsis dicitur. **S**o-
le x̄o obiecto lune eclipsim patit̄: dū vi-
delicet luna sub sole in eadē linea gradi-
tur. **De septē t̄pibus noctis.**

Habet aut̄ nox septē t̄pa vicz. crepu-

sculum vesperū **L**ōticiuū. **I**ntempestū
Gallicimū. matutinū. diluculū. **R**epu-
sculū est dubia lux. **R**eperū enī dicitur
dubiū. **E**st at̄ intra tenebras et lucē. ve-
sperū a stella que vesper vocat̄. **L**ōtici-
niū cū oīa cōticēt et tacēt. **I**ntempestuz
media nox cū nō est t̄pus operādi. **G**al-
licimū cū galli cātāt. **M**atutinū cū ma-
ne auroza aduētat. **D**iluculū incipiens
diei lux. **De ebdomada**

Ebdomada est. iij. ps lunaris mens-
sis. **D**icitur aut̄ grece a septenario nume-
ro. **E**bda enī dicitur. vij. latine autē dicitur
septimana: qz septē manes id est septē
dies hec habet. vij. species. **P**rima eb-
domada ē diuina q̄ de cūcta. vj. dieb;

cūcta cōdidit: et in septimo requiuit. **S**e-
cūda est in q̄ hic mūdus voluit̄: in q̄ nos
exēplo dei sex dies operamur: et i septi-
ma requiescimus. **T**ercia ē. vij. ebdoma-
de in simul. post quas penthecostes ce-
lebraf: in q̄ lex iudeis: spūs sanct; xp̄ia-
nus dat̄. **Q**uarta ē. vij. mensium: post
quos festiuitas tabernaculoꝝ seruabaf

Quinta est septē annoꝝ: post q̄s annus
remissionis agebat̄: in q̄ popul; ab ope-
cessare iubebat̄. **S**exta est septies septē
annoꝝ post q̄s annus iubilicus feriabat̄

Septima est septuagies. vij. annoꝝ p̄
quos xp̄s nasci a daniele imo ab angelo
p̄mittebat̄. **De mensibus.**

Mensis est. xij. ps anni **D**icitur aut̄ a mē-
sura: vlt̄ a mene qd̄ est luna. **L**unaris at̄
mensis. xxix. diebus. et. xij. hois imple-
tur. **S**olaris x̄o. xxx. dieb; . ac. x. semis
hois. **Lunaris mensis.**

Lunaris mensis est a noua luna vsq;
ad nouā lunā. **L**una aut̄ puolat zodiac;
cū. xxix. dieb; . et. xij. hois. **B**is duode-
cim sūt. xxiiij. qd̄ est integer dies. hic qz
nō pōt diuidi: vni mēsi ascribit̄. **I**n de ē
q̄ vnus mēsis habet. xxx. alter. xxix. fm
lunā. **Solaris.** **S**olaris mē-
sis ē vni; signi p̄gressio. **S**ol in vnoq; z
signo morat̄. xxx. dieb; et dimidio **Q**ui

dimidius in
gram diem
vni mēsi as
vnus. xxx.
mensuz.
mensis no
quo pasch
apulis. Ja
mul. Juliu
ptember. J
uember. L
nuarius. S
cius. E. G
ses a septē
Tot apud
Arbir nou
Libi Jan
menob; m
cho matuz;
Abefoi au
ctore a deo
sic appella
ber. Edim
arius. bift
Art; dem est
nemos Ju
os septēbe
os Bouen
Dem
R
din
mar
natus est nō
cauit; decim
Ruā x̄o pe
scz et februa
romanoꝝ al
numerus die
citur a ianoe
est p̄cipiū a
q̄ p̄ eum int̄
buarius a fe
nall; cui hoc
is in horate
Dat̄ etiā a f

De imagine mundi.

dimidius in duobus signis: efficit integrum diem. Hic quod non potest in duo parti: vni mēsi ascribitur: et ideo habet mensis vnus. xxx. alter. xxix. **De noibus mensibus.** **Hebrei** auctore moise: sic menses nomināt incipientes ab aprili: i quo pascha celebrat. **Aisan** apud nos: apulis. **Jar: mai.** **Suan: Junius.** **thamul: Julius.** **Dabet: augustus.** **Elul: september.** **Zesseri october.** **maferuan: no uember.** **Lasleu december.** **Thebet Zanuarius.** **Sabath: february.** **Adar marcius.** **Egyptij** vero abraham auctore mēses a septēbra cōputant. sicq; eos vocāt **Tot** apud nos: septēber et faosi october **Atbir** nouember. **Lhoeach.** december. **Tibi Zanuarius.** **mechir: february.** **Femenoth: martius.** **farmuti: aprilis.** **Pachomaius: pauidi Juni.** **Ephisi Juli.** **Abezi august.** **Greci** aut foroneo auctore a decembri: menses inchoant: quos sic appellant. **Apuleios** apud nos decēber. **Edimos.** **Zanuari.** **Pitios: february.** **bistros martius** **xanticos: aprilis.** **Arthemios: maius: deseos Juni.** **Panemos Julius: loos augustus.** **Sorpios septēber.** **Hiperbeteos: october.** **dyos Nouember.**

De mensibus Romanorum.

Romulus romanus. x. mēses ordinauit: quorum primū martius a Marte: qui in mēse hoc in frigia natus est noiauit. cuius se filiū flo p̄dicauit: decimū vero decembrem nominauit. **Quā** vero pompilius duos. **Zanuarium** scz et **february** adiecit. Sūt aut mēses romanorum ab ydolis a rebus: a regib: a numeris dicti. **Primus Zanuarius** dicitur a ianodeo p̄ncipiū: eo quod hic mensis est p̄ncipiū anni. **Dicitur** etiaz a ianua eo quod per eum intret annus. **Secundus** est **february** a februo: id est plutone deo infernali: cui hoc mēse sacrificabāt: dū ciuitates in honore eius luminibus lustrabāt **Dicitur** etiaz a febre. i. a frigore: quod frigidū

est illud tempus. **Tercius** martius a Marte deo belli patre romuli auctoris romane gentis. **Cui** marti milites hoc mēse sacrificabāt. **Dicitur** etiaz a maribus eo quod cūcta animantia tūc mares desiderent. **Quartus** aprilis ab affrodisi vel a frili id est venere dea amoris: cui consecratus erat hic mensis. **Dicitur** etiaz aprilis quasi aprilis eo quod appiat terrā in flores. **Quintus** maius a maio: id est a ioue: quasi a maiestate: siue a maia matre mercurij: cui mercatores hoc mēse sacrificabāt. **Dicitur** etiam a maioribus: scz p̄ncipibus romanorum. quod hoc mēse ioui immolabant. **Sextus** est Junius a iunone dea regni dictus: cui erat cōsecratus. **Dicitur** etiam a iunioribus quod armis romani defendebāt et regni fastigiū a Junone affectabant. **Septimus** est Julius a iulio cesare: qui in hoc mēse impator creatus: et in hoc in deū relatus est. **Hic** prius quātilis dicebāt: eo quod quintus eēt a martio: quod primus erat cōstitutus a romulo. **Octauus** augustus ab augusto cesare: qui in hō mēse victor extitit: et romanū imperiū adauxit: ideoque deitate p̄meruit. **Hic** prius sextilis ē dictus: eo quod primo martio eēt sextus. **Nonus** september quasi septimus ymber. **Decimus** october quasi octauus ymber. **Undecimus** ē nouember quasi nonus ymber. **Duodecimus** mensis ē decēber quasi decimus ymber. Sūt enī hī mēses pluuiales: et ideo a numero et ymbre nomen habent. **De kalendis.**

Kalēde a kalo verbo quod est voco dicunt. **Pōtifer** namque nouā lunā regi nūciare debuit post cuius sacrificiū kalo quāquē vel series clamauit **Per** hō signū pplm in curiā: ob hō calamitā dictā ad sacrificiū cōuocauit: et ab hoc verbo kalo p̄mam diē mēsis kalēdas vocari placuit. **In** p̄. ix. dies vulgus de rure cōuocati in urbē romā puenit: et ibi feriarū seruādarū scita a rege vel pōtifice accepit: et inde none dicitur **Dicitur**

Liber anselmi

cunf etiā a nūdinis. i. mercatōibus q̄ v̄l
in yr̄bē deferebāt vel ibidē emebāt. Id^o
dicūtur q̄ mēses diuidūt: ab iduare qd̄
est diuidere. Dicūtur etiā ab ydea qd̄ ē
species: qz luna plenā sui speciem in me
dio mēse monstrat. **H**ebrei et greci et
egyptij nec kalēdas nec nonas: nec yd^o
obseruāt: s; tñ dies ad nouā lunā p̄pu
tant. Vicissitudo in q̄tuor tpa āni diui
dit: et vnū quod q; trib^o mēsisbus distin
guif. Dicta āt vicissitudo: qz vices mu
tat in mundo.

Aer est q̄rta pars anni: cōstans trib^o
mensib^o. Dicif āt a vernādo: qz tūc pra
ta virēt silue frondēt. hoc est humidum
z calidū: et in hoc fit equinoctiū.

Stas est q̄rta ps anni: cōstans
tribus mēsisbus: z dicif ab estu
calore. hec ē calida z sicca. hec
z messis vocaf: z i hac solsticiū celebraf

Autumus est. iij. ps anni. ha
bens tres mēses: z dicif ab au
tumno. i. colligo. scz fruct^o terre
hic est frigidus et sicus. hic etiā vide
mia noiatur. z in hoc equinoctiū libera
equatur.

Temps est q̄rta ps anni z trib^o
mēsisbus p̄ficiē: z a rigore v̄l ste
litate d̄f. Est āt frigida z humi
da: z i hac agit solsticialis dies. hec āt
vicissitudo i n̄stis tñ ptib^o agitur. In in
dia x̄o vbi sunt alij ortus sydex: sūt bi
ne in anno estates: bini messes: i medio
hyemps placida. In egypto qz n̄sa me
dia hyeme cāpus herbis: floribus silua
frōdibus vescaif queq; arbor pomis onu
statur. **E**lementa z tempora.

Quatuor qz elemēta q̄litate qz
tuor tpm cōnectūtur. Terra nā
qz sicca et frigida autumno. Aq̄
humida z frigida hyemi. Aer humidus
et calidus veri. Ignis calidus z sicus
estati colligaf. **D**e hoie microcosmo.

Idē qualitatibus est humanū corp^o
tempatū. vñ z microcosm^o. i. mino: mū

duus appellaf. **S**āguis nāq; q̄ vere cre
scit est humidus z calidus: et hic viget
in infantib^o. **C**olera rubea crescens esta
te est calida et sicca: z hec abūdāt in iu
uenibus. **M**elancolia id est colera nig
crescens in autūno in puectionibus. **F**le
gmata q̄ in hyeme dominātur in senib^o
In quibus sanguis pollet: sūt hylares:
misericores: ridētes: loquaces. In q̄b^o
colera rubea sūt macilenti: voraces: au
daces: veloces: iracūdi: agiles. In qui
bus colera nigra: stabiles graues: com
positi morib^o et dolosi sūt. In quib^o fle
gmata tardi somnolenti: obliuiosi sūt.

De anno

Annus dicif ab inuocādo: eo qz
cūcta transeuntia innouat. **D**i
citur etiā annus q̄si annulus eo
qz in se reuoluif vt circulus. **A**nnus aut
mltis mōis accipif. **P**rimo lunaris an
nus qnq; farie dicif. **P**rim^o lunaris an
nus ē cū luna oia signa zodiaci puolat.
qui. xxvij. diebus z horis. viij. constat.
Secūdus duobus diebus z. iij. horis p
lixior. post q̄s luna a sole reaccēditur: q̄
p̄pe mēsis noiāf. **T**erci^o dicif cois: qui
xij. mēsisbus. i. ccc. lxiiij. dieb^o expletur.
Quartus q̄ embolismal dicif id est sup
augmētū: q̄. xij. mēsisb^o. dieb^o. cclxxx
iij. dieb^o cōficiē. **Q**ui vterq; ab hebre
is a pascali mense incipit. ibiq; finit. **A**
Januario aut a romanis luna inchoaf
ibiq; terminaf. **Q**uintus ē lunaris: siue
decēnouenalis cū luna post. xix. annos
ad easdē recurrit erates. **S**extus est so
laris cū sol oia zodiaci signa plustrat: q̄
ccc. lxv. dieb^o: z. v. horis cōstat. **S**epti
mus bifertil: dū q̄rto anno bifertus in
feritur. z vno die lōgiōr prior cognosci
tur. **O**ctauus est iterū solaris: cū sol p^o
xxvij. annos circulū cōcurrētū cōplet.
Non^o est mercuri^o qui. ccc. xxxix. dieb^o
cōplet. **D**ecim^o est veneris: q̄. ccc. xlvij
dieb^o cōplet. **E**ndecim^o est martis qui
duob^o solaribus annis cōstat. **D**uode

decimus
Cercuif
plet. Au
nus. q. xx
sunt duo
nus remu
ri. vi. al
lon. i. sola
greci a sol
mani a be
nus mēsi
ann^o q̄m
mēsi. **A**
quodā v
z alia pa
ponit. ar.
ri. Annu
rologij in
z quadrat
est quarta
aut annie
conficiūt.
dies in q̄
kalatur: z
Julius ce
teroiē p
z greci in
aut in feb
interferūt
sis: sed inf
ger mēsis
vi. kalēda
tū magno t
z nihil eis
uitatē lice
yo
ci
xi
decēnouen
xix. annis i
nuario inci
dus solari
annis. **A**
p̄af.
Dimpia

De ymagine mundi

decimus est iouis qui. xij. cōstat annis.

Tercius decim^o saturni: q. xxx. annis explet. Quartus decimus qui vocat^r magnus. q. xxxij. annis reuoluit. Extra hos sunt duo legales anni. vnus q̄ dicit^r annus remissionis habens curricula annorū. vij. alter iubile^o. l. annorū. Annū ciuilem. i. solarē: hebrei ab equinoctio verno: greci a solsticio: egyptij ab autumnō: romani a bruma incipiūt. Apud indos vnus mēsis. Apud egyptios vō olim erat ann^o quatuor mēsiū. Apud acarnanas. vij. mēsiū. Apud latinos. xij. mēsiū. apud quosdā vnū quodq̄ tēpus anni. s. ver. et alia p̄ anno cōputabāt. Vñ et plato ponit. ix. milia annorū. tulius. xv. annorū. Annus solaris vt in horoscopo horologii inuestigatum est. ccc. lxx. dieb^o et quadrante perficit^r. Quadrans autem est quarta ps diei. scz. vij. horz. in quatuor aut annis. iij. quadrantes. xxij. horas conficiūt: qd̄ est integer dies. Hic ergo dies in q̄rto anno. vij. kalē. martij int^r kalatur: et bissextus nominatur. Hunc Julius cesar interposuit et totius cōpōti errore p̄ hunc correxit. Hunc egyptij et greci in fine anni supponūt. Romani aut in februario: eo q̄ breuior ceteris est interferūt. Ideo aut nō post finem mēsis: sed infra mensem: quia ibi olim integer mēsis interkalabāt. Ideo de nō añ. vij. kalēdas martij. qz. vij. kalēdas martij magno tripudio ciuitatē lustrabant. et nihil eis incipe ante transactam festiuitatē licebat. **De cyclis.**

Cyclus indictionalis ab octobri incipiens. xv. annis. Ciclus bissextilis. iij. annis implet. Ciclus decēnouenalis a pascale luna inchoans. xix. annis implet. Ciclus lunaris a Ianuario incipiens. xix. annis implet. Ciclus solaris a martio incipiens. xxvij. annis. Ciclus magnus. d. xxxij. annis pficit. **De olimpiade**

Olimpias sūt quatuor anni. Apud ely-

den ciuitatē grecie est institutū post quatuor ānos ad olimpi montem conuenire: et ibi palestriales ludos exercere: et inde dicunt olimpiades.

De lustris
Lustrū sunt quinqz anni. Romanis enī ab oibus gentibus soluebatur tributum. Quinqz annis es. v. argentuz. v. aurū: et post quinquenniū ad romā veniebant: et sp̄ lustrabāt vrbem: et ideo vnū quodq̄ quinquenniū lustrū dicitur.

De etate.
Dēs aut simul indictiones ab indicēdo dicunt^r: qz sp̄ post. xv. annos ad primū censum id est es rediebatur.

De etate.
Etas vel generatio est vita cui^o qz hoīs: vel. c. anni. Est etiam etas cū null^o supfuerit q̄ nūc vīuit. Sūt qz sex etates hoīs.

Prima infantia ad septē annos. **Secūda** pueritia ad. xiiij. annos. **Tercia** adolescētia. ad. xxi. annū. **Quarta** iuuentus ad quagesimū annū. **Quinta** senectus ad lxx. annū. **Sexta** decrepita vsqz ad centesimū annū: vel vsqz ad mortē.

Sunt nihilomin^o sex etates mūdi. **Prima** ab adam ad noe. **Secūda** a noe vsqz ad abraham. **Tercia** ab abrahāz ad dauid.

Quarta a dauid vsqz ad transmigratiōē babilonis. **Quinta** inde ad christū. **Sexta** vsqz in finē mūdi. **Secūda** sūt mille anni. Dicit^r aut sc̄lm quia se sequitur.

Inde seculū seculi. **Seculū** temp^o gr̄e. **Seculū** temp^o legis. **Inde** et sc̄la seclorū. **Sc̄la** tpa cristianorū: seclorū iudeorū et paganorū. **Et** et seculū seculi regnū celorū qd̄ sequit^r istud sc̄lm: sicut scribit^r Beati q̄ habitant in domo tua in secula seclorū laudabit te.

Decēnouenalis cyclus. **Decēnouenalis** cyclus dicitur quasi decem et nouē annorū cyclus. **Per** tot enī annos peragit luna cursum suum nitens cōtra firmamētum. **Diuis** ditur aut in duo id est in duodeci cōes. et ymbolismales annos.

Comunes dicuntur cum duo equales. xij. mensium lunariū: a pascha vsqz

Liber

ad aliud pascha concurrunt

Embolismus.

Embolismus q̄ sup crescēs dicitur ē is: q̄ a pascha ad aliud pascha, xiiij. mēses. i. xiiij. nonas lunas habet. Hoc totū ideo fit: q̄ pascha aīte eq̄noctiū z añ. xiiij. lunā ap̄ulis: q̄ apud hebreos primus ē. agi non licet. Diuiditur adhuc in duo: i. ogdoadē z endecadē. Ogdoas sūt. viij. anni. Endecas. xj. Duo enī cōes semp p̄cedunt. iij. embolismū. In. viij. at loco p̄cedit vn̄ cōis embolismū. Hic numerus egdoas appellatur. Deinde iterum semp duo cōes p̄eunt tertium embolismū. In. xiiij. locovnus annus tm̄ p̄cedit embolismū: z hic numerus endecas vocatur.

Solaris cyclus.

Solaris autem cyclus vigintiocto annis peragitur propter septē bissextos. Oportet enī vt bissextus singulos dies septimane tangat: et sic per eosdem recurrat. Septies aut. iij. sūt. xx. z. viij. Bissextus enī in q̄rto anno interponit. Lunare cursum: sic in articulis adiunctis vnguibus cōputabis. A radice pollicis: leue man̄ incipe: et p̄ singulos articulos z vngues numera. z in fine minimi digiti. xix. annos habebis. Solarem aut sic in articulis vtriusq̄ manus absq̄ vnguibus cōputabis. A minimo digito leue man̄ inchoa: z p̄ transuersū in. iij. digitis numera. in. iij. semp bissextum nota: in altera simlr manu: z habebis. xxiiij. annos. Deinde in vtroq̄ pollice binos annos: qui p̄oribus iuncti reddūt. xxviij. annos. Seminus aut est solaris cursus. Unus quo quottidie ab oriente in occidentē firmamentū seq̄tur. Alter quo cōtra firmamentū nitens. xxviij. annis gradit̄. His ciclis duob̄ conficitur magnus annus. Nā vities z octies. xix. vel decies: z nonies. xxviij. sūt p̄. xxx. duo anni. Post quos oēs plane: z et oēs stelle ad primū p̄ctū, vnde di-

gressi sunt: recurrūt: z p̄ easdē lineas vt prius redeūt. Luna nāq̄ quodlibet zodiaci signū: duobus diebus z. vj. hois ac bissextus hore lustrat oia signa. xxviij. dieb̄: z. viij. hois puolat. Mercurius aut quodq̄ signū. xxviij. diebus z vj. hois totū zodiacū. ccc. xxviij. dieb̄ puolat. Venus vero quodlibet signum xxviij. diebus: et. v. hois. totū significat ccc. xlvij. dieb̄ circuit. Sol. xxx. dieb̄ ac. x. hois: z semisse: singla signa lustrat oēm zodiaci ambitū. ccc. lxxv. diebus: et vj. hois p̄trāsuolat. Mars quodq̄ signū. lx. dieb̄. z. xxi. hois: oia signa duobus annis plabitur. Jouis stella singul signis vnū annū imorat: oia enī sig. xij. annis puagat. Saturnus in vnoquoq̄ signo duos ānos: z. c. lxxxij. dies. et. xv. horas. i. dimidiū annū immorat: totum aut signiferi circulū. xxx. ānis p̄pter nimirā altitudinem p̄tra celū: sicut alij p̄currens plabit̄. Ciclos eusebius cesariēsis primus instituit: postea theophilus alexandrinus ep̄s: rogatu leonis pape lucidius exposuit: deinde dyonisi⁹ abbas rome vt hodie habet scripto ptulit.

De equinoctijs et solsticijs.

Equinoctia et solsticia faciūt. iij. zodiaci signa in modū crucis equali spacio locata. Nam signū arietis in quo sol est creatus in oriente est positū: qd̄ facit vernale equinoctiū. Libra: in qua est luna cōdita est in occidēte. Huic opposita et facit autūnale equinoctiū. Lācer at verus aq̄lonē tenet celum vbi est altissimū et facit estiuale solsticiū. Capricorn⁹ d̄sus austrum p̄mit celum vbi est humilissimū: z facit hyemale solsticiū. Equinoctium dicit̄ ab equa et nocte grece vero isemeria ab equa et die. quasi equi dies Vernale equinoctiū nō. viij. sed. xij. kalē. aprilis habendū: lex et euangelium clamat: vt horologii manifeste inspectō p̄bat. Scōm enī legem nō licuit pascha ante equinoctiū celebrari. Qui aut euā

gelium dicitur
sed. x. kalē
ergo. viij.
tunc domi
te equino
soluere: se
contra pa
incōuenie
mē cū hor
kalē. ap
re: pasch
le: aut
suo sang
surrexit.
non. viij.
dum ver
um non
tius celu
dum flece
sed. xj. ka
dum cla
uissimā
scander
solsticiū
arij habe
sol in ca
em et lo
ignorat

Luna
et horas.
ra. xij. no
Restant e
les quat
moment
gulos me
integ: de
lune sub
putatur:
autem in
mēse fit fa
astronom

Nam hi
focian a p

De ymagine mundi

gelium diligenter legerit: dñm nō. viij. sed. x. kalē. ap̄ilis passum videbit. Si ergo. viij. kalē. ap̄ilis est equinoctiuz tunc dominus contra legeꝝ: pascha: ante equinoctium celebrauit: qui legeꝝ nō soluere: sed implere venit. Sed et iudei contra patrium morem gesserunt: quod incōuenienti termino egerūt. Terumta mē cū hoz neutrū fuerit transacto. xij. kalē. ap̄ilis equinoctio dñs solito more: pascha cū iudeis. xj. kalē. ap̄ilis celebrauit: paschali die quod erat. x. kalē. suo sanguine nos redemit. viij. kalē. re surrexit. Autumnale quoq; eq̄noctium non. viij. sed. xij. kalē. octobris habendum demōstrat horologium. Solsticiū non ideo dicitur q̄ sol stet: sed q̄ altius celum scandere non valens retrogredum flectat. Estiuale solsticiū nō. viij. sed. xj. kalē. Julij horoscopus habendum clamat horalogij: quod noctē breuissimā diem facit longissimū: cuz sol scanderit cancri signū. Hyemale quoq; solsticiū: nō. viij. sed. xij. kalē. Janu- arij habendū. Eadem ratione p̄bas cū sol in capricor: no positus breuissimū diem et longissimam habere. noctem non ignorat.

De saltu lune.

Luna a sole recedens post. xxx. dies et horas. xij. eum iterū consequit: s̄ hora. xij. nondū peracta a sole reaccendit. Restant enī ex hora. xij. per singlos mēses quattuor momenta et vncia vnus momenti: et vnus athomus. Hec p̄ singulos menses augmenta per. xix. annū integꝝ diē pficiunt. Qui dies numero lune subtrahitur: dum p̄ma pro. xxx. cōputatur: isq; saltus lune nominat. Ido autem in decimo nono anno: et in Julio mēse fit saltus lune: quia et hoc facit m̄ astronomie egyptus.

De minutis.

Quam hic sepius minute ponunt que forsitan a plerisq; minus sciuntur. Sci-

endum q̄ vncia est. xij. pars cuiusq; rei in. xij. diuise. Semis vel semisse dimidia pars cuiusq; rei in duo diuise. Bisse due partes alicuius rei in tria partite: tertia sublata. Quelibet autem pars illarum trium dicitur trines Rei enim in quattuor diuise partes: quarta pars dicitur quadrans: relique tres dodrans.

De Regularibus feriarum et concurrentium.

Regulares feriales et concurrentes: a martio sumunt initium: a quo olim romani habuerunt anni principium. Romanis enim sunt inuenti. Regulares dicuntur inde. q̄ calculatores regant. Concurrentes vero inde q̄ regularibus concurrant. Regulares tale exordium habent. Solaris annus. ccc. lxx. diebus peragitur. Sol autē per singula duo decim signa triginta diebus immorat.

Duodecies ergo triginta vel trices duo decim sunt. ccc. lx. Quisq; remanentes. Hi sunt regulares martij. In ceteris autem mensibus sic oriuntur. Precedētis mensis dies cū regularib⁹ in septez eq̄s partes partire quod remanet: da sequēti mensi pro regularibus. Verbigratia.

Martius habet dies. xxxj. et quinq; regulares: quod sunt septies quinq;: et remanet vnus. Hic erit regularis ap̄ilis. Sic in ceteris. Concurrentes autem habent hoc exordium. Solaris annus habet ebdomadas quinq;gintaduo et vnū diem. Hic vnus dies erit primo anno solaris cycli concurrens: quia concurrat cum regularibus ad veniendam feriam in kalē. mensium. Singulis annis adde vnū vsq; ad septē. Quarto āno bissextus pro concurrente accipitur. ideo q̄nto anno vna concurrens trāssilitur. Bissextili anno verte in Januario et Febuario bissexto pro concurrente. In reliq; mensibus concurrunt. Primus annus in creatione mundi fuit sine concurren-

Liber

Quotta feria fuerit in .ix. kalen. aprilis vel .viij. kalen. martij: tot erunt cōcurrentes illo anno. **C**onūge cōcurrentes regularibus: si infra .viij. fuerint: talis erit feria in kalendis cuiusq; mensis. **S**i septem exceſſerint. .viij. sublatiſ qđ remanet erit feria. **H**i enī regulares atq; cōcurrentes septenarium numerū nō excedunt.

De regularibus et epactis.

Regulares lune et epacte a septēbra initiū sumūt: quem egyptij ponūt anni pncipiū. **A**b ipis enī sūt inuēti. **H**i regulares simile habent exordij vt superiores z ideo septēber habet qnq;. **I**n reliquis mensib; sic inueniunt. **P**recedentis mēsis dies cū regularibus sume: si tricesimam habet lunā. xxx. tolle qđ remanet tribne mensi sequēti p regulari. **S**i .xxix. his sublatiſ: qđ remanet erūt regulares.

De epactis

Epacte .xx. sic oriunt. **A**nn; solaris habet. .ccc. lxxv. dies: lunaris aut. .ccc. liiij. **Q**ui numerus ab alio. .xj. diebus supatur. **H**i vndeci epacte id est adiectiones noiantur qz singulis annis regularibus mēsum ad inueniendam lunā adijciunt. **S**ingulis ergo ānis adice. .xj. si infra. .xxx. fuerit numerus ipse erūt epacte pntis anni. **S**i vltra. .xxx. tolle. .xxx. qđ remanet erūt epacte. **V**erbigra. **P**rimo anno. .xj. secūdo iteruz. .xj. erūt. .xxij. tercio itez. .xj. erunt .xxxiij. sublatiſ. .xxx. erūt. .iiij. epacte. **S**ic deinde. **R**egulares adde epactis si infra .xxx. fuerit numerus: talis erit luna i kalen. mensū. **S**i vltra: tolle. .xxx. quot remanēt: tota erit luna. **P**rim; ergo ann; decēnouenalis habet. .xxx. epactas: sed ideo dicitur q nullus habeat: qz i singulis mensibus. .xxx. reiciunt: z nulla solis regularibus inuenit. **Q**uotta luna fuerit in .xj. kalen. aprilis. tales erūt epacte anni illi. **Q**uot horis luna luceat. **L**una prima luceat. .iiij. punctis. **S**ecūda. .viij. punctis. **T**ercia. .xij. z sic vsq;

ad plenilunium quottidie. .iiij. puncti adijciunt. **I**n decreſcēdo similiter quottidie. .iiij. auferunt. **I**n plenilunio tota nocte lucet. **C**um est. .xxx. nihil. **I**n lunari cōputo. .v. puncti faciunt vnam horam.

De vnaqua; ergo die. .iiij. punctis acceptis. et. .v. vnicuiq; hore distributis: quot horis luna in nocte luceat citi; videbis. **N**otandū q ligna in decreſcēte luna: vel post iulij z augustū mēsem precisa a vermibus traminibus z carie manebūt illesa. **E**tatem quacunq; lune quater multiplica. **H**uncq; numerū ter dicto: z quot in sūma reperis: tot partibus zodiaci lunā a sole noueris distare et solem post totidē dies ad eūdē locū venturum.

In quo signo luna sit. **S**ol cui libet signo. .xxx. diebus minoratur. **V**ide ḡ in quo signo sit: z quot dies adhuc in eo moraturus erit: tot ex predicta sūma eidē signo tribue: reliquos q de eadē summa sup fuerint sequentibus signis p. .xxx. disparties: et cui signo defuerint. .xxx. in eo esse lunam noueris.

Annus domini.

In inueniendum annū dñi: ordines indictionum ab incarnatōe eius: qui sunt. .lxx. per. .v. multiplica addens. .xij. quia tres indictiones annū natiuitatis xpi p̄cesserant. et sunt mille. .c. .xx. **H**is adde indictionem p̄sentis anni: et habebis annum dñi. **I**ndictiones. **A**d inueniendam indictionē trāfacti anni cum indictionib; tribus q ei; natiuitatē p̄cesserant per. .xv. partire quot remanserint: tota est indictio. **S**i nihil remanserit. .xv. erit.

Epactas **I**n inueniendas epactas **A**nnos domini per. .xix. diuide quod remanserit per. .xj. multiplica. si infra. .xxx. fuerint: epacta illius anni erit. **S**i vltra. .xxx. ablatis qđ remāet p epactis habebis. **Q**uā natus est dñs. .xj. epacte erant.

Solaris annus.

De imagine mundi

Ad inueniendū solarē ānū annis dñi adde. viij. qz tot anni solaris cycli ei⁹ natiuitatē p̄cesserāt. Hāc sūmā p. xx. z octo diuide q̄t remanēt tot⁹ erit. Si nihil remanet. xvij. **L**ocurrētes.

Ad inueniēdas p̄currētes. ānos dñi sūme z pp̄ nūm bisserti q̄stā p̄tem totius numeri eis adde. iij. regulares adde: qz tot cōcurrētes ei⁹ natiuitatem p̄cesserāt. Hūc totū numerū p. viij. diuidē: z q̄t sup̄sūt illius anni concurrentes erūt. Si nihil. viij. existūt. **B**issexus

Ad inueniendū bissexū ānos dñi p. iij. diuide q̄t remāserint: tot⁹ est annus a bissexto. Si nihil remāserit bissexus erit. Similiter solarē cyclū sublato anno: p. iij. deinde: qui remanet ānus a bissexto ē. **L**ic⁹ lunaris

Ad inuenienduz lune cyclum: de annis dñi duob⁹ sublatis: q̄ eo nato de eodem cyclo restabant. Decēz septē enī p̄cesserāt: ceteros p. xix. diuide: qui sup̄fuerit anni lunaris cycli erūt. Si nihil remāserit. xix. erūt. Hic p̄rie est romāoz sicut decēnouenalis hebreoz. z sicut p̄ istū pascha: ita p̄ illū cognoscit que ē lunaris accēssio. **D**ecēz

Ad inueniendū decēz (nouenal nouenalis cycli annū Annus domini sp̄ vnū adice: qz secūdo ei⁹ anno natus ē dñs: ac p. xix. diuide. q̄ remāserint instās annus erit. Si nihil remāserit. xix. erit. Annos ab initio mundi: muta in. xv. kalēn. aplis: qz ibi ē primus dies seculi.

Anos dñi muta i. viij. kalēn. ianuarij. Liclū lunare in kalēn. ianuarij Liclū solarē ibidē. Liclū decēnouenale in noua luna aplis. Concurrentes in kalēn. martij. Epactas i kalēn. septēbris. Indictōes in. viij. kalēn. octobris. **D**e clauibus terminozum

Ad clauē terminoz inueniēdas: sūme annos decēnouenal cycli: z. viij. dies ebdomade: q̄ siml⁹ iij

cti fiūt. xxvj. z hec ē p̄ma clauis. Secūdo xō āno iūge. xix. cū prima clauē fiūt. xlv. tolle. xxx. remanēt. xv. z hec ē secūda clauis: sic fac p̄ singlos ānos vsqz ad xix. annū. In. xix. anno iūge. xvij. pp̄ter saltū lune. z sic inuenies primā. Hic autē memor esto: vt cū numer⁹ sup̄dict⁹ xl. excreuerit. xxx. recisis: remanens est clauis. **T**erminus pascalis

Terminus pascalis. xiiij. luna ē april: z pasca iudeoz. Ergo p̄ vernale eq̄noctiū vbiqz luna xiiij. occurrerit: ibi absqz dubio termin⁹ pascal erit: z in sequēti dñico pasca nostrū cōstabit. Si termin⁹ in dñica obuenit: in sequēti dñica pascha celebrandū erit. Hūc termi p̄uersus. None april sed et feriā ei⁹ facillime poteris reperire. **T**ermin⁹ at a. xij. kal. aprilis vsqz ad. viij. kalēn. maij sūt req̄rēdi. Quos etiā sic inuenire poteris **T**ermini precedentis anni pone in primo articulo pollicis: leue man⁹: z sic p̄ singulos articulos vngue

qz digitoz eiusdem manus dies terminozum computa: qui iterū ad p̄mum articulum occurrit terminus erit. **A**lter a termino cuiusqz āni nichea: et retro vsqz ad. xij. litterā calcula: z habebis termin⁹ sequentis anni: si cois est ann⁹ Si autē embolismus est: in ante cōputa vsqz ad. xx. litterā z habebis terminū. verbi grā. **A** termin⁹ primi anni: qui est i nonas aprilis retro numera. z i. xij. lra qd est. viij. kalēn. aprilis termin⁹ secūdi anni qui est cōmunis habebis. **A**b hinc vsqz in. xx. litterā in antea: quod est ydus aprilis computa: z terminū terciū anni: qui est embolismus habebis **A**lter a radice pollicis in choa: z p̄ singulos articulos trium digitoz calcula: z in quarto digito hēbis terminū. **A**lter bigra primo anno dic. **N**onas aprilis. ij. nonas iij. nonas. iij. nonas. kalēn. april. ij. kalēn. iij. kalēn. iij. kalēn. v. kalēn. vj. kal. vj. kalēn. z. viij. kalēn. occurrit termin⁹

De regularibus

Regulares eiusdem termini sic inuenies. kalendis. aprilis. Pro prima feria pone: et sic usque ad terminum eiusdem anni dies numera: quarta feria erit terminus tot erant regulares. verbigra kalendis. aprilis. da dominice: et nonis aprilis obueniet. v. ferie. quinq; erunt regulares. Sic in ceteris. vel aliter. Quotus est annus: decennouenalis cycli: tot dies terminorum a nonis aprilis in antea computa: et terminum habebis. Verbigra kalendis. aprilis da dominice. et nonis aprilis obuenit. v. ferie. Quinq; ergo erunt regulares Sic in ceteris. Porro si terminus ante kalendas retro calcula: si post kalendas in antea computa. Post. vi. idus Ianuarij vbicunq; x. luna occurrerit terminus. lxx. erit. que sic reperies. Quot diebus paschal terminus a kalendis. aprilis: siue retro siue in ante abest: tot diebus. lxx. mal terminus a vno kalendis. februarij vel in ante vel retro erit. Post vii. idus martij. vbi luna: ij. obuenierit: terminus. xl. me erit que a. xij. kalendis. martij ad instar paschal distare reperies. Bis sextili anno. lxx. a. iij. kalendis. februarij. xl. ab. xj. kal. martij reqre. lxx. omni bis sextili anno. xl. tunc tantummodo cum terminus ante bis sextum aduenierit. Terminus rogationum est. xx. luna maij. Hunc require a nonis maij. vt sup. Terminus pentecostes est iij. luna Junij. Huc vero a. xij. kalendis. iunij require pro oia vt sup. Ad inueniendal ferias terminorum. Locurrentes partem anni regularibus iunge: si infra septem fuerit numerus talis erit feria. Si ultra sublati. vii. quod remanet: feria erat. A. v. kalendis. decembris usque ad. iij. nonas eiusdem. Vbicunq; dominica occurrerit: aduentus domini erit.

De embolismo.

Primus embolismus. iij. nonas decembris: luna prima in secundo anno decennouenalis cycli. Secundus embolismus. iij. nonas. Septembris in quinto anno. Tertius embolismus.

iij. nonas martij. in. vii. anno. Eodem anno. iij. kalendis. maij erit luna. xxvi. et i kalendis iulij. xxix. epactis merientibus. Quartus embolismus. iij. nonas Ianuarij in decimo anno. Eodem anno erit luna xxviij. i kal. martij. epactis merientibus nisi sit bisextus. Quintus embolismus. iij. nonas nouembris in. xij. anno. Sextus embolismus. iij. nonas augusti: in. xvj. anno. Septimus embolismus. iij. nonas martij i. xix. anno. Eodem anno luna erit xxviij. in kalendis. maij. et iij. in kalendis. augusti contra epactas lune saltu facto i iulio. Quod si tercio nonas martij embolismus lunatio negligit in. xix. anno terminus paschal. xv. kalendis. maij. illo anno non erit.

Dies egyptiaci.

Dies egyptiaci ideo dicuntur: quod ab egyptijs sunt inuenti: et quod dicuntur tenebre ipsi tenebrosi inde nominantur: eo quod incautos ad tenebras mortis perducere affirmanter. Per descriptum volubile tempus sic voluitur volubilitatem iam postponamus. et ad stabilitatem cui mente tendamus.

Explicit

Opera sancti Anselmi que is scripsit hoc libro quod salutari fidei clauduntur. Anno christi. M. cccc. lxxxj. die vero vicesima septima martij Florenberge. per Caspar hochfeder: opificem mira arte ac diligentia impressa.

